

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Ripoll: menestrals i monjos en el marc feudal (segles XVI-XVIII)

Miriam Arévalo Viñas

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE BARCELONA
DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA
PROGRAMA DE DOCTORAT: SOCIETAT I CULTURA

**RIPOLL: MENESTRALS I
MONJOS EN EL MARC
FEUDAL (SEGLES XVI-XVIII)**

TESI DOCTORAL

MIRIAM ARÉVALO VIÑAS

DIRECTORS DE TESI: ÀNGEL CASALS MARTÍNEZ

JAUME DANTÍ RIU

Barcelona 2015

En terres de baró no hi facis mai maisó,

i si en fas, te'n penediràs

(dita popular al segle XVII)

RESUM

Aquesta tesi preten realitzar l'estudi de la lluita dels homes de la vila de Ripoll per a obtenir un consell de govern propi independent de l'abat des del segle XVI fins a l'any 1755. El govern polític i econòmic existent a la vila ripollesa al segle XV fou exactament igual que a la primera meitat del segle XVIII, sense cap evolució política, passant per sobre, inclòs, del mateix Decret de Nova Planta, convertint-se en un cas únic a tot el Principat. Per tant, aquesta tesi esdevé el millor exemple de pervivència i resistència de les estructures feudals a les acaballes de l'Antic Règim, i un pas més en l'estudi de la transició del feudalisme al capitalisme.

L'estudi dels fets primer, per veure com fou l'evolució d'aquesta lluita entre els segles XIII-XVIII, i de l'economia i especialment de la societat moderna posteriorment, ens evidenciaran tres punts molt importants; el primer, que la lluita es desenvolupà tant per la via de dret com per la via de fet; el segon, que el fet que la vila de Ripoll fos de jurisdicció baronial no perjudicà ni el seu creixement demogràfic ni el seu creixement econòmic; i el tercer, que les xarxes familiars o clientelars foren fonamentals, tant per la lluita pel govern consolar i/o l'emancipació baronial, com per a l'impediment d'aquests objectius per part dels monjos, extenen-se els llaços d'aquestes xarxes arreu de Catalunya, impeding que la voluntat dels ripollesos pogués aconseguir-se abans de l'any 1755.

1. Introducció General.....	7
2. Ripoll: Fiscalitat i govern municipal.	25
2.1. Característiques d'alguns oficials baronials; el procurador jurisdiccional, el batlle i el clavari.....	35
3. Antecedents de la lluita jurisdiccional als segles medievals (segles XIII-XV).....	49
4. El convuls segle XVI.....	77
4.1 La lluita per l'emancipació baronial: el plet de 1540-1560. Bàndols i bandositats a la segona meitat de segle.	77
4.2 La mort de l'abat Climent Mai	86
4.3. L'arribada d'un nou abat: Francesc de Pons i de Montclar (1597-1611).....	91
5. El segle XVII. De les revoltes de principis de segle al plet de reversió de 1677-1691. Les invasions franceses i el municipi consolar de 1694-1698.....	95
5.1 Els motins del trienni 1609-1611 i el paper de les xarxes clientelars en el conflicte ripollès.	95
5.2. Ripoll i la guerra de Secessió (1635 – 1660).	114
5.3. L'ús de la via de dret i de la via dels fets en les pretensions consolars de la vila a l'últim quart del segle XVII.....	129
6. El segle XVIII; el triomf de l'anhelat govern municipal.....	153
6.1 Ripoll i la guerra de Successió.....	153
6.2 La lluita per aconseguir el municipi borbònic	167
7. Algunes reflexions sobre l'enfrontament de la vila de Ripoll contra el monestir al llarg dels segles.....	179
8. Breus apunts sobre un creixement demogràfic poc estudiat; la població ripollesa als segles XVI-XVIII.	187
9. L'economia ripollesa a l'època moderna.	199
9.1 Conclusions a l'apartat econòmic.	254
10. La societat de la vila de Ripoll. Estudi clau per a entendre el conflicte?	259
10.1. La vila de Ripoll i els dos bàndols en lluita.	259

10.1.1 Els homes del bàndol de la vila al segle XVI i primera meitat del XVII. El relleu familiar en l'enfrontament contra el monestir a partir de la segona meitat del segle XVII.	262
10.1.2 El bàndol de les famílies promonestir.	305
10.1.3 Altres famílies que ocuparen oficis baronials.	318
10.2 Conclusions a la societat ripollesa.	334
11. Conclusions generals	343
12. Annexos	353
13. Fonts	387
14. Bibliografia.....	393

1. Introducció General

L'objectiu d'aquesta tesi és estudiar la lluita dels homes de la vila de Ripoll per a obtenir un consell de govern municipal des del segle XVI fins a l'any 1755, és a dir, pràcticament al llarg de tota l'època moderna, fins que assoleix el seu primer ajuntament. Aquesta lluita, en molts casos, estigué també unida a la sol·licitud al monarca del segrest de la jurisdicció baronial o inclús a l'intent de la vila de revertir definitivament a la Corona, volent passar de la jurisdicció senyorial a la reial.

Tal com va afirmar Jordi Olivares, la historiografia catalana es troba dominada per l'estudi de les ciutats i grans viles, dins un marc temporal desigualment repartit entre el municipi medieval i el municipi nascut de la Nova Planta; entre mig, encara no disposem d'una obra de conjunt dedicada al govern comunal en els segles XVI i XVII. De fet, a banda de la feina feta pel mateix Olivares,¹ trobem la important obra de Josep Maria Torras i Ribé sobre el municipi català² i l'estudi d'alguns casos locals, però no amb les peculiaritats aportades per la nostra vila, donat que Ripoll era una vila baronial amb un fort feudalisme tardà en la qual no hi existí mai cap tipus de govern municipal. Però la peculiaritat més sorprenent, o raresa si es vol dir, és que d'una manera o altra el monestir de Ripoll va aconseguir que aquesta situació es mantingués posteriorment a l'aplicació del Decret de Nova Planta i durant trenta-nou anys, de forma que Ripoll no obtingué el seu primer ajuntament de regidors fins a un any tan avançat com fou el 1755. Amb aquets estudi pretenc, d'una banda, donar un pas a favor del coneixement d'aquestes viles posteriors a les medievals i prèvies a les de la Nova Planta, però també col·laborar en l'estudi d'aquestes viles posteriors a aquest Decret³ a través d'un cas únic a Catalunya. D'altra banda, vull fer una aportació per comprendre millor els processos de lluita antifeudal i de reversió a la corona de les jurisdiccions baronials, ja estudiats per autors tant rellevants com Maria Teresa Ferrer,⁴ Albert Cots,⁵ Manuel Ardit⁶ o Josep

¹ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000.

² TORRAS I RIBÉ, Josep M. *Els municipis catalans de l'antic règim: 1453-1808: procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983.

³ Estudiades pel Joan Mercader. Veure MERCADER I RIBA, Joan. *Felip V I Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1985.

⁴ Amb obres com FERRER I MALLOL, Maria Teresa "El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionalis en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV" *Anuario de Estudios Medievales*,

Maria Torres i Ribé⁷ per posar alguns exemples –tot i que els seus estudis respecte a aquest tema ja tenen alguns anys, encara mantenen avui dia la seva plena vigència-, però que últimament ha treballat en profunditat Jordi Olivares i Periu,⁸ estudiant el paper que les instancies judicials reials jugaren dins aquesta lluita antisenyorial per a revertir a la Corona. Reversió que no sempre fou positiva. D’una banda pel perill que sempre quedava de que els monarques tornessin a infeudar-les. D’altra banda, perquè pertànyer a la jurisdicció reial tampoc podia garantir la llibertat que aquestes viles i ciutats desitjaven per a poder governar-se a si mateixes. Aquest seria el cas de la ciutat de Solsona, que tenia la seva jurisdicció compartida entre el bisbat de Solsona, el ducat de Cardona i el monarca, i que per ordre de Felip IV va perdre el seu govern municipal des del 1656 fins al 1659 a causa de la seva deslleialtat durant la guerra dels Segadors.⁹

En paraules de Joaquim Albareda, el cas de Ripoll resulta interessant analitzar-lo per a la història de Catalunya “*en la mesura que esdevé un magnífic exponent de la pervivència i la resistència de les estructures feudals a les acaballes de l’Antic Règim*”.¹⁰ Per tant, que aporta de nou aquesta tesi? La possibilitat d’afirmar que el poder

vol. 7, 1973, pàg. 351-491; FERRER I MALLOL, Maria Teresa “Llançà, senyoriu del monestir de Sant Pere de Rodes, en els segles XIV-XV.” *Scriptorium Populeti. II Col.loqui d’Història del Monaquisme Català (Sant Joan de les Abadesses, 1970)*, vol. 9 (2), Poblet, 1974, pàg. 213-241.; FERRER I MALLOL, Maria Teresa “Els Problemes financers dels reis catalans i una solució: l’empenyorament dels llocs i viles: el cas de Teià” *Revista de Dret Històric Català, 2006* ; o FERRER I MALLOL, Maria Teresa, *Els Privilegis de Teià. El retorn a la jurisdicció reial (1505)* Episodis de la Història, 344 – 345, Rafael Dalmau, Ed. Barcelona, 2006..

⁵ COTS I CASTAÑÉ, Albert “Aproximació a l’estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)” *Estudis d’història agrària*, núm. 6, 1983, pàgina 241-268.

⁶ ARDIT, Manuel “El plet d’incorporació a la corona de Catadau (1740-1806)” *Estudis: Revista de història moderna*, vol. 24, 1998, pàg. 391-414.

⁷ TORRAS I RIBÉ, Josep M. *Els municipis catalans de l’antic règim: 1453-1808: procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983.

⁸ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000.

⁹ Veure CASALS MARTÍNEZ, Àngel “Solsona, 1655” dins la Revista *A Carn!* Any 5, setembre de 2010, pàg.10-14.

¹⁰ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim. “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll.” *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès 2006-2005* (2007), pàg 168 (8)

jurisdiccional de les senyories feudals es mantingué al llarg de tota l'època moderna enlloc d'afeblir-se. O això, al menys, en alguns casos com el de Ripoll.

Aquest aspecte s'inseriria dins un debat historiogràfic entorn del feudalisme i la seva efectivitat a l'època moderna. Montserrat Duran esmentà que la Catalunya de començaments del segle XVIII era una societat senyorial evolucionada, en la qual l'entramat jurídic medieval hauria perdut bona part de la seva efectivitat a causa de les transformacions sofertes en els camps econòmic, polític i social, que haurien ajudat a dissociar el funcionament teòric del sistema de la realitat.¹¹ Afirmació amb la qual estigué d'acord Gaspar Feliu, en comentar que, tot i que el règim senyorial sorgit al XI es mantingué sense solució de continuïtat fins al segle XIX, això no volia dir que tot continués igual, donat que d'acord amb aquest historiador, el règim senyorial s'aniria transformant i adaptant-se.¹² Legalment els senyors mantenien els seus drets i prerrogatives, però amagaven al darrera canvis profunds en l'aspecte polític entre d'altres, mantenint la identitat però no la immutabilitat d'aquest règim baronial.¹³ Un d'aquests aspectes que es veurien afectats, sens dubte, seria el de la davallada de la renda feudal.¹⁴

Eva Serra, en canvi, ens parla de la pervivència del sistema senyorial imposat a partir de la Sentència Arbitral de Guadalupe en trobar al llarg dels anys pressions del braç nobiliari per a protegir el sistema senyorial, especialment pel que feia al control sobre les transferències de terres, que veurem més endavant que suposaven un dels principals

¹¹ DURAN I PUJOL, Montserrat. "El règim senyorial a Catalunya en el segle XVIII: Un estat de la qüestió" *Pedralbes: Revista d'història moderna, (Exemplar dedicat a: Catalunya a l'Època de Carles III)*, 1988, pàg. 593

¹² Veure FELIU, Gaspar *La llarga nit feudal: Mil anys de pugna entre senyors i pagesos*. S.I.: Universitat de València, 2011, pàg. 16 i següents

¹³ FELIU, Gaspar. "El règim senyorial català als segles XVI i XVII" *Revista Pedralbes*, 1996, pàg. 31.

¹⁴ Veure FERRER ALÒS, Llorenç, "La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya Moderna: més enllà de la renda feudal." *Pedralbes: revista d'història moderna* 28, Barcelona, 2008, pàg. 761. Tot i que la Montserrat Duran ja nota un augment de la renda feudal partir de l'any 1731, acaba conclouent que "la renda senyorial va perdre pes al llarg del segle XVIII, i que la disminució hauria d'ésser atribuïda al fet que els drets sobre els quals es basava aquest ingrés no aconseguiren adaptar-se a les transformacions de l'estructura productiva". Veure DURAN I PUJOL, Montserrat. "El règim senyorial a Catalunya en el segle XVIII: un estat de qüestió." *Pedralbes: Revista d'història moderna, N° 8, 1, 1988 (Exemplar dedicat a: Catalunya a l'Època de Carles III)*, 1988, pàg. 597

guanys dels senyors baronials tal com digué Montserrat Carbonell i Esteller.¹⁵ També hi hagué protecció pel que feia al cobrament de delmes, tasques i primícies.¹⁶ I el mateix podem dir sobre l'aspecte concernent a les reversions a la Corona, que és el que ens interessa en aquest treball. Pressionats per la noblesa catalana, els monarques van haver de renunciar sovint a les polítiques de reversió, com a l'any 1496 o al 1519.¹⁷ De fet, fou a les Corts de 1599 que les pretensions dels barons catalans van imposar-se amb una legalitat parlamentària més explícita.¹⁸ Els braços eclesiàstic i militar llavors van aconseguir la revocació de la pragmàtica d'Alfons el Magnànim, considerant que aquell havia estat "mal aconsellat", i la prorrogació fins a les properes corts de les pragmàtiques reials de sobreseïment,¹⁹ amb la qual cosa es prohibien noves lluïcions fins que es tornessin a celebrar Corts. A més, es va prohibir als procuradors i advocats fiscals de l'Audiència participar en els processos de reversió a la Corona, deixant sols als municipis davant la seva petició de retornar a la jurisdicció reial. Aquesta victòria dels barons era, però, inconstitucional, atès que la concessió reial requeria de la concurrència dels tres estaments i, en aquest cas, l'estament reial no ho havia aprovat.²⁰ El quadern de les Constitucions de Corts de 1599 va recollir el dissentiment del braç

¹⁵ Veure CARBONELL I ESTELLER, Montserrat "Plets i lluita antisenyorial. El ducat de Cardona a les acaballes del Antic Regim" *Pedralbes: Revista d'història moderna*, vol. 3, Barcelona, 1983 pàg. 275.

¹⁶ Veure SERRA I PUIG, Eva "El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe" *Recerques: història, economia, cultura* núm.. 10, 1980 pàg. 17-32

¹⁷ Un exemple molt clar de pressió de la noblesa catalana sobre el monarca pel que fa a les reversions patrimonials el trobem en el cas de la vila de Cambrils. Aquesta vila s'havia alliberat del seu senyor baronial i passat a la jurisdicció reial a l'any 1437, previ pagament del seu propi rescat. No obstant, durant la guerra civil catalana, Cambrils fou venuda novament pel monarca al capítol i canonges de Tarragona, tot i que la monarquia els hi havia promès a l'any 1437 que no la tornaria a infeudar. Al 1472 fou novament empenyorada al comte de Cardona i, tot i que Ferran II, acabada la guerra, decretà el 5 de novembre de 1481 la revocació de totes les alienacions del patrimoni reial fetes durant el conflicte bèl·lic, n'exceptuà la vila de Cambrils. Tot i la queixa d'aquesta vila davant el lloctinent l'any 1488, Cambrils continuà en poder del poderós duc de Cardona, prova aquesta del poder de la noblesa catalana. Veure DURAN, Eulàlia *Les Germanies als països catalans*, Curial, Barcelona, 1982, pàg. 118 i següents.

¹⁸ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 345 i ss

¹⁹ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000 pag. 342-348

²⁰ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000, pag 345

reial contra la política baronial, considerant aquells capítols nuls. La compilació de 1702 publicada el 1704 no va recollir aquest dissentiment. Tanmateix, com que durant el segle XVII els juristes van funcionar amb la segona compilació –la de 1588-89 –més el quadern de corts de 1599, el dissentiment degué tenir valor judicial.²¹ Almenys en Jordi Olivares ens recull el cas de la vila de Ponts, en què l’advocat fiscal patrimonial va al·legar que els esmentats capítols no tenien “*solemnidad de Capítulos de Corte*” per defectes de forma.²² D’altra banda, a les corts de 1702, i de 1706 sobretot, sí es van fer ressò del dissentiment. S’ha de dir que aquesta suspensió aprovada a les Corts de 1599 havia estat prorrogada tant a les Corts de 1702 com a les de 1706.

Sens cap dubte, el nostre treball aniria més en la línia d’aquesta segona corrent historiogràfica que defensa la fortalesa dels drets del règim senyorial fins al segle XVIII, donat que, tal com veurem, el govern polític i econòmic existent a la vila ripollesa al segle XV fou exactament igual que a la primera meitat del segle XVIII, sense cap evolució política que ens permetés mínimament parlar de mutabilitat ni debilitat del senyor jurisdiccional al llarg de tota l’època moderna pel que feia als seus drets com a senyor, passant per sobre, inclòs, del mateix Decret de Nova Planta. Parlar del manteniment d’aquests drets senyorialmentals en el cas de la vila de Ripoll és innegable, però no podem dir el mateix de la renda feudal, de la qual gairebé no en tenim dades per veure si s’estancà o davallà. Suposem que d’una manera o altra aquesta hagué de resultar afectada per les noves formes de producció.

Per què Ripoll? Com ja he dit, per la seva peculiaritat. Aquest municipi es trobava en una situació extrema pel que feia als seu govern polític i econòmic. Els ripollesos no participaven de cap consell de govern ni controlaven els béns i emoluments de la vila, que estaven en mans del senyor baronial i dels seus oficials, passant per sobre, fins i tot, del decret de Nova Planta. Aquesta situació es mantingué en ple segle XVIII i, això, la singularitzà com a cas únic, que sapiguem, en tot el Principat de Catalunya.

La segona característica que fa interessant l’estudi de la nostra vila és que no es tractava pas d’una vila rural agrària formada per pagesos, que són les que majoritàriament ens

²¹ VVAA “Els comuns a les corts generals del segle XVIII” Preactes Congrès *L’aposta catalana a la guerra de Successió (1705-1707)*, Museu d’Història de Catalunya, vol. I, Barcelona, 2005. pàg. 277 - 285

²² OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustrics*, Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 346

trobem a la historiografia catalana en parlar de la pugna entre senyors baronials i vassalls, sinó que ens trobem amb un Ripoll de fort component menestral i comercial, amb arrels que s'enfonsen a l'època medieval i que seran els que s'enfrontaran a aquesta forma de govern feudal. En efecte, trobarem artesans de tot tipus, especialment paraires i teixidors al segle XVI, junt amb traginers i mercaders. I és que la indústria principal de la vila, tal com veurem, serà la de la llana i la draperia fins que al segle XVII comenci a pujar la indústria de les armes de foc manuals i els claus de ferro. En qualsevol cas, al llarg de tots els segles, trobarem la pràctica inexistència dins la vila de Ripoll de pagesos, que els trobarem a l'hàbitat de masos dispersos que constituïa la parròquia de Sant Pere de Ripoll extramurs.

Pel que fa a la cronologia escollida, tot i que he centrat l'estudi als segles moderns, -ja ens deia Olivares que fou als segles XVI i XVII que la Reial Audiència es farcí de plets entre senyors i vassalls i de plets de reversió a la Corona, sent per tant uns segles clau per a l'estudi d'aquestes viles- he volgut retrotraure la meua recerca el màxim possible als antecedents d'aquest enfrontament, amb la finalitat de veure el procés complet de la confrontació social. Veure aquests antecedents són claus per observar les diferents formes que prengué la lluita de la vila contra el seu baró i a partir de quin moment. Gràcies a això, sabem que aquests enfrontaments foren a través de la via dels fets o de la revolta a través de cops de força o desobediències directes fins al segle XV, moment en que, a l'any 1415, trobem per primer cop l'intent per revertir a la Corona a través d'una via legal utilitzant les instàncies judicials. A partir d'aquest moment, s'inaugurà una nova forma de lluita en les pretensions dels ripollesos: la via del dret. Això no havia estat possible abans perquè fins a la pragmàtica del rei Martí l'Humà de 1399 no es va propiciar des de la Corona el retorn al Patrimoni Reial de les viles alienades pels monarques anteriors. A partir d'aquesta pragmàtica se'ls hi reconeixerà a les vil·les el dret de redimir-se per lluïció i quitament del preu pactat. I tot allò a través de les instàncies judicials. Oportunitat que la vila de Ripoll no desaprofità per interposar diversos plets al llarg dels segles tal com veurem. Això, però, no significarà que es deixi de banda la via dels fets, donat que aquesta continuarà funcionant al llarg dels segles.

Aquest treball està estructurat en un seguit d'apartats molt concrets. D'una banda, un primer apartat introductori -Ripoll: fiscalitat i govern municipal. Apunts clau per a entendre el conflicte -en el qual faig una explicació per tal que s'entengui de forma

clara com era realment la situació de la vila de Ripoll sota el vassallatge del seu senyor baronial; com es governava a través dels oficials escollits per l'abat, quina era la forma d'escollir-los, característiques d'aquests càrrecs, cobrament dels drets senyorials, arrendaments dels drets comunals, etc. La idea és situar al lector en el Ripoll dels segles moderns. Per fer aquest apartat ha estat imprescindible la consulta de les obres de Josep Maria Torras i Ribé, tant referents al breu estudi que portà a terme sobre el domini baronial del monestir de Ripoll,²³ com el seu treball sobre els municipis catalans de l'Antic Règim.²⁴ També ha estat un factor clau la documentació generada pel plet que sobre la jurisdicció de la vila hi hagué entre el 1678 i el 1691 i que ens ha aportat una bona descripció del govern polític i fiscal de la vila. Tampoc podem oblidar les dades concretes aportades pels diversos notariais treballats.²⁵

Sens dubte, tal com digué Eva Serra “*només un estudi aprofundit de les causes a la reial audiència i a les corts senyorials permetrien aprofundir l'estudi de la lluita (...) contra el règim senyorial*”.²⁶ És per això que, un cop explicada quina era la situació de govern dins la vila ripollesa, estudio pròpiament la lluita jurisdiccional a Ripoll, des dels primers antecedents d'enfrontament del segle XIII fins al moment en que finalment aconseguen, després de tants segles de pugna, el seu primer ajuntament de regidors l'any 1755.²⁷ Així, establim que la lluita s'articulà en torn de dues vies diferenciades i alhora complementàries, la via de fet, o de la revolta, i la via de dret, a través de les distintes instàncies judicials. Dues vies que ja podem trobar al llibre de Jordi Olivares i que complementem amb el nostre estudi, aportant algunes dades noves a les ja donades per aquest historiador. A través d'aquesta tesi ampliarem les causes que alguns autors

²³ TORRAS I RIBÉ, Josep Maria “Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)”. *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona*, vol. 1, 1984, pàg. 203-210.

²⁴ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Reial Audiència, Plets Civils, 13846

²⁵ Tant a l'Arxiu Comarcal del Ripollès (ACRI) com a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACCE), tal com veurem més endavant.

²⁶ Veure SERRA I PUIG, Eva “El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe” *Recerques: història, economia, cultura*, núm. 10, 1980 pàg. 31.

²⁷ Per veure els diferents enfrontaments tant per la via de dret com per la via de fet veure els apartats 3 a 6.

com el mateix Olivares o Albert Cots²⁸ aporten com a justificació a la utilització de la via de la revolta per part dels vassalls de baró, venint donada en el nostre cas per quatre detonants diferents que estudiarem més endavant i que amb seguretat són extensibles a d'altres municipis catalans com a mínim des del segle XVI.

Per complementar aquest estudi, és necessari fer un anàlisi econòmica i social de la vila de Ripoll. Econòmica perquè ja hem dit que un dels elements diferenciadors d'aquest treball és que no parlem de l'enfrontament entre pagesos i senyors, sinó entre menestrals, honorables i donzells contra el seu baró, marcant un element diferenciador des del principi, donat que la vila de Ripoll fou menestral ja des del segle XIII, moment en que trobem les primeres revoltes.²⁹ També és cert que amb aquest treball he aprofitat per matisar algunes de les afirmacions fetes per l'Albert Garcia Espuche en el seu treball *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*.³⁰ D'altra banda, l'anàlisi d'aquesta societat ens resulta d'una importància vital. Joaquim Albareda esmentà que, per entendre aquest conflicte i la seva pervivència al llarg dels segles, seria interessant veure a quins grups beneficava el monopoli del poder del Monestir i a quins grups perjudicava, partint del fet que eren els grups socials emergents els que s'hi enfrontaven amb el monestir i amb la seva forma anacrònica de governar.³¹ Per tant, es fa imprescindible en aquest treball un anàlisi d'aquells personatges/famílies que havien ocupat els càrrecs baronials, els càrrecs dels escassos consells consolars que hi hagueren, els que havien controlat els arrendaments senyorials o els mateixos oficis monacals. És per això que analitzarem les famílies dels dos bàndols per tal d'escatir si hi havia diferències entre aquestes famílies o eren de la mateixa tipologia –veure apartat 8 d'aquest treball.

James Amelang ja ens parlà del procés que es va donar a Catalunya mitjançant el qual els rics comerciants i mercaders van passar a invertir part de la seva fortuna en la

²⁸ COTS I CASTAÑÉ, Albert, "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)", *Estudis d'història agrària*, no. 6, 1983, pàg. 241-268.

²⁹ Veure apartat 7 d'aquesta tesi.

³⁰ GARCÍA ESPUCHE, Albert *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998

³¹ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim. "Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll", *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 2006-2005, 2007 pàg. 168

compra de terres per convertir-se en rendistes³². Alhora, van tendir a ennoblir-se mitjançant la compra de títols i les estratègies matrimonials que els va permetre emparentar amb les classes nobles. Fins aquí, res de nou amb els honorables de la nostra vila ripollesa. Però precisament amb aquest “emparentar” amb d’altres famílies resideix la clau per a entendre el conflicte de la vila de Ripoll i, amb seguretat, de moltes altres viles catalanes tot i la singularitat de la nostra. I és que fou també el mateix James Amelang qui ja ens feu notar l’any 1990 la importància de l’anàlisi de la societat dins un context de relacions de dependència, clientela, amistat o enllaços amb el món exterior entre d’altres.³³ Això és el que he volgut representar en aquest treball, donat que estic convençuda que les xarxes clientelars, familiars i d’amistat influïren, i molt, tant en el desenvolupament de la lluita antifeudal del poble –en el sentit general de qualsevol vila que s’enfrontés al seu senyor baronial –com en les estratègies utilitzades pels barons catalans en la defensa dels seus privilegis o en el manteniment de la seva posició fins ben avançat el segle XVIII. Al final, tant els honorables ripollesos com els monjos del monestir tiraren d’influències en la seva lluita, i no tan sols a nivell local, sinó arreu de Catalunya, com veurem de forma més clara als conflictes del trienni de 1609-1611, sense oblidar que, els segrestadors de l’abadiat o els procuradors jurisdiccionals de la vila i monestir acabaren sempre sent familiars o amics bé de membres del Consell d’Aragó o la Reial Audiència en el primer cas, bé dels abats o monjos –preferentment del primer –en el segon cas respectivament. I aquests monjos pertanyien a famílies de la mitjana noblesa catalana. Sens cap dubte, l’anàlisi de la societat no es pot produir de forma aïllada, sinó en relació sempre amb els llaços i xarxes que influïren en conceptes com el polític, que és el que, després de tot, estudiem aquí: la lluita per una forma de govern municipal pròpia independent de l’abat i monestir. En aquest sentit m’agradaria destacar l’anàlisi de la família Pujol, que entre els seus nombrosos llaços clientelars acabarà mantenint relacions fins i tot amb membres de la important noblesa castellana com serà el mateix duc d’Alba, al qual servirà dins Catalunya i Aragó.³⁴

³² AMELANG, James, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490 – 1714*, Ed. Ariel, Barcelona, 1986

³³ AMELANG, James “La historia social de la España Moderna: seis consideraciones” *Manuscrits: revista d’història moderna*, 1990, pàg. 74

³⁴ Pel que fa a la importància de les xarxes familiars i clientelars resulta interessant llegir l’obra de SIMON TARRÉS, Antoni, *Pau Claris. Líder d’una classe revolucionària*, Publicacions de l’Abadia de

La reconstrucció d'aquestes famílies no són pas una novetat metodològica dins la nostra historiografia. A banda de James Amelang, Maria Adela Fargas Peñarocha ens parlà de la importància de l'estudi de llinatges privilegiats tan rurals com urbans, però alertant de la necessitat d'evitar la dissociació de l'estudi del poder, donat que aquest poder i la seva reproducció en ell era el que cercaven constantment aquests llinatges o famílies,³⁵ transmetent-se de generació en generació un projecte de mobilitat social o d'ennobliment.³⁶ Una cosa semblant digué Jordi Olivares i Periu en afirmar que pel conjunt de les viles catalanes la lluita antifeudal per aconseguir la condició d'universitat amb govern consolar va ser una aspiració plurigeneracional.³⁷ Però... i si tot i transmetre's de pares a fills aquesta idea d'ennobliment, el que no es transmetia en la major part dels casos era, per dir-ho en termes actuals, la "mentalitat política"? És a dir, posant d'exemple el cas de la nostra vila, ¿i si no es transmetia l'afiliació a un o altre bàndol en la lluita contra el monestir tot i el projecte d'ascens social i ennobliment que tenien aquestes famílies? I si la relació amb el poder establert fou diferent inclús entre membres d'una mateixa família o entre les seves generacions? Aquest aspecte el revisarem també en l'apartat de societat d'aquest treball.

Pel que fa a la metodologia emprada he utilitzat tant dades qualitatives com quantitatives. Com no podia ser d'una altra manera, en un estudi d'aquest tipus la interpretació documental és bàsica. Ara bé, un dels reptes d'aquest projecte ha estat precisament la manca de documents. Un patrimoni documental tan ric com podria ser el pertanyent al Monestir de Santa Maria de Ripoll, amb un scriptòrium medieval la fama del qual traspassava fronteres, amb una gran biblioteca i arxiu, actualment són una

Montserrat, Barcelona, 2008, en la qual, entre d'altres aspectes, podem veure la importància dels lligams familiars i clientelars d'en Pau Claris i les solidaritats que comportaren. També ho podem veure al llibre de TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, *Poder i relacions clientelars a la Catalunya dels Àustria*, Eumo Editorial, Vic, 1998, en analitzar al Pere Franquesa i la seva extensa xarxa clientelar al nostre Principat.

³⁵ FARGAS PEÑARROCHA, Maria Adela "Història del poder i estructures familiars de la classe dominant a la Catalunya Moderna" *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 13 (2), 1993, pàg. 243-244

³⁶ FARGAS PEÑARROCHA, Maria Adela "Pràctiques familiars i dret en la construcció de la cultura nobiliària moderna: una aproximació comparativa" *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 18 (1), 1998, pàg. 463.

³⁷ OLIVARES I PERIU, Jordi *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000, pag. 88

quimera, principalment per les guerres carlines del segle XIX, moment en que va cremar absolutament tot l'arxiu del monestir, tret dels escassos volums que es trobaven temporalment a la ciutat de Barcelona. D'aquests, la gran majoria formen part dels famosos volums medievals de la seva biblioteca sorgida de la mà dels monjos del monestir: tractats d'astronomia, de teologia, gramàtiques i arts d'escriure, etc, molt importants per a la nostra cultura i història, però d'escassa utilitat per aquest estudi. Afortunadament també es van poder salvar uns pocs de llibres monacals no correlatius cronològicament parlant, que actualment es troben a la Corona d'Aragó i que comprenen els segles XVI i XVII, però s'ha de dir que es troben en un estat en bona part bastant lamentable sobretot a causa de la humitat.

Pel que fa a la documentació existent avui dia a l'Arxiu Comarcal de Ripollès (d'ara en endavant ACRI) la documentació que fa referència a la jurisdicció de la vila, d'acord amb el que hem dit, és bastant escassa. Trobem alguns documents solts, escrits a mà o impresos, però en poca quantitat. L'anàlisi exhaustiva de tots els documents i les seves referències internes, el seu ordenament cronològic i la combinació d'aquests amb documents existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó,³⁸ és el que m'ha permès conèixer amb bastant detall, i no sense dificultat, els fets importants que van tenir lloc a la vila: guerres, ocupacions i allotjaments, revoltes dels habitants, violències i enfrontaments, ereccions consulars, existència de bàndols, accions judicials, etc. De l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) s'ha de dir, però, que la documentació trobada en referència a la lluita jurisdiccional de Ripoll tampoc és molt abundant ni completa, ja que dels mínim 6 plets judicials que van tenir lloc sol·licitant la reversió a la Corona o el segrest de la jurisdicció des del 1415 fins el 1755, sols un ha arribat als nostres dies —el que va del 1678 fins el 1691—, que és el que vaig treballar i analitzar a la meva tesina presentada a la Universitat de Barcelona a l'octubre de l'any 2007. Per la resta, trobem diversos memorials i consultes a la primera meitat del segle XVIII, però cap plet complet. No obstant, en aquest arxiu hem trobat molts documents que ens han resultat útils per conèixer altres processos de l'enfrontament vila-monestir, com el conflicte del trienni 1609-11, reconstruït pràcticament gràcies a la documentació trobada a la Corona

³⁸ Principalment del Consell d'Aragó, Reial Cancelleria, Reial Audiència, Batllia antiga, Generalitat, Reial Patrimoni i Mestre Racional.

d'Aragó,³⁹ o el tema de l'exili d'alguns monjos i ripollesos durant la guerra dels Segadors.

Una de les fonts que han tingut més protagonisme en aquest treball, per la seva quantitat i riquesa, són els manuals i protocols notariais escrits a la mateixa vila ripollesa des del segle XVI i fins a l'any 1755. S'ha de dir que una gran part d'aquesta documentació, la referent especialment als segles XVI i XVIII només es troba a Puigcerdà, a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya (d'ara en endavant ACCE), treballant per al segle XVII els protocols notariais dels notaris Onofre Pont pare i fill que es troben a l'Arxiu Comarcal del Ripollès, i complementant alguns anys inexistents en aquest arxiu amb els manuals notariais ubicats també a l'arxiu de Puigcerdà.

Així, doncs, és a partir d'aquesta documentació d'on he tret un seguit de dades tant qualitatives com quantitatives per a elaborar aquesta tesi, amb la problemàtica de la manca documental ja esmentada. Per a explicar la lluita jurisdiccional contra el monestir, per exemple, he utilitzat òbviament una metodologia qualitativa a través de la informació aportada pels diferents documents. No obstant, per a l'estudi de la societat i l'economia ripolleses, m'he basat específicament en el buidatge i l'anàlisi de tots els llibres notariais existents, recollint, en bona part, un seguit de dades quantitatives. En total més de 100 llibres notariais, milers de pàgines analitzades en un treball exhaustiu que m'ha permès apropar-me quantitativament a la població ripollesa en referència a la seva professió. La metodologia emprada ha estat fer un recompte de les professions de totes aquelles persones de la vila de Ripoll que sortien en els llibres notariais buidats, tant si eren actuant com si eren testimonis. Sabem que la problemàtica d'aquesta metodologia és que a aquests llibres no surten ni molt menys tots els caps de casa de la vila, perquè no tothom anava als notaris, o al mateix notari, i per tant no podem saber amb exactitud quants paraires o quants sabaters hi havia a la vila, per posar dos exemples. Ara bé, penso que aquesta documentació sí que ens ha permès veure una representació dels oficis de la vila, essent molt significativa la quantitat que surt de determinats treballadors com a fidel reflex de la producció manufacturera ripollesa. A

³⁹ Gràcies també a l'estudi que sobre el particular feu en Xavier Torras al seu llibre TORRES SANS, Xavier, *Nyerros i Cadells: Bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)* Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993. Pàg. 342 i següents.

més, per comprovar que aquestes dades no ens deixaven massa desencaminats de la realitat, he intentat, quan les dades m'ho han permès, corroborar-ho amb les transaccions de compravenda o amb documents on podíem trobar reunions de caps de casa més o menys completes. D'aquesta manera, hem pogut analitzar quina era l'activitat econòmica predominant o predominants a la vila en cada moment. I tot això, reflectit numèricament en diferents quadres recollits en aquesta tesi. D'altra banda, però, he seguit també una metodologia qualitativa, en utilitzar les referències aportades en aquests documents notariais per a complementar la informació numèrica i, especialment, en l'apartat social, en resseguir a un seguit de nissagues familiars ripolleses al llarg d'aquests dos segles i mig a través de les seves activitats reflectides en aquests notariais.

Finalment, per acabar, dir que hi ha molt poca cosa publicada específicament sobre la lluita jurisdiccional de la vila de Ripoll en aquests segles. Així, trobem estudis molt primigenis sobre la història de la nostra vila amb Josep Maria Pellicer, que escrigué sobre el Monestir de Santa Maria de Ripoll des de la seva fundació.⁴⁰ Aquest autor és la base a partir de la qual la major part dels estudiosos de Ripoll hi ha treballat, tot i que llegit posteriorment, els seus llibres contenen alguns errors que amb aquest treball, en part, he intentat esmenar. Pel que fa pròpiament al conflicte jurisdiccional, al Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya en Josep Maria Torras i Ribé en feu un excel·lent resum amb el seu article titulat *Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)*.⁴¹ Tampoc podem oblidar el treball fet per Eudald Graells sobre la lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir consolat o municipi, article a través del qual molt somerament marcà les fites dels diferents moments d'enfrontament entre la vila de Ripoll i el monestir al llarg de la història.⁴² A través de

⁴⁰ Veure PELLICER Y PAGÈS, José Maria. *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878, i PELLICER I PAGÈS, José Maria. *Santa Maria del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888.

⁴¹ TORRAS I RIBÉ, Josep Maria. "Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266 – 1719)." *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona* 1 (1984): 203–210.

⁴² GRAELLS, Eudald. "La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir consolat o municipi. un aspecte de la jurisdicció civil de l'abat del monestir." *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès Annals 1986-1987*, 1988, pàg. 53–67.

la meua tesi he tractat d'ampliar la informació aportada per aquests dos autors amb un seguit d'informació inèdita que he trobat durant aquests últims anys.

Pel que fa a altres aspectes més concrets de la vila ripollesa com dades socials, demogràfiques, econòmiques o senzillament curiositats, hi ha un seguit de llibres i articles d'autors ripollesos com el mateix Eudald Graells,⁴³ Jordi Mascarella,⁴⁴ Rosa Ribas,⁴⁵ Miquel Sitjar,⁴⁶ Gonçal Cutrina⁴⁷ o Antoni Llagostera,⁴⁸ bibliografia de la qual, sens cap dubte, aquest estudi d'una manera o altra és deutor. Però també de molts altres historiadors que han parlat de diferents aspectes i que he tractat de recollir en aquest treball, l'objectiu del qual és clar: demostrar com, tot i la constant lluita

⁴³ GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n., 1990; GRAELLS, Eudald "La Farga Catalana i el tractat dels Pirineus" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1985-1986, 1987, pàg. 32-37; GRAELLS, Eudald "La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir consolat o municipi. Un aspecte de la Jurisdicció civil de l'abat del Monestir" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. Annals 1988, pàg. 53-67.; GRAELLS, Eudald "El Ripoll industrial en els segles XVII i XVIII" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1992-93, 1994, pàg. 33-36; GRAELLS, Eudald "La manufactura ripollesa de los clavos" *Revista de Girona*, vol. 13, 1960 pàg. 65-67.

⁴⁴ MASCARELLA I ROVIRA, Jordi "La farga catalana sobre el terreny" *Revista de Girona*, no. 160, 1993, pàg. 10-11; MASCARELLA I ROVIRA, Jordi "Els darrers temps del Monestir de Ripoll" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1992-1993, 1994, pàg. 213-226.; MASCARELLA I ROVIRA, Jordi "Els notaris de Ripoll en l'època moderna, entre l'escriptura pública i la privada". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 2005, pàg. 143-183; MASCARELLA I ROVIRA, Jordi "La vivienda obrera en un contexto de producción a domicilio: Ripoll." *Vivienda obrera y colonias industriales en la península Ibérica. Actas de las Jornadas (2002) y del Congreso (2005) celebrados en el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya*. Terrassa: Publicación del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, 2008 pàg. 16-22.; MASCARELLA I ROVIRA, Jordi "L'abaciologi glossat del Monestir de Ripoll" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991 pàg. 11-68.

⁴⁵ RIBAS I GARRIGA, Rosa "Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1981-1982, 1983, pàg. 67-80.

⁴⁶ SITJAR I SERRA, Miquel "Els orígens industrials de Catalunya. Ripoll, bressol de la industrialització: El Monasterio de Santa Maria de Ripoll; La basílica del Monasterio de Santa Maria de Ripoll i El Ripollès: Recortable Monasterio de Ripoll" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991, pàg. 190-197.

⁴⁷ CUTRINA, Gonçal "L'almoina del «Corter»." *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991, pàg. 141-156.

⁴⁸ LLAGOSTERA FERNÁNDEZ, Antoni "Notes sobre els Abaciologis del Monestir de Santa Maria de Ripoll. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1995-1996, 1997, pàg. 13-77.

jurisdiccional entre la vila i el monestir al llarg dels segles, tot i les evolucions econòmiques i socials esmentades per Montserrat Duran o Gaspar Feliu i que d'acord amb aquests autors debilitaren el poder feudal, el senyor baronial de Ripoll es mantingué fort en el seu domini sobre la vila d'una manera excepcional i única fins ben avançat el segle XVIII, resistint les estructures feudals a la vila fins a finals de l'Antic Règim, aportant-nos també algunes dades claus dins l'estudi de la transició del feudalisme al capitalisme en el context català.

No puc acabar aquest treball sense agrair al doctor Àngel Casals Martínez la seva bona disposició a dirigir aquesta tesi doctoral junt amb el doctor Jaume Dantí i Riu, sense les recomanacions i puntualitzacions dels quals aquesta tesi no seria el que és. Per tot això, gràcies a tots dos. Gràcies a més a l'Àngel Casals per ajudar-me en els tràmits burocràtics i per donar-me l'oportunitat de col·laborar amb el Projecte de Recerca "Institucions i violència a la Corona d'Aragó" (HAR2010-21675) del Ministeri de Ciència i Innovació, permetent-me participar amb una breu comunicació a les IV Jornades Internacionals sobre Violència Social, Bàndols i Territori que van tenir lloc a Bellver de Cerdanya al maig de 2015.

També voldria agrair al doctor Josep M. Torras i Ribé aquelles primeres converses que sobre el conflicte baronial de la vila de Ripoll vam mantenir al llarg del curs de doctorat 2005-2006, en les quals vam recordar el seu pas per la vila de Ripoll durant la seva joventut quan feia la seva recerca doctoral, i per animar-me a continuar amb aquest estudi tot i l'inconvenient de la manca de documentació. Gràcies a aquelles converses, i sense ell saber-ho, un simple treball que jo havia fet per a una assignatura de doctorat passà a convertir-se en la meva tesi doctoral.

Aquest treball li deu molt també a la doctora Eva Serra i Puig, que m'ajudà a posar els fonaments d'aquesta recerca dirigint la meva tesina, llegida en tribunal a l'octubre de 2007. Però també pels seus bons consells a posteriori i per la bona predisposició que ha mostrat sempre per a escoltar-me o per ajudar-me si ho he necessitat. De tot cor, moltíssimes gràcies. Per mi ha estat tot un privilegi poder comptar amb vostè.

També voldria agrair especialment l'ajut que en tot moment em va brindar el personal de l'Arxiu Comarcal del Ripollès, i especialment el seu antic director, actual director de

l'Arxiu Històric de Girona, Joan Ferrer i Godoy, pels seus consells i ànims, les xerrades petades els dissabtes als matins i per les facilitats que em va brindar en tot moment quan ho vaig necessitar en les meves visites a l'arxiu. Dins aquest agraïment haig d'incloure forçosament a Agustí Dalmau i Font, arxiver, i a Montserrat Freixa, actual arxivera, per la seva amabilitat i bona disposició a ajudar-me amb tota la documentació que sobre l'època moderna constava a l'arxiu comarcal. A l'Agustí li dono les gràcies, a més, per la seva amistat personal al llarg de tots aquests anys.

Agraeixo també a Erola Simón, directora de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, la bona acollida i l'atenció rebuda tant per part seva com per part del seu equip, que em van facilitar l'ingent quantitat de llibres notariaus que sobre la vila de Ripoll custodiaven dins l'Arxiu.

També tinc bones paraules per a tot el personal de sala de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, pel bon tracte rebut i per la seva amabilitat al llarg de tots aquests anys en els quals he estat remouent papers entre els lligalls del Consell d'Aragó, de la Reial Audiència o de la Batllia General per posar tres exemples. Sense la seva diligència i bona disposició tampoc aquest treball seria el que és, especialment pel que fa pròpiament a l'estudi de l'enfrontament entre la vila i el monestir. El meu agraïment també a l'equip de reprografia, per la seva celeritat en facilitar-me la documentació requerida per poder treballar des de casa.

Finalment, però no per això menys important, no puc acabar aquesta introducció sense agrair a la meua família el seu ajut. Gràcies als meus pares pel seu recolzament en tot moment i per animar-me a seguir endavant sense rendir-me, especialment en els moments més durs en què la salut m'ha fallat una mica. Gràcies també al meu xicot, en Carlos, per la seva increïble paciència i per acompanyar-me en aquesta llarga aventura sempre amb un somriure als llavis. Gràcies també al meu nebot de 7 anys, Marc, per fer-me somriure sempre, i especialment en els dies més grisos –ets el millor. I, per acabar, ara sí, gràcies també a tots aquells amics i companys de feina que han patit amb mi l'evolució d'aquest treball. Gràcies a tots.

2. Ripoll: Fiscalitat i govern municipal.

La vila de Ripoll representa un cas extrem de feudalisme tardà a la Catalunya de l'època moderna. Es tractava d'una vila baronial, com tants d'altres, però el seu senyor era en aquest cas un baró eclesiàstic: el monestir de Santa Maria de Ripoll, de l'ordre benedictina. El monestir de Ripoll era una baronia molt poderosa, ja que estenia el seu domini sobre 23 poblacions, tenint sota la seva jurisdicció més de 6000 vassalls, convertint-se en un dels dominis eclesiàstics més importants de tota Catalunya.⁴⁹

Parlem de cas extrem de feudalisme perquè en plena època moderna el seu baró monopolitzava totes les funcions governatives i econòmiques de la comunitat. Ripoll era una vila sense universitat, mancada d'institucions pròpies de govern i de qualsevol tipus de poder públic. La comunitat no tenia hisenda ni, per tant, no disposava de rendes públiques ni d'emoluments comunals. Exactament igual que als segles precedents.

Josep Maria Font i Rius afirmà que la dependència de les comunitats locals respecte el seu senyor baronial generà sobretot a partir dels segles XI-XII un seguit de relacions més o menys cordials.⁵⁰ Per Ripoll foren conflictives, reforçant-se una cohesió i solidaritat entre la gent de la vila en contra del monestir. I és que si bé Font i Rius ens parla d'una certa autolimitació de les facultats senyorials o un condicionament del seu exercici a favor de les comunitats veïnals, que podien intervenir en els afers de govern de les viles i ciutats,⁵¹ a la vila de Ripoll això mai no succeí, de forma que la continuada dependència de la vila respecte del monestir en aquestes condicions provocaria certs contenciosos. No faltarien les tensions derivades de la pròpia existència de la relació

⁴⁹ TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, "Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)" *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 1984

⁵⁰ FONT RIUS, Josep Maria "La comunitat local o veïnal" dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*, 1991, pàg. 527

⁵¹ FONT RIUS, Josep Maria "La comunitat local o veïnal" dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*, 1991, pàg. 531-532

senyorial ni “la interessada interpretació que cada part faria de la seva posició i dels seus drets”.⁵²

Aquest autor constatà l’existència, des del segle XI i XII, d’una consciència de comunitat que cercava una estructura organitzativa com a tal,⁵³ i que havia de derivar en la pretensió d’un autogovern municipal amb més o menys competències, que vindria reclamat pels prohoms de les viles i ciutats ja al segle XIII.⁵⁴ Segle en el qual esclataren els primers conflictes de la vila de Ripoll contra el monestir. I el mateix passaria amb els comunals que, tot i que jurídicament pertanyien al senyoriu per derivació comtal, la possessió atorgava al poble el seu domini útil, tot i que no sempre es complia, com passava a Ripoll, manifestant-se la presència activa de les comunitats en la defensa judicial de l’exercici dels drets d’aprofitament per l’ impediment que en feia, a la vila, el monestir.⁵⁵

És per això que al llarg de l’època medieval moltes viles van anar conquerint privilegis i llibertats en detriment dels seus senyors baronials i que cap el segle XIII, les viles catalanes van començar a emancipar-se de la tutela feudal.⁵⁶ Però Ripoll, fins a mitjans del segle XVIII, va mantenir la mateixa dependència feudal i govern senyorial que tenia des del segle IX. D’aquí que la vila tractés, tant per mitjans legals com de revolta, utilitzant tant la via de dret com la via de fet, d’aconseguir guanyar certes llibertats que els permetés tenir algun tipus de poder dins la vila.

⁵² FONT RIUS, Josep Maria “La comunitat local o veïnal” dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*), 1991, pàg. 535

⁵³ FONT RIUS, Josep Maria “La comunitat local o veïnal” dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*), 1991, pàg. 535

⁵⁴ FONT RIUS, Josep Maria “La comunitat local o veïnal” dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*), 1991, pàg. 546

⁵⁵ FONT RIUS, Josep Maria “La comunitat local o veïnal” dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*), 1991, pàg. 511-514

⁵⁶ TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, *Els Municipis catalans de l'Antic Règim : 1453-1808 : procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983, pag. 51 i ss.

Una de les argumentacions de l'abat al llarg del plet de 1678 – 1691 fou que tenia la jurisdicció de la vila de Ripoll per concessió reial. Ara bé, les concessions de regalies no podien presumir-se, sinó que era necessari que fossin especificades.⁵⁷ Això volia dir que havia de constar per escrit clara i específicament aquesta concessió i, per tant, havia d'existir un document. Això, fou el que reclamà veure l'any 1308 el rei Jaume II a l'abat en sol·licitar la seva compareixença davant el Consell Reial, o Joan II i Ferran II el 14 de maig de 1452 i 22 de setembre de 1472 respectivament. En aquests tres casos, els diferents monarques sol·licitaren els justos títols que legitimaven la jurisdicció que l'abat i monestir exercien sobre la vila de Ripoll. En cas contrari, aquesta hauria de retornar al patrimoni reial.

Víctor Ferro ens diu que la regla interpretativa bàsica en la matèria era que les regalies no s'entenien compreses en cap concessió –ja fos privilegi o llei general- si no hi eren expressament esmentades (usatge “Alium namque”).⁵⁸ La qüestió fou que l'abat mai no va poder mostrar els justos títols sota els quals ostentava la plena jurisdicció de la vila de Ripoll, i va tractar de justificar indirectament la possessió esmentada a través d'actes de congregacions, privilegis, cartes reials o altres documents similars, dient que amb aquesta documentació es sobreentenia la concessió.⁵⁹ Així, per exemple, defensà sempre que l'any 888 el comte Guifré el Pilós, en restaurar el monestir benedictí de Santa Maria

⁵⁷ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

⁵⁸ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta* Eumo editorial, Vic, 1987, pag. 36 i següents.

⁵⁹ No entrarem aquí ara en el debat sobre la possible falsificació de documents per part del monestir per tal de justificar certs privilegis que potser no tenia, falsificació que sabem que tingué lloc en moltes viles baronials peninsulars al llarg de l'època medieval i moderna, i que ocasionaren diversos plets. De fet, al plet de la vila de Ripoll contra l'abat de 1678-1691, hi ha un moment en que es debat sobre la veracitat de la documentació aportada per l'abat i que havia sortit de l'arxiu del monestir. Veure ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846. També FERRER I MALLOL, Maria Teresa. “Irregularitats i falsificacions notariales.” *Actes Del I Congrés d'Història Del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994, pàg. 473. També hi ha un breu esment a SOLÀ I COLOMER, Xavier *El monestir de Santa Maria d' Àmer a l' època moderna: religió, cultura i poder. de la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592 - 1835)*. Ed. Fundació Noguera, Estudis 64, Barcelona 2010, pàg. 455. Veure també ESCALONA, Julio “Lucha política y escritura: falsedad y autenticidad documental en el conflicto entre el monasterio de Santo Domingo i El Burgo de Silos (ss. XIII-XIV).” *De La Iglesia, J. I. (ed): Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV Y XV. XIV Semana de Estudios Medievales, Nájera, Del 4 Al 8 de Agosto de 2003*. Instituto de Estudios Riojanos, 2004, pàg. 205–252.

de Ripoll després de l'expulsió dels musulmans, li atorgà alguns privilegis i moltes propietats, entre les quals estava l'alou que s'estenia al seu voltant, per on el monestir podria estendre la seva jurisdicció i beneficència. Aquest territori era anomenat termes privilegiats del monestir⁶⁰ i era on el monestir exerciria la jurisdicció temporal plena. Just, el lloc on naixeria a redós del convent la vila de Ripoll. Això volia dir que l'abadia ostentava tant la jurisdicció civil com la criminal, l'alta i baixa justícia, mer i mixt imperi. A més a més, sempre segons els monestir, li corresponia la total administració dels útils i emoluments de la vila a partir d'un seguit de donacions, privilegis, provisions i sentències reials atorgades a l'època medieval. Quines eren aquestes provisions i sentències?

Posem un exemple amb l'any 1012; el Papa Sergi IV expedeix una butlla on es concedeix al monestir la pesca del riu Ter des de Rivamala a Espadaler i la del Freser des de la Corba fins el Ter. També se'l concedeix el teloneig del mercat de Ripoll i el govern civil i eclesiàstic en tota la seva integritat, com també la parròquia de la mateixa vall i l'església de Sant Pere amb la resta d'esglésies sufragànies amb els seus delmes i primícies sense tribut.⁶¹

El 12 de març de 1390 l'abat del monestir de Ripoll, fra Ramon de Callar, va obtenir un Reial Privilegi del rei Joan I que li atorgava poder imposar, estatuir i ordenar imposicions o cises sobre el pa, el vi, la carn i altres mercaderies que es venguessin o col·lectessin dins la vila de Ripoll, i col·lectar-les, o fer-les col·lectar, vendre o arrendar per tal de reparar i refer les muralles, valls, torres i altres fortalises de la vila de Ripoll i Olot. En principi aquesta donació era limitada fins el moment en que les obres fossin acabades i lluïts els censals venuts per escometre-les. Un segon privilegi, però, datat a

⁶⁰ Aquests termes privilegiats es trobaven fora la vila, i anaven, per una banda des del Torrent d'Estamariu fins el Ter. Per l'altre des del Torrent de Molins amb la finca del mateix nom fins al Ter. Després, es pren de guia el Torrent d'Engordans i es puja fins a Fornells fins a la serra sobre la selva d'Ordina (Catllar), s'arriba al turó de Vilardell i d'allí al turó Cubell, després a la serra sobre Gausach menor, seguint el riu de Sant Llorenç fins el riu Freser. Després es pren el camí marcat pel riu que fluïnt per la poció de Balps, arriba fins la vila Estamariu, desemboca al Ter, afronta amb la vila Arcamala i d'allà al turó de Salomó (Sant Bartomeu) fins al caseriu de Molins, amb els seus termes i amb tota classe d'autoritat que té en molts llocs de la mateixa comarca. PELLICER, JM, *Santa María del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888.

⁶¹ PELLICER, José María *Santa María del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888, pag. 384 i següents.

Tortosa el 18 de juliol de 1393 concedit pel mateix rei Joan, va ampliar la gràcia anterior, concedint que tant l'abat com els seus successors poguessin gastar aquestes imposicions no sols en aquestes obres i els seus censals, sinó també en qualsevol altre ús, negoci o necessitat comuna de la vila i del monestir de Ripoll, a voluntat i lliure arbitri de l'abat del mateix. El monestir de Ripoll es va aferrar sempre a aquests dos privilegis a l'hora de legitimar el seu monopoli dels drets i emoluments de la vila i la facultat d'administrar-los, arrendar-los, recaptar-los, etc.⁶²

Fos com fos, se'ns parla de la jurisdicció de la vila com una regalia atorgada pels monarques a l'abat i monestir de Ripoll, que la consideraven un patrimoni propi. D'aquí tres mots a tenir presents en aquesta qüestió: jurisdicció, regalia i patrimoni.

Les regalies eren drets concrets units a l'autoritat pública suprema, és a dir, al monarca, sense els quals aquest s'hauria vist despulat de tota eficàcia. Les regalies, per tant, eren els drets del rei. Aquestes es classificaven segons el seu origen en regalies de dret comú (derivades del dret romano-canònic) i les regalies procedents dels usatges i constitucions de la terra; segons llur naturalesa, en eclesiàstiques i seculares; per llur importància, en majors si eren exclusivament del príncep, i menors quan podien ésser adquirides pels inferiors (barons i comunitats). Una altra classificació partia de considerar quines regalies eren concedibles als inferiors i, per tant, prescriptibles (podien ésser adquirides pels inferiors en termes absoluts o "privativament", o només "cumulativament", és a dir, reservant-se el rei un tant igual al que concedia), i quines inconcedibles i imprescriptibles (que podien dividir-se en aquelles que el sobirà exercia personalment i les que administraven en nom seu els seus oficials).⁶³

La jurisdicció era una d'aquestes regalies menors que podien ser adquirides pels inferiors. Alhora, la jurisdicció formava part del patrimoni dels barons. Víctor Ferro afirmà que les jurisdiccions en aquesta època, igual que altres prestacions relacionades amb les relacions feudals, estaven totalment patrimonialitzades.⁶⁴ El senyor baronial no sols exercia i administrava la jurisdicció, sinó que la posseïa en domini i propietat. El

⁶² ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

⁶³ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pag. 36.

⁶⁴ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pag. 89

caràcter patrimonial de la jurisdicció permetia la seva alienabilitat. És per això que les jurisdiccions podien ésser objecte de compravenda, donació, permuta o es podien adquirir per prescripció immemorial. Cas en el què trobem tant a la vila de Ripoll, com a altres viles catalanes⁶⁵.

Per tant, sabem que la jurisdicció era una regalia menor que al XVII es trobava completament patrimonialitzada i que el rei concedia a inferiors seus –els barons. Però, què era la jurisdicció? la jurisdicció feia referència al poder legal que un senyor tenia per aplicar i fer executar les lleis sobre un territori. Aquesta jurisdicció no tenia tan sols un caràcter territorial, sinó que també tenia un caràcter personal, ja que podia incloure els subjectes que habitaven en aquestes terres de baró .

Víctor Ferro ja ens alligona sobre les característiques de la jurisdicció.⁶⁶ En diversos memorials presentats pel monestir de Ripoll al llarg del XVII i del XVIII, i en els diversos plets interposats, se'ns fa referència a que l'abat i monestir “*eo sos officials han tingut y exercit en dita vila y terme tota jurisdicció civil y criminal, alta y baixa, mer y mixt imperi y altra qualsevol especie de jurisdicció*”.⁶⁷ En aquest cas l'abat era un senyor baronial i, com a tal, no sols exercia i administrava justícia a través dels seus oficials, sinó que també posseïa la jurisdicció en domini i propietat.

En parlar del mer imperi o alta justícia, també coneguda com jurisdicció criminal, ens referim als delictes que podien comportar la pena de mort o la mutilació de membres. Aquests delictes comprenien no sols els de sang, sinó també les lesions greus i els furts de més de 200 sous amb violència. Algunes de les facultats que tenia l'abat en virtut de l'alta justícia o mer imperi, en paraules del mateix abat, eren “*qualsevol jurisdicció criminal [...] enquestes, processos y sentencias criminals [...] o omicidas, furs, injurias danys o altrats y sempre que ha vingut lo cas y se han provat los delictes se han castigat los delinqüents y també se han fet arrestos de diversas perçonas se han publicadas*

⁶⁵ Cal tenir present casos similars com els del Monestir de Poblet, que era també una poderosa baronia eclesiàstica, o les jurisdiccions de barons laics com els Cardona o els Pinós i Mataplana. Veure GUAL, Valentí, *L'exercici de la justícia eclesiàstica a Poblet. S. XV-XVII*, Ed. Dalmau, Barcelona, 2000. També del mateix autor *Terra i Justícia*, Ed. Cossetània, Valls, 2003.

⁶⁶ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pag. 139 i següents.

⁶⁷ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

cridas ab comminació de penas corporals y pecuniarias, y se han fet remissions de delictes [...]”. A més tenia el dret de plantar “*forcas, costell*⁶⁸ *i presons publicas per tenir presos y castigar los delinqüents de dita vila y terme [...]”*⁶⁹. A més a més tenia la facultat de donar tudors i curadors i dictar els decrets connexos quan es tractava d’un patrimoni de més de 6000 sous.

Pel que fa al mixt imperi o baixa justícia, coneixia de totes les causes civils fins a qualsevol suma i executava les sentències. Implicava el dret de tenir “*sempre en dita vila de Ripoll curia o cort públicament per exercir qualsevol jurisdicció civil o criminal [...] en la Cort [...] se han tingut y se tenen verbals, se han fet y se fan sentencias y compdemnacions y provisions, execucions adjudicativas de assienas, assignacions de tudors i curadors* (en causes de menys de 6000 sous corresponien a la jurisdicció civil) *definitivas de útiles y curas, emparas, cridas publicas ob bans y penas, se han interposat y se interposen decrets en contractes de menors de 25 anys y generalment se han exercit y se exerceixen tots los demes y qualsevols altres actes de justícia y jurisdicció civil que se han ofert en dita vila y terme*”⁷⁰. A més, el mixt imperi implicava el dret a que l’abat pogués nomenar un governador o procurador jurisdiccional, un batlle baronial que portava la vara de la justícia, un jutge, un notari o escrivà i un porter o nunci, que exercien dita jurisdicció en nom de l’abat. Quant als delictes, comprenia els lleus, com baralles, lesions menors, injúries, furts de menys de 200 sous, etc.⁷¹

En virtut d’aquest mixt imperi l’abat era qui donava llicència als homes de la vila per poder reunir-se –facultat aquesta que va implicar nombrosos problemes als homes de la vila en rebre sempre un no per resposta- i adoptar diverses mesures de policia.

Com la resta de monestirs de l’ordre Claustral Tarraconense als segles moderns, els béns del monestir s’administraven bé a través de la mensa abacial, bé a través dels

⁶⁸ El costell era una columna o bastiment de fusta on eren subjectats els condemnats per certs delictes. De vegades hi podien ésser només lligats nus, d’altres hi podien ésser turmentats a cops de fuet, etc. Juntament amb la forca era un símbol del poder jurisdiccional del senyor.

⁶⁹ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

⁷⁰ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

⁷¹ Veure FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pag. 140.

diferents oficis monacals.⁷² Al monestir podíem trobar aleshores oficis com el de prior, cellerer, refetorer, cambrer, almoïner, sagristà major, sagristà olier, sagristà tresorer, dispenser major, dispenser menor, precentor, infermer, Paborde d'Àger, Paborde de Palau, Paborde de Berga o el de monjo obrer. De tots aquests oficis, la vila de Ripoll es trobava adscrita al del celler, i era al monjo cellerer al que havien de pagar els ripollesos les rendes, els delmes, terços, lluïsmes i foriscapis o fer la capbrevació. Això no volia dir, però, que, a banda, haguessin de pagar algun tipus de cens a altre monjo com, per exemple, l'almoïner. També era el monjo cellerer teòricament l'encarregat de mantenir en bones condicions la infraestructura vilatana –ponts, forn comú, etc-,⁷³ de dotar la vila de serveis essencials –contractació d'un metge o d'un mestre de minyons- i de l'arrendament dels béns de la vila en pública subhasta –oli, sal, tabac, fleques i tavernes, vi, entrades i eixides de mercaderies, aiguardent, civada, blat, molí, etc.

Per tal de portar a terme aquest govern polític i econòmic sobre la vila hi havia un seguit d'oficials baronials que, al menys des del segle XV eren; el procurador jurisdiccional o governador de la vila –que rebia la porció monacal doble quan es trobava a la vila de Ripoll-, el jutge de la vila –que a més de pa i vi rebia civada i una batuda de palla-, el batlle natural –que portava la vara de justícia-,⁷⁴ un notari i el porter o nunci.

Pels assumptes econòmics de la vila l'abat designava un clavari i un mostassaf.⁷⁵ També, en paraules seves, existia una junta de 9 vassalls coneguda com la Comuna. La comuna tenia per funció l'abastament i provisió de blat per a la vila de Ripoll. Aquesta institució segurament era la botiga comuna de blats de la vila, també anomenada en

⁷² MOLINÉ, Enric “Els monjos de la congregació claustral benedictina a la Catalunya del segle XVIII: elements per a una comparació”. *Pedralbes: Revista d'història Moderna*, 18,1, Barcelona, 1998, pàg. 529–546.

⁷³ Dic teòricament perquè als notarians del segle XVI, per exemple, trobem als homes de la vila implicats en la recerca de diners per tal d'obrar determinades infraestructures. Un exemple el trobaríem al 1585, moment en que es forma un sindicat entre els homes de la vila de Ripoll per tal de reedificar aquest pont, havent-los prestat diners els obrers i baciner de l'església de Sant Pere de Ripoll i el clavari de la botiga de blats del comú amb aquesta finalitat.

⁷⁴ Tot seguit veurem com la realitat era diferent, en trobar d'una banda el Batlle natural, que tenia el càrrec com una possessió més que passava de generació en generació, i el regent de la batllia, escollit pel primer i que feia les funcions del batlle a tots els efectes.

⁷⁵ BC, F. Bonssoms, 2627 “Excelmo Señor El Abad, y Cabildo del Real Monasterio...” 1678. També a ACA, Reial Audiència, Plets civils, 13846.

alguns notarials com la Comuna, que trobem al XVI i al XVII, tot i que els seus orígens probablement són molt anteriors. Pel que hem pogut resseguir, la botiga comuna es proveïa d'una gran quantitat de blats i grans que comprava a pagesos i vilatans dels voltants i, aquesta mateixa botiga, venia posteriorment els grans potser a preus més estables i teòricament fora d'especulacions. Entenem que era obligació seva que la vila estigués ben abastada de grans. Aquesta botiga estava gestionada per uns administradors que eren, d'una banda, la figura del comprador de blats, que era l'encarregat de proveir de grans la botiga, i de l'altre el botiguer, mesurador o síndic de blats, que era l'encarregat de la seva venda.⁷⁶ Aquests càrrecs, que eren electius, nomenats pel procurador jurisdiccional de la vila,⁷⁷ havien de retre comptes de la seva administració anualment davant el procurador general de la vila i de tres auditors de comptes assignats per aquest, i el procediment tenia lloc davant notari i amb dos testimonis.⁷⁸ No sembla que el monestir intervingués en la necessitat de proveir la vila de blats directament, al menys això és el que es desprèn d'un document notarial de 1566⁷⁹ en el que trobem un endeutament de la universitat dels homes i singulars persones de la vila de Ripoll, en comprar a un donzell de Bagà un censal per valor de 300 lliures per poder comprar 100 càrregues de blat, a raó de 30 reals d'argent per càrrega. També ho trobem a l'any 1631, de greu carestia, moment en que *“a 29 de dit (mes de maig) vist que no tenian remey de poder passar la vila sens blat a la comuna (...) feren una cerca per Ripoll, que sols trobaren manteniment per quatra o sinc dias, se espantava (...) en particular los qui regian la botiga”*.⁸⁰

Finalment, trobem la figura de la reunió de caps de casa de la vila. En conjuntures greus, l'abat cridava a un bon nombre de vassalls, o a tots, reunint-los a la seva casa abacial, per tal de consultar-los algun tema i per a que s'encarreguessin de la seva

⁷⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1571; ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1581 i ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1605

⁷⁷ Com a exemple d'allò esmentat, al 1575 Pere de Montagut, procurador jurisdiccional de la vila i abadiat de Ripoll, nomenava a l'honorable Sebastià Fexes comprador de blats de la botiga i a Ciprià Reffard, calceter de Ripoll, mesurador de dita botiga. Veure ACCE, Manual notarial de Miquel Pelegrí, any 1575.

⁷⁸ Una mostra d'aquest retiment de comptes la podem trobar, per exemple, l'any 1572. Veure ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1572.

⁷⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566.

⁸⁰ ACRI, Sign. 716, Llibre d'òbits de la parròquia de Sant Pere de Ripoll. Notes al final del llibre

execució. Ara bé, caldria subratllar la idea que era l'abat qui reunia als seus vassalls, donat que aquest no permetia als naturals de la vila congregar-se lliurement, ni tenir consolat, ni cònsols, jurats, síndics ni cap altre oficial. De fet, la vila de Ripoll no tenia forma d'universitat. I aquesta situació va arribar fins al XVIII, d'aquí que parlem de la situació extrema de la vila de Ripoll.

Quadre dels oficials baronials:

Abat i Monestir	
<u>Pel govern polític</u>	Governador o procurador jurisdiccional
	Batlle natural i Regent de la Batllia o sotsbatlle
	Jutge o assessor
<u>Pel govern econòmic</u>	Clavari
	Mostassaf
	La Comuna (botiga comuna de blats)
<u>Casos excepcionals</u>	Reunió de caps de casa

Els oficials de l'abat tenien un seguit d'avantatges que no tenien la resta d'homes de la vila. Així, sabem que no tenien l'obligació d'anar al sometent, ni d'allotjar soldats a casa seva –qüestió important a Ripoll, una vila de frontera constantment ocupada pels exèrcits. L'únic moment en el que es veurien obligats a allotjar soldats seria en casos d'allotjaments molt grans. A més, els oficials de l'abat no havien de pagar el dret del vi⁸¹ ni de la carn d'ovella. I, a més, per descomptat, aquest oficials rebien un salari per ocupar aquests càrrecs. No sabem gaire cosa més per la manca de documentació.

⁸¹ ACRI, Sign. 415/3

Òbviament, ocupar un càrrec d'oficial de l'abat els devia reportar molts beneficis als que l'ostentava i, amb seguretat, comportava moltes exempcions de pagament.

2.1. Característiques d'alguns oficials baronials; el procurador jurisdiccional, el batlle i el clavari.

A diferència dels llocs de batlle o clavari, que estigueren sempre ocupats per persones de la vila de Ripoll, els procuradors jurisdiccional, tret d'un parell d'excepcions –com els Pujol o els Duran-, foren majoritàriament donzells i forasters de Ripoll. Així, el seu estudi no fa referència a cap família de la nostra vila. Els seus nomenaments se'ns dubte respondrien a llaços familiars i clientelars en la major part dels casos i, per tant, anirien sempre a favor de l'abat. L'exemple més clar el trobem amb l'abat fra Francesc de Pons i el seu procurador jurisdiccional en Jerònim de Pons, o amb l'abat Gaspar Casamitjana i Erill que tingué per procurador al Francesc Casamitjana i Erill, per posar dos exemples. Sens dubte, aquests abats agafaren a persones de la seva plena confiança.

Però el mateix passà en els moments en que la jurisdicció i rendes del monestir estigueren segrestades, moments en els quals el nomenament d'aquests procuradors, i inclòs dels mateixos segrestadors, respongueren als mateixos criteris de parents, amics i familiars. Així, en el segrest que hi hagué l'any 1616 a la mort de l'abat Joan Guardiola, serà nomenat segrestador de les rendes de l'abadiat Don Guerau de Marimon, nomenament gens casual si atenem al fet que fou nomenat per Don Aleix de Marimon, governador de Catalunya.⁸² Però hi ha més. Així, a la mort de l'abat Pere Sanxo, es nomenà com a segrestador a en Francesc Sala, que començà el seu segrest el 12 d'agost de 1627. Tenia alguna cosa a veure amb el Regent de la Cancelleria d'aleshores en Miquel Sala?⁸³

Sens dubte l'abadia de Ripoll, amb el seu poder i la seva riquesa, era molt cobejada per propis i estranys, i ocupar el càrrec de segrestador o procurador jurisdiccional, o inclòs el del propi abat, van respondre majoritàriament a llaços i xarxes clientelars, familiars i favors varis. Càrrecs que sempre estigueren repartits entre membres de la petita i mitjana noblesa catalana.

⁸² ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2895

⁸³ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2895

Pel que fa al batlle, sense tenir present el batlle de sac de la parròquia de Sant Pere de Ripoll, que era l'encarregat de cobrar els drets del monestir dins aquesta parròquia, a la vila de Ripoll trobem una doble figura. D'una banda, la del batlle natural de la vila i, de l'altre, la figura del regent de batlle o regent de la batllia.

El batlle natural era aquell que tenia el càrrec "*en domini i propietat*" a través de qualsevol títol, fos en alou, feu o emfiteusi,⁸⁴ a Ripoll per concessió de l'abat. Aquest càrrec, com qualsevol altre propietat, passava en herència de generació en generació. Ara bé, per a la vila de Ripoll, era un títol merament nominatiu, donat que qui efectivament exercia les funcions era el regent de la batllia, escollit pel batlle natural però nomenat pel procurador jurisdiccional de la vila que era qui rebia el seu jurament.⁸⁵

Pel segle XVI gairebé sencer podem veure com la batllia natural de la vila era propietat de la família De Roseto o Roset, família que sabem que mantindrà el càrrec com a mínim fins el 1563 i que el tenia, com a mínim també, des del segle XV, donat que el pare d'aquest Joan de Roseto, del mateix nom, fou ja també batlle natural de la vila. A aquesta família, com a batlles naturals, els corresponia tot l'honor i la casa d'Ordina amb les seves terres, deveses, molí, etc. A l'Ordina pertanyia també la casa de la batllia.

Com a propietat que era considerat, aquest càrrec podia ser alienat en qualsevol moment.⁸⁶ Així, en un moment indeterminat, segurament entre finals del XVI i principis del XVII, i potser coincidint amb la desaparició de la família Roseto de la vila,⁸⁷ aquests decidiren vendre la batllia a la família Meca, ja que trobem com el 31 de maig de 1616

⁸⁴ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta* Eumo editorial, Vic, 1987, pag. 139

⁸⁵ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1616. Al 1539 també veiem clarament la següent nota en un notarial "*Guillem Mas, batlle o regent la Batllia de la vila i terme de Ripoll per lo magnífic mossen Joan de Roset, donzell en la terra de Cerdanya domiciliat, batlle natural de dita vila i terme per lo molt noble i reverend senyor don Climent May, Abbat comendatari*". Veure ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1539.

⁸⁶ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta* Eumo editorial, Vic, 1987, pag. 139

⁸⁷ Al 1563 el donzell Antoni de Roseto marxarà a la vila de Sant Joan de les Abadesses; al 1568 ja trobarem un Jordi Joan de Roseto, donzell de Ripoll, vivint a la ciutat de Barcelona i al 1572 ja en trobarem a un altre donzell, el Joan de Roseto, al lloc de Vilallobent .

Anna de Yaveria i Meca, dona del batlle natural Frederic Meca,⁸⁸ li vengué la batllia al notari ripollès Climent Bover, burgés. Aquest mantindrà la batllia en el seu poder durant vint-i-dos anys. Finalment, la vendrà el 7 de gener de 1638 per 250 lliures al monestir de la vila de Ripoll,⁸⁹ de forma que serà el monestir qui finalment controlarà l'elecció de la persona que regirà la batllia –això si no ho feia ja abans a través de batlle natural –des d'aquell moment, afermant el seu monopoli sobre el govern de la vila de Ripoll.⁹⁰ Potser aquest extrem ens podria parlar d'un afermant de la posició del monestir sobre la vila, endurint encara més les condicions sobre la vila de Ripoll en qüestions jurisdiccionals enlloc d'obrir una mica la mà i dotar la vila d'algunes facultats de les quals gaudien altres viles i llocs. Així, per exemple, un testimoni de l'any 1720 explicava que si normalment els oficials de les viles buscaven “*alivi i descans als Particulars, en Ripoll los buscan treballs, los qui governen (...) no fan cosa que no sia seguir lo consell de Don F(ra) Joan de Fluvià P(rocurador) G(eneral) y de Don Onofra Montorro, Procurador Jurisdiccional*”⁹¹.

Pel que fa al clavari, sabem que era escollit directament per l'abat, per tal que cobrés i gastés els diners en nom seu –i sols per les partides gastades per ordre i voluntat de l'abat-, donant-li comptes posteriorment. Aquesta rendició de comptes de la seva administració es feia anualment durant les festes de Nadal davant el mateix abat o, en absència seva, del procurador general de la vila,⁹² que feia d'interventor, amb l'assistència d'un monjo que feia de procurador del monestir, el procurador de la

⁸⁸ No tenim dades d'aquest personatge. Podria ser en Frederic Meca i Turell? Veure MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, Miquel Àngel. *La mitjana noblesa catalana a la darrerria de l'etapa foral*. Barcelona: Fundació Noguera, Estudis 55, 2010, pàg. 78 i següents. A Ripoll trobem del 1643-44 fins l'any 1651 a un altre membre d'aquesta família; el monjo fra Josep Meca i d'Ivorra (monjo paborde d'Àger),

⁸⁹ Carta de venda que podem trobar a ACA, Monacals, Hisenda, 780

⁹⁰ Trobem a l'any 1616 el testimoni clar del procurador jurisdiccional de la vila que diu que ell l'únic que fa és rebre el jurament del regent de la batllia escollit pel Batlle natural. “*Respon don Gaspar de Monpalau y de Alamany (...) que ell no ha creat per balle de la p(rese)nt vila ni terme a m^o Rafel Manter, argenter, de dita vila sinó que la creat lo senyor don Fedric Meca, del qual és la ballia natural y li toca crear en son lloc balle com ha senyor de aquella y que dit don Gaspar no ha fet més de rebrerly lo jurament y fet cuidar conforme fins vuy ses acostumat y que no està en sa mà ni té poder de revocar aquell de balle*” Veure ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1616.

⁹¹ ACRI, Sign. 759 (antic F4), *Llibres de notes del Dr. Joseph Tutllo, prevere*, 11 de juliol de 1720

⁹² Tal com podem veure al passament de comptes que tingué lloc l'any 1570 i que es pot veure a ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1570

comunitat de preveres de Sant Pere de Ripoll, dos vassalls seglars i d'un notari amb testimonis, que feien públic testimoni de l'acte de comptes.⁹³ Aquest clavari nomenat lliurement per l'abat no tenia fixat un temps concret per exercir el càrrec, sinó que durava “*lo beneplàcit y la mera libera voluntat dels Abats los quals revocan y mudan dits clavaris sempre que bé los apar*”.⁹⁴

Fins l'any 1687 això funcionava d'aquesta manera a Ripoll, però veiem que en aquesta data, i a petició de la Reial Batllia General, l'abat concedeix una gràcia a la vila per la qual el clavari seria escollit per insaculació⁹⁵. El procediment començava amb l'elaboració d'una borsa de 20 persones, de la qual anualment es traurien 3 rodolins o persones per l'ofici de clavari. A partir d'aquesta terna l'abat escolliria un. Si el clavari moria durant l'any de l'exercici del seu càrrec l'abat escolliria per clavari a altre dels insaculats sense fer nova extracció, i sols pel que restés d'any. De la mateixa manera, si el clavari escollit fes malament la seva feina podria ser desinsaculat i s'escolliria un altre pel que restés d'any.

A més a més, de la mateixa borsa s'havien d'extreure 4 oïdors de comptes per examinar l'administració del clavari en acabar el seu any de clavariat. L'extracció de clavari es

⁹³Informació extreta de Biblioteca de Catalunya (BC) F. Bonssoms, 2627 “*Excelmo Señor El Abad, y Cabildo del Real Monasterio...*” any 1678, a on es defineixen els diferents càrrecs baronials que administraven la vila pel segle XVII. A la pràctica trobem un exemple l'any 1544, moment en què trobem el passament de comptes de Llorens Vila, paraire de la vila de Ripoll i clavari que sapiguem com a mínim des de l'any 1540 fins al 1543. Durant aquest passament de comptes trobem al procurador general de l'abadia, Jaume de Gallmés, donzell de Ripoll, i la presència de fra Joan Jordi Alamany Descatllar, sagristà major i procurador del convent, de Pere Casanova, prevere i procurador de la comunitat de Preveres de sant Pere, de Pere Pujol, actual clavari de la vila i Pere Boions, mercader de Ripoll –aquest dos serien els dos vassalls seglars de la vila-. Però no sempre estaven tots els personatges, com mostra el passament de comptes de 1570 a l'honorable Francesc Leguna, adroguer de la vila de Ripoll i clavari des de, mínim, l'any 1562 i fins al 1569. Durant aquest passament de comptes en trobem al magnífic Antic Miquel de Remires, donzell i procurador general de la vila i abadiat de Ripoll i interventor en aquesta ocasió, fra Pere de Roseto, monjo, com a procurador del convent, el venerable Antoni Fexes, prevere, com a procurador de la confraria de Sant Pere, però sols a un vassall seglar de la vila, l'honorable Pere Fexes, batlle de la vila. El notari era en Miquel Pelegrí, que llevà acte del procés, i els dos testimonis foren Joan Casals, prevere de Ripoll, i l'honorable Sebastià Celles, batlle. El mateix passa al 1568.

⁹⁴ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

⁹⁵ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

faria anualment pel dia de Sant Tomàs Apòstol, i els clavaris escollits, en sortir del seu càrrec, haurien de purgar un any abans de tornar a ser insaculats.

Aquest privilegi de l'abat tenia, però, una clàusula important; si els particulars de la vila atemptaven contra la jurisdicció de l'abat o contra altres dels seus drets, aquesta gràcia seria anul·lada, i l'abat tornaria a escollir clavari al seu arbitri "*fent l'elecció de la persona a ell ben vista*".⁹⁶ La gràcia de l'abat no especifica, però, si aquest atemptat era de caire singular o general per part de tota la vila. Hem d'imaginar després de llegir aquesta clàusula que aquesta gràcia no s'arribà a aplicar mai o, si es va aplicar, va durar molt poc temps, ja que els homes de la vila tenien un plet per la jurisdicció contra l'abat davant la Reial Audiència, plet que durà fins l'any 1691 i, després, al 1694, els homes de la vila van atemptar contra els drets i jurisdicció de l'abat erigint-se en universitat amb cònsols, universitat que va durar fins l'any 1698. Aquest enfrontament amb el monestir es tornaria a produir als anys successius.

D'altra banda, com a comentari a aquesta nova forma d'extracció, s'ha de dir que pel fet d'introduir la insaculació no necessàriament havia de significar que tothom pogués accedir-hi, ni que hi hagués dins la borsa una major representativitat dels habitants de Ripoll. Primerament perquè, tal com veurem més endavant, les persones escollides per a ocupar aquests càrrecs van ser sempre aquelles que pertanyien a famílies benestants de la vila, les millors considerades, anomenats a la vila de Ripoll "honorables". Per tant, ja s'excloïa de l'ocupació d'aquest càrrec una gran part de la població ripollesa. A més, el fet que s'introduís la novetat del sistema insaculatori no suposava que tinguessin cabuda famílies que no pertanyessin al bàndol del monestir. En el procediment era la vila qui proposava noms⁹⁷, però era l'abat qui escollia d'aquests proposats els 20 que més l'interessava per a la borsa, amb tota probabilitat gent del seu bàndol segons el moment,⁹⁸ igual que amb la resta de càrrecs baronials. No obstant, aquesta introducció del sistema insaculatori és important, ja que no deixava de ser un inici de negociació entre el senyor baronial i la vila. Tal com hem dit, segurament no s'arribà a aplicar mai a causa de la clàusula que feia esment a un possible sollevament de la vila contra el

⁹⁶ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

⁹⁷ ACRI, Sign. 418/1. Articulat del Monestir.

⁹⁸ Faig aquesta matisació de "*d'acord el moment*" perquè ja veurem més endavant, a l'apartat de societat, com es produí la trajectòria mudable dels vilatans de Ripoll entre un bàndol i un altre depenent de diversos factors.

monestir, però al menys, s'havia obert pas a la negociació entre el monestir i la vila, cosa que suposava un pas endavant per canviar l'estàtica i rígida forma de govern baronial.

Un esborrany d'un capbreu del cellerer sobre la vila de Ripoll pels anys 1557-1560 ens permet conèixer una mica millor els ingressos del cellerer com a senyor de la vila.⁹⁹ En aquest esborrany podem veure com els diferents vilatans tenien en "*libero et francho alodio eiusdem officii Cellerie*" totes les seves possessions immobles, fent referència tant als habitatges com als patis, horts o trossos de terra que tenien fora muralles però que pertanyien al terme de la vila de Ripoll. Per aquests establiments que tenien en emfiteusi pagaven un cens anual que consistia en algunes punyeries de blat o el seu valor en moneda quan es tractava de pagar el cens de les cases, alguna vegada substituït per canadelles de vi. Pel que feia a les peces de terra normalment es pagaven delmes i primícies i parts de collita, o directament alguns sous. Pels horts, en principi, es pagava una petita assignació en moneda. Pel que segurament guanyava el cellerer més diners era pel cobrament dels terços, lluïsmes i foriscapis per les vendes que es feien a la vila i que li corresponia cobrar, convertint-se aquest cobrament en un dels ingressos més rentables per al monestir,¹⁰⁰ donat que no podem oblidar que estem en un moment en que els censos de caràcter fix, com podien ser els de les cases, s'havien devaluat, havien perdut valor, de forma que amb aquests censos no era tant el que guanyava el monestir.¹⁰¹ Els més beneficiats sens dubte foren els propietaris útils que rearrendaven aquests immobles per un preu més gran.

D'altra banda no podem deixar de notar com una vila que per aquesta època té força moviment artesanal i comercial vinculat a la llana, el lli i la draperia en general, no hi

⁹⁹ ACRI, Capbreu de la vila de Ripoll dels béns de l'ofici de la Celleria, fet en temps de l'abat Climent Mai, Sign. 734

¹⁰⁰ Montserrat Carbonell esmentà que alguns estudis demostren que el lluïisme contribuïa de manera important a l'ingrés senyorial i, de fet, als llibres del Mestre Racional referents als moments en que l'abadia de Ripoll estigué segrestada hi havia específicament un apartat concret per als lluïsmes i foriscapis cobrats pel segrestador a les poblacions que depenien de l'abadia. Veure CARBONELL I ESTELLER, Montserrat "Plets i lluita antisenyorial. El ducat de Cardona a les acaballes del Antic Regim" *Pedralbes: Revista d'història moderna*, vol. 3, Barcelona, 1983 pàg. 275. També ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, números 2894, 2895, 2896 i 2897.

¹⁰¹ Veure FERRER I ALÒS, Llorenç. "La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya moderna: més enllà de la renda feudal" *Pedralbes: revista d'història moderna*, núm. 28, 2008

havia cap capbrevant que pagués amb aquestes espècies els seus censos al monestir, el qual tampoc sembla involucrar-se en aquesta indústria.

Com ja he esmentat, la vila de Ripoll pertanyia a l'ofici del celler, i el cellerer estenia a més les seves propietats sobre la baronia de la Guàrdia, Borredà, la Nou, Malanyeu, Grexer, Olot, Tossa o Molló. Per dos anys el cellerer arrendava totes les rendes, censos, delmes, tasques, carnalatges i altres drets, junt amb la meitat dels foriscapis, que rebia de tots aquets llocs que li pertanyien a aquest ofici. Sabem que aquest arrendador havia de pagar el seu sou al procurador jurisdiccional, al metge, al jutge, al mestre d'escola, al batlle, havia de donar les almoines als pobres i a l'hospital de la vila, pagar el sou de l'organista, etc. A més, donada la importància de les infraestructures de la vila, tenia altres obligacions com la de "*fer 3 canes de paret a pedra i cals en lo rech del molí de dit Monestir per cada any allí a hontsie més necessari, que són 9 canes el trienni, de 3 pams de cana de Montpellier de ampla i que haia de entretenir lo dit rech i molí ponts de pedra i fusta que son en lo dit rech a costes i despeses seves ...*" per mantenir el rec i el molí en condicions, com també havia de "*mantenir el forn i casal de aquell*" que utilitzaven tots els vilatans per coure el pa, etc.¹⁰² Però la resta dels monjos del monestir també arrendaven les rendes que recollien els seus respectius oficis; les que cobrava l'almoïner, el monjo cambrer, el refetorer, etc. Aquesta activitat d'arrendament de les rendes senyorials fou una de les activitats en la que participaren els homes "honorables" de la vila de Ripoll. Eva Serra argumentà que l'arrendament de rendes públiques i/o senyorials fou una de les principals activitats mercantils de determinats grups. I el cert és que a la vila de Ripoll es van crear diverses societats comercials entre les famílies de mercaders tal com veurem.¹⁰³ Societats que es dedicaven al comerç de mercaderies vàries, però també, pel que es dedueix dels documents trobats, a arrendar aquests drets.

Però a la vila es produïen també altres arrendaments, i eren aquells que corresponien a les diferents imposicions que cobrava el monestir dins el municipi, i que també suposava uns ingressos gens minsos. Així, s'arrendaven:

¹⁰² Extractes solts de la taba d'arrendament de l'ofici del celler que podem veure a ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1589.

¹⁰³SERRA I PUIG, Eva "Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió". *Pedralbes: Revista d'història Moderna*, 13 (1), 1993, pàg. 264

- La imposició de la taula de l'ovella que es venia dins la vila de Ripoll i la imposició del tall del moltó¹⁰⁴.
- L'arrendament de la meitat de la imposició de la fleca i taverna i l'arrendament de les quatre fleques i tavernes de la vila de Ripoll. Aquesta última taba d'arrendament esmentava que els hostalers de la vila, terme i parròquia de Ripoll no podien vendre pa ni vi que no fos de les fleques i tavernes de la vila. A canvi, però, aquests flequers estaven obligats a tenir vi blanc tot l'any, vi claret de la costa o del Rosselló i vinagre.¹⁰⁵
- L'arrendament de les imposicions de les mercaderies. Aquest arrendament comprenia una varietat de productes que es comercialitzaven a la vila, com podien ser els draps de lli o de cànem però també la venda de cuir de fora per obrar o assaonar, llana, robes i altres productes similars. També regulava els preus de la venda dins la vila dels pedrenyals, xispes, canons de foc, escopetes, i arcabussos, o la venda de productes alimentaris com castanyes, avellanes, salsa de figues, panses, safrà, arròs, ametlles, pinyons o “*altra cosa de especiaría o tenderia que es vendrà en gros en la present vila i terme de Ripoll*”.¹⁰⁶
- L'arrendament de la imposició de la civada i altres grans.
- L'arrendament de la imposició de l'entrada del vi a la vila de Ripoll. Respecte a això els homes de la vila no havien de pagar res pel vi que buidaven en llurs cases per llur menester.¹⁰⁷
- L'arrendament de la imposició de l'aiguardent i del tabac. A la vila de Ripoll estava prohibida la venda de l'aiguardent per qualsevol persona que no fos l'arrendador d'aquesta taba o que no fos apotecari o adroguer.¹⁰⁸
- A partir de l'any 1647 l'arrendament del nou dret de l'oli.¹⁰⁹ Pocs anys després es sumarà a aquest arrendament el de la sal.
- L'arrendament de les dues gavelles de les botigues de la vila¹¹⁰.

¹⁰⁴ ACRI, Sign. 654/1

¹⁰⁵ ACRI, Sign. 654/2

¹⁰⁶ ACRI, Sign. 654/3

¹⁰⁷ ACRI, Sign. 654/2

¹⁰⁸ ACRI, Sign. 654/3.

¹⁰⁹ Que gravava les vendes d'oli dins la vila de Ripoll.

¹¹⁰ ACRI, Sign. 654/3.

- L'arrendament de la botiga dels paraires de la vila de Ripoll (de la confraria de Sant Cristòfol) i l'arrendament del molí draper d'aquest mateix ofici.
- L'arrendament de la botiga dels confreres de Sant Eloi.

Ara bé, tal com he dit, era el monestir qui monopolitzava completament tant el govern polític com econòmic de la vila. El baró era qui escollia les persones que ocupaven en cada moment els càrrecs d'oficials de la vila, i qui impedí sempre l'existència de cap consell de govern. La vila tampoc controlava els comunals, que també estaven en poder del monestir i que era qui en treia profit, tot i que els ripollesos més ben situats, o associats, pogueren participar també de la renda feudal a través de l'arrendament d'aquests impostos i béns. Aquesta situació completament opressiva fou la que desencadenà la lluita dels homes de la vila de Ripoll contra el monestir. Una lluita que no era pas nova a Catalunya ni exclusiva de la vila de Ripoll.

Cap a mitjans del segle XIV, la monarquia presentava una debilitat econòmica important, raó per la qual va propiciar l'alienació de patrimoni reial a canvi de diners. I els grans beneficiaris d'aquesta alienació massiva van ser els barons.¹¹¹ Aquest patrimoni reial va ser enfeudat o venut a carta de gràcia als nobles catalans. Aquest va ser el cas de la parròquia de Sant Pere de Ripoll, que va ser venuda pel rei Pere III a carta de gràcia a l'abat del Monestir el 29 d'octubre de 1367, per sufragar les guerres de Sardenya. Per la vila de Ripoll intramurs la infeudació va ser a través d'una donació, la del 888.

En qualsevol cas, els reis aragonesos cap al segle XV es trobaven amb una capacitat econòmica molt reduïda i amb un patrimoni pràcticament en mans dels barons catalans. De fet, Eduard Escartín explicà que a Catalunya al XVII el Reial Patrimoni quedava reduït pràcticament a les regalies menors, atesa la pobresa a que havia arribat en trobar-se pràcticament enfeudat i en mans de senyors baronials.¹¹² Tan sols hem de veure les dades que ens aporta Pierre Vilar en afirmar que a finals del XVIII, de 1465 localitats

¹¹¹ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta* Eumo editorial, Vic, 1987, pag. 138. També SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya: (Segles XII-XVI)*, Eumo, Vic, 1995

¹¹² ESCARTIN, Eduard *La Intendencia de Catalunya en el siglo XVIII*, Santandreu Editor, Barcelona, 1995, pag. 95 i següents.

catalanes, tan sols 404 estaven sota la jurisdicció directa del rei. De la resta, 742 estaven sotmeses al dret senyorial laic i 319 al dret senyorial eclesiàstic.¹¹³

Segons M.T. Ferrer, les donacions o vendes del patrimoni reial havien adoptat la forma de contractes a *carta de gràcia*. Aquests contractes eren escriptures notariales signades pels compradors que esdevindrien senyors d'aquest patrimoni. A través d'aquestes escriptures quedaven obligats a retornar al venedor, que era el monarca, els béns venuts si aquest pagava el mateix preu de la venda. Preu que, s'ha de dir, acostumaven a pagar els comuns que volien retornar a la Corona. Aquestes cartes de gràcia podien ser a perpetuïtat o temporals.¹¹⁴ La mateixa historiadora, en un altre estudi, ens parlà del cas concret de la vila de Teià, que serveix d'exemple d'allò esmentat. El rei Pere el Cerimoniós va tractar de vendre la vila de Teià, de jurisdicció reial, a Pere Desbosc amb carta de Gràcia l'any 1362 per tal de poder sufragar la guerra amb Castella. La vila va poder evitar aquesta venda pagant al monarca la mateixa quantitat de diners que li donava en Desbosc. Posteriorment, però, sí fou empenyorada pel rei Joan II l'any 1472, i no va aconseguir la seva lluïció fins l'any 1505 a canvi de 2000 florins.¹¹⁵ El mateix li succeí a la vila de Ripoll. Tot i pertànyer al monestir de Santa Maria, sabem que el mateix 1472 el monarca Joan II la vengué també al noble Pons Descatllar per valor de 2000 doblons d'or com a premi pels seus serveis, entre els quals constava el haver recuperat aquesta vila de mans del bàndol de la Diputació. D'alguna manera, el bàndol escollit pel monestir en aquesta guerra l'havia deslegitimat per continuar en la seva jurisdicció, que havia passat automàticament a mans reials primer, i a mans d'un nou baró disposat a pagar, i molt interessat en la vila, després. Ara bé, l'any 1479 Ripoll tornà a mans de l'abat i monestir de Santa Maria de Ripoll sense que ens consti el

¹¹³ VILAR, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Curial, Edicions 62, Barcelona, 1986.vol. 2, pàg. 360. En aquest mateix volum, pel que fa al Patrimoni Reial al segle XVIII, pot observar-se l'evolució de la renda senyorial en base al patrimoni reial de la Batllia General. Respecte a aquestes regalies menors que quedaven en mans del monarca al XVIII veure ESCARTIN, Eduard, *La Intendencia de Catalunya en el siglo XVIII*, Santandreu Editor, Barcelona, 1995 pàg. 95 i següents.

¹¹⁴ FERRER I MALLOL, Maria Teresa, "El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionalis en els estats catalana-aragonesos a la fi del segle XIV" *Anuario de Estudios Medievales*, 7, 1973, pàg. 368-370.

¹¹⁵ FERRER I MALLOL, Maria Teresa, *Els Privilegis de Teià. El retorn a la jurisdicció reial (1505)* Episodis de la Història, 344 – 345, Rafael Dalmau, Ed. Barcelona, 2006, pàg. 13-20 i 29-34.

pagament de cap rescat. Més aviat responia a l'intent de Ferran II de mantenir les coses en el mateix estat previ a la guerra, tractant d'evitar l'aplicació de represàlies.

A partir d'aquesta situació, van ser molts els municipis catalans que van tractar de fugir de la subjecció baronial lluitant contra les infeudacions, tractant de retornar a la Corona si eren terres de baró o tractant d'evitar tornar a mans senyorials. Al segle XV, la monarquia va practicar també una política d'impuls de les universitats reials dins un intent de recuperació de la jurisdicció reial alienada¹¹⁶. Aquesta política podia engrandir la seva base fiscal a Catalunya. Tenim les pragmàtiques de Martí l'Humà de 15 de gener de 1399 i d'Alfons el Magnànim de 8 de març de 1447, declarant la inalienabilitat del patrimoni i el reconeixement del dret de les viles a redimir-se per lluïció i quitament del preu pactat.¹¹⁷ Això va donar la base legal a les comunitats d'habitants per reclamar el seu retorn al Patrimoni Reial, cosa que aprofità la vila de Ripoll, demanant al monarca la seva redempció i un privilegi municipal a canvi del pagament de 21.500 sous. No obstant això, els estaments senyorials van pressionar els monarques al llarg del segle XVI per tal de frenar les lluites de reversió a la Corona dels municipis, i la política reial de recuperació jurisdiccional no va tenir gaire èxit. Ja Ferran el Catòlic, en 1515, va renunciar-ne, confirmant la pragmàtica de sobreseïment de les causes de reversió a la Corona per 30 anys de 1496.¹¹⁸ Pragmàtica que fou prorrogada per l'emperador Carles l'any 1519 per 30 anys més, i va renovar posteriorment per a un període de sis anys el seu fill Felip II el 26 de desembre de 1553. Aquesta política de sobreseïment de les causes de reversió va obtenir finalment el suport legal amb les Corts de 1599. Els braços eclesiàstic i militar llavors van aconseguir la revocació de la pragmàtica d'Alfons el Magnànim, considerant que aquell havia estat "mal aconsellat", i la prorrogació fins a les properes corts de les pragmàtiques reials de sobreseïment,¹¹⁹ amb la qual cosa es prohibien noves lluïcions fins que es tornessin a celebrar Corts. A més, es va prohibir

¹¹⁶ SERRA, Eva "El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa" dins *VVAA Ciutats, Viles i Pobles a la Xarxa Urbana de la Catalunya Moderna*, pag. 57 i següents.

¹¹⁷ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000 pag. 342

¹¹⁸ SERRA, Eva "El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa" dins *VVAA Ciutats, Viles i Pobles a la Xarxa Urbana de la Catalunya Moderna*, pag. 57 – 58.

¹¹⁹ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000, pag. 342-348

als procuradors i advocats fiscals de l'Audiència participar en els processos de reversió a la Corona, deixant sols als municipis davant la seva petició de retornar a la jurisdicció reial. Aquesta victòria dels barons era, però, inconstitucional, atès que la concessió reial requeria de la concurrència dels tres estaments i, en aquest cas, l'estament reial no ho havia aprovat.¹²⁰ El quadern de les Constitucions de Corts de 1599 va recollir el dissentiment del braç reial contra la política baronial, considerant aquells capítols nuls. La compilació de 1702 publicada el 1704 no va recollir aquest dissentiment. Tanmateix, com que durant el segle XVII els juristes van funcionar amb la segona compilació (la de 1588-89) més el quadern de corts de 1599, el dissentiment degué tenir valor judicial.¹²¹ Almenys Olivares ens recull el cas de la vila de Ponts, en què l'advocat fiscal patrimonial va al·legar que els esmentats capítols no tenien “*solemnidad de Capítulos de Corte*” per defectes de forma.¹²² D'altra banda, a les corts de 1702, i de 1706 sobretot, sí es van fer ressò del dissentiment. S'ha de dir, que aquesta suspensió aprovada a les Corts de 1599 havia estat prorrogada tant a les Corts de 1702 com a les de 1706.

No obstant això, aquests esforços dels barons no impediren que les viles continuessin en el seu intent per revertir a la Corona d'una o altra manera.¹²³ Ripoll fou un d'aquest casos, i molt persistent. La seva lluita fou plurisecular, remuntant-se al segle XIII, i tenia per objectiu inicial aconseguir la forma d'universitat i el control del poder polític i econòmic de la vila. Atès que el monestir mai no va atorgar aquestes peticions, els homes de la vila van jugar amb el tema jurisdiccional i van apel·lar al monarca com a superior del seu baró. Si l'abat no els concedia allò que demanaven, els homes de la vila podien argumentar que aquesta era de jurisdicció reial i que l'abat l'havia usurpada o comprada. I, en efecte, aquesta fou sempre la seva legitimació per enfrontar-se a l'abat, tant per la via de fet com per la via de dret, tot i els esforços dels nobles catalans per impedir l'aplicació de les polítiques de reversió a les Corts esmentades.

¹²⁰ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000, pag 345.

¹²¹ VVAA “Els comuns a les corts generals del segle XVIII” Preactes Congrés *L'aposta catalana a la guerra de Successió (1705-1707)*, Museu d'Història de Catalunya, vol. I, Barcelona, 2005, pàg. 277 - 285

¹²² OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 346.

¹²³ Veure OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria*, Pagès editors, Lleida, 2000

3. Antecedents de la lluita jurisdiccional als segles medievals (segles XIII-XV)

Si tractéssim de definir el terme *universitat*, podríem dir que era una corporació estable que agrupava tots els membres de totes les classes socials d'una comunitat, bé es tractés d'una parròquia, vila, ciutat, etc. Aquesta institució estava formada per un nombre variable de magistrats (consellers, cònsols, jurats o paers segons el lloc) i pel consell de veïns –conegut com a consell del comú –, amb personalitat jurídica plena. Aquesta personalitat jurídica permetia que les viles poguessin expressar llur voluntat, tinguessin capacitat per obrar i poguessin tenir béns i contreure deutes, sense que aquests afectessin els membres que les formaven¹²⁴. Per tant, la universitat era una representació pública de la totalitat dels habitants d'una comunitat, amb personalitat jurídica pròpia i capacitat d'obrar política i econòmicament.

La vila de Ripoll a l'època moderna no tenia aquesta capacitat d'obrar, ja que encara es regia pels vells patrons feudals on el monestir era el senyor baronial i regia tots els aspectes polítics i econòmics de la vila nascuda a redós seu. Aquest règim s'exercia amb la participació dels seus propis oficials baronials i sense el concurs de cap tipus de consell de govern vilatà. Això serà així fins un any tan tardà com el 1755.

Per a entendre el conflicte de reversió a la Corona considero necessari fer una aproximació als seus orígens i antecedents, donat que aquest no fou un moviment espontani que tingué lloc sobtadament als segles moderns. Els intents d'emancipació de la vila ripollesa venen de lluny, del mateix segle XIII.¹²⁵ El curiós serà, però, que a diferència d'altres viles, i tal com veurem a continuació, els constants conflictes entre

¹²⁴ Per definicions del terme **universitat** veure les definicions donades pel *Diccionari Barcanova d'Història de Catalunya* dirigit per Ramón Soria i Ràfols, el *Diccionari de la Catalunya Medieval* (ss. VI-XV) de Jordi Bolós, i la definició donada per FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pag. 150 i ss.

¹²⁵ D'acord amb Albert Cots i Castañé, que ha estudiat el tema de la conflictivitat senyorial a Catalunya, en algunes localitats la conflictivitat provenia de molt antic, manifestant-s'hi intermitentment al llarg dels segles. Es tracta d'aquelles localitats en les quals els conflictes afectaven a la major part dels aspectes del domini senyorial, com és el cas de la nostra vila. Vegeu COTS I CASTAÑÉ, Albert. "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)." *Estudis d'història agrària*, núm.. 6, 1983, pàg. 251.

els homes de la vila i el monestir no prendran la forma d'enfrontaments indirectes a través de la resistència a pagar impostos o prestar determinades obligacions, sinó que sempre seran enfrontaments directes clarament dirigits a sol·licitar l'emancipació baronial de Ripoll.

Els orígens de la vila de Ripoll els hem d'anar a buscar a l'alta edat mitjana. L'any 888 el comte Guifré el Pilós restaurà el monestir benedictí de Santa Maria de Ripoll després de l'expulsió dels musulmans d'aquesta part del territori i li concedeix alguns privilegis i moltes propietats, entre les quals estava l'alou que s'estenia al seu voltant, on el monestir podria estendre la seva jurisdicció. Aquest territori era anomenat pels benedictins termes privilegiats del monestir,¹²⁶ i fou dins d'aquest territori que nasqué la vila de Ripoll a redós de l'edifici abacial. Ara bé, ben aviat, a mesura que la vila anà creixent, començaren les diferències entre els homes de la vila i el monestir.

Des del segle XIII la vila de Ripoll va enfrontar-se a l'abadiat per tal d'aconseguir emancipar-se de la seva tutela i aconseguir la condició d'universitat.¹²⁷ Són moltes les coses que desconeixem actualment d'aquesta època, però l'intent dels homes de la vila de Ripoll per tenir oficials propis ve d'antic. Trobem referències a una sentència donada pel jutge ordinari de Ripoll per un afer entre els homes de la vila i l'abat, de 29 de desembre de 1224, en la qual els ripollesos hauran de jurar seguir els preceptes de

¹²⁶ Aquests termes privilegiats anaven, per una banda, des del Torrent d'Estamariu fins el Ter. Per l'altre des del Torrent de Molins amb la finca del mateix nom fins al Ter. Després, es pren de guia el Torrent d'Engordans i es puja fins a Fornells fins a la serra sobre la selva d'Ordina (Catllar), s'arriba al turó de Vilardell i d'allà al turó Cubell, després a la serra sobre Gausach menor, seguint el riu de Sant Llorenç fins el riu Freser. Després es pren el camí marcat pel riu que fluint per la poció de Balps, arriba fins la vila Estamariu, desemboca al Ter, afronta amb la vila Arcamala i d'allà al turó de Salomó (Sant Bartomeu) fins al caseriu de Molins, amb els seus termes i amb tota classe d'autoritat que té en molts llocs de la mateixa comarca. PELLICER, Josep Maria, *Santa María del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888.

¹²⁷ Semblantment, per posar un exemple de proximitat geogràfica per a aquestes dates, a la vila de Banyoles i el seu baró el monestir benedictí de Sant Esteve, amb la diferència que Banyoles, a principis del segle XIV, aconseguiria una carta municipal que Ripoll mai no aconseguirà fins l'any 1755. Veure LLUCH BRAMON, Rosa, "Les viles medievals: franqueses i mals usos" *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XIX, 2008, pàg. 9–28.

l'abat, o del seu paborde o lloctinent.¹²⁸ Aquesta sentència del jutge ripollès ens porta a pensar que prèviament havia hagut un conflicte entre senyor i vassalls.

D'altra banda, tot i que Josep Maria Torras i Ribé ens esmenta la incoació d'un primer plet contra el monestir l'any 1266,¹²⁹ basant-se en l'esment que es fa en un litigi que estava en marxa l'any 1769, no hem trobat cap referència d'aquest plet enlloc més. De fet, penso que aquesta afirmació ve d'una interpretació errònia, donat que la documentació esmentada per Torras deia que "*Constaba la posesión immemorial y continuada en que se hallaba el Abad y Monasterio de ejercer en dicha Villa (...) con documentos y procesos que comprendían desde el año de mil doscientos sesenta y seis (...)*".¹³⁰ Aquest any sens dubte feia referència perfectament a algun document de la data esmentada que demostrava la jurisdicció de l'abat sobre la vila, però no tenia res a veure amb la incoació d'un plet per aquest any.

Tot i que sabem que l'11 de les kalendes de gener de 1291¹³¹ els homes de la vila van prestar sagrament i homenatge a l'abat de Ripoll, tenim constància que l'any 1296 es van congregar a la capella de Sant Eudald i "*tractaren entre si de fer cònsols y los anomenaren y feren molts altres atentats*".¹³² D'acord amb el Ramon Pellicer els 4 cònsols nomenats van ser el Ramón de Vallespirans, Bernat de Viñas, Pere Guidó i Berenguer Novell¹³³-. Aquesta erecció consolar es donà de forma violenta ja que, d'acord amb aquest autor, els naturals de la vila van entrar armats a l'església del monestir, trencant portes, finestres i una vidriera. L'abat es va imposar, castigant a 50 homes pels delictes comesos; "*foren penitencians ab sentència, lo qual acte vulgarment*

¹²⁸ACA, ORM, Monacals, Hisenda, 780

¹²⁹TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, "Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)". *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona*, vol. 1, 1984, pàg. 205.

¹³⁰ACA, Reial Audiència, Registres, 564, fol. 124-125

¹³¹ 22 de desembre de 1290 en el nostre calendari.

¹³²ACA, Monacals, Hisenda, 780

¹³³PELLICER Y PAGÈS, José Maria, *Santa Maria del Monasterio de Ripoll. Nobilísimo y glorioso recuerdo de este célebre santuario, hasta el milenario de su primera dedicación*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888, pàg. 147.

vuy és anomenat lo acte del penjat, fet ha 14 de las Kalendas de desembre lo any 1296”.¹³⁴

Tot i això, la jurisdicció de l'abat sobre la vila de Ripoll estava permanentment qüestionada. L'any 1308 el rei Jaume II dirigí un escrit a l'abat¹³⁵ demanant la seva compareixença al Consell Reial per tal que aportés proves –bé privilegis, bé qualsevol altres documents –que acreditessin que, en efecte, posseïa el mer imperi i jurisdicció de la vila de Ripoll.¹³⁶ I és que aquest estira i arronsa entre el monestir i la monarquia en aquesta època, especialment pel que feia al mer imperi,¹³⁷ també era una constant. Potser per aquest motiu trobem al 1319 la queixa de l'abat perquè el veguer de Vic, Ripoll i Ripollès havia “*espatllat las forces (forques) del Puig de Engordans en las quals exercia lo Abat pacíficament lo mer imperi i volent (el rei Jaume II) informarse del sobredit manà rebre informacions si en temps passats avia acostumat lo Monestir tenir posades forces en lo dit Puig y la Jurisdicció que y havia acostumat exercir y perquè causa se avian espatllat las forces*”.¹³⁸ Sens dubte, no podem pensar que no hi hagués cap segona intenció en la destrucció d'aquestes forques per part de l'oficial reial.

Hi ha la possibilitat que el monestir utilitzés als bandolers i malfactors contra els homes de la vila en repressió, com sabem que va fer-ho als segles posteriors, donat que és curiós trobar com l'any 1315, des de Barcelona, el rei Jaume II va expedir unes lletres al

¹³⁴18 de novembre de 1296 en el nostre calendari. Aquesta dada ens la dona l'abat i el monestir de Ripoll a ACA, ORM, Monacals, Hisenda, 780. No obstant, Josep Maria Pellicer ens diu al seu llibre que l'erecció consolar feta pels homes de la vila tingué lloc precisament en aquesta data de novembre de 1296 i que no fou fins el dia 2 dels Idus de gener de 1297 (12 de gener de 1297) que es revocà l'erecció d'universitat i el poble va sortir condemnat a pagar una multa de 12.000 sous.

¹³⁵ Si seguim l'abaciologi fet per Antoni Llagostera es tractaria de l'abat Ramon de Vilaragut. Veure LLAGOSTERA FERNÁNDEZ, Antoni. “Notes sobre els Abaciologis del Monestir de Santa Maria de Ripoll.” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès* 1995-1996, 1997, pàg. 31

¹³⁶Lletres escrites a Barcelona el 5 de les kalendes de març de 1308 (25 ó 26 de febrer de 1308). Veure ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780.

¹³⁷En la defensa de la jurisdicció sobre la vila de Ripoll que l'abat fa als segles XVII-XVIII, ja reconeix que al segle XIV en els “*temps dels contractes de dites vendes (de les baronies de la Guàrdia i parròquies de Ripoll i Ripollès) exercia en las dites parrochias tota iurisdicció civil y criminal mer y mixt imperi, encara que en lo mer imperi se li feya alguna pertorbació per los oficials del Rey*”. Veure ACA, ORM, Monacals, Hisenda, 780.

¹³⁸ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

veguer de Vic, Ripoll i Ripollès en les quals deia que com tenia “*entès que lo Abat y son batlle sustentessin bandits en la vila de Ripoll en menyspreu de sa jurisdicció*” manava als seus oficials que “*exigescan dels béns del abat i Batlle la pena posada per los veguers sobredits o per lo lloctinent del sotsveguer de Ripollès*”.¹³⁹

Molt probablement aquesta violència tingué alguna cosa a veure amb el fet que cap a mitjans del segle XIV els ripollesos tornessin a enfrontar-se al monestir. Així, l'any 1353, d'acord amb Antoni Pladevall,¹⁴⁰ va esclatar a la vila una forta oposició contra l'abat i monestir. Poc abans, els ripollesos s'havien dirigit al papa Climent VIè per a demanar-li el seu anhelat règim consolar, però la qüestió no es dirimí a favor dels homes de la vila, donat que disset caps de casa fugiren de Ripoll per anar a viure a Vic. Fou llavors que l'abat manifestà la seva intenció de procedir contra “*alguns homens habitants en la vila de Ripoll per exirse de la iurisdicció del dit Abat (que) se feren ciutadans de Vich*”, raó per la qual el veguer d'aquesta vegueria va procedir a citar a aquests ripollesos. Ara bé, “*dictarum citatorum non procedatis contra dictos citatos*”.¹⁴¹ És per això que, d'acord amb Antoni Pladevall, l'abat de Ripoll, en represàlia, va ocupar les cases d'aquests pròfugs, maltractant les seves dones i fills i apoderant-se dels seus béns i riqueses, cosa que comportà una revolta posterior d'aquests exiliats junt amb homes de Vic que acabaren amb la crema de la casa del Paborde de Palau.¹⁴²

Dins aquest conflicte entre el baró i els seus vassalls ripollesos trobem una petita victòria per als segons poc temps més tard. El 15 de novembre de 1363 els homes de la vila de Ripoll van comprar a l'abat 3 servituds o mals usos que en Ripoll eren del cellerer del monestir; l'intèstia, la cugúcia i l'eixorquia, per 52000 sous, “*los quals serviren per la compra feu el monastir de Ripoll de la Baronia de la Guàrdia y las parrochias de Ripoll i Ripollès*”.¹⁴³ Pels homes de la vila això podia suposar un cert

¹³⁹ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

¹⁴⁰ PLADEVALL I FONT, Antoni, “La pabordia de Palau, una dignitat i administració del Monestir de Ripoll” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1993-1994, 1995, pàg. 53 i ss.

¹⁴¹ ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

¹⁴² Per a una descripció completa d'aquest afer veure el magnífic article de PLADEVALL I FONT, Antoni “La pabordia de Palau, una dignitat i administració del Monestir de Ripoll” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1993-1994, 1995, pàg. 33-88

¹⁴³ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

alliberament de l'ofegador món feudal en el que vivien amb el seu senyor, o potser un motiu per no abandonar la vila i que quedés despoblada, eliminant tres dels mals usos més importants.¹⁴⁴ En canvi, pel monestir suposava aconseguir uns diners que necessitava i potser no tenia. Aquesta franquesa, a més, podia fer la vila de Ripoll més atractiva per a aquelles persones foranes que volguessin instal·lar-s'hi.¹⁴⁵

Tot i aquesta venda, el curiós, però, és que entre les concessions atorgades per l'abat, no estava la de dotar la vila de carta municipal, a diferència d'altres viles de baró per aquesta època, o inclús d'altres viles del mateix abat de Ripoll que sí obtingueren privilegis municipals tard o d'hora.¹⁴⁶ Per què es van entestar els diferents abats i el monestir de Ripoll al llarg de tota la època medieval i moderna en no concedir mai una forma municipal a aquesta vila en concret?

Tot i la franquesa d'aquests tres mals usos, els homes de la vila continuaven volent alliberar-se del seu senyor baronial, i l'any 1387 ho provaren un altre cop sol·licitant-ho al Papa Climent VIIè d'Avinyó, que els hi concedí cònsols i cos d'universitat a través d'una butlla pontificia de 19 d'octubre de 1387. Molt poc temps després, però, el 12 de

¹⁴⁴ Rosa Lluç Bramon apunta la hipòtesi que determinats mals usos com la cugúcia no fossin d'aplicació habitual a les senyories amb població remença als segles XIV i XV, qüestió comprovada per aquesta investigadora al menys per al cas de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Veure LLUCH BRAMON, Rosa. "Les Viles Medievales: franqueses i mals usos." *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XIX, 2008, pàg.20

¹⁴⁵Una mica més de 100 anys abans la vila de Banyoles havia aconseguit aquesta franquícia també del seu baró el monestir de Sant Esteve per 6700 sous. Llavors Banyoles era una vila econòmicament pròspera gràcies a la producció i comercialització de la draperia, cosa que ens recorda molt a la situació de la nostra vila. Veure LLUCH BRAMON, Rosa "Les viles medievals: franqueses i mals usos", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XIX, 2008, pàg. 11. De totes maneres sembla que aquestes franqueses, pels ripollesos, vingueren bastant més tard que a d'altres viles catalanes. Per agafar-ne alguna de propera, i a banda de Banyoles que ho aconseguí un segle abans, podem veure com la mateixa vila de Sant Joan de les Abadesses, també sota un senyor feudal eclesiàstic, havia aconseguit la franquesa d'aquests tres mals usos l'any 1243, o la Pobla de Lillet, que aconseguí l'alliberament de cinc mals usos el 1297. La ironia és que fins i tot el mateix abat de Ripoll, baró també de la vila de Tossa de Mar, donà franqueses sobre la cugúcia i la intèstia als seus vassalls el 1187. Perquè arribaren aquestes franqueses tant tard a la vila de Ripoll? Veure LLUCH BRAMON, R. *Les viles...* pàg 23.

¹⁴⁶Vegi's el cas de Tossa o, fins i tot, d'Olot, que l'aconseguí l'any 1440. Veure TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, "Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266 – 1719)." *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona* 1, 1984, pàg. 203–210.

juny de 1388, tornen, un cop més, a l'obediència de l'abat. Aquest acte passat, que havia vulnerat els drets i regalies del monarca posant per sobre d'ell l'autoritat del Papa en qüestions de la seva jurisdicció, fa que el 13 de març de 1389 el rei Joan despatxi unes Reials Lletres on manava al Governador General de Catalunya que els homes de Ripoll fossin considerats enemics, confiscats els seus béns, perseguits i fets presos com a delinqüents, essent entregats al seu baró, l'abat, per a que els castigués.

És molt poc el que se sap sobre aquests motins ressenyats. És de suposar que seguint la conjuntura general la vila de Ripoll, amb un cert dinamisme artesà amb l'elaboració de teixits,¹⁴⁷ amb un mercat setmanal al qual acudirien no sols els mateixos ripollesos sinó també la gent de pobles propers, volguessin tenir una forma de govern pròpia per a defensar els seus interessos econòmics alhora de voler deslliurar-se de la violència que que els abats i monestir desplegaven contra ells. No obstant, el monestir de Ripoll era encara un senyor baronial massa poderós per vèncer-lo. A partir del segle XV, però, s'obrirà pels ripollesos una nova forma de lluita propiciada des de la monarquia i en paral·lel amb la política remença; la via de dret.

Parlar del Ripoll del segle XV no és fàcil, atesa la manca documental que hi ha al respecte. Ens trobem en una època en que arreu del Principat molts municipis baronials tracten d'alliberar-se dels seus senyors per passar a la jurisdicció reial. Amb això, les classes benestants de les viles pretenen aconseguir un cert control polític sobre els seus respectius municipis i, al mateix temps, els monarques pretenen debilitar els barons catalans. Ripoll no va ser diferent en això, però com que el monestir era un poderós senyor eclesiàstic, amb estretes relacions amb importants institucions catalanes com la Diputació del General, i els seus monjos eren membres d'importantes famílies del Principat, la reversió a la Corona no va ser gens fàcil pels homes de la vila. Aquest aspecte del monestir va condicionar molt els resultats de la lluita ripollesa.

A banda de les lluites de reversió dels municipis, des del segle XIV hi havia també revoltes pageses arreu del Principat. El monestir de Ripoll, com a senyor feudal, no

¹⁴⁷ D'acord amb Antoni Pladevall fou al segle XIII quan començà a prendre importància a la vila la indústria de la draperia amb les estamenyes de Ripoll. Veure PLADEVALL I FONT, Antoni "Osona i el Ripollès", *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1981, pàg. 313. No podem oblidar tampoc que l'any 1323 ja existia a la vila de Ripoll la confraria de teixidors, fundada amb ordinacions del vicariat de la vila de Ripoll.

estava exempt d'aquests conflictes. La lluita per l'emancipació baronial i la guerra dels remences són dos dels factors que van condicionar la vida ripollesa durant el segle XV.

Al XV la monarquia va practicar una política d'impuls de les universitats reials dins un intent de recuperació de la jurisdicció reial alienada¹⁴⁸. Cap a mitjans de l'època medieval la monarquia havia passat per una debilitat econòmica important, ja que no tenia diners suficients per fer front a les campanyes de la Mediterrània. Per aquest motiu, els monarques havien propiciat l'alienació de patrimoni reial a canvi de diners, i els grans beneficiaris d'aquesta venda massiva del patrimoni havien estat els barons.¹⁴⁹ Moltes viles reials van ser enfeudades o venudes a carta de gràcia als nobles catalans. Un d'aquests casos va ser el de la parròquia de Sant Martí d'Armàncies junt amb altres del voltant l'any 1353, o la de Sant Pere de Ripoll i la baronia de la Guàrdia, que el rei Pere III va vendre a carta de gràcia a l'abat del monestir el 29 d'octubre de 1367, amb la finalitat de poder sufragar les guerres de Sardenya. Però els monarques tard o d'hora van voler recuperar els seus territoris, alhora que pretenien debilitar la noblesa, i això va significar un punt important de conflicte amb els barons catalans.

Fou Martí l'Humà qui, el 15 de gener de 1399, va fer una reial pragmàtica on es reconeixia a les viles catalanes el dret de redimir-se dels seus senyors baronials a través de la llučió i pagament del preu pactat, permetent a les viles de baró que havien estat enfeudades en els anys anteriors tornar al Patrimoni Reial. El sistema per fer això era dotant a aquestes viles de la capacitat per reunir-se i crear sindicats, a través dels quals buscarien els diners suficients per poder interposar plets davant les institucions judicials, encarrilant la seva lluita contra el baró pacíficament per la via del dret. El mecanisme, per tant, era molt similar a l'atorgat als pagesos de remença.

A aquesta pragmàtica se li van sumar unes lletres del rei Ferran I el 28 de setembre de 1415, en les quals manava a l'abat de Ripoll Dalmau de Cartellà que en un termini de 8 dies ensenyés els títols pels quals exercia la jurisdicció dins la vila de Ripoll, com en la resta de parròquies que havien estat empenyorades pel rei Pere, amb la finalitat que fossin desempenyorades i retornessin a la Corona Reial. El procurador fiscal va

¹⁴⁸ SERRA, Eva "El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa" dins *VVAA Ciutats, Viles i Pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*, pag. 57 i ss.

¹⁴⁹ FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Capellades, 1999, pag. 138.

demanar a l'abat i monestir, en virtut de les dites lletres, no la revenda de Sant Pere de Ripoll i adjacents tal com havia de fer, sinó també de la vila de Ripoll i els seus termes privilegiats.¹⁵⁰ Per aquest motiu la vila, junt amb el procurador fiscal, va promoure un plet a la Real Audiència el mateix 1415.

D'aquest primer plet a les instàncies judicials tenim algunes –poques– referències. Sabem d'una banda que el rei Alfons envià unes lletres a l'abat per tal que permetés als homes de la vila i parròquia de Ripoll, i honor de la Guàrdia, congregar-se per a nomenar síndics i poder aconseguir els diners necessaris per a poder pledejar. També sabem de l'existència d'una carta del rei Alfons el Magnànim de 31 de desembre de 1417 en la qual manava als notaris de l'abat i de la vegueria que lliuressin tots els documents que el procurador fiscal els hi demanés. Així mateix, feu el mateix amb l'abat i convent de Ripoll a fi de que "*fassan entregar qualsevols escriptures faents per la intentio del fisch*". No obstant, l'11 de setembre de 1424 es va declarar una Reial Sentència a favor de l'abat i monestir, en declarar-se que la venda feta pel Cerimoniós no comprenia el territori de la vila, motiu pel qual no era possible aquesta lluita jurisdiccional a través del pagament d'un rescat per part dels homes de Ripoll.¹⁵¹

Tot i això, els ripollesos no van desistir de les seves intencions emancipadores. La reina Maria, dins la política de lluïsmes d'Alfons el Magnànim, havia dictat diverses provisions autoritzant homes de viles catalanes a reunir-se per tal de trobar recursos amb els quals redimir les respectives jurisdiccions. L'1 de gener de 1440 els homes de Ripoll aconseguiren que la monarca els concedís també una llicència de reunió per formar un sindicat. Aquest privilegi no era poca cosa, especialment si atenem al fet que pels ripollesos estava prohibida la reunió d'un cert nombre de vilatans sense el permís o consentiment de l'abat. El 6 de maig, el lloctinent del batlle general als territoris de Vic i Barcelona, Pere Joan Despou, va convocar a la plaça o porxos de l'església de Sant

¹⁵⁰ Veure a MDC (Memòria Digital de Catalunya), Fons Guerra de Successió, el memorial *Por el my ilustre abad y monasterio de Nuestra Señora de Ripol lcontra el procurador fiscal de la Baylia General de Cathaluña y Syndico de la villa de Ripoll en el pleyto que corre en el R. Consejo de la Baylia General : aviendose hecho, verbum, en la Real Audiencia, à relacion del magnifico Rafel Nabona..., escrivano Cavanés*, pàg. 111 (<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/guerrasucce/id/9679>)

¹⁵¹Potser en la declaració d'aquesta sentència va tenir alguna cosa a veure el fet que durant el trienni 1422 – 1425 fos diputat del General l'abat Arnau de Cartellà, del Monestir de Ripoll (ACA, Repertori Gros, f. 145 V)

Eudald, a toc de trompeta feta pel corredor públic Antoni Baró, els homes de la vila per a fer un consell general i tractar el tema de la redempció baronial. Aquell dia es van escollir com a representants o síndics de la vila a 6 homes: els mercaders Jaume Despuig, Bartomeu d'Acra, Bernat Marc, Antoni Cases, Joan Areny¹⁵² i el cirurgià Arnau Guillem de Campllonchs, per tal de manllevar “*a mutuo (acord), comanda, ò censal, violari, y retrodecimas*” de qualsevol quantitat de diners per reunir un total de 21.500 sous, que era la quantitat que havien de pagar de rescat per incorporar-se a la Corona¹⁵³.

Amb aquesta llicència la vila de Ripoll, junt amb la parròquia de Sant Pere de Ripoll i les parròquies que conformaven la vegueria de Ripoll i Ripollès, treballaren per poder “*ésser units a la real corona*” y “*recobrar lo mer e mixt imperi los quals són estat usurpats per lo abat e convent e oficials del monastir de Ripoll*”.¹⁵⁴ Amb aquesta finalitat van fer un seguit de peticions que van ser acceptades pel monarca des de Gaeta¹⁵⁵ (Itàlia), a través d'un privilegi el 8 d'agost de 1440. Ara bé, aquest privilegi restava supeditat al pagament dels 21.500 sous esmentats. Per aconseguir això, aquesta gràcia atorgava la facultat de cobrar les imposicions dels ponts de la vila de Ripoll tant de temps com fos necessari per poder pagar els “*censals venuts e los benedors per raó de la dita recuperació o reintegració de la dita vila de Ripoll e termens de aquella e luyció de les dites parròquies (...) potestat de poder aquelles obligar e empenyorar conjuntament, o divisa, una e moltes vegades a conaxença e voluntat dels consellers, jurats e prohoms de la dita vila de Ripoll síndics de aquella, remetens lo compte de les dites imposicions (...) als dits conseller, jurats e prohoms de la dita vila*”, però al cap de vint anys haurien de retre comptes de les dites imposicions a l'ofici del Mestre Racional o al Batlle General de Catalunya.

¹⁵²Tots cinc mercaders, mostra que la lluita de reversió a Ripoll va venir donada per les famílies millor posicionades econòmicament a la vila. Episodi esmentat a ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

¹⁵³A partir d'aquest moment van buscar diverses opcions per aconseguir la quantitat demanada. Com a exemple, sabem que el 31 de gener de 1441 aquests sis personatges veneren un censal per valor de 244 sous i cinc diners a un baster ciutadà de Barcelona, anomenat Alsina, per un preu de 220 lliures, a for de 8 milia per mil (és a dir, el 12,5%)

¹⁵⁴ACA, Cancelleria, Registres, 3889

¹⁵⁵ Amb algunes matisacions.

Pel que feia a la constitució consolar del privilegi, el rei Alfons concedia a Ripoll el poder establir un govern format per 3 consellers habitants a la vila i 20 jurats de la vila, termes i parròquies esmentades, que serien escollits per un grup de 10 persones el primer dia de maig següent, amb la finalitat “*que regesquen e administren los censos publichs e emoluments e altres coses publicques, ab conselles del dits vint jurats, o maior part d’aquells (...) los quals consellers e jurats conjuntament e divisa agen aquella potestat*”, d’igual manera que els diferents monarques ho havien concedit a la vila, terme i vegueria de Puigcerdà. A més, prometé no tornar a vendre, fer donació, empenyorar o enfeudar la vila, ni alienar-la de la Corona Reial, ni alienar tampoc el mer i mixt imperi ni la jurisdicció de la vila i terme, incloent la parròquia de Sant Pere de Ripoll, incorporant-la indissolublement al Patrimoni Reial. Legitimà la vila per resistir-se en cas contrari, fins i tot amb les armes, sense que es pogués considerar un delictes.

Aquest privilegi anava associat amb el de reanomenar la sotsvegueria de Ripoll i Ripollès per convertir-la en vegueria, tal com havia estat proclamat en una Constitució General de Catalunya celebrada a la ciutat de Barcelona pel rei Jaume I, amb la finalitat que no estigués sotmesa a altre vegueria. Aquesta concessió també fou feta pel monarca, de forma que els 3 consellers de la vila de Ripoll, junt amb els 20 jurats, havien d’escollir cada trienni pel mes de gener una terna que presentarien al monarca, al lloctinent o al batlle General de Catalunya, per tal que aquest escollís al veguer.

Així mateix, demanaren i els fou atorgada la confirmació de tots els privilegis, llibertats i franqueses que tenien, “*specialment les provisions emanades per la Illtre. Senyora reina loctinent g(ene)ral (...) sobre les salveguarda e licencia de sindicats faents per recuperació e reintegració de la dita venda, suplint tot deffalliment en aquelles contengut*”. Aquest punt era prou important, atès que era el que permetia a aquests homes reunir-se i tractar assumptes relacionats amb el plet de reversió a la Corona.

A canvi de totes aquestes concessions, els ripollesos “*de llur pròpria pecúnia*” es comprometeren a fer “*la dita luició e reemença dels dits mer e mixt imperi e altres jurisdiccions alienades per lo dit señor rey en Pere*”. I tot això a canvi de 500 florins d’or d’Aragó que el rei Alfons el Magnànim va demanar al sindicat de la dita universitat i que aquesta li concedí per “*subvenir a vostres necessitats*”¹⁵⁶.

¹⁵⁶Transcripcions literals tretes de ACA, Cancelleria, Registres, 3889.

Aquest privilegi, doncs, obria les portes per tal d'interposar un altre plet de reversió davant la Batllia General del Principat, cosa que sembla que tingué lloc ja que per sentència de 18 de març de 1441 es condemnà a l'abat de Ripoll a la revenda de la jurisdicció de la parròquia de Sant Pere de Ripoll, però no de la vila¹⁵⁷.

Ara bé, el lloctinent del batlle general Pere Joan Despou, interpretant malament aquesta sentència, prengué també la jurisdicció temporal de la vila de Ripoll i dels seus termes privilegiats. Nomenà cònsols per regir la vila, revocà els oficials nomenats per l'abat i esborrà les armes i insígnies del monestir de les portes, places i altres llocs de la vila, eliminant així qualsevol rastre de jurisdicció abacial sobre el territori. El 23 de maig de 1441 el batlle general aclarí que la sentència anterior sols comprenia la parròquia de Ripoll i no el territori de la vila intramurs. Tot i això, la jurisdicció no li fou retornada a l'abat, i trobem que el monestir de Ripoll apel·là a la reina Maria, lloctinent del rei al Principat que, amb provisió del Reial Consell de 9 de juny de 1441, confirmà la sentència de 1424, ordenant al batlle general que anés personalment a la vila de Ripoll i reparés els excessos comesos pel seu lloctinent, fent que retornés aquesta a l'obediència de l'abat. Així doncs, el 4 de juliol de 1441 els homes de la vila van prestar sagrament i homenatge a l'abat i monestir, i el 24 de juliol, tal com es farà als segles posteriors en actuacions similars, tingueren lloc a la vila pregons públics enumerant els excessos comesos pel lloctinent del batlle i revocant la forma consolar sota pena del pagament de mil florins.

No obstant, sembla que la situació a la vila continuà sense normalitzar-se, donat que l'11 de gener de 1442, des de Saragossa, la reina Maria ordenava un cop més que, sota pena del pagament de mil florins d'or, els ripollesos “*cesen en el seu empeny*”,¹⁵⁸ revocant i anul·lant l'erecció de cònsols a la vila.

La lluita ripollesa continuà, però per motius que actualment desconec, donà un gir imprevist i el 13 de febrer de 1446 els vilatans arribaren a una concòrdia amb el

¹⁵⁷ Veure a MDC (Memòria Digital de Catalunya), Fons Guerra de Successió, el memorial *Por el myv ilustre abad y monasterio de Nuestra Señora de Ripoll contra el procurador fiscal de la Baylia General de Cathaluña y Syndico de la villa de Ripoll en el pleyto que corre en el R. Consejo de la Baylia General : aviendose hecho, verbum, en la RealAudiencia, à relación del magnifico RafelNabona..., escrivano Cavanés*, pàg. 55 (<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/guerrasucce/id/9679>)

¹⁵⁸ ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

Monestir. “*Pro bono pacis*” i a petició dels síndics de la vila de Ripoll, els vilatans renunciaven al sindicat concedit per la reina l’any 1440 i als plets que sobre la jurisdicció de la vila hi havien en aquell moment a les instàncies judicials, renunciant també a la forma de govern consolar i al privilegi que el rei Alfons havia atorgat l’any 1440. A més, prometeren no tornar a demanar mai més cap privilegi similar d’emancipació, ni acceptar-lo, tot i que les Corts Generals els el concedís.¹⁵⁹ A canvi, l’abat renunciava als processos criminals que s’havien incoat contra els homes de la vila pels desgavells dels anys anteriors i acceptava pagar de les imposicions del comú alguns censals “*que los mateixos Syndichs avian creat per los plets, y negocis de la Jurisdicció, que en aquell temps (...) se disputà*”.¹⁶⁰

L’any 1449 la reina Maria confirmà la sentència de 18 de març de 1441 i el 23 d’agost, des de Perpinyà, va proveir lletres reials dirigides a Jaume Ferrer,¹⁶¹ nou lloctinent del

¹⁵⁹ Recollit a ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846 i a MDC (Memòria Digital de Catalunya), Fons Guerra de Successió, el memorial *Por el my ilustre abad y monasterio de Nuestra Señora de Ripoll contra el procurador fiscal de la Baylia General de Cathaluña y Syndico de la villa de Ripoll en el pleyto que corre en el R. Consejo de la Baylia General : aviendose hecho, verbum, en la Real Audiencia, à relación del magnifico Rafel Nabona..., escrivano Cavanés, pàg. 92* (<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/guerrasuce/id/9679>) .

¹⁶⁰ Veure el memorial escrit per l’abat de Ripoll titulat *Lo Molt illvstre Fr. don Gaspar Casamitjana y de Erill, abat del Real Monastir de Nostra Senyora de Ripoll, en defensa de son clavari y de las imposicions que collecta en la vila de Ripoll, contra lo syndich de la ivnta dels homens de la mateixa vila, que...* 1684, pàg.40.

¹⁶¹ Aquestes actuacions de Jaume Ferrer no ens resulten estranyes si es tracta del mateix Jaume Ferrer que el rei Alfons el Magnànim havia enviat per recórrer el camp català recavant informació per a les confiscacions reials. Aquests agents recorrien el Principat demanant als senyors que ensenyessin els títols pels quals ostentaven la jurisdicció sobre les seves terres, castells, viles, llocs i cases, i aquells que no els tinguessin, perdien la jurisdicció a favor del rei. Si es tracta del mateix, era jurista, fill probablement de Jaume Ferrer, cèlebre advocat dels remences en temps de Martí l’Humà i segurament pare del Jaume Ferrer, escrivà reial, que tingué un paper important en els preparatius de la Sentència Arbitral de Guadalupe. El 1446 ja l’havien acusat els nobles i senyors de Catalunya d’abusar de les seves prerrogatives en el temps que va recórrer les terres del compte de Pallars. Com veurem més endavant, s’alià amb la causa remença, igual que amb la causa emancipadora de la vila, i lluità en el bàndol reial dins la guerra civil catalana. Segons Sobrequés, des de l’any 1448, i especialment després de clausurades les Corts “*libre de compromisos, (el rey) podría dar amplio impulso a su política favorable a la vez a las reivindicaciones de las clases humildes y a los intereses de la Corona. (...) Una inusitada actividad por parte de los agentes del Rey en el campo del Norte de Cataluña empieza a registrarse*”. Veure

batlle general a les zones de Vic i Ripoll, per tal que prengué possessió en nom del rei de la jurisdicció de la parròquia de Sant Pere de Ripoll fora la vila i els seus termes privilegiats. Ell, però, va fer el mateix que el seu antecessor i ocupà també la vila de Ripoll, fent cessar els oficials baronials i nomenant oficials reials, creant cònsols i dotant la vila de la forma d'universitat.

Per aquesta època era abat de la vila Bertran de Samasó que, a més, en el trienni 1449 – 1452 era diputat pel braç eclesiàstic de la Diputació del General i que es convertiria aviat en cap de la majoria tradicionalista intransigent a Catalunya, contrària als remences i a la política reial.¹⁶² Probablement, aquesta posició i la seva forta influència va provocar que l'11 de setembre de 1449 la reina Maria, des de Perpinyà, declarés nuls els actes de Jaume Ferrer, ordenant-li que ho revoqués tot i tornés a la situació anterior. El 14 de maig de 1452 el monarca dictà una provisió per la qual tornava la vila de Ripoll al monestir, però amb la condició que aquest havia d'ensenyar en el període d'un any els justos títols sota els quals ostentava la jurisdicció sobre la vila, en cas contrari, la corona tindria dret a reclamar-la. En Jaume Ferrer, però, no en va fer cas i la vila continuà en rebel·lia tal com mostren les lletres reiteratives de la regent escrites a Barcelona el 29 de gener de 1453, del lloctinent Galcerà de Requesens al febrer de 1454 i de l'Infant Joan de 19 de març del mateix any.

Finalment, el Jaume Ferrer obeí al 1454, moment en el què feu una crida per a reunir a tots els homes de Ripoll, tant de dins com de fora la vila i parròquies adjacents, i els convocà a la plaça del Mercadal. Aquí, convocats i congregats tots, els hi ordenà que prestessin homenatge a l'abat. Però els ripollesos no estaven per la labor d'acceptar aquestes ordres sense més. Així, en Lluís de Vilardevó, mercader de la vila de Ripoll, “*com a síndic, i segons la dita deliberació*” digué que convenia “*fer e prestar homenatge al dit Reverend Abat e a son procurador*”, però “*sens preiudici e derogació de nostre dret e dels actes e procehiments fets e enantats per rahó de la lluïció e recuperació fins en lo present dia de Vuy volent que aquells romanguen en tota llur força*”.¹⁶³

SOBREQUÉS VIDAL, Santiago, “Política remensa de Alfonso el Magnànim en los últimos años de su reinado (1447-1458)” *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1960, pàg. 127 (11)

¹⁶²Que era la política reivindicatòria de les jurisdiccions i la política dels remences.

¹⁶³ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780. S'ha de tenir present que el Lluís de Vilardevó, com també el seu cosí l'Antoni de Vilardevó, eren des de feia anys no sols síndics de la vila, sinó també

Crec que és interessant destacar aquí dos aspectes; el primer, que per la resposta donada pel Lluís de Vilardevó sembla que la realització del jurament i homenatge era més una cosa que van deliberar i decidir els mateixos vilatans que no pas una ordre imposada, però que ho feien com a necessitat. És com si en Jaume Ferrer, després de cinc anys desafiant les ordres que l'imposaven retornar la vila de Ripoll a l'abat, els hi hagués donat l'oportunitat de pronunciar-se al respecte. El segon aspecte a destacar és el fet que els ripollesos, en efecte, tornaven al vassallatge de l'abat, però tenien la voluntat de continuar la lluita per la via legal per redimir la seva jurisdicció.

Tot seguit, en Ferrer va fer crides revocant, cessant i anul·lant tots els actes per ell fets sobre la vila de Ripoll, restituint a l'abat, cellerer i convent tota la jurisdicció, mer i mixt imperi de la vila i de les parròquies i termes d'aquella *infra et extra privilegia*. No obstant això, sembla que continuaren existint tensions important a la vila entre senyor i vassalls. Tot i que no tenim gaires dades al respecte, trobem alguns indicis que apunten en aquesta direcció. D'una banda, hi ha una provisió del monarca l'any 1457, ratificant la de 1452, en la qual es demanava a l'abat que ensenyés els títols que justificaven la seva jurisdicció sobre Ripoll i els seus termes privilegiats. També trobem com el príncep Carles de Viana el 23 de juny de 1461—dos dies després de ser nomenat hereu de la corona i lloctinent perpetu de Catalunya a la capitulació de Vilafranca del Penedès— va voler suavitzar la qüestió de la jurisdicció i la percepció dels fruits i rendes de l'abadia.¹⁶⁴ És per això que escrigué una carta al Papa de Roma per a que intercedís en el conflicte, posant per abat a Joan Saula Claris.¹⁶⁵ Ara bé, aquest nomenament no es

procuradors de les parròquies i termes del monestir de Ripoll en l'afer de la redempció de la jurisdicció sobre aquests termes. Un exemple a ACA, Generalitat, Pergamins, Carpeta 32, pergami 617, any 1450.

¹⁶⁴“*Est nanque vetustissimalis et questio inter dictum Monasterium et habitatores laycos homines ville ubi monasterium ipsiu est institutum super jurisdictione et percepcione plerimque fructum ac redditum ipsius Abaccie...*” ACA, COLECCIONS, Autógrafs, I, 1, M - 1

¹⁶⁵ Nascut a Amer, monjo almoiner del monestir de Ripoll i procurador de l'abat Bertran de Samasó, també del monestir de Santa Maria de Ripoll. Va assistir a les Corts de 1449 i 1473-79. Era fill de Joan de Saula, donzell d'Amer i nét de Joan de Saula “dit major”, donzell de Sant Andreu de Sobreroca, veí d'Amer, i nomenat cavaller per privilegi de Martí l'Humà al juny de 1398 (informació extreta de MORALES ROCA, Francisco J, *Prelados, Abades, Mitrados, Dignidades Capitulares y Caballeros de las Órdenes Militares habilitados por el Brazo Eclesiástico en las Cortes del Principado de Cataluña. Dinastías de Trastámara y de Austria. Siglos XV y XVI (1410-1599)*, Volum II.

va fer mai i el Papa nomenà a Rodrigo de Borja per abat de Ripoll. Carles de Viana estava ja molt dèbil de salut i moriria pocs mesos després.

Durant la guerra dels remences sembla que una part de la vila contrària al bàndol del monestir va lluitar en contra del bàndol de la Diputació, segurament amb la finalitat de redimir-se jurisdiccionalment. Ja Santiago Sobrequés i Vidal lligava la qüestió remença amb la lluita de les jurisdiccions, donat que emancipar-se del senyor baronial comportava també l'abolició dels mals usos i de qualsevol dret abusi del senyor sobre els seus vassalls.¹⁶⁶ Com veurem, per la nostra vila sí que semblen lligades aquestes dues qüestions, atès que dos vells coneguts dels conflictes de lluites, en Vilardevó i el Jaume Ferrer, van restar en el bàndol del rei i enfrontats amb l'abat, fins el punt que l'abat temé per l'entrada d'aquests dos personatges amb els pagesos de remença dins la vila de Ripoll.

I és que el monestir i la vila no van resultar aliens a la guerra civil catalana. L'actitud del primer vers els homes de remença van posicionar-lo clarament en contra del bàndol reial, probablement també a causa de les diferents visions que tenien sobre l'aspecte emancipador de les viles i la seva reversió a la Corona. La política remença i la política de recuperació de patrimoni reial anaven molt lligades i utilitzaven mecanismes molt similars. D'altra banda, podem pensar que aquesta guerra podia representar una oportunitat pels homes de Ripoll en la seva lluita contra el monestir, i sens dubte foren molts els ripollesos propers al monarca donada la possibilitat que hi havia de que una possible victòria del rei els hi permetés emancipar-se de l'abat. La guerra en aquest cas, igual que als segles futurs, representava una oportunitat pels seus propis interessos locals.¹⁶⁷

És molt poca la informació que tenim sobre Ripoll a la guerra civil catalana i, per tant, únicament podem esbossar quatre pinzellades orientatives. Sabem que en els primers

¹⁶⁶SOBREQUÉS VIDAL, Santiago "Política remensa de Alfonso el Magnànim en los últimos años de su reinado (1447-1458)" *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1960, pàg. 118 i següents. Jurisdicció i redempció de la servidumbre són "*dos facetas de una misma orientación político social y de una misma concepción ético-religiosa por parte de la Corona. Por esto los tres períodos álgidos de actuación filoremensa de la monarquía catalano-aragonesa (Martín I, final del reinado de Alfonso V y principios del de Fernando II) coinciden con los tres momentos críticos de la política reivindicatoria de jurisdicciones señoriales por parte de la Corona*"

¹⁶⁷Com veurem que passarà, per exemple, al segle XVIII amb la guerra de Successió.

moments del conflicte català les autoritats locals del Principat no es van atrevir a oposar-se obertament als manaments de la reina Joana Enríquez atès que, tal com ja va assenyalar Sobrequés, es tractava d'una institució reconeguda per tothom, igual que la Diputació del General.¹⁶⁸ És probablement per això que, arran el pregó de la reina de 30 d'abril de 1462 que declarava il·legal l'alçament d'un exèrcit per part de la Diputació i del Consell adjunt, la vila de Ripoll el publicà sense posar-ho en dubte, a diferència de moltes viles catalanes a on no es va arribar a publicar mai, a causa de l'ordre revocatòria que sobre aquest pregó havia fet la Diputació.¹⁶⁹ En paraules de Santiago i de Jaume Sobrequés, la població catalana patia angoixa, perplexitat i desorientació davant la ruptura de dues autoritats que es consideraven igualment legítimes, i Ripoll no estava exempta d'aquests dubtes.

Arran la publicació a Ripoll de la crida de la reina, el 6 de maig de 1462 el diputat local Pere Moner marxà cap a la vila amb el pregó revocatori de la Diputació. En Moner li presentà aquestes lletres al veguer per tal que es retractés de la crida reial però aquest, seguint la legalitat establerta, li respongué que faria allò que digués el seu jutge, però que en aquell moment no es trobava a la vila. D'aquí sorgí l'enfrontament, atès que el diputat Moner li va retreure el fet que no s'hagués esperat també al consell del jutge per a fer la crida reial. El 10 de juny Pere Moner va demanar llavors, davant testimonis, la carta revocatòria al notari de Ripoll Pere Sesera, però aquest li respongué el mateix que el veguer i que, per tant, esperaria la resposta del jutge abans de fer res.

No fou fins l'11 de maig de 1462 que la vila de Ripoll acceptà el pregó revocatori de la Generalitat i, aquest mateix dia, el veguer de Ripoll Joan Sescases escrigué a la Diputació justificant la seva actitud dubitativa al·legant que en altres llocs veïns i vegueries estaven "*avisats e instruits per vostres lletres e embaxadors dels afers del Senyor Rey e de la terra, e may en aquest loch, si bé ses cap de vegueria*". Més endavant veurem com aquest veguer serà sospitós de ser afecte al bàndol reial.

¹⁶⁸ SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago i SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume, *La guerra civil catalana del segle XV*, vol. 1, Edicions 62, Barcelona, 1987.

¹⁶⁹ SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago i SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume, *La guerra civil catalana del segle XV*, vol. 1, Ed. 62, Barcelona, 1987, pàg 161, DE BOFARULL I MASCARÓ P., DE BOFARULL I DE SARTORIO, M., DE BOFARULL I SANS, *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, Volum XIX, Barcelona, 1860, pàg. 210

Aquest mateix 11 de maig el veguer Sescases ja dona notícia de que els remences amenacen amb atacar Ripoll, ja que “*los homens vulgarment dits de rehemensa van per aquestes encontrades molts justats e es fama (...) volen venir en aquesta vila la qual axi com podem nosaltres ab sobirana diligencia tenim guardada.*”¹⁷⁰ Pel ripollès hi havia molts pagesos que estaven amb Verntallat, que pul·lulaven per les muntanyes i boscos en grups de deu, quinze, vint o a vegades més persones, intimidant a la gent i preguntant el bàndol d'aquells que es trobaven al seu pas. Als del bàndol de la terra, o Diputació, els maltractaven i damnificaven.

En aquests primers moments de la guerra pels voltants de Ripoll trobem a un vell conegut: en Jaume Ferrer. En el bàndol reial, i aliat amb el cabdill remença Verntallat, sabem que va intentar provocar una rebel·lió pagesa tot seguint la voluntat de la reina Joana Enríquez. El 12 de juny de 1462 el procurador de l'abadiat de Ripoll, Joan Soler, escriu als membres de la Diputació del General demanant un ajut de dos-cents o tres-cents homes per “*apagar el foc de tota aquesta zona fins a Camprodon*”, ja que temia per la vinguda d'uns dos-cents pagesos de remença, als quals acompanyava Jaume Ferrer que, si no podien fer res per la reina a Girona, anirien cap a la zona de Ripoll. El 13 de juny tenim un escrit de caire similar fet pel prior del monestir ripollès dient que havia rebut notícia que els pagesos que havien anat a Girona a enfrontar-se contra el General comminaven a anar a Ripoll per tal de destruir i saquejar el monestir. El prior fa referència a la despoblació de la vila i a la “*divisió de les voluntats*” (o bàndols dins la vila)¹⁷¹ com a principal problema per a la seva defensa atès que es trobava situada a les muntanyes i, sense l'esforç de la gent, difícilment podria sostenir aquest atac. Sens cap dubte, el monjo era conscient de la cinquena columna que tenia ficada dins la vila: els homes del bàndol contrari al monestir que portaven més de 150 anys lluitant per la seva emancipació baronial. I precisament és aquesta lluita la que guiarà alguns dels moviments que trobarem ara en aquest conflicte. Testimonis coetanis ens diuen que tant en Verntallat, com en Jaume Ferrer, tenien dins la vila diversos col·laboradors gràcies a la família i amics de l'Antoni de Vilardevó, un home que feia d'enllaç entre els

¹⁷⁰DE BOFARULL I MASCARÓ P., DE BOFARULL I DE SARTORIO, M., DE BOFARULL I SANS, F , *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, Volum XIX, Barcelona, 1860, pàg. 228

¹⁷¹Aquests bàndols corresponen als homes que estaven a favor del monestir i els que estaven en contra en l'enfrontament jurisdiccional per aconseguir el govern consular.

ripollesos i els cabdills remences, i que era cosí-germà del Lluís de Vilardevó, el síndic de la vila del 1454 que ja hem vist.¹⁷²

El 12 de juny de 1462 trobem un escrit dels diputats on s'indica al veguer de Camprodon que es faci la detenció d'en Lluís i l'Antoni Vilardevó, atès que eren de la companyia d'en Verntallat.¹⁷³ Els rumors també deien que gràcies a aquestes complicitats els esmentats Verntallat i Jaume Ferrer s'apropaven i entraven disfressats dins la vila passant desapercibuts. El 19 de juny de 1462, els prohoms de la vila de Sant Joan de les Abadesses escrivien una carta als diputats del General dient que “*e mes havem sentit que lo dit Verntallat e En Jacme Ferrer, per mitjà den Antoni de Vilardevó lo qual ha moltes notícies e emicies e parents en la vila de Ripoll, en los dies passats han treballat e treballen ab molts de la dita vila de Ripoll, que ells hajen a lur mà la dita vila e que aquí se facen forts, e aço tempten per quant, segons se diu e per molts se creu, en la dita vila serien alguns qui no zelarien o no haurien a la terra aquella voluntat que pertany. (...). E per açó(...) los dits Verntallat e Jacme Ferrer són entrats*

¹⁷² La família Vilardevó tenia el mas del mateix nom que es trobava a Sant Pere de Ripoll, el domini eminent del qual era de l'abat. Ja hem vist com tant el Lluís Vilardevó, com l'Antoni Vilardevó, havien estat síndics procuradors de la vila, parròquies i termes que es trobaven sota jurisdicció de l'abat en la lluita per la redempció jurisdiccional d'aquestes termes com a mínim des de finals de la dècada dels quaranta. A més, tot seguit veurem com als 70 un Vilardevó en serà veguer de la vegueria de Ripoll i Ripollès i els Vilardevó es convertiran en síndics de la vila també als 80 en el plet de reversió a la Corona.

¹⁷³ Al llibre *Levantamiento y guerra de Catalunya* de Manuel de Bofarull i Sartorio, volum 7, trobem la següent carta:

Al honorable mossèn lo veguer de Camprodon.

Honorable mossèn. Per certs afers tochant granment interès de aquest Principat e direcció del tranquil stat de aquell, serie necessari haver En Luis de Viladevó de la vila de Ripoll e Anthoni de Viladevó cosingerma seu, qui son de la companyia den Verntallat. Per ço vos pregam e encarregam que si còmodament poreu haver lo dessus dits, aquells prengau e bé guardats los remetau al egregi capità general de aquest Principat, certificant nos de continent ab vostra letra a fi puixam scriure al dit egregi capità general de aquest Principat del que serà faedor. Dada en Barchinona a XII de juny del any Mil CCCCLXII. – M. De Monsuar degà de Leyda – Los diputats e concell, etc.

Dins de DE BOFARULL I MASCARÓ P., DE BOFARULL I DE SARTORIO, M., DE BOFARULL I SANS, F *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, Volum XIX, Barcelona, 1861, pàg. 229

dins la vila de Ripoll desfreçats o aldemenys a les portes. (...)” que “si Ripoll era pres per aquesta gent no seria poch dan del Principat especialment a les montanyes”. En aquestes paraules es veu com una part important dels ripollesos estaven amb els remences i ja es temia que aquests s’apropiessin de la vila i es fessin forts allà. Però ja no sols això, sinó que en Jaume Ferrer, després dels fets protagonitzats als anys quaranta en la reversió a la Corona de la vila de Ripoll i el nomenament de consell i cònsols, segurament comptaria amb les simpaties de molts ripollesos desitjosos d’emancipar-se del poder baronial, potser també amb l’esperança que el seu triomf suposés la possibilitat de tornar al patrimoni reial.

S’ha de dir que dins la vila de Ripoll no ens consta que hi hagués cap pagès de remença vivint.¹⁷⁴ Per tant, en el cas dels homes de la vila de Ripoll, recolzar o lluitar junt amb els remences en el bàndol contrari al de l’abat responia a la pròpia dinàmica interna de la vila: aprofitar aquesta guerra per a la seva pròpia causa emancipadora. No obstant, no podem oblidar els llaços que unien la vila de Ripoll amb la parròquia de Sant Pere de Ripoll, lloc en el qual, d’acord amb el llibre del sindicat remença de 1448,¹⁷⁵ es trobaven els pagesos de remença ripollesos,¹⁷⁶ qüestió que també podria fomentar algun tipus de solidaritat entre els vilatans de Ripoll i els pagesos de Sant Pere.

¹⁷⁴ Ja veurem més endavant que es tractava d’una vila amb un fort component menestral. A més, d’acord amb el llibre del sindicat remença de 1448 no trobem a cap pagès de remença que pertanyés a la mateixa vila de Ripoll. Veure HOMS I BRUGAROLAS, M. Mercè. *El Sindicat Remença de l’any 1448*, Col·lecció Documents de l’Arxiu Municipal, 11. Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, Girona, 2005

¹⁷⁵ HOMS I BRUGAROLAS, M. Mercè. *El Sindicat Remença de l’any 1448*, Col·lecció Documents de l’Arxiu Municipal, 11. Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, Girona, 2005, doc. 312

¹⁷⁶ Per aquest any trobem una cinquantena exacta de pagesos de remença –amb les seves famílies- a la parròquia de Sant Pere de Ripoll, que es reuniren el 28 de desembre de 1448 a toc de campana a Ripoll amb la intenció d’escollir els síndics que els representarien en la negociació amb “el Magnànim”. Aquests pagesos de remença serien l’Antoni Reig àlies Teya, Arnau Guillem Çamuntada, Joan Cebrià de la Mata, Joan Serradell del Vilar, Pere Erers, Bernat Pujol, Jaume Bufarals, Bernat de Stiulella, Bernat Sorribes, Pere de Casanova, Pere Paret de la Mata, Joan de Puig Garau, Bernat Prat de Sant Quenti, Jaume Escolà, els hereus del mas Banyeres, Pere Joan Vilar, Miquel Ferrandi, Ramon de les Menyes de vall, Ramon Mir, Pere Querola, Atoni Bruch de la Mata, Antoni Garona, Jaume Bruch, Pere Languars, Joan Coch, Pere Joan Coma de Sanar, Ramon d’Angordans, Bernat Vernedes, Pere de Fornells, Antoni Pintor, Antoni Guitard, Ponç Seguer, Guillem Serra, Antoni Landrich, Joan Santamaria, Jaume Miquel

Els prohoms de Sant Joan de les Abadesses demanaren als diputats de fer espies per seguir al Jaume Ferrer i a en Vertanllat, per la qual cosa el General hauria de posar diners. A aquesta petició s'ha de dir que els diputats del General van donar el seu vistiplau amb carta de 25 de juny de 1462 oferint a qui matés a en Verntallat i a en Jaume Ferrer 300 florins, o 150 per cada un dels quatre espies que van nomenar.

Tot i això, la vila estava sota jurisdicció del monestir i com que aquest es trobava en el bàndol de la Diputació, Ripoll es preparà per a la guerra contra els remences. Des de principis de maig es dedicaren a obrar i reforçar les muralles i altres elements forts per poder fer front a l'atac remença. Es van proveir d'armes, artilleria i els útils necessaris per tal de defensar-se i defensar la vila. El diumenge 26 de juny de 1462 Ripoll decideix “treure la bandera”¹⁷⁷ a iniciativa del monestir.

Per a l'ajut que tant reclamava el monestir, la Diputació nomenà el 6 de juliol de 1462 com a capità de la vila i vegueria de Ripoll a Nicholau Prats. No obstant, pel que fa als homes d'armes que el monestir havia demanat, es va fer palesa la impossibilitat del General d'enviar-los-hi, ja que el gruix de les forces de la terra s'havien enviat cap a Puigcerdà i a d'altres parts per tal d'evitar una possible entrada dels francesos al Principat.

Al juliol el monestir va poder parar l'atac remença que va caure sobre la vila a finals de mes. Sabem que una host de sis-cents o set-cents pagesos, amb en Verntallat i Jaume Ferrer al capdavant, va fracassar en la presa de la plaça de Ripoll, on tant l'abat, com els seus oficials, van respondre amb sornegueria que es lliurarien al rei quan ho fes la ciutat de Barcelona. Hi hagué un fort combat, fins i tot amb bombardes, i els pagesos foren rebutjats amb pèrdues. Els seguidors d'en Verntallat es revenjaren

Janer, Joana, dona del mestre Joan Serras, metge, Pere Mas, Antoni Prat, Pere d'Oriola, Pere Esteve de Balbis, Pere Solsas, Guillem Ponç, Antoni Guixer, Bartomeu Droch, Joan de Coma la Bosa, Nicolau Loscanosa, Joan Batlle de Batet, Joan Stortugats, i Pere Bernat Rochaseny, tots de la parròquia de sant Pere de Ripoll. Veure HOMS I BRUGAROLAS, M. Mercè. *El Sindicat Remença de l'any 1448*, Col·lecció Documents de l'Arxiu Municipal, 11. Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, Girona, 2005, doc. 312

¹⁷⁷ O, el que és el mateix, prendre les armes i preparar-se per entrar en combat al bàndol de la Diputació del General. Això podria ser a semblança de la Bandera de Barcelona que fou aixecada a finals de maig i principis de juny de 1462, que significava la mobilització de la gent de Barcelona per a la guerra, amb la formació de l'exèrcit corresponent format pels oficis de Barcelona.

talant hortes i vinyes, i trencant la sèquia que des de temps immemorials conduïa l'aigua des del riu Freser fins el monestir de Ripoll. Després d'això, els remences marxaren cap a Sant Joan de les Abadesses.¹⁷⁸

Pel que fa a la sospita que pesava sobre el veguer ripollès com a afecte a la causa reial, es materialitzà definitivament al mes de juliol de 1462, moment en el qual va ser cessat del seu càrrec. Els diputats del general, després d'elegir un nou veguer pel trienni 1462-1465¹⁷⁹, van ordenar-li el 7 de juliol que anés a casa de l'antic veguer Joan Cases i cerqués a tot arreu, “*i especialment a un post de la seva cambra*”, totes les cartes que hi trobés, especialment de la reina i d'en Verntallat, o de qualsevol capità o pagès de remença, així com qualsevol altre cosa que hi figurés a casa seva i que fos una prova clara de que anava en contra de la Diputació del General i de la Terra. Tot això s'utilitzaria en contra seva en un judici per traïció.

Del nou veguer, l'Arnau Guillem de Campllonch, sabem que també va restar lleial a la causa monàrquica, o a la de la vila; havia estat un dels síndics que havia lluitat per l'emancipació baronial de la vila i que, pel cognom, sembla parent del veguer que havia posat en Jaume Ferrer quan va usurpar el territori de Ripoll. Al dietari del General surt com a traïdor el 24 de novembre de 1464; “*poch tament Déu e oblidant-se lo sagrament e homenatge que fet ha(via) al senyor rey com li comenà la vagaria, obrí de nit les portes de la dita vila de Ripoll e liurà aquella als enemichs. E, entre los altres, mataren fra Vicens de Castellbell, prior de Casserres, qui era hu dels oïdors dels comptes del*

¹⁷⁸SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago i SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume, *La guerra civil catalana del segle XV*, vol. 1, Edicions 62, Barcelona, 1987, pàg 229.

¹⁷⁹Sabem que l'any 1462 va ser la Diputació del General enloc del monarca qui va escollir un veguer per la vegueria de Ripoll i Ripollès, nomenant al senyor Joan Anglada com a veguer de la vila. Però alertats posteriorment pel diputat local Antoni Ça Muntada del privilegi que Alfons el Magnànim havia concedit a la vegueria, la Diputació va fer enrere el seu nomenament i acceptaren la terna proposada pels consellers de la vegueria, que comprenia a Arnau Guillem de Campllonch, Bernat Coma i Miquel Mayans, nomenant el 6 de juliol al primer com a veguer pel trienni 1462 -1465. És interessant recordar que l'home que va ser escollit veguer, l'Arnau Guillem de Campllonch, s'havia posicionat anteriorment contra el monestir reivindicant per la vila de Ripoll un govern municipal propi, i obtenint de la monarquia el dret de reunió per aconseguir els mitjans necessaris per alienar la vila del poder baronial, lluita en la qual va jugar el paper de síndic de la vila.

General de Catalunya.”¹⁸⁰ En efecte, d’acord amb Sobrequés, el 24 de novembre de 1464 les tropes de Joan II van poder entrar a la vila sense utilitzar la força de les armes gracies a la traïció del veguer.

No tenim més dades sobre la vila de Ripoll en el conflicte remença fins l’any 1472, moment en què el noble Ponç Descatllar va prendre la vila de Ripoll, junt amb la de Camprodon i Sant Joan de les Abadesses, per al monarca. Fou llavors quan aquest la va exigir com a obsequi, i així li donà el rei en justa recompensa des del monestir de Pedralbes el 12 d’agost de 1472, a canvi del pagament d’una redempció de 2000 florins d’or.¹⁸¹ El monestir, del bàndol de la Diputació, l’havia perduda. El monarca li concedia al noble la jurisdicció plena, civil i criminal, alta i baixa justícia, mer i mixt imperi sobre homes, dones, cristians, jueus, sarracens de qualsevol estatus, condició i preeminència de la vila, terme i parròquia de Ripoll, amb els seus rèdits i emoluments. La vila de Ripoll passava de tenir un poderós baró eclesiàstic a tenir un altre baró en aquest cas laic.

No obstant, aquesta infeudació durà molt poc temps i, en finalitzar la guerra, el rei Ferran II decretà que tot tornés a l’estat anterior al conflicte bèl·lic, sense fer cas de vendes, donacions o confiscacions. El 22 de setembre de 1479 el rei ordenà que la vila tornés a la jurisdicció de l’abat¹⁸² sota condició que en un any aquest ensenyés els justos títols sota els quals justificava la seva jurisdicció sobre Ripoll.

¹⁸⁰SANS I TRAVÉ, J.M., dir, CASES I LOSCOS, LL., FERNÁNDEZ I TRABAL, J. i PAGAROLAS I SABATÉ, L. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. 1411-1539. Vol. I.*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994

¹⁸¹ACA, Cancelleria, Registres, núm. 3455. Ponç Descatllar havia estat fidel a Joan II i el va recolzar durant les alteracions de Catalunya, moment en el qual els Diputats del General van nomenar comte de Barcelona a Pere de Portugal de 1464 al 1466 (que morí a Granollers) aprofitant la guerra civil catalana. Ponç Descatllar va assetjar i recuperar per Joan II Sant Joan de les Abadesses i Camprodon, reduint-les a la seva obediència. També ho feu amb la vila de Ripoll, que la va exigir o reclamar com a obsequi, i donat que aquest noble havia lluitat en tot moment de les seves pròpies despeses, el rei li concedeix la jurisdicció sobre la vila de Ripoll a canvi de 2000 florins d’or, que és el que s’haurà de pagar per tornar a la jurisdicció reial.

¹⁸²Retorn que fou comunicat a l’abat a través d’unes lletres del Lloctinent Enric el 5 de maig de 1480. Veure ACA, Cancelleria, Registres, núm. 3798. També a ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780.

Per tant, tal com hem pogut veure, a la nostra vila estava associada la causa remença amb la lluita per a la reversió a la Corona, i és que personatges que als anys anteriors havien lluitat per l'emancipació de la vila com el Jaume Ferrer, antic lloctinent del Batlle General, o en Lluís de Vilardevó, com a síndic de la vila, semblen encapçalar ara la lluita del rei i dels remences en el territori de la vila. És més, en els anys previs de la guerra no van aconseguir res per la força i, pel que sembla, tampoc durant la guerra. Ara bé, aquests personatges semblen incombustibles en el seu enfrontament amb l'abat per assolir el seu objectiu comú, i els trobarem en els anys successius, junt amb l'Antoni de Vilardevó, al plet de reversió que els ripollesos imposaran a les dues últimes dècades de segle. És més, de la seva influència i poder dins la vila, i del punt al que eren capaços d'arribar, ens parla la por de l'abat, clarament visible a les seves peticions al monarca en suplicar que “*Jacobus Ferrari non possit facere aliqua procedimenta ut locumtenens Baiuli generalis nec alias in dicta Villa Rivipulli et ad Regiam Audientiam causa (...) inter Abbatem et dictum Monasterium ex una et procuratorem fiscalem et homines dictae villae partibus ex altera*” demanant “*fiat inhibito dicto Jacobo ferrary quod nullo modo in dicta causa procedat neque aliquo faciat seu provideat in dicta Villa mandando et inhibendo cum magna pena ut de aliquo de dicta causa directe neque indirecte non se intromitat*”.¹⁸³

Encara hi hagué un últim intent de reversió a la Corona al segle XV per la via de dret. El 19 d'agost de 1480 sembla moure's novament la via legal. A través d'unes lletres enviades pel procurador fiscal i el lloctinent del batlle general al virrei de Catalunya demanaven que “*sia de sa mercé restituir e reintegrar al dit senyor Rey en sa possessió*” perquè havia estat “*indebidament (...) despullat de aquella (...), evocant vos lo dit negoci al Consell Real e vostre, com sie causa patrimonial, e compellir lo dit Abat a fer la revenditio*”.¹⁸⁴ A la qual cosa el 25 d'agost de 1480 respongué el lloctinent concedint a la universitat de la vila de Ripoll la facultat per poder reunir-se per a tractar els assumptes d'una possible redempció jurisdiccional per la via legal.¹⁸⁵

¹⁸³ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

¹⁸⁴ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

¹⁸⁵ACA, Cancelleria, Registres, núm. 3798

L'abat va presentar els títols que el legitimaven com a baró de la vila a la ciutat de Barcelona el 9 de febrer de 1481.¹⁸⁶ *“En una provisió del rey alfonso (...) és estat provehit que l'Abat o cellerer del Monestir de Ripoll, e el convent del dit Monastir de Ripoll, dins un any après que al dit Monastir fos restituïda la possessió de la jurisdicció de dita vila de Ripoll ab sos termens, haguessen a mostrar e produir devant la Real Magestat los privilegis e drets faents per lo dit Monastir”* sobre la *“propietat e plena possessió de la jurisdicció de dita vila (...) e lo dit Abat e convent volent satisfer la dita provisió (...) produeixen los privilegis, donations (...).”* Per aquest motiu, a canvi, *“supliquen humilment sia mercè vostra comatre la dita causa a micer Joan pagès, vicecanceller, a miser Antoni de Bardaxi, Regent la cancelleria, a Miser Joan Destorrent, als quals la causa quis mena entre lo procurador fiscal de una part e convent de part altre és estat comesa...”* i *“sie de mercè vostre manar sie declarat en dita causa.”* Això ens demostraria que, en efecte, el plet estava obert.

Malauradament hi ha una mancança documental molt gran per poder reconstruir tot el procés. El 31 d'octubre de 1489 trobem la súplica dels homes de la vila de Ripoll per tal de poder reunir-se i, com a síndics de la vila en la causa contra el monestir, poder imposar col·lectes. De la mateixa data és la lletra citatòria dirigida a l'abat de Ripoll per tal que comparegui en 15 dies per prosseguir “la causa”. Al mateix temps, es concedia llicència i facultat a la universitat de Ripoll per a congregar-se i poder imposar talles per a pagar les despeses del plet. Per tant, és clar que els homes de la vila tenien un plet de reversió interposat a les instàncies judicials segurament des del 1481.

No obstant això, pel camí van haver-hi alguns problemes. Així, el 26 de novembre de 1492 la part de la vila, amb el procurador fiscal al front, presentava a Ferran II la següent suplicació:

“... el procurador fiscal de vostra magestat amb els síndics de la Universitat placia a vostra Alteza provehir la possessió sia tornada a Vostra Real magestat en temps

¹⁸⁶ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846 i a MDC (Memòria Digital de Catalunya), Fons Guerra de Successió, el memorial *Por el mvy ilustre abad y monasterio de Nuestra Señora de Ripoll contra el procurador fiscal de la Baylia General de Cathaluña y Syndico de la villa de Ripoll en el pleyto que corre en el R. Consejo de la Baylia General: aviendose hecho, verbum, en la Real Audiencia, à relacion del magnifico Rafel Nabona..., escrivano Cavanés,* pàg. 64 (<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/guerrasucce/id/9679>) . També a ACA, Monacals, Hisenda, 780.

ab tots fruits, continuant la causa en la Real Audientia e, per absència de miser Francisco malet e miser Joan Ros, correladors, cometre aquella al Vicecanceller e Real Cancelleria de vostra Magestat, e manant los facen prompta relació attès que molts anys ha que lo procés és instruí”¹⁸⁷

Aquesta última frase podria indicar que es tracta, en efecte, del mateix plet de 1480-81, donat que feia molts anys que el procés estava instruí.¹⁸⁸

El plet sembla estar en actiu encara al març de 1494. I ho sabem perquè el monestir tampoc estava disposat a posar les coses fàcils als homes de la vila;¹⁸⁹ tot i la llicència reial concedida per poder congregar-se els síndics i constituir talles i imposar col·lectes que els permetessin sufragar les despeses derivades del contenciós legal, sembla que el monestir impedí el compliment d'aquest privilegi argumentant que aquest no li havia estat notificat pel monarca com a senyor jurisdiccional que era. És per aquest motiu que el lloctinent sembla confirmar novament aquest privilegi, donant facultat als homes de la vila i terme de Ripoll per congregar-se a voluntat pròpia a so de campana o altres, per ordenar un o més síndics o procuradors amb facultat omnímoda per la causa o lite existent entre la vila de Ripoll i el Monestir de Santa Maria. Per suposat, aquests podien imposar talles per recaptar els diners necessaris.

Malauradament no tenim més dades sobre aquest plet, la seva durada o la seva resolució. Ara bé, les lluites dels segles posteriors ens fan pensar que, un cop més, el plet, si s'arribà a acabar sense que cap de les dues parts renunciés abans o aquest caduqués per la dilatació d'algun tràmit, fou desfavorable a les pretensions dels homes de la vila, potser a causa de la reial pragmàtica de 1496 a través de la qual el monarca promulgava el sobreseïment de causes de reversió a la Corona per 30 anys.

No podem acabar el segle, però, sense dir que aquest segle XV, que permetia per primer cop lluitar per retornar a la corona a través de les instàncies judicials, havia estat un segle molt actiu pel que feia a l'enfrontament amb l'abat, tant per la via legal com per la via dels fets consumats. Si bé per la via de dret no van poder aconseguir res, comptant

¹⁸⁷ACA, ORM, Monacals, Hisenda, Volums, 780

¹⁸⁸És perfectament factible un procés de més de 10 anys. Sols hem de veure els exemples de plets futurs interposats a la instàncies judicials entre el monestir i la vila: 1540-1560 (20 anys); 1610-? (més enllà de 1628), 1677-1691 (14 anys); 1727-1755 (27 anys)

¹⁸⁹ Igual que als plets dels segles posteriors tal com veurem més endavant.

aproximadament un total de 3 plets en menys de 100 anys (1415-24; 1440-41 i 1480?-1496?), per la via dels fets van exercir posicions de desafiament molt importants, tant vers el monestir com vers la Corona. Ara bé, pel que fa a la Corona, s'ha de dir que segurament, i a la vista de les dades que hem exposat, tampoc posava massa interès en fer que les seves ordenances de retornar la vila a l'abat es complissin.

4. El convuls segle XVI

4.1 La lluita per l'emancipació baronial: el plet de 1540-1560. Bàndols i bandositats a la segona meitat de segle.

És molt poca la informació que tenim per a Ripoll a la primera meitat del segle XVI. Havíem acabat el segle XV amb un plet entre la vila de Ripoll i el monestir per tal d'obtenir la possessió de la vila i el mer i mixt imperi, amb la jurisdicció corresponent i totes les seves pertinences. No tenim dades de com ni quan va acabar aquest plet. L'any 1496 el rei Ferran II, a les Corts de Tortosa, promulgava una pragmàtica de sobreseïment de causes de reversió a la Corona per un període de 30 anys, pragmàtica que amb seguretat va afectar a la nostra vila. Però després de més d'un segle de lluites, especialment actiu el XV, els homes de la vila no oblidarien pas aquest tema. De fet, trobem una certa incoherència en la política monàrquica atès que si al 1519 Carles I reactualitzava aquesta pragmàtica del seu avi, veiem que el 24 de juliol de 1529 confirmava i ratificava, a petició dels homes de la vila, el privilegi que havia concedit Alfons el Magnànim l'agost de 1440 a Ripoll.¹⁹⁰ Llavors era abat del monestir en Jaume des Rich que, segons Pellicer, fou "*Activo defensor de la jurisdicción y privilegios*".¹⁹¹

Pels homes de la vila aquest privilegi no era sinó la confirmació del seu dret a gaudir d'una forma de govern pròpia, que els dotava d'un major poder sobre el municipi i els seus recursos. Malauradament no tenim dades de com va evolucionar l'aplicació d'aquesta gràcia, atès que a l'actualitat no en tenim cap document que ens parli d'aquest període. Fins i tot no en trobem ni documents notariais d'aquesta època. Dins el terreny de l'especulació podem pensar que el monestir, amb grans tensions internes pròpies, en ple procés de reforma i amb uns monjos que eren fills de famílies nobles catalanes, no van acceptar de bon grat aquest privilegi, que segurament no es va arribar a aplicar mai.

Aquesta oposició dels ripollesos amb seguretat provocà una resposta violenta per part del baró contra els habitants de la vila. Així, trobem com l'any 1540 –onze anys després de concedit el privilegi–el monarca Carles va haver de segrestar la jurisdicció de l'abadia, que tenia per abat a fra Climent Mai, a causa de la violència que aquest exercia

¹⁹⁰ ACA, Cancelleria, Registres, 3889

¹⁹¹ Veure PELLICER Y PAGÈS, José Maria, *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878, pàg. 98

a través dels seus oficials baronials.¹⁹² D'acord amb la denúncia interposada pels quatre procuradors de la vila –en Pere Bojons, en Pere Pujol, en Jaume Duran i l'Antoni Molner- els oficials de l'abat, i més concretament el procurador jurisdiccional César Alzina, feien detencions injustificades a diversos habitants de la vila, robaven mercaderies (decomissant injustament vi, per exemple) i fins i tot molestaven dones de Ripoll, com el cas de la vídua de Guilem Buada, a casa de la qual van entrar a la força una nit. Per causa de dites opressions i delictes, i la nul·la administració de justícia de l'abat davant d'aquests fets, els quatre procuradors ripollesos demanaren al monarca el segrest de la jurisdicció de la vila de Ripoll i la imposició d'un nou batlle i oficials reials. La primera petició sabem que es concedí, restant la vila segrestada durant vint anys, però desconeixem si el canvi d'oficials es produí, donat que per a aquest temps del segrest no ens consten els noms dels que foren oficials baronials, tret d'un nouprocurador jurisdiccional, que fou el donzell Jaume de Gallmés,¹⁹³ parent d'un dels monjos que hi havia al monestir, fra Bartomeu de Gallmés.

Sembla, per tant, que el rei interposà el segrest de la jurisdicció civil i criminal, com també de l'administració dels emoluments de la vila, el 20 d'octubre de 1540. D'aquí

¹⁹² ACA, Cancelleria, Registres, 4195. L'abat Mai va ser nomenat per al monestir de Ripoll tan sols 4 anys abans, al 1536. I sembla que, des de bon principi, va ser bastant més polèmic del que fa creure Pellicer al seu llibre on diu que "*Clemente May... gobernó pacíficamente durante cuarenta años*". Veure PELLICER Y PAGÈS, José Mara. *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878. Pàg. 98. Aquest abat va ser el tercer fill del matrimoni format pel metge Joan Mai, que venia familiarment de la vila de Tremp, i la mallorquina Isabel Çarrovia o Rovira, de l'illa de Mallorca. L'avi del Climent Mai, en Joan Mai, va estar vinculat a la cort d'Alfons el Magnànim sent regent de Cancelleria tant amb aquest com a amb en Joan II, qui li concedí la baronia de la vila i lloc d'Abella, Sant Romà de la Torre i altres castells, en compensació per les seves actuacions durant la guerra civil. Va tenir també una important activitat com a jurista i professor de dret. El seu pare també fou jurista i fou també regent de la Cancelleria amb el monarca Ferran II. De fet, va formar part del cos diplomàtic a Itàlia del monarca hispà. Allà va ser secretari-assessor del virrei de Sicília Joan de Lanuza des del 1495 fins el seu retorn a la Cort pels volts de 1498. El Climent ja el trobem l'any 1520 com a estudiant de lleis, però al 1526 ja consta com a doctor en ambdós drets i va ostentar diversos càrrecs eclesiàstics fins el seu nomenament com a abat de Ripoll l'any 1536. De les polèmiques del seu govern i el seu caràcter ja ens parla Joan Bellsollell Martínez quan ens esmenta que l'any 1574 va ser processat per la Inquisició a causa d'unes paraules "mal sonants" en un sermó que feu, cosa que li va costar una multa de 400 ducats. Referències extretes de la tesi doctoral de BELLSOLELL MARTÍNEZ, Joan, *Miquel de Mai (c. 1480-1546). Art i cultura a la Cort de Carles V*, Universitat de Girona, 2011.

¹⁹³ Identificat com a procurador al menys del 1544 al 1547, ambdós inclosos.

suposem que es va iniciar un altre llarg plet encapçalat per aquests quatre síndics esmentats del qual actualment ho desconeixem tot, tret de la seva finalització amb una sentència de 13 de maig de 1560 per la qual la Reial Cancelleria denega a la vila de Ripoll la possibilitat de formar universitat i escollir cònsols. Tot i que l'excusa per interposar aquest plet havia estat la violència exercida pels oficials baronials, segurament s'havia convertit en un intent més de revertir a la Corona de manera definitiva. Ara bé, un cop més, igual que als plets dels segles anteriors, fou el monestir qui sortí guanyador.

D'aquesta derrota ens queda un dubte que actualment no podem respondre, i és si el finiment d'aquest llarg període de litigació judicial amb la derrota de la vila responia al fet que l'any 1559 el rei Felip II renovava la pragmàtica de sobreseïment de les lluitacions de les jurisdiccions promulgada pel seu pare per sis anys més. Sens dubte aquesta pragmàtica d'una manera o altra havia d'afectar a la lluita de reversió a la corona de Ripoll, d'igual manera que segurament afectà la pragmàtica de finals del segle XV.

Aquesta victòria del monestir sobre la vila no va apaivagar la situació de violència entre ambdós bàndols. Ans el contrari. A partir d'aquest 1560 trobem a la vila de Ripoll una situació general molt convulsa. D'una banda, hi havia una violència derivada dels bandolers que proliferaven i corrien per la terra lliurement des de feia ja un temps. D'altra banda, hi havia una altra violència dins la vila, la violència dels dos bàndols en lluita. Ja ho diran testimonis de finals de segle que Ripoll, a la segona meitat del segle XVI, bullia amb *“les passions, plets, questions que eren entre los vassals y poblats...”* de forma que podíem aleshores trobar una *“vila molt inquieta y ab moltes dissensions.”*¹⁹⁴ Molt probablement això fou així a causa de les bandositats que estaven presents pels voltants al llarg de la segona meitat del XVI.

Pels volts de 1558-60 a la baronia de Ripoll *“no se exercia jurisdiccion ni hi havia persona la gosàs exercir per ser la terra a la hora tant carregada de bandolers y (...) Fragosa y mala y trencada”*.¹⁹⁵ Per combatre aquests malfactors el procurador jurisdiccional *“tenia aportar (...) cinquanta y sexanta homens”*, amb moltes *“despeses y*

¹⁹⁴ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2894

¹⁹⁵ Així ho asseverava el Joan de Rajadell, donzell de Barcelona, que havia estat segrestador de la jurisdicció de Ripoll aquests anys. Veure ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2894.

perills de sa vida per ser la terra mala y aparellada de gent ruyna". I, de fet, sembla que aquestes bandositats també afectaven el monestir donat que, per exemple, el 27 de setembre de 1570¹⁹⁶ dimitia del seu ofici fra Francesc de Malars, monjo i refetorer del monestir de Ripoll, atès que no podia viure tranquil·lament al monestir, ni exercir el seu ofici de refetorer perquè les bandositats li permetien poques vegades arribar a l'abadia. Però... que era el que passava a la vila?

Per aquesta segona meitat del XVI trobem la presència propera de bandolers als voltants de la vila i als masos de Sant Pere de Ripoll. L'any 1561 trobem a l'Antic Miquel de Remires, procurador general de la vila i abadiat de Ripoll, lliurant a l'agutzil reial de Barcelona a Pere Porra àlies Roszo, Joan Canyelles àlies lo lletó, Pere Esquet, Bernat Gascó i Pere Albert àlies Sorell, acusats d'haver comès moltes crueltats i maldats, inculpats i inquirits per l'Antic Miquel de Remires el dia de Nadal, retinguts amb armes i posteriorment capturats a la casa de Joan Angordans, pagès de la parròquia de Sant Pere de Ripoll. Així mateix, en aquest mateix any, n'Antic Miquel de Remires pagarà al Joan Prats, verdugo de Cardona, 7 lliures barceloneses per l'execució feta a la plaça del terme de Molló contra Pere de Marcela, àlies Tringolet, el cadàver del qual fou dividit en quatre parts o quarts a la plaça del terme esmentat.

Sembla la dècada dels 60 del XVI una dècada per tant convulsa per a la vila i els voltants. L'any 1563 i al 1564 trobem unes crides del virrei Diego Hurtado de Mendoza en les quals "*sien estats publicats, pergitats e separats de pau i treva (...) Climent Borrell de Ripoll (...) Francesc y Jaume Rafart de Ripoll, Joan Scuder de Ripoll (...) manant ab la dita publicació a ningú nols sostingués nils donàs consell favor ni ajuda amagadament ni manifesta*".¹⁹⁷ I crides com aquestes en les quals sortien alguns ripollesos van haver diverses, tant aquesta dècada com durant la dècada següent.¹⁹⁸ Però no sols de la vila de Ripoll, sinó també dels voltants com en Janot Riambau, dit lo pubill de Riambau, i Perot Riambau, fill del paborde Riambau de la Pobla de Lillet; Martí dels

¹⁹⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1570

¹⁹⁷ ACA, Cancelleria, Registres, 4770

¹⁹⁸ Climent Borrell de Ripoll, Jaume Rafart de Ripoll, Joan Escuder de Ripoll (1564) / Climent Borrell de Ripoll, Jaume Rafart i Joan Scuder de Ripoll, X Moliner de Ripoll, dit lo regullós o refullos (1566) / Joan Scuder de Ripoll (1569) / Joan Scuder de Ripoll, X Montalt, francès de la companyia d'Escuder (1571) / Joan Scuder de Ripoll, X Montoli, francès de la companyia d'en Scuder, Ramonet Ponsa la companyia d'en Scuder (1572.) Tot això a ACA, Cancelleria, Registres, 4770

Naps, gascó, que “*solia aturar al dit lloc de la Pobla*”; Ramon Tubau dit l’hereu Tubau de Sant Jaume de Frontanyà o Guiraut Llobat àlies Bordas de Ribes.

Al 1566, un comissari reial es porta pres de les presons del monestir a Joan Pere Llentes, dit lo hereu Clemens, detingut per robatori a Sant Feliu Çaserra. Hi ha altres detinguts: Joan de Caselles, lo hereu Llentes, lo hereu Tubau, Perot Aliguer i lo hereu Camprobí.

Entre d’altres bandolers, hi ha un de Ripoll que va arribar a tenir certa fama dins el mateix Principat per ser el “*cap dels ladres y bandolers qui més ha damnificat lo General y fets majors mals en Cathalunya que ningú altre de qui’s tingue memòria*”.¹⁹⁹ Es tracta del Joan Escuder.

El seu pare, de nom també Joan, habità al mas la Garça de Sant Feliu d’Estiula, del terme del castell de la Guàrdia, jurisdicció del monestir de Ripoll. Al 1539 ja trobem al Joan Escuder com a paraire de Ripoll.²⁰⁰ La mare és l’Anna Scudera, que al 1566 ja és vídua. El cas és que aquest Joan Escuder ja surt als notarians de Ripoll al 1566 com a “*home facciós*”.²⁰¹ I és que, d’acord amb Xavier Torres, les dades mínimes d’actuació d’aquest bandoler foren de 1563 al 1571.²⁰²

Joan Reglà ens donarà algunes dades més sobre aquest personatge. D’acord amb l’historiador, d’entre les quadrilles de bandolers que a partir de 1564 varen actuar durant el virregnat d’Hurtado de Mendoza, cita al **Joan Scuder**, de Ripoll, capitost “afamat”, dit “el Luterà”,²⁰³ que a més relacionarà amb el monjo sagristà de Ripoll Jordi Joan

¹⁹⁹SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir.,CASES I LOSCOS, Lluïsa i FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep ed. i SERRA I PUIG, Eva (pròleg). *Dietaris de La Generalitat de Catalunya. 1539-1578. Vol.II.* Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, pàg. 416

²⁰⁰ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1539.

²⁰¹ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any1566: Anna Camprobina, vídua d’en Camprobí, nomena procurador seu a Bernat Carbonell, paraire de la vila de Ripoll, germà seu, per aconseguir la possessió real i corporal en el seu nom del mas i heretat de la Garça, que fou del Joan Scuder, home facciós, mas que té i posseeix a la parròquia de Sant Feliu d’Estiula

²⁰² TORRES SANS, Xavier, *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Vic, 1991

²⁰³ BALSALOBRE, Josep, “Plecs solts poètics catalans dels segles XVI i XVII relatius al bandolerisme. Un inventari” *Lengua & Literatura*, vol. 9, 1998, pàg. 324 -325 i 346. Sembla que en Joan Escuder fou conegut com a luterà en unir-se al hugonots que van prendre el poble de Tarassó, saquejant i destruint la seva església. D’aquí, fou nomenat cònsol d’aquesta vila de Tarassó.

Descatllar o Jordi Callar. De fet, sembla que aquest monjo fou acusat d'utilitzar la seva condició de religiós per a comprar pedrenyals i cavalls i passar-los a França, a on van ser venuts a bon preu.²⁰⁴ Davant la seva ordre de detenció, el frare fugí junt amb d'altres bandolers al castell de Formiguera, a on resistiren quatre dies, fins que finalment el monjo ripollès s'entregà, i fou condemnat al pagament d'una multa de 600 ll i reclusió perpètua al monestir de Ripoll. Quan Andrés Capella, prior de la Cartoixa d'Scala Dei, fa la visita extraordinària l'any 1587 al monestir de Ripoll, escriu sobre el monjo ripollès el següent informe, amb la petició que fos transferit a un altre monestir; “*és home profanat y que ha molts anys que biu profanament amigat y ab fills y no se pot esperar bé ningú d'ell, sinó inquietar y profanar als demés*”.

Reglà també ens explica que l'any 1570, “*pel mes de setembre, la quadrilla de'n Joan Scuder, fa acte de presència a Camprodon i a Berga, mentre els habitants de la Bisbal de Falset sofreixen un assalt dels bandolers, que saquegen el poble uns dies*”. Els sometents per caçar bandolers semblen augmentar: el dijous 27 de juliol de 1570 s'alça un que està limitat a les vegueries de Vic, Ripoll, Camprodon, Ribes, Puigcerdà, Berga, Pallars, Talarn, Agramunt, Balaguer i Lleida, que dura fins el 3 d'agost següent.²⁰⁵ El 20 de gener de 1571 el virrei català informa a tots els veguers del Principat que en Joan Scuder, de Ripoll, va amb una quadrilla de gascons i que el Sant Ofici ha instat la compareixença del dit Escuder perquè declari,²⁰⁶ però aquest s'ha negat a presentar-se. Amb això els veguers procuraran la captura de tota la quadrilla.²⁰⁷ La seva estàtua va ser cremada al 1571.

²⁰⁴ Curiosament trobem a fra Jordi Descatllar, monjo de Ripoll, comprant a l'any 1576 quatre panys de pedrenyal a la valenciana i 4 canons de pedrenyal, bons i gravats, i amb totes les ferramentes, al pedrenyaler Bernat Cols de la vila de Ripoll. El cost d'aquests pedrenyals, de 7 ducats i mig, seran pagats pel donzell de Ripoll Bernat Joan de Tord. Veure ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1576.

²⁰⁵REGLÀ CAMPISTOL, Joan, *Felipe II Y Cataluña*, Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, Madrid, 2000.

²⁰⁶ Biblioteca de Catalunya (BC), Fulletts Bonsoms 9949, pregó del virrei Fernando de Toledo contra Joan Escuder de Ripoll i altres bandolers (1571)??

²⁰⁷REGLÀ CAMPISTOL, Joan, *Felipe II Y Cataluña*, Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, Madrid, 2000.

Al 1572 a Ripoll es llegeix un edicte publicat a l'església de Sant Pere de Ripoll pels reverends pares inquisidors de Catalunya, intimant a qualsevol persona que tingui qualsevol causa contra Joan Scuder que en trenta dies compareguin davant el consistori. És per aquest motiu que en Joan Cols, mercader de Ripoll, es personarà mitjançant un procurador escollit a l'efecte per tal de denunciar el deute que Joan Escuder tenia amb ell a causa d'un censal mort de preu i propietat de 30 ll i 5 sous, de pensió de 30 sous i 3 diners de moneda barcelonesa, que dit Bernat Scuder, traginer de la vila de Ripoll, va vendre i crear al Cols, en el qual el fidejussor era el dit Joan Scuder, propietari útil del mas de la Garça de la parròquia de Sant Pere i Sant Feliu d'Estiula, terme de la Guàrdia, l'any 1558. A més, argumenta que el Joan Scuder li va matar dos matxos i devastar moltes mercaderies al bosc de Gravalosa.

Sabem que en Miquel Pelegrí, notari de Ripoll, va fer unes còpies de la presa i mort de Joan Escuder, recollides actualment pel Josep Massot. Els Dietaris del General també ens donen compte d'aquesta detenció, en dir que *“vingué nova que lo divendres proppassat (29 de maig de 1573) en la nit estant, per orde y indústria del senyor don Hyerònim de Pinós, procurador del abadiat de Ripoll, aguardant a pas en diversos lochs a Joan Scuder, cap dels ladres y bandolers qui més ha damnificat lo General y fets majors mals en Cathalunya que ningú altre de qui's tingue memòria, mataren aquell ab gran sort, tirant-li en la nit a la ventura, al temps que en companyia de deu o dotze passava corrent per un pont,²⁰⁸ y que solament acertaren lo dit Scuder y tots los altres fugiren”*. Així mateix, el 2 de juny *“mossèn Matheu de Montagut, procurador del abadiat de Ripoll, qui ab altres de sa companyia havia estat a pas per a matar Joan Scuder, (...) aportà als senyors deputats en la casa de la Deputació lo cos mort de dit Joan Scuder, y venia vestit ab les matexes robes que fon mort, y assegut en una cadira de fusta que per ço era feta y posada sobre un matxo; y feyent-li tenir un pedrenyal al coll, y molts hòmens ab sos pedrenyals acompanyaven a dit Montagut y dit cos mort (...) Per orde i manament de dits senyors deputats lo dit cos mort de dit Joan Scuder, per ésser també perseguit per los reverends pares inquisidors(...), font portat a dits pares*

²⁰⁸ Faria referència al pont de Segúries d'acord amb BALSALOBRE, Joan “Plecs solts poètics catalans dels segles XVI i XVII relatius al bandolerisme. Un inventari” *Lengua & Literatura*, vol. 9, 1998, pàg. 298 i 349.

reverends inquisidors y deixat i liurat en lur poder, perquè fos sentenciat per los demèrits y delictes que ha commesos contra lo Sanct Offici".²⁰⁹

En la seva detenció sembla que van participar diversos homes de Ripoll, atès que el 22 de juny de 1573 Pere Leguna (aleshores batlle de Ripoll), Gabriel Mas, Rafael Baró, Joan Baseya, Eudald Talla, Sebastià Masachs, Gaspar Tubau, Jaume Molner, Joan Llanser, Pere Pont, Arnau d'Ops, Ciprià Reffard, Esteve Pigin?, Ponç Manter, Joan Serra, Joan Pentinador, Bernat Oriol, Bartomeu Mas, Jaume Oriol, Joan Spaser, Sagimon Roger, Joan Roger, Antoni Peveguer, Antoni Puig, Rafael Quera, Joan Coch àlies Saltor i Pere Vasia, tots de la vila de Ripoll, confessen i reconeixen que el magnífic Pere de Montegut, donzell de Ripoll i procurador general de la vila i abadiat de Ripoll, els hi dona, conjuntament i per dividir entre tots, 93 ducats i 1 sou per una part i 1 ducat de sous cerdans i 15 sous de moneda ceritana per altra, que fou pel cos de Joan Escuder, home facciós.²¹⁰

Però amb la mort de Joan Escuder no acabava el problema del bandolerisme a la vila de Ripoll. Així, el 1576 trobem l'existència d'una unió formada pels homes de la vila per a l'expulsió dels *facciosos* del Pla de la Magdalena del terme de Ripoll. Sabem d'aquesta unió perquè en Pere de Montegut, procurador general, ordenà al notari Miquel Pelegrí que llevés "*acte com jo (el notari) per efectuació de la unió ses fermada per la present vila i universitat per expulsió de la mala gent, lliure a micer janot Boions, mercader de la present vila de Ripoll, así present, lo qual per mi i los primes de la present vila de Ripoll és estat ellegit en dezener de dita unió, lo albarà de dita unió requerit*". I dit honorable Joan Boions respongué que "*jol vull acceptar que jo estare subiesse a dezenes i servire al rey en tot lo que sia mester empero jo no vull fer dezenes que no so per fer-ho*". I dit il·lustre Pere de Montegut, procurador general, va imposar-li una pena de 200 ducats a dit honorable Joan Boions, i l'obligació d'acceptar en un període de 6 dies propers el dit càrrec de desener, "*conform en lo quart capítol se pot forssar qualsevol i està contengut*". I abans dit honorable Joan Boions va replicar que passats aquests sis dies "*si lo senyor rei lo y mana ell ho farà, altrement non enten ha de fer*".

²⁰⁹SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir., CASES I LOSCOS, Lluïsa i FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep Ed. i SERRA I PUIG, Eva (pròleg). *Dietaris de La Generalitat de Catalunya. 1539-1578. Vol.II*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, pàg. 416

²¹⁰ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1573-76.

A més, trobem altres detencions fetes pel procurador i segrestador de l'abadia, en Pere de Montagut, en lliurar a l'alguatzil reial a Joan Pau Gallars, a en Pere Fujiu (?) àlies "*la ieguà blanca*", Joan de Rova?, Alacai de Vilarasa, Antoni Bernat, pagès de Palmerola, i a la persona d'Esteve Tries de Palo, cap de tots ells.²¹¹ De fet, ja sabem que el tema del bandolerisme seguirà vigent a les primeres dècades del XVII per a la nostra àrea geogràfica d'estudi.

Pel que fa al conflicte interior de la vila, si bé sabem que per a aquestes dècades la vila vivia "*molt inquieta y ab moltes dissensions*"²¹²; internes, trobem una última revolta armada abans de la mort del polèmic abat Mai que va suposar un risc per a la vida dels mateixos monjos del monestir. I és que l'any 1580 hi hagué un mal any de collites al camp, obrint-se un període de fam i extensió de revoltes socials a tot arreu²¹³ i que a Ripoll també es deixarà notar. En aquest moment, necessitats els vilatans de l'ajut del monestir, trobarem l'acusació de l'abat de que els homes rics de la vila enviaven criats seus a recollir l'almoina de pa que el monestir donava durant vint dies al mes de maig, de forma que "*la dicha limosna no solo la reciben pobres, sino tambien los hombres ricos de la villa por medio de criados suyos*".²¹⁴ Però l'acusació va més enllà dient que a causa de que el pa no era bo, alguns poderosos de la vila "*se amotinaron y quisieron matar a los que davan, de manera que fue necesario huir y encerrarse en el Monasterio*".²¹⁵

Hem de tenir present que únicament ens consta aquest testimoni del baró de la vila, amb la qual cosa no podem creure que el conflicte fos exactament com el descrivia l'abat. També és cert que aquesta conjuntura de crisi segurament comportà un descontentament general a la mateixa vila de Ripoll que segurament culpà dels seus mals als monjos i a les seves actuacions, i que comportà que la vila s'aixequés, un cop més, contra el monestir.

²¹¹ A més, sabem que aquest 1576 com a mínim trobem a Miquel Faure, sabater de Ripoll, desterrat des de fa molts anys del principat de Catalunya. ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1576.

²¹² ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèrie General, Volums, 2894

²¹³ ALCOBERRO I PERICAY, Agustí. *Pirates, Bandolers i Bruixes a la Catalunya dels segles XVI I XVII*, Editorial Barcanova, S.A., Barcelona, 2004, pàg. 52

²¹⁴ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²¹⁵ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

D'aquesta revolta intuïm l'obertura d'un nou plet a les instàncies judicials reials, atès que sabem de la reunió del consell general de la vila per decret de l'il·lustre Pere de Montegut, procurador general de Ripoll, al palau abacial del monestir el 2 d'octubre de 1581, a través de la qual es va nomenar a Antic Ylla, mercader de Ripoll, síndic i actor de la universitat dels homes i singulars persones de la vila i terme de Ripoll. Al 1586, aquest mercader nomenarà procurador seu i de la vila a Francesc Huguet, traginer de la vila, atribuint-li facultats plenàries per a lites i causes.²¹⁶ Per tant, no sembla que fos un plet breu, tot i que malauradament tampoc sabem avui dia com ni quan va acabar. El que sí sabem és que sembla que la mort de l'abat Climent Mai, i el segrest de la jurisdicció i rendes del monestir per part del rei el 1586, va propiciar un període de certa calma dins la vila de Ripoll tal com veurem a continuació.

4.2 La mort de l'abat Climent Mai

L'1 de maig de l'any 1586 mor l'abat Climent Mai²¹⁷ i l'abadia restarà vacant. Aquest fet, que pot semblar trivial, és molt important per a la història de Ripoll atès que després de la seva mort s'obrirà un període de pau i tranquil·litat que destacarà per alguns avenços en la línia de les pretensions dels homes de la vila dins l'àmbit econòmic.²¹⁸ De fet, sabem que, durant aquests anys, no va haver *“ninguna qüestió ni causa de recurs (...) en la real audientia y que tots viuen quiets y paccifichs”*²¹⁹. Que va passar?

Sabem que l'abadia de Ripoll restarà segrestada durant onze anys. En aquest temps, trobem a dos personatges que penso que són vitals per a l'evolució de la vila. Lluís Sans, canonge de la Seu i futur bisbe de Solsona, es convertiria en segrestador de les rendes de l'abadiat en 1586 un cop mort l'abat Mai i, aprofitant aquest fet, va nomenar

²¹⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586

²¹⁷ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèrie General, Volums, 2894

²¹⁸ Tot i que Pellicer parla bondats de l'abat Mai explicant la fundació del nou hospital de la vila i de les escoles que havia fundat, no podem deixar que això esborri la realitat d'un abat polèmic en temps del qual, des de bon principi, van haver problemes, abusos i maltractes dels seus oficials vers la gent de la vila, que va provocar el segrest de la seva jurisdicció. Tampoc podem deixar de banda els conflictes diversos que van haver-hi a la vila en temps del seu govern ni descartar una possible connivència amb les diferents bandositats, extrem aquest últim que no podem afirmar ni desmentir d'acord amb la documentació que tenim avui dia.

²¹⁹ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèrie General, Volums, 2894

com a mà dreta seva per a governar al seu nebot, en Jerònim Pujol, que va ser nomenat com a procurador general per una assignació de 40 lliures mensuals aquest 1586.²²⁰

El temps del govern d'aquest últim sobre l'abadia es va caracteritzar per dues qüestions. La primera va ser el problema de les bandositats vist fins ara. I aquí, no podem deixar de relacionar aquest tema amb la violència dins la mateixa vila atès que, tal com diu un testimoni de l'època, "*Perot Montagut, substitut de don Hierònim de Pinòs – antecessord'en Jeròni Pujol en el càrrec-,(havia) dexada la vila molt inquieta y ab moltes dissensions*". El segon aspecte que marcarà el govern d'en Pujol va ser l'encert en la seva administració, amb l'aplicació de polítiques que van afavorir no sols el creixement de les rendes del monestir, sinó també l'activitat econòmico-comercial de la vila.

Pel que fa al primer aspecte de les bandositats, ja he dit que en agafar el càrrec al 1586 es va trobar una vila amb moltes dissensions entre els seus propis vilatans. Però també hi havia violència als voltants. Crec que no hi ha una manera millor d'expressar la situació general i la seva actuació al respecte que deixar que parlin els mateixos coetanis:

"dit Pujol (...) ha quietat ab breu temps" la terra, que estava "tant plena de villanos y mals homens (que) puch afirmar lo veyem y sentiam exia moltes voltes ab molta gent per perseguirlos, y quant sen portaven algun pagès quem recorda de un se deye Niubo²²¹ entengui los havia seguits fins a prop de Arsègol y sempre se oferia haver vist no se descansava si que feie molts bons effectes. Y tambe anà en Arsegol ab gran numero de gent...". La feina feta sembla que va ser tan bona que va "apaciguar y allanar les passions plets questions que eren entre los vassals y poblats".²²² En Jeroni Pujol "també havie expellit y trets de totes les terres del dit abbadiat tots los lladres y facinerosos o homens que eren en dit abbadiat amb la continua persecució y prossequitio que continuament él feye ab molt gran perill de sa vida". Fins i tot diu aquest testimoni que en Jerònim Pujol "en lo siti se feu en lo castell de Arsèguel a Joan de Cadell (...) acudí alli per orde de sa excelencia ab molta gent del dit abbadiat y que

²²⁰Un any més tard de ser nomenat cavaller sabem que interposa un plet per cobrar més de 40 ll.

²²¹ Sabem que era de sant Cristòfol de Campdevànol.

²²² Per qüestió de la jurisdicció de la vila i la lluita dels dos bàndols que ja coneixem. L'últim plet que trobem entre el monestir i els homes de la vila havia estat a la dècada dels 80.

prengué molts grans treballs en aquell y gastà de sa casa molta cosa, y asó sabem per relació a nosaltres feta per persones graves i de qualitat...” El més curiós és que, d’acord amb el Xavier Torres, el seu oncle era precisament Francesc Sans, el regent cadell del Consell d’Aragó.

Donat que sembla que en Jerònim Pujol va aquietar la vila cal preguntar-se... el bandolerisme a la vila era proper o venia motivat per l’enfrontament amb el monestir? Ara que les rendes estaven segrestades i la jurisdicció pertanyia al rei sembla que es calmen les coses i la situació esdevé de certa pau i tranquil·litat. Malauradament, de moment, tot queda en l’àmbit de la hipòtesi.

Pel que fa a la seva administració, en Pujol “*havia y ha beneficiades y millorades les rendes de dita abbadia ab notables sumes i quantitats de diners fent això ab sa Indústria y bona Intelligentia*”.²²³ Però no sols havia millorat unes rendes que sabem que aleshores cobrava el rei com a segrestador dels béns del monestir, sinó que a més va aconseguir dues fites prou importants. Es tracta de dos privilegis reials atorgats per Felip II als homes i universitat de Ripoll: el primer farà referència al privilegi de tenir dues fires l’any dins la vila, concessió que els hi serà atorgada pel monarca l’11 de setembre de 1587.²²⁴ Aquest privilegi de concessió reial era molt important i beneficiós per a qualsevol vila. La celebració de mercat ja era un element dinamitzador prou important per a qualsevol indret, però la celebració d’un parell de fires a l’any, en una vila protoindustrial en ple creixement en la producció de determinades manufactures relacionades amb el ferro o la llana com era Ripoll, podia comportar un creixement econòmic important que aportés uns bons guanys a la vila i als seus habitants, al mateix temps que propiciava el desenvolupament d’aquestes indústries manufactureres i la seva posterior distribució comercial per diversos indrets del país. En definitiva, els mercats exercien de motor important per a la producció i el comerç, millorant la fiscalitat municipal de la vila. Aquest privilegi, per tant, afavoria als menestrals, artesans i negociants ripollesos. Malauradament desconeixem si va arribar a ser d’aplicació, donat

²²³ No hem d’oblidar que el mateix Jerònim Pujol encara comerciava per aquesta època i era fill i nét de comerciants que s’havien enriquit a través de les seves activitats. Sembla clar que en Pujol sabia administrar i fer negoci per fer créixer els diners.

²²⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 4316

que no hem trobat cap document que ens faci constar certament la celebració d'alguna d'aquestes fires als anys següents.

Pel que fa al segon privilegi, també de la mateixa data, atorgava a la vila la facultat de cobrar el dret de pontatge sobre el pont del riu Freser per un període de vint anys, per tal de pagar les despeses que comportaria la reedificació i conservació del pont esmentat,²²⁵ accés que resultava imprescindible mantenir en bon estat com a infraestructura per a facilitar el transport de gent i de mercaderies amb el camí ral que anava cap a Vic i Barcelona, i que entrava per aquest pont dins la vila de Ripoll, especialment en els dos cops a l'any –per Sant Eudald i per Sant Bartomeu–²²⁶ en que tindrien lloc les dues fires d'acord amb el monarca.

Sabem que els ripollesos, al menys des del 1585, estaven recollint diners, bé prestats, bé donats, per a la reedificació del pont del Freser.²²⁷ Això ens indicaria que contràriament al que hauria de ser, eren els homes de la vila, i no el monjo cellerer, el que s'encarregava d'aquestes reformes endeutant-se si era necessari.²²⁸ El problema era que per a aquestes qüestions haurien d'utilitzar-se els ingressos obtinguts dels arrendaments comunals de la vila, cosa que, pel que sembla, no succeí. Gràcies a aquest privilegi, els ripollesos podrien sufragar unes obres necessàries sense necessitat d'endeutar-se gràcies als diners recaptats pel dret de pontatge. Això sols podia passar amb la jurisdicció de la vila segregada tal i com era el cas en aquest any.

Per obtenir aquests dos privilegis els homes de la vila havien tingut la necessitat de reunir-se per nomenar síndics i tractar d'aquest assumpte, i sembla que en aquest cas, a diferència d'altres moments de la seva història, van poder fer totes les gestions sense

²²⁵ ACA, Cancelleria, Registres, 4316, obres de restauració que ja sabem que tenien en ment al 1585 (veure ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1585)

²²⁶ L'11 de maig i el 24 d'agost de tots els anys.

²²⁷ Veure ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586.

²²⁸ Així, sabem que l'any 1585 Antic Ylla, mercader, i Pere Leguna, ambdós síndics, procuradors i actors de la universitat dels homes de la vila de Ripoll, reconeixen en nom de la universitat que deuen a Jaume Vesia, baster de la vila de Ripoll i clavari de la botiga del comú de blats de la vila, 200 ducats pel préstec fet a la universitat de Ripoll a l'agost de 1585 per reedificar el pont Freser, sents aquests 200 ducats de dita botiga de blats. Veure ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586.

que el monestir els hi posés cap trava. No podem oblidar que les ocasions de reunir-se els homes de la vila estaven supeditades a la convocatòria o a la concessió expressa d'un permís de reunió per part de l'abat, i aquesta qüestió sempre havia estat molt difícil d'aconseguir quan es feia a petició dels homes de la vila per a tractar aquells assumptes que els hi interessava. Especialment perquè l'abat temia aquestes reunions que podien desembocar bé en revoltes contra ell, bé en l'organització de plets de reversió a la corona que desgastaven el seu poder i posaven en dubte la seva legítima jurisdicció sobre la vila. Per tant, sabem que els diversos abats van tractar d'evitar aquestes reunions organitzades a petició dels vilatans. Ara, però, amb la jurisdicció i les rendes de l'abadia segrestades pel monarca, s'obriria un període favorable per a les pretensions ripolleses. O, al menys, aquesta situació de segrest les afavorí.

D'altra banda, el procurador general de la vila i abadiat de Ripoll era en Jerònim Pujol, besnét, nét i fill de mercaders de la vila de Ripoll, que havien acumulat un gran patrimoni immoble i que vivien de rendes ja des de feia algunes dècades. Podríem pensar que aquesta ascendència del prohoms, amb certa relació amb el comerç, va fer que en Pujol fos proper a aquestes pretensions de la vila que podien millorar la seva economia, permetent la reunió dels vilatans i afavorint la petició de fires per part dels ripollesos. A més, els avis materns eren mercaders ben posicionats de Puigcerdà, i per tant d'ideologia molt propera a la dels homes que conformaven el bàndol de la vila.

A més, no podem oblidar que el seu avi patern, en Pere Pujol, va encapçalar com a síndic la petició de segrest de la jurisdicció de Ripoll al monarca l'any 1540. Per tant, podria ser factible pensar que en Jerònim Pujol continués amb les pretensions del seu avi, i fos també d'aquest bàndol, permetent aquestes polítiques.

Aquesta qüestió també ens permet conjecturar que aquesta situació de vacant abacial i aquest personatge com a procurador general, més afí al bàndol de la vila i contrari al del monestir –tal com semblarà a les dècades següents-, comportarà que hi hagués tranquil·litat durant aquests anys pel que fa a l'enfrontament jurisdiccional contra el monestir. De fet, tot i que no sembla que hi hagués constituït cap consell de govern propi en aquest moment, potser n'hi hauria prou amb que els oficials habituals de la vila, és a dir, el procurador jurisdiccional, el batlle, el jutge i el clavari, fossin reials enlloc de baronials i més sensibles a les seves pretensions econòmiques. De totes maneres, és massa el que desconeixem d'aquests anys per poder confirmar aquest

extrem, i ens caldria poder trobar algun document que ens parlés més concretament del govern de la vila durant aquests anys.

4.3. L'arribada d'un nou abat: Francesc de Pons i de Montclar (1597-1611)

La data d'arribada d'aquest abat a Ripoll sembla una mica confusa. Tot i que els abaciologis coincideixen en fer arribar a aquest abat entre l'any 1596 i 1597, ja Antoni Llagostera²²⁹ ens fa notar que el Francesc de Pons surt en diversos documents fent d'abat de Ripoll durant els anys 1594 i 1595. I, de fet, la mateixa Núria Sales ens parla de tretze actes d'excomunicació que porta a terme l'abat de Ripoll en el període comprès entre el 1588 i el 1591.²³⁰ No obstant, el Jerònim de Tord, abat electe de l'abadiat de Sant Pere de Camprodon, el 12 de novembre de 1596 diu molt clarament que “*són cerca de onse anys los que lo señor bisbe de Solsona ha que té lo segresto del abbadiat de Ripoll*”.²³¹ I no serà fins que el Duc de Feria, lloctinent de Catalunya, mani a Lluís Sans “*sequestrador dels fruyts, rendes, emoluments, y iurisdiccions de dita Abadia de Ripoll que done, liure y integre al dit fra Francesch de Pons (...) tots los fruyts, e emoluments que com a sequestrador predit ha rebuts, y se troban en poder seu de dita Abadia*”²³² que l'abadia deixarà d'estar segrestada, i això serà el 10 de febrer de 1597. El mateix Francesc de Pons ho diu: “*En el año 1597, aviendo el suppl(ican)te tomado posesión de su Abbadiato de Ripoll...*”.²³³ Per tant, la seva plena pressa de

²²⁹ LLAGOSTERA FERNÁNDEZ, Antoni “Notes sobre els Abaciologis del Monestir de Santa Maria de Ripoll” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1995-1996, pàg.17

²³⁰ SALES, Núria “Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII” *Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar*, Edicions 62, 1989, pàg.51. No obstant a ACA, Cancelleria, Registres, 4383, f.170-171, se'ns presenta a Fra Francesc de Pons aquest 1591 com a paborde d'Àger i no com a abat de Ripoll, tot i que està a Madrid en espera que es prengui resolució sobre el negoci de la seva abadia. Trobem la proposta que fa el rei de fra Francesc de Pons com a abat de Ripoll perquè sigui presentada al Papa de Roma a Sant Lorenzo de El Escorial el 24 d'agost de 1596. Veure ACA, Cancelleria, Registres, 4385

²³¹ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèrie General, Volums, 2894. Tenim un altre testimoni datat al novembre de 1596 el qual ens indica que “*Hyeronim Pujol desde el any 1586 a esta part, ha servit i serveix de procurador general el Abbadiat de Ripol, al Rnt Bisbe de Solsona, segrestador de aquell*”. D'altra banda, també podem dir que en aquest mateix volum trobem el retiment de comptes que el segrestador de l'abadia ensenya al mestre Racional cada any, i trobem clarament que aquesta jurisdicció i rendes estan segrestades com a mínim fins l'any 1596.

²³² ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèrie General, Volums, 2894.

²³³ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

possessió tingué lloc en aquest any, onze anys després de produir-se la mort d'en Climent Mai. De fet, el Francesc de Pons va continuar sent Paborde d'Àger del monestir fins que el monarca l'obligà a renunciar a aquest càrrec l'any 1596 per assegurar-se que des de la cúria romana no posaven cap impediment al seu nomenament d'abat.²³⁴ És possible que en Francesc de Pons ja actués com a abat de Ripoll abans del seu nomenament oficial que esperava, com a mínim que sapiguem, des del 1591, moment en el qual estava a la cort de Madrid esperant.²³⁵ Però ara actuaria tan sols en les qüestions religioses i relacionades amb l'abadia, i com a monjo que era des de feia molts anys ocupant la pabordia d'Àger, no com a senyor jurisdiccional, ni tingué dret a l'administració de les rendes del monestir fins que li foren retornades pel rei al 1597.

Així doncs, podem dir que finalment l'any 1597 fou nomenat com a abat a tots els efectes el Francesc de Pons. Si bé ja hem vist que el seu antecessor, el Climent de Mai, va resultar una mica massa bel·licós pel seu estatut de religiós, sembla que en Pons continuà en aquesta línia en les seves disputes amb els vilatans ripollesos.

Josep Maria Pellicer ens diu d'ell que era de "*familia militar, gran letrado, hombre de gobierno y muy prudente (...) su muerte fue muy sentida*" havent deixat "*huérfana la villa de su amado prelado*".²³⁶ No puc estar més en desacord amb la descripció romàntica que en fa en Pellicer d'aquest abat el govern sobre la vila del qual destacarà per una forta tensió interna que acabarà esclatant en un enfrontament obert, llarg i massa dur: res que ens permeti pensar ni remotament en un abat amat pels seus vassalls. Una descripció feta l'any 1610 ens parla dels "*excessos i abusos que fra Francesc de Pons, abat de Ripoll, y sos officials fan i cometen de cada dia en lo exercici de jurisdiccion ab los habitants en la vila de Ripoll (...) fent matar a sos vassalls y recullint en dita vila y baronia ladres, públichs homicidas, assassinos, devastadors de camps, enemichs de sa mag(esta)t y perturbadors de la pau pública (...) permetent que sos officials los inquieten les mullers i dones honrades y (...) abusant de dita jurisdiccion (...)*".²³⁷ D'altra banda, d'acord amb les dades facilitades per Xavier Torres i Sans, l'abat Pons era de clara filiació nyerra, amb tot el que comportà això tant en les seves relacions amb

²³⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 4385

²³⁵ ACA, Cancelleria, Registres, 4383

²³⁶ PELLICER Y PAGÈS, José Maria, *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y llibreria de Vicente Dorca, Girona, 1878, pàg. 101-102

²³⁷ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

d'altres famílies nobles catalanes, com en la seva carrera política i en l'enfrontament directe contra els seus vassalls els ripollesos de la vila.²³⁸

La primera actuació de l'abat Pons contra els interessos de la vila va ser un cop a les lluïcions jurisdiccionals de les viles baronials a Catalunya. Núria Sales ens explica que a les Corts de 1599 fou precisament l'abat de Ripoll qui, en representació del braç eclesiàstic, va oferir al monarca un milió cent mil lliures de donatiu, amb el qual va aconseguir, entre d'altres coses, els sobreseïments de les lluïcions jurisdiccionals i la limitació al dret d'apel·lació.²³⁹ Aquest fet ja diu molt en referència a la seva postura vers les pretensions dels homes de la vila de Ripoll. Així, el conflicte ja estava servit, i no feu més que complicar-se fins a esclatar una mena de guerra civil interna dins la vila, amb el seu punt àlgid l'any 1611.

²³⁸ Veure TORRES SANS, Xavier, *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993, pàg. 311 i següents.

²³⁹ SALES, Núria, *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII. Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar*, Edicions 62, 1989, pàg. 265.

5. El segle XVII. De les revoltes de principis de segle al plet de reversió de 1677-1691. Les invasions franceses i el municipi consolar de 1694-1698.

5.1 Els motins del trienni 1609-1611 i el paper de les xarxes clientelars en el conflicte ripollès.

Tot sembla començar al voltant de l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll l'any 1609. *“La obra de la Yglesia parrochial de Sant Pedro de Ripoll era tan pobre que no tenía 5 sueldos de renta, y avia de sustentar 26 clérigos y 500 feligreses, y que estava muy empeñada, y la yglesia muy falta de ornamentos”*,²⁴⁰ de forma que no tenien *“con que acudir a su conservación y reparar”*.²⁴¹

Ja a l'última dècada del segle passat es volien fer unes obres d'ampliació de l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll que havia quedat petita donat l'augment poblacional que havia experimentat la vila.²⁴² En aquest nou segle trobem les queixes d'aquests ripollesos que ens parlen d'una església pobre i empenyorada, potser a causa d'aquestes obres d'ampliació que resultaven necessàries i que fins ara s'anaven sufragant amb l'almoina dels feligresos, de forma que els obrers de la parròquia van buscar la manera d'obtenir uns diners que creien necessaris per acabar d'arreglar-la i per al seu manteniment. En la recerca d'aquests ingressos van aconseguir un breu apostòlic a través del qual el Papa concedia que els diners de l'almoina del Corter que feia el monestir, i que per deu anys s'havia donat a unes monges de Vic, s'utilitzés per arreglar l'església de sant Pere de Ripoll.²⁴³ Fou el Vicens Vazia, notari de la vila, qui es

²⁴⁰ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁴¹ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁴² A ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591, trobem referències a l'ampliació de l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll perquè hi havia *"parrochianos numero majores que memoria hominum recordetur capere non potest"*.

²⁴³ L'almoina del Corter era un donatiu que en origen derivava d'una institució d'un difunt i que l'ofici de l'Almoina donava durant 20 dies als pobres de la vila de Ripoll en el mes d'abril (o sembla que maig al segle XVI) de cada any des de l'any 1228. Veure CUTRINA, Gonçal *“L'almoina del “Corter.” Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991, pàg. 141-142. Segons els homes de la vila aquesta almoina *“el dicho Abbat (...) se las apropiaba i gastava como le parecia sin distribuir las a los pobres”* raó per la qual els vilatans consideraven justificat el seu ús per a les obres de Sant Pere, i

presentà davant l'abat per mostrar-li aquest breu apostòlic i demanar allò que creia de justícia, però en Francesc de Pons sentencià que “*los de Ripoll han obtinguda una gratia que per ells i per vos serà desgràtia*”,²⁴⁴ i sembla que desplegà una repressió important contra els vilatans ripollesos atès que “*fonc oit dir dit abbat que quant no pogués castigar o, fer castigar per iustitia als quil havien inquietat sobre la dita almoyna quen faria passar dells quatre pilotes, y axí ses vist que en totes les occasions que ha pogut ha inquietats als dits sos vassalls*”.²⁴⁵

Ara bé, els homes de la vila continuaren amb les obres de la seva parròquia. Parròquia que esdevindrà el reducte dels ripollesos en la lluita contra el monestir a partir d'aquest moment. Com he dit, la parroquial de Sant Pere necessitava una ampliació d'espai. Sabem que al 1591 l'ofici de l'almoyna havia concedit part de la terra d'hort que tenia al costat de l'església de Ripoll amb aquesta finalitat.²⁴⁶ Ara, al 1609, es comencen unes obres d'ampliació que afecten el cementiri de la parroquial i que comportarà el trasllat de diverses tombes. Aquí esclatà el conflicte davant la indignació d'un vilatà, en Pons Fexes, que no volia que es toqués la sepultura dels seus avantpassats. Arran d'això el vicari del monestir decideix parar les obres, però un dels obrers, en Pau Llaguna, desobeeix les ordres i les reprèn pel seu compte. El vicari del monestir decideix depositar aquests obrers de Sant Pere i els obligà a donar comptes de la seva administració –feia quatre anys que no ho feien– nomenant nous obrers. Els antics obrers, però, no acolliren bé aquesta decisió i continuaren actuant com si no hagués passat res, raó per la qual el vicari general decideix excomunicar a Pau Llaguna i a Climent Font per la seva desobediència, volent publicar aquestes excomunicacions en veu alta durant la missa del diumenge de Rams de 1609. Però l'afer no sortí tal i com des del monestir s'havia previst, donat que fou precisament aquest dia que els homes de la vila “*parientes y amigos de dicho Laguna*”²⁴⁷ es revoltaren i “*vociferando et dicendo visca la vila, armats cum lapidibus, endibus et pugionibus*” s'encaminaren al monestir que es trobava a tan sols 30 passes, “*arremetieron armados al Monasterio*” dient “*cremem-ho tot*” i que “*los*

motiu pel qual també és possible que estigués l'abat tant en contra del Vazia i dels homes de la vila. Veure ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁴⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁴⁵ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁴⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

²⁴⁷ ACA, Cancelleria, Registres, 4893

matassen a todos”, obligant els monjos a tancar-se dins el monestir amb clau, de forma que “*los monjes repararon el daño con cerrar las puertas*”.²⁴⁸

El notari Vicenç Vazia baixà a la ciutat de Barcelona per parlar amb l’abat i sol·licitar-li que anul·lés les excomunicacions que requeien sobre els obrers de Sant Pere i els readmetés en els seu càrrec. Potser amb això pretenia apaivagar la situació que es vivia a la vila. També baixaren en Llaguna i en Fexes i li explicaren a l’abat quina era la seva controvèrsia. L’abat va decidir treure l’excomunicació a en Llaguna, nomenar-lo junt amb el Vazia novament obrer de Sant Pere i tranquil·litzà a en Fexes, atorgant-li la potestat d’escollir el lloc a on volgués enterrar els seus avantpassats. Però llavors li arribaren notícies de la revolta que havia hagut a la vila i, d’acord amb els seus advocats, evocà una causa criminal d’aquest motí al Consell Criminal de Catalunya.²⁴⁹

El 6 d’abril de 1609 arribaren a la vila de Ripoll unes lletres citatòries del duc de Monteleón, capità general del principat, per al Jerònim Amat.²⁵⁰ Aquest, junt amb l’Antoni Joan Llaguna es traslladaren a Barcelona a les presons reials per donar les seves defenses i demostrar la seva innocència.²⁵¹ Sabem que aquests seran detinguts i romandran presos a la ciutat de Barcelona.²⁵² Al mateix temps, el 22 i 23 d’abril, el notari Vicenç Vazia, els paraires Pere Mas i Jaume Barrera i l’Antic Claret, baster, tots de Ripoll, nomenaren procuradors per tal de demanar al capità general que concedís llicència i facultat als homes i singulars de la vila de Ripoll per poder tenir, fer i celebrar a la vila un consell general per a proposar procuradors i “*concludendi negotia concernentia bonum publicum dicte ville Rivipulli et hominum singularium eiusdem et eorum deffentionem et conservationem et alias*”.²⁵³ Això ens parla potser del plet criminal que havia obert l’abat, però també, a jutjar pels termes emprats, ens porta a pensar en l’obertura d’un nou plet de reversió aprofitant aquesta qüestió que mantenia enfrontats el monestir i la vila.

²⁴⁸ ACA, Cancelleria, Registres, 5210; ACA, Cancelleria, Registres, 4893; ACA, Consell d’Aragó, Lligalls, 485.

²⁴⁹ ACA, Cancelleria, Registres, 5189

²⁵⁰ ACCE, Manual notarial del notari Jaume Tintoret, any 1609

²⁵¹ ACA, Cancelleria, Registres, 5206

²⁵² ACCE, Manual notarial del notari Jaume Tintoret, any 1609.

²⁵³ ACCE, Manual notarial del notari Pere Boyons, any 1609

El 30 d'abril de 1609 Miquel Sala, doctor de la tercera sala del Reial Consell avoca la causa,²⁵⁴ i el 21 de maig de 1609 el jutge Pere Soler arriba a Ripoll com a relator, atorgant dins l'església de Sant Pere lletres citatòries a Joan Oriola, Pere Oriola, Antoni Laguna, Eudald Guiteres, Bernat Mas, Antoni Mercader, Pere Mauri i a Joan Pau Laguna per tal que compareguin davant seu.

L'abat i monestir, però, no va conformar-se amb l'obertura d'aquest procés criminal a la cúria reial, i sembla que tingué la intenció d'obrir a la seva cort eclesiàstica una causa pels mateixos fets²⁵⁵ *“pus és cert que dits Laguna y Amat han de ser absolts de la injusta acusació que contra dells té feta, que després los perseguirà per la sua pretesa cort eclesiàstica”*.²⁵⁶

La part de l'abat ens informa que en aquest temps, en assabentar-se els amotinats de la causa criminal oberta per l'abat, li van enviar en representació a *“dos clérigos y dos hombres honrados de Ripoll”* per arribar a un acord amb l'abat sense necessitat de plet. L'abat respongué que aquesta clemència no li competia amb ell, sinó als monjos del monestir que eren els perjudicats que havien estat amenaçats de mort, i els hi escriví una carta que havien d'entregar els ripollesos als monjos pregant que aquests perdonessin als díscols vilatans.

Sembla, però, que els preveres de Sant Pere també estaven contra el monestir en aquesta revolta, atès que la carta va ser donada *“a la cofradía de los clérigos de aquella villa (...), y aviendo puesto en plática si se daría la carta al convento, y algunos clérigos moços dixeron que a ellos no le estava bien la paz”*.²⁵⁷

En aquest estat de coses la situació s'agreujà, i és aquí on començaren a jugar un fort paper les xarxes clientelars de deutors, amics i familiars d'uns i altres, que tingueren un paper predominant als anys següents en aquest conflicte. Les solidaritats existents entre els protagonistes d'aquest afer van començar a actuar. Així fou com l'abat Francesc de Pons, al juny de 1609, feu anar a Ripoll a en Jerònim de Pons, senyor de la baronia de Montclar i germà seu, al senyor de Ribelles i al senyor de Montsonís, baronies properes

²⁵⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁵⁵ Sembla que era il·legal que aquesta causa es jutgés en dues cúries a l'hora, i l'abat amenaçà amb excomunicar a tots aquells ripollesos que el denunciessin davant el rei.

²⁵⁶ ACA, Cancelleria, Registres, 5206

²⁵⁷ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 485

entre si i amb llaços familiars, amb la intenció, sempre amb paraules de l'abat, d'arbitrar una sortida al conflicte (potser podríem dir imposar?). El testimoni de l'abat justifica l'enfrontament com a desig dels homes de la vila, dient que davant la negociació que els barons els hi havien proposat havien respost que *“les besavan las manos por lo que avían trabajado en aquel asiento, que ellos no le querian , y así se vio claramente que los de Ripoll no querían aquietarse”*.²⁵⁸

La tensió a la vila era constant, i qualsevol moviment per part de l'abat, per petit que fos, podria ocasionar una altra revolta amb final incert. És per aquest motiu que a finals de juliol fra Francesc de Pons va demanar al senyor de Montclar una dotzena d'homes davant el rumor que circulava sobre que si l'abat actuava contra algun ripollès, fos clergue o seglar, s'amotinaria la vila, tancarien les portes de Ripoll, matarien a tots els monjos i cremarien el monestir.²⁵⁹ A més a més, tement l'abat qualsevol revolta per la festivitat del monestir, que era el dia de la verge d'agost, va reunir a un seguit de deutors seus que arribaren just a la vigília de la festa: don Lluís Catllar, donzell de la vila de Ripoll, amb un seguit de senyors de tendència nyerra de la vegueria de Vic com eren don Carles Vilademany²⁶⁰ -senyor de Taradell-, don Anton Vila –senyor de Savassona i cunyat d'en Vilademany-, don Miquel Clariana i el canonge Prat –vinculat amb els senyors de Taradell i Savassona-,²⁶¹ amb 14 ó 15 criats, que tots s'apostaren a casa d'en Lluís Catllar. També vingueren el doctor Pere Pau Bru, camarer de Tortosa, amb 2 ó 3 criats armats que són els que anaren a hostatjar-se a casa de l'abat. I el mateix dia 15 d'agost arribà el batlle de Molló, de la jurisdicció de l'abat, amb 14 ó 15 persones més, tots vassalls de l'abat. Pels homes de la vila van ser uns dos cents homes, i de mala vida, *“eren lladres de pas, homicidas, assassinos y entrells ni havia molts de cridats per enemichs del Rey y perturbadors de la pau pública”* que, de tant en tant *“exien per la*

²⁵⁸ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 485

²⁵⁹ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 485

²⁶⁰ Per saber més sobre el Carles de Viladamany veure TORRES SANS, Xavier *“Bandolerisme honorable i bandolerisme reprobable a la Catalunya dels segles XVI i XVII (els senyors “nyerros” de Vic)”*. *Pedralbes: Revista d'història Moderna*, 13 (2), 1993, pàg. 227. També TORRES SANS, Xavier *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993, pàg. 253-256.

²⁶¹Tots cavaller nyerros. Veure TORRES SANS, Xavier, *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993, pàg. 344 i següents.

vila armats molts dells ab dos pedrenyals coadunats y aquadrillats dient mil pesars als habitants en la dita vila y donantlos occasions de matarlos, y de nits axí en dits facinorosos homens tirant pedrenyalades a les finestres de les cases de dita vila dient mil couvicis e injurias, cantant moltes cançons en alabansa de Pere Rocaguinarda y en gran menyspreu de la autoritat real y de la justitia".²⁶²I, el que era pitjor de tot, "*con los dichos ladrones yba un hermano del dicho Abad y el bayle, que tiene por él la administración de la dicha jurisdicción*".²⁶³

Arran d'això molts dels principals de la vila que s'havien enfrontat a l'abat, atemorits, s'acolliren a sagrat en l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll, per evitar ésser assassinats. Entre ells hi estava el notari Vicens Vazia que, a més de pledejar contra l'abat, prèviament s'havia emportat de l'escrivania del monestir "*muchas escrituras (...), y entre otras todos los capbreos de todas las rentas del Monasterio, (...) teniendo tantas escrituras en su casa tocantes al Monasterio que podía un día causarles daños irreparables*" per tractar-se de títols de renda.²⁶⁴ El 17 d'agost de 1609 l'Abat dictà una provisió ordenant que totes les escriptures que mossèn Vasia tenia a casa seva fossin restituïdes i tornades a l'escrivania pública del dit convent "*a hon immemorial temps acostumen y han acostumat a estar*".²⁶⁵ El 24 d'agost en Vazia nomenava procuradors per a renunciar a l'escrivania del monestir.

Durant una visita a l'església de Sant Pere l'abat Francesc de Pons prohibí, sota pena d'excomunicació, que demanessin almoïna persones que no tenien aquest ofici a la parròquia, cosa que incomplí n'Antoni Joan Laguna, fill del Pau Llaguna, un dels principals de la vila, al setembre de 1609. Sembla, però, si creiem les paraules de l'abat, que es tractava d'una simple provocació feta pel Laguna, potser amb ànims de provocar algun altre motí, atès que aquest "*para mostrar lo poco en que estimava al dicho abad y a sus mandatos fue a pedir limosna a él mismo, el qual viendo este desacato sospechó que era negocio concertado*".²⁶⁶ Potser per això, a l'endemà, l'abat cridà per a que entressin a la nit i s'amaguessin al monestir al batlle de la Guàrdia i al de Borredà, vassalls seus, amb 30 homes armats. Amb la seguretat que proporcionaven aquests

²⁶² ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁶³ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485.

²⁶⁴ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁶⁵ ACCE, Manual notarial del notari Jaume Tintoret, any 1609

²⁶⁶ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

homes, al dia següent ordenà al sagristà major don Joan de Peguera i a fra Armengol Palau, paborde de Berga, que tornessin a l'església de Sant Pere i, si tornaven a veure al Laguna demanant almoïna, que l'arrestessin.²⁶⁷

Sembla que aquests anaren en companyia d'aproximadament uns trenta homes armats amb pedrenyals d'entre els quals un disparà al Laguna sense matar-lo.²⁶⁸ Llavors l'arrestaren i el portaren a les presons del monestiri, tot seguit, l'abat va ordenar als batlles de la Guàrdia i Borredà “*que se passeassen(per la vila de Ripoll) para que viendo la gente nadie se ossasse mover*” o, el que és el mateix, revoltar. D'acord amb un document trobat a la Reial Cancelleria²⁶⁹ l'Antoni Joan Laguna era la persona que, per a l'església de Sant Pere, portava “*lo bací de las caritats de la obra de aquella*” i l'abat va pretendre com a “*delegat ap(ostò)lic li podia prohibir que no aportàs aquell conform ho prohibí ab un manament en scrits per ell fet*”. La qüestió era que d'acord amb els vilatans, si bé l'abat podia prohibir que demanés almoïna, pensaven que el que no podia fer era “*capturar per dita causa al dit Laguna, al menys no podia tenirlo com té y tants dies fa tan appretat a la presó*”, de forma que si l'abat ho continuava mantenint eren “*oppressius i en emulatio de diversas causas que alguns particulars de la dita vila prosegueixen y en particular Pau Laguna, pare de dit pres*”, és a dir, que aquesta detenció en realitat era en represàlia contra els actes que el pare del pres estava portant a terme a la Reial Cancelleria contra l'abat i monestir.

La cosa, però, encara es podia complicar més, donada aquesta situació que pels homes de la vila era considerada injusta. L'Antoni Joan Laguna era un noi de 19 anys d'edat, menor encara, i el seu pare, en Pau Laguna, ja hem vist que estava a les presons reials acusat de la revolta de Rams de feia uns mesos.²⁷⁰ Pons Duran, en absència del pare del noi i essent familiar seu, anà a parlar amb l'abat junt amb alguns honorables de Ripoll per tal que l'alliberés. L'abat es negà i en Duran li va retreure que “*en justícia no se le podía prender sino solo descomulgar, a lo qual el Abbat respondiò que afligía mucho lo que ohía dezir en que estimase tan poco las censuras, que tuviese por pena más grave*

²⁶⁷ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁶⁸ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁶⁹ ACA, Cancelleria, Registres, 5208

²⁷⁰ ACA, Cancelleria, Registres, 5208

estar en la cárcel que no estar descomulgado".²⁷¹ Davant d'aquestes infructuoses negociacions en Pons Duran, indignat, escrigué a "*algunos caballeros parientes de su muger para que en aquella ocasión le favoreciesen*",²⁷² fent venir a la vila a cavallers com el Llorenç o l'Antoni Descatllar, o al Climent de Foix de Bagà.

A primers d'octubre de 1609 una quadrilla d'en Perot Rocaguinarda entrà a la vila pel pont del Ter i sortí pel Pont del Freser i "*Ysté per cert que venien a Inferir algun dany als habitants en dita vila sinó que foren descuberts y axí no tingueren loc per ferho*".²⁷³

Tal i com ja explicà Xavier Torres pel cas de les bandositats a la vegueria de Vic,²⁷⁴ un i altre bàndol tenien seguidors entre tota mena d'estaments, categories socials i ocupacionals. Aquests bandolers també tenien els seus simpatitzants dins la vila de Ripoll, i eren aquests ripollesos del bàndol del monestir. Així "*lo ballo de la quadrilla de dit Rocaguinarda entrà en dita vila en companyia de Sagimon Coll del loc de la guàrdia y receptor y fautor de dit Roca, y sopà en la casa de mestre Jaume Guillo, sastre de dita vila, y Rafel Manter, balle de dita vila per lo dit abbat, anà per a parlarli en casa de dit Guillo y sel na aportà i acompanyà ahont lo dit ballo volgué anar*".

Sens dubte, el pitjor pels homes de la vila era l'estat de setge constant en que vivien dins la vila, a on no entraven provisions perquè els bandolers havien "*hecho amenazas a los tragineros que si traen provisiones ni mantenimientos a ellos los an de degollar y matar los machos (...) de modo que los vezinos de la dicha villa estan con mucha (...)*

²⁷¹ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁷² En Pons Duran estava casat amb una Descatllar, família de donzells de Ripoll. A través d'ella va aconseguir l'ajut del Llorenç i l'Antoni Descatllar i del Climent Foix, amb una quinzena d'homes. S'ha de dir que ell també tenia familiars importants als que anar a buscar, per exemple, a en Jerònim Pujol, l'antic procurador general de la vila i actual procurador del duc d'Alba, donzell de Ripoll, que estava casat amb la Isabel Duran, germana del Pons Duran. En Jerònim, nebot del bisbe de Solsona Lluís Sans, estava també relacionat amb el Francesc Sans, d'afiliació cadella. Veure TORRES SANS, Xavier *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993. Així mateix, podem dir que en Pujol estava relacionat amb el Climent de Foix per un altre llaç, i era que el primer rebia el seu salari com a procurador de la baronia de Pinós i Mataplana de l'arrendador dels fruits de la baronia, que era el segon.

²⁷³ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁷⁴ TORRES SANS, Xavier *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993, pàg. 224

necesidad, porque no se coje en ella aceite, ni vino, ni tienen pescado, ni otros mantenimientos necesarios, ni se pueden proveer dellos".²⁷⁵

Aquest estat de setge també afectava l'economia de la vila, especialment pel que feia al comerç, no sols dels productes d'alimentació sinó també d'aquells que tenien el seu origen en la manufactura ripollesa que tan havia crescut al segle anterior donat que, per la mateixa raó abans explicada, els homes de la vila tampoc podien "*contratar ni vender los paños que en la dicha villa se fabrican porque los salteadores les tienen tomados los pasos y no se atreven a salir de la dicha villa por miedo a que los maten*". Potser el pitjor de tot era saber responsable de tot això al seu baró atès que els bandolers "*no pueden dejar de hacer lo que hacen porque así les asido mandado por el Abbad y sus oficiales*".²⁷⁶

A causa de la continua resistència dels ripollesos començaren les amenaces serioses contra els homes de la vila i, especialment, contra els més principals, els que estaven implicats en plets contra el monestir i desitjaven revertir a la Corona. Així, al febrer de 1610, per Carnestoltes, tres bandolers de la quadrilla d'en Rocaguinarda –lo Ballo, l'Escolanet i Janot Subirana –quees trobaven a la vila de Ripoll mirant unes festes que a la plaça de la vila s'estaven desenvolupant, desafïaren a en Lluís Vilallonga "*sens que dit Vilallonga tingués pendenties algunes ab ells sino sols per oposarse als agravis que lo dit abbat feya a sos vassalls*".²⁷⁷ El 26 de març de 1610 en Lluís Vilallonga era assassinat molt a prop de Ripoll, a menys de mitja llegua, sense que els oficials baronials perseguissin als assassins fins a l'endemà de l'assassinat, permetent tranquil·lament la seva fugida, "*per esser estat dit Vilallonga hu dels principals opposits del dit abbat*".²⁷⁸ Sembla que al març de 1610 el virrei de Catalunya va enviar oficials

²⁷⁵ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁷⁶ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁷⁷ ACA, Cancelleria, Registres, 5210. La defensa de l'abat va argumentar que si el dit Janot Subirana havia matat a en Vilallonga era perquè aquest havia denunciat al Subirana per bandoler i lladre, implicant-li en cert robatori, acusació de la qual en Subirana va quedar lliure i per la qual havia decidit venjar-se.

²⁷⁸ Respecte a aquesta acusació de dilació temporal l'abat es defensà argumentant que el Vilallonga havia estat assassinat en terres del veguer de Ripoll i fora la jurisdicció dels oficials de la vila, i dient que en Vilallonga era pobre, no era natural de la vila de Ripoll i no havia participat en el motí del diumenge de Rams. Per tant, quin sentit tindria matar-lo? S'ha de dir que aquestes argumentacions de l'abat eren

seus a prendre informació sobre l'assassinat esmentat però “no le quisieron dejar rescivirla, antes los criados del dicho Abbad y sus oficiales (...) amenazaron a los testigos para que no testificasen”²⁷⁹ i, fins i tot, sembla que el mateix Jaume Grandolí “se atreví a encarar lo pedrenyal al propi comissari pera volerli tirar de manera que no sols se atrevex als pobres vassalls però encara al officials reals perdent lo respecte a l'autoritat real”²⁸⁰.

Mentrestant, al mes de maig continuaven arribant bandolers a la vila. El 5 de maig un tal Font de Suiret(?) va entrar a Ripoll amb vuit bandolers de la quadrilla de Rocaguinarda. Poc després també amenaçaren al Sebastià Molner “per fer-ne plaer al dit abbat per ésser seli oposat en les contensions que té ab los habitants en dita vila”. Tot plegat, no deixa de ser un exemple de la repressió exercida pels homes de l'abat en represàlia per l'oposició dels vilatans.

El 15 d'agost de 1610, dia de la festa major del monestir, el Jerònim Pujol, potser com a provocació, va entrar dins el cor de l'església junt amb quaranta o cinquanta homes armats amb pedrenyals²⁸¹ impeding la celebració de la missa.²⁸²

Segurament això desembocà amb el que succeí a continuació, i els homes de l'abat anaren a pel Vicens Vazia que, a més de ser un dels principals opositors, havia representat una amenaça seriosa robant els capbreus i altres documents de rendes l'any anterior. D'ell s'encarregà personalment un criat directe de l'abat Pons, en Jaume

completament falses, donat que en Vilallonga en efecte residia a la vila de Ripoll i es trobava ben situat social i econòmicament.

²⁷⁹ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁸⁰ ACA, Cancelleria, Registres, 5210

²⁸¹ La quantitat d'homes varia segons el memorial que es llegeixi.

²⁸² ACA, Cancelleria, Registres, 4893. Segons l'Abat això era per les discrepàncies que tenia el Jerònim Pujol amb el Joan de Tord, donzell de Ripoll, pel tema del seient a l'església i, per tant, suposadament res tenia a veure amb el conflicte monestir/vila. Malauradament aquí hi ha una gran quantitat d'informació valuosíssima que desconeixem. No sabem que conflictes existien entre el Pujol i els de Tord, o quina relació podia haver-hi entre els de Tord i el monestir en aquest moment. Ara bé, potser no és gens casual que l'any 1603 trobem que signessin una Pau i Treva el Vasia i el de Tord, o aquesta enemistat entre el de Tord i el Pujol. De fet, els de Tord havien tingut vinculacions amb el monestir anys enrere: al segle XVI el donzell Bernat Joan de Tord va casar amb Peronella Mai, neboda de l'abat Climent Mai. Tot aquest desconeixement ens impedeix saber si aquest acte protagonitzat pel Jerònim Pujol, procurador del duc d'Alba des de feia més de deu anys, tenia alguna cosa a veure o no amb el conflicte de la vila.

Grandolí, que sortí el 16 d'agost de 1610 de casa de l'abat amb dues pistoles i, en trobar-se al Vazia a la porta de casa seva, el matà. Acte seguit va marxar a refugiar-se al mateix monestir amb la connivència del batlle de Ripoll, en Rafel Manter, que estava associat amb els bandolers i que el va deixar entrar dins el recinte monasterial.

A partir d'aquest moment els fets es precipitaren. Entre les 5 i les 6 de la matinada del 17 d'agost en Pau Llaguna feu pregons públics aixecant a la vila en armes *“mandando con el uno que a pena de la vida todos acudiesen con sus armas a la plaza de Sant hou, y con otro que todos los que quisieran pólvora y balas acudiesen a su casa”*.²⁸³ Així, amb el poble armat i acompanyat del Jerònim Pujol, marxaren cap el monestir i entraren al palau abacial en recerca del Grandolí, però no el van trobar. Tot seguit van assetjar la casa d'en Lluís Catllar fins a la tarda *“que le embiaron a dezir que si no abría las puertas de su casa que lo quemarían en ella”*. El donzell ripollès va cedir, i allà fou a on trobaren amagats al batlle de Ripoll i a altres homes de l'abat, que van ser detinguts i portats a les presons abacials. Llavors, van assetjar el monestir durant tres dies i en Laguna, apropiant-se de les claus de les portes de la vila, les va tancar *“sin dexar salir a nadie del Monasterio haciendo otros excessos muy graves contra la Iglesia y sus religiosos”*.²⁸⁴

Però sembla que el Grandolí no es trobava a la vila, ja que aquest mateix dia 17, junt amb setze homes del Rocaguinarda, amenaçaren al Jerònim Pujol, al Jerònim Joan Colí i al Pons Duran, reptant-los a que anessin a la collada de Balps a on els hi estarien esperant. No és casualitat que escollissin precisament a aquest tres personatges. El Pujol, tot i que per l'any 1609 no havia volgut implicar-se en el conflicte que en Duran havia tingut contra el monestir, advertint-lo que no s'enfrontés amb fra Francesc de Pons, finalment entrà en el joc, i acabava de protagonitzar un incident amb homes armats dins el mateix monestir. A més, era un dels que s'acabaven d'aixecar en armes. Pel que feia a en Pons Duran, des del 1609 s'havia caracteritzat per ser un dels principals opositor de l'abat buscant aliats entre les seves xarxes clientelars, tant dins com fora de la vila, per enfrontar-s'hi. A més, era cunyat del donzell Jerònim Pujol. Pel que feia al Jerònim Joan Colí, doctor en ambdós drets, el seu fill havia estat apadrinat

²⁸³ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁸⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 4893

pel Pujol l'any 1592.²⁸⁵ Per tant, els llaços que hi havia entre aquests tres personatges era més que evident. Però tots tres tenien a més una connexió amb el Llaguna que acabava d'amotinar la vila: el Pons Duran era familiar dels Llaguna, que al seu torn també tenia llaços amb els Colí, ja que una Anna Llaguna fou la madrina del mateix Colí que apadrinà el Pujol.

Això doncs, la vila va romandre en poder dels ripollesos i el monestir assetjat en espera que arribessin els oficials reials per tal d'administrar justícia davant els malfactors de l'abat. I, en efecte, anaren don Joan de Queralt, governador de Catalunya, i en Pere Soler, jutge de Cort, que arribaren a Ripoll amb la intenció de prendre informació dels fets succeïts.

Fou llavors quan els homes de la vila decidiren litigar. Entre el 19 i el 24 d'agost de 1610 cent seixanta ripollesos, reunits de tres en tres,²⁸⁶ van signar procures a Jerònim Colí per sol·licitar al procurador de l'abat permís per congregar-se i nomenar síndics amb la finalitat de pledejar per les injúries, opressions i molèsties que estaven patint i que cada cop s'agreujaven més. Per aquest motiu volien introduir una lite per a la lluïció i quitació de la vila de Ripoll de la jurisdicció baronial, sol·licitant el segrest de la jurisdicció i, alhora, tractar altres temes com la prossecució de la causa de l'almoïna del corter.²⁸⁷ Però l'abat no va voler concedir aquesta gràcia als vilatans, raó per la qual trobem que el 24 d'agost els ripollesos, a través de l'Antic Duran, el Joan Oriola, l'Antoni Llaguna i el Jaume Raures, van nomenar procuradors a Quirze March i Pere Santapau per tal d'interposar un plet per sol·licitar al monarca el segrest de la jurisdicció

²⁸⁵PELLICER Y PAGÈS, José Maria. *Santa Maria del monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888, pàg, 185

²⁸⁶ No podem oblidar que ells no podien reunir-se en consell general sense permís de l'abat que era qui concedia aquestes llicències. És per això que quan volien decidir alguna cosa o escollir procuradors ho havien de fer en grups de màxim tres persones.

²⁸⁷ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1610 És curiós que, tot i la situació patida amb enfrontaments armats tan marcats, encara els homes de la vila guardessin les formes i decidissin demanar permís al seu baró, o al seu procurador, enlloc d'aprofitar els tumults per tal de reunir-se tots junts i fer les provisions necessàries. Potser d'aquesta manera estaven assegurant-se que la Reial Audiència no impugnaria la seva sol·licitud per haver fet les coses sense la legalitat establerta a la vila d'acord amb la jurisdicció del monestir?

de l'abat sobre la vila.²⁸⁸ Sol·licitud que aquests dos presentaran a Barcelona el 31 d'agost de 1610²⁸⁹ i que sabem que, com a mínim, continuarà l'any 1628. Malauradament sembla que l'abat no s'ho va prendre bé, donat que *“amenazó a los dichos vecinos que haría que el dicho Rocha Guinarda y sus compañeros quemasen sus personas casas y haciendas, si no desistían de aquel recurso y remedio”*.²⁹⁰

Com que els vilatans no tenien llicència per reunir-se, acudiren al virrei demanant un oficial reial que els hi garantís aquesta reunió donat que, si el monarca segrestava la jurisdicció de la vila, *“los propios vassallos se librarán de las opresiones que les hacen los vandoleros porque aviendo oficial real que los quisiese perseguir le seguirían y acompañarían los vecinos de la dicha villa hasta cogerlos o haçer que deixasen la tierra como les será forçoso faltando la segura acogida que tienen en el dicho Abbad”*²⁹¹ però sembla que d'aquest tampoc aconseguiren res.²⁹²

²⁸⁸ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1610. El curiós d'aquestes procures és el nom de dues de les persones que van signar. Un era el Jerònim Pujol, donzell de la vila, que si ja teníem més o menys clar que estava amb el bàndol dels homes de la vila això ho acaba de confirmar. L'altre era el Francesc Sans. Es tractava del cosí del Pujol, fill de l'antic regent del Consell d'Aragó? O potser es tractava del seu oncle? Quin sentit tenia que signés en Francesc Sans aquestes procures? Aquest era de Barcelona, d'ascendència de Puigcerdà. Tenia alguna cosa a veure això amb un possible enfrontament rivalitat entre el Francesc Sans, cadell, regent del consell d'Aragó, i el Francesc de Pons, nyerro, per l'intent que va haver al 1598 perquè ocupés la plaça de canceller de l'Audiència en Pons en contra del Sans? O simplement es devia als llaços familiars que l'unien amb el Pujol?

²⁸⁹ ACA, Cancelleria, Registres, 5210.

²⁹⁰ Una prova de la repressió desplegada per l'abat la trobem a ACA, Cancelleria, Registres, 5211, a on veiem que l'abat, sota una acusació falsa, té empresonat a l'Eudald Barrera, molt greu de salut des que està empresonat al monestir, tan sols pel fet de ser germà de Sebastià Barrera, prevere i síndic de la vila en la qüestió del segrest, ara a Madrid, i de Jaume Barrera, que era un dels que havia fet la procura per instar al segrest de la jurisdicció

²⁹¹ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁹² De totes maneres s'ha de dir que sovint els homes de la vila feren al monarca aquesta petició per poder reunir-se i nomenar síndics i procuradors, per tal de recollir diners per sufragar les despeses de la seva defensa i poder continuar amb el plet de redempció jurisdiccional

Si hem de creure el que diu el testimoni de l'abat, sembla que el jutge Soler, després d'informar-se de tot el succeït, va proveir que arrestessin a en Jerònim Pujol,²⁹³ al Pau Llaguna i a algun altre, i van ser presos efectivament en Francesc Duran i en Mas acusats del motí del mes d'agost de 1610.²⁹⁴

El 2 d'octubre de 1610, des de l'Escorial, Felip III ordenà que s'indagués sobre el conflicte que hi havia a la vila, tant pel que feia a la revolta del diumenge de Rams de 1609 com al motí del mes d'agost de 1610, "*para que los Monjes estén seguros en su monasterio y los que se hallaren culpados se castiguen*".²⁹⁵ Al novembre de 1610 els homes de la vila tornaren a demanar al rei llicència per a juntar-se, nomenar síndics, procuradors i recollir diners per a les despeses que comportava la seva defensa i plet d'alliberament de la jurisdicció de l'abat.

El plet continuarà encara al llarg del 1611. De fet, trobem a Madrid al Sebastià Barrera, "*querellant-se contra dit abbat i sos officials*", i és que el prevere ripollès era un dels síndics nomenats per donar queixes contra l'abat pels diversos excessos i escàndols que havien succeït a la vila i tot "*per culpa, descuyt y negligència (del dit abbat) y no residir*

²⁹³ D'acord amb Soler i Terol, sembla que en Pujol es refugiarà a la casa que el seu oncle Lluís Sans tenia a Barcelona. Veure SOLER Y TEROL, Luis Maria, *Perot Roca Guinarda, història d'aquest bandoler*, Imprenta de Sant Josep, Manresa, 1909, pàg. 319-320

²⁹⁴ A l'actualitat ens han arribat uns comptes sobre les despeses que la vinguda del jutge Soler i el procés encetat van suposar. Així, el 27 de setembre el notari Francesc Duran va pagar 100 ll 7 sous i en Pons Duran 55 ll a compliment dels diners que es devien pels salaris del noble don Pedro Soler, jutge del Reial Consell, per la seva actuació contra els oficials de l'abat de Ripoll. A més, els particulars de Ripoll havien de pagar:

- Al noble don Pedro Soler per dinou dietes des del 5 de setembre fins al 23 de setembre, ambdós inclosos, a raó de 3 ll 12 s per dieta. Total: 68 ll 8 s
- Al comissari (reial?) per altres tantes dietes, a raó de 1 ll 4 s per dieta. Total: 22 ll 16 s
- Al comissari per 52 testimonis pel jurament a raó de 1 sou per testimoni. Total 2 ll 12 sous.
- Al notari per les 19 dietes, a raó d'1 ll 4 s. Total: 22 ll 16 s.
- Al notari per la recepció de 52 testimonis a raó de 2 s. Total 8 ll 4 s
- 58 folis de procés al dit notari a raó de 2 sous. Total 5 ll 16 s
- Pels dos porters del senyor don Pedro a raó de 9 s per dieta. Total 17 ll 2 s
- Pel porter del comissari per altres tantes dietes a raó de 9 s. Total 8 ll 11 s
- Als dits porters per 52 testimonis han citat a raó de 1 sou per testimoni. Total 2 ll 12 s.

Aquests comptes es poden veure a ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1612

²⁹⁵ ACA, Cancelleria, Registres, 4893

en son monestir com està obligat".²⁹⁶ I és que sembla que el discurs canvia lleugerament per tal de responsabilitzar l'abat del que passava a la vila no sols directament com a "*sedicioso y escandaloso amigo de bandos y parcialidades*" sinó també indirectament pel seu absentisme que havia provocat que s'atorgués el govern de la vila a "*un monge moço de poca experiencia, prudencia y letras, que por ello y su mal término ha revuelto la dicha villa*".²⁹⁷

La situació dins Ripoll s'agreujà "*vuy més que may*" l'any 1611.²⁹⁸ Al setembre mor l'abat fra Francesc de Pons. Davant la por d'un nou avalot, els monjos cridaren un altre cop a cavallers i deutors seus. Arran d'una baralla a la plaça del mercadal, aquests mataren a un vilatà, en Bernat Mas. En resposta, la vila s'aixecà en armes, fent venir també cavallers amics i, fins i tot, comptaren amb l'ajut de la quadrilla cadella d'en Trucafort.²⁹⁹ Probablement és una exageració, però d'acord amb el testimoni dels cònsols de Sant Joan de les Abadesses, "*sentintse aquestas cosas per tot catellunya acudiren més de vint cavales amb 500 ho 600 homens armats*".³⁰⁰

²⁹⁶ ACA, Cancelleria, Registres, 5211

²⁹⁷ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

²⁹⁸ "Notes d'Arxiu. Disputa entre l'Abat i Prior de Ripoll i els particulars de la Vila" *SCRIPTORIUM. REVISTA MENSUAL RIPOLLESA*, 1924, pàg. 3-7.

²⁹⁹ TORRES SANS, Xavier, *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993, pàg. 354, nota 387, on Xavier Torres fa aquesta referència citant a Joan Reglà i a Luís Maria Soler i Terol. Pel que fa als cavallers i deutors d'uns i altres, per part del monestir acudiren a la crida don Luís de Catllar, don Miquel Clariana, don Anton Vila, Don Carles de Vilademany, el baró de Cartellà, Codina de Vic, Montrodon, don Miquel Tort amb dos fills i 31 homes, 4 cosins germans, don Francesc Almira (Olmera?) i un fill del senyor Almera (Olmera) d'Anglés, el senyor Sanaspleda de Berga, Jaume Solanell i algú més. Per part de la vila estaven l'Antoni Catllar, un fill del senyor Foix de Bagà i més cavallers. Veure "Notes d'Arxiu. Disputa entre l'Abat i Prior de Ripoll i els particulars de la Vila" *SCRIPTORIUM. REVISTA MENSUAL RIPOLLESA*, 1924, pàg. 3-7.

³⁰⁰ "Notes d'Arxiu. Disputa entre l'Abat i Prior de Ripoll i els particulars de la vila" a *SCRIPTORIUM. REVISTA MENSUAL RIPOLLESA*, 1924, pàg. 3-7. Cal dir aquí que segurament en aquest cas tingueren una forta influència les xarxes clientelars d'uns i altres que comportaren una gran aglomeració de gent.

D'acord amb Luís Maria Soler i Terol,³⁰¹ a primers de setembre el monestir quedava envoltat i començava l'atac. *“Un dia en que'l monastir estava apunt de rendirse, entrà aparatosament en la vila Peròt Ròcha Guinarda. (...) Venia al devant d'una nombrosa tropa.”*. Sembla que després d'una lluita més o menys forta *“algunes hores més tard En Rocha Guinarda era dintre del monastir”*³⁰² i els assetjadors es retiraren. Ara bé, en Trucafort intentà un nou atac a la nit però *“arràn de les parets i pòrtes hi quedà una estesa de cadàvers. Lo portal de Ter fou destruït. Tot un mes va durar lo fòc dels pedrenyals...”*

Els ripollesos demanaren ajut als consols de la vila de Sant Joan de les Abadesses per tal que els hi enviessin homes armats. Aquests de Sant Joan, però, no es posaren al costat dels monjos ni de la vila, sinó que s'oferiren per fer de mitjancers i arbitrar entre ambdós bàndols per aquietar la situació. Així, decidiren anar a la vila de Ripoll els canonges Antoni Ripoll i Joaquim Gironella i els mossens Rafel Gironella i Rafael Colí per part del capítol de Sant Joan de les Abadesses, i per part de la vila anaren dos cònsols; mossèn Miquel Vilallonga i Francesc Tarroja. A més, anaren Joan Gironella pel capítol i mossèn Llätzer Vilallonga per part de la vila. La tasca d'acostament a la vila ja no fou fàcil, perquè en arribar a les afores sortí pel portalet del monestir el batlle Miquel Grifà amb alguns fadrins amb intenció de matar-los. I les mateixes intencions sembla que tenien els homes que hi havia apostats a la torre de Sant Pere. En arribar al portal d'aquest mateix nom van trobar a un dels cavallers del monestir, don Jaume de Solanell, amb molta gent armada, *“que nosaltres qui anavem per benefici de pau tinguerem molt de cafer de arribar en lo hostel sens pendre ningun dany”*.

Aquesta delegació santjoanenca anà primer a entrevistar-se amb els monjos i cavallers que hi havien al monestir. La preocupació d'aquests àrbitres era *“que nunquam cesaven de tirar los de una part y altre”*. Per aquest motiu, van sol·licitar al capítol del monestir que ordenessin als homes del seu bàndol que deixessin de disparar, i el mateix volgueren sol·licitar als homes de la vila, *“per que lo primer intent nosaltres aportavem*

³⁰¹SOLER Y TEROL, Luis Maria, *Perot Roca Guinarda, història d'aquest bandoler*, Impremta de Sant Josep, Manresa, 1909, pàg. 350-51

³⁰²SOLER Y TEROL, Luis Maria, *Perot Roca Guinarda, història d'aquest bandoler*, Impremta de Sant Josep, Manresa, 1909, pàg. 350-351

era que la gent nos matàs”. Això era primordial per continuar negociant i assentar qualsevol disputa que hi hagués entre el monestir i els ripollesos, però com que ja veien aquests ambaixadors que “*lo negoci Principal (...) era mix impossible, aniriam entrenint nos metasen*” mentre esperaven que vingués des de Barcelona algun remei per part del virrei de Catalunya. Però això no era fàcil i hagué encara diverses enfrontaments amb morts. Finalment arribà un jutge de Cort des de Barcelona, mossèn Gomis, tot i que aleshores los “*senyors de cavalles y gent armada ja se averan anats*”.³⁰³

Per carta de 26 de setembre de 1611 el Lloctinent General de Catalunya cridà a Barcelona a don Lluís Catllar, al donzell Solanell de Ribes, a don Carles de Vilademany de Vic, a Bernat Joan Tord de Berga, a don Antoni Vila de Vic, a don Miquel Tord de Caserres, a don Joan Olmera de les Planes³⁰⁴—tots cavallers del bàndol de l’abat durant les revoltes de setembre de 1611—, i a don Tomàs de Banyuls del poble de Nyer, nom que ens crida l’atenció perquè no l’haviem trobat fins ara als testimonis consultats, i que ens indica també la presència del mateix capitost nyerro a la vila de Ripoll en el bàndol del monestir.³⁰⁵

A partir d’aquí no és molt el que sabem. Tenim referències als notarians de l’època però de fets puntuals. Per aquestes dates el lloctinent del Mestre Racional, don Guerau de Guardiola, nomena segrestador reial de les jurisdiccions, fruits i emoluments a Joan Baptista Calders, paborde del monestir de Sant Cugat del Vallès. Aquest, veient el conflicte que hi existia entre els monjos i els vilatans, anà personalment a Ripoll a on estigué alguns dies per “*apassiguar dites disencions y assentar entre dits vassalls y ministres tota pau y quietut, com en efecte ho feu*”.³⁰⁶ El 25 d’octubre de 1611 els

³⁰³“Notes d’Arxiu. Disputa entre l’Abat i Prior de Ripoll i els particulars de la Vila” *SCRIPTORIUM. REVISTA MENSUAL RIPOLLESA*, 1924, pàg. 3–7.

³⁰⁴ Els Olmera eren una família rural que residia al Castell de les Planes a la vall d’Hostoles de Girona, amb patrimoni als termes de Les Planes, Encies, Sant Feliu de Pallerols, Anglés, Ódena, Argensola i a Girona. Des del 1600 pels seus drets sobre les cases d’Altarriba i Rafadell adquireixen nou patrimoni a Sant Andreu del Palomar i Barcelona. Veure MAIXÈ ALTÉS, Juan Carlos “La colonia genovesa en Cataluña en los siglos XVII y XVIII: Los Bensi” dins *Primer Congrés d’Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, pàg 529

³⁰⁵ACA, Cancelleria, Registres, 5211

³⁰⁶ACA, Cancelleria, Registres, 5211

vilatans ripollesos es reuneixen al Palau Abacial del monestir per a tractar, negociar i tancar diversos negocis referents a la universitat i singulars homes de Ripoll, i aquests nomenen com a síndics per anar a Barcelona a Climent Font, Nicolau Molins, Pere Oliva –tots paraires-, Jaume Guillo, sastre, Pau Llaguna i Pons Duran, mercaders. Al seu torn, aquests síndics nomenaran procuradors als honorables Pons Duran i Pau Llaguna per a tractar aquests negocis. Manament similar fan un mes després, el 25 de novembre de 1611.³⁰⁷

El 14 de gener de 1612 unes lletres reials nomenen a don Gaspar de Monpalau, senyor del Castell d'Argelagués, nou segrestador de l'abadiat de Ripoll. El perdó general no trigà en fer-se arribar. El dissabte 28 de gener de 1612 en Llorens Descatllar, donzell domiciliat a Barcelona i a Sant Joan de les Abadesses, procurador general de la vila i abadiat de Ripoll,³⁰⁸ amb la finalitat d'obtenir una concòrdia i la pau que tothom a Ripoll necessitava, perdona, pacifica i absol a tots els vassalls habitants a la vila, terme i batllia de Ripoll de totes i singulars accions, qüestions, peticions, causes civils i criminals que el procurador fiscal de la cúria secular del Ripollès tenia en marxa contra ells pels crims, excessos i delictes comesos en aquest territori. El monestir i el seu procurador general prometeren absoldre, cancel·lar i anul·lar totes les inquisicions i denúncies interposades i tots els delictes comesos.³⁰⁹

El 6 de febrer de 1612 cent vuitanta-tres homes de la vila de Ripoll, convocats i congregats al palau abacial del monestir de Ripoll, juren fidelitat i homenatge a don Gaspar de Montpalau, segrestador de l'abadiat de Ripoll. “*Nosaltres estam promptes y aparellats per a prestar lo sagrament y homenatge sens perjudici dels privilegis concedits a la p(rese)nt vila y drets reals y demás pretensions y desta manera entenem prestar dits sagrament y homenatge y no altrament*”.³¹⁰ Veient aquestes paraules queda clar que els homes no estaven disposats a fer el jurament oblidant-se de la seva lluita plurisecular, ja que el manteniment dels privilegis aconseguits era condició *sine quoniam* per a jurar. Ara bé, quins eren aquest privilegis i drets que volien mantenir?

³⁰⁷ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1610-11.

³⁰⁸ Nomenat per l'anterior segrestador reial, don Joan Baptista Calders, monjo paborde del monestir de Sant Cugat del Vallès. Veure ACCE, Manual notarial del notari Duran, any 1612, també a ACA, Cancelleria, Registres, 5211

³⁰⁹ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1612.

³¹⁰ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1612.

Semblantment a d'altres ocasions, podria tractar-se de drets de reunió assolits per tal de tractar assumptes del plet que, no hem d'oblidar, s'estava mantenint a la Reial Audiència.

Tot seguit, fra Joan Guardiola, abat electe de la vila de Ripoll, amb la finalitat de pacificar i aquietar definitivament la vila, demanà al monarca fes mercè d'alçar la causa evocada per fra Francesc de Pons pels excessos del diumenge de Rams de 1609. També en Francesc Duran, Pau Llaguna, Pere Mas i Joan Llaguna van suplicar obtenir provisió en son favor del recurs que tenien interposat per la captura i procediments que contra ells havia fet l'abat Pons, però que cessaven de les causes de recurs i s'acontentaven amb que el seu coneixement es remetés als oficials que en aquest 1612 exercien la jurisdicció a la vila de Ripoll. Fou per aquest motiu que el marquès d'Almazan va alçar la causa del cas del diumenge de Rams i la causa de recurs interposada per Pau Llaguna, Pere Mas, Francesc Duran i Joan Llaguna. Això tingué lloc el 23 de febrer de 1612.³¹¹

Ara bé, altres plets continuaven a les instàncies judicials, potser en aquest cas en la recerca del consell de govern independent del monestir, però segurament també relacionat amb els fets succeïts al 1610. Trobem un seguit de notes als manuals notariaus que ho avalen. El 27 de març de 1612 els ripollesos signen un sindicat i nomenen procuradors per a tractar totes les causes civils i criminals que hi havia a la Reial Cancelleria. Sabem que, com a mínim, aquest sindicat seguirà en vigor l'any 1628.³¹² Sembla que el 9 d'agost de 1612 el monarca Felip III promulgà una reial pragmàtica ordenant la compareixença davant el lloctinent i capità general del Principat de Catalunya i la Reial Audiència a Antoni Descatllar i de Roset, donzell de Berga, Joan de Foix, donzell de Bagà i Pons Duran, mercader de Ripoll, implicats en la revolta de 1609-10 en el bàndol de la vila, per al·legar en la seva defensa.

L'any 1623 trobem una sol·licitud feta pels vilatans a l'abat Pere Sanxo on demanaven que ordenés al clavari que els facilités els diners necessaris per prosseguir la causa de reversió que tenien introduïda, i especialment "*los que son menester per anar un syndico a Bar(celo)na y traure lletres de Citatis ad continuandam causam*", amb indicació que, si no ho feia, ho sol·licitarien al Lloctinent General de Catalunya i al Real Consell. A la qual cosa l'abat respongué que "*se reserva temps pera millor delliberar*

³¹¹ACA, Cancelleria, Registres, 5189

³¹²I, de fet, hi ha indicis de que hi havia plet també l'any 1638, tot i que no ho podem assegurar.

perquè de p(rese)nt la vila de Ripoll està sens un diner y carregada de deutes".³¹³ Aquest plet continuà, com a mínim, al 1628, i les dissensions entre els homes de la vila de Ripoll i el monestir no semblen aquietar-se, donat que el 12 de maig de 1628 sabem que el segrestador Francesc Sala hagué d'anar a Ripoll "*per estar la vila tant inquieta i aparellarse notables bàndols*"³¹⁴.

Quan va acabar aquest plet encetat l'any 1610? Malauradament, amb les dades amb les què comptem actualment, res podem dir. L'únic segur és el seu desenllaç, donat que els homes de la vila de Ripoll continuaren sense tenir un consell de govern propi independent de l'abat a vista de les sol·licituds que tornarem a trobar davant les instàncies judicials a les dècades següents.

5.2. Ripoll i la guerra de Secessió (1635 – 1660).

Per estudiar la guerra de Secessió a Catalunya és important tenir present el context de la guerra dels Trenta Anys. L'any 1635 Richelieu va declarar la guerra a Felip IV de Castella. Per implicar Catalunya en l'esforç bèl·lic, Olivares va decidir obrir un front a la frontera catalana i el rei decretà la mobilització dels catalans par tal de lluitar contra el regne francès fent ús del principi *Princeps Namque*. L'acció militar de França a Catalunya comença el 1637 amb el principi de la guerra a la frontera del Rosselló, concretament a Leucata. Per la seva proximitat geogràfica els ripollesos es van veure implicats.

D'aquesta fase prèvia de la guerra ens fa cinc cèntims l'Emmanuel Oriol, baser de la Reverent Comunitat de Sant Pere de Ripoll, qui tingué la intenció de "*narrar los successos de la guerra dels anys 1637 assi en nostro principat de Cathalunya (...) de la manera millor sabré y auré entés*".³¹⁵ El prevere Oriol, en el seu escrit, ja ens esmenta un dels temes que acabarien desembocant en la revolta de 1640: l'ocupació i el problema dels allotjaments dels terços castellans al Principat. "*Primer avent tengut molts anys antes en ditas terras molts soldats de que som estats molt molestats*" explica el prevere ripollès, que a continuació parla sobre la formació d'un gran exèrcit català a

³¹³ ACRI, 415/3 (Antiga signatura AB) "*Molt il.lustre i magnífic senyor, Ja que los syndichs de la vila de Ripoll en nom de la Uni(vers)itat y singulars...*" any 1623.

³¹⁴ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2895

³¹⁵ ACRI, Sign. 716 (Antiga A16) Parròquia de Sant Pere de Ripoll. Registres. Llibre d'òbits. Descripció al final del llibre.

Perpinyà i la seva marxa a Leucata l'any 1637, a on podem trobar a alguns “gastadors³¹⁶ o serrallons (...) que de Ripoll ni avia vuit homes” tots a “trets morts”.

Als llibres notariais de Ripoll trobem per a aquest 1637 diverses permutes “per anar a servir al rei a la vila de Perpinyà”, a la guerra,³¹⁷ permutes en les quals aquells que no volien o no podien anar pagaven a uns altres per a que anessin en el seu lloc. Aquest mateix any de 1637 ja trobem també al notari Miquel Fexes com a comissari general per vendre i recuperar els béns segrestats dels vassalls francesos del Regne de França, nomenat pel lloctinent i capità general del Principat de Catalunya, comtats del Rosselló i la Cerdanya.³¹⁸ D'acord amb Joan Carrió i Arumí, amb motiu de la campanya de Leucata l'abat de Ripoll, amb la vila i els seus vassalls, van aportar un total de cent homes.³¹⁹

El 13 de juny de 1639, davant l'entrada dels francesos pel nord, comencen a arribar a Ripoll perpinyanesos fugint de la guerra.³²⁰ A causa de la imminència de l'atac francès i paral·lelament a les lleves que s'organitzaven a la resta del Principat, el consell de guerra de la vila comença a reclutar soldats.³²¹ Aquest consell, format per 15 ó 16 persones, comptava amb dos representants del monestir, dos de la comunitat de preveres de sant Pere i, tot i que no tenim constància d'això, hauria de tenir també algun

³¹⁶ **Gastadors:** soldats que fan trinxeres i construccions per a la defensa.

³¹⁷ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1637. Trobem a aquests 8 ripollesos que bé podrien ser els que anomena el prevere Oriol que estaven a Leucata i van morir: Jacint Font, teixidor de llana i paraire de Ripoll; Pere Fortich, bracer de Ripoll; Eudald Fortich, bracer de Ripoll; Sauc Parer, ferrer de la vila de Ripoll; Joan Carola, paraire de Ripoll; Eudald Figarola, bracer de Ripoll; Eudald Pinart, bracer de Ripoll i Jerònim Ramonet

³¹⁸ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1637.

³¹⁹ CARRIÓ ARUMÍ, Joan, *Catalunya en l'estructura militar de la monarquia hispànica (1556-1640). Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments*. Universitat de Barcelona, 2008, pàg. 230. Es pot trobar a <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/35583>

³²⁰ ACRI, Sign. 716 (Antiga A16) Parròquia de Sant Pere de Ripoll. Registres. Llibre d'òbits. Descripció al final del llibre.

³²¹ Aquest consell de guerra sembla que ja existia al 1638, donat que trobem una reunió a la casa de la cambreria del monestir entre el Francesc Scuder, comissari reial, i fra Joan de Magarola, monjo cambrer, per a tractar assumptes relacionats amb les companyies de l'exèrcit hispànic a la vila. Veure ACCE, Manual notarial notari Francesc Duran, any 1638.

representant dels homes de la vila de Ripoll.³²² L'objectiu d'aquest consell va ser el del reclutament d'homes per marxar a la guerra. Per fer-ho, es va establir la insaculació. A una bossa van ficar els noms d'aquelles persones de la vila i parròquia intramurs que podien anar a la guerra i, “*a la sort*”, es van treure quaranta noms. L'abat del monestir, que llavors era fra Francesc de Copons, va nomenar com a comandaments d'aquesta host a Joan Bevotelly, que fou nomenat capità, a Francesc Duran com a alferes³²³; i a Francesc Oriola com a sergent. Aquests soldats van marxar el 21 de juny de 1639 cap a Figueres, junt amb tretze homes “*fets a la guàrdia*”, més deu homes que havia mobilitzat la vegueria de Ripoll i Ripollès. El 31 d'octubre de 1639 trobem una carta escrita pels cònsols de la vegueria al comte de Santa Coloma dient que havien alçat sometent posant-se a les ordres de don Onofre d'Argensola, conseller de sa majestat, tal i com els hi havia estat indicat. Però, davant el número de soldats que havien mort, el consell decideix enviar novament a “*Antoni Puig, altre del consell, ab lo número dels soldats falten per rahó de dites morts pera que aquells entregue al capità de la companya de Ripoll*”.³²⁴ I és que del 24 de setembre fins el 21 de desembre de 1639 apareixen al llibre d'òbits de Ripoll molts soldats catalans morts a la guerra de Perpinyà, alguns de la mateixa vila, com el Jeroni Peresteva o el Jacint Font, ambdós reclutats ja al 1637.

En general són diversos els reclutaments que es feren al llarg dels mesos de juny i juliol de 1639 i l'any 1640.³²⁵ Sabem que hi havia ripollesos al setge del castell de Salses perquè un anònim cronista presencial ens narra que “*es restat lo Castell per lo Francès*

³²²Aquests representants eren, al 1639, el monjo cambrer del monestir de Ripoll Joan de Magarola (igual que al 1638) i fra Josep de Monrodon, monjo i paborde de Palau, ambdós com a representants del capítol del monestir. Com a representants de la Comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere estaven el domer segon Joan Grivolosa i el beneficiat mossèn Pons Forrell.

³²³ACRI, Protocols notarials del notari Onofre Pont, Sign. K17, any 1639.

³²⁴ACA, Generalitat, Correspondència del Virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.7606

³²⁵Trobarem com a homes reclutats al Joan Solà, fill del clavetaire Joan Solà; al Francesc Vilar, paraire de Ripoll o al jove Mateu Banet, sabater de la vila. L'Antoni Solà anirà enlloc de l'Antoni Bruschi, àlies Puig, a fer de gastador, i el Francesc Duran serà l'alferes de la companyia. Així mateix, el 26 de setembre de 1640 Lluís Armengol, Pau Jacojat i Esteve Anglada prometen que per tot un mes comptador des del dia 27 serviran per soldats a la companyia de Ripoll i se'n portaran un arcabús, un flascó i una espasa. Aquest mateix 26 de setembre el jove sabater Alexandre Anglada prometé servir per tot un mes comptador des del dia que la companyia de Ripoll partís, i després restituir les armes que li haguessin estat encomanades.

*fins vuy que comptam 3 de Gener del any 1640 (...) aquets tenen fets de dexarlo castell lo dia dels Reys a 6 del dit mes que per axó an fet un somatent per tot Cathalunya ab grans penes” i sense cap privilegi, “que de Ripoll an astat (?) a gasto de la vila 60 homens”.*³²⁶ En efecte, Salses va caure a mans de Felip IV el 6 de gener de 1640.

Però amb la caiguda de Salses els exèrcits reials no marxaren del Principat, i això va comportar diversos incidents al camp català, alhora que augmentà el ressentiment contra la monarquia hispànica i contra els castellans. Durant la primavera de 1640 Francesc de Tamarit, diputat del General pel braç militar, va ser empresonat pel virrei acusat de no facilitar les lleves i els allotjaments a Catalunya. Certament en Tamarit estava en contra. El 20 de maig el doctor Anglasell de la Reial Audiència ja parla d’una rebel·lió general contra els castellans, amb insurgents que es dirigeixen a atacar els terços des de diversos punts del Principat, entre ells, Ripoll.³²⁷ El 22 de maig una colla de camperols entraren a Barcelona i alliberaren Tamarit. Poc després, el 7 de juny de 1640, dia del Corpus de Sang, un grup de segadors entra a la ciutat de Barcelona i assassinen el virrei Comte de Santa Coloma. Arran d’aquests fets, el Consell d’Estat a Madrid decideix el 14 d’agost ocupar militarment el Principat per posar fi a les alteracions. Tota aquesta situació feu que el 10 de setembre de 1640 es convoqués als membres dels tres braços del Principat en una Junta que pretenia buscar solucions a la situació present.³²⁸ D’aquesta manera es posà en marxa una Junta de Guerra i una altra d’Hisenda per intentar un ordre públic i un control dels opositors. Es va crear un exèrcit català i es va legitimar la resistència armada de Catalunya.

Aquesta Junta de Braços té una particularitat, i és que per primera vegada es troben viles senyoriales representades dins el braç reial. Aquest és el cas de la vila de Ripoll, que mai havia tingut síndics propis a unes Corts i ara, per primera vegada, trobarem burgesos de

³²⁶ ACRI, Sign, 716 (Antiga A16) Parròquia de Sant Pere de Ripoll. Registres. Llibre d’òbits. Descripció al final del llibre.

³²⁷ ELLIOTT, John H. *La revolta catalana, 1598-1640: Un estudi sobre la decadència d’Espanya*. Universitat de València, 2011, pàg. 430

³²⁸ Veure DE RUBÍ, Basili, *Les Corts Generals de Pau Claris: Dietari o Procés de Corts de La Junta General de Braços del 10 de Setembre de 1640 a mitjan març de 1641*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1976.

Ripoll com a representants de la vila en l'estament reial.³²⁹ Així, hi participarà el Climent Bover, burgés de la vila de Ripoll.³³⁰ Però no fou l'única vila baronial que assistí amb un representant en el braç reial. També trobem a l'Antic Duran –oriünd de la vila de Ripoll, vivint a Sant Joan de les Abadesses- representant a la vila de Sant Joan, o al Joan Rovira com a síndic de Cruïlles, de la baronia del mateix nom. Tots tres dins el braç reial. I hi haurà, però, d'altres casos semblants.³³¹ Sabem que a la convocatòria de 10 de setembre de 1640 i dies successius la vila de Ripoll envià com a representant al síndic Vicens Molins. No obstant, també trobem la signatura del burgés de Ripoll Climent Bover. L'abat de Ripoll fra Francesc de Copons, com a senyor baronial eclesiàstic, també es trobava representat a través d'un procurador, l'almoïner fra Rafel Domènech. Sabem que en sessions posteriors s'afegirà a la junta de braços el monjo sagristà del monestir de Ripoll fra Francesc de Montpalau i de Solanell, que més endavant serà conegut com a profrancés, i que haurà d'exiliar-se a la fi de la guerra dels Segadors. La vegueria de Ripoll també va enviar el seu propi representant, l'Antoni Puig.

Aviat la Junta de braços va utilitzar tots els mitjans possibles de reclutament i mobilització dels catalans per fer front a l'exèrcit castellà. “*Al orde de V S(enyo)ria vingui así per alsar la gent de Ripoll, lo abadiat y la Vegaria, lo Comptat de Vallfogona, y sant Joan las Abadesas*”³³² escrivia el capità Joan Cols al diputat militar Francesc de Tamarit el 21 de desembre de 1640. No obstant, a Ripoll “*la gent popular té molta gana de servir però los rics dilatan que són 20 del consell, no sé si és temor o que és*”. Així mateix, una carta enviada el 22 de desembre pel Consell de Guerra al síndic de Ripoll demanava un certificat on constés quantes cases hi havia a la vila, així com als veïnats de Ripoll, tant de “*cavallers, eclesiàstics, del Sant Ofici, de Menestrals, pagesos, viudas, pubills o de qui se vulla*” sota la instrucció de que cada quinze cases es fes “*un soldat armat de pica, arcabús, o, mosquet permanent sens mudarse (...) sens*

³²⁹ Esmentat a SALES, Núria, “Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII” a *Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar*. Edicions 62, 1989

³³⁰ SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir. et al. *Dietaris de La Generalitat de Catalunya. 1623-1644. Vol V*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, pàg. 1073 i 1090.

³³¹ Veure SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir. et al. *Dietaris de La Generalitat de Catalunya. 1623-1644. Vol V*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994

³³² ACA, Generalitat, Correspondència del virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11611

donarlos diners ni cosa alguna de entrada (..) y sino troban (voluntaris) quels traguén a sort". Pel que feia al seu manteniment "*dites quinze casas paguen al pagador del General que sels ordenara tres reals cada dia los quals se gastaran so es quatre sous al soldat, y dos sous serviran per pagar los capitans, oficiales i pagadors, municions i demas gastos, de manera que la universitat (de Ripoll) no se han de curar més dels soldats en haverlos entregats*". No obstant això, haurien de fer igualment una altra lleva de soldats "*solament per una ocasió apretada*" cas en el qual la vila hauria de "*tenir altres tants soldats ab altre tant gasto*".³³³ Aquest mateix dia Jaume de Copons, germà de l'abat i procurador jurisdiccional de la vila, respon al diputat militar que es farà allò que demanen.³³⁴ Cinc dies més tard, l'abat de Ripoll demana instruccions sobre a on han d'anar "*a la major necessitat per defensa de la pàtria*", donat que el dia 26 havien rebut una carta del diputat militar d'una banda, i dels consellers de Manresa d'altre, on es comunicava que Tarragona havia caigut a mans dels enemics i que perillava molt la ciutat de Barcelona, raó per la qual demanaven urgentment l'ajut de Ripoll per anar a defensar la ciutat comtal. No obstant, l'abat argumentava que "*essent esta vila com es del tercio de la vagaria de Camprodon i tant veina de rosselló i lo empordà avont és la obligatio de acudir, que si anam aquí (a Barcelona tal com els hi havia demanat el diputat militar) i los de rosselló i roses apretan (...) resta esta terra desguarnida per donar socorro*".³³⁵ Si fem cas al que diu en el seu pamflet revolucionari el sagristà de Sant Pere de Ripoll, Josep Font, sembla que Ripoll finalment va enviar una companyia de quasi dos cents homes (suposem que de tota la vegueria?) per ajudar a la ciutat de Barcelona davant el setge castellà.³³⁶

Tenim algunes dades més pel que fa a la contribució d'homes per les lleves. Així, sabem que el 1641 la vila de Ripoll col·laborava amb vint-i-cinc soldats, l'abadiat amb sis soldats més i la vegueria de Ripoll i Ripollès amb altres cinc.³³⁷

³³³ Instruccions que podem trobar a ACA, Generalitat, Correspondència del virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11621

³³⁴ ACA, Generalitat, Correspondència del virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11620

³³⁵ ACA, Generalitat, Correspondència del virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11655

³³⁶ FONT, Jusepe. *Catalana justicia contra las castellanas armas,... por el doctor Jusepe Font*, J. Matevad, Barcelona, 1641

³³⁷ SALES, Núria, "Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII" a *Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar*. Edicions 62, 1989, pàg. 361

Al gener de 1641 Catalunya finalment es secessiona de la Monarquia hispànica, convertint-se en República sota el protectorat francès, tot i que poc després nomenen al rei Lluís XIII com a comte de Barcelona. Durant aquesta primera època de la guerra, i sota sobirania francesa, van reviscolar a molts llocs de Catalunya els processos de reversió a la Corona per tal d'alliberar-se dels seus senyors baronials. Ripoll també ho va intentar. Aquests moments de revolta i de desgavell institucional eren propicis per a la lluita dels pobles. De fet, disposem d'un testimoni que ens esmenta que els homes de Ripoll van provar de treure'n partit de la situació sol·licitant al monarca francès la concessió de consolat. Així, *"olvidó el Pueblo de Ripoll la pretencion de Consules, hasta el tiempo de las guerras del año 1640 en que el Rey de Francia ocupò aquella Villa, y fuè la sexta vez en que renovaron la pretencion de Consules, pidiendo de ella gracia al Rey Christianissimo (...) y aun que es verdad que se la concedió, pero tambien lo es, que noticiado de la Justicia que assistia al Abad, y Monasterio, la revocò impidiendo su execucion."*³³⁸ Ens manquen dades per saber exactament com i quan va passar. Cap el 1643 el monarca francès va considerar el tema de les lluïcions jurisdiccionals d'algunes viles catalanes, però arran d'aquesta nova onada de moviments antisenyorials a Catalunya es va formar també una forta oposició per part dels nobles catalans seguidors de la Generalitat i de Lluís XIII, que cobejaven les baronies dels nobles filipistes, com també s'oposaren la ciutat de Barcelona o capítols de canonges com el de la seu d'Urgell. Tampoc estaven exempts de culpa els dignataris francesos que desitjaven aquests llocs per a si mateixos.³³⁹ Això feu que no tinguessin èxit aquests moviments de reversions a la Corona. D'altra banda s'ha de dir que, si els homes de Ripoll en efecte van demanar al monarca francès la reversió en algun moment, amb seguretat aquesta no tingué èxit per les més que previsibles fortes protestes del prestigiós monestir de Santa Maria de Ripoll, compost per monjos que procedien d'importants famílies catalanes. També influiria, i molt, la filiació que adoptés el mateix abat de Santa Maria de Ripoll, i es que en aquests primers moments no va tenir cap problema en acceptar al monarca Lluís XIII de França quan tot el Principat ha de posar-se sota sobirania del regne francès arran les negociacions de

³³⁸ ACRI, Sign. 418/2. "Señor, El Prior, y Cabildo del Real Monasterio de Nuestra señora de Ripoll, ... Dize: que el dia ocho de julio del corriente año..." Escrit a un marge del text imprès

³³⁹ SALES, Núria, "Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII" a *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. Edicions 62, 1989, pàg. 371

1640–1641.³⁴⁰ De fet, l'any 1641 Jaume de Copons, procurador jurisdiccional de la vila, mantenia correspondència amb la Diputació del General per motius relacionats amb la guerra. A més, s'ha de tenir present que el seu germà i abat de Ripoll fra Francesc de Copons era d'idees foralistes i, quan encara no era abat de Ripoll, havia presentat com a comissionat de la Diputació del General davant Felip IV dos memorials l'any 1622³⁴¹, sol·licitant del monarca castellà la seva presència al Principat per millorar els problemes pendents, defensant que el rei tenia el deure històric de respectar les constitucions i privilegis que Catalunya tenia, com també el deure moral de fer-ho, ja que les havia jurat .

El 3 de juny de 1643 fra Francesc de Copons rep del virrei La Motte la comunicació de la mort del monarca francès Lluís XIII, demanant que el monestir de Ripoll organitzés funerals per la seva ànima. La filiació profrancesa de l'abat i, com a conseqüència, del monestir, es confirma amb el nou jurament que s'ha de donar al nou monarca francès Lluís XIV, ja que entre els signataris que “*li obeyran y guardaran fidelitat*” l'any 1644 es troba fra Francesc de Copons, abat de Ripoll. Aquest abat va seguir una marcada política profrancesa en desterrar i obligar a marxar a l'exili a diversos vilatans ripollesos i a alguns monjos del seu monestir. Aquestes mesures anaven encaminades a netejar la vila i el monestir d'aquelles persones addictes al rei castellà.

Quines van ser les causes del desterrament?³⁴² Principalment eren expulsats de la vila per mantenir-se lleials al rei castellà. Aquest seria el cas del sacerdot Antoni Puig, que “*por affecto al servicio de Vuestra Magestad (Felip IV) ha sido muy perseguido por los sediciosos y últimamente el Abad de Ripoll (...), por orden de los ministros de la rebelión, le ha hechado de su iglesia y desterrado de su patria*”.³⁴³ Altre motiu va ser el

³⁴⁰ Segurament, com a totes les guerres, hi havia excepcions.

³⁴¹ *Discurso Y Memorial Hecho Por F. Francisco de Copons, ... Don Luis de Copons, ... Y Fr. Ioseph de Calders ... Por El Estado Eclesiastico, Don Francisco de Rocaberti Y Pau, Fra[n]cisco Iorda Y de Gallart Y Ioseph Bautista Astor ... Por El Estado Militar, M. por orden de los Señores Diputados, en Barcelona por Estevan Libreros, 1622.*

³⁴² Tot i que a continuació passo a analitzar les causes concretes del desterrament a la vila i al monestir de Santa Maria de Ripoll, per veure el tema per a tota Catalunya i amb més profunditat llegir VIDAL PLA, Jordi, *Guerra dels Segadors i Crisi Social: Els Exiliats Filipistes (1640-1652)*, Edicions 62, Barcelona, 1984.

³⁴³ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 293, núm. 112

fet de tractar d'ajudar a membres fidels a Felip IV. Aquest va ser el cas de fra Lluís de Pons, dispenser major del monestir de Ripoll el qual *“desde el principio de las alteracions de Cathalunya”* va estar al servei de Felip IV *“socorriendo a muchos soldados, que por los accidentes de la guerra llegavan presos a Barcelona, librando a algunos de ellos”*.³⁴⁴ Un tercer cas observable a la vila de Ripoll era els dels homes d'armes que lluitaven contra les autoritats franco-catalanes. Aquest bé podria ser el cas del doctor en lleis Jeroni Colí³⁴⁵ o el cas del noble Jaume Alemany Descatllar, el qual *“sirvió a V.M. (Felipe IV) a su costa en la campanya de Salsas”* y *“desde los primeros movimientos de Catalunya fue perseguido de los ministros de francia por ser fiel vasallo de V.M.”*. Aquesta fidelitat feu que patís diverses repressions fins que finalment fugí de Ripoll a on va deixar casa i família. En tornar a la vila *“le prendieron con ánimo de darle un garrote”* però alertat per família i amics va fugir un altre cop *“poco antes del sitio de Barcelona”* de 1652.

Hi ha un altre cas interessant d'analitzar, i és el que fa referència a les purgacions dels elements filipistes que va fer l'abat Francesc de Copons dins els mateix monestir. Sabem del cas de dos monjos, Josep de Monrodon, Paborde de Palau del monestir de Ripoll, y Gaspar Grau, monjo d'aquell, que van ser desterrats a Gènova.³⁴⁶ Tal com explica el memorial que van adreçar al monarca castellà *“a los últimos del año 1643 por mandado del Abad de Ripoll (...)y orden de los ministros de francia, por mal afectos a las cosas de aquel Rey, fueron desterrados de Catalunya, y llevados a Italia, secuestrándoles luego sus prevendas valiendo entrambas mil ducados, vendiendoles en pública almoneda sus alajas, que valían muchos ducados”*. Després aquests dos monjos arribaren a la cort a on els trobarem demanant l'ajut del rei per poder costejar el seu manteniment en el seu exili madrileny.

Per tant, queda clar que l'abat fra Francesc de Copons va exercir, tant a la vila com al monestir, una clara política profrancesa encaminada a la depuració de tots aquells elements afins al monarca castellà.³⁴⁷ Ara bé, als desastres de la guerra i als de la fam es

³⁴⁴ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 295, núm. 49

³⁴⁵ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 293, núm. 102

³⁴⁶ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 291, núm. 121

³⁴⁷ L'altra cara de la moneda són els monjos que quedaren a Ripoll i que segurament combregaven amb les idees de l'abat i del regne francès. Així, des del 1643-44 fins l'any 1651 trobem als següents monjos a Ripoll: fra Josep Meca i d'Ivorra (monjo paborde d'Àger), fra don Miquel de Tord, fra Andreu de

va unir la terrible pesta que va assotar la vila a l'agost de 1651 i que va tenir nefastes conseqüències per a la seva població. Aquesta terrible epidèmia tingué lloc entre el 23 de juliol i el 10 d'octubre de 1651. En aquest context l'abat fra Francesc de Copons va fugir de Ripoll tement contagiar-se del morbo però, dissortadament, va morir a Sant Julià de Vallfogona empestat. Tot i la manca documental que ens impedeix confirmar-ho, sembla que arran de la seva mort l'afiliació del monestir canvià. Així, a l'octubre de 1651 ja trobem novament al monestir de Ripoll a dos d'aquells monjos que havien estat desterrats per l'abat Copons; fra Josep de Monrodon i fra Gaspar Grau i, de fet, aquest últim es convertirà en procurador general de la vila i abadiat tres anys més tard. Penso que la seva tornada al monestir, casualment després de la mort de l'abat Copons, seria simptomàtic d'un canvi d'ideologia mercès a la mort de l'abat, que havia mantingut la vila i el monestir sota les ordres del poder francès.

El 13 d'octubre de 1652 caigué la ciutat de Barcelona a mans de Joan Josep d'Àustria. El donzell ripollès Jaume Almeny Descatllar "*Assistió al sitio con otros caballeros de su séquito y sirvió en él a su costa hasta la rendición de la plaza*". Un cop caiguda Barcelona a mans dels castellans "*mandole despues el Senyor don Juan de Austria gobernar la villa de Ripoll para que mantuviese a la obediencia de V.M. aquellas montañas*".³⁴⁸ Així, des de novembre de 1652 fins al 14 d'octubre de 1654 en que morí, el donzell Jaume Alemany Descatllar va exercir de segrestador reial de la jurisdicció de la vila i abadiat de Ripoll.³⁴⁹

Però la vila abacial estigué molt poc temps en mans castelleses. L'any 1653 es començà a fortificar per aguantar l'atac dels miquelets francesos que s'aproximaven. Aquests van assetjar la població durant un mes, i l'1 de juliol de 1653 "*dicha villa (...) por no ser*

Copons, fra Josep Malla (monjo refetorer), fra Lluís Descamps (monjo dispenser menor), fra Josep Junyent (sagristà olier), fra Miquel de Calders (sagristà major), fra Joan de Magarola (monjo cambrer), fra Hugo de Montaner (pavorde de Berga), fra Rafel Domènec (monjo almoiner), fra Climent de Solanell i Foix (monjo obrer) i d'altres monjos com Alexandre Farreras o Francesc de Tord. Dades recollides als llibres notariais del notari Onofre Pont. Veure ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, sign. K20- 23 i ACCE, Manuals Notariais del notari Onofre Pont anys 1644, 1649, 1650 i 1651.

³⁴⁸ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 209 (13)

³⁴⁹ Els comptes del seu govern els podem trobar a ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2895.

muy fuerte, (...) ubo de rendirse”,³⁵⁰ ja que als miquelets assetjadors es van unir 400 infants i 180 cavallers francesos, governats per mossur de Tilli i amb l’assistència de misser Segarra. “*Con la venida de esta gente fue forçoso capitular con los enemigos, porque ya estavamos sin municiones, y muy faltos de viveres, y con pocas esperanças de ser socorridos tan presto*”.³⁵¹ Aquesta rendició es va fer sota la signatura d’un seguit de condicions, com ara que pogués sortir de la vila la guarnició de soldats que hi havia per a la seva defensa, composta per tan sols quarantasoldats castellans i, amb ells, alguns naturals de la vila de Ripoll que fossin addictes a Felip IV i volguessin marxar.³⁵² També es va estipular que no es prendrien represàlies contra aquells que volguessin quedar-se a Ripoll i, detall important, que no es saquejaria la vila un cop entressin els francesos a ella.

Aquests pactes, però, es van incomplir i, quan els francesos entraren a la vila, van arrasar-la, causant un gran desastre al seu pas, saquejant-lo i destrossant-lo tot. El ripollès Josep Taurinyà explicà que “*los Franceses dieron principio al saco; primeramente de las Iglesias, assi la Parroquial, y la de San Eudald, como la del monasterio: de las quales se llevaron no solamente los baules, arcas, y otras cosas preciosas que muchos particulares tenian alli en custodia, sino tambien toda la plata, y vasos sagrados, y ornamentos (...) començaron a saquear la Villa generalmente, con tal impiedad, que no dexaron cosa de valor que no robassen, o hiziessen pedaços*”. Però la cosa va anar més enllà del simple saqueig, ja que “*embistieron como brutos irracionales, a forçar i violentar la honestidad de las mugeres, llevando a violar las donzellas a la Plaça, y calles más públicas desta Villa; cuyo llanto y desesperación de remedio humano, pudiera estremecer los ánimos más crueles de los Tyranos Gentiles*”.

Pel que fa al segrestador reial Jaume Alemany Descatllar, va ser detingut i portat a les presons de Cotlliure, on va romandre onze mesos, fins que va pagar un rescat de 580 doblons. Quan l’any 1654 va tornar a Ripoll, va emmalaltir i, finalment, va morir

³⁵⁰ ETTINGHAUSEN, Henry, *La Guerra dels segadors a través de la premsa de l’època*, Curial, Barcelona, 1993.

³⁵¹ TAURINGA, José, *Copia de carta escrita Por El Doctor Joseph Tauringa, a vn canonigo de la Iglesia Cathedral de la ciudad de Barcelona, en que le refiere las atrozidades y sacrilegios que han cometido los franceses en Ripol ... En Dos de Julio de 1653*, Juan de Blas, 1653.

³⁵² Com en efecte hi havien. Aquesta carta ens dona cognoms ripollesos com els Catllar (Descatllar?), Solañell (Solanel?) Tort o Vasia.

“efecto de la cruel prisión que havia padecido”, deixant a la seva esposa, dona Isabel Descatllar i Bru, i a sis fills “muy pobres por ocuparles el Anamigo la mayor parte de la hacienda en las montañas, que no recobraron asta el Año 1660 en que se ajustaron las paces”, a més que “el enemigo saqueó y derribó del todo la casa de don Jaimesin dexar más memoria de ella que un montón de piedras”.³⁵³

La crueltat amb la que es van comportar els francesos dins la vila va ser tal que fins i tot la premsa de l'època es va fer ressò. Així, un pamflet deia que “Los sacrilegios y crueldades , que los franzeses hizieron en Ripoll, villa no muy lexos de la ciudad de Girona, en el Principado de Catalunya, el Martes primero dia de Iulio deste año de 1653 fueron tan grandes, y tan atrozes, que por notorios no se especifican en esta relación...”. Un altre diu que “baxaron los enemigos (los franceses) el Lampurdan, y ocuparon a Figueras, Yunqueras, Bascara, todas las demás villas (...) y entre otras se rindió la villa de Ripoul, a donde hizieron los franceses los sacrilegios y maldades que ya se repitieron en otra Relación”.³⁵⁴

Durant el breu temps que la vila estigué en mans dels castellans sembla que els homes habitants d'ella havien tingut una major llibertat per a organitzar-se política i econòmicament, potser afavorits per l'absència d'un abat a partir del 1651 junt amb el segrest reial de la jurisdicció, i potser també davant la necessitat de regir la vila en aquesta conjuntura de guerra per aconseguir els diners necessaris per fer front a les despeses que el conflicte bèl·lic comportava per a Ripoll. Tampoc podem descartar que el motiu fos formalitzar l'obediència a Felip IV de Castella, potser com a estratègia per a replantejar posteriorment el pas de la vila de Ripoll al patrimoni reial. Tenim referències a la creació d'un sindicat dels homes de la vila el 6 d'agost de 1652. Tot i que desconeixem el motiu exacte d'aquesta reunió, amb seguretat pretenia poder obtenir diners per sufragar les despeses de la guerra, donat que el 19 d'aquell mateix mes un pagès de Sant Boi de Lluçanès, en Pere de Vilarasau, els comprava un censal per valor de 1000 lliures barceloneses que pagaren amb un altre censal venut a la comunitat de preveres de Sant Pere de Ripoll el 31 de gener de 1653.³⁵⁵ Sens dubte la vila es trobava

³⁵³ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 209 (13)

³⁵⁴ ETTINGHAUSEN, Henry, *La Guerra dels segadors a través de la premsa de l'època*, Curial, Barcelona, 1993.

³⁵⁵ ACRI, protocols notariais del notari Onofre Pont, K25, any 1653.

molt endeutada com a conseqüència dels desastres de la guerra, els allotjaments de soldats i altres despeses que van carregar de forts deutes els ripollesos.³⁵⁶ Normalment aquestes despeses s'haurien de pagar dels comunals del municipi, que ajudaven a alleugerir la fiscalitat de la universitat amb l'arrendament i la venda d'alguns productes, a més de fer de garantia hipotecària davant les vendes de censals,³⁵⁷ però recordem que en el nostre cas aquests estaven monopolitzats i gestionats pel monestir, i el pes del deute de la guerra havia de recaure sobre els mateixos vilatans, especialment després del segrest reial de rendes abacials, que històricament la monarquia aprofitava per pagar les despeses de les seves empreses.³⁵⁸ Per tant, a partir del 1641, a l'endeutament antic s'afegí l'extraordinari derivat d'aquests allotjaments i de la *Tatxa del batalló*,³⁵⁹ i els homes de la vila van haver de buscar alternatives per al pagament d'aquests deutes. Així, a més de vendre censals, sabem que a la dècada dels 40es va començar a cobrar un impost nou sobre l'entrada del vi a la vila. Aquest s'anomenà *dret nou del Batalló de l'entrada del vi* i, com el seu propi nom indicava, probablement es va imposar per tal de

³⁵⁶ Sabem d'altres deutes que tenia la vila i universitat dels homes de Ripoll amb Joan Viladevall de Sora, que els hi havia prestar 800 lliures monedes de sisens, amb la senyora Sala i Codina de la ciutat de Vic i amb dona Maria Frigola. I tot això sense comptar el deute ocasionat per la pesta de 1651, que obligà als ripollesos a pagar al convent l'any 1661 20 dobles d'or (109 ll 2 s) les quals eren a compliment de les 30 dobles que dita vila i universitat estava obligada a pagar al monestir per consemblants havia pagades pels medicaments que es compraren per netejar la vila del contagi de 1651. Veure ACRI, protocols notariais del notari Onofre Pont, sign. K27, any 1661.

³⁵⁷ OLIVARES I PERIU, Jordi. *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*, Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 163

³⁵⁸ Veure els exemples que per anys anteriors recull en la seva tesi CARRIÓ ARUMÍ, Joan. "Catalunya en l'estructura militar de la Monarquia Hispànica (1556-1640). Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments." Universitat de Barcelona, 2008, a les pàgines 221, 223 i 224 i a on s'observa la utilització de les rendes de l'abadia segrestades pel pagament de necessitats de la monarquia.

³⁵⁹ OLIVARES I PERIU, Jordi "Plets i endeutament comunal en la immediata postguerra dels Segadors." *Recerques: història, economia, cultura*, no. 33, 1995, pàg. 35. També SERRA I PUIG, Eva. "La crisi del segle XVII i Catalunya." *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* 24, 2013, pàg. 310. Per veure aquest fenomen d'endeutament de guerra arreu del Principal també és interessant consultar pel període de la guerra dels Segadors a OLIVARES I PERIU, Jordi *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*, Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 369-370 i 384 i següents. Per saber més sobre la tatxa de batalló veure també a ESTANYOL BARDERA, Vicenç. *El pactisme en guerra (l'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació, 1640-1642)*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1999.

recollir diners per fer front a les despeses que per als ripollesos suposava el pagament de la Tatxa del Batalló.³⁶⁰

A la llum de l'escassa documentació trobada, entenc que en algun moment després de la mort de l'abat el segrestador reial concedí un privilegi de consell de govern temporal, potser a causa de la situació excepcional de guerra i invasions constants que patia la vila de Ripoll. O potser el crearen directament els mateixos vilatans sense participació de l'autoritat reial o abacial per poder fer front a la nova situació creada; el Monestir estava defenestrat amb la mort de l'abat dos anys abans i el segrestador de la vila, el noble Jaume Alemany Descatllar, havia estat detingut pels gavatxos i portat a les presons de Cotlliure. Aquests mateixos francesos havien deixat la vila en molt males condicions després del seu pas. Així doncs, sense abat ni governador de la vila, podrien haver-se constituït en universitat per poder fer front a la nova situació creada, sempre i quan aquesta concessió no els hi hagués estat atorgada abans pel segrestador de la vila.

En qualsevol cas trobem la reunió que el 5 de juliol de 1653, després de la invasió dels francesos, tingué lloc a la casa del consell de la vila en la qual trobem a tres cònsols i 19 consellers³⁶¹ (presumiblement van seguir el privilegi atorgat pel monarca Alfons el Magnànim i ratificat per Carles I) com a representants de la major i més sana part dels habitants de Ripoll, *“per certum temporis spatium convocati et congregati juxta privilegium noviter concesum conciliumque et universitatem dictae villae et termini”*. Per tant, reunits per l'existència d'un nou privilegi les dades del qual desconeixem actualment.

En aquesta reunió els ripollesos nomenaren síndic procurador i representant de la vila a l'honorable Jaume Barrera. El seu nomenament es feu per, entre d'altres coses, comparèixer *“per nobis et dicta universitate (...) eoram ex(celelntissi)mo locumtenencie et capitaneo gen(er)alis i p(rese)nti Cathalonie Principato et Regie Mag(estat)tis”* i

³⁶⁰ ACRI, Sign. 654/2

³⁶¹ ACRI, protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K25, any 1653. Aquest consell estava format pels cònsols de la vila i terme de Ripoll Jaume Capdevila, Domènec Casamira i Pere Joan Capdevila, i els consellers Mathias Llorens (apotecari), Sebastià Ginesta (teixidor de llana), Gaspar Llaguna (apotecari), Pons Germà (pintor), Jerònim Quer (teixidor de lli), Pons Benet (sastre), Josep Deop (serraller), Josep Perris (serraller), Joan Mas (serraller), Pere Martir Bojons, Joan Camprobí (paraire?), Jaume Barrera (adroguer), Miquel Vines (fuster), Francesc Molas (canoner), Josep Colomer, Pere Llaguna (candeler de cera), Sebastià Llaguna (adroguer), Joan Vinyals (ferrer) i Nicolau Cabana (teixidor de lli)

firmar qualsevol unió i concòrdia en nom del consell, i suplicar davant el virrei, fent el que fos necessari amb l'obligació dels béns de dita universitat i els seus singulars. Aquesta procura ens porta a pensar que els mateixos homes de la vila tenien la intenció de legitimar i consolidar davant Felip IV aquest govern consolar, i fer-lo així definitiu com portaven segles demanant.

No sabem la durada d'aquest govern consolar, però al llibre del Secretariat de la comunitat de domers i preveres de Sant Pere trobem l'any 1656 una referència al sotsbatlle de la vila, el Jaume Capdevila, que casualment era el cònsol primer de la vila de Ripoll.³⁶²

L'any 1654 Joan Josep d'Àustria passà per Ripoll, tornant la vila a l'obediència del monarca hispà, però altre cop aquesta posició va durar molt poc, atès que el 3 de desembre de 1654 la vila es tornarà a rendir a l'obediència del rei francès, obediència que ja es mantindrà fins el 14 de març de 1660. L'any 1655 tornem a trobar a Ripoll confiscacions de terres i possessions d'aquelles persones que havien mostrat simpaties vers els castellans. Com a símbol de repressió trobem que, pel que fa a les possessions del doctor en medicina Gabriel Vezia, "*li confiscaren la azienda los ministros del Rey de fransa*".³⁶³ I el mateix s'ha de dir dels mercaders de Ripoll Guillem i Gabriel Colí, que també tingueren la seva hisenda confiscada pels francesos fins l'any 1660, en que se signà la Pau dels Pirineus. Aquesta no és sinó una petita mostra de tot allò que es va fer a la vila en nom de la guerra. De fet, al llarg de tota la dècada i fins l'any 1660, podem veure un degoteig de soldats morts o passats per les armes. Morts que ens parlen, subsidiàriament, de petits enfrontaments diaris entre un bàndol i l'altre durant tota la dècada de 1650 i fins la Pau dels Pirineus. I, en tot aquest temps, sembla que els homes de la vila van fer el possible per, aprofitant aquesta situació, aconseguir una forma de govern pròpia independent de l'abat potser, també, obligats per aquesta situació.

³⁶² ACRI, Sign. 752 (Antiga H1)

³⁶³ ACA, Cancelleria, Registres, 5941

5.3. L'ús de la via de dret i de la via dels fets en les pretensions consolars de la vila a l'últim quart del segle XVII

Després de la guerra la vila de Ripoll s'hagué de recomposar al llarg de la dècada dels seixanta i, fins i tot, setanta. S'havien de pagar censals pendents,³⁶⁴ però també reconstruir cases que havien quedat destruïdes per la guerra,³⁶⁵ i també l'hospital de la vila que havia quedat molt malmès.³⁶⁶ Al 1670 trobem Gabriel Vazia, col·lector de les hisendes confiscades dels vilatans que estaven o havien estat sota l'obediència del regne francès, restituint alguns d'aquests béns als seus propietaris.³⁶⁷ No obstant, la relativa calma en la que havia entrat la vila de Ripoll després de la Pau dels Pirineus va durar molt poc. Des del 1674 el monarca Lluís XIV va voler desafiar a la Monarquia hispànica en el seu propi territori, pressionant i assegurant la seva autoritat a la frontera de Catalunya. Aquest mateix any ja trobem a Ripoll a l'Eudald Peresteve, capità de infanteria espanyola de Ripoll i llocs circumveïns, reclutant soldats a la vila i als voltants per a la seva companyia per servir al rei per espai de 6 mesos.³⁶⁸ El 1675 els francesos entraren a l'Empordà i, des d'aquest moment, s'inicià una etapa de presència gairebé anual de l'exèrcit francès sobre el Principat.

³⁶⁴ Amb el corresponent problema que comportava el fet que el capità general Joan d'Àustria el 7 d'abril de 1653 havia ordenat la devaluació i la retirada de la moneda de billó, de forma que els sisens passaren a tenir un valor de diner i mig i les comunitats que durant la guerra dels segadors havien creat censals i els havien cobrat en moneda de billó "*volien renegociar el principal i les pensions*" d'acord amb aquesta devaluació "*perquè els censals del temps que corria la moneda "de Billó adulterina de sisens" no s'havien de pagar ara "ab moneda forta"*". Aquesta devaluació monetària, per tant, tingué un efecte demolidor sobre els censals contrets. Moltes universitats no pogueren pagar-los i hagueren de cedir els seus béns a l'Audiència, que procedí a l'inventari d'aquests emoluments, la seva subhasta i acordà el repartiment de les recaptacions d'acord amb el temps i els creditors. Per al cas de Ripoll, però, segurament no s'hagué d'arribar a aquest extrem, donat que els comunals pertanyien al monestir.. Veure OLIVARES I PERIU, Jordi. "Plets i endeutament comunal en la immediata postguerra dels Segadors." *Recerques: història, economia, cultura*, no. 33,1995, pàg. 37

³⁶⁵ Veure un parell d'exemples a ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, sign. K31 (any 1665) i sign. K36 (any 1670)

³⁶⁶ Cosa per a la qual els administradors de l'hospital hagueren de vendre censals davant la manca de capital per sufragar les despeses que comportava aquesta reedificació, donat que "*lo dit hospital (...) per respecte de la guerra se era distruhit y per terra postrat*". Veure ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, sign. K27, any 1661

³⁶⁷ ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K36, any 1670.

³⁶⁸ ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K40, any 1674.

Des de l'any 1674 fins el 1678 el conflicte va comportar despeses econòmiques importants per a la vila. “*Ha gastat dit Abat per ocasió de las guerras y en servey de sa Magestat (Carles II) cerca de mil lliures cada any [...], ço es per los trànsits y llevas, per las pallas, donatius per bagatges y asemilas*”³⁶⁹. I és que la vila de Ripoll aviat va notar la presència dels terços castellans i l'enfrontament amb els gavatxos dins el seu territori. De fet, es troben nombrosos soldats morts a Ripoll entre el 1675 i el 1679. La intensificació d'aquests òbits entre maig i juny del 1678 ens indica, a més, l'existència de petites escaramusses frontereres entre soldats francesos i espanyols pel camí de Ribes de Freser, justificant així, encara més, la necessitat de la presència d'aquests terços a la vila de Ripoll.³⁷⁰ Els allotjaments suposaven una dura càrrega pels vilatans ripollesos. Aquests allotjaments, que es feien a les cases dels particulars de la vila, comportaven també l'alimentació dels soldats i, a més, el pagament d'un dobló diari pel manteniment dels oficials majors i dels soldats malalts que es trobaven a l'hospital de la vila.³⁷¹ Ara bé, la ocupació de la vila i dels seus voltants per part de l'exèrcit reial era una necessitat ateses les freqüents incursions dels francesos en aquestes zones frontereres.

Per tant, quan encara no s'havia estabilitzat la situació de la vila rere la Pau dels Pirineus, els ripollesos havien de suportar novament un seguit de despeses derivades de la nova situació d'enfrontaments, invasions i guerra amb el país veí, amb tot el que allò comportava. I fou precisament en aquests moments que els ripollesos decidiren enfrontar-se novament al seu senyor baronial, l'abat de Ripoll, a través de la via de dret o de les instàncies judicials interposant un nou plet de reversió a la Corona. Així, el 13 i 14 de desembre de 1677, i el 12 de gener de 1678, ja trobem la signatura de 43 instruments de procura davant el notari ripollès Onofre Pont, per tal de nomenar un

³⁶⁹ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

³⁷⁰Sabem que l'any 1677 ocupaven Ripoll i els seus voltants el terç del Duc de Monteleón i el terç de Barcelona. Al juny de 1678 tenim a Rodard com a governador de les armes de la Vila de Ripoll. Des del mes de setembre d'aquest any fins el gener de 1679 trobem el terç de Mirafuentes – on s'ens esmenten les companyies de don Gaspar Roch i de Don Diego del Mossai, el terç de la ciutat de Figueres i especialment el terç dels blaus-. I a partir de gener de 1679 es troba a la vila el terç de Toledo –amb les companyies d'Antonio Barrientos, de Romero, de don Fernando Correa, de don Juan de Alba, de Miquel de Quintana i de Pedro Benito-.

³⁷¹ Pagament documentat per l'any 1690.

síndic procurador que representés als homes de la vila davant el rei.³⁷² A continuació, el 14 de gener de 1678 els ripollesos van sol·licitar a l'abat de Ripoll la facultat de poder congregar-se per nomenar síndics i poder manllevar censals, amb la finalitat d'iniciar una causa de reversió a la Corona davant la Real Audiència.³⁷³ El 27 de gener de 1678 es signa a Barcelona un document que dona fe que 129 homes de la vila i parròquia de Ripoll, i de la parròquia i terme de Sant Pere de Ripoll, li havien donat poder al notari de la ciutat de Barcelona Bernat Girautell, per tal que els representi davant la Reial Audiència.³⁷⁴ L'Abat, veient l'enrenou que començava a organitzar-se entre els homes de la vila en contra seu, inicia el 4 de març de 1678 un plet contra els seus vassalls de Ripoll davant la Reial Audiència, al·legant que aquests negaven la jurisdicció política i econòmica que l'Abat exercia sobre la vila, amb la pretensió d'independitzar-se del monestir i nomenar cònsols³⁷⁵. Els homes de la vila van ser citats a comparèixer davant la Real Audiència per respondre a les acusacions de l'abat com a part demandada, representats en les persones de Pons Germà, Josep Molas i Rafael Portusach.³⁷⁶ Aviat, però, es demostrà que la resolució dels afers de reversió a la Corona no corresponia a aquesta institució en primera instància i com a tal va ser sentenciat. Per aquest motiu, la vila interposà tot seguit un plet davant el Reial Consell de la Batllia General. Això fou el 27 d'agost de 1678.³⁷⁷ Els homes de la vila sol·licitaven oficialment, per la via de dret, la reincorporació a la Corona.

La litigació no va ser fàcil pels homes de Ripoll, atesa la situació política de la vila. Per tal de litigar els ripollesos necessitaven poder reunir-se en consell general amb la finalitat de designar síndics que els representessin, aprovar talles i endeutar-se de comú acord amb la creació de censals per tal de suportar les despeses que comportava el

³⁷²ACRI, Sign. 415. “*Die vigesima septima mensis Januarii (1678) (...) Ego Bernardus Girautell...*” (Antiga sign. AB, 28). També trobem breus esments de la realització d'aquestes procures a ACRI, protocols notariais del notari Onofre Pont, sign. K42 i K43.

³⁷³ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

³⁷⁴ACRI, Sign. 415 “*Die vigesima...*”

³⁷⁵ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846. També a ACRI, Sign. 415/3 Cartell de lletres citatòries als homes de la vila representats per Pons Germà, Josep Molas i Rafael Portusac, per un plet interposat per l'Abat contra la vila davant la Reial Audiència; i BC, Fulletts Bonssoms, 2627.

³⁷⁶ACRI, Sign. 415/3 Cartell de lletres citatòries als homes de la vila representats per Pons Germà, Josep Molas i Rafael Portusac, per un plet interposat per l'Abat contra la vila davant la Reial Audiència

³⁷⁷ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

procés judicial. Però res de tot això era possible en aquest cas. D'una banda, aquest consell general no podia reunir-se sense autorització de l'abat, que es va negar a concedir les reunions en tot moment. Pel que fa a les despeses del plet, sovint les viles litigants utilitzaven els bens comunals amb l'arrendament i la venda d'alguns productes per satisfer els deutes del comú. No obstant, pel cas de Ripoll, aquests béns es trobaven completament monopolitzats pel poder abacial, amb la consegüent impossibilitat d'aprofitament per part dels vilatans. Aquestes dues qüestions van ser molt debatudes i van tenir una gran importància al llarg de tot el procés judicial, ocasionant fins i tot la paralització del plet fins que es resolgués el problema de la reunió del consell general i de la creació de mecanismes apropiats per tal de suportar les despeses ocasionades. Tot i que no analitzarem aquí aquest plet, que ja fou l'objecte d'un treball anterior,³⁷⁸ si vull fer cinc cèntims d'aquestes dues qüestions que dificultaven les pretensions dels ripollesos en tant que, a més, eren dues qüestions que acompanyaren els homes de la vila al llarg dels segles cada cop que volien tractar el tema de la reversió jurisdiccional a la Corona a través de les instàncies judicials.

El 15 d'octubre els homes de la vila iniciaren el primer altercat que paralitzava el plet en tant que no es resolgués la qüestió que l'havia suscitat.³⁷⁹ Els homes de la vila demanaren a Josep de Rocabertí, Batlle General de Catalunya, que els hi concedís

³⁷⁸ L'anàlisi exhaustiu d'aquest plet el vaig fer amb el meu treball de DEA guiat per la doctora Eva Serra i Puig i presentat davant del tribunal al mes d'octubre de 2007 a la Universitat de Barcelona titulat *La lluita pel municipi consolar de la vila de Ripoll (1678-1720). Un conflicte antisenyorial entre el legalisme i la revolta*.

³⁷⁹ Per a entendre el que era un altercat ens hem de dirigir al jurista Llätzer de Dou, que deia que la segona regla que havia de seguir-se en un judici era que si hi havia alguna qüestió prejudicial, havia de tractar-se abans que la causa principal a través d'articles de previ pronunciament. Aquests articles de previ pronunciament acostumaven a anomenar-se a Catalunya altercats. El mateix jurista Dou denuncia l'abús i mal ús d'aquests altercats als tribunals catalans, ja que "*son el pretexto, ó la capa, con que se cubre la malicia de las partes, y de los malos procuradores y juristas, ocupados en estudiar como puedan suscitar muchas dificultades, y proponerlas una tras otra [...] obligando á pelear en cada palmo de tierra, que se ha de ganar. De este modo se agotan en discuir medios, para diferir con largas la decisión del pleyto, y fatigar a las partes interesadas*". Per tant, eren qüestions incidentals relacionades amb el plet que havien de resoldre's abans de la causa principal i que paralitzava aquesta fins la seva resolució. Veure DE DOU Y DE BASSOLS, Ramón Lázaro, *Instituciones de Derecho público general de Espanya con noticia del particular de Catalunya y de las principales reglas de gobierno en cualquier Estado*, Volum 6, Banchs Editor, Barcelona, 1975.

facultat per poder congregarse sense llicència de l'abat, amb la finalitat de nomenar síndics i buscar els diners necessaris per poder pledejar. Segons els homes de la vila, don Gaspar Casamitjana i Erill es resistia a tractar sobre aquest tema i *“si algú vol ser ex ministeri lo dit Abat, o, sos ministres los castigan, lo que es totalment contra tot dret i justícia”*

El 15 de desembre de 1678 l'advocat de l'abat negava que el monestir s'hagués oposat a les pretensions de la vila sobre la incorporació de la jurisdicció de Ripoll a la Real Corona, negant haver *“perseguit ni castigat a persona alguna per haver tractat de dita cosa”*. D'altra banda, l'abat negava que els homes de la vila li haguessin demanat llicència per poder congregarse i manllevar censals. És per això que els ripollesos es veieren en l'obligació de demanar-li una nova llicència de reunió el 27 de gener de 1679, advertint que en cas els hi fos denegada la demanarien al batlle general o a qui convingués. Pel 3 de febrer encara no havien rebut resposta.

No fou fins el diumenge 12 de març de 1679 que l'abat convocà a tots els homes de la vila de Ripoll i els seus termes privilegiats a la sala del Palau Abacial i, davant els 252 caps de casa que es van congregar a so de trompeta feta pel corredor públic Joan Anglada, els feu la proposta de llicència següent:

- a) Quant a la llicència de reunió, com que es tractava de l'assistència conjunta de molta gent, els homes de la vila tindrien prohibit congregarse o cobrar talls ni taxes sense assistència del batlle o altre oficial de la vila. A més, aquells ripollesos que no volguessin participar en la reunió ni subjectar-se a la càrrega de talls i taxes no podien ser obligats a fer-ho, encara que la major part de la població ho volgués.
- b) Quant a la facultat d'imposar talls i taxes, els homes de la vila havien de nomenar col·lectors per tal de recaptar aquests diners, i cada any aquests col·lectors havien de donar comptes a l'abat o als seus oficials d'allò que haguessin cobrat i gastat, despeses que estarien única i exclusivament referides al pagament d'aquest plet. Per pagar aquests censals manllevats i les seves pensions l'abat els hi donava facultat per obligar les seves persones, béns i emoluments, però no allò que l'abat rebia i col·lectava en la vila per raó del dret del vi, pa, mercaderies, entrades i eixides o d'altres impositcions, tavernes i gavelles, és a dir, dels emoluments comunals de la vila. D'altra banda, si s'havia

de fer algun empenyorament o execució o altre acte semblant, aquell l'hauria de fer el batlle o qualsevol altre oficial baronial.

La gran majoria de vilatans, però, no acceptaren aquesta llicència ja que la consideraven insuficient en referència a allò que ells havien demanat. A les condicions establertes per l'abat van argumentar que si l'abat autoritzava la reunió dels homes de la vila i els permetia formar consell, si en aquell intervenia la major part dels singulars (més de les 2/3 parts), creien que la resolució de la majoria havia d'obligar a la resta, ja que segons dret, a les resolucions del consell de les universitats i de qualsevol comú, la major part obligava a la menor part, amb la qual cosa, si la major part volia imposar talls i tatxes i manllevar censals, tots havien de contribuir-ne.

D'altra banda, creien que per pagar els censals manllevats i les seves pensions tenien dret a utilitzar els diners que l'abat rebia i col·lectava en la vila per raó dels drets del vi, pa, mercaderies, entrades i eixides o d'altres impositcions, tavernes i gavelles, atès que aquests béns i emoluments pertanyien a la vila, tot i que els administrava l'abat per l'absència d'un govern polític propi a Ripoll. Això contrastava amb la visió del monestir, que creia que els emoluments, impositcions i gavelles no eren dels homes de la vila, ja que no tenien títols ni privilegis reals que legitimaven la seva propietat, ja que en tractar-se de regalies, la seva propietat sols podia adquirir-se per reial privilegi o per prescripció immemorial. I aquest últim argument era el que beneficiava el monestir, donat que, en el cas que no es trobessin aquests privilegis reals, els comunals pertanyien en propietat al senyor baronial en virtut del temps immemorial, o de la centenària “*en que los Abats de Ripoll han acostumat usar y ordenar [...] las impositcions y cisas, o, gavellas y disponer de ellas...*”³⁸⁰

Per tant, la qüestió no tractava tan sols de la recuperació de la jurisdicció de la vila per tenir un consell de govern propi, sinó també de poder controlar i administrar els emoluments de la vila que havien de pertànyer i beneficiar a aquesta, i no al monestir. Ja Jordi Olivares ens fa notar que tot l'esforç social i el pes econòmic de la redempció jurisdiccional requeria exclusivament sobre les col·lectivitats de les viles catalanes, i era necessari fer consell general per designar síndics, aprovar talles i endeutar-se en censals

³⁸⁰ ACA, Reial Audiència, Plets civils, 13846

morts per tal de suportar les despeses del procés.³⁸¹ Així doncs, sota l'argument que “del modo que lo senyor Abat los ho vol donar que noy vol saber res sino es del modo que demanan a la Cort Real de la Batllia”,³⁸² a l'endemà, dia 13 de març de 1679, i tal i com ja havien advertit, els homes de la vila van sol·licitar una nova llicència per poder congregar-se i manllevar censals davant la Batllia General, promovent un nou altercat al plet.

Finalment, mitjançant una Reial Provisió de 13 de maig de 1679, el relator del plet Don Thomas de Marañoso va atorgar una llicència als homes de Ripoll, en la qual va establir que el Consell de la vila es reunís únicament per a tractar assumptes del plet i estigués format sols per les persones que volguessin lliure i voluntàriament concórrer en ell. De la mateixa forma, sols va concedir que contribuïssin en els talls, les col·lectes i el pagament de censals aquells que volguessin, podent únicament obligar-se els béns propis i els emoluments del comú que es formés per dit efecte –que estaria format pels diners recaptats pels mateixos talls i col·lectes- i no els de la vila.³⁸³ Fins aquí es deia el mateix que a la llicència de l'abat. Que aportava de nou? Que els comptes s'haurien de retre davant el Batlle General enlloc de davant l'abat, i que per a les reunions del Consell General no calia l'assistència del batlle o de qualsevol altre oficial de l'abat, però sí se l'havia d'avisar i requerir la seva voluntària assistència, cosa que no exclouia l'assistència dels oficials reials.

Tot i que amb aquesta nova provisió podria semblar que es solucionava el problema, i va prosseguir endavant el plet, la enemistat i el joc brut tant d'un bàndol com de l'altre feu que els problemes entorn d'aquestes dues qüestions cuegessin al llarg del temps dins d'aquesta primera instància en la via judicial. Concretament, l'abat i monestir acusaren als ripollesos de reunint-se moltes vegades sense assistència de cap oficial reial ni baronial, o, sense avisar a l'abat ni requerir la seva voluntària assistència. Un exemple d'això tingué lloc al mes de novembre de 1679. El dia 2, el batlle de Ripoll va trobar als síndics de la vila reunits a la Capella de la Congregació de Nostra Senyora de la parròquia de Sant Pere de Ripoll sense assistència de cap oficial reial ni baronial. El

³⁸¹ OLIVARES I PERIU, Jordi. *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*, Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 342

³⁸² ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

³⁸³ BUB, 07 B-38/2/1-21 “*Lo molt illustre fr Don Gaspar Casatmijana...*” 1684. També a ACA, Reial Audiència, Plets civils, 13846.

batlle els hi manà que es desagreguessin, però ells no van voler ja que al·legaren que estaven reunits per tractar qüestions de la confraria i no del plet. La versió de l'Abat va ser que no van voler perquè els síndics deien que podien juntar-se i congregar-se lliurement. El notari Hyerònim Vinyals, prevere beneficiat i ecònom de la Doma Tercera de Sant Pere de Ripoll, va llevar acta dient que *“son anomenats sindichs del Rey y que tenen poder per fero ço es per ajuntar se sempre que vullan y ahont escullan y que foren anomenats sindichs per lo senyor Rey ... pera tractar del plet... y que fins ara no se ha tractat cosa del plet sino de cosas de la congregació... sent tots confreres de la dita congregació”*.

Tot i els constants incidents provocats per aquestes dues qüestions, el procés finalitzà el 17 de setembre de 1683, moment en que Don Raymundo de Oms y Santa Pau, Batlle General i Procurador dels Feus Reals de Catalunya, sentencià aquest plet a favor del monestir de Santa Maria de Ripoll, seguint la pronunciació prèvia dictada a tall d'assessorament per part de la Reial Audiència. Els homes de Ripoll, com a perdedors del plet, van ser condemnats a pagar les despeses. Despeses a les quals s'havien d'afegir el pagament del procurador dels homes de la vila, o les dietes dels síndics que van baixar a Barcelona per fer gestions davant el Tribunal de la Batllia General. Per fer-ne front, els homes de la vila van sol·licitar un cop més al batlle general que ordenés al clavari de la vila el pagament d'aquestes despeses de les impositcions que s'obtenien per l'arrendament dels emoluments de la vila. D'aquí sorgí un nou plet davant la mateixa Batllia General que es resolgué a través d'una concòrdia el 14 d'abril de 1685 sobre els emoluments de la vila de Ripoll a favor dels particulars habitants d'ella.

El 2 de novembre de 1683, doncs, la vila de Ripoll interposà causa de suplicació segona davant la Reial Audiència. Aquesta segona causa, però, tampoc reeixí, ja que el 31 de març de 1691 Don Narcís d'Anglasell, des de la Sala Tercera d'aquest tribunal, sentencià a favor de l'abat. I una segona impugnació de la sentència a la mateixa Audiència finalitzà amb idèntics resultats el 6 de desembre de 1691. Sobre aquesta última sentència, però, es convenient afegir que al setembre de 1691 els homes de la vila ja havien intentat renunciar al plet, al·legant que la vila es trobava massa endeutada amb les càrregues econòmiques que comportava l'allotjament de soldats i la guerra, ja que *“... los naturals de dita vila se troben miserables per ocasio de la Guerra i ocupats la major part en lo real exercit que temps ha tenen en aquells paratges, tots los que los*

*constituheix en lo estat de no poder continuar lo gasto per suportar lo curs de la present causa ni de cuydar de ella y així renuncian ha aquella...*³⁸⁴. Renúncia que ni tan sols van poder fer fàcilment, atès que necessitaven poder reunir-se un cop més en consell general per dotar el procurador dels poders necessaris per fer la renúncia, reunió que l'abat denegà un cop més, al·legant que “...es gran absurdo demanar voler tenir Consell General a vista que lo principal ques disputava (al plet) prové de no poderse fer tal pretesa convocació”³⁸⁵.

Aquesta lluita per la via legal va durar, per tant, tretze anys (1678 – 1691) sense que el bàndol dels homes de la vila de Ripoll aconseguissin les seves pretensions consolars. No obstant això, el procediment de litigació no fou estèril, atès que aquest havia legitimat la lluita del municipi i havia debilitat, o al menys qüestionat públicament, l'autoritat de l'abat com a senyor baronial. De fet, els ripollesos van tenir algunes petites victòries, com la del pagament de les despeses amb els emoluments de la vila i la sensació que no tot valia, sinó que hi havia una instància superior a l'abat, com era el monarca, que podia limitar el seu poder abusiú i monopolitzador i demanar-li responsabilitats.³⁸⁶ El plet a les instàncies judicials propiciava una sortida dins l'abusiu i ofegador món feudal. Tanmateix, es tractava d'un món feudal encara jurídicament poderós, però econòmicament afeblit per l'existència d'altres formes d'acumulació de riquesa de signe no feudal que hi competien. El plet donava legitimitat a les seves pretensions, que trobaven una via legal de lluita social.

Pledejar era una força nascuda en el si del règim senyorial però aliena i enfrontada a aquest règim gràcies al creixement de la demografia, la producció i la capacitat econòmica dels plebeus. El fracàs del plet no va fer que els homes de Ripoll perdessin la fe en aquestes instàncies superiors i veiessin la revolta com l'única possibilitat per a que tinguessin èxit les seves pretensions, ja que van tornar a fer les mateixes peticions pluriseculars davant la Real Audiència posteriorment, al segle XVIII, en un plet de

³⁸⁴ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

³⁸⁵ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

³⁸⁶ Un altre exemple d'això el podríem trobar en la fiscalització per part del Mestre Racional l'any 1690 de l'ús dels béns i arrendaments comunals, en exigir-se, des del Mestre Racional, que l'abat ensenyés els llibres de comptes del seu clavari dels últims anys, fet que se'ns esmenta a ACRI, Sign. 415/2 *Dudas sobre las quales se ha de discurrirse en la generalidad con la que el gobierno establece regidores por todos los pueblos debe comprenderse la villa de Ripoll.*

dècades que finalment van guanyar. El fet d'aixecar-se contra la normalitat institucional existent a la vila per obtenir per la força allò que demanaven, va ser tan sols aprofitant moments de desgavell polític i institucional, com a alternativa a la via legal, però no pas com a única alternativa després del fracàs d'aquesta via. Com deia Olivares, cal repensar la litigació situant-la com un element integrat dins la cultura popular, un fenomen propi dels pobles que veien en la litigació una sortida.

Per tant, tal i com ja hem vist, l'any 1691 els ripollesos havien de renunciar al plet per ocasió de la guerra i dels exèrcits que contínuament ocupaven la vila. Aquesta ocupació ja l'havíem vista pels anys 74-75. A més d'allotjar-s'hi els soldats a les cases dels particulars –i amb probabilitat no dins el monestir, cosa que podia afavorir un cert malestar entre la gent de la vila contra els monjos i l'abat-, els donaven menjar i un dobló diari pels oficials majors i per mantenir els soldats malalts que es trobaven a l'hospital de la vila. Aquest problema dels allotjaments va comportar la despoblació i fugida de moltes viles i llocs del Principat. I un problema encara pitjor: la revolta dels Barretines entre 1687 i 1689. A una plaga de llagosta que malmeté les collites de l'any 1687, es van afegir els allotjaments desproporcionats de les tropes hispàniques que es disposaven a reprendre la guerra contra França,³⁸⁷ exigint unes contribucions per a l'exèrcit massa feixugues. La revolta s'inicià a la vila de Centelles i va venir marcada amb un to antisenyorial, encara que també antifiscal,³⁸⁸ ja que tot va començar per la negativa d'aquest poble a pagar les contribucions per a les tropes espanyoles, perquè consideraren un abús els 24 rals diaris que cobrava el seu principal allotjat, el capità Ballaró.³⁸⁹ Els pobles dels voltants havien al·legat pobresa per a no contribuir-ne. El virrei en un principi va utilitzar mesures de força contra la negativa dels habitants de Centelles, enviant tropes de cavalleria i infanteria, que també es van allotjar als voltants, esclatant una baralla en un dels masos amb els paisans. Arran d'això, es va alçar un sometent amb gent de la zona i van fer fora als soldats. Finalment una comissió de 16 persones van demanar perdó i tot es va normalitzar. El germen de la revolta, però, ja

³⁸⁷ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els Catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993, pàg. 31

³⁸⁸ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim. *Els Catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993, pàg.. 31

³⁸⁹ ESPINO LÓPEZ, Antonio, *Catalunya durante el reinado de Carlos II. política y guerra en la frontera catalana*, Manuscrits, Bellaterra, 1999, pàg. 72

estava sembrat. Aquest context va coincidir amb un context polític delicat per la desinsaculació i l'empresonament del diputat eclesiàstic Antoni Saiol, de l'assessor del General Daniel Saiol i de l'oïdor militar Josep Sitges, els únics representants polítics que havien fet costat a les demandes dels pagesos. Aviat la revolta s'estengué a Collsacabra, al Lluçanès i al Vallès, al Llobregat, la Segarra i l'Urgell. A partir de la repressió ferotge de 1689, a càrrec del virrei Villahermosa, i després de l'exili a França d'alguns dels principals dirigents, la revolta es va apaivagar, però tingué rebrots localitzats al menys fins el 1694.³⁹⁰

Jaume Dantí ens parla de les causes més rellevants de la revolta, que podrien resumir-se en la lentitud de la represa econòmica de moltes comarques de Catalunya, amb un grau de creixement mínim acompanyat d'una expansió demogràfica continuada, cosa que provocava un empitjorament de la qualitat de vida; el pes creixent de l'allotjament de tropes malgrat la seva inconstitucionalitat, que a més es trobaven desigualment repartides pel territori català; els abusos ja esmentats dels exèrcits i la multiplicació de privilegis de tota mena que comportaven l'exempció dels allotjaments.³⁹¹

Però el problema dels allotjaments i del descontentament de les classes populars, que amenaçaven amb la revolta social, no era l'únic existent a Catalunya. Poc a poc va anar creixent una malfiança envers la monarquia hispànica i els seus oficials, incapaços de defensar Catalunya contra els constants atacs i invasions franceses, alhora que incomplien les constitucions catalanes³⁹².

Aquestes revoltes van tenir alguna incidència sobre la vila de Ripoll? El cert és que a primera vista no sembla que tinguessin cap influència sobre la vila. En aquesta època Ripoll també allotjava soldats, i des de feia molts anys, però no hem trobat cap esment a cap revolta. És possible que això fos per la proximitat del perill francès, que feia que mantenir terços reials tingués més sentit.

Dins els diversos moviments de tropes per la zona, sabem que Camprodon es va rendir als francesos el 24 de maig de 1689. El 15 de juliol del mateix any els gavatxos

³⁹⁰ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els Catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993. pàg. 33

³⁹¹ DANTÍ, Jaume *Aixecaments populars als països catalans, (1687 – 1693)*, Barcelona, 1990

³⁹² ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els Catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993 .pàg. 34

destruïen les fortificacions de les coves de Ribes de Freser³⁹³ i ocupaven la vila de Ripoll, obligant a l'abat Gaspar de Casamitjana i Erill a exiliar-se a Barcelona³⁹⁴. Per combatre els francesos trobem el 26 de novembre de 1689 la presència dels terços castellans a Besalú, a la plana de Vianya, a la Plana d'en Bas i a les proximitats de Ripoll³⁹⁵. Fins l'any 1690 “*los Excelentísimos Senyores Lugartenientes, y Capitanes Generales del Real Exercito [...] – diuen els homes de la vila l'any 1695- siempre acostumbraron de alhojar en dicha villa uno de los Tercios del Real Exercito de mas refuerço*” per considerar la vila un punt estratègic per salvaguardar les viles de Sant Joan de les Abadesses, Vallfogona, Gombren, el terme de La Guàrdia, Sant Quirze, la Vall de Ribes, Vidrà, Alpens, Borredà i altres. La situació geogràfica de Ripoll la feia també una zona clau per a la seguretat de les ciutats de Vic, Manresa, i els llocs del Lluçanès, Berga i Cardona, ja que la vila es trobava en l'únic pas per on es podien conduir el tren d'artilleria per arribar a aquests llocs³⁹⁶. D'altra banda, no podem oblidar que Ripoll era ja a finals d'aquest segle un punt de fabricació d'armes de foc, cosa que sens dubte la convertia en un lloc interessant a defensar per la utilitat que podia tenir per l'exèrcit aquesta indústria. No oblidem que cinquanta anys abans la vila de Ripoll ja havia assortit d'armament a la mateixa Diputació de General en la guerra dels Segadors.

L'any 1690 el francès duc de Noailles decideix dirigir les seves accions cap a la frontera catalana derruïnt les fortificacions de Sant Joan de las Abadesses i de Ripoll, com també les torres de Ribes de Freser i Pardines. Amb això, tot el país quedava sense defensa des de Prats de Molló fins a Vic.³⁹⁷ Va ser el cabdill miquelet de França E. Torres qui va

³⁹³que defensaven l'entrada a les valls dels rius Ter i Freser

³⁹⁴PELLICER, Jose Maria, *Santa María del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888 pàg. 204.

³⁹⁵ACA, Consell d'Aragó, lligall 211. Concretament es trobaven les companyies del mestre de camp Don Juan de Acuña, la de Don Blas de Trinxeria, la companyia de Don Estevan Bellet, la de Don Lucas Laporta, la de Guillem Leoyre, la de Maremon, la de Don Leonardo Arandemberg, la de Don Jorge Blasco i la de Don Lorenzo Barutell

³⁹⁶ACRI, 418/1 Al·legat o justificació que la vila de Ripoll adreça al Rei segons el qual s'exposen els avantatges d'una administració amb cònsols i universitat i es demana la derogació de l'ordre de la Cancelleria segons la qual s'anul·lava el sistema consolar de govern. 1695?

³⁹⁷ESPINO LÓPEZ, Antonio, *Catalunya durante el reinado de Carlos II. política y guerra en la frontera catalana*, Manuscrits, Bellaterra, 1999, pàg. 113

guiar Noailles cap a aquests pobles del Ripollès.³⁹⁸ Com a conseqüència, Ripoll quedà sota poder francès. Mussur Bolanda fou el governador de les armes en aquell moment el qual, abans de marxar de la vila, ordenà els ripollesos que arreglessin els camins pel pas del seu exèrcit. Uns quants jornalers es van organitzar per arreglar-los davant l'amença de saquejar tota la vila.³⁹⁹ L'espoli, però, es dugué a terme igualment i mossieur Bolanda, abans de marxar, va enderrocar les muralles de Ripoll i les seves torres, resultant afectades moltes cases properes i la torre de l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll.

Aquesta catàstrofe de 1690 va tenir importants repercussions a l'època, especialment si atenem a la quantitat d'informació que sobre el particular es va escriure i ha arribat fins els nostres dies. El Comte de la Corzana, virrei de Catalunya, explicava el 13 de juliol de 1690 al duc de l'Infantado que "*Nada es avido de nuevo mas de la demolición de San Juan de las Abadesas y Ripoll de todas las murallas y que el enemigo se mantenía en aquella cercania (...)*".⁴⁰⁰ Alhora, una altra font documental, en aquest cas el Llibre del Secretariat de la Comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere de Ripoll, descriu aquesta intervenció dient que "*En lo any de 1690 Monsur de Bolanda General de las Tropas Francesas espalla las murallas de la vila de Ripoll ab 24 Torres que sirvian dita vila y Juntament se derriba, o, espalla la capella de la congregació que era sobra las voltas de la present Iglesia de St Pere de Ripoll [...]*". Fins i tot el mateix Feliu de la Penya, en els seus Annals, en fa esment d'aquest enderroc en dir que "*Salió de Barcelona el virrey a 19 de Julio (de 1690) para el Exercito. En este tiempo partió el Francés de Olot, demolió los Muros, y Torres de San Iuan de las Abadesas, y Ripoll, retirandose á Ruysellon*".⁴⁰¹

³⁹⁸ESPINO LÓPEZ, Antonio, *Catalunya durante el reinado de Carlos II. política y guerra en la frontera catalana*, Manuscrits, Bellaterra, 1999, pàg. 95

³⁹⁹ACRI, 418/1 Al·legat o justificació que la vila de Ripoll adreça al Rei segons el qual s'exposen els avantatges d'una administració amb cònsols i universitat i es demana la derogació de l'ordre de la Cancelleria segons la qual s'anul·lava el sistema consolar de govern. 1695?

⁴⁰⁰AHN, OSUNA, CT.41,D.1-17 (1687-02-22 / 1693-07-25) "Cartas del conde de la Corzana al duque del Infantado sobre la guerra de Cataluña, evolución de la campaña militar, demolición de las murallas de Ripoll, se postula para la vacante del gobierno de Gibraltar, y avisa del ataque naval francés al Peñón."

⁴⁰¹FELIU DE LA PENYA, Narcís, *Anales de Catalunya*, Volum. 3, Barcelona, 1709, pàg. 405.

És possible que totes aquestes circumstàncies tinguessin conseqüències en la lluita que tenien els homes de la vila de Ripoll contra l'abat davant la Reial Audiència. Primerament per la inexistència de moviment en el plet des de l'any 1687 fins l'any 1691 en que es dictà sentència, coincidint, curiosament, amb aquests anys en que s'intensifiquen les hostilitats a Ripoll i arreu de Catalunya, així com els allotjaments. A més, en la causa d'apel·lació segona, els ripollesos van haver de renunciar a la causa perquè es trobaven els terços reials allotjats a la vila i no tenien diners per continuar pledejant. En aquest cas, la guerra va ser un factor molt important dins la lluita jurisdiccional de la vila. Una guerra que es trobava present pels ripollesos des de feia dècades, ja que molts dels comportaments quotidians de la gent al llarg de la segona meitat del XVII es trobaven condicionats en bona mesura per aquesta constant invasió d'uns i altres, saqueigs, allotjaments de tropes, patiment de robatoris i destruccions. Serviria d'exemple per provar això les paraules del següent escrit notarial de 1685 on Francesc Saguí, serrador i familiar del Sant Ofici de la Inquisició de la vila de Ripoll, arrenda a Pau Puig i a Francesc Puig, ferrers de l'esmentada vila, una enclusa de ferro, amb pacte que *“en cas (lo que Deu no vulla) que esta vila fos invadida dels francesos que dits Puigs tingan obligació de retirar la dita enclusa en alguna iglesia de la present vila...”*⁴⁰²

L'any 1694 tornem a trobar els francesos al Ripollès. El 26 d'agost, des de Capsacosta, s'ordena al batlle i als cònsols de la vila de Ripoll que retin obediència a mossieur Chevallier de Carbon, comandant de Lluís XIV.⁴⁰³ Així ho feu el monestir, en enviar als seus oficials a jurar-li fidelitat. Uns dies més tard, al setembre de 1694, el francès mossieur de Prexach amenaça amb saquejar i cremar la vila de Ripoll, i matar els seus habitants, si aquests no li paguen 500 dobles, segrestant a alguns ripollesos per aconseguir el pagament d'aquest tribut. Els diners, en efecte, van ser reunits i entregats al governador francès. No obstant, aquest robà a Ripoll més de 3000 quarteres de blat abans de marxar.

Aquestes amenaces de saquejos i extorsions van ser constants al llarg d'aquests anys, convertint-se en una situació que, no per habitual, era fàcil de suportar. Per aquest motiu, molts vilatans de Ripoll van fugir de la vila amagant-se a les muntanyes del

⁴⁰² ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, Sign. K48, any 1685

⁴⁰³ ACRI, Sign. 418/1 Carta de citació.

voltant. Però no sols la gent del poble. “*Los dichos Sindicos (comunicaron) publicamente, que ellos tambien se querian retirar, bolviendo dichas tropas, de suerte, que cada uno acampara como pudiera, y que la villa se governasse de la suerte que quisiesse*”. És per aquets motiu que, abandonats pel senyor baronial i els seus oficials, els homes de la vila van decidir congregar-se a la parroquial església de Sant Pere de Ripoll el dia 23 de setembre, i van decidir erigir-se en universitat amb consell i cònsols. En aquest cas, el fet de la guerra va contribuir a que s’acomplissin les seves aspiracions. El factor de guerra, doncs, és un element explicatiu que marca les relacions amb el monestir.

Sabem, a més, que l’any 1694 els ripollesos, junt amb d’altres viles i llocs veïns, van formar una germandat per tal de defensar-se del francès, fent una mena de confederació que, en un moment donat, podia arribar a aixecar més de 2000 homes per resistir les armes franceses. Ara bé, finalment, els cònsols de la vila van escriure al Marquès de Villena suplicant-li que reintegrés la vila a l’obediència del monarca Carles II, amb l’esperança que aquest els deslliurés definitivament de les constants incursions i abusos que els francesos practicaven per la zona. Va ser llavors quan el marquès va ordenar a Fernando Pignatelli, que es trobava amb les seves tropes a la ciutat de Vic, que pugessin cap a Ripoll, vila que va allotjar als terços reials amb un total de 1000 cavalls i 500 homes d’armes entre soldats i miquelets. Des d’aquí Pignatelli va enviar quatre companyies de Dragons a les viles de Sant Joan de les Abadesses i Vallfogona. Gràcies a això, sembla que Ripoll va quedar definitivament sota l’obediència del monarca espanyol fins que esclatà la guerra de Successió al Principat.

Acabada la via de dret per la vila de Ripoll, i esgotada en totes les seves instàncies sense que aconseguís assolir les seves pretensions, va tenir lloc la via de fet, però no com a resposta al fracàs de la via judicial, ja que la via de fet no va venir en forma de revolta social, ni immediatament el mateix any 1691 o 1692, sinó que aquesta vingué com a oportunitat donada per la conjuntura bèl·lica que afectaria directament la vila a partir de 1694. Sobre aquest tema hi ha diversos estudis que ens parlen sobre la necessitat que la via legal contra el senyor baronial hagi fracassat perquè es radicalitzi la postura popular i esclati la violència. Sembla que en produir-se el fracàs de la via judicial, seguit d’una segura repressió baronial sobre els síndics de la vila, la frustració col·lectiva

desencadenava la revolta.⁴⁰⁴ Pel cas de Ripoll no va ser així, ja que ells únicament van aprofitar el moment conjuntural com a via alternativa per aconseguir allò que volien, i això no va passar fins tres anys més tard de finalitzat el plet; no trobem moviments de fet per part de la vila fins el 1694, aprofitant els atacs francesos i l'abandonament del seu senyor baronial i els oficials corresponents. Això indica que no va existir una revolta de la vila arran el fracàs de la via judicial, no al menys de forma immediata.⁴⁰⁵ Potser això podria ser per a l'existència de tropes a la vila, que podrien fàcilment reprimir els revoltats. La conjuntura bèl·lica de 1694 propiciava altres vies, potser menys legals, però adients per assolir allò que ells pensaven que els hi era legítim. En aquest fet els homes de la vila únicament van veure una oportunitat a través de la via de fet.

Per tant, partint de la interpretació que per la vila de Ripoll la via de fet en aquest moment no va ser una resposta al fracàs de la via judicial,⁴⁰⁶ sinó una qüestió d'aprofitament conjuntural, hem de tenir present que la situació diferenciada de la vila,

⁴⁰⁴ OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*. Pagès editors, Lleida, 2000 pag. 70 i ss..Veure també LORENZO CADARSO, P.L. *Los conflictos populares en Castilla (sigos XVI-XVIII)*, Madrid, 1996, pag. 171 i ss

⁴⁰⁵ Això no exclou que, en efecte, arran del fracàs del plet, l'abat exercís un seguit d'actes repressius contra els síndics de la vila. Podem tenir present el cas del manyà Joan Seguí, que va tenir un enfrontament amb les autoritats de la vila designades per l'abat al setembre de 1683, just quan va finalitzar el plet. El manyà Joan Saguí, que des del 1679 havia estat un dels síndics de la vila de Ripoll a les instàncies judicials, es queixà que el batlle de l'abat, a instància de l'arrendador dels drets i mercaderies, li havia tret i retingut un carregament de 27 canons llargs que li pertanyien. L'excusa era l'obligació que deien que en Saguí tenia de pagar els drets d'aquell carregament. Segons el manyà, no ho havia de fer, ja que estava exempt de tota jurisdicció en ser familiar del Sant Ofici. L'arrendador de drets i mercaderies llavors al·legava que si en Saguí no volia pagar havia de demostrar que el carregament era seu. Tot plegat és un exemple de la pressió que els oficials baronials devien exercir sobre els homes de la vila com a represàlia per l'enfrontament que havien suscitat i mantingut a les instàncies judicials per la jurisdicció de Ripoll. Veure ACRI, Sign. 415/4

⁴⁰⁶ Cal remarcar que aquesta afirmació respon al període que s'obre l'any 1694 com a conseqüència de l'ocupació per part de l'exèrcit francès de la vila i els voltants, ja que posteriorment veurem que l'any 1698 es dona una altra via de fet, la de la revolta, aquesta sí com a conseqüència de la impossibilitat que els diversos virreis acceptessin el consolat erigit pels homes de la vila, donant lloc a la via de fet pel fracàs de la seva legitimació per la via de dret.

que per la seva ubicació geogràfica la va fer sensible a freqüents invasions i moments de desgavell polític, va obrir altres vies alternatives per assolir els seus objectius.

El 23 de setembre de 1694, davant l'amenaça francesa que s'aproximava, i amb l'abat exiliat a Barcelona, els homes de la vila es van reunir a l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll i es van constituir en universitat amb un consell de govern compost de 3 cònsols i 20 persones, decisió que van adoptar per tal de prendre les mesures necessàries en el moment bèl·lic en que es trobaven. Amb això, pretenien evitar que es tornessin a repetir els fets de 1690, en que els francesos havien saquejat i destruït la vila abans de marxarsense que ningú no els ho impedís, perquè a la vila no es trobava el seu senyor baronial i no tenia govern polític propi per evitar-ho.⁴⁰⁷ Aquesta erecció d'universitat de 1694 es va allargar fins l'any 1698.

Però l'abat, tot i trobar-se a Barcelona, no va permetre aquesta situació que, novament, atemptava contra la seva jurisdicció sobre la vila. És per això que el 23 de novembre de 1694 la Cancelleria Reial emeté despatxos citant als nous cònsols de la vila a comparèixer en tres dies davant el canceller de la Reial Audiència a Barcelona. La ordre era clara: havien de renunciar a la constitució consolar adoptada. Aquest despatx, però, no va tenir gaire èxit, atès que únicament dues persones baixaren a Barcelona, i aviat es tornaren cap a Ripoll sense permís del canceller. Únicament una persona va obeir i renuncià: el cònsol primer de la vila, l'apotecari Dídac Albanell.⁴⁰⁸ La resta de consellers es van mantenir en el seu posicionament i, per la relació feta a un acta notarial de desembre de 1694, sabem que no es va nomenar un nou cònsol primer.

Davant d'aquesta negativa dels ripollesos a renunciar, el virrei marquès de Castañaga envià el 16 de desembre de 1694 un altre Reial Despatx manant l'anul·lació de la forma consolar.⁴⁰⁹ Davant d'aquesta petició, els homes de la vila li adreçaren un memorial justificant la seva constitució consolar, parlant de les virtuts i beneficis que se'n

⁴⁰⁷ ACRI, Sign. 418/1A1-legat o justificació que la vila de Ripoll adreça al Rei segons el qual s'exposen els avantatges d'una administració amb cònsols i universitat i es demana la derogació de l'ordre de la Cancelleria segons la qual s'anul·lava el sistema consular de govern.

⁴⁰⁸ ACRI, Sign. 418 Dídac Albanell va ser un dels síndics que en 1678 va introduir la causa contra el monestir i l'abat a la Batllia General, i aquí el trobem de conseller primer en la erecció consular de setembre de 1694 fins que renuncia al novembre.

⁴⁰⁹ ACRI, Sign. 758 (Antic F3)Carta del marquès de Castañaga, lloctinent i capità general, revocant la creació de la Universitat de Ripoll

derivaven d'aquesta erecció, tant per la vila com per almonarca.⁴¹⁰ L'objectiu era convèncer el virrei. Els homes de la vila, tot i haver aprofitat la invasió francesa per fer-se amb el poder polític, van tractar que les autoritats reials acceptessin i legitimessin el seu consolat, atès que la seva legitimació legal era la única manera de que aquesta forma de govern per a la vila fos definitiva. No obstant això, en veure que les seves gestions davant les institucions reials eren vanes, van desoir les ordres i els reials despatxos que constantment els arribaven tant de la Reial Audiència com de la Cancelleria i el virrei. El 4 d'abril de 1695 la Reial Audiència va expedir unes altres lletres on manava als arrendataris de les rendes del comú que paguessin el preu de l'arrendament efectuat al clavari de l'abat, enlloc que aquests drets anessin a parar al govern consolar de la vila.

Passat un any d'aquesta erecció de govern, el 23 de setembre de 1695 la vila de Ripoll renovava els càrrecs i tornava a nomenar nous cònsols.⁴¹¹ Si bé aquesta situació s'havia iniciat amb l'ocupació francesa de la vila, clarament es veu que continuà igual sota l'obediència de Carles II. La via de fet funcionava plenament. Davant d'aquesta situació, l'abat fra Gaspar Casamitjana i d'Erill elaborà un articulat amb 26 punts on manifestà al monarca els seus drets sobre la vila de Ripoll. Recordava que estava legitimada per nombroses sentències, privilegis reials i decrets, i emparant-se en el compliment de les constitucions de Catalunya, reclamava que el virrei cursés un ordre a la Reial Audiència per portar a terme les mesures executives necessàries per tal d'obligar la vila a tornar a l'obediència de l'abat i abolir la forma consolar.⁴¹²

El 2 de març de 1696 mor fra Gaspar Casamitjana i d'Erill, abat de Ripoll, a la ciutat de Barcelona,⁴¹³ sense veure recuperada la seva jurisdicció sobre la vila de Ripoll. Aquest mes de març el monarca imposa com a segrestador reial a don Ramon de Cruïlles, cabiscol i canonge de l'església catedral de Vic.⁴¹⁴ El segrest de la jurisdicció i rendes

⁴¹⁰ ACRI, Sign. 418/1. Al·legat o justificació que la vila de Ripoll adreça al Rei segons el qual s'exposen els avantatges d'una administració amb cònsols i universitat i es demana la derogació de l'ordre de la Cancelleria segons la qual s'anul·lava el sistema consular de govern. 1695?

⁴¹¹ ACRI, Sign. 418/1 Al·legat o justificació que fa l'abat del monestir de Ripoll adreçat al Rei contra la constitució del sistema de govern consular a la vila de Ripoll.

⁴¹² ACRI, Sign. 418/1 Al·legat o justificació que fa l'abat del monestir de Ripoll adreçat al Rei contra la constitució del sistema de govern consular a la vila de Ripoll

⁴¹³ LLAGOSTERA FERNÁNDEZ, Antoni. "Notes sobre els Abaciologis del Monestir de Santa Maria de Ripoll." *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès* 1995-1996, 1997, pàg. 56

⁴¹⁴ ACA, Mestre Reacional, 2897

del monestir de Ripoll comportava que tots els diners que recaptava aquesta abadia, que era una de les més riques de tot el Principat,⁴¹⁵ anés a parar directament a les arques reials. És per això que potser un problema que fins ara s'havia considerat menor per al rei, que era la sublevació d'uns vassalls vers al seu senyor baronial, tingués major importància en tant que ara podia afectar els ingressos del monarca, i potser per això el virrei decidí prendre cartes en l'assumpte. Així, l'any 1696 la Reial Audiència prengué mesures més dràstiques d'acció i envià a Ripoll a un jutge penal, el doctor Domènec Aguirre,⁴¹⁶ per tal que retornés la vila a l'obediència de l'abat, revocant, cessant i anul·lant tot allò que havien fet els ripollesos fins a aquell moment. Sabem que el doctor Aguirre estigué a la vila de Ripoll des del 1 fins el 25 d'abril de 1696.⁴¹⁷ Molta gent de la vila va fugir llavors, temerosa de les represàlies que poguessin prendre contra ells. El 10 d'abril tenia lloc la revocació d'aquest govern il·legítim. El doctor Aguirre havia aconseguit restablir la jurisdicció baronial sota la promesa d'ajudar els vilatans en les seves peticions, que suposadament creia raonables.⁴¹⁸ Ara bé, aquest mai no complí les seves promeses, i la vila de fet reviscolà novament amb més virulència que mai. És per això que al juny de 1696 cent cinquanta-sis caps de casa, de la seva pròpia autoritat, van tornar a reunir-se a la parroquial de Sant Pere de Ripoll nomenant novament cònsols, clavari i la resta d'oficials necessaris per regir la vila, recuperant les rendes i els emoluments per a l'actuació consolar.

El 26 de febrer de 1697 el virrei Francisco de Velasco envià un nou Reial Despatx de Cancelleria manant la revocació d'aquest nou govern,⁴¹⁹ però tampoc hi tingué més èxit. Al febrer de 1698 és nomenat virrei de Catalunya el Príncep Jordi de Hessen Darmstad. A partir d'aquí els fets a la vila es precipiten i pel maig esclata la revolta, amb una

⁴¹⁵TORRAS I RIBÉ, Josep Maria. "Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266 – 1719)." *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona* 1 (1984), pàg. 203

⁴¹⁶Catedràtic de dret de la Universitat de Barcelona l'any 1691, i jutge de Cort a la Reial Audiència, serà un reconegut partidari de la causa de l'arxiduc Carles durant la guerra de Successió.

⁴¹⁷ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2897

⁴¹⁸Un testimoni manuscrit ens informa que el jutge Aguirre havia vist que els homes de la vila tenien raó en les seves súpliques i els havia promès que faria el possible per ajudar-los però, "*a vista de que quedaran enganyats tornaren altra volta a crear consell i consols*" dos mesos més tard ACRI, Sign. 758 (Antic F3)

⁴¹⁹ACRI, Sign. 418/2

agressivitat d'especial virulència contra els monjos i contra totes aquelles persones parcials al monestir.

El 7 d'abril de 1698 el príncep Darmstad havia enviat una nova carta a Ripoll ordenant la revocació del govern consolar. Dos síndics ripollesos⁴²⁰ baixaren llavors a Barcelona per sol·licitar temps per poder fer allò que el príncep els hi ordenava, cosa que sol·licitaren a través d'una carta de 26 d'abril, amb tan poca fortuna que “*experimentaren en lo Sr. Príncipe una asperesa Increible podent sols recabar sels concedís 15 dias de temps pera renunciar lo consulat*”⁴²¹.

Davant aquestes noves el 4 de maig de 1698 es reuní el consell secret de la vila per llegir i debatre la resposta del virrei. Així mateix, convocaren Consell General pel dia 6 de maig, amb l'obligatòria assistència de tots els caps de casa de la vila, arribant fins i tot a les amenaces per aconseguir-ho.⁴²² Les conclusions obtingudes de la reunió foren prou clares majoritàriament, ja que els ripolleses preferiren ser “*saquejats, cremats o degollats*” abans “*que renunciar lo consulat*”. De fet, sota el crit “*morir antes que renunciar*”⁴²³ esclatà la revolta.

Els monjos es veieren obligats a tancar-se dins el monestir, temorosos que es complissin les constants amenaces de mort que es cridaven a la vila “*pues en cada carrer no falta qui a todas horas del dia dona un soplo al foc que amenassa*”⁴²⁴. Al mateix temps les famílies de Ripoll que eren del bàndol baronial van ser també atacades, com els Taurinyà, Illa, Guanter, Pasqual i Massia. Pel que feia a les ordres reials de revocació del consolat, fins i tot s'atreviren a burlar-se del mateix virrei, amb frases tan agosarades

⁴²⁰ El doctor Claret i l'Agustí Vila.

⁴²¹ ACRI, Sign. 418/2 “*En vista de la segona carta reberen de sa Altesa...*” Informe del Monestir contra els capellans, particulars et alia (Testimoni / part del procediment dels fets de 1698.)

⁴²² “*cremant las casas de aquells que se ausentarian o escusarian assistir*” ACRI, Sign. 418/2

⁴²³ ACRI, Sign. 418/2

⁴²⁴ ACRI, Sign. 418/2. Se'ns parla, per exemple, d'una dona, na Jordana, que crida pels carrers “*Anem donas, defensem a nostres marits, posemnos devant envestiam y cremem als freres*”. També es van escriure pamflets que van penjar a les portes del claustre del monestir dient “*Procurao frarots bargants retirarvos si sou sants, procurau à mitigar perque vos pugau salvar, que altrament tots vos perdreu, no confessors, pero si martirs, no son rahons, ni cansons, que si be pensau lo que fareu ja may mes vos alsareu. Ja mes pretendgau eixir perque haveu de preterir. Perque no viscau descuydats, val mes siau avisats. Deu vos quart que no es poc*”.

com la de que deia en Duran Adroguer, que animava als seus veïns a la revolta, cridant pels carrers que no havien de témer res, “*que de altres virreys se han burlat, que lo Sr. Príncipe prenga paciencia si vol*”.

Aquesta situació provocà aviat la reacció de Jordi de Hessen Darmstad, que envià a Ripoll al doctor Josep Güell i Soler amb un grup de soldats i miquelets per castigar-los i acabar amb el govern consolar. Amb ells hi anava també l'alguatzil reial Josep de Magarola. Aquests arribaren a Ripoll el 15 de maig de 1698, i molta gent de la vila, tant laics com preveres, els cònsols i els oficials de l'il·legítim govern, fugiren per tal de no ser detinguts i jutjats.⁴²⁵

La vila va quedar plenament ocupada pels exèrcits reials. Els ripollesos van haver de fer front als allotjaments dels soldats que van ocupar la població. Des del mes de maig al mes de setembre trobem a la vila de Ripoll tres companyies de cavalls amb els capitans don Juan Bote, Rafel Diaz i don Rafel Bar, al terç del mestre de camp Francisco de Pimienta, la companyia del comissari general Marquès Marpelio o el capità de miquelets Miquel Ginestar junt amb els seus homes.⁴²⁶ Aquests ocuparen les cases dels fugitius –a on havien quedat les dones soles-, però també els quartels de la vila.⁴²⁷ El batlle baronial, l'Eudald Tutllo, va col·laborar amb el jutge Güell buscant “*si alguns paisans de la Vila de Ripoll se havien recullit en Gumbren o en altres parts*”.⁴²⁸ Aquests fugitius van ser durament perseguits pels homes del jutge Güell, i els seus béns venuts en subhasta pública com a càstig pels seus fets, deixant-los sense res. En el marc de les

⁴²⁵ En paraules del prevere Domingo Portusach “*los seculares passaren , passaren molts més treballs (...) ço es los que eran de la part de la Vila, y los de la part del convent se estigueran molt descansats en llurs casas, que sempre en Ripoll han fet dos bandols...*” ACRI, Sign. 758 (Antiga F3)

⁴²⁶ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2897

⁴²⁷ A ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2897 trobem les despeses ocasionades per “*fer adobar los quartels de Ripoll per a poderhi estar los soldats*”, pagant el 29 de maig de 1698 de les rendes del segrest 100 lliures, 15 sous i 1 diner al fuster Eudald Carrera i al mestre de cases Miquel Valls. Així mateix al juny se li pagava al mateix Carrera i al Francesc Vergés 39 ll i 2 sous pels bancs de llit pels reformats del terç del mestre de camp de Francisco Pimienta.

⁴²⁸ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2897

persecucions va ser detingut un dels consellers del govern de la vila, el sastre Josep Pusalgas, que fou empresonat a Barcelona.⁴²⁹

La repressió i persecució del jutge Güell fou tal que al juny els particulars de la vila escrivien una carta al príncep Darmstad acceptant renunciar al consolat, cosa per a la qual necessitaven vint-i-quatre hores per convocar a totes les persones que es trobaven fora de la vila i formalitzar així la renúncia. El doctor Güell els havia negat aquest temps, però el virrei els hi concedí.

Finalment, el 25 de novembre de 1698, reunits al Palau abacial per manament de l'agutzil reial Josep de Magarola, els homes de Ripoll van anul·lar i cancel·lar la forma d'universitat i el nomenament d'oficials per regir la vila. A més, aquests naturals van ser obligats a pagar una multa de 850 doblons i s'ordenà l'eliminació de tots els registres i protocols notarials de la vila on es fes referència a aquesta erecció consolar. El 26 de novembre es va fer carta de pagament per part de Francesc Mateo Llorens, Rafael Deop, Eudald Molinou, Miquel Mirapeix, Francesc Pusalgues, Miquel Portusach, Lluís Tutllo, Sebastià Saló, Bernat Vila i Joan Jordana al Josep de Magarola, de 600 doblons d'or a compte dels 800 que havien de pagar. Amb això acabava la via de fet i la vila tornava a l'obediència del monestir. Aquest, però, continuarà amb la jurisdicció i les seves rendes segrestades fins al maig de 1699, moment en que tindrà plena possessió sobre la vila de Ripoll i les seves rendes l'abat fra Rafel Moner, que no morirà fins el 9 de gener de 1704.⁴³⁰

Per concloure diré que aquesta revolta protagonitzada per una part dels ripollesos l'any 1698 no era sinó la reacció lògica davant el fracàs de la possibilitat que les autoritats reials acceptessin per Ripoll l'estatut jurídic d'universitat amb una forma de govern consolar. Forma de govern que havia sorgit l'any 1694 davant la necessitat –ipotser també aprofitant aquesta– d'uns representants que prenguessin les mesures i decisions

⁴²⁹ Se li paga al capità Pau Bernoya 66 ll “*per los gastos de la captura feu del Roig Pusalgues de orde del Dr Güell pasando de Ribas a Camprodon y después a Olot y de allí a Vich*”, des d'on el sotsveguer Francesc Corominas el portà a Barcelona. Tenim notícia que el sotsveguer de Vic feu el mateix també amb dos capellans de Ripoll. Veure ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2897.

⁴³⁰ MASCARELLA ROVIRA, Jordi. “L'abaciologi glossat del Monestir de Ripoll.” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès* 1989-1990, 1991, pàg. 47

necessàries per salvar la vila del desastre francès arran l'abandó d'aquells –l'abat i els seus oficials- que havien de governar-la i protegir-la. Al llarg d'aquests quatre anys els vilatans van provar, a través de diverses ambaixades i memorials, que el monarca legalitzés aquesta situació, però la infructuositat de les gestions, sumades finalment a l'ultimàtum llançat pel príncep de Hessen Darmstaad a l'abril de 1698, va provocar que aquests homes, acorralats i desesperats, potser també decebuts amb la manca de resultats que els havia reportat la via de dret, s'alcessin en armes i esclatés la revolta per aconseguir, per la via de fet, allò que per la via de dret els hi havia estat negat. I és que, ben pensat, quins drets havia de tenir un senyor i uns oficials que en un moment de guerra havien abandonat la vila a la seva sort?

6. El segle XVIII; el triomf de l'anhelat govern municipal

6.1 Ripoll i la guerra de Successió

Després de la repressió desplegada pel jutge Güell l'any 1698 la vila no tornà a intentar cap més govern consolar fins a la vinguda del nou segle. Amb la mort del monarca Carles II, i el nomenament de Felip V com a rei, “*en el anyo 1702 fue la novena ves que los particulares de dicha villa de Ripoll –diu una nota marginal en un imprès- pedieren consules a felipe quinto duque de anjou y disen que los avia concedido*” tot i que després havia estat revocat.⁴³¹ Aquesta sol·licitud, en aquest moment, seria factible que es donés, atès que al 1702 Felip V estava fent Corts a Barcelona. Si fem cas a la única referència que sobre aquest particular hem trobat, “*quando su Mag(esta)d (Felip V) (...) honró con su presencia las Cortes desta Provincia y sobre que se dirigían las medidas del Gobierno a precaver los disturbios que amenaçavan (...) se excluió la fuerte pretención entablada con eficaces medios por los de Ripoll*”,⁴³² és a dir, que en realitat mai s'arribà a concedir aquesta sol·licitud. La qual cosa creiem, donat que no hi ha cap referència posterior a un privilegi concedit pel monarca Felip V en temps de pau, ni que fos per breu temps. Ara bé, això ens indica que els homes de la vila continuaven negociant tot i la desfeta de 1698.

La guerra de Successió fou la que donà l'oportunitat als ripollesos per assolir les seves pretensions. El 1704 era nomenat abat de Ripoll en Félix de Vilaplana per gràcia de Felip V. El seu procurador no jurarà el càrrec, però, fins l'any 1705, i en Vilaplana va romandre a Barcelona durant tot el temps que va durar la guerra al Principat. Des d'allà, donarà instruccions precises en tots aquells afers necessaris, no sols pel que feia al govern del monestir, sinó també pel que feia a les seves obligacions com a baró de Ripoll.⁴³³

⁴³¹ ACRI, Sign 418/2. Escrit a un marge del text imprès.

⁴³² ACRI, sign. 415/2 *Dudas sobre las quales se ha de discurrir si en la generalidad con la que el gobierno establece regidores por todos los pueblos debe comprenderse la villa de Ripoll. / Si en caso de no comprehenderse en la generalidad deba ponerse en la villa de Ripoll Gobierno de Regidores por razón de la publica utilidad y servicio del rei en el presente sistema?*”

⁴³³ Així, per exemple, trobem una carta dirigida al seu clavari, el Miquel Mirapeix, fent referència a la retirada del sometent de la vila. Veure ACRI, Sign. 418/2 “Carta de l'abat del monestir de Ripoll, Fèlix de Vilaplana, dirigida al clavari de la vila, Miquel Mirapeix, referent a l'ordre de retirada del sometent “.

En Félix de Vilaplana al·legà després de 1714 que durant la guerra va mantenir la vila fidel a Felip d'Anjou fins que “llegaron dos compañías de cavallos de tropas arregladas y con toda forma se le dio la obed(ienci)a” a l'arxiduc Carles.⁴³⁴ Cosa la qual no impedia que tant ell com el monestir continuessin sent fidels a la causa borbònica. Al 1719 l'abat ripollès argumentà que per causa d'aquesta fidelitat dos monjos de Santa Maria de Ripoll “dexaron el util de Diputado y oidor (...), otro fue encarcelado, otro privado de su oficio y rentas y dos obligados a passar a Madrid dexando patria y Monasterio”.⁴³⁵ Ara bé, aquesta fidelitat no era tal i com l'abat la volia fer entendre. I és que amb el conflicte bèl·lic, la vila de Ripoll aprofità el moment de desgavell polític i institucional per a tractar d'aconseguir novament la forma d'universitat amb consell de govern propi.

No podem dir que des del principi del conflicte la vila es significués com a austriacista o com a borbònica. De fet, els homes de Ripoll van practicar una indefinició calculada entre els dos aspirants al tron com a tàctica per aconseguir allò que volien; estar en un o en altre bàndol depenia d'allò que cada contendent els oferís en la seva lluita plurisecular. Així, al llarg dels anys 1705 i 1706 els ripollesos negociaren tant amb els borbònics com amb els austriacistes abans de prendre partit per un o per altre bàndol. Queda clar, tal com ja va afirmar Joaquim Albareda, que als vilatans no els interessava tant la qüestió de la successió al tron, que no deixava de ser una cosa llunyana, com la qüestió del seu govern municipal propi, que els hi era més proper i quotidià.⁴³⁶

⁴³⁴ACRI, Sign, 415/2 “*Dudas sobre las quales se ha de discurrir....*”. Ja en Josep M. TORRAS I RIBÉ, al seu llibre *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Col·lecció Bofarull, 4, Rafael Dalmau, Barcelona, 2005, ens comenta que els catalans no van alinear-se immediatament amb l'arxiduc Carles en desembarcar a Barcelona, de forma que aquest va haver d'exigir la obediència arreu de Catalunya.

⁴³⁵ACRI, Sign, 415/2 “*Dudas sobre las quales se ha de discurrir...*”.

⁴³⁶ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els Catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700 – 1705)* Edicions Vicens Vives, S.A., Barcelona, 1993, pag. 291 – 292. Segons les observacions de Joaquim Albareda, el problema polític existent a Catalunya durant aquests anys, pels homes de Ripoll, tenia poca importància enfront el conflicte quotidià de la vila, i aquest conflicte quotidià i proper influïa molt a l'hora de prendre partit per un rei o per un altre. Simón Tarrés constatà una cosa molt semblant a nivell general de tot el Principat, en afirmar que la posició catalana després de 1640 tingué com a finalitat bàsica la recuperació dels privilegis perduts el 1640 i la recuperació del seu autogovern, bé a través d'enfrontaments directes, bé d'indirectes. Per tant, l'interès dels catalans, igual que dels ripollesos, fou

Així, sabem que a l'octubre de 1705 els ripollesos van oferir a l'intendent de l'exèrcit francès D'Albaret prendre les armes junt amb gent de la muntanya si a canvi Felip V els concedia la facultat de nomenar cònsols i establir una forma de govern municipal a Ripoll.⁴³⁷ Segons Albareda, els vilatans de Ripoll havien ofert als borbònics d'aixecar de 2000 a 3000 homes en els territoris propers, i ja sols Ripoll podia proporcionar de 500 a 600 homes. Per tant, la fidelitat al monarca vigent tenia un preu; la concessió de govern municipal.

Però els ripollesos també negociaven al mateix temps amb els austriacistes. Durant l'any 1706 els homes de la vila tenien un síndic a la ciutat de Barcelona, el manyà Joan Saguí, que portava molts anys representant a la vila de Ripoll en aquests afers.⁴³⁸ A la ciutat comtal aquest personatge negociava amb les autoritats de l'arxiduc Carles sol·licitant també el mateix privilegi municipal proposat al Borbó.⁴³⁹

Davant d'aquest panorama, hem de pensar que l'abat també negociava per salvaguardar les seves prerrogatives. Un exemple el trobem l'any 1706, moment en el qual el monestir dirigí a l'arxiduc un memorial demanant-li que desestimés la petició consolar dels ripollesos.⁴⁴⁰ Cosa que no succeí, donat que les negociacions dutes a terme pel manyà Joan Saguí donaren el fruit desitjat, i el 17 de març de 1707, a canvi d'una quantitat superior al mil doblons, l'arxiduc Carles atorgà a la vila de Ripoll el privilegi

més intern que d'alta política. Veure SIMON TARRÉS, Antoni, *Del 1640 al 1705: L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*, València: Publicacions de la Universitat de València / Institut d'Estudis Catalans, 2011

⁴³⁷ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700 – 1705)* Edicions Vicens Vives, S.A., Barcelona, 1993 pag. 291 - 292

⁴³⁸ Les proccures que el van escollir com a representant dels homes de la vila de Ripoll en causes de reversió a la Corona daten de juny de 1679. Veure ACCE, Manual notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707

⁴³⁹ Escrit al marge d'un memorial que podem trobar a ACRI, Sign 418/2. Per la documentació que ens ha arribat avui dia sabem que els ripollesos van elaborar un esborrany de privilegi d'insaculació municipal que van presentar com a proposta a un i a altre bàndol en les seves negociacions. Així, A l'Arxiu Comarcal del Ripollès tenim un esborrany presentat al duc d'Anjou, molt similar amb seguretat al presentat a l'arxiduc Carles en les seves negociacions, i que els ripollesos anirien modificant fins a arribar a un text consensuat. Veure ACRI, Sign. 418/2, "Felip V concedeix als habitants de Ripoll que puguin tenir magistrats, tres consellers i un consell per a l'administració, d'igual manera ho té Olot, Camprodon i Puigcerdà, i puguin nomenar els càrrecs segons el procediment que es descriu."

⁴⁴⁰ ACRI, Sign.418/2 Al·legacions del Monestir...

municipal que tant de temps portaven reclamant. En aquest context, s'entén la fidelitat d'en Vilaplana al rei Felip, que forçosament havia de donar-se com a conseqüència del segrest que la Junta eclesiàstica del d'Àustria havia fet dels béns del monestir,⁴⁴¹ i a causa també del privilegi de govern municipal atorgat a la vila de Ripoll per Carles III.

El 14 de juny de 1707, entre les 7 i les 8 del matí,⁴⁴² es reuniren davant el notari Josep Gasch de Ripoll i de dos testimonis vinguts de la ciutat de Barcelona –en Josep Ferrer, llibreter, i el Salvador Pau Ferrer, manyà-, en Joan Saguí com a síndic procurador dels homes de la vila de Ripoll,⁴⁴³ fra don Felip de Novell, sagristà major, prior i procurador general, espiritual i temporal, de l'abadiat de Ripoll, Fra Ferran de Fivaller, paborde de Palau, fra Antoni de Solanell, paborde d'Àger, fra Carles de Puigdesalit, dispenser major, fra Joan de Fluvià, dispenser menor, fra Josep de Copons, fra Joan de Càncer, fra Jaume d'Anglasell, fra de Montaner i fra Anton Portell, tots monjos, convocats i congregats dins el capítol del monestir. Present també don Francesc Codina i Sarinyà, cavaller de la ciutat de Vic pel rei Carles III i comissionat del monarca en aquest afer. El motiu d'aquesta reunió fou notificar als monjos el privilegi atorgat per l'arxiduc a la vila de Ripoll. Després de llegit en veu alta, els monjos respongueren que el monestir “*acceptava dit Real privilegi ab aquell honor y reverencia ques deu, y que lo tenia per llegit y presentat y que li donassen copia de aquell y que se aturava lo temps de la Constitució per a respondre*”.⁴⁴⁴ I no va trigar molt en donar dita resposta donat que aquell mateix dia digué el prior que “*accepta aquell ab la reverentia deguda a semblants decrets Reals; empero ab expressa protesta que no enten dit Prior y capítol*

⁴⁴¹ ACRI, Sign. 415/2 “*Dudas sobre las quales se ha de discurrir si en la generalidad con que el Gobierno establece regidores se ha de comprender la villa de Ripoll. Si en caso de no comprenderse en la generalidad deba ponerse en la villa de Ripoll Gobierno de Regidores por razón de pública utilidad y servicio del Rey en el presente sistema?*”

⁴⁴² ACCE, Manual notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707.

⁴⁴³ Legítimament escollit pels ripollesos davant el notari reial i apostòlic de Vic Joan Francesc Vila el 6 de juny de 1679. Si el síndic que negociava a Barcelona pels homes de la vila era el mateix que l'escollit pel plet de finals de segle, hem de pensar que tot i el fracàs del plet l'any 1691 la lluita va continuar ininterrompudament per les mateixes persones. Això explicaria perquè els consellers i cònsols del consolat de 1694-1698, o perquè els síndics del plet de 1678-91, eren els mateixos o de les mateixes famílies que els consellers de 1707.

⁴⁴⁴ ACCE, Manual del notari Sebastià Gasch, any 1707. Aquest privilegi també el podem trobar a ACRI, Sign. 752 (Antiga H1) Llibre d'acords de la Comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere de Ripoll.

prejudicarse per rahó de dita acceptació, als drets, prerrogativas, Jurisdiccions, Privilegis, Sentències Reals, y observança de mes de vuyt cents anys en que se troba lo Real Monastir de Ripoll de governar la vila de Ripoll ab tota jurisdiccio civil y criminal, mer y mixt imperi; sens que may lo govern polítich de aquella haja corregut per mà de dits naturals en forma de universitat, ans bé, haver estos moltas vegadas Renunciat, ab penas comminatorias, de que per temps algú entrarian en pretenció de governar dita vila en forma de Uni(versi)tat, Y protesta” argumentant que “lo Rey N(ostr)e Señor (...) no ha pogut concedir dit decret en perjudici dels Reals Privilegis ab que los Gloriosos antecessors han condecorat a dit Monastir, los quals ha jurat en las Corts que manà celebrar en la Ciutat de Bar(celona) en lo any mil setcents y sis, sens perjudici de les Sentències Reals que sobre lo mateix artigle que conté lo Real decret se han subseguit en judici contradictori a favor de dit Real Monastir. La qual protesta vol tenir per repetida en tots y qualsevols actes que forsan se subseguiran y ser aquella necessària”.

Aquell mateix dia, a continuació, es reunien els mateixos testimonis davant don Francesc Puig de Salit, populat a la ciutat de Vic, governador i procurador general de la jurisdicció de la vila i abadiat de Ripoll nomenat per la Junta Eclesiàstica del rei Carles, amb assistència també de don Francesc Codina i Sarinyà. Davant d'aquest procurador general es tornà a llegir el privilegi de l'arxiduc Carles. I aquest governador, en Puigdesalit, digué que acceptava el dit Reial Privilegi “*empero protesta que per dita acceptació no enten perjudicarse ans bé salvar tots los drets, prerrogatives y preheminièncias que competexan a la dita Il·lu(ustrissi)ma Junta Ecclesiàstica com a segrestador Real de la Abbadia del Real Monastir y a dit Real Monastir, la qual protesta vol tenir per repetida”*. A la qual cosa el manyà Joan Saguí, com a representant dels homes de la vila digué que “*contradiu a dita protesta feta per dit Sr. Governador y que si alguna cosa té que deduhir que sea devant de sa Mag(esta)t”*”.

Finalment, entre les 9 i les 10 hores del matí, Francesc Codina y Sarinyà, veguer de Vic i comissari reial, trobant-se dins la casa anomenada de la Comuna de la vila de Ripoll, lloc destinat i assenyalat per ell mateix, assistint també el notari Gasch, el governador i procurador general i jurisdiccional de l'abadiat senyor don Francisco de Puigdesalit, els testimonis ja esmentats i els ripollesos que serien nomenats cònsols i consellers de la vila, es llegí el Reial privilegi concedit per Carles III i, tot seguit, “*ha posat dit Sr. Comissari en possessió de la forma consular conforme sa Mag(est)at li té manat ab dit*

son Real Orde als dits singulars homens de dita vila de Ripoll". Per fer-ho, "lo dit senyor veguer y comissari premit ha posat de sas mans propias –als tres còsols de Ripoll –unas insígnias consulars, ço és en primer lloch tres insígnias o divisas petites de domas carmesí per portar des del muscle dret al costat esquer" i, a continuació, "altres tres insígnias o divisas vulgarment dites Gramallas també de domas carmesí ab sas Gorgueras, sombreros y punyos". També se li donà "insígnia o divisa encarnada ab sa Gorguera, punyos, Gorra y massa" al que serà el "Porrer o Verguer de dita universitat" i a continuació "en senyal de dita possessió (...) ha donat y entregat de sas mans pròpias una bolsa de seda ab moneda de or, plata y ardits dins de ella a Marià Macia Llorens, apotecari, clavari, en senyal dels fruits, rèdits y emoluments de dita vila y Universitat de Ripoll". Al mostassaf se li lliurà una vara o bastó. Tot seguit aquests sis càrrecs prestaren sagrament i homenatge i juraren complir les funcions del càrrec donant bo i lleial compte de tots els béns, rèdits i emoluments de la universitat. A continuació prestaren el jurament tots els membres del consell "que per rahó del jurament (...) no revaleran ni publicaran ninguna de las cosas ques tractaran en Concell, antes bé tindran aquellas molt secretas y juntament també que se portaran bé y llealment". Tot seguit, de la Comuna passaren a l'església de Sant Pere de Ripoll per tal que els còsols prenguessin possessió també del banc i cadires que ocuparien dins l'església de Sant Pere, no sols en els actes religiosos, sinó també en les ocasions en que s'hagués de tractar qualsevol altre assumpte.⁴⁴⁵

Un punt important pel que fa a aquest privilegi és que l'arxiduc no va gosar treure-li a l'abat la seva jurisdicció sobre la vila, és a dir, Ripoll no va passar a jurisdicció reial. De fet, per estalviar-se els recels de l'abat, el privilegi contenia una clàusula en la qual s'obligava als còsols i consellers a renovar el jurament de fidelitat en ser nomenats, i havien de prometre que no promourien cap plet en contra d'ell per temes de jurisdicció ni tractarien mai més de revertir a la Corona. El monestir continuaria escollint els seus propis batlles i oficials⁴⁴⁶ i, pel que feia a l'ordre de seure dins l'església parroquial de Sant Pere, els còsols seurién "inmediatament després del Governador, Batlle, o

⁴⁴⁵ ACCE, Manual notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707.

⁴⁴⁶ Per veure una anàlisi en profunditat d'aquest privilegi municipal llegir ARÉVALO VIÑAS, Miriam. "Una vila menestral sota el règim feudal. Ripoll i la seva lluita contra el monestir (1678-1719)." *Recerques. Història, Economia, Cultura*, núm.65, 2012, pàg. 64 i següents

official del Sr Abat".⁴⁴⁷ Hem de suposar que, tot i que l'arxiduc concedís als ripollesos una gràcia per la que aquests havien pagat, no volia enemistar-se amb el poderós monestir de Ripoll, que no sols comprenia una baronia de les més riques i poderoses de Catalunya, sinó també a uns monjos membres d'importantes famílies catalanes.

Per primer cop després de més de 400 anys de lluita social trobem un Ripoll amb una situació de normalitat institucional equiparable a les altres viles baronials catalanes. L'abat, com a senyor jurisdiccional, encara mantenia el privilegi de l'alta i baixa justícia, mer i mixt imperi, i escollia un seguit d'oficials per exercir aquesta jurisdicció, com eren el batlle o el procurador jurisdiccional. Alhora, la vila sobre la que exercia el seu poder tenia forma d'universitat i, per tant, una certa capacitat jurídica per obrar, i un cert poder polític per decidir sobre els seus interessos a través de la figura de tres cònsols i un consell ordinari. També gaudia d'un poder econòmic que els permetia endeutar-se i contreure censals, i administrar les rendes i els emoluments a través d'uns oficials que ells proposaven i que, en última instància, escollia l'abat, tot i que amb certes limitacions. Però sempre sota el pacte feudal de vassallatge amb l'abat com a senyor baronial.

Aquesta gràcia atorgada per l'arxiduc Carles l'hem d'entendre dins la seva política populista encaminada a atreure partidaris a la seva causa. El pretendent austriacista no era tan obert com semblava, ja que ell mateix va fer gala d'un cert intervencionisme en voler controlar les persones que s'havien d'insacular a les bosses de cònsols. És lògic pensar que amb això pretenia deslliurar el govern municipal d'elements contraris a la seva causa en un moment de guerra civil. Però amb el seu intervencionisme, estava actuant amb un cert to absolutista. Ja Josep M. Torras i Ribé ens confirmà aquest intervencionisme de l'arxiduc, i especialment a partir del 1706, a molts dels municipis del Principat.⁴⁴⁸ Pel cas de Ripoll l'arxiduc va escollir totes i cada una de les persones que havien de formar les tres bosses del privilegi i que, gens casualment, eren les mateixes –o de les mateixes famílies- que les que des de feia anys lluitaven contra el

⁴⁴⁷ ACCE, Manual notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707.

⁴⁴⁸ TORRAS I RIBÉ, Josep M., *Els Municipis catalans de l'Antic Règim: 1453-1808: procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983, pàg. 130 i següents. El doctor Torras ens parla de la evident finalitat política d'aquest intervencionisme derivada de les característiques de guerra civil que tenia el plet successori, però també ens parla d'un segon motiu, que era el que va impulsar a Felip IV a l'intervencionisme a la ciutat de Barcelona després de la guerra dels segadors.

monestir per aconseguir la institucionalització de la vila. Els dos bàndols que van formar-se a la vila durant la guerra de Successió, doncs, no van sorgir del buit, sinó que l’afiliació botiflera o austriacista es va emmarcar en les velles rivalitats entre els sectors pro monestir i els sectors pro vila. La seva lluita secular fou la que determinà les opcions, i allò decisiu va ser la causa antisenyorial de la vila. Sols hem de veure les llistes dels insaculats en aquest privilegi per veure que els cognoms, i inclòs molts dels personatges, foren els mateixos o de les mateixes famílies que s’enfrontaren a l’abat a partir del 1677-78.

<u>Borsa de jurat major:</u> (havien d’entrar 11 persones que fossin artistes o militars)	<u>Borsa de jurat segon:</u> (havien d’entrar 11 persones, que fossin artesans o menestrals)	<u>Borsa de jurat menor:</u> (havien d’entrar 11 persones que fossin oficials artesans)
Sebastià Gasch, notari	Joan Saguí, armer	Josep Molas, canoner
Dídac Albanell, apotecari	Francesc Pulsalgas, sastre	Pere Surroca, mestre armer
Eudalt Molinou, apotecari	Jaume Solis, encepador	Joan Baptista Torallas, moliner
Rafael de Op, negociant	Josep de Op, mestre armer.	Joan Jordana, canoner
XXX guer cirurgià (pot ser Joan Ragner, cirurgià? Podria ser el mateix que en fou conseller en cap el 1709)	Josep Claret, sabater.	Joan Vila, canoner
Miquel Mirapeix, candeler.	Francesc Pradell, encepador.	Francesc Caballería “Nahum majorem”, clavetaire
Miquel Portusach, botiguer de draps de llana.	Llorenç Pradell, encepador	Climent Banet, paraire de llana
XXXulgo, botiguer.	Jaume Carbonell, teixidor de llana.	Miquel Caballería, baster
Agustí Vila, candeler.	Miquel Sivilla “Nahum majorom funarium”, corder	Rafael Deop i Perris, mestre armer
Joan Alias, ferrer	Lluis Tutllo, sastre	Francesc Tomassa, corder
XXX dit Saguí, cirurgià	Josep Posalgas, sastre	Josep Ribot, canoner.

Pel que fa al privilegi en si, en que consistia? Pel govern polític i econòmic de la vila es va estatuir que hi haguessin tres cònsols o consellers, i un consell ordinari, amb els mateixos privilegis i obligacions que els consellers d'Olot, Camprodon o Puigcerdà. Aquests tres cònsols serien escollits d'una bossa formada per trenta-tres persones, que havien d'acomplir amb tres requisits; que fossin naturals de la vila, hi visquessin en el moment de la insaculació i ho haguessin fet mínim durant els deu anys anteriors, que estiguessin o haguessin estat casats, i que tinguessin 25 anys o més.

D'aquesta bossa de trenta-tres persones sortien tres bosses d'onze insaculats cada una. En la primera o del cònsol primer únicament podien entrar artistes i militars, sempre i quan, respecte als militars, l'abat els hi consentís. A la bossa de cònsol segon havien d'entrar-hi artesans o menestrals, i la bossa de cònsol tercer estaria formada per oficials artesans. Aquests càrrecs tenien una durada anual, i després havien de purgar un altre any abans de tornar a ser insaculats. El dia del seu ingrés en el càrrec havien de prestar jurament a l'abat,⁴⁴⁹ tant els cònsols com els consellers, demanar-li llicència per ajuntar-se totes les vegades que fes falta per a tractar temes sobre l'administració política i econòmica de la vila. Aquesta sol·licitud de permís, però, era una deferència simbòlica, ja que el mateix privilegi deia que si l'abat denegava aquesta sol·licitud els cònsols i consellers podien igualment ajuntar-se a so de campana o trompeta. A aquestes reunions podien assistir-hi l'abat o algun dels seus oficials si volien –tot i que no hi estaven obligats– però la seva presència en aquestes reunions era muda.

El consell ordinari i els cònsols havien de reunir-se en una casa pròpia del consell –que es va situar a la plaça del Mercadal de Ripoll,⁴⁵⁰ i l'ordre per seure seria per dignitat de bosses i ancianitat, presidint l'abat o el seu oficial quan volguessin assistir-hi. Si no, seria el conseller en cap o primer qui presidiria i, en la seva absència, el cònsol segon.

Aquests cònsols podien, tant en l'exercici públic com privat, portar les mateixes o similars insígnies i divises que els jurats d'Olot, que eren també de la jurisdicció de l'abat. A més, eren ells els que escollien el clavari, el mostassaf i un secretari per a enregistrar les deliberacions del consell ordinari de la vila. Aquest secretari hauria de ser un notari públic natural de Ripoll. Per escollir aquests càrrecs, els cònsols i el consell proposaven una terna de tres persones a l'abat –o al seu procurador general en cas de la

⁴⁴⁹ Desconeixem els termes d'aquest jurament.

⁴⁵⁰ ACA, Sign. 418/2. Acta de reunió del Consell General de la vila el 26 de Febrer de 1711.

seva absència- per tal que aquest elegís a la persona que considerés adequada pel càrrec. El problema residia en que si l'abat o el seu procurador no trobaven a cap persona del seu gust dins la terna se'ls hi havia de presentar una altra terna diferent. Si passats tres dies de la presentació d'aquesta segona terna l'abat no nomenava a cap dels tres presentats, automàticament el càrrec passaria a ser del primer insaculat de la segona terna.

Pel que fa a l'elecció del clavari, aquest era un dels insaculats a les bosses, i l'exercici del seu càrrec era anual. Abans de començar la seva administració havia d'aportar uns fiadors com a seguretat de la seva administració. Aquest havia de "*dar quenta de su administración llevando libro de su clavariato con expresión de las entradas y salidas de los emolumentos en devida y legítima forma*". No obstant, el clavari tenia certes limitacions, en no poder pagar partides majors de tres lliures sense l'ordre i la pòlissa dels cònsols de la vila.

Un cop acabat el seu any de clavariat havia de retre comptes de la seva administració en el termini de dos mesos, en presència de l'abat, dels tres cònsols i de dos oïdors de comptes escollits pels mateixos cònsols i consell. Si l'abat volgués personalment intervenir en el passament de comptes, els cònsols, els oïdors, el clavari i l'escrivà de la universitat havien de reunir-se a la casa de l'abat o allà on aquest assenyales per dit efecte. Si qui assistia era un dels seus oficials, aquests passament de comptes es faria a la casa del comú.

L'elecció del mostassaf també era per insaculació. Es feia una bossa amb dotze de les persones que estaven a les bosses de jurats i consell ordinari. Aquests jurats i consell, l'endemà del seu jurament, havien de treure tres persones i presentar la terna a l'abat per tal que aquest elegís el càrrec. Tal com ja hem comentat anteriorment, si l'abat no trobava a cap persona del seu gust dins aquesta terna se li presentava una altra terna diferent i, si passats tres dies l'abat no havia nomenat cap mostassaf, automàticament el càrrec passaria a ser del primer insaculat de la segona terna.

Respecte a les immunitats dels cònsols i consellers, aquests no podien ser detinguts per deutes civils durant l'any del seu càrrec. Els sous que cobraven pel seu ofici també tenia certes limitacions, donat que no podien excedir de 30 lliures per cada cònsol, 40 lliures pel clavari (i fa nota que el clavari de l'abat acostumava a cobrar més, arribant a 100 i

fins i tot a 110 lliures) i 20 lliures pel notari o escrivà, entre les feines del qual estaven assistir a la rendició de comptes del clavari, l'assistència a les deliberacions de la universitat, escriure cartes i formar les butlletes pels trànsits i allotjaments dels exèrcits. A banda d'això, el notari cobrava uns extres pels actes públics de la universitat.

Per salvaguardar la primacia de l'abat sobre la vila i la seva jurisdicció, però, els homes de la vila, a banda d'haver de renovar els seus juraments de fidelitat a l'abat, havien de respectar la immunitat eclesiàstica del monestir, i deslliurar-lo del pagament de qualsevol tatxa o imposició que s'hagués d'imposar per a la reparació de les muralles, per la compra d'una casa de la vila, d'armes per a la seva defensa o per a qualsevol altre compra d'utilitat pública. Es més, la vila havia de pagar al monestir 50 lliures anuals –o més si l'abat no ho veia suficient –, amb obligació als béns de la universitat, en compensació dels danys soferts “*de continuar en la contradicción que an echo a la formación de Consulado y Universidad sin embargo de ser fundada en causa publica...*”. A més, els còsols havien de donar a l'abat sempre la presidència en els actes públics.

L'abat continuava mantenint, però, l'elecció del càrrec de batlle i del procurador general de la vila i abadiat com a representants d'ell. No obstant, la universitat tenia autonomia respecte l'abat donat que aquest no podia controlar les persones que s'insaculaven, ni les seves gestions, exceptuant la del clavari i, probablement, perquè la seva mala gestió podia posar en perill la renda feudal. Pel que fa a la resta, no podem oblidar un punt fonamental; l'abat havia perdut el dret de donar llicència o prohibir les reunions dels ripollesos.

Pel que fa al tema dels comunals i arrendaments dels béns s'ha de dir que al privilegi no es feia cap esment al respecte. Enlloc d'aquest privilegi es parlava de la possibilitat d'imposar contribucions, imposicions sobre el vi, la carn, o altres vitualles; exigir talles, manllevar censals o qualsevol altre atribució similar que acostumaven a demanar els municipis al monarca. Podem suposar que el nou govern consular s'encarregà dels béns i emoluments de la vila, arrendant i controlant totes aquelles imposicions que fins ara controlava el clavari de l'abat.⁴⁵¹

⁴⁵¹ Tal i com ja he explicat al principi del treball, es tractaria de les herbes del comú, de drets sobre el vi, la carn, entrades i sortides de mercaderies, l'arrendament de les tavernes i carnisseries, etc.

Dins la nova normalitat institucional les relacions entre el monestir i el consolat no van ser bones. Tot i que en el privilegi de l'arxiduc Carles “no dexó éste de prevenir en la erección de Consulado toda subordinación Vasallaje i dependencia en Cónsules y Consejo (...) se siguieron a millares de absurdos”,⁴⁵² de forma que l'abat acusà als cònsols d'actuar pel seu compte, arribant fins i tot, i sempre en paraules de l'abat, a expulsar de la vila al seu governador general, apropiant-se de les claus i incomplint certs punts del privilegi. Entre aquests incompliments estava el de “Las quantas que se debían dar delante del Abad o sus oficiales en fuerza del mismo decreto de erección las daban de forma que más serían de irrisión que de otra cosa.”. La situació era tan tensa que fins i tot al mateix monestir s'arribà a consultar “si avia llegado la extrema precisión de abandonar aquel Devoto y Milagroso santuario”.⁴⁵³ I aquesta enemistat amb seguretat, igual que en conflictes anteriors, es traslladà al marc general de la guerra i als seus bàndols, marcant el posicionament d'uns i altres en el conflicte successori.⁴⁵⁴

És probable també que l'abat no acceptés de bon grat aquest privilegi, ja que se'ns fa referència en aquest mateix memorial a un motí protagonitzat per la vila, motí que va tenir per finalitat obligar al monestir a acceptar el consolat.

Durant els anys que va durar la guerra, la vila va estar de banda de l'arxiduc, tot i que en diverses ocasions les tropes borbòniques van estar a la vila. Aquestes, però, es van dedicar més al pillatge i al saqueig propis de la guerra, que no pas a tornar a l'abat les seves prerrogatives. I aquesta actuació dels borbònics va condicionar en gran mesura el govern dels ripollesos en endeutar la vila fins a extrems inimaginables. Pensem que constantment es necessitaven diners per armar exèrcits, acudir al Reial Servei amb homes que havien de mantenir o amb diners, defensar-se o impedir saquejos de tropes enemigues. Parlem de l'economia de guerra que va provocar que Ripoll, igual que la

⁴⁵² ACRI, Sign. 415/2 “Dudas sobre las quales se ha de discurrir...”

⁴⁵³ ACRI, Sign. 415/2 “Dudas sobre las quales se ha de discurrir....”. De totes maneres no podem oblidar que, en condicions normals, els homes de la vila havien estat sempre dividits en dos bàndols segons fossin afins al monestir o als homes de la vila que lluitaven per a obtenir un consell de govern propi. En el cas de la creació i manteniment del consolat de 1707, però, desconeixem com es van comportar aquests homes afins al monestir, si van acceptar de bon grat el nou consolat i van tractar de beneficiar-s'hi, sent còmplices d'aquesta violència contra els monjos, o van continuar sent fidels al seu senyor baronial.

⁴⁵⁴ Veure ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993, pàg. 291-292.

resta de viles catalanes, acabessin endeutades i carregades de censals.⁴⁵⁵ Deutes que no començaven de zero, sinó que s'acumulaven als que ja s'havien contret l'any 1694, quan la vila es va veure precisada a demanar préstecs a censal a la comunitat de preveres per valor de 264 lliures barceloneses per cobrir les despeses que ocasionaren uns altres francesos, comandats aquests per Mossieur de Prexach. Deutes com les 137 lliures i 10 sous que els prestà el monestir. I és que a causa de les nombroses despeses ocasionades per les guerres de l'últim quart del segle XVII, i els seus impagaments, trobem una concòrdia de la vila amb els seus creditors l'any 1702 per tal de pagar els censals contrets amb ells “*per causa y ocasió dels Infortunis del temps, i passadas guerras, y altres accidents avia ocorregut*”.⁴⁵⁶ El període de la guerra de Successió no va fer sinó augmentar aquests deutes i censals ja importants que la vila de Ripoll venia acumulant des de finals del XVII.⁴⁵⁷ Ja des d'aleshores els principals creditors eren l'abat i monestir, amb dos censals que feien un total de 2.117 lliures de moneda barcelonesa, i la comunitat de preveres de Sant Pere de Ripoll amb 9 censals que feien

⁴⁵⁵ Olivares afirma que en temps de guerra els drets de destret de carnisseria, fleca, taverna o els drets d'entrades i eixides, entre d'altres, no eren suficients per sostenir les despeses comunitàries. Per aquest motiu, el recurs a l'endeutament va fer que una gran part dels recursos esdevinguessin dels impostos directes, personals o reials, per capitació, repartiment per casa i foc o, més generalment, en talls i tatxes. Per tant, el fisc directe era sovint la conseqüència de l'endeutament en censals causat per circumstàncies com les que comportaven les guerres i allotjaments de soldats. Veure OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*. Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 369-370.

⁴⁵⁶ ACRI, Sign. 418/2 Concòrdia pel pagament de censals entre la vila de Ripoll i els corresponents creditors.

⁴⁵⁷ Tot i que estudis com el de AMELANG, James, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490 – 1714*, Ed. Ariel, Barcelona, 1986, ens indica l'existència d'una noblesa fortament endeutada que veu minvar les seves rendes senyoriales i que, com a conseqüència, emigra a les ciutats, la trobem moltes vegades, com en el cas que ens ocupa, fent de creditora de les universitats. Segons Olivares, això va ser per l'afany d'obtenir grans sumes de capital dinerari, que feia que la noblesa hipotequés les seves rendes i invertís amb censals morts per crear dots, assegurar els futur dels seus descendents, fer cessions i subvencionar beneficis i fundacions eclesiàstiques. OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*. Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 424-425. És interessant constatar també que dins els creditors el grup més important estava format pel conjunt d'institucions de l'Església –beneficis, fundacions, causes pies, esglésies parroquials, la comunitat de preveres, el mateix monestir de Ripoll, eclesiàstics, etc-. Per tant, podem veure l'important paper que va jugar l'església de gran inversora en censals, paper que mudaria al de dipositària final de l'estalvi de les altres capes socials que també van invertir-ne.

un total de 3.604 lliures i cinc sous. Després trobem quantitats prestades per particulars, tant de la vila com forans: amb Eudald Capdevila, cirurgià de Ripoll, per un valor de 147 lliures; amb Josep de Op, negociant de la vila, per 200 lliures o amb Francesc Guanter i Duran per un censal de 278 lliures. Altres creditors eren institucions, com l'hospital de pobres de la vila de Ripoll per 220 lliures, altres particulars de parròquies foranes com la de Sant Boi de Lluçanès o Sora, i majoritàriament institucions religioses de Vic o Barcelona com, per exemple, l'església parroquial de Santa Maria del Pi o el benefici de Sant Benet en el claustre de la Seu de Barcelona. És interessant constatar que aquests creditors particulars de la mateixa vila eren professionals liberals i mercaders. A banda d'aquests, també hi havia pagesos, com un de la parròquia de Sora, que era probablement un emfiteuta benestant. També altres particulars sense estatus social conegut i a dos nobles, Don Francisco Junyent, marquès de Castellmayà i l'egregi Comte de Robles.

Tot i aquests deutes, el nou consell de govern ara necessitava de més diners a causa de la guerra, cosa que va provocar que els còsols augmentessin les taxes i els impostos sobre el vi i la carn al llarg del seu govern. Per aquest motiu, el consell de govern municipal no tingué tan sols problemes amb el monestir i els monjos. Les mesures preses pel nou consolat van comportar també enfrontaments amb la comunitat de preveres de Sant Pere “*que avian sido sus principales fautores*”.⁴⁵⁸ I és que la sol·licitud de diners per part de filipistes o austriacistes va ser freqüent al llarg de tota la guerra, amb l'increment constant dels deutes a pagar. L'any 1713 la vila de Ripoll es trobava “*en estado de summa miseria y totalmente exhaustos e impossibilitados de pagar las mesadas en que se les manda contribuir al servicio de Su Mag(esta)d que Dios g(uar)de*”. D'acord amb un testimoni de l'època, la vila s'havia empenyorat en 10.859 lliures. A causa de tots aquests deutes i despeses, anaven “*todos los dias desertando los*

⁴⁵⁸ACRI, Sign. 415/2 “*Dudas sobre las quales se ha de discurrir...*”. Trobem diversos exemples al llarg dels vuit anys que quedaven de guerra, però potser l'incident que més documentat tenim, a causa de la gran quantitat d'informació que ens ha arribat fins als nostres dies és el dels fets de l'any 1711, que va sobrepassar fins i tot el període de la guerra de Successió. Per veure aquest conflicte mirar ARÉVALO VIÑAS, Miriam. “Una vila menestral sota el règim feudal. Ripoll i la seva lluita contra el monestir (1678-1719).” *Recerques. Història, Economia, Cultura*, núm.65, 2012, pàg. 68 i següents.

*moradores que estiman mas irse perdidos y divagando que sufrir los apremios con que quieren obligarles a la satisfacción que no pueden dar*⁴⁵⁹.

El triomf que sobre el seu senyor baronial i sobre el feudalisme tardà havia tingut la seva erecció en universitat es va veure entelat, per tant, per una conjuntura difícil i la recerca constant de solucions a situacions d'urgent necessitat; de cap manera podien haver evitat aquest endeutament econòmic que va ser comú a totes les viles catalanes.⁴⁶⁰ De fet, aquests cònsols van col·laborar tant amb filipistes com amb botiflers mirant per la integritat dels seus habitants. Quant a les seves relacions amb el monestir res podem dir, ja que sols ens consta el testimoni de l'abat, i aquest no va ser gaire generós amb uns homes, vassalls seus, que havien gosat treure-li prerrogatives.

Tot i que a l'any 1713 les tropes borbòniques havien pres ja el Principat –i de fet sembla que la vila ja estava sota el poder de Felip V al 1711–, aquest consolat municipal es va mantenir encara fins al 8 de març de 1715, moment en què un Decret de la Reial Junta Superior del Govern, a instància de l'abat Fèlix de Vilaplana, ordenà que passés un ministre del rei per reintegrar la vila a l'obediència del monestir de Santa Maria. Aquesta anul·lació tingué lloc el 25 de març de 1715.⁴⁶¹

6.2 La lluita per aconseguir el municipi borbònic

El triomf de Felip V a Catalunya va suposar un canvi institucional molt important pel que fa a l'organització municipal. El Decret de Nova Planta Municipal va ser l'encarregat d'establir aquesta nova regulació dels pobles, viles i ciutats de Catalunya. Ara bé, aquest decret no afectà en absolut a la nostra vila; la forma de governar Ripoll a partir del 1715 va ser exactament igual que als segles precedents, com si res no hagués canviat després de la guerra. Segurament això succeí a causa de la promulgació l'any 1717 de *El reglamento dispuesto para el régimen de todas las villas y lugares no*

⁴⁵⁹ ACRI, Sign. 418/2

⁴⁶⁰ Per veure aquest fenomen d'endeutament de guerra arreu del Principat és interessant consultar pel període de la guerra dels Segadors a OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*. Pagès editors, Lleida, 2000, pàg. 369-370 i 384 i següents.

⁴⁶¹ ACA, Reial Audiència, Registres, 564.

cabezas de Corregimiento de 1717.⁴⁶² Aquest reglament suposà el que Joan Mercader anomenà la contradicció essencial que posà en entredit l'efectivitat del sistema,⁴⁶³ en permetre que als llocs de baró on el senyor havia tingut immemorialment la facultat de triar els seus propis oficials sense el concurs dels habitants, pogués mantenir aquesta prerrogativa, tan sols retent comptes a la Reial Audiència, què aprovaria aquests nomenaments.

Aquest vistiplau debilitava, sens dubte, la figura del baró.⁴⁶⁴ Però el fet de mantenir als barons en les seves pròpies jurisdiccions debilitava també al monarca absolut.⁴⁶⁵ A més, mantenir als barons en la seva plena jurisdicció anava clarament en contra dels principis borbònics de l'absolutisme. El ministre José Patiño era molt clar en aquest sentit quan deia que "*la autoridad real se encuentra muy menoscabada por el mayor número de sujetos de los barones, la mayor parte de los cuales tienen concedido el mero imperio y jurisdicción criminal absoluta*"⁴⁶⁶ però, no obstant això, la seva col·laboració era molt important per a les noves autoritats i per a la implantació del nou sistema de govern a tot el Principat. Ja el mateix Josep Maria Torras i Ribé explicita que per a Francisco Ametller "*amb els senyors feudals no calia innovar cosa*" i troba indicis del respecte per part d'aquesta monarquia de qualsevol tema referit al règim baronial.⁴⁶⁷

⁴⁶² TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, *Els Municipis catalans de l'Antic Règim : 1453-1808 : procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983, pàg. 147-148.

⁴⁶³ MERCADER I RIBA, Joan, *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1985, pàg.. 94.

⁴⁶⁴ CUSÓ SERRA, Marta, *Un monestir cistercenc femení català durant el primer segle borbònic espanyol. Santa Maria de Vallbona (1701-1802)*, Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), any 2008, pàg.. 635

⁴⁶⁵ Ja l'Enric Tello ens deia a la seva tesi doctoral que una de les limitacions estructurals de l'absolutisme borbònic va ser la necessitat de comptar amb la noblesa i els estaments socials superiors per portar a terme el nou sistema de govern. Veure TELLO ARAGAY, Enric *Pagesos, menestrals i rendistes. Cervera i la Segarra en l'arrencada industrial catalana. (1702-1861)*, Universitat de Barcelona (UB), març de 1987, pàg. 206 i següents.

⁴⁶⁶ TELLO ARAGAY, Enric *Pagesos, menestrals i rendistes. Cervera i la Segarra en l'arrencada industrial catalana. (1702-1861)*, Universitat de Barcelona (UB), març de 1987, pàg. 206.

⁴⁶⁷ TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, *Els Municipis catalans de l'Antic Règim : 1453-1808 : procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983, pàg. 211

Ara bé, sembla que Felip V també pensava reformar aquesta jurisdicció,⁴⁶⁸ però el fet que hagués de comptar amb els estaments socials superiors segurament feu que aprofités qualsevol esquerra com a oportunitat per a introduir el seu govern en aquests llocs de baró.⁴⁶⁹ Així, prèvia sol·licitud dels homes de la vila de Ripoll, que s'adreçaren al monarca demanant regidors per a governar la vila,⁴⁷⁰ el 4 de desembre de 1718 el marquès de Castel Rodrigo expedí un Decret per tal que la Reial Audiència informi sobre el govern polític de la universitat de la vila de Ripoll, “*Considerando que dicha villa y parroquia así por lo poblada que es como por lo importante de su situación, y lo belicoso de sus naturales, y por no residir en ella el actual Abad, merece seria reflexión por lo que mira a su régimen y particularmente, en la estación y sistema presente de las cosas, no obstante las Reales Declaraciones que en tiempos pasados ha obtenido el abad para gobernar.*”⁴⁷¹ A més, continuava justificant la investigació del cas de Ripoll argumentant que del “*Real ánimo del Rey es, que en todas las Villas y Lugares haya un cuerpo Político de Universidad, y no parecer razón que en la hora presente se rija aquella Villa y Parròquia con tanta independencia que se lo haya de ser sabido, y aprobado el Bayle propuesto nombrado por el Cabildo y Monasterio Mayormente no residiendo en ella el Abad.*”

Per tant, en el cas de Ripoll aquesta esquerra apuntada per Mercader podia ser l'absència del baró, que podia justificar àmpliament l'intervencionisme reial, donat que l'abat, com a titular de la jurisdicció, era l'únic que podia mantenir una estreta vigilància dels seus vassalls i nomenar al batlle. Com podia fer la millor elecció si es trobava absent? A la negligència dels barons precisament culpava Felip V del fet que

⁴⁶⁸ D'acord amb Marta Cusó en la seva tesi sobre el monestir de Vallbona de les Monges a l'època borbònica, el Decret de Nova Planta deixava la jurisdicció eclesiàstica al marge de la uniformització duta a terme per aquesta normativa, amb la intenció de reformar aquesta jurisdicció posteriorment. Veure CUSÓ SERRA, Marta, *Un monestir cistercenc femení català durant el primer segle borbònic espanyol. Santa Maria de Vallbona (1701-1802)*, Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), any 2008, pàg. 635

⁴⁶⁹ Afirmació feta a MERCADER I RIBA, Joan *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1985, pàg. 102 i 103.

⁴⁷⁰ Ho sabem per l'esment que es fa a ACA, Reial Audiència, Registres, 139 que diu que “*en el año diez y ocho con la amenaza de la guerra de Francia, y pretexto de la nueva Planta, habiendo pedido Regidores aquel Pueblo al Ex(celentísimo) Marqués de Castelrodrigo(...)habia sido despreciada dicha instancia*”

⁴⁷¹ ACA, Reial Audiència, Registres, 363

durant la guerra de Successió molts batlles fossin antiborbònics.⁴⁷²Aquest mal de l'absència baronial afectava a molts llocs del Principat, però potser, pel nostre cas, podia ser la forma de buscar-li les voltes a l'entrada de l'intervencionisme reial a la vila.

Cara a aquesta investigació respondria el monestir de Ripoll fent al·lusió als privilegis que, amb caràcter immemorial, posseïa sobre la vila de Ripoll, avalats per distintes sentències judicials. El fiscal del civil don Josep de Bustamante y Loyola informà el 16 de desembre de 1718 que, tot i l'argumentació de l'abat, "*siendo respectivos a la pública utilidad de el estado, y de el mejor gobierno de el Pueblo de Ripoll,(...), y que no pudiendo negarse ser conveniente la Uniformidad del Gobierno en todo el Principado, (...) se le podia encargar al abad de Ripoll con poco, o ningún perjuicio de su jurisdicción, que (...) nombrase sujetos bastantes, a satisfacción de S. Ex(celencia) y Real Aud(iencia), que formassen un cuerpo político de Universidad, con cuya representación estuviessen mas asegurada la quietud de aquel Pueblo, y se uniformasse el resto del Principado.*"⁴⁷³

L'abat, però, sembla que respongué a aquesta sentència del fiscal de la Reial Audiència, i el 20 de gener de 1719 va enviar un nou memorial a la Reial Audiència amb similar argumentació a l'anterior, cosa que semblava justificar el manteniment de l'status quo vigent a la vila.

D'aquesta època sembla també un pamflet a manera de defensa escrit per l'abat i monestir de Ripoll titulat "*Dudas sobre las quales se ha de discurrir / Si en la generalidad con que el gobierno stablece los Regidores por todos los Pueblos debe comprehenderse la villa de Ripol / Si en caso de no comprehenderse en la generalidad deba ponerse en la villa de Ripoll Gobierno de Regidores por razón de la pública utilidad y servicio del rei en el presente sistema?*"⁴⁷⁴ i en el qual es dona resposta a totes aquelles qüestions que el virrei portava a la reflexió en el seu Decret.

El seu breu anàlisi és interessant en tant que es fa obertament la pregunta que el fiscal reial volia respondre per ordre del monarca i atenent a les qüestions que més semblaven

⁴⁷²MERCADER I RIBA, Joan *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1985, pàg. 98-99

⁴⁷³ ACA, Reial Audiència, Registres,139

⁴⁷⁴ACRI, Sign. 415/2 "*Dudas sobre las quales se ha de discurrir...*"

preocupar a l'oficial reial.⁴⁷⁵ A banda de parlar de les bondats del govern del monestir i de les maldats del govern de la vila, va fer girar la seva defensa contínuament en torn del que era millor per a la utilitat al reial servei, entenent-lo bàsicament com a benefici econòmic per al monarca. Per l'abat Vilaplana, el govern de regidors era un error que segurament suposaria, com havia passat durant la guerra de Successió, l'endeutament de la vila i dels seus habitants,⁴⁷⁶ a banda de “*las grandes sumas de dinero que gastan los demás lugares en síndicos , y en los libros de la villa se ven las grandes porciones gastaron en síndicos en tiempo del último consulado*”, tot el contrari del que succeïa amb el govern monacal, que pagava els oficials de la vila amb porcions eclesiàstiques, o estalviant-se aquests diners en utilitzar els propis oficials del monestir –com ara el jutge o el procurador– per a afers de la vila.

Pel que feia al tema de l'absentisme, l'abat el justificava pels seus càrrecs de Cancellier de Competències i President de la Religió Benedictina Claustral Tarraconense, cosa que no l'impedia exercir de baró a Ripoll, donat que estava informat en tot moment de tot el que succeïa i anava a la vila sempre que era necessari. Tot i això, l'abat arribà a suggerir que si la seva absència era motiu per introduir la novetat d'un govern de regidors, el monarca li deixés renunciar al càrrec de canceller, i estava disposat a renunciar fins i tot a l'abadia si així impedia el dany que se li podia provocar al monestir amb aquesta nova invenció.

Per tant, està clara la seva postura contrària a l'existència d'un govern municipal en el qual la participació dels homes de la vila fos evident. Però clar, davant la intenció del monarca borbònic i dels seus ministres amb respecte la creació del nou model municipal a Catalunya, no podia significar-se com a contrari a aquesta reforma municipal. Així, doncs, amb les últimes paraules d'aquest memorial l'abat donà a entendre que no li semblava malament que als llocs, viles i ciutats es nomenessin regidors per a governar,

⁴⁷⁵ACRI, Sign. 415/2 *Dudas sobre las quales se ha de discurrir ...*

⁴⁷⁶De fet els ripollesos encara devien en aquest 1719 gran part dels 18.000 ducats pels quals es van empenyorar l'any 1711 en el temps del govern consolar, motiu suficient per tal de no tenir dret a controlar novament el govern polític i econòmic de la vila, inclòs el control dels béns comunals. No obstant, se li oblidava comentar a l'abat que es tractava de diners demanats per les tropes franceses borbòniques sota l'amenaça de destruir la vila. Veure ARÉVALO VIÑAS, Miriam “Una vila menestral sota el règim feudal. Ripoll i la seva lluita contra el monestir (1678-1719).” *Recerques. Història, Economia, Cultura*, núm.65, 2012, pàg. 49-73.

però en el cas de Ripoll això podia ser en perjudici dels seus vassalls i dels monjos, a banda de ser contrari al mateix benestar de la Corona, sempre sota el punt de vista econòmic. De fet, *“el Abad luego fue provisto en el año 1704, hizo la proposición a sus vassallos que siempre que quedasse cierto que en la forma de Comun tendría el Pueblo maior útil que en su Gobierno económico, que haría cuanto podría para facilitar le hubiessen, pero hasta oi no solo no lo ha entendido assi pero ni razón ha tenido de dudar: pues todos los días tiene nuevas evidencias de lo contrario (...) No se puede dexar de notar que en otros lugares de la iurisdicción del Abad no avia común y le ha dexado establecer porque no ha previsto los inconvenientes que mira ciertos en Ripol”*. Evidentment, això tan sols era l’estratègia, pura demagògia que pretenia ocultar la veritat de les seves intencions, i és que clarament l’abat no estava disposat a dotar de certa autonomia de govern als habitants ripollesos, i potser en això tenia alguna cosa a veure el fet que el monestir de Ripoll tingués la seva presència en aquesta i no en altre vila de la baronia.

Tot i que no és un dels últims arguments del memorial, m’agradaria acabar el seu comentari amb l’esment que l’abat feia al tema de la lleialtat. *“En el estado presente – diu –sabe el Rei que el Abad (...) es bien afecto a su Real Servicio y sabe aventurarse por el Real Partido (...) Luego no se debe dexar esta evidente seguridad, para ponerse en otra mano que a lo menos no habrá dado tantas pruebas para su calificación y crédito”* . Aquestes paraules sens dubte es referien a la traïció que per a la causa borbònica havia estat la lleialtat dels homes de la vila a l’arxiduc Carles d’Àustria durant la guerra de Successió, però en aquesta línia, la millor argumentació a favor del monestir era la que poc temps després, en aquest mateix any, protagonitzarien els homes de la vila, complint-se així aquest advertiment fet de forma premonitòria per l’eclesiàstic.

Segurament els fets que van tenir lloc a continuació influïren en aquestes investigacions de la Reial Audiència per a nomenar regidors. Però, tot i la signatura del Tractat d’Utrecht i de Rastadt, van continuar les hostilitats entre les diferents potències europees. A Europa es va constituir al gener de 1719 la Quàdruple Aliança entre Holanda, França, l’Imperi Austríac i Anglaterra. Com a conseqüència, Catalunya va ser envaïda pel francès i la posició geogràfica de la vila de Ripoll la feu un cop més blanc de l’ocupació francesa. L’11 de juliol de 1719 va entrar a la vila de Ripoll un regiment

de fusellers del Duc de Berwick, posant la vila sota el seu domini. En aquest moment, “*tuvieron la Audacia aquellos habitantes,(...) (habiéndose retirado a esta capital el Bayle del Abad Francisco Romero) de obtener forma de Universidad, y mantenerla hasta el arribo de las R(ea)les tropas*”.⁴⁷⁷

En efecte, aprofitant un cop més aquest moment de desgavell els homes de la vila sol·licitaren al francès invasor la facultat de nomenar cònsols i consell per a la vila de Ripoll. I Berwick els hi concedí. Així, el dia 25 d'octubre de 1719 es van extreure consellers i altres oficials de la universitat “*feta y retiradas las armas de fransa, voluntariamente, sens fer acte positiu algun se an dexat las insignies*”. Enrique Giménez López afirmà que l'entrada dels francesos de Berwick per l'Empordà, va augmentar entre els catalans les expectatives de recuperar els seus furs, perduts arran la imposició del Decret de Nova Planta, i la reducció dels tributs que pagaven amb Felip V, afirmant que en alguns llocs s'arribà a posar en pràctica, posant com a exemple el cas de Ripoll.⁴⁷⁸ Sens dubte aquesta vila s'aprofità d'aquest moment de desgavell bèl·lic com en d'altres ocasions, però la realitat és que pel nostre cas el recolzament als francesos no anava més enllà de la intenció d'obtenir el seu propi consell de govern, sense aspiracions més generals.

El 14 de novembre de 1719 es va tocar a consell per tal que els cònsols prenguessin possessió dels béns i emoluments de la vila, que ara passarien a controlar ells com a cos municipal. No obstant, l'abat de Ripoll, en Félix de Vilaplana, impedí a través dels seus oficials que els arrendataris del vi, de les tavernes, de la gavella i de les botigues de la vila donessin l'obediència a aquests consellers il·legals, sota pena del pagament de 25 lliures. El 15 de novembre es tornà a intentar un altre cop aquesta possessió dels emoluments, i aviat va circular el rumor que l'abat havia de detenir i ficar a la presó els oficials il·legals.

La tensió podem imaginar que era molt forta. Sembla que els oficials de l'exèrcit francès van escriure a Berwick explicant el succeït i sol·licitant la creació de fet del consell de la vila. Aquests argumentaven que a la vila de Ripoll no “*hi avia politica ni*

⁴⁷⁷ ACA, Reial Audiència, Registres, 139

⁴⁷⁸ GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique “Conflicto Armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña 1719-1720” *Hispania*, LXV/2, núm. 220, 2005, pàg. 574

govern, que pa no se trobava pa, y lo convent castigava aferrament a los Particulars” impedit l’execució de la forma consolar. Però el 24 de desembre de 1719, mitjançant un despatx del senyor De Andrezel, intendent de les armes de França a Catalunya, es va aclarir que la concessió atorgada per Berwick no atribuïa als cònsols cap mena de jurisdicció, reconeixent que aquesta pertanyia plenament a l’abat. A més, va imposar una pena de cinc-centes lliures si els cònsols decidien atribuir-se cap poder judicial, polític o econòmic sobre Ripoll.⁴⁷⁹

Al 1720, quan la vila va tornar a l’obediència de Felip V, el marquès de Caraffa va anul·lar el consolat esmentat, i va reintegrar a l’abat i al monestir en tots els seus drets i prerrogatives. Sabem que el 28 de gener de 1720 Don F. Tiberio de Caraffa estava a Sant Joan i va passar per Ripoll, on tenim constància que entrà amb escolta en data 10 de febrer de 1720.

Segurament la constitució d’aquest govern il·legal aprofitant l’entrada de les tropes franceses, demostrant poca lleialtat vers Felip V, feu que els plantejaments reials per a la creació del govern de regidors quedés relegada a temps millors. De fet, Enrique Giménez López esmenta que rere la recuperació de la vila de Ripoll, entre d’altres, per part dels filipistes, la Reial Audiència va ordenar reformar el que considerava un insult a la sobirania espanyola: haver restaurat el govern polític i econòmic anterior al Decret de Nova Planta o, en el cas que ens ocupa, crear un consell de govern propi independent de l’abat mentre els francesos ocuparen la vila, contradient el que fins ara havia establert per a la vila el monarca borbònic.⁴⁸⁰

Per tant, potser com a càstig, no trobem cap més moviment en pro d’un consell municipal propi fins al 7 de desembre de 1726 arran d’un nou memorial dels ripollesos al virrei. A partir d’aquest moment els memorials per una i altra part es succeïren constantment. Així, respongué la part de l’abat el 31 de desembre de 1726. Un segon intent feren novament els ripollesos al març o abril de 1727, en el qual, a més de demanar un govern de regidors conforme ho permetia el Decret de Nova Planta, enviaren també una llista “*de los sujetos que consideran más a propósito para servir los*

⁴⁷⁹ ACA, Reial Audiència, Registres, 564

⁴⁸⁰ Veure GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique “Conflicto Armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña 1719-1720” *Hispania*, LXV/2, núm. 220, 2005, pàg. 574- 575, pàgina a on cita a Josep Maria Torras i Ribé en el seu llibre titulat *Els municipis catalans de l’Antic Règim, 1453-1808*, pàg. 293-296.

empleos de Regidores”.⁴⁸¹ El 20 d’abril l’abat enviava la contrarèplica utilitzant els mateixos arguments de privilegis i possessió immemorial que havia esgrimit els últims 300 anys i que tants bons resultats li havia ocasionat. Davant d’això, el Capità General va enviar a la Reial Audiència ambdós memorials per tal que aquesta es pronunciés. I aquí trobem la primera sorpresa; la Reial Audiència li adreçà al rei un informe favorable als ripollesos, recolzant la formació d’un cos de govern propi dient que “*no sabe la Audiencia alcanzar modo de componer el concepto de villa y universidad de que goza aquel pueblo, sin el referido cuerpo político*”, dient que el govern de l’abat era incompatible amb la finalitat “*de V(uestra) Mag(esta)d explicado en la Nueva Planta*”.

No obstant aquesta resolució tant favorable als ripollesos, per motius que desconeixem el tema es va tornar a estancar,⁴⁸² i set anys més tard, l’any 1734, un tinent Coronel de Dragons que residia a la vila de Ripoll, en Josep Puig,⁴⁸³ es va erigir en representant dels homes de la vila i va escriure un nou memorial titulat “*La verdadera relación de el gobierno de Justicia y económico y de su administración, por el Abad y demás oficiales sus subalternos en la referida villa de Ripoll*”⁴⁸⁴ amb el qual sol·licitava l’ajuntament de regidors⁴⁸⁵. D’acord amb aquest tinent de dragons, la vila de Ripoll era la única de totes les que estaven sota la jurisdicció de l’abat⁴⁸⁶ a la qual no s’havia aplicat el Decret de Nova Planta. Així mateix, fent honor al títol d’aquest memorial, va explicar a la Reial Audiència quina era la situació real a la vila amb el govern de l’abat i monestir, parlant d’un batlle que, en ser escollit arbitràriament per l’abat, podia ocupar el càrrec durant deu o dotze anys una mateixa persona, quan el monarca establia que el càrrec esmentat

⁴⁸¹ ACA, Reial Audiència, Registres, 139

⁴⁸² Potser per l’escassa eficàcia i agilitat de l’administració borbònica tal i com comenta Joaquim Albareda. Veure ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll” dins *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès*, Impremta Maideu, Ripoll, 2005 – 2006, pàg. 167.

⁴⁸³ ACA, Reial Audiència, Registres, 17. Sembla que aquest Josep Puig ja havia estat involucrat en el nomenament i formació del consell de govern fet pel duc de Berwick al 1719 com un dels impulsors.

⁴⁸⁴ Esmentat a ACA, Reial Audiència, Registres, 17

⁴⁸⁵ ACA, Reial Audiència, Registres, 498

⁴⁸⁶ I cita explícitament les viles del monestir a on s’aplicà el decret de Nova Planta, com ara Olot, Santa Cecília de Molló, Tosa, Reixa, la Nou, Malanyeu, la vila dels Pens, Santa Maria de les Llosses, Santa Maria de Matamala, Sovelles, Vinyoles i Sant Esteve de Vallespirans. Veure ACA, Real Audiència, Registres, 498

havia de durar dos anys. Per aquesta raó, al·legava en Puig, els oficials de l'abat governaven el poble al seu lliure albir i sense donar comptes a ningú, recaptant diners que pagaven els vilatans sense saber exactament a on anaven a parar, potser insinuant fins i tot una certa corrupció econòmica. De fet, les acusacions eren molt similars a les de la dècada anterior. Sobre això, res havia canviat, i és que sembla que al llarg dels anys els memorials sempre són els mateixos, variant tan sols la forma d'escriure'ls.

A aquest memorial respongué un cop més l'abat. Aquest, feu la mateixa defensa de sempre per justificar la seva jurisdicció de la vila, al·legant que els diferents monarques, com a patrons del monestir, havien concedit diversos privilegis a l'abat sobre la vila, atorgant-los la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa justícia, mer i mixt imperi, al llarg de 800 anys però, a més, aquestes facultats havien estat ratificades mitjançant diverses sentències judicials, les últimes dels anys 1698 i 1715. Pel que feia a les acusacions llançades pel tinent de dragons, el baró no podia més que defensar als seus oficials i la seva gestió.

No obstant, sembla que els ripollesos no anaven tan desencaminats quan parlaven de la corrupció dels oficials baronials, donat que a l'agost de 1736 l'Audiència informà al monarca que *“en el Rl Tributo del catastro, en que exhigieron los oficiales del abad una octava parte más de lo tasado, hasta que por haver acudido al Intendente uno de los Interesados, cessó la percepción de este recargo, como consta del capº quinto del adjunto Informe del Alcalde mayor de Camprodon, y el que se practica en el derecho de pontage pues habiendo sido concedido a los Jurados y Universidad de la Villa con Rl Privilegio de onze de septbre de mil quinientos ochenta, y siete (...) por tiempo de veynte años y no más, se continua aún su percepción; según parece de la atestación extrajudicial....”*.

Aquest informe de la Reial Audiència ens sembla interessant perquè si bé ja s'havia mostrat favorable a la causa de la vila l'any 1727, ara sol·licitava a *“V Magd se digne dispensar a la villa de Ripoll la formación de cuerpo de Universidad y Ayuntamiento, que presida el Bayle, que nombra el Abad, con un competente número de Reg(idore)s, y demás oficiales subalternos necesarios cometiendo al Ayuntamiento el Gov(ier)no político y económico de la villa en la forma, y con las facultades mismas, que dan a*

todos los demás lugares del Principado la nueva Planta (...) uniformando esta villa a las demás (...) dexando al Abad, como a señor Jurisdiccional de ella la elección de Reg(idore)s que deberá presentar el Abad a la Aud(ienci)a para la aprobación, como se practica em los Pueblos Baronaes de este Princ(ipa)do, en conformidad de la R(eale)s ordenes de VM y al presente se executa en dicha villa, por lo que mira al Bayle.”⁴⁸⁷

Per tant, l’Audiència era favorable a les expectatives dels ripollesos, però cal dir que, d’acord amb aquestes paraules, no parlem d’una reversió a la Corona. El que es concedia a la vila de Ripoll era en efecte un govern municipal propi, però sota la jurisdicció i tutela del senyor baronial.

En qualsevol cas no sabrem res més d’aquest afer fins al 1738⁴⁸⁸ en que tornem a trobar una carta del secretari de la cambra de sa majestat que, junt amb el memorial dels homes de la vila i el de l’abat i monestir, torna a demanar al fiscal que informi sobre el cas. De fet, fins a on sabem actualment, no trobarem cap resposta a aquests memorials fins el 1755,⁴⁸⁹ moment en que el rei Ferran VI, basant-se en els dos memorials de 1734, l’informe de la Reial Audiència d’agost de 1736 i una resolució del seu pare en consulta d’11 d’octubre de 1736, atorgarà el govern municipal a la vila de Ripoll.

En efecte, fou el 10 de gener d’aquest any que, finalment, i després d’una llarga lluita, es va concedir a la vila de Ripoll la formació d’un cos d’universitat i ajuntament. Aquest, seguint les directrius de la normativa establerta, estaria presidit per un batlle, que seria nomenat per l’abat de Santa Maria de Ripoll, sis regidors i els altres oficials necessaris per portar a terme el govern polític i econòmic de la vila “*en la forma, y con las facultades mismas, que dan a todos los demás lugares de ese Principado, la Nueva planta establecida para su Gobierno (...) uniformando, como uniformamos, esta villa a las demás*”. Amb això, finalment, s’atorgava a la vila de Ripoll l’anhelat règim municipal que portaven cercant en una lluita de més de 450 anys.

⁴⁸⁷ ACA, Reial Audiència, Registres, 158

⁴⁸⁸ *Expedientes remitidos por su Excelencia a la Real Audiencia y vistos en el Acuerdo*, ACA, Reial Audiència, Registres, 232

⁴⁸⁹ ACA, Reial Audiència, Registres, 498.

7. Algunes reflexions sobre l'enfrontament de la vila de Ripoll contra el monestir al llarg dels segles.

La lluita dels ripollesos esdevé una manifestació de confrontació social activa com a mínim des del segle XIII, convertint-se en una lluita clarament plurisecular. I, de fet, sembla que no hi hagué gairebé treves en l'enfrontament vila-monestir al llarg dels sis segles aquí analitzats.

A Ripoll existeix un clima de violència constant al llarg del temps, motivat per factors diferents d'acord amb la conjuntura històrica i política no sols local sinó també general –guerra remença, presència de bandolers a la vila i abadiat, guerra dels Segadors, abusos dels oficials baronials contra els vilatans, etc– però que en última instància, independentment del motiu que l'hagués originat, acabaven desembocant sempre al mateix punt: l'enfrontament vila-monestir, l'intent d'emancipació baronial i la reversió a la Corona de la vila ripollesa.⁴⁹⁰

⁴⁹⁰En el seu estudi sobre els conflictes senyorials a la Catalunya de la segona meitat del segle XVIII, Albert Cots afirma que a algunes localitats la conflictivitat ve d'antic i que es va manifestant només intermitentment al llarg del temps, coincidint amb les viles en que els conflictes són més intensos i afecten a la major part de l'aspecte senyorial. Veure COTS I CASTAÑÉ, Albert. "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)." *Estudis d'història agrària*, núm. 6, 1983, pàg. 251. Per Ripoll, en efecte, parlem d'una problemàtica de molts segles, amb orígens que cal buscar a l'edat mitjana. Ara bé, més que parlar de ressorgiments intermitents sembla que podem parlar d'un conflicte gairebé continuat en el temps. Així, veiem un segle XV en que l'enfrontament vila-monestir té lloc sense descans des del 1415 i fins al 1496. Poc temps després, al XVI, hi ha moviments perquè Carles I ratifiqui el privilegi de govern atorgat per Alfons el Magnànim, i tot seguit, potser en represàlia, trobem conflictes a la dècada dels 30 amb els oficials baronials, que desemboquen en un plet que va del 1540 al 1560, i que empalma amb la violència dels bandolers que assolen la vila al llarg de tota la segona meitat de segle. I això sense comptar amb el plet de la dècada dels 80. A aquesta dècada es remunten també els orígens de les revoltes de 1609-1611, que enllacen amb un altra gran plet a les instàncies judicials des del 1610 i, com a mínim, fins el 1628, i, al potser fins a la guerra dels Segadors, que propiciarà també una conjuntura idònia per a les pretensions ripolleses. Però amb la fi de la guerra no acabarà el conflicte. Poc temps després s'iniciarà un altre llarg plet que començarà a covar-se des del 1677 i que s'iniciarà un any més tard. Després de la seva finalització l'any 1691 trobem una continuïtat amb les ereccions consolars de 1694 a 1698, i deixant de banda una possible sol·licitud l'any 1702, amb el privilegi de 1707. Un dels artífex del nou govern consular era un síndic escollit ni mes ni menys que 28 anys enrere, a l'any 1679, el que demostra la continuïtat d'aquest conflicte de reversió des del plet de 1678 ininterrompudament fins el 1707. I el conflicte a les instàncies judicials durant el XVIII també serà constant des del 1718 fins el

Fins ara hem pogut veure que aquesta lluita, que en els primers segles era exclusivament per la via dels fets o de la revolta contra el monestir, aviat es vehicularia també, gràcies al rei Martí l'Humà, a través de la via de dret, amb la interposició de plets de reversió a les instàncies judicials, possibilitada inicialment gràcies a la figura del sindicat, semblantment al mecanisme concedit als pagesos de remença.

La via de dret esdevenia una nova via de lluita en la qual els ripollesos dipositaren moltes esperances des d'un primer moment, i a la qual mai no renunciarien tot i els fracassos continuats. La via de dret i la via de fet, tal com hem vist, s'alternaven constantment o, fins i tot, es donaven simultàniament en ocasions. Això es podria veure molt clarament a principis del segle XVII; ja hem vist que al mes d'agost de 1610 els ripollesos interposen un plet contra el monestir, cosa la qual no impedeix que la violència armada es mantingui aquest any i encara l'any següent. Un altre exemple molt clar és que els mateixos ripollesos, després d'una erecció consolar per la força, havien tractat sempre d'obtenir la seva legitimació posterior a través de la via del dret. Segons Jordi Olivares, no existia una frontera entre les manifestacions de força i la via judicial; el fet de tenir un plet a la Reial Audiència contra el senyor baronial legitimava socialment tots els instruments de resistència⁴⁹¹ i, de fet, els plets s'inserien en un àmbit extrajudicial de confrontació social.

Pel que hem pogut veure dels plets suscitats, sabem que la via de dret podia allargar-se durant dècades abans d'obtenir una resolució judicial ferma.⁴⁹² I això no significava que fos favorable a les pretensions dels ripollesos. Ja hem vist que la figura de l'altercat era útil utilitzar-la amb aquesta finalitat. Potser aquesta dilatació temporal dels plets era una estratègia elaborada per una o altre part per tal d'esgotar la paciència i els diners del

1755. Per tant, la conflictivitat entorn de la pretensió de govern municipal pels homes de la vila no es donava de forma intermitent ni puntual, sinó que era un conflicte continu que es desenvolupava alternant, o simultaniejant, la via de dret i la via dels fets al llarg de quatre cents anys sense descans. És de creure, a més, que independentment dels motius que en moments puntuals podien comportar una revolta o la creació d'un gover consolar, la via de dret subsistia sempre, i no es perdia de vista que aquesta era necessària per legitimar el seu govern.

⁴⁹¹OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000 pag. 51

⁴⁹²Recordem els plets de 1415-1424; 1540-1560; 1610- mínim 1628; 1678-1691. Així mateix la via de dret al segle XVIII sembla anar des del 1718 fins el 1755.

contrari i obligar-lo així a renunciar.⁴⁹³ Però, evidentment, aquí eren els ripollesos els que tenien les de perdre. I és que les possibilitats econòmiques que tenien eren molt menors que les del monestir i havien d'empenyorar els seus propis béns per poder sufragar les despeses. Aquests plets acabaven carregant a la població d'una gran quantitat de censals que no sabien com pagar, agreujats aquests deutes moltes vegades per la conjuntura bèl·lica o pels deutes contrets en dècades anteriors. Potser l'exemple més clar d'això l'hem vist a principis del segle XVIII.

La posició geoestratègica de la nostra vila, propera a la frontera, la feia susceptible d'allotjaments de soldats hispànics i d'invasions i saquejos de soldats francesos. La guerra era un factor afegit que limitava la capacitat de despesa dels comuns que quedaven sota la pressió de la nova fiscalitat. Això feia que la mateixa població que lluitava per emancipar-se del senyor baronial, alhora, hagués de suportar allotjaments i manutencions d'exèrcits, sense comptar les destrosses que aquests soldats feien sobre cases, cultius i béns en general. D'aquí la importància del control dels béns i arrendaments comunals que sol·licitaven els vilatans de Ripoll constantment. La reclamació d'un poder polític sota la forma d'universitat estava intrínsecament lligada a la reclamació del control dels béns i arrendaments comunals. Sense aquests comunals, els homes de la vila no podien comptar amb la disponibilitat pecuniària necessària per pledejar. No obstant, l'altra cara de la moneda era la de l'abat i monestir: si aquests béns estaven en poder de la vila, l'abat podia veure com el fisc del comú posava en perill la seva renda feudal o servia per pledejar contra ell davant la Batllia General o l'Audiència. En paraules de Jordi Olivares *“la lluita dels pobles per retornar a la Corona era un combat pel domini de l'excedent agrari, entre la fiscalitat comunal i la renda feudal”*.⁴⁹⁴

⁴⁹³Segons Olivares, les despeses econòmiques generades per un llarg procés a l'Audiència podien ser instrumentalitzades amb l'objectiu d'exhaurir els recursos i la resistència comunal, però també podien utilitzar-se per tal d'involucrar el senyor en múltiples plets que en minvaven l'autoritat i legitimaven la resistència pagesa. Veure OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000, pag. 84

⁴⁹⁴ OLIVARES I PERIU, Jordi *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000, pàg. 369.

D'altra banda, s'ha de dir que aquest conflicte en la via legal tenia un altre problema afegit; els llargs plets requerien de l'autorització de l'abat per a poder reunir-se i carregar-se de talles i censals. La reunió dels singulars de la vila era necessària per tal de prendre decisions sobre les estratègies processals a seguir o sobre altres afers relacionats amb el plet. El problema era que, a causa de la manca de poder polític propi, no podien reunir-se sense l'autorització de l'abat –que no sempre donava els seu vist i plau a aquestes reunions–, dificultant així no sols la presa de decisions, sinó també el correcte funcionament del plet. Finalment, aquests plets comportaven també la necessitat peremptòria d'haver de fer front a les actuacions dels oficials baronials, que acostumaven a exercir sobre els pledejants actes repressius, violents fins i tot, com a càstig per gosar enfrontar-se al senyor de la vila.

El fet que la vila de Ripoll perdés constantment davant les instàncies judicials no significava una derrota en tots els aspectes de la paraula. El plet no sols debilitava econòmicament als vilatans, sinó també al mateix senyor baronial, que veia qüestionada la seva possessió jurisdiccional i els seus drets sobre la vila. Pledejar formava part de les estratègies de resistència de la comunitat, legitimant així, sota l'empara de la via judicial, les seves actuacions contra l'abat. El conflicte existent entre el monestir i la vila de Ripoll sobresortia dels límits de la baronia en arribar al Consell de la Batllia General o a la Reial Audiència. Per tant, aquest estat constant d'assalt judicial a instàncies baronials va tenir un paper decisiu en la lluita antisenyorial i en la formació i reforçament del sentit públic de les instàncies vilatanes, fossin quins fossin els resultats de llurs plets.

A més, no hem de pensar que, perquè el plet hagués fracassat, tot aquest procés resultava inútil: un cas sentenciat no volia dir necessàriament un cas tancat, i aquesta continuïtat es veu molt clarament per a la vila de Ripoll. Com deia Olivares, cal repensar la litigació situant-la com un element integrat dins la cultura popular, un fenomen propi dels pobles que veien en la litigació una sortida.

Pel que fa a la via dels fets o de la revolta, d'acord amb Albert Cots,⁴⁹⁵ la violència desplegada pels pobles generalment responia a dos factors; d'una banda, sorgia com a resposta davant d'actuacions senyorials abusives o que eren considerades injustes i, de l'altra, eren episodis de violència puntual emmarcats dins un conflicte senyorial més general. El nostre cas també s'ajusta a aquests dos principis. Pel que fa al primer factor sols hem de veure l'exemple de la revolta de 1353 en que els ripollesos refugiats a Vic cremaren la casa del Paborde de Palau per les represàlies preses contra ells per l'abat. D'altra banda, trobem episodis de violència puntual que indubtablement, després del que hem vist, s'inscrivien en el marc d'un conflicte senyorial més general. Per Jordi Olivares hi havia un altre factor que portava a la revolta, i era el fracàs de la via judicial. Davant d'aquest fracàs, els pobles no veuriem una altra alternativa per a les seves pretensions que utilitzar cops de força. Com a exemple puntual, la revolta de 1610 respon a la inactivitat dels oficials baronials per a detenir als assassins d'en Vasia entre d'altres. Vist en el conjunt de la lluita per revertir a la Corona, aquesta hipòtesi s'exemplifica clarament en les ereccions consolars de mitjans del segle XV.

Ara bé, per Ripoll, és observable una quarta motivació per a la via dels fets: els moments de desgavell polític i institucional provocats per les guerres o les invasions. Aquests moments comportaren l'aixecament contra la normalitat institucional existent a la vila, per a obtenir per la força allò que demanaven des de feia segles. És interessant constatar que les conjuntures de guerra afavoriren les pretensions ripolleses en tant en quant demanaven als invasors, o erigien pel seu compte aprofitant el moment de confusió, el seu anhelat govern municipal. En aquest sentit, pel que fa a ereccions consolars establertes fora de la llei, trobem les de 1653, 1694, 1696 o 1719, aprofitant la situació creada per les diverses conjuntures bèl·liques. En el cas de Ripoll, dins el conflicte senyorial general, moltes de les creacions municipals per la força vingueren de la mà de conjuntures bèl·liques del regne, i no exclusivament com a resposta al fracàs per la via judicial.

I és que la guerra va jugar un paper clau en la lluita ripollesa per a obtenir un govern municipal propi. Ja hem vist com Joaquim Albareda afirmà que el problema polític existent a Catalunya durant la guerra de Successió, pels homes de Ripoll, tenia poca

⁴⁹⁵ COTS I CASTAÑÉ, Albert. "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)". *Estudis d'història agrària*, núm.. 6, 1983, pàg. 246

importància enfront el conflicte quotidià i proper de la vila, i aquest conflicte influïa molt a l'hora de prendre partit per un rei o per un altre: el fet de ser austriacista o botifler depenia d'allò que els ripollesos podien aconseguir per a la seva causa local militant en aquests bàndols.⁴⁹⁶ La pregunta és, aquesta forma d'escollir bàndols fou també així en la resta de conflictes bèl·lics? Evidentment per la guerra remença els homes de la vila s'alinearen al costat del rei i dels remences, que era el bàndol més afí a la seva lluita política. En canvi, a la guerra de Separació les coses no estan tan clares a causa de la manca de documentació. Sabem que inicialment els ripollesos demanaren al rei francès el govern consolar l'any 1640 però, en no obtenir-lo, és possible que fessin temptatives de canviar-se al bàndol contrari. Curiosament, és a partir de 1643-44 en que trobem els primers exiliats ripollesos a Madrid per ser afectes al rei castellà. I ja Josep Sanabre ens explica que a partir de 1644 hi havia més catalans lluitant per Felip IV que no pas per Lluís XIV.⁴⁹⁷ També sabem que per aquesta època el monestir, amb l'abat al capdavant depurant les seves files, era profrancès. Ara bé, actualment, sense més documentació de l'època, ens és impossible poder relacionar aquesta fidelitat amb la lluita per a obtenir el govern municipal per a la vila de Ripoll.

Un altra aspecte interessant constatat és el de les xarxes clientelars, que cobren una gran importància en determinats moments claus de la lluita. El moment en que millor hem observat aquest aspecte és pel trienni 1609-11, però segurament és extrapolable a moments anteriors i posteriors a aquestes dates i no sols fent referència a la via de dret sinó també a la de fet. Aquestes xarxes van jugar un paper molt important a la nostra vila, fins el punt que un conflicte que semblava merament local, arribà a involucrar a centenars de persones d'arreu del Principat, constatant una importància cabdal no sols de la lluita dels ripollesos, sinó també dels personatges implicats en ella i de la mateixa vila en el context català.

Per acabar, diré que en aquesta lluita plurisecular el segle XVIII estava cridat a ser el moment en que canviés la sort dels homes de la vila. La situació fou propícia en dictar-

⁴⁹⁶ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim , *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993, pàg. 291-292

⁴⁹⁷ SANABRE, Josep *La Acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa : 1640-1659*, Distribuidor : Librería J. Sala Badal, Barcelona, 1956

se el Decret de Nova Planta. Felip V va protagonitzar una renovació total de la forma de governar els municipis catalans. Però sorprenentment el Decret no s'aplicà arreu ni amb el mateix rigor; des del 1716 Ripoll continuà sent una vila baronial amb un senyor jurisdiccional eclesiàstic que monopolitzava completament el govern polític i econòmic de la vila. Això obligà als ripollesos a continuar la seva lluita a través d'argumentacions de dret mitjançant la Reial Audiència, cosa que no impedí aprofitar el moment ofert per la invasió francesa de 1719.

Tal com va afirmar Josep M. Torras i Ribé,⁴⁹⁸ paradoxalment va ser l'absolutista règim borbònic el que va canviar la dinàmica de les relacions entre el monestir i la vila, culminant a l'any 1755 amb la constitució definitiva d'un ajuntament de regidors. Tampoc cal veure la resolució borbònica amb ulls públics desinteressats. Desguarnir determinats poders fàctics entrava perfectament dins la lògica del regalisme monàrquic.⁴⁹⁹ D'altra banda, no podem deixar de notar que l'abat continuava al capdavant de la vila com a senyor baronial. Per tant, aquesta concessió atorgava als vilatans una major autonomia respecte el monestir, sí, però no els alliberava de la seva jurisdicció, mantenint-se la continuïtat del sistema feudal establert encara a Catalunya. I serà per aquesta situació derivada del vassallatge respecte l'abat i monestir que els conflictes entre ambdós bàndols continuarà tot i el nou règim municipal, a causa, precisament, d'aquest règim municipal.

⁴⁹⁸ TORRAS I RIBÉ, Josep Maria. "Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)". *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona*, 1984, vol. 1, pàg.. 203-210.

⁴⁹⁹Que el 1765 ja agafava forma teòrica amb el treball de Campomanes, *Tratado de la regalía de amortización*, i la defensa de les regalies en tots sentits feta per Macanaz ja en temps de Felip V.

8. Breus apunts sobre un creixement demogràfic poc estudiat; la població ripollesa als segles XVI-XVIII.

No és gaire la documentació existent avui dia que ens permeti parlar dels moviments demogràfics existents per a la vila de Ripoll al llarg de l'època moderna.⁵⁰⁰ Ara bé, afortunadament, comptem amb les dades proporcionades pels fogatges de 1497, 1515, 1553 i el cens de 1595, que ens permeten albirar un creixement demogràfic per a la vila de Ripoll ja al segle XVI, superant la crisi dels segles XIV-XV. Així, si d'acord amb el Josep Iglésias i Fort la vila de Ripoll comptava l'any 1378 amb un total de 174 focs dins la vila,⁵⁰¹ aquesta encara perdé més població, donat que per a l'any 1497 trobem l'existència de 125 focs al Ripoll intramurs, entre laics i eclesiàstics.⁵⁰² Per tant, podem imaginar que la davallada demogràfica de Ripoll als segles medievals fou prou important, especialment arran la guerra civil catalana, tot i que desconeixem a partir de quin moment començà la recuperació per a la nostra vila. El cas és que pel XVI trobem ja un creixement demogràfic. Si hem dit que pel 1497 la població a la vila intramurs era de 125 focs, per l'any 1515⁵⁰³ observem un lleuger creixement poblacional, amb 133 focs dins la vila,⁵⁰⁴ més 7 focs dels pagesos de la Batllia i 24 focs a Sant Pere de Ripoll.⁵⁰⁵ Per tant, ja veiem que a finals del XV principis del XVI la demografia ripollesa comença a ascendir tímidament. L'augment no era encara gaire notable, però s'ha de dir que a partir d'aquest moment l'increment serà més marcat fins a mitjans del

⁵⁰⁰ Dificultats que ja ens esmenta Rosa Ribas i Garriga al seu article "Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 1981-1982, 67-80.

⁵⁰¹ IGLÉSIES FORT, Josep, "Demografia pretèrita i actual del Ripollès", *Annals del Centre d'Estudis del Ripollès*, vol. 1992-93, 1994, pàg. 153 (31). També ho podem veure a ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2591, 79: *Fogaje general de Cataluña por obispados según el número acordado en las Cortes Generales de Barcelona de 1378*. En aquest fogatge ja se'ns indica que la parròquia de Sant Pere de Ripoll fora muralles té 60 focs, bastants més que a les primeries del segle XVI.

⁵⁰² ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Vol. Sèrie General, 2969

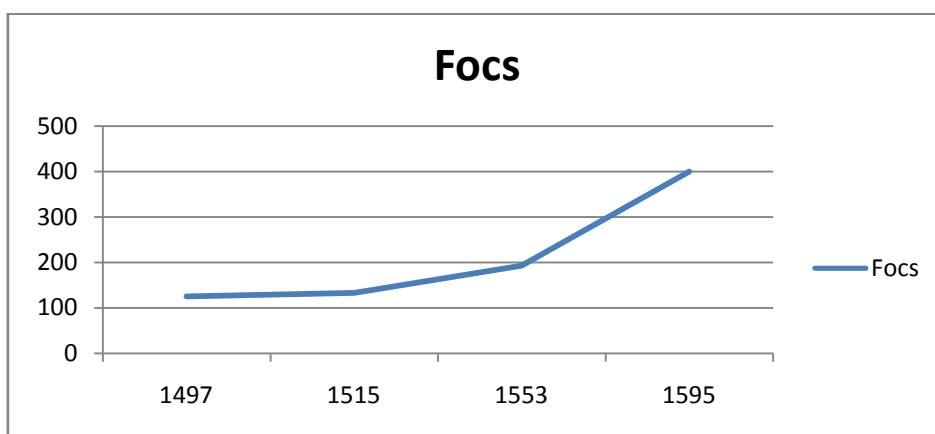
⁵⁰³ ACA, Real Patrimoni, Mestre Racional, Vol., Sèrie general, 2968

⁵⁰⁴ Entre laics i eclesiàstics. Els primers eren uns 113 focs, als que s'afegeixen els 20 focs eclesiàstics recomptats. Per a Iglésias la població de Ripoll era lleugerament major, amb 151 focs (IGLÉSIES FORT, J, "Demografia pretèrita i actual del Ripollès", *Annals del Centre d'Estudis del Ripollès*, vol. 1992-93, 1994, pàg. 153 (31)).

⁵⁰⁵ Parlem dels masos dispersos existents al terme de la vila de Ripoll però extramurs.

segle XVI. Així, l'any 1553 trobem una població dins la vila de 193 focs⁵⁰⁶ i 25 focs més a Sant Pere de Ripoll –dels quals 3 eren focs eclesiàstics- superant els nivells poblacionals de l'últim quart del segle XV. De fet, des de 1515 i fins al 1553 trobem que els focs de la vila augmentaren en un 45%. Ara bé, a la llum de les xifres existents, podem dir que el creixement serà més marcat a la segona meitat de segle. Per l'any 1595 Núria Sales ja ens indica per Ripoll l'existència de 400 focs, doblant-se per tant la població ripollesa en la segona meitat de segle i en tan sols quaranta-dos anys.⁵⁰⁷

Anys	1378	1497	1515	1553	1595
Vila de Ripoll intramurs	174 focs	125 focs	133 focs	193 focs	400 focs?

⁵⁰⁶ACA, Mestre Racional, Volumes, Sèrie General, 2599. Ara bé, és curiós com en aquest fogatge tenim escrit que per a la vila de Ripoll hi ha 193 focs, 35 de capellans, 2 del monestir? i 1 de l'hospital, fent un recompte final de 174 focs per a la vila de Ripoll, potser perquè l'autor d'aquest fogatge va eliminar els focs que estaven exempts de pagar impostos. Per Josep Iglésies la població de la vila era de 230 focs, amb el qual suposem que va sumar als 197 focs els focs dels eclesiàstics oblidant-se del foc de l'hospital de la vila. Ara bé, crec que això és un error donat que aquests focs eclesiàstics ja es trobaven inclosos en aquests 193 focs que hi havia a la vila de Ripoll.

⁵⁰⁷Segurament aquests 400 focs no fan referència únicament a la vila intramurs sinó que també inclouen els de la parròquia de Sant Pere de Ripoll i els de la Batllia. Veure SALES, Núria. "Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII", a *Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar*. Edicions 62, 1989, pàg. 251. Veure també SIMON I TARRÉS, Antoni i ALBERCH I FUGUERAS, Ramon "El cens de 1595. Bisbats de Solsona, Vic i Alt Urgell". *Revista Catalana de Geografia*, vol. 3, núm. 9, 1980

A grans trets, l'evolució de la vila segueix els paràmetres generals del Principat. Manel Ardit ens parla d'un increment poblacional per Catalunya entre finals del segle XV i mitjans del XVI, però mentre que ell ens parla d'un augment del 20%,⁵⁰⁸ nosaltres ja trobem per a la nostra vila un augment del 45% pel que fa a focs fins l'any 1553. Per a la segona meitat de segle l'increment és molt més superior, i l'any 1595 veiem com la vila de Ripoll havia doblat la seva població respecte mitjans de segle. Per tant, aquestes dades també coincideixen amb les exposades per Jordi Nadal i Emili Giralt que ens parlaren d'un fort creixement entre els anys 1553 i 1630.⁵⁰⁹

Aquestes dades contrasten amb l'estudi realitzat per Manel Alberch i Narcís Castells per a la ciutat de Girona en el qual demostren que el creixement poblacional no fou constant. Tot i l'augment evident que hi ha l'any 1553 respecte del 1515, troben per Girona una fase depressiva entre 1515 i 1534.⁵¹⁰ Malauradament, no disposem de cap font que ens permeti veure si una situació semblant tingué lloc per a la vila de Ripoll en aquests anys, tot i que amb seguretat en aquest creixement al segle XVI es donarien altibaixos a causa, entre d'altres situacions, de les diferents epidèmies que hagueren al Principat, com la de 1519-20, 1530, 1557-59 o 1589-92.⁵¹¹

⁵⁰⁸ARDIT, Manuel “La població” dins GIRALT I RAVENTÓS, Emili (ed.), *Història agrària dels Països Catalans. Edad moderna, Volum 3*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona, 2008, pàg. 464.

⁵⁰⁹NADAL, Jordi i GIRALT I RAVENTÓS, Emili, *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717*, Universitat de Barcelona. Centro de Estudios Históricos Internacionales, Barcelona, 1953, pàg. 283-298

⁵¹⁰ALBERCH I FUGUERAS, Ramon i CASTELLS I CALZADA, Narcís. *La població de Girona: segles XIV-XX. Volum 11 de Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins*. S.l.: Generalitat de Catalunya, Servei d'Arxius, 1985, pàg. 21. D'acord amb aquests estudi la ciutat de Girona passaria de tenir 1089 focs a l'any 1513 a tenir 785 a l'any 1534.

⁵¹¹ARDIT, Manuel, “La població” a GIRALT I RAVENTÓS, Emili (ed.), *Història agrària dels Països Catalans. Edad moderna, Volum 3*, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2008, pàg. 466. De fet, el mateix Valentí Gual ens indica que el creixement demogràfic del XVI tingué un seguit d'oscil·lacions a causa de l'elevada mortalitat, ordinària però també extraordinària a causa de les diferents pestes existents. Veure GUAL VILA, Valentí “El punt de partida de l'agricultura moderna. De la Sentència arbitral de Guadalupe i les Germanies a la crisi de finals del Cinc-cents” dins GIRALT I RAVENTÓS, Emili (ed.), *Història agrària dels Països Catalans, Volum 3*, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2008, pàg. 19.

S'ha de dir també que aquest recompte poblacional per focs s'ha d'agafar amb certa precaució, donat que s'acostumaven a fer amb finalitats tributàries de recaptació de diners, amb les consegüents ocultacions de dades que sens dubte tenien lloc.

Entre els possibles responsables d'aquest increment demogràfic al Ripoll del segle XVI està òbviament la immigració. D'una banda l'occitana.⁵¹² Tot i que no en tenim registres parroquials o semblants que ens puguin registrar el moviment exacte de la població, als llibres notariais trobem l'existència de francesos que habiten a la vila de Ripoll. L'exemple el podríem trobar ja a principis de segle, al mateix 1502, moment en el qual, per exemple, trobem a la vila a Amador de la Nau, un sastre habitant a la vila de Ripoll però originari de la diòcesi de Rodes, del regne de França, o en Bertran de Peveguer, bracer de la terra de Bearn. Immigrants francesos que trobarem també al llarg de tot el segle, com l'any 1534, en que als notariais trobem a Guillem Soler, tragner habitant a la vila de Ripoll, però originari del bisbat de Cahors, o l'any 1589, amb l'Antoni Tell del lloc o parròquia de Molseu, diòcesi de Llimotges, del regne de França.

Sens dubte la vila de Ripoll oferia moltes possibilitats als immigrants francesos que havien arribat fins aquí i que havíem decidit quedar-s'hi, possibilitats econòmiques derivades de la manufactura i el comerç de la vila, a banda de la despoblació més que evident que havia patit arran la crisi del segle XIV i la guerra civil del XV. No tenim medis per fer un recompte exacte de la població francesa que arribà o residí a la vila en aquest segle XVI. Sabem que per Ripoll no hi havia cap barri o carrer dels francesos, però sí que hi existia el cementiri dels estrangers, a on sabem que hi enterraren a uns quants d'aquests immigrants.⁵¹³

Consultant els notariais,⁵¹⁴ pel segle XVI hem trobat un total de 60 occitans. La seva procedència era principalment el bisbat de Caors (8 francesos), seguit del de Tarba (amb

⁵¹² Interessant veure sobre aquest tema el llibre de GUAL I VILÀ, Valentí. *"Gavatxos", Gascons, Francesos: la immigració occitana a la catalunya moderna: el cas de la Conca de Barberà.*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1991.

⁵¹³ Esment d'aquest cementiri en trobem al llibre d'òbits de la vila de Ripoll. Veure ACRI, Sign. 716, Llibre d'òbits de la parròquia de Sant Pere de Ripoll.

⁵¹⁴ Els notariais consultats han estat ACRI, Manual notarial del notari Joan Manyans, any 1502-1503, ACCE, Manuals notariais del notari Bernat Buada, anys 1534, 1536, 1539 i 1544, ACCE, Manuals notariais del notari Miquel Pelegrí, anys compresos entre el 1561 al 1592 i ACCE, Manual notarial del notari Miquel Mitjavila, any 1594.

6), Elna (5), Comenge (4) i Castres (3). Dos francesos trobem per als bisbats de Pàmies, Rodés, Saint Flor, Tula i Tolosa. I al menys un representant trobem a Ripoll dels bisbats de Agen, Auch, Carcasona, Claramunt, Coserans, Llemotges, Mirapeix, Oloron, Rius i Narbona.⁵¹⁵ A més trobem un francès del ducat de Savoia i comptem amb 13 francesos més d'origen desconegut. S'ha de dir que amb seguretat hi havia d'altres francesos, però aquí només hem pogut recollir aquells que surten registrats als documents notariais.

D'altra banda trobem alguns francesos al llibre d'òbits de la vila que no recollits a la llista anterior. El motiu és que no tenim cap certesa de que aquests francesos morts a Ripoll efectivament habitessin a la vila o estaven de pas en el moment de la seva mort. També en alguns casos vivien a parròquies del voltant com la de Campdevàrol. A més, moltes vegades no ens donaven els noms ni la procedència.

Pel que fa als oficis que ocupen aquests immigrants occitans, trobem el següent quadre:

oficis	número
moliner	4
paraire	4
prevere	4
traginer	4
mercader	3
pagès	3
teixidor de llana	3
fuster	2
pastor	2
teixidor de lli	2
baster	1
Aprenent blanquer	1
brodador	1
mestre de cases	1
Aprenent paraire	1
Aprenent pedrenyaler	1
sabater	1
Aprenent sastre	1

⁵¹⁵ Zones que coincideixen amb les ja explicades per Jordi Nadal coincidint amb els bisbats de les zones del Pirineu i Prepirineu, Llenguadoc, Conca de la Garona, Terres Altes i Massissos. Veure NADAL I FARRERAS, Joaquim i WOLFF, Philippe *Història de Catalunya*, Ed. Oikos-Tau, S.A. Barcelona, 1992, pàg. 65

serraller	1
sirvent	1
teixidor	1
desconegut	18
TOTAL	60

Per tant, ja veiem que aquests immigrants no són simples bracers o pagesos, sinó que tenien oficis del més variat, amb especialitzacions.⁵¹⁶ És interessant constatar que dels quaranta-dos occitans amb ofici conegut, un 30% es dedicaven a oficis relacionats amb la draperia, que fou la indústria principal a la vila de Ripoll al llarg del segle XVI tal com veurem més endavant.

⁵¹⁶ A diferència, per exemple, del que passava a llocs propers com a Santa Maria de Borredà, al Berguedà, d'on Rosa Serra afirma que la major part dels immigrants occitans registrats eren mossos i jornalers, però a semblança de viles amb més activitat artesanal com Gironella, a on Daniel Montañà i Joan Pujol troben entre finals del XVI i principis del XVII 33 famílies occitanes entre les quals hi havia mestres de cases, teixidors i cirurgians. Citacions fetes en ambdós casos per SOCA I TORRES, Isaac, “La immigració occitana al Berguedà (1580-1650). Notes per una aproximació percentual.” *Pedralbes: revista d'història moderna*, núm. 23, 2003, pàg. 641 i 642. Elisabet Cabruja Vallés també en feu una anàlisi dels occitans a Igualada a través de l'anàlisi de la confraria dels estrangers. Ja aquesta autora ens explica que aquesta confraria igualadina estava formada, majoritàriament, per menestrals i artesans, que eren en la seva majoria els habitants que als segles XVI i XVII predominaven a la vila igualadina, a semblança de la nostra vila ripollesa. Veure CABRUJA VALLÈS, Elisabet “Una confraria d'estrangers en la Catalunya del s. XVII: Igualada” *Pedralbes: revista d'història moderna*, 1998, pàg. 178. Per mirar en d'altres indrets també podem llegir el treball fet sobre la immigració occitana a la zona del Vallès Meridional que feu en Miquel Sánchez i González arran l'estudi dels notarians de l'Arxiu Històric de Sabadell, i que ens indicà que la meitat de la població occitana es dedicà a les feines del camp i l'altra meitat eren artesans. No podem oblidar que el seu estudi agrupava a un conjunt de pobles molt concrets, pertanyents a la comarca del Vallès, com serien la vila de Sabadell i els voltants. Veure SANCHEZ GONZÁLEZ, Miquel “La immigració occitana al Vallès meridional (1550-1640), *Terme*, núm. 18, 2003, pàg. 3-4. A la ciutat de Girona també s'observà una major especialització menestral existint confraries anomenades “d'immigrants” i d'ofici artesans com la dels fusters, que majoritàriament eren d'origen francès. Veure OLLÉ I LÓPEZ, Jordi *Agricultura i demografia de l'Època Moderna a Catalunya (1450 - 1714)*. Treball de final de carrera, 2009. Dades contràries a les trobades pel Baix Llobregat per F. Xabier Gual, Valentí Gual i Carles Millàs, que en trobaren que el 61,5% dels francesos es dedicaven a la pagesia, mentre que el número d'artesans era molt menor. Veure GUAL REMÍREZ, Francesc Xabier, GUAL I VILÀ, Valentí i MILLÀS I CASTELLVÍ, Carles “La immigració francesa a Catalunya: el cas del Baix Llobregat (segles XVI i XVII)” *Pedralbes: revista d'història moderna* núm.: 18 (1), 1998, pàg. 138-139. Per tant, podem deduir que les especialització artesanal o no dels francesos podia dependre del lloc on s'assentessin.

Referències a aquest increment demogràfic de la població ripollesa del cinc-cents en trobem a través de fonts secundàries. Així, sabem que al 1588 sorgeix la necessitat de reedificar el forn comú de la vila de Ripoll per “*lo que ha crescut i rep la populatio en la present vila de Ripoll*”⁵¹⁷ i, d’altre banda, ja sabem també de l’ampliació de l’església parroquial de Sant Pere de Ripoll perquè hi havia “*parrochianos numero majores que memoria hominum recordetur capere non potest*”.⁵¹⁸

El cert és que podem afirmar que aquest creixement fou en part gràcies a la immigració que arribà a la vila de Ripoll, tant pel que fa a occitans, com a catalans d’altres llocs del Principat. Una mostra d’aquesta immigració més propera la trobem per exemple amb els contractes d’aprenentatge, que moltes vegades corresponen a gent d’altres viles. L’any 1536, per exemple, trobem a un aprenent de paraire de la vila de Sant Joan de les Abadesses.

A causa de la constant lluita contra el monestir per emancipar-se jurisdiccionalment, podria semblar que aquesta vila no era un bon lloc per viure a causa de les condicions extremadament feudals que regien la vila en els segles moderns. Però això, lluny de fer fugir a la gent, no impedí que hi hagués immigració que s’assentés a Ripoll, potser propiciat pel creixement artesanal i comercial de la vila. De totes maneres, tampoc sabem si el monestir de Ripoll i l’abat portaren a terme algun tipus de política per atreure immigració a la vila i així repoblar-la, com sabem que es va fer en d’altres llocs de Catalunya després de la crisi demogràfica dels segles XIV.⁵¹⁹

Pel que fa al segle XVII no tenim cap cens o recompte general que ens permeti veure de quants vilatans es composava la vila per veure si la seva població havia crescut o disminuït respecte del segle anterior. Antoni Pladevall ens parla d’un cens general que es faria a Catalunya per a l’any 1626 del què una part, la concernent als llocs adscrits al bisbat de Vic –que ocuparia, entre altres comarques, l’actual del Ripollès- es troba a l’actual Arxiu Diocesà de Vic. Malauradament, el mateix Pladevall ens informa que

⁵¹⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1588.

⁵¹⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁵¹⁹A SOCA i TORRES, Isaac, “La immigració occitana al Berguedà (1580-1650). Notes per una aproximació percentual”, *Pedralbes: revista d’història moderna*, núm.. 23, 2003, pàg. 238, l’Isaac Soca ja ens parla de la política portada a terme pels cònsols de Bagà al segle XIV per tal d’atreure immigrants a la vila que permetessin la seva repoblació.

Ripoll, en ser una senyoria pertanyent al monestir de Ripoll, escapava de la jurisdicció del Degà de Vic, amb la qual cosa no es troba consignada entre la documentació d'aquest cens que s'havia elaborat des del mateix bisbat.⁵²⁰ El mateix passaria amb la visita pastoral que el bisbe de Vic faria l'any 1685-86; tot i fer una relació molt acurada dels pobles que estaven sota la seva jurisdicció espiritual amb esment del nombre de cases que hi havia a cada poble i el seu valor econòmic, per la vila de Ripoll “*no hi ha cap visita del monestir per ésser exempt. Ni de la seva parròquia de Sant Pere de Ripoll*”.⁵²¹ Amb la qual cosa els escassos censos o recomptes que tenim pel segle XVII no ens resulten vàlids per a estudiar la demografia de la vila ripollesa. Per Jordi Nadal, en el conjunt de Catalunya observà un descens d'un 25% de la població entre el 1621-30 i el 1651-60 com a conseqüència de les pestes i de la Guerra dels Segadors, i trobà un ascens poblacional ja a partir de l'any 1671-80, creixent amb més rapidesa a finals de segle.⁵²²

Pel XVII nosaltres juguem amb un altre tipus de font que, subsidiàriament, ens ajuda a fer-nos una idea, tot i que no d'una manera exacta, de la població de la vila. Es tracta de les dades de dues reunions de caps de casa que tingueren lloc als mesos de març i juny de 1679 amb motiu del plet que la vila tenia interposat contra el monestir i en les què, si bé no va acudir tota la població tal i com havien estat convocats, ni tampoc les vídues, si assistí una gran part de la població.⁵²³ Així, a través d'una llista confeccionada amb tots els ripollesos que acudiren entre ambdues reunions, trobem a un total de 298 caps de casa, que serien pràcticament tots els caps de casa existents a Ripoll. D'aquesta manera, ens és possible intuir una població d'entre 1200 i 1500 habitants per a la vila de Ripoll.⁵²⁴ Tot i que no deixa de ser una aproximació, actualment és la font més fiable que tenim per aproximar-nos al volum de la població ripollesa per a aquest segle. De

⁵²⁰PLADEVALL I FONT, Antoni “Un cens general de Catalunya de 1626 fins ara desconegut”. *Ausa*, 7(75), 1973, pàg. 140

⁵²¹PLADEVALL I FONT, Antoni “El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1688”. *Ausa*, 8(82), 1976, pàg. 56

⁵²² Veure NADAL I FARRERAS, Joaquim i WOLFF, Philippe *Història de Catalunya*, Ed. Oikos-Tau, S.A. Barcelona, 1992, pàg. 60.

⁵²³182 ripollesos a la reunió de març de 1679 i 250 a la reunió de juny de 1679. Per a la primera reunió veure ACA, Reial Audiència, Plets civils, 13846. Per a la segona reunió veure ACCE, Manual notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707.

⁵²⁴Utilitzant un coeficient multiplicador de 4 i de 5 habitants per casa.

fet, aquestes dades segurament s'aproximen, i molt, a les dades reals, donat que d'acord amb el Josep Iglésies, la població a la vila ripollesa l'any 1719 era de 1346 habitants.⁵²⁵

Respecte a la immigració en aquesta època Rosa Ribas ens indica que en aquest moment, especialment la comarcal, representà un factor favorable al creixement demogràfic de la vila ripollesa.⁵²⁶ De fet, consultant els capítols matrimonials existents pel XVII, en troba l'existència de 99 persones de la comarca enfront de les 133 de la mateixa vila de Ripoll. Per tant, sens dubte hi havia una gran quantitat de gent de zones properes que s'assentarien a la vila, potser atrets en part pel creixement econòmic i industrial d'aquesta.

Pel que fa a la immigració francesa, si mirem els notarians, i descomptant a aquells incursos a les transaccions comercials que compraven productes ripollesos però que, amb seguretat, no vivien a Ripoll, hem trobat pel XVII un total de 44 francesos. D'aquests, tan sols coneixem l'origen de 24; bisbat d'Elna (4), Pàmies (3), Aush (3), Rius (3), Coserans (2), Caors, Foix, Tours, Lió, Rodes, Saint Flor, Tula, Claramunt i Mirapeix (tots amb 1 immigrant) eren els bisbats d'origen. Pel que fa als oficis que desenvolupen, trobem les següents dades:

oficis	número
desconegut	7
bracer	6
prevere	3
paroler	3
mercader	3
paraire	2
pagès	2
teixidor de llana	2
carboner	2
sastre	2
moliner	1
traginer	1
carnisser	1
daguer	1

⁵²⁵IGLÉSIES FORT, Josep "Demografia pretèrita i actual del Ripollès". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1992-1993, 1994*, pàg. 152 (30)

⁵²⁶RIBAS I GARRIGA, Rosa ."Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1981-1982, 1983*, pàg. 76 (10)

vidrier	1
teixidor de lli	1
mestre de cases	1
Aprenentdesabater	1
Aprenent de serraller	1
Aprenentdeteixidor	1
serraller	1
sombrerer	1
TOTAL	44

Per tant, continuem trobant que ocupen una varietat d'oficis ben diversa.

Així doncs, la immigració, tant de proximitat com la francesa, fou un dels elements importants que contribuïren al creixement (o manteniment) demogràfic de Ripoll per al segle XVII. Però no és l'única, donat que sembla existir una natalitat elevada al llarg del XVII que compensaria les morts produïdes al llarg del segle.⁵²⁷ I és que, d'acord amb Rosa Ribas, les guerres que van castigar la vila al llarg del XVII van tenir repercussions importants per a la demografia ripollesa, junt amb les diferents pestes que hi hagueren a l'època al Principat, entre les quals la que més va afectar Ripoll fou la de l'any 1651 que assolà la vila entre els mesos de juliol i octubre. De la seva capacitat mortífera ens fa bona nota Rosa Ribas en explicar que si la mortalitat ripollesa pel XVII era ordinàriament d'unes 53 defuncions per any, l'any 1651 hi hagueren 337 morts provocades per la pesta,⁵²⁸ multiplicant per 6 el número de defuncions que hi havia habitualment. S'ha de tenir present que és un número molt elevat de defuncions si atenem a que la població de la vila estaria entre les 1000 i 1500 persones per aquella època.

Així mateix, la historiadora ripollesa ens parla també d'altres crisis de mortaldat per a la vila els anys 1655, 1675, 1676, 1679, 1684, 1692 i 1699. No obstant, la forta natalitat

⁵²⁷RIBAS I GARRIGA, Rosa "Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1981-1982*, 1983, pàg. 74 (8).

⁵²⁸RIBAS I GARRIGA, Rosa "Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1981-1982*, 1983, pàg. 78 (12). El dia de la mort d'aquest abat és discutit, donat que hi ha autors que situen el seu òbit el dia 7 d'agost i d'altres que el situen el 22 d'octubre de 1651. Veure LLAGOSTERA FERNÁNDEZ, A. "Notes sobre els Abaciologis del Monestir de Santa Maria de Ripoll." *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 1995-1996*, 1997, pàg. 65.

que hi hauria durant aquest segle contrarestarria en gran part aquesta davallada produïda per aquesta elevada mortalitat.⁵²⁹ I sens dubte la immigració també col·laborà en aquest creixement.

Pel que fa a la població al segle XVIII, Albert Garcia Espuche comptava per a la vila unes 340 cases l'any 1702.⁵³⁰ Josep Iglésies, en un article sobre la demografia al Ripollès, ens facilita també alguns apunts per a la vila de Ripoll en aquest segle,⁵³¹ tot i que les dades les indica conjuntament amb les de la parròquia de Ripoll. Així, d'acord amb les dades que ens proporciona, la vila i la parròquia de Sant Pere de Ripoll tindria 420 cases l'any 1708 i 501 l'any 1719. Si ens adrecem al seu llibre sobre les estadístiques de la població de Catalunya al primer vicenni del segle XVIII,⁵³² tan sols per a la vila de Ripoll intramurs la població seria de 1216 habitants amb 466 cases per l'any 1719. “*Es villa (...) llana, cerca de los Ríos Ter y Fraser, tiene una Parroquia y un Abadiato Monasterio*”. En qualsevol cas, les xifres exposades ja ens mostren un nou ascens de la població ripollesa, que queda corroborada per les dades que seixanta-vuit anys més tard en recolliria el comte de Floridablanca. D'acord amb el cens que feu l'any 1787, la vila de Ripoll –sense la parròquia– comptaria amb una població de 3666 habitants,⁵³³ constatant, per tant, un ascens poblacional a la vila que ja veurem que es produirà en paral·lel amb el creixement econòmic d'aquesta.

⁵²⁹RIBAS I GARRIGA, Rosa. “Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII”. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1981-1982*, 1983, pàg 80 (14)

⁵³⁰D'acord amb Albert García Espuche Ripoll comptava l'any 1702 amb 340 cases. Veure GARCÍA ESPUCHE, Albert *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg. 418.

⁵³¹IGLÉSIES FORT, Josep “Demografia pretèrita i actual del Ripollès”, *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol.1992-1993, 1994, pàg. 159 (21)

⁵³² IGLÉSIES FORT, Josep *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1974.

⁵³³ IGLÉSIES FORT, Josep, *El Cens del comte de Floridablanca, 1787: (part de Catalunya)* Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1969, pàg. 611

9. L'economia ripollesa a l'època moderna.

Si ja hem vist que pel segle XVI la població ripollesa cresqué fins a un 45% a la primera meitat de segle, duplicant la seva població ja a finals, passarem a veure si aquest creixement tingué algun tipus de relació amb l'economia i la indústria de la vila. Per fer-ho, comptem amb una valuosa font d'informació; els notarians. Tot i que incomplets, aquesta font sí que ens és prou útil en tant que ens serveixen per veure la representació de la composició socioeconòmica de la vila, dels seus moviments comercials i de la vida quotidiana dins Ripoll d'una manera generalitzada, al menys pels segles XVI i XVII, donat que ja veurem com al XVIII la utilitat d'aquests notarians canvia.

D'altra banda, Albert García Espuche, en el seu llibre *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*,⁵³⁴ veié símptomes de creixement a Catalunya a partir de l'any 1550. No obstant, no feu cap anàlisi per a la primera meitat del segle XVI i, la llum de la documentació analitzada, paral·lelament al seu creixement demogràfic la vila de Ripoll experimentà un creixement econòmic interessant ja des de principis de segle.

El problema que ens trobem és que no tenim tots els llibres corresponents al segle sencer. Per a la primera meitat del XVI comptem únicament amb llibres per l'any 1502-03, 1534, 1536, 1539 i 1544. Això ens fa difícil extreure moltes conclusions per a aquesta primera meitat del segle, tot i que si permeten intuir un cert moviment econòmic i comercial.

I és que la vila de Ripoll, al menys ja des del segle XIII, es dedicava al treball de la llana i el seu mercadeig. Antoni Pladevall ens indica que fou en aquest segle quan començà a prendre importància a la vila la indústria de la draperia amb les estamenyes de Ripoll.⁵³⁵ Al segle XIV trobem draps fabricats a Ripoll a les fires de Barbastro, camí del mercat castellà.⁵³⁶ I, no en va, sabem que el 26 de setembre de 1323 es creava la confraria de

⁵³⁴GARCÍA ESPUCHE, Albert, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998

⁵³⁵Veure PLADEVALL I FONT, Antoni, Osona i el Ripollès, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1981, pàg. 313.

⁵³⁶SESMA MUÑOZ, J.Á. i LALIENA CORBERA, C. "La población de Barbastro y sus estrategias políticas y económicas a mediados del siglo XV" dins *La población urbana en tiempos de crisis. Revista d'Historia Medieval*, vol. 10, Universitat de València, 1999, pàg 159

teixidors de llana de Ripoll.⁵³⁷ Aquesta indústria per força havia de comportar una comercialització, i no crec que sigui gens casual que al 1440 tots els síndics de la vila escollits en el plet per a revertir a la Corona fossin mercaders.

Per tant, ja albirem que pels segles medievals el treball i comercialització dels teixits prengué certa importància a Ripoll, tot i que segurament al llarg dels segles XIV i XV patiria els efectes de la llarga crisi baix medieval i dels diferents conflictes bèl·lics ocorreguts. I això es veié reflectit ja al llibre notarial del notari Mayans del 1502-1503,⁵³⁸ en el qual trobem el reflex d'algunes conseqüències de la guerra civil catalana, del conflicte remença i dels problemes dels títols legítims de les possessions de la terra, trobant en diverses ocasions la justificació de la propietat dels béns immobles com a garantia jurídica de la seva pertinença.⁵³⁹ Així, trobem que el monestir tractà de legitimar el seu domini útil sobre la terra abans de donar-la en establiment, justificant que aquesta li pertanyia per sentència judicial de la Cúria secular de Ripoll i Ripollès. Al 1502 hi ha consignats cinc establiments que fa el monestir a diversos particulars de la vila, quatre de terres i un d'una casa dins la vila, i en tots els establiments se'n argumenta que pertanyen a l'ofici del Celler o a l'ofici de l'Almoina per adjudicació del magnífic Pere Joan Ferran, jutge ordinari de la cúria secular de Ripoll, per sentència d'una determinada data.

S'ha d'entendre que en aquest cas parlem tant de la vila de Ripoll com de la parròquia de Ripoll, que indefectiblement es trobaven molt relacionades. Aquesta última comprenia un hàbitat de masos dispersos,⁵⁴⁰ molts d'ells units entre si en mans d'un

⁵³⁷ACA, Reial Audiència, Registres, 917

⁵³⁸ACRI, Manual Notarial de Joan Manyans, any 1502-1503

⁵³⁹Veure CONGOST, Rosa., GIFRÉ, Pere, JOVÉ, Gabriel i LLUCH, Rosa “«Que mostrin els títols...». Una relectura de les reivindicacions remences i de la sentència arbitral de Guadalupe” a: CONGOST, Rosa (ed.), *Dels capbreus al registre de la propietat. Drets, títols i usos socials de la informació a Catalunya (segles XIV-XX)*, Universitat de Girona, 2008, pàg. 132 i següents.

⁵⁴⁰Al fogatge general de 1497 aquests masos eren 33: En Pere Roma, Oriola, Rama, Languart, Casadesús, Arrella, Anglada, Comalabosa, Lo gener, Caralló, Tarradelles, Vilardevó, Prat, Caselles, Mir, En pare, Puig Garau, Tenes, Stanosa, Sires, Rourabell, Pere Pons, Guixer, Corts, Batet, Storregats, Soler, Bayulls, Tarases, Sola, Antoni Prat, Guitard i Venedes. Al 1515 en trobem 24 focs a la parroquia de Ripoll: el mas de Pere Pous, el mas Castenosa, el Meres de les Torres, en Bosos de les Terres, el mas Déu àlies Bonyuls, el mas Rourebell, el mas Corts, carrers de Stovagars, mas Seglens, Mas Guixer, mas Terrades, mas Solà, mas Terradelles, mas Vilardevó, el molí de Sa(ç), mas Paret, mas Caselles, mas Mir, mas Baus,

mateix propietari útil gràcies al procés d'incorporació dels masos rònecs o buits propiciat als segles XIV-XV, masos units que trobarem sovint als notarians tant al XVI com al XVII. Aquests masos mantenien una estreta relació amb la vila de Ripoll. D'una banda, veiem que alguns d'aquests pagesos vivien dins la vila; altres, en cas de deutes o de necessitar diners, venien a carta de gràcia algunes terres o parts de masos a habitants de la vila, que aprofitaven aquest fet per participar també de la renda feudal de la terra com a guany més estable.⁵⁴¹ I d'aquí sortien també els fills no fadristerns que marxaven a la vila per aprendre un ofici i guanyar-se la vila. La vila de Ripoll era eminentment menestral, mentre que els pagesos de Ripoll estaven concentrats principalment als masos de la parròquia de Ripoll.⁵⁴² Però ja veurem com van ser de freqüents els contactes entre vila i parròquia.

En aquest llibre de principis de segle no en trobem cap reflex de compra/vendes encara, cosa que no vol dir que no existissin. Ara bé, potser els ripollesos no troben encara la necessitat d'endeutar-se i pagar a terminis com a les dècades següents, però el moviment artesanal i comercial a la vila, sens dubte, existia. Fent una anàlisi de la població recollida en el notarial trobem a un total de 47 persones amb ofici identificat l'any 1502 -03, de les quals el 70% treballava al sector tèxtil i de la llana, cosa la qual ens indica que una gran part de la població es dedicava a aquest treball i això forçosament havia de comportar en major o menor grau un moviment comercial. De fet, per a la dècada dels 30 del segle XVI, trobem la confirmació del predomini de la indústria de la llana i dels seus treballadors. Així, el quadre dels principals oficis per a aquesta primera meitat del segle recull les següents dades:⁵⁴³

mas Laugar, mas Tomcabrer, mas Rama, mas Oriola, mas Coma de Sanar. A banda aquest 1515 parla dels pagesos de la batllia, que serien Coma labosa, Palau dit Giuer, la Anglada, les Pudes, Soler, Batet, Guardarus (ç)

⁵⁴¹Veure FERRER I ALÒS, Llorenç, "La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya moderna: més enllà de la renda feudal." *Pedralbes: revista d'història moderna*, núm. 28, 2008, pàg.. 734-736 i següents.

⁵⁴²Al fogatge de 1515 se'ns parla dels pagesos de la Batllia. Sabem que la parròquia de Ripoll llavors tenia un batlle de sac, que era l'encarregat de recollir les rendes de la terra en nom del monestir.

⁵⁴³ Dades extretes d'ACRI, llibre notarial del notari Joan Camps, any 1502-03; ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, anys 1534, 1536, 1539 i 1544.

	1502 - 03	1534	1536	1539	1544
Persones totals identificades	47	88	94	20	84
Paraires	40,43%	50%	52,13%	50%	58,33%
Mercaders	17,02%	7,95%	5,32%	10%	7,14%
Teixidors	4,26%	6,82%	13,83%	5 %	11,90%
Traginers	2,13%	6,82%	8,51%	5 %	4,76%
Sastres	6,38%	6,82%	2,13%	5 %	4,76%
Ferrers	0,00%	4,55% (tots de la mateixa família)	3,19%	0,00%	1,19%
Calceters	2,13%	3,41%	2,13%	5 %	1,19%
Altres	27,66%	13,64%	12,77%	20 %	10,71%

En l'anàlisi d'aquests notarians, en el recompte poblacional consten únicament els oficis laics, obviant sumar entre els oficis identificats els preveres, que eren molts a la vila, i els monjos. Així mateix, tampoc consten en la suma del número total d'identificats els donzells ni els oficials baronials del monestir. Tampoc les vídues. L'anàlisi ha versat sobre tots els vilatans en actiu trobats als notarians, clients del notari i testimonis dels diferents actes, donat que l'objectiu era analitzar l'espectre més gran possible de població ripollesa per a aproximar-nos al màxim a la seva població real. Això ens ha permès observar amb molta claredat com la indústria majoritària de la vila era aquella relacionada amb els teixits i la draperia, seguint amb una tradició que ja hem vist que es remuntava als segles medievals. Ara bé, també es reflecteixen als quadres a tots aquells personatges dedicats d'una o altra manera al ferro i al seu treball, amb la finalitat de veure quan comencen a tenir cert pes o incidència dins la vila fins a arribar a ser l'activitat que rellevarà a la indústria tèxtil. La resta d'oficis estan englobats a l'apartat

de “*Persones total identificades*” i suposen un nombre relativament petit en comparació.

Aquest primer quadre que veiem, doncs, és bastant significatiu pel que fa a la tasca majoritària dels artesans ripollesos, entre els quals destaca considerablement el grup dels paraires ja des del principi del segle. La confraria dels paraires acostumava a reunir-se a toc de campana a l'església de Sant Eudald de Ripoll, i en aquest mateix any de 1534 la confraria tenia la seva botiga al carrer de Sant Pere, un dels carrers principals de la vila, a on es venia “*terra, cardo i sabó*” per als paraires de la confraria.⁵⁴⁴ Així mateix, tenia també la confraria un molí draper situat al riu Ter al Portal de la Font Viva, i que s'arrendava en pública subhasta. La confraria tenia dos pabordes o administradors, que eren els encarregats d'examinar als aprenents seguint *la pràctica i costum antiga*, i eren els que consentien que tinguessin senyal en els draps, cordellats i qualsevol draperia a aquells que aprovaven l'examen. Per aquest 1534 trobem 44 paraires d'un total de 88 persones identificades (parlem del 50% de la població identificada), 49 paraires de 94 en 1536 o 49 de 94 també a l'any 1544. Per tant, parlem de que aproximadament la meitat de la població identificada de la vila era menestral amb el treball de la llana com a principal sector econòmic en aquesta primera meitat del segle XVI.

Tan sols hem de fixar-nos en les transaccions comercials i, especialment –en tant que ens serveixen d'exemple-, les d'un mercader que va cobrar molta importància i poder fins que a finals de segle el seu nét va obtenir un títol nobiliari. Es tracta del Pere Pujol, mercader de la vila de Ripoll. A causa de la seva presència gairebé contínua en tots els llibres notariais d'aquesta primera meitat de segle podem fer-nos una idea bastant àmplia de l'activitat del que seria un mercader ripollès durant aquests anys. Així, el trobem comprant llana a parròquies properes de la Vall de Ribes o del Ripollès en general, que és on en aquest període que va fins al 1550 trobem la compra de la llana normalment. Aquesta compra es veu en grans quantitats. En el cas d'en Pujol aquest fet, junt amb l'anàlisi de les seves vendes que generalment són de draps acabats i no de llana, ens podria indicar que possiblement atorgava la llana a paraires pel seu treball i venia la draperia posteriorment.

⁵⁴⁴ACRI, Sign. 654/3: arrendament de la botiga de Sant Cristòfol o dels paraires (any 1644)

Pel que fa als teixits que sortien de la vila mercadejats pel Pujol trobem una àmplia varietat de panys, tot i que aparentment aquesta venda estava orientada al consum propi de qui li comprava. Així, trobem una varietat de colors: pany fosc, pany folrat o peces folrades de groc, blau, blanc o verd; draps morats de grana, pany acolorat de vellut, pany rosat, pany blau fosc, pany negre, pany escarlata, pany verd fosc, pany vermell; pany barrejat de llana de diferents tipus, molt de pany de burell en molts casos, cordellats negres i blancs o xamfí carxofat(?). Durant aquesta primera meitat de segle no tenim més dades per identificar les característiques dels teixits ripollesos, en tant que sempre se'ns parla de peces de drap, sense esmentar si es tracta de catorzens, setzens, divuitens, vint-i-dosens o altres teixits de menor o major qualitat. Les vendes d'aquests productes les fa majoritàriament a parròquies del Ripollès però també d'Osona, i en menor mesura de la Cerdanya i el Berguedà. Aquest patró és molt similar en general amb d'altres comerciants i paraires de Ripoll. Cognoms d'aquests mercaders a la primera meitat de segle són Boions, Pujol, Duran o Ylla, cognoms que cobraran protagonisme als anys esdevenidors.

Pel que fa a d'altres contactes més allunyats del simple mercat de proximitat, al 1534 trobem ja relacions entre la vila de Ripoll i la ciutat de Barcelona. D'una banda sabem que en Joan Caralps, de la vila de Ripoll, té un fill, en Climent, que és mercader a la ciutat de Barcelona, lloc des d'on exerceix com a procurador del seu pare que viu a Ripoll, i que mor en aquest mateix any. No obstant, conserva altres familiars a la vila: el seu oncle Ciprià, per exemple.⁵⁴⁵ D'altra banda trobem un cas molt similar amb un sastre, el Francesc Muntades, que exerceix a Barcelona però que el seu pare era sastre de Ripoll. El 1544 el veguer de Ripoll i Ripollès, Pere Caselles, tenia dos germans mercaders a Barcelona, en Sebastià i en Gabriel Caselles, que tenien casa a la ciutat de Barcelona, al carrer dels Canvis Vells,⁵⁴⁶ i que estaven units en negocis de draps amb el seu gendre resident a la parròquia de Sant Pere de Ripoll, casat amb la seva filla. El gendre és en Bartomeu Parer. Per tant, els contactes comercials amb la capital del Principat no són una novetat de la segona meitat del segle, sinó que ja abans de 1550 es donaven d'una forma no tan estranya com es podria pensar.

⁵⁴⁵ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1534

⁵⁴⁶ ACA, Cancelleria, Registres, 3973, escrit datat a l'octubre de 1544.

Altres exemples el constitueixen en Salvador Terrades, un paraire de llana de la vila de Ripoll que a l'any 1544 viu a la capital comtal, o un especier de Ripoll, en Pere Carrer, que també viu ja en aquest 1544 a Barcelona.⁵⁴⁷

Un factor a destacar és que dins la població àmpliament menestral de la vila no sols els paraires i mercaders es dedicaven a la llana i/o a la draperia. La petita noblesa ripollesa també feia negocis, i aquesta pauta, que trobem ja en aquesta primera meitat del segle amb la Isabel Descatllar, dona del donzell Pere Alamany Descatllar, continuarà a la segona meitat amb el donzell Bernat Joan de Tord. Així, trobem que la Isabel de Catllar ven llana sovint de les seves pròpies bèsties a mercaders ripollesos com en Pere Pujol. I, anant més enllà de l'estricta marc local, trobem que al 1536 el donzell Pere Alemany Descatllar i la seva dona Isabel nomenen procurador seu a un notari de la ciutat de Barcelona, l'honorable Bernat Planas, però també a la ciutat de Terrassa, nomenant com a procurador a aquest efecte al seu fill el donzell Alamany Descatllar.⁵⁴⁸

Aquestes dades que hem obtingut a través d'aquests llibres notariaus les podem contrastar amb el detall de l'arrendament de la bolla de plom per a la vila de Ripoll,⁵⁴⁹ la qual ens confirma que a la primera meitat del segle XVI hi ha un tímid creixement general en la producció de la llana reflectit als preus dels arrendaments de la bolla de plom que, no obstant, no fou continu i tingué daltabaixos fins a la segona meitat de segle. Trobem pics de creixement al 1521- 1524 –pels 10 anys immediatament anteriors no tenim dades, però coincideix amb les afirmacions de Montserrat Duran,⁵⁵⁰ que ens informa que les bolles foranes d'aquests anys reflecteixen possiblement una etapa de creixement que va tenir el seu màxim precisament els anys 1524–25. També trobem punts màxims a Ripoll el 1539–1542 i 1551–1554, moments a partir dels quals la pujada començarà a ser bastant més brusca que a les dècades precedents.

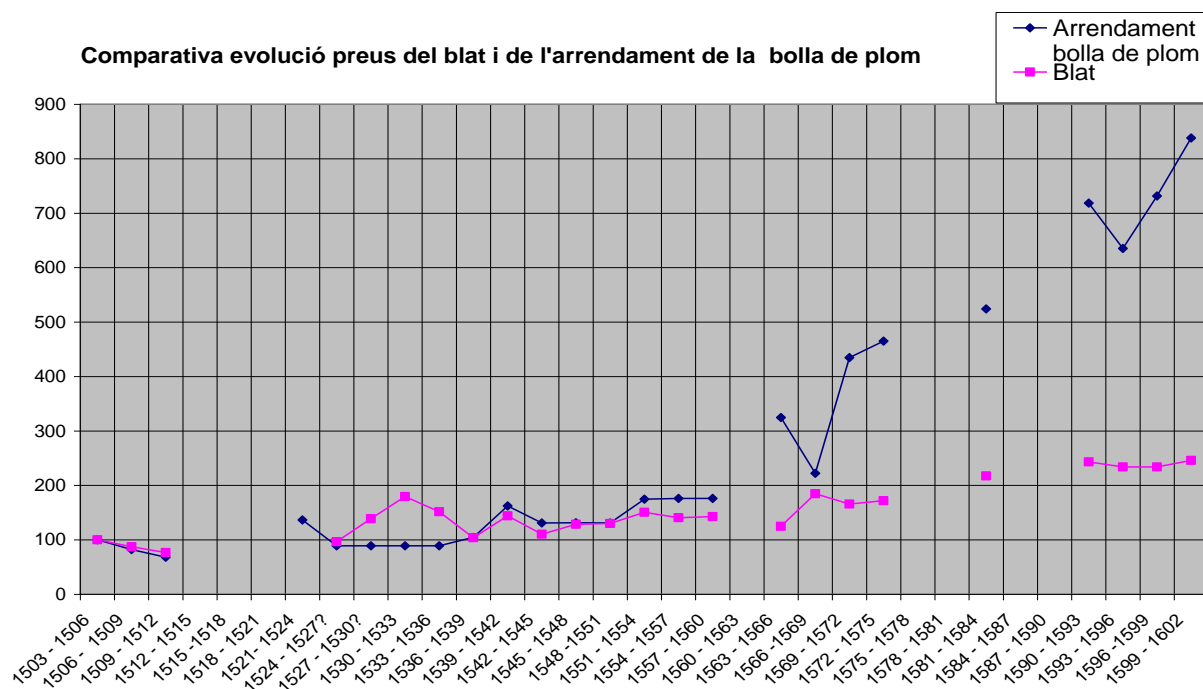
⁵⁴⁷ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1544

⁵⁴⁸ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, 1536.

⁵⁴⁹ ACA, Generalitat, G85/14; G85/15; G85/18; G85/19; G85/20; G24/18; G24/19; G24/20; G24/21; G24/22; G24/23; G85/1; G54/1; 85/4

⁵⁵⁰ DURAN I PUJOL, Montserrat, "Els arrendaments dels drets de bolla: un indicador vàlid per mesurar la producció i el consum de teixits?" *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 14, 2003, pp. 9–42.

En el següent gràfic fem una comparativa de l'evolució dels preus del blat aportats per Montserrat Duran, utilitzant el trienni 1503-06 com a base 100, i els resultats de l'arrendament de la bolla de plom a Ripoll utilitzant el mateix trienni com a base 100:

Si, a més, tenim present altres dades secundàries aportades pels notarians, no podem menys que pensar que a la primera meitat del segle comença a haver-hi un cert creixement, no quantitatiu però sí qualitatiu, que permetrà la embranzida de les següents dècades. Així, l'any 1534 trobem un seguit d'arranjaments del rec de l'Almoïna, molt important per a l'activitat econòmica i menestral de la vila.⁵⁵¹ Aquest rec també era conegut amb el nom de rec dels molins fariners i drapers, topònim que ens serveix com a indicatiu de l'existència de, a més d'un seguit de molins indispensables per la moltura del gra, la d'un seguit de molins drapers que funcionaven a la vila. En aquest rec ja sabem que al segle XVI es trobava el molí fariner de l'Almoïna al riu Freser; el molí dels capellans i el molí del Molnell, prop les muralles de Ripoll, tots tres fariners i pertanyents a l'ofici de l'Almoïna del monestir de Santa Maria, però la seva presència es va trobar incrementada amb d'altres molins amb finalitats més aviat menestrals

⁵⁵¹ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1534

relacionades amb la draperia. Així, l'any 1536 el prior del monestir de Santa Maria de Ripoll concedeix al jutge de la vila Pere d'Ortedó la concessió per a fabricar un molí draper amb la seva casa, cobert i eines necessàries pel seu funcionament, incloent també una molina serradora.⁵⁵² De fet, el negoci de la llana era el que aportava majors beneficis, ja que fins i tot artistes i oficis liberals s'hi dediquen també d'una o altra manera com mostra el cas anteriorment esmentat.

Altre aspecte que considero significatiu seria que trobem ja a la primera meitat de segle un moviment amb certa importància de construccions d'habitatges a solars i horts que estaven situats dins la vila, fins el punt que trobem la construcció de vàries cases per un mateix subjecte i la seva posterior venda a d'altres individus. Això ens podria indicar un creixement de la població ripollesa i la necessitat d'arreglar cases arruïnades i cobrir els buits sense construir o deshabitats intramurs. D'altra banda, podem considerar aquesta tasca com un negoci. Parlem de l'especulació perquè és un moviment que trobem sovint al llarg de tot el segle: cases i terres que es posen com a garantia de pagament de deutes i s'empenyoren, i que després acaben en mans dels que havien prestat els diners, arribant, fins i tot en alguns casos, a llogar després la mateixa casa a la persona a la que li havia estat confiscada. L'acumulació de propietats immobles en unes poques mans fou una tendència de les classes més ben situades dins la vila ja en aquesta primera meitat de segle. El Pere Pujol en seria un bon exemple, amb 23 propietats declarades al capbreu de mitjans de segle.⁵⁵³

Desgraciadament des de l'any 1544 fins el 1561 no trobem cap més protocol notarial que ens ajudi a veure l'evolució artesanal i comercial de la vila, que ja trobarem més expandida i desenvolupada a principis de la dècada dels 60. De fet, l'única font que tenim al respecte, que és l'arrendament de la bolla, ens indica un lleuger creixement a la dècada dels 40 i sobretot 50. Per aquests anys "desconeguts" sabem que la Reial Audiència denega a la vila de Ripoll el dret de tenir un consell de govern propi i forma d'universitat l'any 1560.

Actualment es conserva un esborrany incomplet del capbreu que l'ofici del celler va fer per a la vila de Ripoll entre el gener de 1557 i el 1561 en el qual, a banda d'altres dades,

⁵⁵²ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536.

⁵⁵³ Veure ACRI, Capbreu de la vila de Ripoll dels béns de l'ofici de la Celleria, fet en temps de l'abat Climent Mai, Sign. 734

podem ratificar un parell de qüestions. D'una banda, el fet que l'activitat menestral era la predominant a la vila, amb aproximadament la meitat de la població identificada dedicada al treball de la llana (paraires i teixidors),⁵⁵⁴ tractant-se per tant d'una vila preindustrial sota la tutela d'un senyor feudal eclesiàstic. El segon punt no deixa de ser curiós atesa aquesta característica, ja que en el capbreu, dins els censos, delmes i altres càrregues que la població de la vila estava obligada a pagar per tenir el domini útil de les seves cases, horts i/o terres en general, el pagament d'aquestes càrregues està estipulat sempre en diners, grans o vi. Tan sols trobem una única excepció d'un delme pagat en llana, i correspon al paraire de draps de llana Antoni Bosch. Cap més pagament similar entre els 117 reconeixements reflectits en aquest capbreu, en una vila en la qual el treball de la llana i la draperia era l'activitat predominant. Això podria tenir la seva explicació si pensem que l'establiment d'aquests béns immobles podria haver estat anterior a l'adopció de la manufactura, però el cert és que sabem que, com a mínim, aquesta manufactura era la predominant a la vila des del segle XIII i molts d'aquests establiments, amb seguretat, són posteriors.

Aquesta predominança de la indústria de la llana és la que continua marcant el recompte de població activa de la vila identificada en els llibres notariais per a tota la segona meitat del segle. Així podem veure el següent⁵⁵⁵:

	1561-62	1563	1566	1568	1569
Persones totals identificades	197	83	154	123	140

⁵⁵⁴ Declaren un total de 117 persones d'entre les quals trobem 26 paraires, 3 sastres o 12 teixidors entre d'altres. Així mateix, entre els testimonis hem detectat a 47 vilatans més d'entre els quals 20 eren paraires i 3 teixidors. Si tenim en compte que en aquest conjunt de gent 24 capbreuants eren dones, 20 eren menors sense ofici conegut i de 10 persones més no se'ns indica la seva professió, tenim que gairebé el 55% dels homes amb ofici identificat es dedicaven d'una o altra manera al negoci de la llana, i això sense comptar aquelles persones d'altres oficis que complementaven els seus ingressos amb la compravenda de llana o amb el seu treball.

⁵⁵⁵ Dades extretes de ACCE, Manuals notariais del notari Miquel Pelegrí, anys 1561-62, 1563, 1566, 1568, 1569.

Paraires	42,13%	38,55%	39,61%	43,09%	40,00%
Mercaders	8,12%	12,05%	9,09%	8,94%	7,86%
Teixidors	10,15%	8,43%	13,64%	15,45%	12,14%
Traginers	10,66%	12,05%	11,69%	8,13%	8,57%
Sastres	4,06%	3,61%	4,55%	4,07%	5,00%
Ferrers	2,03%	1,20%	1,30%	1,63%	2,86%
Calceters	1,52%	1,20%	4,55%	0,81%	2,14%
Pedrenyalers	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Altres	22,89%	15,58%	17,89%	21,43%	22,89%

Per la dècada dels seixanta es veu molt clarament que els principals oficis són, per aquest ordre, el dels paraires, teixidors, traginers i mercaders, suposant ja una mitjana del 70% de la població activa de la vila identificada en aquesta dècada. En canvi, el nombre de ferrers o serrallers és mínim, amb la qual cosa està clar que encara el treball de la llana és la principal manufactura vilatana. No obstant, ja trobem per primer cop esment a la fabricació d'armes de foc en aquesta dècada, donat que el mercader Joan Cols ven panys de pedrenyals fabricats a casa dels Cols de Ripoll,⁵⁵⁶ dels quals ell exerceix com a tutor. I sens dubte, armes de foc es fabricaven ja a la vila, a jutjar per la limitació que el virrei Fernando Álvarez de Toledo feu entre el 1571 i el 1580 de la fabricació d'armes de foc a 44 poblacions del Principat, entre les quals es trobava la de Ripoll. No obstant, no trobem dades que ens indiquin que la seva fabricació fos encara important.

Aquestes xifres són molt similars per la resta del segle tal com podem veurem a continuació:⁵⁵⁷

⁵⁵⁶ACCE, Manual notarial de Miquel Pelegrí, any 1566

⁵⁵⁷ Dades extretes de ACCE, Manuals notarials del notari Miquel Pelegrí anys 1570, 1571, 1572, 1573, 1574-76, 1574, 1575, 1576, 1580, 1581, 1582, 1584, 1586, 1587, 1588, 1589, 1591, 1592, 1594.

	1570	1571	1572	1573	1574 - 1576	1574	1575	1576
Persones totals identificades	109	171	114	110	96	150	142	149
Paraires	45,87%	46,20%	41,23%	50,91%	58,33%	40,67%	37,32%	46,31%
Mercaders	11,01%	5,85%	7,02%	8,18%	8,33%	7,33%	7,75%	6,71%
Teixidors	11,01%	9,94%	12,28%	6,36%	5,21%	17,33%	9,86%	8,72%
Traginers	3,67%	3,51%	5,26%	6,36%	3,13%	6,00%	5,63%	6,71%
Sastres	3,67%	5,26%	3,51%	6,36%	3,13%	4,67%	9,15%	10,07%
Ferrers / serrallers	2,75%	3,51%	4,39%	0,91%	0,00%	2,00%	1,41%	2,01%
Calceters	2,75%	1,75%	1,75%	1,82%	3,13%	2,67%	2,11%	1,34%
Pedrenyalers	1,83%	1,17%	2,63%	0,91%	2,08%	0,67%	1,41%	1,34%
Altres	17,43%	22,81%	21,93%	18,18%	16,67%	18,67%	25,35%	16,78%

	1580	1581	1582	1584	1586	1587	1588	1589
Persones totals identificades	156	129	27	156	152	135	131	152
Paraires	48,72%	51,94%	37,04%	42,95%	42,11%	47,41%	43,51%	40,79%

Mercaders	5,13%	8,53%	18,52%	9,62%	5,26%	6,67%	8,40%	10,53%
Teixidors	7,05%	10,08%	7,41%	12,82%	11,84%	13,33%	14,50%	11,18%
Traginers	5,13%	3,88%	0,00%	2,56%	5,92%	2,96%	3,05%	3,95%
Sastres	8,33%	4,65%	3,70%	6,41%	7,24%	4,44%	6,87%	4,61%
Ferrers	1,92%	0,00%	3,70%	0,64%	0,66%	2,22%	1,53%	3,29%
Calceters	1,28%	0,78%	0,00%	1,28%	1,97%	1,48%	1,53%	1,32%
Pedrenyalers	1,92%	2,33%	3,70%	3,21%	2,63%	1,48%	0,76%	0,00%
Altres	20,51%	17,83%	25,93%	20,51%	22,37%	20,00%	19,85%	24,34%

	1591	1592	1594
Persones totals identificades	71	131	171
Paraires	39,44%	47,33%	43,27%
Mercaders	8,45%	6,87%	7,02%
Teixidors	18,31%	12,21%	14,04%
Traginers	5,63%	6,11%	5,26%
Sastres	1,41%	3,82%	3,51%
Ferrers	1,41%	6,87%	2,92%
Calceters	0,00%	1,53%	0,00%
Pedrenyalers	0,00%	0,76%	0,00%

Altres	25,35%	14,50%	23,98%
--------	--------	--------	--------

Per tant, fins l'any 1594 es confirma el treball de la llana com a activitat principal de la vila, amb un percentatge molt gran de paraires, seguits pels teixidors. També, vinculats amb aquests oficis trobem als mercaders i als traginers, amb un número relativament important. Per contra, el treball del ferro i / o de les armes encara és de mínima importància en finalitzar el segle. Ara bé, és destacable observar la presència dels primers pedrenyalers ja a la dècada dels 70. Però, tot i això, en quantitats encara modestes en comparació a la indústria drapera que va ser la que protagonitzà el creixement econòmic de la vila al segle XVI.

Si anem al detall, és interessant constatar l'origen dels mercaders, molts d'ells vinculats al gremi dels paraires, ofici del qual semblen sortir i que, tot i mercadejar amb panys, i potser amb d'altres mercaderies com els grans, no abandonen del tot. Mostra d'això seria el fet que alguns d'ells accepten encara nois joves com a aprenents de paraires.⁵⁵⁸ Alguns d'aquests mercaders/paraires són n'Antoni Joan Lleguna, l'Antic Ylla, el Vicenç Ylla, Pere Lleguna o Tomàs Cambó, per posar 5 exemples. Les conclusions són clares; trobem que de la gran quantitat de paraires que hi ha, una part d'aquests passaran a mercadejar alhora amb els draps ja fabricats, potser no tan sols treballats per ells, sinó també per la resta de paraires de Ripoll. Al mateix temps, és factible pensar que la resta dels paraires i teixidors de la vila treballassin amb aquests grans paraires/mercaders. I és

⁵⁵⁸Es tracta d'"artesans-empresaris", que aniran poc a poc consolidant la seva posició social dins la vila de Ripoll, i que seran anomenats com a "honorables" per la resta de vilatans. En Torras ens explica que els paraires van anar cobrant poc a poc importància fins a presidir el cicle complet de la llana, des de l'inici amb la seva compra, fins a la seva comercialització final com a drap ja acabat, gràcies a la seva capacitat de coordinació i gestió del procés tèxtil llaner i del saber fer. Així mateix, sembla confirmar-se'n les següents paraules de Torras: "*els artesans-empresaris característics d'aquest segon estrat procedeixen, la majoria, dels rengles dels paraires (...); fins als segles XVIII ells organitzaran arreu d'Europa la major part de la producció llanera*". TORRAS ELÍAS, Jaume, "Estructura de la indústria pre-capitalista. La draperia". *Recerques: història, economia, cultura*, vol. 11, 1981 pàg.. 14-16. En Miquel Deyà també ens parla d'aquests artesans-mercaders que compren la matèria primera, la distribueixen entre d'altres artesans paraires, i posteriorment venen el drap ja acabat. Veure DEYÀ BAUZÀ, Miguel José, "Manufactura i antic règim: una visió de llarga durada del cas mallorquí", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 18, Barcelona, 2007, pàg. 56

que a l'altra banda de l'espectre trobem als petits paraires que es dediquen a una multifunció, en ser també teixidors.

Pel que fa a la indústria de ferro, tal com ja hem vist als recomptes de població, és encara de mínima importància en finalitzar el segle. Evidentment a la vila trobem algun ferrer/serraller, també algun daguer o pedrenyaler, però el metall, per als vilatans, encara no era tan important ni principal com Albert García Espuche afirma pel Ripoll de la segona meitat del segle XVI. Aquesta afirmació queda corroborada, d'una banda, per l'escassa quantitat de professionals del ferro que hem trobat per a aquestes dècades, i de l'altre, per l'estudi de les transaccions comercials registrades als notarians.

Pel que fa a la indústria de les armes de foc, trobarem als notarians la paraula pedrenyaler per primer cop a Ripoll l'any 1561–62, moment en el qual tenim esmentats panys de pedrenyals fabricats a la botiga de la família Cols.⁵⁵⁹ Al 1569 ja trobem al Bernat Cols, pedrenyaler, i 3 anys abans, al 1566, arriba a la vila un serraller que serà el primer d'una llarga família de pedrenyalers amb renom, el francès Pierre d'Op, que ja trobarem que al 1580 és anomenat pedrenyaler. Tot i això, als manuals notarians del segle XVI no es veu cap transacció important relacionada amb claus ni pedrenyals, ni un elevat nombre d'ocupats en aquest ofici a diferència dels artesans del drap. Si tenim present el preu que havien de tenir les armes en aquell moment, i que no hem trobat cap transacció amb quantitats importants, ni deutes referits a aquestes armes, podem pensar que la indústria pedrenyalera no fos encara important en aquest segle XVI, tot i que ja es fabricaven pedrenyals a la vila.⁵⁶⁰ Els possibles rastres d'aquesta venda podrien constar als llibres notarians de les viles i ciutats on es comercialitzaven. No obstant, no trobem precisament encara un nombre molt elevat de ripollesos dedicats a aquesta indústria com per a que tingués la importància que adquirirà al segle següent.

⁵⁵⁹Troblem a l'any 1544 un Joan Cols que era punyaler de la vila. Podria ser que hagués evolucionat en el treball del ferro des de la fabricació de punyals a les armes de foc. Al 1561 trobem al Bernat Cols, ferrer de la vila de Ripoll. Al 1562 trobem al Joan i al Bernat Cols, germans, el tutors i curador dels quals és el mercader Joan Cols. Aquests germans tenen una botiga on fabriquen els panys de pedrenyal, però també venen altres mercaderies.

⁵⁶⁰Això matisaria molt l'afirmació que fa l'Albert Garcia Espuche quan diu que per a Ripoll, a la dècada del 1570, era molt notable l'activitat de pedrenyalers i artillers. Fins al moment present, no hi ha cap indicatiu d'això. Veure GARCÍA ESPUCHE, A. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg. 244

Albert Garcia Espuche associa l'existència i increment dels fusters a Ripoll en aquesta època amb el creixement de la fabricació d'armes a la vila.⁵⁶¹ Ara bé, en aquest moment històric, aquesta associació és errònia, donat que l'existència d'un increment d'aquests artesans es donà més aviat a causa d'un creixement en la construcció a Ripoll; afavorit per la puixança econòmica relacionada amb la indústria de la llana i la draperia, i a causa de l'augment demogràfic més que evident que tingué lloc a la segona meitat del segle XVI, es produeix un increment en la construcció o rehabilitació d'habitatges a la vila, ocupació d'eres i solars per fer cases noves i edificacions d'importància com la construcció del nou hospital de la vila de Ripoll, o obres a l'església major del monestir entre d'altres. Si fem un anàlisi dels fusters que surten a aquests notariais veiem que la major part de les vegades estan associats amb obres de reparació i construcció —a més de transaccions de llana, que semblen ser habituals entre molts artistes i menestrals que possiblement entraven en el negoci de subministrar la llana, o en el de la compravenda de terres o immobles. Cap referència a la indústria dels claus o de les armes.

Òbviament per a les diverses construccions els claus i el ferro en general eren necessaris, i pels molins, i fins i tot per a les reixes i barres de ferro, però, en aquests moments, la seva fabricació acabaria utilitzant-se, en gran part, per l'autoconsum dins la mateixa vila, cosa que no treu que existís algun tipus de comerç amb Vic o Barcelona com diu Garcia Espuche, però sense adquirir encara la importància que li atorga pel segle XVI i que sabem que tindrà pel segle XVII. I el mateix passaria amb la indústria de les armes per a la vila de Ripoll, que començarà a volar a partir del Sis-cents.

Els intercanvis comercials de la segona meitat del segle ens corroboren tot allò que l'anàlisi dels diferents oficis a la vila ens han mostrat. Així, veiem que es mercadeja principalment amb quatre productes: la llana, els teixits, els animals i el cereal. Els tres primers clarament vinculats a la draperia i/o al seu comerç, i l'últim té la seva importància per tractar-se del producte base de l'alimentació de la població a l'època moderna.

Pel que fa a les xarxes comercials que s'estableixen en aquesta segona meitat de segle, tant les compres com les vendes són majoritàriament de proximitat, abraçant les localitats del voltant, actual comarca del Ripollès, vall de Ribes i Osona, però, tot i així,

⁵⁶¹Veure GARCÍA ESPUCHE, A. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg 244

trobem contactes amb zones més allunyades com Manresa, Barcelona o el Penedès. Concretament en detall extraïem les següents dades:⁵⁶²

Compres:

Llana: la compra es produeix en un àmbit de proximitat majoritàriament amb localitats de les actuals comarques del Ripollès (Sant Pere de Ripoll, Queralbs, Camprodon, Sant Llorens de Campdevàrol, Sant Sadurní de Noya, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, la Pobla de Lillet, Sant Cristòfol de Ventolà, Planoles, Les Lloses, Sant Sadurní de Noya, Campelles, Sant Esteve de la Riba, el terme de Llaers, Sant Julià de Vallisfoc (actual Vallfogona del Ripollès), Sant Esteve de Vallespirans, Setcases, Sant Pere i Sant Feliu d'Estiula), Osona (Vic, Sant Pere de Sora, Montesquiu, Santa Maria de Lluçà), Solsonès (Solsona), el Bages (Manresa), Berguedà (Santa Maria de Borredà, Sant Vicenç del Castell de l'Areny, Bagà), Barcelonès (Barcelona), la Cerdanya (Les Planes, Meranjes, Puigcerdà) o l'Alt Penedès (Sant Martí Sarroca).

Aquesta llana era comprada per paraires i teixidors, mercaders, traginers i calceters. Al 1561 és interessant constatar les compres de llana a un mercader de la ciutat de Vic, en Pere de Rovirola que, de fet, sols per l'any 1561 -1562 ven a Ripoll 104 quintars i mig de llana.⁵⁶³ De 25 compres de llana comptades als notariais per a aquests dos anys, 20 compres li són fetes al mercader Rovirola per 20 compradors ripollesos diferents. Per tant, en aquest any hi ha una tendència a la compra de llana especialment a Vic, tot i que no únicament. No obstant, no tornem a trobar cap compra més de llana a aquest municipi fins l'any 1568 en que un pare de Ripoll li compra 3 saques un cop més al mercader Rovirola. D'altra banda, per les quantitats adquirides en la major part dels casos, podem veure com aquest comerç estava orientat a l'adquisició de primeres matèries per a la fabricació de draps a la vila de Ripoll.

Això no vol dir que no es comprassin teixits fora la vila. Tot i que parlem de Ripoll com a vila productora de teixits, també es compraven a llocs com Ribes de Freser, a on trobem la compra de cordellats catorzens i tretzens blancs, i més endavant setzens. Una flassada a Olot. Roba de reboil a Puigcerdà i algun catorzè a Sant Joan de les

⁵⁶² Per fer aquesta anàlisi he utilitzat els mateixos llibres notariais del segle XVI emprats i esmentats anteriorment.

⁵⁶³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561.

Abadesses. Trobem alguna compra més de llocs com Vic o Barcelona a la dècada dels vuitanta. No obstant, hi ha molt poques compres de teixits fora la vila ripollesa, al menys que deixessin rastre als nostres llibres notariais. La gran majoria d'adquisicions de draps a la vila es realitzaven dins de la mateixa vila.

Blat: És la mateixa xarxa trobada per a la compra de llana i teixits. Aquest producte es compraria a poblacions del Ripollès (Aranyonet, Viladonja, Ripoll, Les Lloses, Sant Pere de Montgrony, Gombrèn, Molló, Sant Pau de Segúries, Sant Bartomeu de Llaers, Sant Julià de Palomera a les Llosses, Sant Cristòfol de Campdevàdol, Ribes de Freser, Sant Llorenç de Corrubí a les Llosses, Sant Joan de les Abadesses, Sant Sadurní de Noya (Sovelles), la Cerdanya (terres Ceritanes com Puigcerdà, Sant Pere d'Auseya), Berguedà (Berga, Santa Maria de Borredà, sant Jaume de Frontanyà), Osona (Vic, Montesquiú, Sant Hilari de Vidrà) i el Solsonès (Solsona)

Animals: El comerç amb la llana, els draps i el cereal forçosament havia de comportar també un moviment de compra venda d'animals. Bàsicament es comprava i es venia bestiar llaner, boví i matxos pel tragí, tot relacionat amb la draperia de la llana.

Pel que fa a les *ventas* realitzades per la vila:

Llana: La venda de llana es feia principalment dins la mateixa vila⁵⁶⁴. Fora la vila no fou gaire freqüent fins l'any 1580 en que trobem ventes a altres municipis del Ripollès (Ribes de Freser, Sant Esteve de Vallespirans a les Llosses, Llaers, Sant Esteve de Llanars, Sant Joan de les Abadesses), el Berguedà (Borredà, Sant Jaume de Frontanyà), Osona (Sora) o el Barcelonès (Sant Sadurní de Rotgers). El tipus de llana que es venia era sordida, negra, grossa o d'anyells.

Pel que fa a la venda de teixits la major part de les transaccions de venda al XVI són al mateix Ripoll; també trobem algunes ventes a Sant Pere de Ripoll, al mateix monestir i a d'altres parròquies de l'actual Ripollès (Gombrèn, Les Llosses, Sant Joan de les Abadesses, Santa Maria de les Llosses, Pardines, Sant Llorenç de Corrubí a les Llosses, Sant Cristòfol de Nava a la Vall de Toses, Sant Esteve de Vallespirans, Sant Romà

⁵⁶⁴Això coincideix amb el que diu l'Albert García Espuche quan afirma que de les ventes de llana realitzades entre 1561 i 1612, el 75% de la llana que es venia es quedava a Ripoll. Veure GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg 166.

d'Aranyonet), Barcelona, Baix Empordà (Ridaura), Osona (Sant Hilari de Vidrà) i el Berguedà (Borredà). Es tracta majoritàriament de pany de burell i drap setzens blancs, cordellats de diversos colors (blancs i negres principalment, també vermells o marrons) i algunes capes de pastor. Trobem també alguns vint-i-dosens (tres, un d'ells turquesat), sedes per cordons, calces, alguna catorzena blanca i roba de llana en general. A grans trets, podem dir que Ripoll es va especialitzar en la fabricació de pany de burell i setzens, qüestió que quedarà corroborada pel segle següent tal com veurem més endavant.⁵⁶⁵

Blat: mateixos llocs esmentats en d'altres vendes i compres: majoritàriament al Ripollès (Ripoll, Sant Cristòfol de Campdevàdol, Sant Joan i Sant Pau de les Abadesses, Sant Pere de Ripoll, Sant Esteve de Vallespirans, sant Julià de Vallfogona, Sant Martí de Vinyoles a Les Llosses, santa Maria de Matamala, sant Llorenç de Corrubí a les Llosses, Sant Sadurní de Sovelles, Sant Esteve de la Riba, Sant Martí d'Ogassa, Vall de Tosses, Sant Quintí de Puigrodó, Pardines, Gombrèn, Vall de Ribes, Sant Esteve de Cominça? a la Guàrdia, Ventolà, Aranyonet, Santa Maria de Campelles), Osona (Sant Pere de Sora, Palomera), Berguedà (Santa Maria de Borredà, Sant Jaume de Frontanyà), Alt Penedès (Sant Martí de Sarroca) o l'Alt Empordà? (Sant Martí de Buadella),

Pel que fa als contactes amb Barcelona, aquests semblen ser bastants freqüents en aquesta segona meitat del segle, si fa no fa continuant amb una tendència que ja havia començat a veure's a la primera meitat de la centúria. Evidentment en aquest cas em refereixo a contactes comercials, obviant els nomenaments de procuradors per tal de ser representats davant les instàncies judicials per causes de plets i similars.

Seguim trobant vilatans ripollesos que marxen de la vila per anar a viure a la ciutat de Barcelona. Posem per cas al daguer Jerònim Pasqual, que al 1561-62 el trobem vivint a la ciutat; el Joan Guiteres, teixidor de la vila de Ripoll, que viu en aquest mateix any

⁵⁶⁵En referència a això s'ha de dir que no podem confirmar si sempre havia estat la producció drapera de Ripoll encaminada als draps de baixa qualitat com ara amb els draps de burell, o ens trobem davant d'una adaptació per fer més competitius els draps fabricats a la vila al mercat exterior, produint un drap de cost més baix tal com va passar en el cas mallorquí. Veure DEYÁ BAUZÁ, Miguel José. "Manufactura i antic règim: una visió de llarga durada del cas mallorquí" *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 18, Barcelona, 2007 pàg. 69. Ara bé, sembla que per Ripoll mai no s'arribaria a renunciar a la fabricació d'un pany de millor qualitat com foren els setzens, que sembla que es fabricaran també al segle XVII junt amb els draps vint-i-dosens blancs i blaus.

també a Barcelona, o el del pareire Miquel Buada, que a la dècada dels 70 el trobem habitant a la ciutat comtal. En molts casos aquesta emigració a la capital està relacionada i/o propiciada pels intercanvis comercials entre Barcelona i Ripoll. Així, per exemple, l'any 1586 trobem l'associació de dos botiguers de comanda de la ciutat de Barcelona, el senyor Pau Vila i l'Antic Ylla, que eren oriünds de la vila de Ripoll i que es dediquen a la venda de llana a paraires ripollesos com el Miquel Xumí, el Bartomeu Puig, el Joan Nalis o el Joan Molner per exemple, però també a teixidors de la vila com el Galcerà Lluch⁵⁶⁶.

Sovint, també trobem mercaders de la vila de Ripoll fent d'intermediaris entre botiguers barcelonesos i menestrals ripollesos en la mesura en que es converteixen en procuradors dels barcelonins. Un cas el trobaríem l'any 1592, en que el Gabriel Cols, mercader de Ripoll, fa d'intermediari entre el botiguer de comanda de la ciutat de Barcelona Francesc Axarch, que ven llana, i alguns paraires ripollesos com el Joan Manjolet i el seu fill, el Sebastià Bosch o el Joan Gombàs per posar tres exemples entre d'altres més.⁵⁶⁷ O el cas de l'Antoni Peveguer i el Bernat Oriol, paraires ambdós de Ripoll, que al 1588 fan tractes amb el magnífic Jerònim Anglada, mercader de Barcelona, a través del pareire ripollès Mateu Areny, procurador de l'Anglada, a qui li deuen 42 ll i 12 sous per 3 quintars, 2 roves i 10 lliures de llana nítida de reboll que li han comprat al barceloní i que han rebut per mans del Mateu Areny.⁵⁶⁸

Però també tenim el joc a la inversa i trobem un altre cas: els ripollesos que nomenen procuradors a Barcelona per atendre determinats negocis, pagaments o cobraments de deutes per compres i vendes. En alguns casos aquests procuradors són familiars, com l'anteriorment esmentat Joan Guiteres que es converteix en procurador del seu fill Eudald Llorenç Guiteres en el pagament de 48 lliures barceloneses per la compra d'uns muls a Barcelona, o el Montserrat Bover, estudiant que resideix a Barcelona i procurador del seu pare Joan Bover, ferrer de la vila, l'any 1584.⁵⁶⁹ O el cas del mercader ripollès Gabriel Cols, que ordena procurador seu al seu germà Pere Cols, resident a Barcelona, en el mateix any.

⁵⁶⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586.

⁵⁶⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1592.

⁵⁶⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1588.

⁵⁶⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1584.

En d'altres casos procurador i representat no tenen cap vinculació familiar entre ells, com el cas del Jerònim Pujol, nét d'aquell Pere Pujol que a la primera meitat del segle XVI comercialitzava amb teixits i draps ja acabats de tots els colors amb pobles del Ripollès, Osona i Berga, que nomena un procurador a Barcelona l'any 1588, el botiguer de comanda de la ciutat Joan Pau Riffós, mostrant la continuació de l'ofici familiar al llarg de tres generacions i augmentant l'àrea d'influència comercial amb la capital del Principat.⁵⁷⁰ O el mercader Gabriel Mas, que nomena procurador seu a l'honorable Agustí Solchs, mercader de Barcelona, per qüestions econòmiques relacionades amb lletres de canvi, albarans, i d'altres instruments econòmics..

En d'altres casos trobem associacions per a contactes comercials amb Barcelona. Per exemple, l'any 1568 trobem com en Joan Boyons, mercader de Ripoll, i el traginer ripollès Francesc Joseph, àlies Degollada, establien contactes comercials entre ells, de forma que el traginer portava vi de Barcelona al mercader, amb pacte i condició que aquest últim li pagaria 8 rals d'argent per càrrega de vi. En línies generals és factible pensar que els traginers farien a Barcelona determinats intercanvis (compres/vendes) comercials per indicació de mercaders de la vila de Ripoll, a canvi de diners i, fins i tot, de dietes per cobrir les despeses del viatge.⁵⁷¹

Els Boyons són tota una nissaga associada entre ella i involucrada en el comerç. Per exemple, aquest mateix 1568 un altre Boyons de la vila, el mercader Pere Boyons, nomena procurador a un tal Sala, mercader de Barcelona, i al seu fill Jaume Boyons, resident també a la capital barcelonina.⁵⁷²

Aquests contactes amb la ciutat també implicaven l'aplicació de polítiques matrimonials de forma deliberada a nivell menestral per a l'enfortiment o per a l'obertura de nous camps de negoci. Trobem alguns casos, com el cas de l'Anna Ciurana l'any 1575, que

⁵⁷⁰ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1588.

⁵⁷¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1568-69. Miquel Deyà esmenta ja la creació d'aquestes *microempreses*. Veure DEYÀ BAUZÀ, Miguel .J. "Manufactura i antic règim: una visió de llarga durada del cas mallorquí." *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 18, Barcelona, 2007, pàg 67. També a GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg 167

⁵⁷² ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1568-69

és filla d'un sastre de Ripoll i que al mateix temps és la dona d'un teixidor de llana de la ciutat de Barcelona.

Està clar que aquests contactes comercials amb la ciutat no sorgeixen de sobte aquesta segona meitat de segle, sinó que ja hi havia una tradició anterior de relacions que, sense poder saber la freqüència per manca de documentació, sí que sabem que van existir anteriorment a l'any 1550 i que ja es reflexa com vam veure als manuals notariais de la primera meitat. Aquests contactes podem intuir que creixen d'una manera progressiva, lligats especialment al comerç de la llana pel que es pot veure als manuals notariais estudiats.

Tot això aniria lligat amb el tema dels nombrosos contractes de parceria de ramat llaner que trobem en aquest segle, o dels molins, peces indispensables per a l'economia de la vila de Ripoll. Al llarg dels llibres notariais trobem identificats els següents molins per a tot el segle XVI:

- El molí draper del Gabriel Mas.
- Molí draper de la família Boions: molí de retòrcer i molí draper que es trobava al rec de l'Almoina, al riu Freser, prop del Portal de l'Almoina.
- Molí draper i molí serrador sota el Pont del Ter, al portal de la Font de la Torra.
- Molí fariner amb dues moles de l'ofici de l'Almoina del monestir.
- Molí del Molnell (sota el molí dels Capellans), situat al riu Ter i amb una mola. És fariner.
- Molí dels Capellans. Fariner
- Molí de l'Arquet, molí de retòrcer, a la riba del riu Freser.
- Molí fariner de la confraria de Sant Pere de Ripoll. Es troba a la Roca de Munell.
- Molí draper dels paraires o de la confraria dels paraires de la vila de Ripoll, situat al Portal de la Font Viva i al riu Ter. S'arrendava en pública subasta.

Són un seguit de molins, tant fariners com drapers, ubicats a les ribes dels rius Freser i Ter, amb titularitat variada, sent propietaris alguns particulars però també el monestir, la comunitat de Preveres o la confraria de paraires de la vila. Un nombre tan gran de molins en un espai tan relativament petit sens dubte és significatiu, especialment si de 9

molins identificats 5 en són drapers i estan situats en una vila de creixent producció tèxtil. Un cop més aquesta faceta industrial queda corroborada per l'existència d'aquests molins drapers. En contraposició, no trobem de moment als notarians cap esment a cap molí o farga dedicada a la metal·lúrgia.

D'altra banda, i continuant amb el discurs fet fins ara, són significatives les obres fetes a la vila com a mostra de l'indubtable creixement econòmic que s'estava donant al llarg d'aquest segle. Recentment s'han descobert a l'església de Sant Pere de Ripoll els arcs i les voltes de l'església uns dracs policromats que es pintaren l'any 1561, utilitzant colors que a l'època eren especialment cars, com el blau, segurament sufragats pels mateixos ripollesos, que cobrien tot el sostre de l'església i que denotaven ja una certa situació de bonança econòmica. Trobem també la construcció de l'hospital de la vila fora muralles, a la capella de la mare de Déu de Gràcia, al raval d'Olot.⁵⁷³ Inicialment sabem que hi havia un hospital primigeni que era l'hospital de la vila, del qual tenim referència a l'any 1503 i que estava situat al carrer de Sant Pere, just enfront del monestir.⁵⁷⁴ No sabem si aquest correspon al conegut com a hospital de pelegrins i estrangers, o pobres de l'Almoïna, però trobem l'any 1573 la fundació del nou hospital per la construcció del qual trobem l'aportació d'un bon nombre de vilatans els noms dels quals coincideixen en la seva major part amb els menestrals més citats als notarians de la segona meitat de segle: els de major activitat comercial i per tant major nivell de riquesa. Ja el mateix Pellicer ens diu que l'abat Climent Mai va convocar el 19 de maig de 1573 a 68 veïns dels més notables de la població al Palau abacial, que van ser els que van activar "*la suscripción con que pudieron cubrirse los gastos*" per a la construcció d'aquesta obra.⁵⁷⁵ Així mateix, d'acord amb aquest autor, aquest abat va promoure també la creació d'un gran establiment d'ensenyament per als fills de la vila i la seva parròquia, que es va aixecar a expenses del monestir i en terreny seu, prop de l'arxiu i la biblioteca d'aquest, i que es va dotar amb una pensió anual pels monjos del monestir.⁵⁷⁶

⁵⁷³ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1573.

⁵⁷⁴ACRI, Manual notarial del notari Mayans, any 1502-03

⁵⁷⁵PELLICER Y PAGÈS, Josep Maria, *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878, pàg 99.

⁵⁷⁶PELLICER Y PAGÈS, Josep Maria, *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878, pàg. 99

També es produeixen millores urbanístiques. Per exemple, trobem com els homes de la vila de Ripoll fan un sindicat al gener de 1585 per reedificar el Pont del Freser, de gran importància atès que per ell passava el camí ral que venia des de Vic i Barcelona.⁵⁷⁷ Els diners els havien prestat els obrers i el baciner de l'església de Sant Pere de Ripoll. Un altre préstec trobem a l'agost d'aquell any efectuat pel clavari de la botiga de blats del comú amb aquesta mateixa finalitat.⁵⁷⁸ En aquesta mateixa línia, al setembre de 1587 el mateix rei Felip II concedeix a la vila de Ripoll el privilegi de poder cobrar el dret de pontatge sobre el Pont del riu Freser per un període de 20 anys, amb la finalitat de poder sufragar les despeses de la seva reedificació.⁵⁷⁹

Altra obra d'infraestructura tindrà lloc al 1584 amb la construcció d'una font a la vila que havia de fer venir l'aigua de la font del pollancre del cim del Callar, a les afores de la vila, cap a la plaça comuna (de Sant Eudald) de la vila de Ripoll “*amb un raig continu i suficient*” a la paret del campanar de l'església de Sant Eudald.⁵⁸⁰ També al 1589 s'escombra el forn vell de la vila i es construeix un forn nou.⁵⁸¹

Per tant, són un seguit de millores estructurals de la vila que impliquen una certa inversió i que parlen d'un cert creixement demogràfic i econòmic que venia donant-se a la vila en aquest segle, sense que les disputes amb el monestir suposessin un fre per a aquest creixement.

Tot això, junt amb l'augment de la producció i la comercialització del tèxtil, podríem vincular-ho amb la sol·licitud que els homes de la vila fan al monarca sobre la facultat de tenir fires i mercat a Ripoll. Si mirem el privilegi efectivament concedit per Felip II l'any 1587,⁵⁸² aquesta facultat concedeix a Ripoll l'organització de fires per Sant Eudald i per Sant Bartomeu –dos cops l'any per tant-,⁵⁸³ i amb una duració de tres dies, mercat en el qual tothom podria participar francament tret d'aquelles persones amb causes penals.

⁵⁷⁷ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1585

⁵⁷⁸ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1585

⁵⁷⁹ACA, Reial Cancelleria, Registres, 4316

⁵⁸⁰ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, 1584

⁵⁸¹ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, 1589

⁵⁸²ACA, Reial Cancelleria, Registres 4316

⁵⁸³L'11 de maig i el 24 d'agost respectivament.

La celebració de mercat ja era un element dinamitzador prou important per a qualsevol indret, però la celebració d'un parell de fires a l'any, en una vila protoindustrial que es dedicava a la producció de determinades manufactures relacionades amb el ferro o la llana i en ple creixement econòmic i demogràfic com era Ripoll, podia comportar un creixement econòmic important que aportés uns bons guanys a la vila i als seus habitants, al mateix temps que propiciava el desenvolupament d'aquestes indústries manufactureres i la seva posterior distribució comercial per diversos indrets del país.⁵⁸⁴ En definitiva, els mercats exercien de motor important per a la producció i el comerç, millorant la fiscalitat municipal de la vila. Aquest privilegi, per tant, afavoria als menestrals, artesans i negociants ripollesos. Ara bé, si atenem al que digué Lluís Cassassas, la institucionalització del mercat en realitat es limitava a reconèixer una situació objectiva preexistent, és a dir, que amb seguretat els intercanvis comercials drapers o de mercaderies vàries a la vila de Ripoll representaven una activitat freqüent i quotidiana tant amb gent dels pobles del voltant, com amb aquells altres traginers que feien la ruta amb ciutats com Vic, Barcelona o Manresa.⁵⁸⁵ De fet, Ripoll es trobava en una cruïlla de camins ideal per a establir un mercat; dins el camí ral que la comunicava amb les ciutats de Vic i Barcelona, feia també de punt centralitzador dels pobles de la muntanya, amb via directa amb Olot o Puigcerdà, per posar dos exemples de viles importants. Per tant, la facilitat d'accés a aquest mercat era més que evident.

Actualment desconeixem el temps que duraren o la seva importància. Sabem que tenien lloc a la plaça del Mercadal de la vila de Ripoll donat que a un protocol notarial de l'Onofre Pont de l'any 1636 el prevere Eudald Brunet arrenda per 4 anys a Pere Martí Esteva, paraire de la vila de Ripoll, "*lo dret de las firas, que seran vuit fires (dos per cada un dels quatre anys) tant dels porxos (ubicats a la plaça del Mercadal) com també de las casas que té, a raó de 3 ll per fira que són sis lliuras l'any, pagadoras a cada*

⁵⁸⁴ Aquestes fires suposaven un element d'animació de la vida local, però també era considerat un motor important per a la producció i el comerç, cosa que comportava la millora de la fiscalitat municipal. Les noves fundacions de fires tenien lloc per motius diferents, però el més important de tots ells era l'econòmic. Les noves fires concedides per Felip II contribuirien al dinamisme protoindustrial de la vila. Veure BATLLE, Carme, *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI a XV)*, Rafael Dalmau (Col. Bofarull 7), 2004, pàg. 148 i següents.

⁵⁸⁵ CASSASSAS i SIMÓ, Lluís *Fires i mercats a Catalunya*. S.l.: Institut d'Estudis Catalans, 2000, pàg.

fira.⁵⁸⁶ Sens dubte, el paraire i posterior botiguer de teles pensava treure bons guanys posant la parada dels seus draps a les dues fires l'any que se celebrarien a un lloc tant central com era la plaça del Mercadal de la vila de Ripoll. L'altra referència que trobem a la celebració d'aquestes fires data del 13 de maig de 1707 a un llibre notarial del notari Sebastià Gasch, dia en el qual uns quants ciutadans de Vic es queixen que el batlle de la vila de Ripoll, l'Eudald Pusalgues, els hi obligà a pagar unes mercaderies que aquests vigatans havien portat a Ripoll “*lo dia de la fira de Sant Eudald*”,⁵⁸⁷ quan ells tenien franquesa per Reial Privilegi. Però no sabem res més sobre l'evolució o decadència d'aquestes fires. És possible que la pèrdua de la importància econòmica de la vila al segle XIX amb la caiguda de la indústria armamentística i dels claus⁵⁸⁸ comportés també la desaparició d'aquestes fires.

L'altre privilegi concedit per Felip II fou el del cobrament dels drets de pontatge anteriorment esmentat. El Pont del riu Freser resultava imprescindible mantenir-lo en bon estat com a infraestructura per facilitar el transport de gent i de mercaderies amb el camí ral que anava cap a Vic i Barcelona i que entrava per aquest pont dins Ripoll, especialment en els dos cops a l'any –per Sant Eudald i per Sant Bartomeu– en que tindrien lloc les dues fires d'acord amb el monarca. El cobrament d'aquest dret, però, es distorsionà respecte de la seva concessió inicial. Així, sabem que en ple segle XVIII aquest dret es continuava cobrant, passant molt més dels vint anys establerts al privilegi.⁵⁸⁹

Amb una visió global de tot el segle, podem dir que el XVI és una centúria que experimentarà ja a la primera meitat un creixement demogràfic i econòmic paral·lel amb la manufactura i el comerç de la draperia,⁵⁹⁰ que anirà incrementant també la seva

⁵⁸⁶ ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, Sign, K14, any 1636

⁵⁸⁷ ACCE, Llibre notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707-08

⁵⁸⁸ GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: 1990, pàg 107 i 127.

⁵⁸⁹ Un memorial de 1736 a la Reial Audiència explica que el cobrament del dret de pontatge “*habiendo sido concedido a los Jurados y Universidad de la Villa con RI Privilegio de onze de septbre de mil quinientosochenta, y siete (...) por tiempo de veynteaños y no más, se continua aún su percepción; según parece de la atestación extrajudicial....*”. Veure ACA, Reial Audiència, Registres, 158

⁵⁹⁰ D'acord amb Albert Garcia Espuche, l'increment de població que experimentà tota la zona de la muntanya des del Ripollès fins el Pallars Sobirà estigué vinculada en part a l'activitat tèxtil. Veure

població i que anirà introduint millores comunals i urbanístiques a la vila, i tot això malgrat la violència dels oficials baronials, malgrat el plet per la jurisdicció existent a les instàncies judicials i malgrat la violència constant desenvolupada pels bàndols i bandolers al llarg de la segona meitat de segle, cosa que ens mostraria que, contràriament al que pogués semblar, aquesta situació d'enfrontament i violència no fou impediment per al creixement econòmic de la vila. Creixement que es donà sota la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi, d'un senyor feudal com era el monestir de Santa Maria de Ripoll i que podria corroborar la hipòtesi d'Albert Cots en esmentar que l'existència d'institucions senyoriales a les viles catalanes no representà cap impediment per al creixement econòmic i social d'aquestes, al menys, pel segle XVI.⁵⁹¹

De la importància de la draperia ripollesa encara a principis del XVII en trobem un testimoni; l'any 1604⁵⁹² els administradors de l'hospital de Ripoll eren 3 membres escollits mitjançant eleccions entre els homes de la vila. El primer indubtablement havia de ser un sacerdot, cosa lògica en una vila on hi havia una confraria de domers i preveres bastant important, el segon obligatòriament havia d'estar escollit d'entre els paraires de Ripoll, cosa que demostra que la draperia era l'activitat principal de la vila o, al menys, la més representativa de la seva població i amb el grup dels paraires al capdavant de la resta de menestrals, cosa que queda confirmada per la elecció del tercer membre, que havia de ser escollit d'entre qualsevol altre ofici de Ripoll, sense importar quin fos, denotant així una prevalença del treball dels draps sobre qualsevol altre ofici laic. I de la importància de la seva comercialització en tenim un altre exemple, tot i que menys amable, i és que en el conflicte de 1609 a 1611 entre els ripollesos i el monestir de Santa Maria, els veïns es van queixar que els bandolers, protegits pel monestir, es van encarregar com a mesura repressiva que no sortís cap drap de Ripoll.⁵⁹³ No van parlar aquests testimonis de claus, ni ferro, ni armes, sinó tan sols van impedir la sortida de draperia,⁵⁹⁴ no perquè els drapers fossin els principals enemics del monestir, sinó

GARCÍA ESPUCHE, Albert, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg. 166

⁵⁹¹COTS I CASTAÑÉ, Albert, "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyoriales a Catalunya (1751-1808) *Estudis d'història agrària*, núm. 6, 1983, pàg. 253.

⁵⁹²ACCE, Manual notarial del notari Miquel Tintoret, any 1604.

⁵⁹³ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

⁵⁹⁴A banda d'aquells articles de primera necessitat.

perquè aquesta manufactura monopolitzava la major part de les exportacions de la vila sense cap dubte, generant riquesa.

Tot i això, sabem que al segle XVII l'activitat industrial de la vila s'anirà transformant cap al treball del ferro. Ja hem vist als recomptes del XVI que a partir de la dècada dels 70 comencem a trobar pedrenyalers a la vila de Ripoll. Ara bé, a la llum de les dades analitzades, el salt d'aquesta indústria tindrà lloc al segle XVII. D'acord amb Eudald Graells,⁵⁹⁵ aquesta transformació tingué lloc a partir de l'any 1632 amb la instal·lació a Ripoll del tornall d'esmolador i barrinar canons. No obstant, hem aprofundit en aquesta evolució a través de l'anàlisi dels arxius notariaus de l'època igual que pel segle anterior.⁵⁹⁶ La hipòtesi a comprovar era veure si això va ser en efecte d'aquesta manera. És per aquest motiu que reflectim quina va ser l'evolució de la indústria drapera, que era la predominant fins al moment, junt amb l'evolució de la indústria metal·lúrgica, que era la que havia de començar a pujar, i això a través de les persones que s'hi dedicaven a la vila. Hem de tenir en compte que al XVII els llibres notariaus amb els que comptem acaben l'any 1685. Igual que pel segle XVI, queden fora d'aquests recomptes els preveres, monjos, donzells, oficials baronials i les vídues.

Així, tenim les següents dades:⁵⁹⁷

	1600	1601	1603	1605	1606	1607	1608	1609
draperia	46,6%	44,3%	46,21%	40,26%	49,3%	49,35%	44,45%	50,28%
Ferro/armes	6,8%	2,53%	3,79%	3,9%	4,23%	1,3%	5,36%	5,08%
persones identificades	72	79	132	154	71	77	168	177

	1610-11	1611	1612	1613	1614	1615	1616	1617
draperia	34,85%	38,14%	41,35%	41,44%	45,16%	43,7%	53,25%	38,89%

⁵⁹⁵ GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n.1990, pàg. 29

⁵⁹⁶ Per fer-ho, comptem amb els protocols notariaus de notaris ripollesos a l'Arxiu Comarcal del Ripollès i els manuals notariaus existents a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya.

⁵⁹⁷ Per tal d'elaborar aquests quadres corresponents al segle XVII, he buidat un total de 93 llibres notariaus entre els què es troben a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya corresponents als notaris Tintoret, Boyons, Francesc Duran, Sebastià Gasch i alguns de l'Onofre Pont, i els de l'Arxiu Comarcal del Ripollès amb els protocols dels notaris Onofre Pont pare i fill.

Ferro/armes	4,55%	2,54%	9,77%	5,41%	6,45%	2,96%	3,9%	2,78%
persones identificades	66	118	133	111	93	135	154	108

	1618	1619	1620	1623	1624	1626	1627	1629
draperia	46,39%	40,56%	36,36%	32,58%	39,35%	38,1%	39,11%	29,27%
Ferro/armes	3,09%	2,8%	1,4%	2,27%	5,62%	6,12%	4,47%	9,76%
persones identificades	97	143	143	132	89	147	179	41

	1630	1631	1632	1633	1634	1635	1636	1637
draperia	35,52%	32,18%	34,43%	32,66%	27,22%	34,29%	34,88%	33,05%
Ferro/armes	6,01%	4,6%	5,19%	8,04%	10,13%	8,98%	6,4%	8,9%
persones identificades	183	87	212	199	158	245	172	236

	1638	1639	1640	1642	1645	1649	1650	1651
draperia	32,5%	39,88%	29,49%	31,13%	29,41%	33,14%	28,02%	25,33%
Ferro/armes	6,67%	10,98%	6,41%	10,38%	16,81%	18,93%	14,29%	12%
persones identificades	120	173	78	106	119	169	182	150

	1652	1653	1654	1661	1662	1663	1664	1665
draperia	30,29%	23,68%	20,97%	22,76%	20,47%	19,86%	18,64%	19,21%
Ferro/armes	12,02%	13,16%	12,9%	13,79%	21,26%	12,33%	12,43%	19,21%
persones identificades	208	190	124	145	127	146	177	151

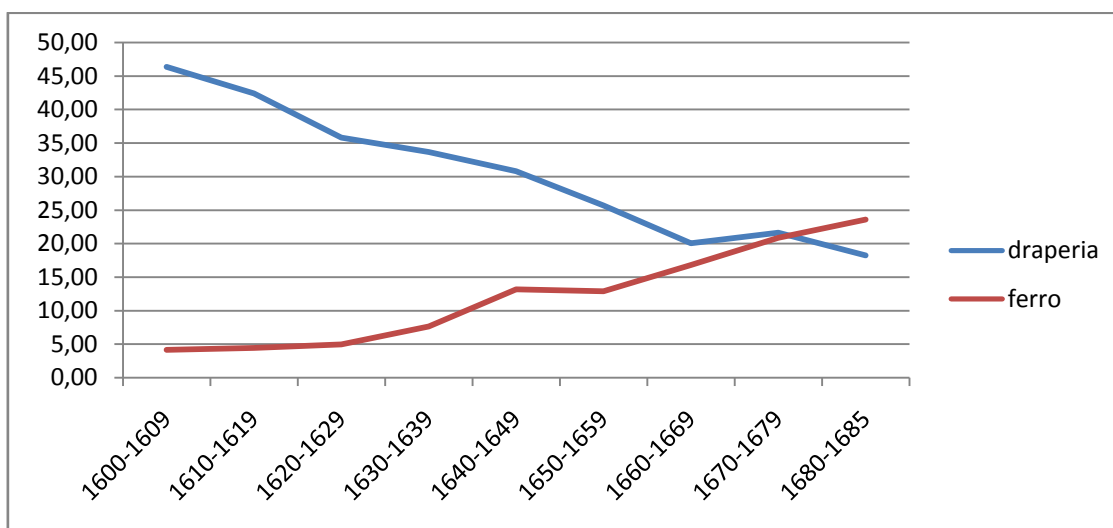
	1666	1667	1668	1669	1670	1671	1672	1673
draperia	21,05%	20%	19,69%	18,75%	24,32%	19,90%	23,66%	22,73%

Ferro/armes	22,22%	19,44%	16,58%	13,54%	18,38%	16,23%	19,64%	17,68%
persones identificades	171	180	193	192	185	191	224	198

	1674	1675	1677	1678	1679	1680	1682	1685
draperia	19,35%	22,56%	22,7%	22,22%	16,78%	21,99%	17,69%	14,95%
Ferro/armes	20,97%	21,54%	22,16%	23,61%	27,52%	21,28%	27,89%	21,5%
persones identificades	186	195	185	144	298	141	147	107

Per veure aquestes dades més clares, tenim la mitjana aritmètica per a cada dècada, de forma que podem observar les següents dades amb el següent gràfic:

	1600-1609	1610-1619	1620-1629	1630-1639	1640-1649	1650-1659	1660-1669	1670-1679	1680-1685
draperia	46,34%	42,37%	35,80%	33,66%	30,79%	25,658%	20,05%	21,58%	18,21%
Ferro/armes	4,12%	4,43%	4,94%	7,59%	13,13%	12,874%	16,76%	20,86%	23,56%

Com podem veure, per a la primera meitat de segle quasi sempre és bastant aclaparador el nombre de persones dedicades a la draperia, i sempre superior al del ferro. Aquestes dades també ens indiquen que hi ha un manteniment dels oficis del ferro/armes –que

òbviamment ja existia- fins que, en efecte, comença a augmentar a partir de la dècada dels 30, i més pronunciat encara ja a la dècada del 1640, potser propiciat pels encàrrecs d'armes per a la guerra.⁵⁹⁸ El canvi més fort el trobem just acabat el conflicte bèl·lic, moment en el què per primer cop comptem un nombre superior de treballadors del ferro a l'any 1662, tot i que no hem d'oblidar que estem treballant amb dades incompletes. Recordem que, per les fonts treballades, no tenim recollides ni molt menys totes les persones que habitaven a la vila aleshores. Ara bé, penso que aquestes dades recollides a través dels notarians reflecteixen bastant bé la realitat, i això queda corroborat per les dades que trobem l'any 1679 i que han estat recollides de fonts diferents als notarians aquí analitzats: provenen de la fusió de les dades de les dues reunions de caps de casa convocades a la vila, moment en el què trobem que, de les 298 persones reunides i identificades entre les dues reunions,⁵⁹⁹ el 16,78% es dedicava a la draperia (paraires, sastres, teixidors, guanters i barreters), mentre que ja el 27,52% d'aquests caps de casa es dedicaven al treball del ferro i les armes d'una o altra manera (canoners, encepadors, clavetaires, panyetaires, ferrers i serrallers), la qual cosa mostra el clar augment d'aquesta indústria a la vila definitivament a la segona meitat del segle XVII, sense que això necessàriament comporti de moment la desaparició de la indústria drapera, que, tot i el descens registrat, encara es mantindrà prou activa, per a ésser superada per la indústria pesada ja als anys 70- 80. Per tant, crec que podem afirmar que la indústria del ferro i les armes de foc es converteix en la indústria majoritària de Ripoll a l'últim quart del segle XVII.

Ara bé, per acabar d'assegurar-nos, hem de comprovar si aquestes dades que hem vist es veuen corroborades per les transaccions de compravenda o si, al contrari, són dades enganyoses. Tot seguit mostro unes gràfiques que fan referència a les compres i les

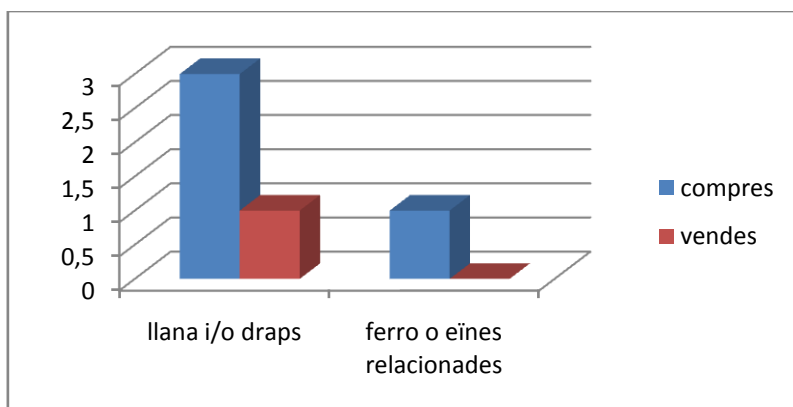
⁵⁹⁸El 28 juliol de 1640 Joan Mas, Benet Spona i Pere Parer, ferrers de Ripoll, es comprometen a fer 800 canons de mosquet a raó de 3 ll 9 s per canó amb els consellers de Barcelona, i prometen fer sis canons cada mes. Aquest encàrrec dels consellers de Barcelona podria ser indicatiu del fet que la guerra va comportar per a Ripoll el creixement de la indústria de les armes.

⁵⁹⁹Recordem que per Garcia Espuche la població de la vila al 1702 era de 340 cases, per tant, les xifres que ens donen l'anàlisi d'aquests 298 caps de casa 23 anys abans seria bastant apropada a la realitat. Veure GARCÍA ESPUCHE, Albert *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg. 418. Per a la reunió de juny de 1679 veure ACA, Reial Audiència, Plets civils, 13846. Per a la segona reunió veure ACCE, Manual notarial del notari Sebastià Gasch, any 1707.

vendes trobades als notarians cada cinc anys aproximadament d'acord amb els diferents productes trobats i deixant a banda les transaccions de terres, cases o censals. Aquí ens interessa observar les compravendes de llana i/o draps i de ferro o artefactes amb ferro. Ara bé, de la quantitat de transaccions recollides als llibres notarians, no foren moltes les relacionades amb el ferro o la llana. Per contra, les transaccions de grans foren molt abundants, sent les que majors registres tenen dins els llibres notarians. Per tant, dins les transaccions recollides en els nostres notarians pel XVII trobem:

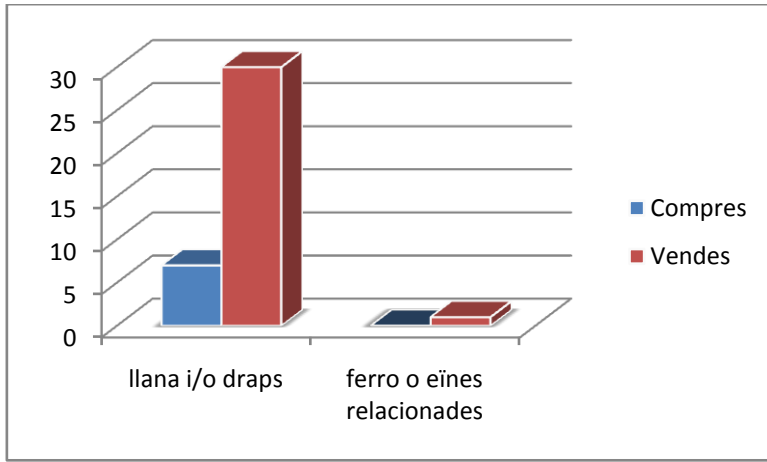
Any 1600:

De 26 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

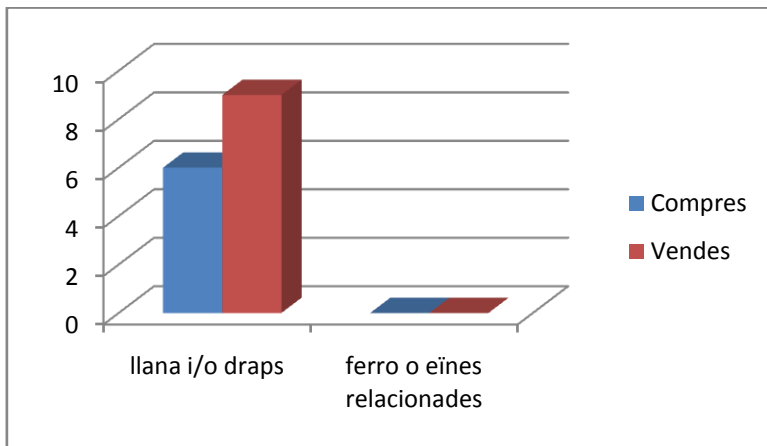
	compres	vendes
llana i/o draps	3	1
ferro o eïnes relacionades	1	0
TOTAL	4	1

Any 1605: De 87 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

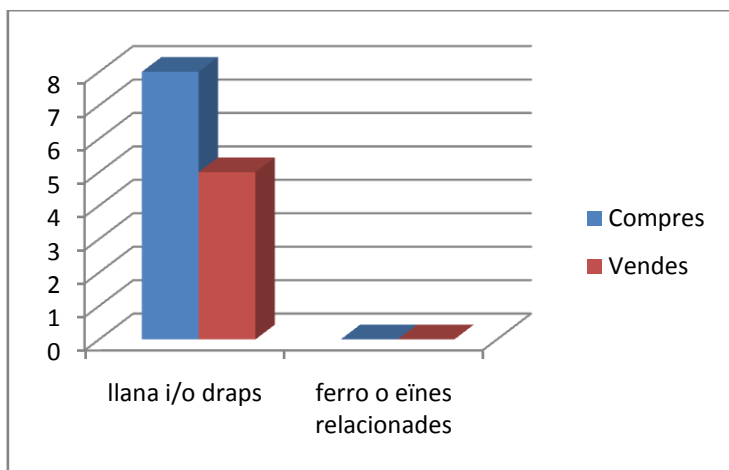
Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	7	30
ferro o eïnes relacionades	0	1
TOTAL	7	31

Any 1610: De 23 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

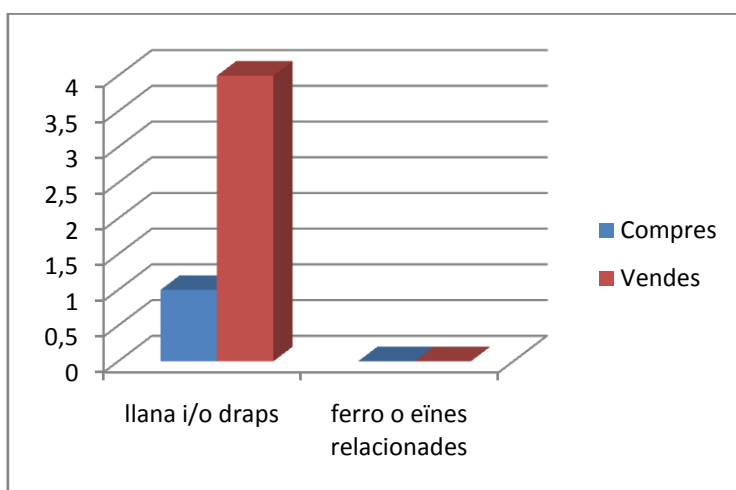
Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	6	9
ferro o eïnes relacionades	0	0
TOTAL	6	9

Any 1615: De 31 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	8	5
ferro o eïnes relacionades	0	0
TOTAL	8	5

Any 1620: De 24 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

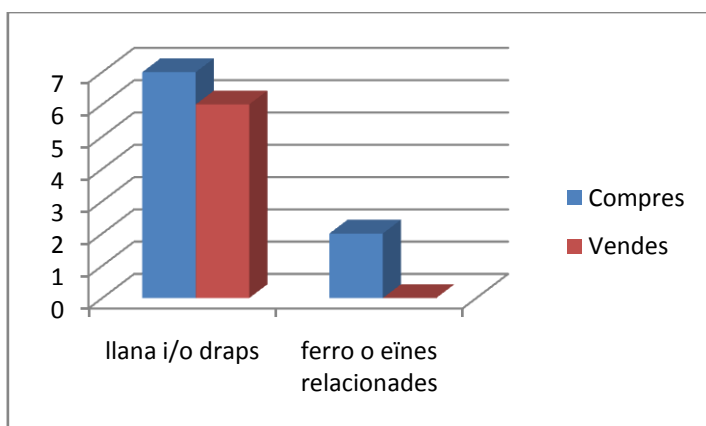

Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	1	4
ferro o eïnes relacionades	0	0
TOTAL	1	4

Any 1624, 1625 ó 1626:

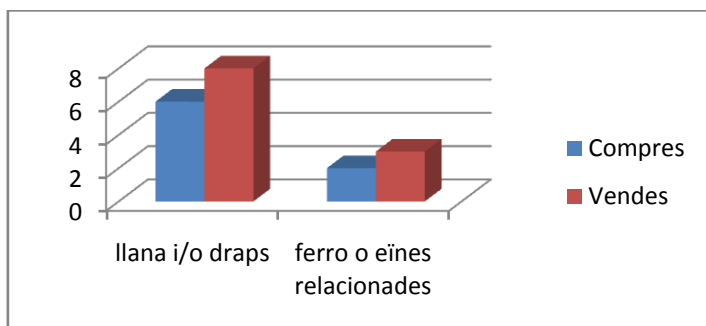
Pel volum tan curt de transaccions comercials dels anys 1624, 25 i 26 no sembla que les dades existents ens puguin aportar gens d'informació

Any 1630: De 48 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

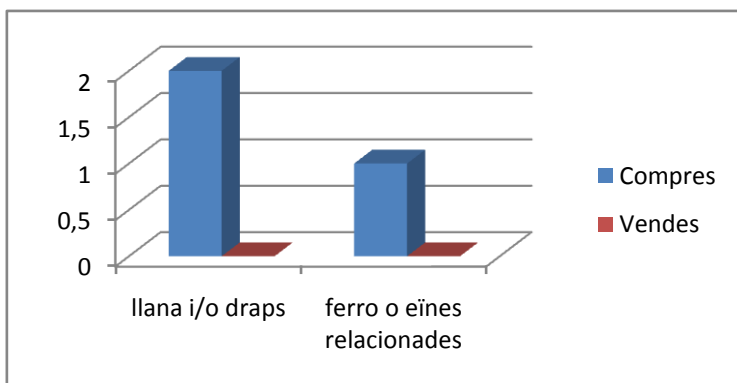
Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	7	6
ferro o eïnes relacionades	2	0
SUMA	9	6

Any 1635: De 99 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	7	8
ferro o eïnes relacionades	2	3
SUMA	9	11

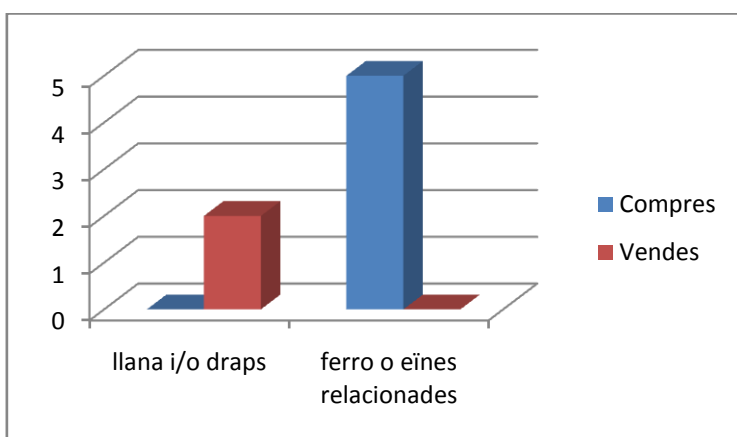
Any 1645: De 29 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	2	0
ferro o eïnes relacionades	1	0
SUMA	3	0

L'any 1645 és un moment de guerra. No hi ha moltes transaccions però entre les que hi ha destaca clarament el comerç de grans (especialment les vendes, tot i que en aquest cas la major part de vendes no són de vilatans, sinó del monestir). Aquest comerç de grans estaria justificat per la conjuntura del moment i les conseqüències de la guerra.

Any 1650: De 21 transaccions comercials en total trobem que de draperia i ferro eren:

Productes	Compres	Vendes
llana i/o draps	0	2
ferro o eïnes relacionades	5	0
SUMA	5	2

Al 1654 –no tenim notarial per al 1655- i 1661 no trobem gairebé cap activitat comercial (tan sols dues vendes i una compra) així que no podem veure com anava el tema comercial ara, tret que aquesta mancança signifiqués que no hi havia gens de comerç després de la guerra. Sens dubte aquesta afectà en gran mesura tant a la indústria com al comerç, però dubto que arribés al punt de paralitzar completament els intercanvis comercials, especialment el relacionat amb les armes de foc que tanta importància tenien amb la conjuntura bèl·lica del moment.

Pel que fa als anys posteriors tampoc trobarem als notarians dades suficients de transaccions comercials fins a la dècada dels 70. I encara les que trobem en aquesta dècada no semblen gaire fiables pel nostre estudi, en haver llibres en que únicament es reflecteixen les compres o les vendes d'un o dos únics compradors ripollesos –i no crec que en una població que voltava el miler d'habitants tan sols hi mercadegessin dues persones. No obstant, totes les dades analitzades fins ara indiquen el que ens mostraven els gràfics dels oficis de la vila, i és que a la dècada dels 30 és quan comença a créixer a la vila el treball del ferro associat a les armes de foc, però també que cap als 50 és quan agafa més força . A l'arrendament de la imposició de les mercaderies fet l'any 1636, entre d'altres productes, ja se'ns parla de la compravenda de "*pedrinyals, xispas, canons de foc, scopetas y arcabussos los quals pagaran lo pany guarnit y sens guarnir dos diners per pany descopeta o, arcabús e, per pany de pedrinyal un sou y quatre diners per canó, en lo canó sol quatre diners , en la caxa vuit diners en tal forma que qualsevulla persona estrangera o de la present vila que per strany comprarà una scopeta del tot guarnida pague per aquella un real, ço és per lo pany un sou per lo canó quatre diners per lo cep vuit diners e lo venedor de dits canons panys scopetas o arcabussos se haja de retenir dit dret y pagar aquell dins tres dies després de dita venda*".⁶⁰⁰ Així mateix, "*tota persona forastera que vendrà y comprarà ferro en la pnt vila y terme hage de pagar un sou per quintar, tant lo qui vendrà com lo qui comprarà, tant ferro lligat com sens lligar, y vergelina*". Aquestes clàusules de l'arrendament, sens dubte, ja ens parlen de la compravenda d'uns determinats articles que es trobem de manera normalitzada dins la vila de Ripoll la transacció comercial dels quals era habitual ja per a aquesta dècada.

⁶⁰⁰ ACRI, Sign. 654/3

Pel que fa a la draperia, encara la trobem en bona forma al XVII, tot i que, tal i com hem vist, poc a poc va perdent terreny. Ho sabem pel nombre de paraires, teixidors i sastres que hem trobat, perquè les transaccions comercials registrades al llarg d'aquesta centúria ens parlen principalment de la compravenda de llana. Llana que principalment es comprava fora la vila. Partint del fet que per al gran entramat tèxtil ripollès es necessitava la compra de matèria primera, en l'anàlisi exhaustiu dels notarians al llarg del XVII trobem que els proveïdors de llana de la vila foren les parròquies del voltant, actual comarca del Ripollès, La Cerdanya, El Berguedà i Osona. Això no treu que es fessin algunes compres a llocs més allunyats com Barcelona. Així, als notarians hem trobat l'adquisició de quintars de llana a les parròquies de Campelles, Castellar de N'Hug, Das (La Cerdanya), Dòrria, Estiula, Fornells, La Llacuna (es tracta del poble del Baix Llobregat que té aquest nom?), La Pobla de Lillet, Sant Julià de Vallfogona, Palau (la Cerdanya), Pardines, Puigcerdà, Ribes, la mateixa vila de Ripoll, Sant Climent de Uris (La Cerdanya, diòcesi d'Urgell), Sant Cristòfol de Nava, Sant Cristòfol de Tosses, Sant Esteve de Bagà, Sant Esteve de Pardines, Sant Esteve de Vallespirans, Sant Feliu de Bruguera, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Jaume de Queralt, Sant Joan de les Abadesses, Sant Julià de Palomera, Sant Julià de Vallfogona, Sant Llorenç de Campdevànol, Sant Llorenç de Corrubí, Sant Marcel de Planes, Sant Martí d'Armàncies, Sant Martí de Campelles, Sant Martí de Fornells (sufragànea de Sant Víctor de Dòrria, a la vall de Ribes), Sant Martí de Vinyoles, Sant Martí d'Ogassa, Sant Pere de Montgrony, Sant Pere de Ripoll, Sant Pere de Sora, Sant Pere i Sant Feliu de Bruguera, Estiula, Sant Romà d'Aranyonet, Sant Sadorní de Serrat, Sant Sadorní de Noya, Sant Vicenç de Planoles, Sant Víctor de Dòrria, Santa Eulària de Bulquera, Santa Llúcia de Puigmal, Santa Maria de Borredà, Santa Maria de Fornells (sufragània de Sant Víctor de Dòrria), Santa Maria de la Pobla de Lillet, Santa Maria de les Lloses, Santa Maria de Matamala, Santa Maria de Palau (a la Cerdanya, diòcesi d'Urgell), Santa Maria de Ribes, Santa Maria de Vidabona, Santa Maria de Vinyoles (la Cerdanya) i Vic. Per tant, a banda dels voltants, la llana s'adquiria en gran mesura a les actuals comarques de la Cerdanya, Berguedà, Osona i potser a Barcelona. Parlem en tot moment de llana sòrdida de la terra, llana blanca de reboil, llana floca –neta i bruta-, llana ceretana, llana sòrdida urgellesa, llana del Rosselló o vellons de llana negra.

D'aquesta llana podem afirmar que una part es quedava a la vila per a la fabricació de draperia,⁶⁰¹ però altra part era al seu torn venuda a altres llocs de Catalunya.

Jaume Dantí ens explica que per a finals del segle XVII Ripoll distribuïa teixits de segona qualitat com cordellats, estamenyes o draps de burell procedents de tot el Ripollès,⁶⁰² aprofitant la posició geogràfica immillorable per connectar tota la muntanya central amb Barcelona a través de l'eix vertebrador del territori que passava per Vic.⁶⁰³ I això coincidiria amb l'afirmació de Garcia Espuche en esmentar que en la zona més propera a Vic s'optà per una producció de qualitat mitjana i baixa en relació a d'altres zones més properes a Barcelona –com Caldes, Esparreguera, Terrassa o Sabadell, en les qual s'havia optat per la fabricació dels millors teixits-, però amb un nivell més alt per competir amb la “nova draperia” del nord europeu.⁶⁰⁴ Nosaltres hem trobat la comercialització a Ripoll de draps de burell clar, cordellats de colors, capes gascones o de pastor, estamenyes i draps catorzens i setzens, tot i que algunes d'aquestes peces de draperia no es fabricaven a la vila, com la venda que trobem a la botiga dels Duran de estamena burella de Reus o setzè blanc de Camprodon. A més, si atenem a les tabes d'arrendament que per a mitjans del segle XVII tenim del molí dels paraires,⁶⁰⁵ podem albirar que la producció a la vila de Ripoll era similar a la del segle anterior i, a banda del burell o dels retalls de teles, també hi havia producció de relativament bona qualitat. Així, se'ns parla de pany de burell i d'escapolons, però també de draps setzens i vint-i-dosens blancs o blaus, tots ells fabricats a Ripoll, pels quals cada paraire havia de pagar en portar aquesta roba al molí de la confraria “*tres reals per cada pesa de dos reals i per cada vintidosé blau o blanc tres reals, i los borells tres reals i dels escapollons amples o estrets sis diners per ram*”. Així mateix “*que dels qui no ten senial pug rebre*

⁶⁰¹El 75% d'acord amb Albert Garcia Espuche, Veure GARCÍA ESPUCHE, A. 1998. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, pàg. 166

⁶⁰²DANTÍ RIU, Jaume “Barcelona i la xarxa urbana catalana al segle XVI-XVII” *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005, pàg.16.

⁶⁰³GARCÍA ESPUCHE, A. 1998. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, pàg. 166

⁶⁰⁴GARCÍA ESPUCHE, A. 1998. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, pàg. 119

⁶⁰⁵Posem per cas la de 1643.

i fer se pagar per cada vintidosé dotse sous i dels setsens onse sous i de les peses deu sous”.⁶⁰⁶

Pel que fa a les vendes, trobem molta informació sobre les vendes de llana, molta més que no pas dels draps acabats curiosament, tot i la gran quantitat de teixidors i paraires que hi existien a la vila. Les vendes d'aquests últims les trobem de forma genèrica a les botigues de la vila, però en tot moment es tracta de vendes al detall, res que pogués indicar-nos un comerç a l'engròs de draperia fabricada a la vila. Comerç a l'engròs que sabem que existia a tenor de les societats comercials que diferents personatges de la vila constituïren entre si com molt bé ens explica Albert Garcia Espuche.

La venda de quintars de llana al llarg de tot el segle XVII va tenir per destinació les parròquies d'Arlés (diòcesi d'Elna), Bagà, Berga, Cavallera (diòcesi d'Urgell), El Tech (diòcesi d'Elna), Gombrèn, Lussa, Molló, Montesquiu, Olot, Prats de Molló, Ribes, Borredà, El Pens, Sant Boi de Lluissanès, Sant Cristòfol de Campdevàdol, Sant Cristòfol de Toses, Sant Esteve de Comia i Roma (diòcesi de Vic), Sant Esteve de la Riba, Sant Esteve de Llanars (diòcesi Girona), Sant Esteve de Vallespirans, Sant Feliu Saserra, Sant Hilari de Vidrà, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Joan de les Abadesses, Sant Joan de Vilada, sant Julià de Vallfogona, Sant Julià d'Àger, sant Julià de Palomera, Sant Julià de Saltor, santa Llúcia del Puigmal, sant Llorenç de Campdevàdol, Sant Llorenç de Cerdàs (abadiat d'arlés, diòcesi d'Elna), Sant Llorenç prop Bagà, Sant martí de Buatella, Sant martí de Campelles, Sant Martí de Fornells (sufragània de Sant Martí de Dòrria), Sant martí de la Nou, Sant Martí de Vilallonga, sant Martí de Vinyoles (terme de la Guàrdia, abadiat de Ripoll), Sant Martí d'Ogassa, Sant Miquel de Setcases, sant Pere de Montgrony, Sant Pere de Ripoll, Sant Pere de Torelló, Sant Pere i Sant Feliu de Rocabruna, Sant Quirze de Besora, Sant sadurní de Sovelles, Sant Vicenç de Castell, sant Vicenç de Palmerola, sant Vicenç del Castell, sant Vicens de Massanós, Santa Cecília de Molló, Santa Eulàlia de Gironella, santa Eulàlia de Viladonja, santa Llúcia de Puigmal, santa Maria de Besora, Santa Maria de Borredà, Santa maria de Camprodon, Santa Maria de La Pobla de Lillet, Santa maria de les Llosses, Santa Maria de Llaers, Santa Maria de Matamala, Santa Maria de Salselles,

⁶⁰⁶ACRI, Fons notariais. Notaris de Ripoll. Anònims (Vària). Tabes del molí draper i botiga dels paraires, Sign 654/3

Santa Maria de Serrallonga (vall de Prats, diòcesi d'Elna) i Serrallonga (bisbat d'Elna). Majoritàriament, per tant, parlem d'un cert comerç de proximitat amb parròquies de les comarques del Ripollès, la Cerdanya, Osona, La Garrotxa o el Berguedà. De fet, curiosament, no deixen de ser exactament les mateixes parròquies a on la vila feia l'adquisició de les saques de llana que comprava per a la seva pròpia manufactura. Això indica una xarxa comercial estable entre la vila de Ripoll i aquestes parròquies i viles que actualment formen part de la província de Girona i una part de la de Barcelona.

Pel que fa a la indústria metal·lúrgica, les compres de ferro realitzades per la vila de Ripoll comencem a trobar-les amb més freqüència a partir de la dècada dels 30, tot i que òbviament havia d'existir una compra més o menys activa als anys anteriors donat que hi havia ferrers, daguers i pedrenyalers que es dedicaven al treball del ferro ja al XVI. Les principals proveïdores de ferro per a la vila de Ripoll al segle XVII foren, d'acord amb el buidatge dels notarians, les fargues de Sant Cristòfol de Campdevàrol (farga Rotllan), Gombren (trobem compres en aquesta parròquia, però desconeixem l'existència de cap farga), Puigmal (sufragània de Llaers), Sant Martí d'Armàncies (farga del Pont de la Corba), Sant Miquel de Castellar (al bisbat de Solsona), Sant Miquel de Setcases (farga la Coma), Sant Víctor de Dòrria (farga d'Espinosa) i Santa Maria de Castellar de N'Hug (farga d'Orriols?). Així mateix, en Jaume Dantí ens cita altres com les fargues de Planoles, Ventolà, Ribes, Queralbs, Palmerola, Llanars o Camprodon.⁶⁰⁷ Però... que hi havia de la vila de Ripoll? Actuava únicament com a centre de transformació i distribució del ferro o també en fabricava? D'acord amb Eudald Graells,⁶⁰⁸ ja l'any 1484 la vila de Ripoll comptava amb l'establiment d'una farga,⁶⁰⁹ i s'establiran tres més dins la vila al llarg del XVII, que tindrien lloc al 1626, al 1636 (ambdues al riu Freser) i al 1650 al riu Ter.

No obstant, penso que aquests establiments que en Graells anomena fargues en realitat corresponen, al menys en aquests moments, a martinets per a treballar el ferro i

⁶⁰⁷DANTÍ RIU, Jaume, "Barcelona i la xarxa urbana catalana al segle XVI-XVII" a *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005, pàg. 17

⁶⁰⁸GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n, 1990, pàg. 57

⁶⁰⁹No obstant, en Mascarella ens parla d'un molí de ferro anterior, amb l'establiment que el monestir de Ripoll fa d'una casa per construir un molí d'esmolat "*farramenta et alia ferri opera*" al rec de l'Almoina al juliol de 1409. Veure MASCARELLA I ROVIRA, Jordi, *La farga*, Diputació de Girona / Caixa de Girona, Quaderns de la Revista de Girona, núm. 43, Girona, 1993, pàg. 25

transformar-lo en claus, peces de pedrenyals o ferramentes vàries, no fargues enteses com a recintes que transformaven la mena en ferro, que es trobaven a d'altres llocs aliens a la vila de Ripoll.

Pel que fa a la primera farga que esmenta, la de 1626, sembla ser la mateixa que la de 1636. Si bé la primera, d'acord amb el Graells, era la que arrendà en Pau Bojons, trobem que aquest, el 30 de març de 1636, arrenda per un any a un clavetaire ripollès, n'Antoni Cavalleria, un martinet de la seva propietat. Per tant, estaríem parlant en tot moment d'un martinet.⁶¹⁰ Sabem que la família Boyons al segle XVI eren propietaris d'un molí fariner al lloc de l'Arquet i d'un molí draper o molí de retòrcer amb la seva casa i hort al rec de l'Almoina.⁶¹¹ Seria perfectament factible pensar en la transformació d'aquest últim molí en un de dedicat al ferro. De fet, l'any 1653 trobem al negociant Pere Màrtir Bojons arrendant a dos clavetaires “*tot lo martinet que té en el territori de Ripoll i prop lo tint (situat al rec de l'Almoina), amb 7 sochs guarnits per a fer claus i dos malls de stirar dos parells de manxas, (...) amb pacte que tingan que stirar 3 quintars de ferro cada setmana*”⁶¹²

Pel que fa a l'establiment de 1650 tornem a trobar un martinet, en aquest cas construït pel sabater Antoni Buada al molí fariner d'en Piella, venut per la vídua Margarida Gombàs i el prevere Gombàs al sabater esmentat, i en el qual l'abat fra Francesc de Copons concedeix llicència i facultat al sabater per a construir un martinet “*per a estirar ferro, fer vargelina y claus y tot lo demás que semblants martinets acostuman de fer y treballar*”, fent establiment de la servitud de l'aigua que descendia al molí fariner.⁶¹³

Per tant, podem afirmar que els establiments de fargues que Graells esmenta per a la vila de Ripoll al segle XVII en realitat són establiments de martinets, peces indispensables pel treball del ferro que es portava a terme a la vila, i que té sentit davant la gran quantitat d'encluses que es compren dins la vila de Ripoll al llarg d'aquest segle. Pel que fa el treball fargaire, en el qual trobem molt involucrats a alguns personatges de

⁶¹⁰ ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K14, 1636

⁶¹¹ Les possessions d'aquests molins per la família Boyons les trobem reflectides a ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536; ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561-62; ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1568.

⁶¹² ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K25, 1653

⁶¹³ ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K22, 1650

la vila que res tenien a veure amb la professió del ferro, aquest tenia lloc fora de la vila ripollesa.

Això quedaria corroborat pel testimoni del burgés Francesc Jerònim Mas, oriünd de la vila de Ripoll, que l'any 1649 esmenta que tan sols hi havia una farga en tot el terme de la vegueria de Ripoll, que era la de Campdevàrol, afirmació matisada per un testimoni posterior que ens parla d'una segona farga al Pont de la Corba, a la parròquia de Sant Martí d'Armànies.⁶¹⁴ A més, entre les compres de ferro i els arrendaments de fargues registrades als notarians no trobem l'esment a l'existència de cap farga dins la vila. Tampoc trobem cap testimoni que ens parli d'una farga a Ripoll, on penso que el que hi havia, al menys de moment, eren els martinets per estirar ferro. I ja no sols els martinets, sinó també els tornalls de barrinar i esmolar canons que es foren establint per la vila al llarg del segle. Tal com hem dit, fou aquest nou enginy el que comportà l'enlairament definitiu de la indústria de les armes de foc a partir de la dècada dels 30. Accionats amb la força hidràulica, la seva importància residí en el fet que permeteren de mantenir el canó ben soldat i evitar que esclatés amb la ignició continuada de la pólvora.

Eudald Graells en fa esment de l'existència dels següents tornalls de barrinar i esmolar canons a la vila de Ripoll, tant pel segle XVI com XVII:⁶¹⁵

Data	Informació	Canals	Riu	Sign Arxiu
1632	Establiment	Almoina	Freser	K10-117
1634	Arrendament	Arquet	Freser	K12 A.M.
1636	Establiment	Almoina	Freser	B 13-24
1638	Establiment	Santa Maria	Freser	K 12-4
1646	Establiment	Can GUetes	Ter	Sign X-4
1648	Establiment	Almoina	Freser	Sign. X
1649	Menció	Font Viva	Ter	Sign. X
1649	Establiment	Santa Maria	Freser	K 12-182
1652	Arrendament	Almoina	Freser	K24-15

⁶¹⁴ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 21910

⁶¹⁵ GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: 1990, pàg. 32

1652	Arrendament	Almoïna	Freser	K24-16
1671	Venda	Arquet	Freser	Sign. X
1672	Construcció	Almoïna	Freser	Sign. X
1699	Construcció	Almoïna	Freser	Sign. X
1725	Menció	Font Viva	Ter	Sign. X
1796	Venda	Can Guetes	Ter	Sign. A.M.

Pel que fa a les vendes de ferro i manufactures d'aquest material no trobem als notarians pràcticament transaccions tot i que aquestes segurament foren abundants. Veïem les vendes d'eines de ferro a la mateixa vila de Ripoll (claus, encluses, ferramentes varies, etc), a Sant Joan de les Abadesses, Sant Julià de Vallfogona, Sant Vicenç de Massanós i Santa Maria de Castellar de N'Hug.

Malauradament no hi ha gairebé albarans d'entrades i eixides per a la nostra vila que ens permetin analitzar el guiatge, les entrades o les sortides del ferro, per tant no podem parlar de dades quantitatives. A més, un document notarial de l'any 1675 ens diu que *“en la present vila de Ripoll... no està en ús ni és consuetud de denunciar ni posar ni fer descriurer al manifest del General del principat de Catalunya lo ferro ques compra ni ven en la dita i present vila de Ripoll fet i fabricat en la farga de la parròquia de Sant Cristòfol de Campdevàdol... la qual parròquia és la més cerca de dita vila lo que diuen saber per haver ells i quiscun dells comprat y venut de dit ferro a diferents persones en moltes i diferents ocasions sens haver denunciat ni posat aquell en dit manifest de dit General ni tampoc han vist mai ni oït dir que ninguna altra persona quen hagués comprat ni venut en dita vila lo haja denunciat ni posat ni fet descriurer en dit manifest y haver vist y veurerse pràctica y està en ús en dita vila deixa manera exceptat les persones que després d'haver comprat dit ferro aquell trauen de dita vila y lo aportan en altra part per a vendre que en dita ocasió lo aportan fora pera vendre prenen albarà de guia del tauler de dit general”*⁶¹⁶. S'ha de tenir present que la relació entre Ripoll i Campdevàdol fou molt estreta pel que feia a aquesta indústria, treballant-se a Ripoll ferro provinent de la farga de Sant Cristòfol de Campdevàdol. El fet d'existir

⁶¹⁶ ACRI, protocols notarians del notari Onofre Pont, Sign. K41, any 1675

aquesta franquesa, en cas de que tinguéssim albarans d'entrades i sortides, faria que no poguéssim refiar-nos de les dades que aquests albarans ens proporcionarien per incomplets. Ara bé, sabem que Ripoll fou un centre de recepció i distribució de càrregues de ferro i de claus, coincidint amb l'afirmació feta per Garcia Espuche en esmentar que la vila de Ripoll era una escala obligada del ferro com a punt de comercialització i transformació del material que provenia d'una part del Pirineu.⁶¹⁷ Això al menys ens mostraria un dels pocs albarans que es conserven de l'any 1637 que es troben actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó,⁶¹⁸ i que ens documenta guiatges de ferro i claus d'acord amb el següent quadre:

1637	
Gener	1 carregada de ferro
Febrer	3 carregades de ferro
Març	14 quintars de ferro
Abril	16 quintars de ferro, 5 càrregues de ferro
Maig	6 quintars de ferro
Juny	0
Juliol	13 quintars de ferro i 3 càrregues de claus
Agost	0
Setembre	10 càrregues de ferro, 18 quintars de ferro, 1 costal de claus
Octubre	4 càrregues de ferro, 97 quintars de ferro
Novembre	0
Desembre	2 quintars de claus, 1 quintar de vergalina de ferro, 8 quintars de ferro, 1 càrrega de ferro

Pel que fa a la transformació del ferro, la indústria dels claus fou una de les indústries que, junt amb la de les armes de foc, prengué més importància a la vila. D'acord amb l'Eudald Graells, aquesta va començar com a especialització a Ripoll a la primera meitat del XVII,⁶¹⁹ i és en aquest moment en que trobem especialment actiu al clavetaire ripollès Atanasi Alias, l'estudi del qual ens servirà d'exemple per veure com era l'activitat d'aquest tipus de menestrals que van emergir al primer quart d'aquest segle.

⁶¹⁷GARCÍA ESPUCHE, A. 1998. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, pàg. 242

⁶¹⁸ACA, Generalitat, Sèrie D107/2187

⁶¹⁹GRAELLS, Eudald, "La manufactura ripollesa de los clavos". *Revista de Girona*, vol. 13, 1960, pàg. 65

Així, si bé ja el trobem l'any 1640 arrendant la farga de Campdevàrol d'on extreia ferro per a treballar-lo,⁶²⁰ el trobem també comprant grans quantitats de ferro al llarg de la segona meitat del XVII per a la fabricació de claus, especialment a la farga Espinosa de Dòrria, a la farga de Campdevàrol o fins i tot a Setcases. De fet, l'any 1664 dos serrallers de Ripoll, en Deop i en Claret, li veneren diversa ferramenta per tal que pogués reconstruir el martinet que tenia a la vila de Ripoll per a la manufactura dels claus. L'any 1670 ja el trobem fent negocis amb Barcelona, donat que el trobem comprant 40 quintars de ferro a la farga de Campdevàrol per “*adrassar l'artilleria de Barcelona que li té comprat*” i que haurà de lliurar a la ciutat comtal sense pagar drets, de franc. Aquest negoci no seria sinó un exemple de les moltes transaccions semblants que es portarien a terme amb ciutats com Barcelona en aquest segle. Dos anys més tard, l'any 1672, trobarem a l'Alias comprant el dret de carbonar i fer carbó del bosc de la Baga de Coll de Llobet per tal de fer funcionar el seu negoci. Ara bé, s'ha de dir que la seva especialització no l'impedirà diversificar la seva feina com es venia fent a la vila secularment, donat que aquell mateix any el trobarem també venent llana a un pare de Sant Quirze de Besora.

Jaume Dantí ens explica la importància que la indústria dels claus arribà a tenir a la Catalunya de l'època. La importància de la producció de claus de la ciutat comtal va ser rellevada poc a poc per la producció de fora la capital catalana que comportà l'extinció, l'any 1691, de la confraria de claveters de Barcelona a causa del volum de claus que s'importaven de tota aquesta zona de la muntanya, però també de la ciutat de Manresa, vers Barcelona.⁶²¹

Però en la compravenda de ferro no estaven implicats tan sols els ferrers, serrallers, clavetaires o d'altres oficis de la metal·lúrgia, sinó que trobem a Ripoll una intrusió dels diferents oficis. De igual forma que al segle XVI trobàvem comprant o venent llana a paraires, pagesos, botiguers, donzells, fusters o sabaters, al XVII el ferro també era una

⁶²⁰ACRI, notari Onofre Pont, sign. K18, any 1640. Curiós que el testimoni d'aquest apunt notarial sigui precisament un clavetaire de Manresa.

⁶²¹DANTÍ RIU, Jaume, “Barcelona i la xarxa urbana catalana al segle XVI-XVII”. *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005, pàg. 17. També esmentat a VILAR, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Curial, Edicions 62, Barcelona, 1986. Volum I, pag. 340. Sobre els clavetaires a la vila de Ripoll GRAELLS, Eudald, *La indústria dels claus a Ripoll: contribució a l'estudi de la farga catalana*, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1972

oportunitat per a tothom, i no sols per a qui es dedicava.⁶²² Així, per exemple, trobem a un botiguer de teles, l'Eudald Peresteve, comprant ferro a la farga de Campdevàrol l'any 1667, o a la farga del Pont de la Corba (Sant Martí d'Armàncies) al 1669 i al 1670. Però també en venia de ferro, com l'any 1572, en que en Peresteve ven un total de 58 quintars de ferro a gent forana, tres quintars dels quals provenien del Conflent, en un moment en que Catalunya havia perdut una gran part de la zona ferrera i fargaire a causa de la Pau dels Pirineus.⁶²³ Aquestes compravendes per part del botiguer de teles no impedia que continués amb el seu negoci de la llana i vengués també draps a la seva botiga, donat que aquesta era la seva especialitat.

Aquest intrusisme no es veia sols en la compravenda de ferro, sinó també en la seva fabricació. Així, l'any 1649 trobem un plet entre el Francesc Mas, burgés i botiguer de teles de la vila de Ripoll, i l'abat de Ripoll que denuncià al primer per construir una farga al terme de Llaers, cosa la qual, en paraules textuais de l'abat, actuava en "*notable perjudici de dita vila, terme y abadia de Ripoll*".⁶²⁴ Per tant, trobem que un botiguer de teles estava implicat en el naixement d'aquesta nova farga. Però tenim altres casos. Així, el notari Francesc Duran estigué implicat en la construcció de la farga Rotllan de Campdevàrol l'any 1634; el notari posava sense cap interès 100 lliures i pagava "*tota la ferramenta que serà necessària a obs de fer dita farga a fins apunt de anar*". A canvi, aquesta inversió li seria retornada "*quan la farga vaja, ab quatra iguals pagas de sis en sis mesos*".⁶²⁵ Però si els diners li eren retornats sense interessos, on estava el guany pel notari? En Rotllan es comprometia a arrendar-li després la farga al notari per un període de cinc anys a raó de 3 quintars de ferro per setmana. Amb el ferro que es produís segurament el notari el dedicaria a la seva comercialització.

⁶²² Tal com esmentava en Llorenç Ferrer Alòs, aquests personatges mantenien sempre la base productiva (eren paraires, sabaters, etc) però feien més de negociants que d'artesans; compraven i venien de tot, especulant amb grans si feia falta i prestaven diners a aquells que ho necessitaven. I aquest modus operandi el trobarem a la vila de Ripoll tant al segle XVI com al XVII. Veure FERRER ALÒS, Llorenç "La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya moderna: més enllà de la renda feudal" *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 28, Barcelona, 2008, pàg. 758

⁶²³ Veure l'article de GRAELLS, Eudald "La Farga Catalana i el tractat dels Pirineus" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1985-1986, 1987, pàg.. 32-37.

⁶²⁴ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 21910

⁶²⁵ ACRI, Protocols notarials del notari Onofre Pont, Sign. K12, any 1634.

Però aquesta no fou la única incursió del notari Duran en el negoci del ferro. Al 1639 arrendà a Sant Víctor de Dòrria, a la vall de Ribes, tota la farga existent prop del molí Despinosa. Farga que també arrendarà deu anys més tard el burgès Francesc Jerònim Mas, al mateix any que estava fabricant la farga de Llaers. I ambdós personatges, tant el notari Francesc Duran com el burgès Mas, estaran associats l'any 1650 per arrendar durant dos anys la farga Sagnari de Sant Martí d'Armàncies a canvi de 6 quintars de ferro setmanals.

L'altra gran indústria que es mourà a la vila en aquest segle XVII serà la de les armes de foc. Pel seu estudi trobem en els notarials ripollesos el mateix problema que amb els draps acabats o el ferro i els claus: tampoc queda registrada ni una mínima part del que segurament es mercadejà al llarg del segle XVII. Als notarials trobem algunes vendes a Montroig (camp i arquebisbat de Tarragona), Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Martí de Puigbó, Sant Martí de Vinyoles, Sant Romà d'Aranyonet o a Vic. Però sabem d'altres vendes que tingueren lloc, per exemple, a la ciutat de Barcelona, i que no queden registrades als nostres notarials. Tenim el cas de la venda d'armes que alguns "*particulars de la vila de Ripoll*" feren a la Diputació de Barcelona.⁶²⁶ Així, l'any 1637 l' Eudald Armengol, el Joan Rimola, el Francesc Molas i el Benet Spona, tots de Ripoll, entregaren a prova 31 canons de mosquets als diputats del General. Així mateix, el Pere Pagès i el Joan Mas, ambdós canoners de Ripoll, a través de don Jacint Descatllar, entregaren 24 canons de mosquets: 13 amb fogons i 11 sense fogons. Un any més tard, al 1638, el canoner Francesc Molas tornava a fer tractes amb la Diputació del General i els hi venia 30 canons de mosquets sense fogons. Contràriament als canoners ripollesos Joan Mas i Joan Vinyals, que veneren 44 canons de mosquets però aquests amb fogons. Per tant, aquest tipus de comerç, sens dubte, es donà amb Barcelona amb certa freqüència, suposem que especialment arran la guerra de Separació, que amb seguretat actuà com a incentiu per al seu desenvolupament.⁶²⁷

Relacionat amb aquestes dues indústries –la drapera i la de la metal·lúrgia i les armes de foc- estava innegablement el comerç dels animals, tant de matxos per al tragí de les

⁶²⁶ACA, Generalitat, G9, 8 de juny de 1638

⁶²⁷ Per saber més sobre aquesta indústria veure GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: 1990, també GRAELLS, Eudald, *Les armes de foc de Ripoll*, Ripoll, 1974.

diferents mercaderies com d'ovelles per a la llana. Segurament és per aquest motiu que als notariais trobem una gran quantitat de compravendes d'aquests animals al llarg de tot el segle XVII. Així, podem veure que els principals punts de compra d'aquests animals ronden les parròquies del voltant, però també de les comarques d'Osona, Berguedà o Barcelona. Trobem les compres d'animals a Aranyonet (Gombrèn), Bagà, Barcelona, Caserres, El Boix, Gombrèn, Les Llosses, Olot, Pardines, Ribes, Sant Bartomeu de Llaers, Sant Boi de Lluçanés, Sant Cristòfol de Campdevàdol, Sant Esteve de Vallespirans, Sant Hilari de Vidrà, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Joan de les Abadesses, Sant Julià de Vallfogona, Sant Llorenç de Campdevàdol, sant Llorenç de Corrubí, sant Martí d'Armàncies, sant Martí de Sarroca, Sant Martí de Vinyoles, Sant Martí d'Ogassa, Sant Pere d'Auira, Sant pere de Montagut (diòcesi de Girona), Sant Pere de Montgrony, Sant Pere de Ripoll, Sant Pere de Torelló, Bruguera, Sant Pere i Sant Feliu d'Estiula, sant Quirze de Besora, Sant Romà d'Aranyonet, Sant Sadurní de Sovelles, Sant Vicenç de Puigmal, Santa Cecília de Molló, Santa Magdalena de Gordilans, Santa Maria de Borredà, santa Maria de Castellar, Santa Maria de La Pobla de Lillet i Santa Maria de Matamala.

Finalment, trobem un important mercat de venda de bèsties de càrrega, matxos, segurament afavorida per l'important comerç que es desenvolupava a la vila. De fet, entre els llocs de venda trobem zones allunyades com l'Aragó, Cardona, Manresa, el Lluissanès, el Conflent o la vila de Sabadell, però també trobem un mercat de proximitat amb les parròquies de les actuals comarques del Ripollès, Berguedà, Osona o la Garrotxa. Per tant, tret d'algunes excepcions, parlem en tot moment de les mateixes xarxes comercials per a les compravendes de llana, és a dir, seguint els mateixos circuits comercials que amb d'altres productes ja vistos en aquest treball.

No obstant, el comerç que més veiem reflectit amb els diferents notaris de la vila de Ripoll és el de la compravenda de grans. Aquestes compres, fetes tant per particulars com pels compradors de blats de la botiga comuna de la vila de Ripoll, s'incrementaren notablement en el moment bèl·lic, i es realitzaven a les parròquies de Berga, Campelles, Les Llosses, Palomera, Pobla de Lillet, les Llosses, Ribes de Freser, Ripoll, sant Cristòfol de Campdevàdol, Sant Esteve de Vallespirans, Sant esteve d'Òlius (bisbat de Solsona), Sant feliu de Bruguera, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Joan de les Abadesses, Sant Julià de Saltor, Sant Julià de Vallfogona, sant Llorenç de Campdevàdol, Sant

martí d'Armàncies, Sant Martí de Buatella, Sant Martí de Fornells, sant Martí de la Nou, Sant Martí de Puigbó (terme de Gombrèn), Sant Martí de Vinyoles, Sant Pere de Montgrony, Sant pere de Ripoll, Sant Romà d'aranyonet, Sant Sadurní de Sovelles, Santa Eulàlia de Viladonja, Santa maria de Besora, santa Maria de Borredà, Santa Maria de les llosses, Santa Maria de Matamala, Vallfogona i Vic. Per tant, majoritàriament comerç de proximitat.

Això pel que fa a les compres realitzades a la vila de Ripoll al llarg del segle XVII. Pel que fa a les vendes, trobem que sovint els venedors de grans de la vila, a més de botiguers, era gent dedicada a oficis que res tenien a veure amb la pagesia. Així, per exemple, trobem l'any 1664 les vendes de grans que a diferents pagesos fan, d'una banda, un doctor en medicina, el Gaspar Pasqual i, de l'altre, en Matia Llorens, apotecari de la vila ripollesa. Grans venia també l'Eudald Peresteve, personatge que hem vist anteriorment i que, tot i regentar una botiga de teles i mercadejar amb ferro, també exercia l'activitat comercial amb la compravenda de grans. L'any 1669 serà un serraller, en Rafael Deop, qui farà 14 vendes de grans –un total de 99 quintars de blat forment- a parròquies del voltant.⁶²⁸ Però potser l'exemple més significatiu el trobem l'any 1673, moment en el qual trobem 23 vendes de grans fetes entre un botiguer de teles, un serraller, un traginer, un candeler de cera i gent d'altres oficis a pagesos dels voltants com Vallfogona o Montgrony. Per tant, els ripollesos tractaven de diversificar els seus punts de negoci i els orígens dels seus ingressos econòmics comprant i venent allò que en el moment concret donés més diners, fos llana per a la draperia, ferro per al negoci dels claus i les armes o gra en temps de carestia. I els compradors d'aquest gra eren els pagesos de les parròquies dels voltants, o de certa proximitat,⁶²⁹ que en temps

⁶²⁸ ACRI, protocols notariais Onofre Pont, Sign K35, any 1669.

⁶²⁹ A Ripoll anaven a comprar pagesos de Borredà, Santa Maria de la Quar (Sant Martí de Buatella), Campdevàrol, Campelles, Castellar de N'Hug, El castell de Sant Quintí, Gombrèn, La Pobla de Lillet, Les Llosses, Matamala, Montgrony, Olot, Sant Martí de Vinolles, Planes, Planoles, Pont de Roma, Ribes, Ridaura, Ripoll, sant Bartomeu de Llaers, Sant Cristòfol de Campdevàrol, sant Cristòfol de Nova (vall de Toses), sant Cristòfol de Ventolà, sant Esteve de la Riba, Sant Esteve de Comia o de Roma (diòcesi Urgell), Sant Esteve de Pardines, Sant Esteve de Vallespirans, sant Feliu Caserra, Sant Feliu d'Estiula, Sant Hilari de Vidrà, Sant Jaume de Caralps, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Joan i Sant Pau de les Abadesses, Sant Julià de Palmerola, Sant Julià de saltor, Sant Julià de Vallfogona, sant llorenç de Campdevanoll, sant Llorenç de Corrubí, Sant Martí d'Armàncies, Sant Martí de Buatella, Sant Martí de Campelles, sant Martí de Capser (Vall de Vianya), Sant Martí de Fornells, Sant Martí de Ogassa, Sant

de crisi o carestia veien en la vila de Ripoll, la més gran de les contrades, el lloc adient per a poder comprar el gra que els hi faltava. I a Ripoll no faltaren venedors que s'apuntessin al negoci tal com hem vist.

Així doncs, podem resumir el segle XVII com el segle del canvi en l'economia ripollesa, economia que ja hem vist que havia anat creixent al llarg del XVI i que al XVII experimentarà un canvi en la manufactura principal, la drapera, per passar a competir amb la del treball del ferro, les armes i els claus, iniciant-se el creixement de la nova indústria casualment, o no, en un moment de crisi de subsistències. Crisi de subsistència a la qual li seguí un canvi en la producció manufacturera de la vila. Així, a finals dels 20 principis dels 30 trobem un augment en el nombre de transaccions de grans. Sabem que pel maig de 1631 la situació de carestia era especialment dura per a la vila. *“A 29 de dit (mes de maig) vist que no tenien remey de poder passar la vila sens blat, a la comuna que no lay avia ni a ningun preu sen podia trobar, feren una cerca per Ripoll que sols trobaren manteniment per quatra o cinc dias, se espantava tota la vila i en particular los qui regian la botiga”*.⁶³⁰ Un any més tard, l'any 1632, s'introduïa a la vila el tornall d'esmolat i barrinar canons tal i com havia argumentat Eudald Graells, i mercès a la seva envejable ubicació geogràfica junt amb l'oportunitat que la guerra oferia per fer negoci en aquest camp, començà a créixer aquesta indústria de les armes de foc, enlairant-se definitivament a partir de la dècada dels 60, mentre que la draperia, per bé que continuava sent una indústria activa, anà descendint quedant en una segona posició,⁶³¹ trobant definitivament el relleu com a indústria majoritària de la vila a l'últim quart del segle XVII.

Martí de Puigbó, Sant Martí de Vinyoles, sant Martí d'Ogassa, Sant Miquel de Cavallera, diòcesi d'Urgell, sant Pere de Mongrony, Sant Pere de Ripoll, Sant Pere de serrallonga (sufragànea del Pens), Sant Pere de Torelló, Sant Pere i Sant Feliu de Bruguera, Sant Pere i Sant Feliu d'Estiula, sant Quintí de Puigrodó, Sant Quirze de Besora, Sant Romà d'Aranyonet, Sant Sadurní de Fustanyà (vall de Ribes), Sant Sadurní de Sovelles, sant Vicenç de Planoles, Sant Vicenç de Puigmal, Santa Eulàlia de Viladonja, Santa Maria de Borredà, Santa Maria de Castellar de N'Huch, santa Maria de la Pobla de Lillet, Santa Maria de les Llosses, Santa Maria de Matamala, santa Maria de Vidabona, Santa Maria de Lillet (terme de Gombrèn), Santa Maria del Pens, Sant Martí de Surroca, Vallfogona, Vilalta i Vinyoles.

⁶³⁰ACRI, Sign. 716, Llibre d'òbits de la parròquia de Sant Pere de Ripoll.

⁶³¹Si atenem a l'arrendament que tenim del molí dels drapers de mitjans de segle, trobem que la draperia ripollesa fabricada al XVII segurament eren, a banda de draps de burell i retalls de roba (escapolons), draps setzens i vint-i-dosens. Això al menys és el que ens mostra la taba d'arrendament del molí dels

Pel cas ripollès, per tant, potser sí que podríem parlar per a la dècada dels 20-30 de canvi d'estructures que representaren una nova oportunitat de creixement.⁶³² Però es tractaria d'un canvi econòmic, tant pel que feia a la manufactura principal com per la transformació en les tècniques productives, donat que políticament la situació a la vila continuava immòbil, estàtica sense remei, tot i els intents de la societat ripollesa per a obtenir un forma de govern pròpia.

Pel que fa al segle XVIII, aquest fou el segle de l'expansió econòmica, amb arrels que xuclaven del segle anterior. Si bé sabem gràcies als diferents autors que aquest fou un segle d'esplendor per a la vila de Ripoll gràcies a les seves indústries, especialment la de les armes i els claus, malauradament ho tenim més difícil per fer fins l'any 1755 l'anàlisi econòmica realitzada pels dos segles anteriors. El primer problema que ens trobem és el dels llibres notariais. D'una banda, fins l'any 1737 no trobem un seguit de llibres notariais correlatius.⁶³³ D'altra banda, un cop comencem a analitzar els llibres a partir d'aquest any, trobem l'existència de procures, compravenda de censals o arrendaments diversos però, a diferència dels segles XVI i XVII, no trobem registrades les transaccions comercials que implicaven productes com el gra, el ramat, la llana o el ferro, donat que aquestes dades són completament inexistents en aquests llibres, al menys, en els que ens han arribat pels anys 1737 a 1755.

Pel que fa a l'estudi de la població per oficis, hem de recórrer a les dades ja conegudes i treballades per altres historiadors, donat que amb la nostra metodologia de fer aquesta

paraires de la vila a mitjans de segle, en dir a l'any 1643 que cada paraire havia de pagar per portar la roba al molí de la confraria “*tres reals per cada pesa de dos reals i per cada vintidosé blau o blanc tres reals, i los borells tres reals i dels escapollons amples o estrets sis diners per ram*”.⁶³¹ Així mateix “*que dels qui no ten senialpuga rebre i fer se pagar per cada vintidosé dotse sous i dels setsensonse sous i de les peses deu sous*”. ACRI, Fons notariais. Notaris de Ripoll. Anònims (Vària). Tabes del molí draper i botiga dels paraires, Sign 654/3

⁶³² Veure el magnífic article que sobre la crisi del XVII escrigué SERRA I PUIG, Eva “ La crisi del segle XVII i Catalunya”. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 24, 2013, pàg. 309

⁶³³ Trobem tan sols per a la època de la guerra de Successió ACCE, Llibres del notari Antoni Gasch corresponents als anys 1705-06, 1707-08, 1711-12. Per a la dècada dels 20 tenim tan sols fragments incomplets dels anys 1722-25, 1727 i 1729 (veure ACRI, Llibres notariais anys 1722, 1723, 1724, 1725, 1727, 1729). Per a la dècada dels 30 i fins al 1737 tan sols tenim l'any 1731.

anàlisi a través dels notarians no ens surten tampoc dades fiables. D'una banda, per la mostra tan petita de població que ens recullen els llibres en comparació amb la població que hi existia ja a la vila, que ja sabem que en aquest segle XVIII s'incrementà en gran mesura passant de 1216 habitants al 1719⁶³⁴ fins als 3666 habitants l'any 1787.⁶³⁵ A més, trobem l'existència de tres notaris diferents treballant a Ripoll a partir del 1738,⁶³⁶ cosa que feu que els vilatans tinguessin varies opcions a l'hora d'escollir notari, i actualment nosaltres tan sols comptem amb els llibres del notari Josep Antoni Ylla fins l'any 1755, amb la qual cosa se'ns mostra una fracció molt petita de població entre tota la que aniria als notaris per fer algun tipus de gestió notarial. Així, els recomptes poblacions dels principals oficis, fets per períodes de cinc anys, ens surten de la següent manera:⁶³⁷

Any 1705:

Tan sols identifiquem a 43 persones, per tant, massa poques per tal d'obtenir dades fiables en una població que aleshores rondava el miler d'habitants. El quadre quedaria de la següent manera:

draperia	4,7%
Ferro/armes	39,5%

Any 1710: de 101 persones identificades:

Draperia	11,88%
Ferro/armes	34,65%

⁶³⁴ IGLÉSIES FORT, Josep *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, Fundació Salvador Vives Casajuana : Rafael Dalmau, Barcelona, 1974

⁶³⁵ IGLÉSIES FORT, Josep *El cens del comte de Floridablanca, 1787 (part de Catalunya)*, Fundació Salvador Vives Casajuana : Rafael Dalmau, 1969, 1970

⁶³⁶ MASCARELLA I ROVIRA, J. "Els notaris de Ripoll en l'època moderna, entre l'escriptura pública i la privada" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 2005, pàg. 180 (38)

⁶³⁷ Xifres obtingudes en analitzar els oficis de la vila l'any en que comença cada dècada i l'any d'entremig.

Any 1731:

Aquest any podria ser el que ens aportés les dades més fiables de tots els analitzats donat que identifiquem a un total de 250 persones amb el seu ofici, d'entre els quals :

Draperia	15,2%
Ferro/armes	24%

Any 1740:

Un altre cop poques persones identificades amb el seu ofici, d'aquí que les dades puguin resultar enganyoses, donant a la draperia una preeminència que sabem que no conservava a la vila. Així, de 78 persones identificades:

Draperia	23,1%
Ferro/armes	12,8%

Any 1745: de 101 persones identificades:

Draperia	15,84%
Ferro/armes	11,88%

Any 1750, de 115 persones identificades:

draperia	16,52%
Ferro/armes	23,48%

Any 1755, de 101 persones identificades:

draperia	14,85%
----------	--------

Ferro/armes	16,83%
-------------	--------

Ara bé, afortunadament, la indústria ripollesa del segle XVIII ha estat àmpliament estudiada per diferents autors, entre els quals ens destaca Eudald Graells i Puig amb l'estudi de les armes de foc i la fabricació de claus, que efectivament esdevingueren les indústries principals al Ripoll del Set-cents. Això òbviament no significà que la draperia s'extingís a la vila ni molt menys, tot i que és cert que passà a un segon terme. Així, si atenem a les dades obtingudes per l'any 1731, que ja hem dit que dels anys analitzats és potser el més fiable, veiem que, a banda de la indústria armamentística, que era la que predominava a la vila, la draperia continuarà sent una de les principals a Ripoll amb un número de representants gens menyspreable. De fet, Josep Maria Torras i Ribé identificà per Ripoll uns 30 obradors tèxtils pel segle XVIII.⁶³⁸

Pel que feia a la fabricació de les armes i especialitats metal·lúrgiques varies, després de la Guerra de Successió aquesta indústria es mantingué estacionada a Ripoll fins que a mitjans de segle prengué l'impuls que li donà el seu màxim esplendor entre els anys 1750 a 1794.⁶³⁹ Aquest estacionament no impedí que aquesta fos la indústria més important a la vila. Així, si atenem a les bosses insaculatòries creades l'any 1707 per tal d'escollir els tres cònsols del nou govern municipal concedit per l'arxiduc Carles, veiem que entre les bosses de jurat segon –que havia d'estar composta per artesans o menestrals – i les de jurat tercer –a on hi havia de constar els artesans-, en trobem una majoria de persones dedicades a la indústria armamentística, amb 12 de les 22 persones emborsades.⁶⁴⁰ Eudald Graells ens diu d'aquesta indústria que serà “*d'una gran categoria sobresortint per la seva qualitat i per la quantitat de producció*”, a través de

⁶³⁸ Sense especificar en quina data. Veure TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, “Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)” *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona*, vol. 1, 1984, pàg. 204.

⁶³⁹ GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n., 1990, pàg. 85

⁶⁴⁰ Els altres membres eren un sabater, un teixidor de llana, tres sastres, dos corders, un paraire, un moliner i un baster. Per tant, la segona indústria amb més representants a les bosses insaculatòries era la de la draperia. Veure ACRI, Sign 752 (Antiga H1) Llibre d'acords de la Comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere de Ripoll.

la fabricació de pedrenyals, escopetes, arcabussos, trabucs, etc.⁶⁴¹ La quantitat de tornalls d'esmolar i barrinar canons que hi existia a la vila al XVIII pel treball de les armes era de 22, distribuïts entre els rius Ter i Freser.⁶⁴²

Però Eudald Graells també denotà la importància dels clavetaires de la vila, que al segle XVIII ja proveïen de claus a la meitat de la Península Ibèrica,⁶⁴³ venent-se els claus ripollesos a l'Aragó, a Múrcia o a Andalusia per posar tres exemples. Per a aquest autor, el segle XVII finalitzava amb un total de 18 mestres clavetaires,⁶⁴⁴ ascendint a 45 ja a l'any 1731.⁶⁴⁵ Però la importància que arribà a adquirir aquesta indústria queda representada per una anotació feta per Eudald Graells fent constar l'existència de res menys que 105 clavetaires i 45 aprenents al darrer terç del segle XVIII. I, de fet, des de l'any 1725 i fins al 1755 aquesta autor ens recull com a mostra la venda de 4.299.500 claus a diferents compradors,⁶⁴⁶ xifra que sens dubte impressiona si atenem al fet que la fabricació de claus era totalment manual, a cops de martell, i d'un en un.⁶⁴⁷

9.1 Conclusions a l'apartat econòmic.

Si alguna qüestió fa especial la vila de Ripoll respecte d'altres viles de l'època que també s'enfrontaren al seu senyor baronial és que, tal com hem vist, era una vila plenament menestral la que lluitava contra el baró de la vila; en cap moment es tractava d'una societat pagesa, que estava ubicada als masos dispersos de la parròquia de Sant Pere de Ripoll fora muralles i que, segurament, nodria la població de la vila amb aquells que, en no ser hereus de masos i terres, havien de sortir del mas per aprendre algun ofici. La vila de Ripoll es dedicà a la draperia ja des del segle XIII, amb exportacions dels seus teixits fins i tot fora de Principat, cap al mercat aragonès, on està documentada

⁶⁴¹ GRAELLS I PUIG, Eudald, "El Ripoll industrial en els segles XVII i XVIII" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1992-93, 1994, pàg. 34

⁶⁴² 4 al canal del monestir, 5 al de l'Almoïna, 2 al de l'Arquet, i 5 ó 6 a Can Guetes. Veure GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: 1990, pàg. 31

⁶⁴³ GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: 1990., pàg. 125

⁶⁴⁴ GRAELLS, Eudald, "La manufactura ripollesa de los clavos", *Revista de Girona*, vol. 13, 1960, pàg. 65.

⁶⁴⁵ Dels quals als notariais jo tan sols he trobat 14.

⁶⁴⁶ Veure GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n., pàg.129

⁶⁴⁷ GRAELLS, Eudald "La manufactura ripollesa de los clavos." *Revista de Girona*, vol. 13, 1960 pàg. 66.

l'exportació dels draps ripollesos que posteriorment es comercialitzaven arreu del regne castellà. Si bé la crisi del segle XIV i la guerra civil del XV afectà aquesta indústria, en tant que la població ripollesa també va descendir de forma important, hem trobat que ja des de finals d'aquest segle i principis del XVI la vila experimentà un nou ressorgiment de la seva indústria drapera, amb la fabricació de panys de burell i setzens, que es distribuïran als municipis del voltant però també a mercats més llunyans com Vic o Barcelona, aprofitant l'eix econòmic que comunicava aquesta zona del Ripollès amb la ciutat comtal. I no podem obviar que al mateix temps aquest nou creixement de la indústria drapera anava en paral·lel amb l'increment de la població de la vila, especialment notable a partir de la segona meitat del segle XVI però existent també abans, no sols amb immigrants vinguts d'altres pobles de Catalunya, sinó també de la zona d'Occitània.

En paral·lel hi hagué en aquest segle un augment en la nova construcció o reconstrucció de cases i ocupacions de solars dins la vila per fer front a aquest increment poblacional, trobant a finals del XVI un problema de manca d'espai i la necessitat de crear o ampliar un seguit d'infraestructures que donessin cabuda i servei a tota la població.

Pel que fa als artesans del ferro, és cert que al llarg del segle XVI hi havien ferrers que es dedicaven a la construcció de ferramenta diversa. Ara bé, serà cap a la segona meitat del segle que trobarem ja a algun pedrenyaler als notarians, i existirien persones dedicades a una primigènia indústria armamentística, tot i que en poca quantitat, però suficient com per a que a l'any 1583 ja es decretessin ordinacions sobre la construcció de canons a la confraria de Sant Eloi de Ripoll.⁶⁴⁸ No obstant, la indústria de les armes de foc, i encara dels clavetaires, no van suposar una manufactura important fins al segle XVII, amb la utilització del tornall d'esmolar i barrinar canons a partir de la dècada dels 30 i l'oportunitat ocasionada per la guerra. La indústria drapera, però, continuarà forta fins passat mitjans de segle, i la indústria metal·lúrgica, d'acord amb les dades aquí analitzades, no es convertí en la predominant de la vila fins a l'últim terç del segle XVII, sent el seu punt màxim d'esplendor a partir de la segona meitat del segle XVIII.

Penso que tot el que hem vist al llarg d'aquest apartat ens permet corroborar la hipòtesi d'Albert Cots sobre el fet que l'existència d'institucions senyoriales a les viles catalanes

⁶⁴⁸ GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll, 1990, pàg. 92.

no representà cap impediment per al creixement econòmic i social d'aquestes viles.⁶⁴⁹ El cas de Ripoll n'és un exemple. El creixement econòmic i social de la vila fou més que evident des de principis del segle XVI i fins al 1755, produint-se una transformació de la societat ripollesa a tots els nivells. Davant d'això, ens hem de preguntar... Això podria ser a causa d'una hipotètica participació del monestir en les activitats econòmiques de la vila? Joan Busquets, en un article sobre el poder religiós a la vila de Ripoll,⁶⁵⁰ es plantejà la participació de l'abat i monestir en aquest desenvolupament manufacturer i econòmic de la vila. Ja hem vist com l'abat va concedir permisos d'establiments de molins drapers, martinets o tornalls d'esmolat i barrinar canons als rius que circumdaven la vila, l'establiment de les aigües dels quals li corresponien a l'abat. Aquest extrem sens dubte era necessari per al desenvolupament d'una indústria drapera que utilitzava la força de l'aigua per batanar els teixits, o de la indústria metal·lúrgica per a treballar el ferro. Per Eudald Graells, la creació que el monestir feu dels quatre canals que hi havia a la vila construïts als rius Ter i Freser demostrava l'interès del monestir pel desenvolupament econòmic de la vila⁶⁵¹ i, de fet, per a aquest autor, la participació del monestir fou més destacada en l'establiment de fargues i de tornalls d'esmolat i barrinar canons.⁶⁵² Jaume Dantí també ens diu que el mateix monestir contribuïa a l'aportació de ferro vers Ripoll en cobrar els seus drets per la servitud sobre les aigües que feien anar les fargues i els martinets l'establiment dels quals havia concedit amb aquest material.⁶⁵³ I ja no sols això, sinó que trobem un

⁶⁴⁹ Tot i que tot i que al contrari que ell no m'atreveixo a confirmar que les estructures socials senyoriales siguin variables independents en relació amb les transformacions econòmiques i socials. Veure COTS I CASTAÑÉ, Albert, "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyoriales a Catalunya (1751-1808)" *Estudis d'història agrària*, núm. 6, 1983, pàg. 253.

⁶⁵⁰BUSQUETS I XAMBÓ, Joan "La lluita pel poder religiós al Ripoll de la primera meitat del segle XVIII", *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991, pàg. 107

⁶⁵¹GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n, 1990, pàg. 41 i 45.

⁶⁵²GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: s.n, 1990, pàg 43

⁶⁵³DANTÍ RIU, Jaume, "Barcelona i la xarxa urbana catalana al segle XVI-XVII" *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005, pàg. 18. No obstant, sembla que no sempre el monestir va cobrar els seus drets amb aquestes espècies relacionades amb la draperia o el ferro. De fet, l'any 1650, en l'establiment que l'abat de Ripoll fa al sabater Antoni Buada amb la finalitat que convertís el molí fariner en un martinet per estirar ferro, tingué com a contraprestació pel monestir un parell de copons d'entrada i el pagament d'un cens de 4 sous a l'any. Exactament el mateix cens que cobrava pel molí fariner. Ja hem vist també al capbreu de mitjans del XVI que els drets

document de l'any 1584 en el qual se'ns demostra una certa implicació del monestir en les activitats econòmiques que anaven més enllà de la simple renda feudal derivada de la terra, en reclamar per a si mateix la possessió d'una mina de ferro del lloc d'Isòvol i que suposadament li havia estat concedida per la monarquia.⁶⁵⁴ Per tant, podríem veure com l'abat i monestir, lluny d'acomodar-se amb el simple cobrament d'uns drets derivats de la terra, i que cada cop anaven perdent el seu valor amb la consegüent pèrdua de poder adquisitiu, s'adaptava als nous temps aprofitant les oportunitats per participar d'alguna manera en allò que aleshores generava riquesa, en aquest cas, el ferro. Ara bé, no sabem si el monestir participà també d'alguna manera en l'altra gran indústria, la drapera, tot i que sabem que "*dit Abbat, Prior y Capítol (...) com a senyor jurisdiccional (...) ha estat i està ab la quieta y passífica possessió seu quasi de las herbas, pasturas, emprius y cultius de dit terme fent pasturar son bestiar privativament a qualsevol altre persona*",⁶⁵⁵ cosa que ens portaria a pensar en certa manera en la venda de la llana que les seves ovelles poguessin produir.

Sens dubte, tal i com digué Xavier Torres, els senyors, i els drets senyorials, eren una peça clau de la infraestructura industrial del període.⁶⁵⁶ Però penso que els senyors baronials sí pogueren, en moments puntuals, posar pals a les rodes a aquest creixement quan estaven immersos en les cruentes lluites antisenyorials, potser com a revenja pel seu comportament. Tot i que a priori no hi ha constància documental de conflictes o disputes en que el tema central o secundari sigui el fet que les institucions senyorials fossin un impediment per al desenvolupament econòmic que tingué lloc en aquella localitat, sí és cert que potser la manca de documentació ens porta erròniament a pensar això. Sols hem de veure el testimoni que al 1609 ens deia que, en els temps del conflicte entre la vila i els bandolers nyerros, no es podia "*contratar ni vender los paños que en la dicha villa se fabrican porque los salteadores les tienen tomados los pasos y* (els

que l'abat i monestir cobraven a la vila de Ripoll ho feien majoritàriament amb diners i grans, mai amb llana, amb draps o amb ferro, al contrari de viles com les de Tossa de Mar de les quals rebia, per exemple, peix.

⁶⁵⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 4382

⁶⁵⁵ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 25841

⁶⁵⁶ TORRES SANS, Xavier, "De senyors del drap a senyors de la terra: draperia i masoveria en la regió de Girona als segles XVI i XVII." *Homes, masos, història. La Catalunya del Nord-Est (segles XI-XX)*. Publicaciones de la Abadía de Montserrat: Instituto de Lengua y Cultura Catalanas de la Universidad de Girona, Barcelona, 1990 pàg. 233

traginers) *no se atreven a salir de la dicha villa por miedo a que los maten*". Potser el pitjor de tot era saber responsable de tot això al seu baró atès que els bandolers "*no pueden dejar de hacer lo que hacen porque así les asido mandado por el Abbad*".⁶⁵⁷

En qualsevol cas, tenim en Ripoll una vila de marcat component artesanal des de l'època medieval, que evolucionà cap a una activa vila protoindustrial als segles XVII i XVIII. Precisament per aquest motiu, era lògic el seu enfrontament amb el baró, ja que les poderoses bases feudals esdevenien cada dia més incompatibles amb aquest incipient canvi d'estructures que portava al creixement econòmic i al precapitalisme de la vila. Aquesta veia afavorida el seu creixement econòmic i demogràfic per la situació geogràfica que la posava dins l'eix econòmic Ripoll –Vic – Barcelona, i que originà un important grup benestant que requeria un nivell polític i institucional adient al seu nou estatus econòmic i social. Però... fou aquest grup el que s'enfrontà al monestir? Contràriament al que pogués semblar, hi hagué una part d'aquesta nova societat que continuà fidel al senyor tal i com analitzarem tot seguit.

⁶⁵⁷ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

10. La societat de la vila de Ripoll. Estudi clau per a entendre el conflicte?

Joaquim Albareda al seu article titulat “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll”,⁶⁵⁸ comentava que una anàlisi de les famílies ripolleses feta en detall podria ajudar a comprendre el procés de lluita contra el monestir, partint del fet que, tal com afirmava aquest historiador, eren els grups socials emergents els que s’hi enfrontaven amb el monestir i a la seva forma anacrònica de governar. Seguint aquesta premissa, per tant, he analitzat a aquestes famílies, ampliant l’estudi també cap a aquelles que sabem feiaentment que formaven part del bàndol del monestir i aquelles que formaven part del bàndol de la vila, per a corroborar aquesta idea i veure quines diferències podien existir entre aquestes, que justificués l’afiliació dins un bàndol o un altre i l’enfrontament entre elles.

10.1. La vila de Ripoll i els dos bàndols en lluita.

A l’hora d’aproximar-nos a la societat de la vila de Ripoll hem de tenir en compte que qualsevol viatger que visités la vila de Ripoll en algun dels segles moderns es trobaria amb l’existència del que els mateixos ripollesos anomenaven quatre comuns⁶⁵⁹ diferenciats. D’una banda, el monestir de Santa Maria de Ripoll, senyor baronial i jurisdiccional de la vila de Ripoll, de l’altra la comunitat de domers i preveres de Sant Pere de Ripoll, en un tercer lloc els homes de la vila –fonamentalment menestrals i artistes, tot i que també hi havien bracers i pagesos –i en última instància els militars, cavallers o donzells.

Els ripollesos, tot i viure en un mateix lloc i sota condicions comunes, no eren tots unànimes en la lluita contra el monestir. Diversos documents fan referència sovint a l’existència de dos bàndols. Un que estava amb el monestir i un altre que estava amb la vila. El prevere Domingo Portusach, en referir-se als fets de la vila de 1698 ens diu que “... *los seculares (...) passaren molts mes treballs,(...) ço es los que eran de la part de la*

⁶⁵⁸ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll”. *Annals Del Centre d’Estudis Comarcals Del Ripollès, 2006-2005*, 2007, pàg. 168 (8).

⁶⁵⁹ L’ús del mot **comú** per diferenciar els diferents estaments de la vila no és cosa de l’autora d’aquest treball, sinó que aquesta paraula és emprada pels mateixos habitants de la vila per autodenominar-se en el primer quart del segle XVIII, quan fan testimoniatge dels fets que van tenir lloc a la vila l’any 1711. ACRI, Sign. 418/2.

Vila, y los de la part del convent se estigueran molt descansats en llurs cases que sempre en Ripoll han fet dos bàndols que axó ho ha perdut”⁶⁶⁰. Aquesta mateixa divisió ja es veu a l’hora de fer les procures dels representants de la vila en el plet contra el monestir. Moltes famílies no van participar-hi, tot renunciant a pledejar contra l’abat. Un articulat de l’advocat d’aquest últim en el plet de 1678 – 1691 afirma que “foren molts los que no volgueren intervenir (en el plet), y dels que actualment viuhen, són més de 70 los que ho han així declarat, y adverat ab jurament, y acte públic en poder de Francesc Illa Not.pub. de la Vila de Ripoll, que és en procés”⁶⁶¹.

Quan l’any 1698 els naturals de la vila van ser obligats a pagar una multa de 850 doblons i es va cancel·lar la forma d’universitat i nomenament de cònsols, el mateix prevere Portusach informà que “los qui eran de la part de la vila las pagaren, que los de la part dels monjos no pagaren ninguna cosa”⁶⁶². Aquesta divisió de bàndols fins i tot arribà a ser qualificada per un altre prevere, en aquest cas mossèn Josep Tutllo, com a malaltia, en dir a l’any 1719 que “Noto com per comendant de Ripoll vingué Monsur de Thassé tinent coronel del Regiment de la Corona, [...], que ni la Vila, ni Convent may lo podien accontentar, y la causa, era perquè conexia la desunió y miltia de la Vila de Ripoll”⁶⁶³.

Però aquesta divisió de la societat ripollesa en bàndols no és exclusiva ni molt menys d’aquests segles, donat que al juny de 1462 el prior del monestir, a la guerra remença, ja ens adverteix de la “divisió de les voluntats” o bàndols existents dins la vila de Ripoll, i sens dubte, tenint present les primeres bregues dels homes de la vila contra l’abat al segle XIII, és presumible que aquestes dues faccions ja hi existissin llavors.

⁶⁶⁰ Testimoni del prevere Domingo Portusach ACRI, Sign. 758 (Antiga F3)

⁶⁶¹ BUB, 07 B-38/2/1-21 *Lo molt illustre fr Don Gaspar Casatmijana...Barcelona? 1684?* Per desgràcia no s’han conservat els protocols ni la documentació del notari Francesc Illa per veure quines persones formaven part d’aquestes 70. No obstant, dins ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846, trobem una llista de totes les persones que es van congregar l’any 1679 per crida feta per l’abat, i la seva postura pel que feia al plet i a la possibilitat de poder congregar-se per nomenar síndics i per crear tatxes i manllevar censals. Tot i que molts d’aquests testimonis diuen que necessiten pensar-s’ho, tenim el nom i la professió de 69 persones que van dir des de bon començament que no volien saber res de plets.

⁶⁶² Testimoni del prevere Domingo Portusach ACRI, Sign. 758 (Antiga F3)

⁶⁶³ ACRI, Sign. 759 (antic F4), *Llibres de notes del Dr. Joseph Tutllo, prevere.*

Aquesta divisió dels habitants d'un municipi no era cosa nova ni exclusiva de la nostra vila. Així, deixant de banda a les conegudes faccions de nyerros i cadells, en trobem d'altres com els *Morells* contra els *Voltors* a Alcover, o els *Cairuts* i *Rodons* a Banyoles per posar dos exemples.⁶⁶⁴ En el nostre cas, la denominació a Ripoll l'esmenta Josep Maria Pellicer,⁶⁶⁵ que ens explica l'existència del bàndol dels *cugots* o els de la cogulla, que eren els seguidors del monestir, i els *tremendos*, com a seguidors dels homes de la vila de Ripoll, enfrontats als primers amb la finalitat d'aconseguir un consell de govern propi independent de l'abat. No obstant, aquests noms els utilitzarem amb certa reserva, donat que mai no els hem trobat en cap document per a referir-se a aquests bàndols fins al llibre de Pellicer, que data del segle XIX.⁶⁶⁶

Ara bé, no podem pecar d'ingenus pensant que les coses eren blanques o negres. Sens dubte, al marge d'ambdós bàndols de la vila hi existia un tercer grup abstencionista, que no estava amb els uns ni amb els altres. Els motius podien ser molt diversos. És possible que no volguessin problemes amb el seu senyor jurisdiccional, que podia en qualsevol moment prendre represàlies contra ells; també és possible que fos per motius econòmics i els més pobres no volguessin participar en els plets perquè no poguessin costejar unes despeses que havien de pagar de les seves butxaques, ja que els béns de la vila estaven en poder de l'abat. Si mirem la reunió de caps de casa que va tenir lloc l'any 1679 per convocatòria feta per l'abat, veiem que alguns dels vilatans que van negar-se a pledejar contra l'abat van argumentar que “*ab los gastos nos vol obligar ab ninguna cosa*”, “*nos vol obligar als talls i taxes ni censals ni ab altra cosa*” o “*lo que es haver de pagar talls no y vol saber res*”⁶⁶⁷. Però hi ha d'altres exemples de l'existència d'aquest tercer grup abstencionista. Així, l'any 1698, davant l'obligatorietat imposada pel virrei Darmstadt d'anul·lar el govern consolar de la vila erigit en l'any 1694, es convocà a la vila a Consell General pel dia 6 de maig per a debatre sobre el tema “*obligant ab amenassas a assistir als que se excusavan*” “*cremant las casas de aquells que se*

⁶⁶⁴ TORRES SANS, Xavier *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, 1993, pàg. 51 i 323

⁶⁶⁵ PELLICER Y PAGÈS, José Maria, *Santa Maria de Ripoll* Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878

⁶⁶⁶PELLICER Y PAGÈS, José María, *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878

⁶⁶⁷ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846.

*ausentarian o excusarian assistir*⁶⁶⁸. Aquesta imposició obligatòria d'assistir al consell general sota amenaces ja ens indica que hi havia un grup de gent que no volia participar en aquest consell general. Podia ser bé perquè no estiguessin d'acord amb el govern consolar i fossin del bàndol de l'abat, però també podia ser per alguns dels motius ja esmentats anteriorment. De fet, sabem que l'any 1694 el mateix cònsol primer, Dídac Albanell, va renunciar al consolat. No estava a favor del monestir, però renunciava a allò que fins el moment havia defensat per por a les accions que el virrei podia emprendre contra ell per desobeir les ordres reals. Per tant, en aquesta guerra hi havia, a banda dels dos bàndols en lluita, un tercer grup abstencionista que patia els efectes col·laterals de les accions d'uns i altres.

No obstant, tal com hem dit, les coses no són blanques o negres, i les fronteres que separen aquests grups queden difuses des del moment en que existiren membres de qualsevol d'aquests grups ocupant càrrecs d'oficials abacials i/o arrendant oficis del monestir, cosa la qual ja desmentiria la teoria que sols els homes del bàndol del monestir ocuparien aquests càrrecs i els del bàndol de la vila mai en tindrien accés.

10.1.1 Els homes del bàndol de la vila al segle XVI i primera meitat del XVII. El relleu familiar en l'enfrontament contra el monestir a partir de la segona meitat del segle XVII.

Els Pujol

No sabem quan es va assentar aquesta família a la vila de Ripoll, però al fogatge de 1497 cita a un membre d'aquesta família, en Bartomeu Pujol, prevere de la comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere de Ripoll.⁶⁶⁹ Al 1515 vivirà amb el seu germà Joan Pujol, mercader de la vila de Ripoll.⁶⁷⁰ En Joan tindrà un fill, en Pere Pujol, amb el qual creiem que començà a treballar cap a la dècada dels trenta. De fet, l'activitat mercantil del Pere va entre la dècada del 1530 i principis dels 60. A causa de la seva presència gairebé contínua en tots els llibres notariais d'aquesta primera meitat de segle XVI, podem fer-nos una idea bastant àmplia de la seva activitat. En Pere Pujol es dedicarà al

⁶⁶⁸ ACRI, Sign. 418/2 “*En vista de la segona carta reberen de sa Altesa...*” Informe del Monestir contra els capellans, particulars et alia (Testimoni / part del procediment dels fets de 1698.)

⁶⁶⁹ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2969

⁶⁷⁰ ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie general, 2968

comerç, amb la compra de llana i la venda de draps acabats. Aquest jove comerciant serà un dels síndics que pledejaran contra l'abat de la vila, fra Climent de Mai, l'any 1540. Si bé els motius argumentats per enfrontar-se foren els maltractes dels oficials baronials contra la població de la vila, el segrest de a jurisdicció també beneficià a alguns ripollesos. Per exemple, al Pere Pujol, que fou un dels afavorits en el segrest reial de la jurisdicció, donat que precisament aquest personatge fou escollit clavari de la vila en aquest anys. Per ser exactes sabem certerament que exercí com a tal l'any 1544 i entre el 1549 i 1553. Entre el 1544 i 49 segurament també ho era, però no tenim cap document que ho confirmi, com tampoc que ho fos abans o després d'aquestes dates extremes. En qualsevol cas, el que podem constatar és que el segrest de la jurisdicció per part del monarca va afavorir a aquest personatge. Però no sols es beneficià aquest Pujol del segrest del monestir. Més endavant el seu nét, en Jerònim Pujol, també aconseguiria una bona posició amb un altre segrest, en aquest cas causat per la vacant de l'abadia, en ser proclamat pel segrestador reial –que gens casualment era oncle seu– procurador jurisdiccional de la vila i abadiat. Per tant, el fet que el rei tingués segrestada la jurisdicció de la vila va afavorir a aquesta família en dues ocasions.

Però ja hem dit que els Pujol eren comerciants, i ja sabem que l'activitat principal de la vila aleshores era la draperia, és per això que durant aquest temps en Pere Pujol actuarà com a arrendador de la bolla de plom de Ripoll des del 1548 al 1553 (durant dos triennis seguits); també fou fidejussor de l'arrendador des del 1557 fins el 1563, en que respondrà solidàriament junt amb els mercaders Jaume Duran i Pere Bojons, honorables de la vila de Ripoll,⁶⁷¹ i serà junt amb aquest últim precisament que tornarà a arrendar la bolla al 1563 fins el 66, sent un dels marmessors el Sebastià Duran.⁶⁷²

Eva Serra ens constata l'arrendament de rendes públiques i/o senyorials com una de les principals activitats mercantils de determinats grups i la seva inclusió en els contractes de les societats mercantils que creaven. I el cert és que a la vila de Ripoll es van crear diverses societats comercials entre aquestes famílies de mercaders.⁶⁷³ Societats que es dedicaven a la venda i al comerç de mercaderies vàries, però també, pel que es dedueix dels documents trobats, a arrendar aquests drets. La qüestió en el cas dels arrendaments

⁶⁷¹I que també eren, junt amb el Pujol, síndics de la vila en el plet contra l'abat.

⁶⁷²ACA, Generalitat de Catalunya, G24, volum 17, anys (1548 – 1572)

⁶⁷³SERRA I PUIG, Eva “Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió”. *Pedralbes: Revista d'història Moderna*, 13 (1), 1993, pàg. 264

que hem vist és que és indiferent qui era l'arrendatari i quins els marmessors donat que, tal i com ens adverteix Eva Serra, els arrendataris sovint ho eren sols sobre el paper, i els marmessors eren molt més que simples fiadors, atès que actuaven com a veritables arrendataris. I no podem obviar aquí l'existència en l'arrendament de la bolla de plom d'una societat formada pels Pujol, els Duran i els Bojons, tres de les famílies que despuntaren entre la resta de la vila per la seva activitat comercial i la seva riquesa, segurament de les millors considerades al XVI a Ripoll, d'aquí que fossin escollides com a representants de la vila en l'enfrontament contra el monestir l'any 1540. Ja hem vist també que precisament entre elles s'establiren lligams familiars i comercials.

A partir de l'any 1563-66 el Pere Pujol tindrà cada cop menys activitat comercial i es dedicarà més a la compra venda de terrenys i cases. Xavier Torres ja ens deia que aquest grup de mercaders, enriquits a través d'aquestes activitats comercials, acabaven tornant a la terra en qualitat de rendistes.⁶⁷⁴ James Amelang també va constatar el procés que es va donar al segle XVII a Catalunya mitjançant el qual els rics comerciants i mercaders, els burgesos enriquits, van passar a invertir part de la seva fortuna en la compra de terres per convertir-se en rendistes, fet que a Ripoll podem veure que tenia lloc ja un segle abans.⁶⁷⁵ Però a més, també farà el Pere Pujol de prestamista, censalista i especulant amb propietats, cobrant sovint els seus préstecs amb les terres o habitatges que els seus deutors havien posat per caució. Aquest joc especulatiu era bastant habitual entre aquests nous mercaders. Per tant, és possible pensar que al darrere de la gran quantitat de béns immobles que en Pere Pujol té dins la vila de Ripoll al capbreu de mitjans de segle,⁶⁷⁶ alguns d'aquests fossin adquirits pels deutes que amb ell contreien

⁶⁷⁴ TORRES SANS, Xavier “ De senyors del drap a senyors de la terra: draperia i masoveria en la regió de Girona als segles XVI i XVII”. *Homes, masos, història. La Catalunya del Nord-Est (segles XI-XX)*, Publicacions de la Abadía de Montserrat: Instituto de Lengua yi Cultura Catalanes de la Universidad de Girona, Barcelona,1990, pàg. 229 i següents.

⁶⁷⁵ AMELANG, James S. *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490 – 1714*, Ed. Ariel, Barcelona, 1986

⁶⁷⁶ Al capbreu de l'abat Climent Mai, esborrany que ens ha arribat incomplet avui dia, hi trobem que en Pere Pujol té un total de 23 béns immobles entre cases, terres i horts. Allò que ens crida l'atenció és que d'aquests immobles cinc habitatges es trobaven al carrer de Sant Pere, un dels més principals de la vila. Veure ACRI, Capbreu de la vila de Ripoll dels béns de l'ofici de la Celleria, fet en temps de l'abat Climent Mai, Sign. 734

molts ripollesos en prestar-los diners i que, davant l'impagament, passaven a mans del Pujol sota la façana d'una venda fictícia.

En Pujol va tenir mínim dos fills amb la seva dona Joana. Un, en Jaume, es convertiria en prevere –presumiblement era el segon fill- de la mateixa manera que ho havia estat el seu oncle Bartomeu. L'altre fill, en Pere Patllari, consta als notarians com a l'hereu, i es va convertir en mercader igual que el seu pare i el seu avi, per continuar amb la nissaga familiar. En Pere Pujol va organitzar-li un bon casament dins l'aplicació d'una política matrimonial encaminada al manteniment i creixement de l'estatus familiar, casant al Patllari amb la Joana Sans, filla d'una família de mercaders de Puigcerdà per part de pare, i família notable per part de mare.⁶⁷⁷ D'aquest matrimoni naixerà el seu successor, en Jerònim Pujol (entre el 1555 i 1560?). El Pere Patllari mor el 1568. El seu pare, en Pere Pujol, li sobreviurà un parell d'anys encara, i morirà pels volts dels anys 1570-72.

Així les coses, no en sabem res de la nissaga Pujol fins l'any 1580, moment en el qual l'hereu Pujol, en Jerònim, vol actuar ja davant notari sense tutors ni curadors.⁶⁷⁸

Els seus inicis són confusos. Orfe de pare des de ben petit, sens dubte gaudia d'una posició econòmica molt còmoda, d'acord amb la riquesa que amb el comerç havia aconseguit el seu avi per via paterna, en Pere Pujol. Tampoc, però, podem desprestigiar la família de la mare, atès que era filla del Francesc Sans de Còdol, mercader de Puigcerdà, i de Caterina Manegat Comellas, germana del canceller de Catalunya Jerònim de Manegat, canonge i sagristà de Tortosa. Entre els tiets d'en Jeroni comptarem amb en Francesc Sans⁶⁷⁹, que serà regent del Consell d'Aragó, de clara adscripció cadella, i amb el Lluís Sans, canonge de la Seu, que serà nomenat bisbe de Solsona al 1595 i posteriorment de Barcelona. De fet, creiem que la mare d'en Jerònim, en enviduar tant d'hora, es va recolzar molt en la seva família de Puigcerdà, i

⁶⁷⁷Que era germana del Jerònim de Manegat, canceller de Catalunya.

⁶⁷⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1580.

⁶⁷⁹El trobarem ja a l'Audiència al 1580, a la tercera sala prop de 10 anys. Privilegi militar sol·licitat i aconseguit el 1585. En data indeterminada entra al Consell d'Aragó, i vas ser visitador del regne d'Aragó en temps d' "Antonio Pérez". Veure TORRES SANS, Xavier. *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993 pàg . 308 i següents.

especialment en el seu germà Lluís,⁶⁸⁰ i aquesta influència no havia de trigar en fer-se notar en l'ascens del seu fill.

De família de mercaders, el 13 de novembre de 1585 el rei Felip II, a les Corts de Monsó, concedeix al Jerònim Pujol el privilegi de burgés.⁶⁸¹ Un any més tard el seu oncle Lluís Sans es convertí en segrestador de les rendes de l'abadiat de Ripoll i, aprofitant aquest fet, va nomenar com a mà dreta seva per a governar la vila i abadiat al seu nebot Jerònim, que va ser nomenat com a procurador general per una assignació de 40 lliures mensuals.⁶⁸² Però arribà a acumular en la seva persona un altre càrrec alhora, donat que l'any 1587 el Jerònim Pujol fou nomenat també segrestador reial dels drets de l'abadia del monestir de Sant Pere de Besalú, incrementant la seva influència en el territori.

Havent fet mèrits ocupant aquests càrrecs arribà el moment de donar un nou pas en l'escala social, i tan sols set anys més tard de ser nomenat burgés, a la vila de Tarassona –on Felip II estava celebrant les corts aragoneses –en Jerònim Pujol sol·licitava el títol de donzell. Sobre la seva sol·licitud aquesta consulta va ser ben vista donat que “*es hombre bien nascido, y de padres que toda su vida han bivido y sustentándose de sus rentas, y las que tiene agora suficientes para continuarlo, y servido a V.Magd en persecución de ladrones en aquella tierra, y (...) es deudo de personas principales y cavalleros*”⁶⁸³. El seu nomenament com a cavaller, doncs, tingué lloc el 20 d'agost de 1592.

D'acord amb Xavier Torres, poc temps després de passar a l'estament militar, al 1595, entrà al servei del Duc d'Alba en nomenar al Pujol governador de les baronies de Pinós i Mataplana, tot i que la seva absència fou persistent atès que els cònsols de Bagà es

⁶⁸⁰ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1574

⁶⁸¹ACA, Cancelleria, Registres, 4311

⁶⁸²L'any 1596 trobem la petició al Mestre Racional per a cobrar una assignació superior, donat que 40 lliures era menys del que el ocupants d'aquest càrrec acostumaven a cobrar. Al 1596 aconseguí que se li paguin 100 ll per cada un dels anys ja treballats, sense comptar les 40 ll per any ja rebudes. Veure ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2894

⁶⁸³Sol·licitud i consulta al maig de 1592, el monarca li encarrega al virrei el nomenament el 18 de juliol de 1592 i aquest el nomena el 30 d'agost de 1592; ratificat pel monarca i descripció de l'escut heràldic signat a Tarassona a 27 de desembre de 1592. Veure ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 266, també ACA, Cancelleria, Registres, 4320.

queixaven al duc d'Alba que “*encara que V^a Exª poch ha haja proveït a un m^o Pujol de Ripoll per procurador...és tant com no res, pus no (e)stà assí ni pot fer residència en esta vila, no obstant ley haiam dit ab letra i també de paraula, y hans fet de resposta que no ya ha remey, de modo que de aquexa manera podem dir estam sense procurador*”.⁶⁸⁴ De fet, en Pujol tenia la seva casa a la plaça vulgarment dita “*la placeta de m^o Pujol*”, a la vila de Ripoll.

En data que desconeixem sabem que en Jerònim Pujol va concertar matrimoni amb la filla d'un altre dels prohoms ripollesos que havien fet la seva fortuna amb la manufactura i el comerç dels draps de llana, i amb els que col·laboraven els Pujol des de feia dècades tal com ja hem vist, la Isabel Duran, germana d'en Pons Duran,⁶⁸⁵ emparentant d'aquesta manera dues famílies amb interessos comuns i carreres similars.

Dins la seva continua carrera ascendent, l'any 1614 habitarà a la vila de Castelló de Farfanya (Lleida) essent nomenat pel duc d'Alba governador d'aquesta vila i administrador de totes les seves hisendes a Catalunya i al regne d'Aragó, mentre la seva dona romania a Ripoll administrant les propietats familiars. Com a administrador dels béns de la casa d'Alba a Catalunya i Aragó portarà a terme pràctiques corruptes, apropiant-se d'una part de les rendes que corresponien al duc d'Alba. Descobert el seu engany i un cop mort pels volts de l'any 1620-21, el deute li serà reclamat no sols als seus marmessors en el nomenament⁶⁸⁶, sinó que fins i tot afectarà al seu propi fill, el Jerònim Jacint Pujol, doctor en sagrats canons i catedràtic de la universitat de Lleida.

La resta de famílies analitzades en aquest apartat repetiran els mateixos patrons que els Pujol, fins assolir, com a mínim, el nomenament de burgés o ciutadà honorat. Ara bé, el creixement meteòric del Jerònim Pujol no serà imitat per cap d'elles, atès que aquesta família es va beneficiar de la pertinença a la família Sans, gràcies a una estratègia matrimonial favorable que, en aquest cas si, va contribuir a la finalitat perseguida per aquests grups socials, que era l'ascens no sols econòmic, sinó també social, que els

⁶⁸⁴Veure SERRA I VILARÓ, Joan *Baronies de Pinós i Mataplana: investigació als seus arxius*, Centre d'Estudis Baganesos, Bagà, 1989 pàg 282-294

⁶⁸⁵Aquesta família és una altra de les que analitzarem en aquest apartat donat que es van significar també en contra del monestir en un període tan convuls com el del trienni 1609-1611..

⁶⁸⁶ Que foren el doctor en ambdós drets Jerònim Joan Colí i el mercader Pons Duran, familiars i honorables dels millors considerats a la vila aleshores

permeté accedir a la noblesa i adoptar aquest estil de vida que comportà, en uns anys tan convulsos com els aquí estudiats, exercir verdaderament l'ofici de les armes. Ara bé, malauradament a la primera meitat del XVII perdem el rastre d'aquesta família, que no sabem si va marxar a viure a un altre lloc, o bé van tenir falta de descendència, sent l'últim membre conegut d'aquesta nissaga el Jerònim Jacint Pujol, doctor en canons i catedràtic de la Universitat de Lleida i que serà doctor en ambdós drets a la vila de Ripoll. També hi ha un esment l'any 1644 a un tal Joan Pujol i Colí, doctor en ambdós drets de la vila de Ripoll, segurament familiar del Jerònim Pujol, però desconeixem en quin grau.

Els Bojons, Boyons o Boions

Un altre dels síndics del plet de 1540 serà en Pere Bojons. Pel que fa a aquesta família, a principis del segle XVI són mercaders, que podem considerar que van evolucionar des de la posició de menestrals ja al segle XV, com segurament ho havien fet els Pujol. El curiós és l'existència d'un Bojons, en Bartomeu, com a monjo i cambrer del monestir,⁶⁸⁷ i això ens fa preguntar-nos si aquest Bojons estava per casualitat relacionat amb aquesta família. Si, en efecte, fos així, això ja ens indicaria que es tractava d'una família molt important, donat el tipus de monjos que s'acceptaven dins el monestir de Santa Maria.⁶⁸⁸ És possible que, en efecte, aquesta llaços familiars entre la família ripollesa i aquest monjo existissin si tenim present que si el frare Bojons era el monjo cambrer del monestir, l'any 1501 el mercader Joan Bojons arrendava els rèdits de l'ofici de la cambreria del monestir.⁶⁸⁹

Potser per això els contactes de la família amb diversos monjos del monestir ens dona una certa confusió en quant a la seva adscripció a un possible bàndol dins la vila. Si bé el Pere Bojons sol·licità el segrest de la jurisdicció l'any 1540, també feu de procurador d'alguns monjos del monestir en d'altres anys, com al 1561-62, en que en Pere

⁶⁸⁷ ACRI, Manual notarial del notari Joan Mayans, any 1502-03

⁶⁸⁸ “*No se admite en Ripoll persona que no sea noble, hijos de persona principal y de caballeros*” Òbviament no parlem d'una família de nobles, però els Bojons sí que eren una de les principals famílies de la vila al XVI, i aconseguiran més endavant el títol de burgesos. Veure SALES, Núria, *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*, dins *Història de Catalunya*, Dir. Pierre Vilar, Ed. 62, Barcelona, 1989, vol. IV, pàg. 50, consultar també Fr. Antonio de Yepes, *Crónica General de la Orden de San Benito*, t. 2.

⁶⁸⁹ ACRI, Manual notarial del notari Joan Mayans, any 1502-03

representarà al monjo sagristà per tal d'administrar i recollir els censos, fruits, rèdits, terços, lluïsmes, foriscapis i altres drets que rebia l'ofici de la sagristia a la vila de Ripoll,⁶⁹⁰ o quan fra Joan Pons de Ribelles, monjo profés del monestir, el nomenà procurador davant les instàncies judicials. Altres exemples seran els protagonitzats pel seu fill Salvador Bojons, que serà procurador de Narcís Amalric, monjo obrer, prior major i vicari general del monestir, o de fra Jordi Joan Alamany Descatllar, monjo sagristà del monestir.

Pel que fa a la seva activitat econòmica, al XVI els Bojons exerceixen com a comerciants, mantenint contactes comercials fora la vila entre els quals podem registrar contactes amb Barcelona l'any 1569.⁶⁹¹ Allà el Jaume Bojons farà de procurador del seu pare Pere, que també tindrà com a procurador a un botiguer de comanda a la ciutat comtal. Igual que en el cas dels Pujol, el Pere Bojons també farà de clavari l'any 1540⁶⁹² o arrendarà drets de determinats oficis del monestir com el de l'almoïna l'any 1574, rearrendant a la vegada tot el que es collirà de dit ofici a la Cerdanya. Aquest Bojons s'associarà amb un company gens menyspreable, el Francesc Alemany Descatllar, militar de Ripoll, junt amb el qual arrendarà tots els censos, fruits, rèdits, i demés drets de l'ofici de dispenser major l'any 1566.⁶⁹³ Per tant, la família Bojons va treure quantiosos guanys de les seves relacions amb el monestir i la seva hegemonia, de forma que no sembla que hi hagués res que pogués motivar l'enfrontament d'aquesta família amb el monestir tret, potser, l'excusa que interposaren l'any 1540, i era que realment fossin els oficials baronials els que feien insuportable la vida a la vila a causa de les seves actuacions.

Però els negocis dels Bojons aniran més enllà del lloguer de la renda feudal, i ja hem vist com junt amb el Pere Pujol arrendaran l'impost de la bolla de plom que es recollia a la vila de Ripoll, signant diverses societats per a aquests arrendaments i per a la realització de diverses activitats comercials.

Malauradament l'incomplet capbreu de l'abat Climent Mai no ens recull la confessió de cap membre de la família Bojons per veure la seva riquesa. No obstant, gràcies als

⁶⁹⁰ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, 1561

⁶⁹¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1569

⁶⁹² ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1544

⁶⁹³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566

documents notarial, ⁶⁹⁴ sabem que aquesta família posseïa un molí fariner a l'Arquet, un molí draper i el dret de moldre al molí de l'almoïna. Molins que amb seguretat arrendarien traient també uns guanys del seu lloguer com al 1568, moment en que en Pere Bojons li arrendà a Pere Oller, retorcedor de la vila, tot el molí de retòrcer i tota la casa del molí draper propietat seva, ubicades al rec de l'almoïna, per un període de tres anys. ⁶⁹⁵

Els esforços d'aquesta família per escalar socialment, igual que en el cas dels Pujol, es veié recompensada l'any 1585, donat que el 25 de novembre d'aquell any, durant el desenvolupament de les corts de Monsó, el monarca Felip II nomenà a en Joan Bojons burgés de Perpinyà. ⁶⁹⁶ I com a burgesos actuaran al segle següent als germans Josep i Francesc Bojons, com també a en Bonaventura Bojons. Aquest últim deixarà Ripoll per a convertir-se en ciutadà de Vic, i va tenir una activitat comercial prolífica, mentre arrendà les seves possessions situades a la parròquia de Sant Pere de Ripoll, ⁶⁹⁷ o el Pere Bojons, que serà diaca també de Vic.

Però una altra branca d'aquesta família quedarà a Ripoll, convertits en artistes i mercaders. Aquest seria el cas del notari Pere Bojons, del qual sabem, com a mínim, que va exercir des del 1600 fins al 1614. També el de l'honorable apotecari Pau Bojons, que serà administrador de l'hospital de pobres de la vila i que diversificarà els seus ingressos amb la indústria del ferro. Del seu matrimoni amb la Maria Bojons, que li sobreviurà, naixerà en Pere Màrtir, negociant, que l'any 1660 serà tauler de la Diputació del General de la vila de Ripoll, i sobre el qual pesarà una acusació de corrupció, aprofitant-se d'aquest ofici per a cobrar diners per despatxar els albarans de guia de forma que *“no done aquell sens que primer cada persona no pagui alguns diners (...) i no pagant o no volent pagar per donar dit albarà nols vol despedir detenint-los de son camí fins que a tant els és forçat de pagar lo que dit tauler”* vulgui. ⁶⁹⁸ Sabem que l'any 1663 ja haurà venut el martinet que posseïa al riu Freser.

⁶⁹⁴ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536 i ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561-62

⁶⁹⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1568

⁶⁹⁶ ACA, Cancelleria, Registres, 4310

⁶⁹⁷ ACCE, Manual notarial del notari Pere Boyons, any 1605

⁶⁹⁸ ACA, Generalitat, Volums, Sèrie VG, núm. 14,1-26

Aquest Pere Màrtir Bojons en tindrà un fill, en Pau, que serà cirurgià. Haig de dir que pel segle XVIII, al menys fins al 1755, no he tornat a trobar cap membre d'aquesta família als llibres notariais, de forma que actualment no podem saber si van marxar de Ripoll o si, potser, van acabar desapareixent.

Fins aquí, per tant, els Bojons van seguir una carrera similar a la dels Pujol, aconseguint el títol de burgés el mateix any. Ara bé, hi ha una dada curiosa amb aquesta família, i és que si bé la seva participació al plet de 1540 l'adscriu al bàndol del monestir, no participà cap membre d'aquesta família al plet que els homes de la vila interposaren contra el baró sol·licitant el segrest de la jurisdicció l'any 1610. En canvi, però, el negociant ripollès Pere Martir Bojons formarà part del consell de govern de l'any 1653, denotant la importància que aquesta família tenia en el conjunt de la població. Amb els Bojons observem, per tant, la dicotomia entre l'existència d'unes bones relacions amb el monestir i amb alguns dels seus monjos, i l'enfrontament en determinades ocasions, cosa que ens continua portant per la senda de la indefinició abans comentada.

Els Duran

Són molts els Duran que aniran apareixent al llarg dels segles XVI i XVII, amb noms a vegades coincidents inclòs simultàniament en el temps, tots família entre si i tots dedicats a les mateixes activitats econòmiques. Aquesta igualtat de noms i cognoms sens dubte ens porta a la confusió a l'hora de rastrejar a determinats membres d'aquesta família. En aquest apartat em limitaré a veure la trajectòria professional i, a vegades, personal, dels principals Duran que més rastre han deixat als notariais.

Si atenem al que digué un membre d'aquesta família, la seva procedència hauríem d'adscriure-la al mas Duran de la parròquia de Santa Eugènia de Berga “*de ahont jo trech mon nom i orígen*”.⁶⁹⁹ La primera referència que tenim dels Duran al Ripoll del XVI és d'una família de paraires de llana. A principis del segle ja hi ha tres germans; en Sebastià Duran, en Francesc Duran i en Perot Duran, tots tres paraires de Ripoll. Aviat, però, evolucionaren cap el comerç, convertint-se en aquells paraires-mercaders que ja

⁶⁹⁹ Paraules citades pel donzell Jaume Duran i Descatllar en la creació d'una causa pia que feu l'any 1687 i que trobem recollida a ACCE, Llibre notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1746-48.

ens constatava Jaume Torras Elías.⁷⁰⁰ Els vincles amb els Pujol i amb els Boyons foren clars ja des d'aquest segle XVI, tant familiarment com comercialment, cosa que fa que no ens estranyi que siguin precisament aquestes famílies les que encapçalin la lluita per la via legal i no unes altres.

El Jaume Duran a la dècada dels 30 vendrà animals, draps (drap de burell i tela fets al Prat de l'Almoïna)⁷⁰¹ i comprant censals per fer negoci. Al 1544 formarà la primera societat comercial de les moltes que crearà al llarg de la seva vida, ara amb el Pere Pujol, que ja hem vist que es dedicava a activitats molt similars, i amb el qual s'associarà posteriorment també, junt amb el Pere Boyons, en l'arrendament de la bolla de plom de Ripoll.

Malauradament la manca de notarians i documentació diversa per aquests anys ens impedeix veure més exhaustivament la seva activitat als anys centrals del segle, però a partir dels 60 actuarà junt amb el seu fill i hereu universal Sebastià, dedicat, a banda de a les seves activitats comercials, al mercat immobiliari. Així, veneren algunes terres i horts però també, i especialment, cases. Cases en alguns casos de nova construcció edificades per ells i venudes a vilatans que s'havien d'endeutar amb ells a través de la venda de censals morts, i posant com a penyora altres béns propis que, en cas d'impagament, passaven a mans dels Duran junt amb la casa venuda. Per tant, els Duran es dedicaran al negoci de l'especulació mobiliària com a mitjà d'enriquiment. Ara bé, això era un afegit a la seva activitat principal, la comercial, que exercien a través d'una botiga pròpia ubicada a la vila de Ripoll i en la qual venien llana i draps, però també d'altres gèneres com grans i, fins i tot, sal. A mesura que avança el segle XVI, però, la compra de censals es converteix en una part important del seu negoci.

Al 1572 en Jaume Duran ja és mort i el seu fill Sebastià continuarà en la mateixa línia que el pare, amb la venda a la seva botiga de teles i cordellats, però també de blat i, fins

⁷⁰⁰TORRAS ELÍAS, Jaume, "Estructura de la indústria pre-capitalista. La draperia", *Recerques: història, economia, cultura*, vol. 11, 1981 pàg. 14-16. Un dels principals d'aquesta família que esdevé un bon exemple del que acabem d'esmentar el trobem als notarians a la dècada dels 30 com a pareire, que agafa aprenents per ensenyar-los el seu ofici, però també comença ja sortint en ocasions com a mercader, en una simbiosi d'ambdós oficis com mostra el rastre que han deixat als notarians de l'època.

⁷⁰¹ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1539

i tot, animals, i seguirà invertint en la compra de censals.⁷⁰² El patrimoni immobiliari ha crescut molt sent una de les últimes adquisicions del pare abans de morir totes les cases que en Miquel Manter, quòndam ciutadà de Barcelona però oriünd de la vila de Ripoll, tenia al carrer de Sant Pere, al costat de la plaça de Sant Eudald, més tot el pati de cases amb hort al costat de la plaça dels Asens i feixes de terra situades al lloc de les Canaletes, i els seus drets. Estem referint-nos ja, per tant, a l'acumulació d'un patrimoni immobiliari bastant important.

Aquest Sebastià Duran mantindrà bones relacions amb la família Descatllar, donzells de Ripoll, donat que al 1574 serà procurador del Francesc Alamany Descatllar i del seu pupil Lluís Pons Descatllar.⁷⁰³ Aquesta aliança és la que segurament portarà a posteriori al casament entre dos dels seus membres.

A la dècada dels 70 el Sebastià Duran constitueix una nova societat comercial que haurà de perdurar en el temps, junt amb l'Antoni Joan Lleguna, també mercader de la vila de Ripoll, i el seu germà Joan, cosa la qual tampoc l'impedirà realitzar altres vendes per la seva banda. Al 1587 sabem que en Sebastià Duran ja hi serà també mort.

Per aquestes dates la família Duran ja era una família d'importància, donat que el seu nom està entre les col·laboradores en la construcció del nou hospital de la vila fora muralles l'any 1573 i de les escoles fundades pel Monestir.⁷⁰⁴

Pel que fa al seu germà Joan també actuarà a partir de la dècada dels seixanta dedicat a la venda de draps i cordellats junt amb en Joan Bojons, amb el qual establirà també una societat comercial. Aquest Joan Duran, que al llarg del segle romandrà junt amb el Sebastià, serà l'any 1571 arrendatari dels censos, fruits, rèdits, sortides, tasques, carnalatges i altres drets de l'ofici del refectori del monestir de Ripoll i,⁷⁰⁵ al 1574, comprador i administrador de la botiga de blats del comú nomenat pel procurador

⁷⁰² ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1572.

⁷⁰³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1574.

⁷⁰⁴ PELLICER Y PAGÈS, José Maria *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1888 ,pàg. 189

⁷⁰⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1571

general de la vila i abadiat de Ripoll.⁷⁰⁶ Així mateix, el exercirà el càrrec de batlle de la vila l'any 1605.

No sabem si l'ocupació d'aquests dos últims càrrecs ens podrien fer dubtar de la posició d'aquesta família dins la lluita contra el monestir. D'una banda, perquè el càrrec de comprador de la botiga de blats era un càrrec electiu que, tot i que no sabem qui l'escollia, amb tota seguretat ho feia l'abat, i suposem que aquest no estaria per la labor de concedir-li a un enemic seu. D'altra banda, ens fa dubtar el seu nomenament com a batlle l'any 1605 perquè en aquesta data aquest oficial encara no era escollit per l'abat, sinó que l'agafava el batlle natural, en aquest cas bé un membre de la família de Roseto, bé en Frederic Meca.⁷⁰⁷ En principi el batlle natural era lliure d'escollir a qui volgués, per tant, l'escollit no necessàriament havia de ser addicte a la persona de l'abat, no al menys fins l'any 1638 en que la batllia és definitivament comprada per tres monjos del monestir. Per tant, en un principi, la proximitat al monestir del batlle natural o les seves simpaties amb la causa dels homes de la vila podria fer que es decantés per un o altre regent de la batllia depenent del moment. Malauradament ens falten dades per poder contestar aquestes qüestions. És per això que el nomenament del batlle no natural a Ripoll, fins l'any 1638, no indicaria necessàriament l'adscripció al bàndol del monestir, o de la vila, del subjecte nomenat.

Aquest Joan Duran, igual que el seu germà i el seu pare, adquireix també diversos béns en pagament de diversos deutes, traient profit d'aquesta situació. Així, al 1572 adquireix dos telers amb totes les seves pintes i eines necessàries a en Pere Mulner, teixidor de llana, que li devia diners, i posteriorment li llogà al mateix Mulner, traient un benefici d'aquest bé que acabava d'adquirir.

Com ja hem vist, aquest Joan estava en una societat comercial amb el seu germà i amb l'Antoni Joan Leguna, però també a la dècada dels vuitanta formarà una altra societat comercial amb el Francesc Guillo, sastre de la vila de Ripoll, amb el qual es dedicarà a la venda de diverses saques de llana. En aquestes activitats comercials, igual que qualsevol dels mercaders importants de la vila, vegi's en Pujol o en Bojons, en Joan Duran comptava també amb contactes a la ciutat de Barcelona per moure el seu negoci i vetllar pels seus interessos a la capital del Principat. Així, per exemple, al 1591 sabem

⁷⁰⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegría, any 1574

⁷⁰⁷ Actualment no tenim clar quan el primer li feu la venda de la batllia natural al segon.

que el Joan Duran tindrà a Barcelona a un procurador de la seva pròpia família, un altre Jaume Duran, que serà paraire a la ciutat comtal.⁷⁰⁸

Al segle XVII, però, aquestes dues societats comercials estaran desfetes, i aquest Joan Duran formarà societat amb el seu fill, l'Antic, en la venda de draps i teixits principalment, tot i que també continuarà amb la venda d'altres mercaderies com la sal. L'Antic acabarà formant també societat amb en Pau Llaguna, pot ser com a continuació de les relacions entre el seu pare Joan i el pare del seu soci l'Antoni Joan Llaguna. S'ha de dir, però, que aquest Antic Duran acabarà marxant a Sant Joan de les Abadesses, a on s'establirà definitivament. L'any 1631 el Joan Duran ostentarà ja el títol de ciutadà honrat de Barcelona atorgat pel monarca Felip III.⁷⁰⁹

Al XVII un nou Duran entrarà en escena i farà molt de soroll, en Pons Duran. Potser fill del Sebastià Duran (?) casarà amb l'Elena Descallar, a través de la qual entroncarà amb la noblesa. Aquest Pons Duran, que continuarà mercadejant, constituirà també una societat mercantil amb el Joan Guanter, mercader i botiguer de la vila de Ripoll.⁷¹⁰ En Pons Duran destacarà pels fets de 1609-11 que ja hem vist en aquest treball, però s'ha de dir que, tot i la revolta dels fets de Rams, els successos posteriors i els plets suscitats, no van impedir que aquesta societat mercantil, o en Duran en solitari, fos molt actiu pel que feia a la venda de draperia i altres productes. Gràcies als notarians sabem que aquesta societat continuarà en actiu venent productes fins a principis de la dècada dels 20. El més curiós de tot és que el Pons Duran fou administrador de l'ofici del celler del monestir a l'abril de 1609, just passat els fets del diumenge de Rams, tot i que amb seguretat ocupava aquest ofici des d'abans, però això no ens concorda amb una possible enemistat o pertinença al bàndol anti monestir.

S'ha de dir també que, tot i que sens caps dubte hem d'adscriure a aquest Pons Duran al bàndol dels *tremendos*, al menys molt clarament pels anys 1609 en endavant, no podem pas obviar una aspecte que se'ns evidencia en aquest estudi, i és que aquestes enemistats contra el monestir no eren eternes ni acèrrimes sinó, potser, tan sols contra l'abat o oficial baronial de torn i en moments concrets per alguna raó concreta. Així, és curiós trobar com després de les revoltes del trienni 1609-11 el Pons Duran, havent estat com

⁷⁰⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591.

⁷⁰⁹ ACA, Generalitat, Sèrie G, 225

⁷¹⁰ Família amb la qual emparentaran els seus successors.

havia estat un dels principals instigadors de la revolta, es convertirà en procurador del nou abat Guardiola l'any 1615,⁷¹¹ i també farà el paper de clavari de la vila als anys 1620 i 1621,⁷¹² tot i que la seva administració serà un tant irregular, sempre en benefici seu. Pel que fa a la seva escalada en l'escalafó social, l'any 1620 ja serà donzell, i no sembla tenir més activitat econòmica com a comerciant. En canvi, es dedicarà a l'arrendament de propietats seves, especialment masos, i viurà de rendes. L'any 1623 serà nomenat com a burgés de Perpinyà⁷¹³ i al 1633 ja hi serà mort. La seva vídua, l'Elena Duran i Descatllar, encara li sobreviurà alguns anys més.

A partir d'aquí surten molt somerament als notarians el seu fill, en Francesc Duran i Descatllar, donzell, que sabem que l'any 1650 serà arrendador dels drets de l'ofici del dispenser menor del monestir i que es ficarà en negocis, junt amb el Francesc Jerònim Mas, en l'arrendament de la farga Sagnari de Sant Martí d'Armàcies.

Finalment trobarem l'any 1654 al Jaume Duran i Descatllar,⁷¹⁴ donzell de Ripoll que, entre totes les seves possessions, constarà la del benefici de Sant Domènec de l'església del monestir de Ripoll. Aquest Jaume casarà amb una donzella de la família Guanter, família a la que havia estat associat el Pons Duran tal com hem vist, i que podria correspondre a una estratègia matrimonial planejada per consolidar la posició social i els negocis comercials. D'aquest matrimoni naixerà la Francesca Duran i Guanter. Aquesta pubilla casarà novament amb un Guanter, el també donzell Jaume Guanter, naixent d'aquests esponsalícis el Josep de Guanter i Duran, personatge que viurà a la vila al segle XVIII.

Hi ha una altra branca de la família Duran que no sabem quina relació mantindrà am les branques fins ara vistes. Pels notarians del XVIII fins al 1755 va existir un Josep Duran, aromater i candeler de cera que al 1731 arrendà per un any la imposició del dret de mercaderies, ferro, oli i lleuda que es recollia a la vila de Ripoll,⁷¹⁵ però que no sabem si té alguna cosa a veure amb aquesta família, i l'any 1750 la Ignàsia Duran i Mas, vídua

⁷¹¹ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1615

⁷¹² Càrrec escollit per l'abat.

⁷¹³ ACA, Generalitat, Sèrie G, 225.

⁷¹⁴ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1654.

⁷¹⁵ ACCE, Manual notarial del notari Manual Peraller, any 1731.

del magnífic Pau Duran, quòndam doctor en ambdós drets i burgés de Perpinyà que morí a Camprodon.⁷¹⁶

La família Duran és una altra d'aquestes que pel XVII semblen difuminar-se en la lluita contra el monestir. Si bé els mercaders Pons Duran i Antic Duran hi seran presents a les procures de 1610 per pledejar contra l'abat, no els trobarem més en aquests enfrontament contra el monestir; l'any 1653 no formarà part del consell de govern cap membre de la família Duran; tampoc hi haurà cap com a principal dins el plet de 1679-1691, ni a les ereccions consolars de 1694-98 o les bosses insaculatòries de l'any 1707. De fet, és possible pensar que aquestes famílies deixessin pas en la lluita a d'altres de noves, bé nouvingudes a la vila, bé les noves que començaren a créixer econòmicament parlant. Potser el fet d'haver-se convertit donzells feu que perderen l'interès en la lluita? O potser van focalitzar els seus interessos en d'altres llocs que res tenien a veure amb la vila de Ripoll?

Els Molner.

La família Molner, tot i tenir a un síndic de la vila per sol·licitar el segrest del monestir, segueix una evolució diferent a la resta de famílies aquí observades fins al moment, donat que no sembla que facin societats comercials ni especulin amb béns immobles. Més aviat segueixen una activitat normal en la qual compren sovint llana, draps i cuir, però no es dediquen als negocis de venda de productes acabats ni de grans. Per tant, són una mica l'excepció de les famílies capdavanteres de l'època. Semblen benestants però sense ser excessius.

Al 1534 tenim ja a l'Antoni Molner, teixidor de draps de llana i al Gabriel Mulner, paraire. El primer dels dos, tal i com hem vist, serà un dels síndics encarregats de demanar al monarca el segrest de la jurisdicció l'any 1540, cosa que ens porta a pensar que també eren reconeguts socialment dins la vila. De fet, també emparentaran amb els Duran; la Margarida Duran, filla de l'honorable Sebastià Duran, es comprometrà l'any 1536 amb el paraire Joan Mulner, fill del Gabriel Mulner abans esmentat.⁷¹⁷ Aquest ja estarà mort al 1570.

⁷¹⁶ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1750

⁷¹⁷ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536.

El teixidor Antoni Molner, casat amb Margarida, serà l'arrendador de l'ofici del celler els anys 1557-1559.⁷¹⁸ Això ens indicaria ja l'existència d'un capital econòmic gens menyspreable. En Pere Molner, també teixidor de llana, és fill seu, i l'any 1566 actuarà com a paborde de la confraria de teixidors de llana i lli de Ripoll.⁷¹⁹ També al 1574. L'any 1568 aquest Pere és nomenat campaner dels dos senys majors del monestir de Ripoll,⁷²⁰ cosa la qual seria incompatible amb un cert enfrontament contra el seu senyor baronial. Al 1570 és arrendador de la imposició de la fleca de pa i vi de la vila, i rearrenda la meitat a un altre paraire, el Bartomeu Manter.⁷²¹ Ara bé, tot i això, potser aquesta família passà per algun problema econòmic: ja vam veure amb els Duran que al 1572, a causa d'un deute, el teixidor Pere Molner li ven els seus telers al mercader Joan Duran i després aquest els hi arrenda, suposem, per tal que en puguí treballar.

És molt poc el que tornarem a veure a aquesta família al llarg dels notarians del XVII, amb un tal Pere Molner, teixidor, l'any 1600, i el Sebastià Mulner, sabater, que a la primera dècada del XVII es dedicarà a la compra de llana i venda de grans i que al 1615 i 1616 serà arrendador de l'ofici del celler del monestir junt amb el Josep Ylla i el Miquel Capdevila, famílies importants també de la vila. No tornarem a trobar més a aquesta família ni a les procures judicials pel plet de finals de segle, ni a les borses insaculatòries de 1707 ni als notarians fins l'any 1755.

Els Vasia o Vazia

A la nostra recerca ens destaca la família Vasia a causa dels fets de 1609-10, moment en el qual, entre d'altres provocacions, en Vicenç Vazia, notari de la vila de Ripoll, agafà i se'n portà a casa seva documents i escriptures del monestir, com ara capbreus, fent perillar amb això la renda del senyor baronial i la legitimitat de la seva pròpia senyoria si aquesta documentació desapareixia o era destruïda.⁷²² El seu enfrontament clarament obert contra l'abat i monestir de santa Maria de Ripoll comportà el seu violent final assassinat a mans d'un criat de l'abat. Sens dubte, això és una prova més que clara de l'adscripció d'aquest personatge al bàndol dels homes de la vila o *tremendos*.

⁷¹⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561-1562

⁷¹⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566

⁷²⁰ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1568-1569

⁷²¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1570-1571

⁷²² ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485

Els Vasia eren una família d'origen francès, del lloc de Llimós, diòcesi de Carcassona i bisbat de Pàmies. En Guillem Vasia, baster, fou el primer en arribar a Ripoll, constatant la seva existència l'any 1536.⁷²³ Vuit anys més tard casarà amb una neboda d'en Pere Caperera àlies Vilardevó, dels Vilardevó que ja vam veure al XV com a capdavanters de la lluita remença i per a la reversió a la corona de la vila de Ripoll que, a més de tenir un mas amb el seu nom, eren mercaders. Aquest matrimoni tindrà dos fills que haguem pogut localitzar, en Jaume Vasia, que també serà baster, i el Pere Vasia, que serà sastre calceter. Seran aquest fill els que començaran a créixer social i econòmicament dins la vila de Ripoll.

Pel que fa al Pere Vasia, calceter de la vila de Ripoll, l'any 1584 actuarà com a baciner del bací de Santa Maria del monestir de Ripoll. Prestarà diners comprant censals morts, alguns immobles, i vendrà el producte del seu treball (per exemple greguesques i calces de burell amb butxaques i rivets), però també mercadejarà amb grans i saques de llana.

El seu germà Jaume Vasia comprarà sovint cases i terres a carta de gràcia. Fou botiguer de blats de la comuna l'any 1580⁷²⁴ i arrendador de tots els béns i drets de la baronia de la Portella junt amb el Vicenç Ylla al 1581,⁷²⁵ cosa que ens indica ja l'existència d'un bon capital econòmic. Al 1584 fa una mena de societat amb altres dos basters, el Joan Grandolí i l'Antoni Beyina, amb els quals arrendà per 2 anys una casa amb corredor i una bassa, penso que per tal d'exercir l'ofici de baster. Com a persona principal de la vila, l'any 1586 fou un dels síndics nomenats pels homes de la vila per a tractar el tema de les obres del pont del Freser i, de fet, aquesta any era clavari de la Comuna.⁷²⁶ Aquest mateix any compra el mas Vilardevó de la família de la seva mare, convertint-se en propietari útil del mas esmentat, tot i que sabem que tenia d'altres masos. Al 1589 serà el procurador general en exercici de tota la baronia de Sant Jaume de Frontanyà.⁷²⁷ L'any 1591-92 tornarà a ser arrendador de l'ofici del celler del monestir⁷²⁸ i formarà part dels obrers de la parroquial de Sant Pere de Ripoll. És a partir de l'any 1592 que comença a invertir en la compra de grans quantitats d'ovelles. L'any 1594 ja hi serà

⁷²³ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536

⁷²⁴ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1580

⁷²⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1581

⁷²⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586

⁷²⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1589

⁷²⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1592

mort, però sens dubte es pot dir d'aquest personatge que va acumular un bon capital econòmic, ascendint sens cap dubte en l'escala social de la vila. Probablement per això el pas més lògic fou que algun dels seus descendents estudiés un art liberal, camí de l'ascens social i d'acord amb l'estatus econòmic adquirit. D'aquí que el seu fill, en Vicens Vasia, aquell personatge que s'atreuís a enfrontar-se a l'abat i que, com a conseqüència, fou assassinat, fos notari de la vila de Ripoll amb casa a la plaça de Sant Eudald.⁷²⁹

Sabem que, com a mínim, exercí de notari del convent de Santa Maria de Ripoll des del 1595 fins a l'agost de 1609,⁷³⁰ exercí com a procurador del paborde d'Àger al 1605 i com a arrendador dels drets de la cambreria del monestir.⁷³¹ Per tant, en un principi les seves relacions amb el monestir no eren dolentes. Ans el contrari; igual que el seu pare, es beneficià dels arrendaments dels drets del monestir. Tot i així, en Vicenç Vasia s'enfrontà al monestir i s'emportà tots els capbreus i documentació que podia arribar a perjudicar al monestir com a senyor baronial. Però en Vasia va pagar cara la seva gosadia, i fou assassinat l'any 1610.

És curiós constatar que després de la seva mort la seva dona es dedicarà molt activament a la venda de grans, i el seu fill, en Gabriel Vasia, es convertirà en jutge de l'abadiat l'any 1634 i fins l'any 1669, càrrec que recordem que escollien l'abat i monestir. Vet aquí la contradicció. Aquesta família ens resulta curiosa perquè si bé sabem feiaentment que a principis del segle XVII lluitaren obertament contra el monestir, al XVI estigué molt lligada a aquest amb l'ocupació de diferents càrrecs i arrendaments. I, el més xocant encara, és que després de l'assassinat del Vasia l'any 1610 per ordre de l'abat, la seva família continuarà al servei del monestir. Per tant, igual que en el cas dels Duran, els Vasia constitueixen una d'aquelles famílies contradictòries en la seva adscripció a un o altre bàndol en lluita. De fet, cap Vasia no ocuparà cap càrrec al consell de govern erigit al 1653. Tampoc a les reunions de caps de casa de 1679, ni a les procures, ni als governs consulars de 1694-98. Finalment, tampoc no apareixeran pas als notariais del segle XVIII fins al 1755.

Els Llaguna, Leguna o Laguna.

⁷²⁹ ACCE, Manual notarial del notari Tintoret, any 1608

⁷³⁰ ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1612

⁷³¹ ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1605

L'anàlisi dels Llaguna en aquest apartat respon al paper que aquesta família va jugar durant els disturbis de 1609-11, que a priori la posa com a candidata del bàndol dels homes de la vila i contra el monestir. No obstant, confirmarem també certes contradiccions en aquesta família, en trobar-la ocupant càrrecs baronials.

Aquesta nissaga provenia de la terra del Capcir, vegueria del Conflent, i tenien propietats que estaven sota directe domini del paborde major del monestir de Sant Miquel de Cuixà. Tot indica que alguns Laguna es quedaren a Puigcerdà, per exemple, el mercader, Joan Laguna. No obstant, una branca d'aquesta família viurà a Ripoll i així, l'any 1502-03, ja en detectem a un Berenguer Laguna, mercader de Ripoll,⁷³² personatge que suposem ja d'una alta posició si atenem a les persones que agafarà com a marmessors testamentaris seus: els magnífics Damià Descatllar, militar de la vila de Ripoll, Pere Cadell, donzell de la vila de Sant Joan de les Abadesses, Pere Anglada, jutge de la vila de Puigcerdà, Joan Laguna, fill de la seva dona Antònia, Arnau Bojons, mercader de Ripoll i Joan Moxo de la vila de Puigcerdà, cunyat seu.

Ara bé, qui ens dona més pistes del seu origen és el Pere Laguna, mercader de Ripoll, senyor útil i propietari del mas anomenat de la Laguna a la terra del Capcir, vegueria del Conflent, tot i que ell viu i està domiciliat a Ripoll. El seu arrelament a la terra ripollesa, però, no era recent, atès que li pertanyien també un seguit de masos de les parròquies ripolleses de Sant Quintí de Puigrodó i Sant Pere d'Aüira.⁷³³ Aquests masos havien estat establerts per l'almoïner del monestir de Ripoll, en Rafael Sampsó, al pare de dit Pere Laguna, anomenat Joan Laguna, d'ofici notari, als anys 1506 i 1507.⁷³⁴

Aquest Pere Laguna, que ja hem dit que era mercader, tenia un germà, en Francesc Laguna, que era botiguer d'una adrogueria o adroguer, negoci molt rentable. L'any 1566 serà nomenat obrer de la parroquial de Sant Pere de Ripoll⁷³⁵ pel prior Narcís Amalric i, que sapiguem com a mínim, serà clavari de la vila i universitat de Ripoll des del 1562 fins al 1569, ofici que no hem d'oblidar que escollia l'abat al seu lliure albir i pel temps que bonament volgués, atès que era un càrrec no regulat. Per tant, podríem entendre que en Llaguna era del seu bàndol, tot i que també manté relacions comercials

⁷³² ACRI, Manual notarial del notari Joan Mayans, any 1502-1503.

⁷³³ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536

⁷³⁴ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536

⁷³⁵ Continuarà sent-ho l'any 1586.

amb personatges del bàndol de la vila com els Duran. Per posar un exemple, l'any 1569 en Francesc nomenarà procurador seu al mercader Sebastià Duran.⁷³⁶ Per tant, igual que en el cas dels Bojons, o inclòs dels mateixos Duran, no estava clara la frontera entre pertànyer a un bàndol o un altre. L'any 1573 l'adroguer serà administrador del nou hospital de la vila.

Un dels seus fills amb l'Eulàlia, l'Antoni Joan, casarà amb l'Anna Jover, filla d'un mercader de Puigcerdà, per tant, es veu que es mantenen els llaços i contactes amb aquesta terra, seguint, a més, polítiques matrimonials favorables als seus interessos, i d'aquesta unió naixerà el Pau Llaguna. L'Antoni Joan serà paraire i mercader. De fet, no podem oblidar que va establir societat comercial amb els germans Sebastià i Joan Duran, amb els quals principalment es dedicarà a la venda de teixits i amb els que arrendarà els drets del General. A més, la relació passarà a ser familiar en tant que el seu fill Pau casarà més endavant amb la filla del Joan Duran.⁷³⁷ Al 1575 serà regent de la batllia de Ripoll, tot i que el batlle serà el seu nebot. I l'any 1592 com a arrendador de tots els censos, fruits, rèdits, tasques, primícies i d'altres drets de l'ofici de la sagristia major del monestir de Ripoll.⁷³⁸

El seu nebot, el menor de dies Pere Leguna, fill del mercader Pere Leguna del que parlàvem al principi i que tenia masos al lloc de la Lleguna –diòcesi d'Elna, al Conflent-, a més de convertir-se en procurador seu per a alguns negocis, serà arrendador d'un benefici al monestir de Santa Maria Laportella l'any 1569.⁷³⁹ Aquest nebot, d'ofici paraire, exercirà ja com a batlle de la vila de Ripoll l'any 1573.⁷⁴⁰ Continua sent-ho al 76. I fou un dels pabordes de la confraria dels paraires de Ripoll aquest any. A més, al 87 serà comprador de la botiga de blats del comú o comuna.

S'ha de dir que els Laguna tenien una posició bona en el conjunt de la població ripollesa, i així estaven considerats, donat que estigueren sempre entre els síndics,

⁷³⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1569

⁷³⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1594

⁷³⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1592

⁷³⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1569

⁷⁴⁰ Tot i que no podem oblidar que es tractava en realitat del càrrec de regent de la Batllia, escollit pel Batlle natural de la vila, del qual actualment desconeixem la seva posició respecte a les simpaties a favor o en contra del monestir.

procuradors i actors dels homes de la vila en diferents afers relacionats amb la vila, tals com la construcció d'una nova font o la reedificació del pont del Freser. Aquest és el cas tant de l'Antoni Joan com del Pere Llaguna.⁷⁴¹

Al 1587 detectem per primer cop l'existència d'un tal Gaspar Llaguna, apotecari de la vila, de qui desconeixem exactament de qui era fill. Aquest Llaguna, a banda del seu negoci de medicines, es dedicà a la compra i venda de llana, ovelles, grans i mercaderia en general, aprofitant les oportunitats de negoci i diversificant els seus ingressos com feien molts a l'època, encara que mai fos anomenat mercader. A més, al 1600 fou arrendador, per 3 anys, de tots els drets de l'ofici de la dispensa menor del monestir de Ripoll,⁷⁴² i aquest mateix any farà de tutors i curador de la vídua i els fills del magnífic Joan Boyons, burgés de la vila de Ripoll, cosa que ens ajuda a veure per on anaven els seus llaços clientelars, que semblen unir-se entre totes les famílies fins ara vistes.

Fins aquí podria semblar que aquesta família res tenia en contra del monestir: havien vingut de terres del monestir de Sant Miquel de Cuixà per quedar-se aquí, segurament per les noves oportunitats econòmiques que la vila oferia en aquest segle XVI i, de la mateixa manera que la resta de famílies estudiades fins ara, escalaren socialment dins la vila, acumulant uns ingressos gens menyspreables. Ara bé, al segle XVII les coses canviaran, sent aquesta família, tal com hem vist, una de les principals opositores i provocadores de les revoltes del trienni 1609-1611. Això tampoc els afectarà posteriorment en els seus negocis. L'any 1616 el pare Antoni Llaguna rearrendà als arrendadors dels drets de l'ofici del celler la part dels drets corresponents al lloc de Grexer. Però també com a pare i botiguer de teles el trobarem quatre anys més tard com a tauler de la Diputació del General a Ripoll l'any 1620. Com a tal, es veu que *“hauria delinquit en son ofici per no haver fet sotaescriure molts despatxos (...) contradint el capítol 74 i 75 de les Corts de 1599”* durant el segon semestre de 1618.⁷⁴³ Sabem que aquest pare arrendarà per dos anys una casa propietat seva reservant-se per a si mateix la cambra que donava a la plaça del Mercadal *“per a tenir els encunys y*

⁷⁴¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1584 i ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586.

⁷⁴² ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1600

⁷⁴³ ACA, Generalitat, Sèrie VG, 218, 189-231

Taula del General , i la botiga per a obrar llana”.⁷⁴⁴ Sens dubte, la plaça del Mercadal era un lloc propici per a aquestes qüestions.

L’Antoni Llaguna tindrà un fill, en Pere Llaguna, que serà candeler de cera i que, junt amb l’argenter ripollès Rafael Manter,⁷⁴⁵ arrendaran les rendes i els drets del comte de Vallfogona.⁷⁴⁶ Però també comprarà en solitari ferro, per tant, diversificarà el seu negoci per a obtenir guanys d’un mercat que en breu, tal i com ja hem vist, començarà a créixer.

Al llarg d’aquest XVII en trobarem també a d’altres membres de la família Llaguna, tots implicats d’una o altra manera en els negocis de la llana i la draperia independentment del seu ofici. Un exemple en seria el Francesc Llaguna, apotecari, que tant comprarà ramats d’ovelles com vendrà draps; o el Pau i l’Antoni Joan Llaguna, pare i fill, que a la dècada dels 20 es dedicaran a la venda de draperia vària.

De la importància o honorabilitat que aquesta família hauria adquirit a la vila de Ripoll ens pot servir de mostra el consell de govern municipal que es creà a l’any 1653. En ell estaran com a consellers el magnífic Gaspar Llaguna, farmacèutic, el candeler de cera Pere Llaguna i l’adroguer Sebastià Llaguna. A més, també estarà l’apotecari Matia Llorens, casat també amb una Llaguna, l’Eudalda, filla del també apotecari Francesc Llaguna.⁷⁴⁷ Tots quatre com a membres del consell erigit suposadament d’acord amb un privilegi. Això significà sens dubte als Llaguna com a gent d’importància social i econòmica dins la vila de Ripoll.

L’any 1660 el botiguer de draps Antoni Joan Llaguna junt amb el Joan Duran eren bolladors de la Diputació del General a la vila de Ripoll, tenint ambdós “*la bolla y tenalla*” i sent “*companys en la bolla y també tenen botiga de draps y teles*”.⁷⁴⁸ Però aquesta associació entre els Llaguna i els Duran no serà nova atès que en crearan d’altres: la societat comercial creada entre el mercader Pau Llaguna i el mercader Joan

⁷⁴⁴ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1620

⁷⁴⁵ Sembla que és el mateix Rafael Manter que actuà de batlle de la vila nomenat per l’abat l’any 1609, o potser un fill seu amb el mateix nom.

⁷⁴⁶ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K8, any 1629

⁷⁴⁷ Veure ACRI, protocols notariais del notari Onofre Pont, Sign. K25, any 1653

⁷⁴⁸ ACA, Generalitat, Volums, Sèrie VG, núm. 14/1-26

Duran, socis i companys en una botiga de vende de draps l'any 1603, o entre l'Antic Duran i el Pau Llaguna l'any 1607.

Malauradament, la presència d'aquesta família als notarians s'anirà diluint cap a mitjans de segle, per trobar únicament a un tal Eudald Llaguna, passamaner, dins les procures signades pels homes de la vila per pledejar contra l'abat l'any 1678 i un altre cop l'any 1684,⁷⁴⁹ perdent-los definitivament la pista. Ni tan sols estaran entre els síndics escollits pels homes de la vila en el plet de finals de segle contra el monestir⁷⁵⁰ ni a les borses insaculatòries de l'any 1707. Tampoc als notarians del segle XVIII fins l'any 1755.

La guerra dels Segadors sens dubte va provocar a la vila de Ripoll un canvi no sols econòmic, amb el creixement definitiu de la indústria de les armes de foc en detriment de la indústria drapera, sinó que també es produirà a la vila un canvi social, de relleu de les famílies que s'enfrontaren a l'abat i monestir.

Hem vist que moltes de les famílies del bàndol dels homes de la vila al segle XVI i principis del XVII van tenir aproximadament una evolució similar, amb major o menor fortuna sorgiren de la indústria drapera, es convertiren en mercaders, invertiren en béns immobles, crearen companyies comercials, sorgiren advocats, metges o apotecaris, alguns aconseguiren el títol de burgés i alguns altres fins i tot el de donzell. Però en general aquestes famílies més tard o més d'hora acaben desapareixent del panorama ripollès en aquest segle XVII o, al menys, del front de lluita contra el baró. Per contra, observem l'existència de noves famílies que protagonitzaran el relleu en la lluita contra el monestir a través de les ja sabudes vies de dret i de fet.

Potser les persones d'aquesta època que més clar tenim que estaven en contra del monestir eren aquelles que formaren part del consell de govern il·legal que tingué lloc des del 1694 fins al 1698, com també aquelles que formaren part del consolat de 1707. Així, doncs, passem a veure a alguns d'aquests membres.

En Diego Albanell, apotecari, cònsol primer

⁷⁴⁹ Veure ACRI, Sign. 415. “*Die vigesima septima mensis Junuarii (1678) (...) Ego Bernardus Girautell...*” (Antiga sign. AB, 28) i ACRI, Sign. 415/4, “Notes de procures fetes pel notari Onofre Pont” (1684)

⁷⁵⁰ ACA, Reial Audiència, Plets civils, 13846

No és molt el que podem dir d'aquest personatge. Sabem que, com a artista, serà nomenat cònsol primer fins que renunciarà al càrrec al setembre de 1694 potser per por a possibles represàlies per part del virrei. Pel que fa a la seva família, no hem detectat cap Albanell a la vila de Ripoll abans del segle XVII, i el primer –que suposadament podria ser pare seu- és un assaonador de pells. Al Diego Albanell l'observem per primer cop l'any 1677, just quan comença a moure's el plet contra el monestir. Potser el factor més curiós d'aquest personatge és que es casà amb la vídua d'en Gaspar Llaguna, relacionant a aquesta família amb aquella nissaga que ja hem vista. L'altre aspecte que ens crida l'atenció d'aquest personatge és precisament el fet que els Albanell són uns nouvinguts a la vila de Ripoll i, no obstant, ja s'atreveixen a enfrontar-se a l'abat.

En Joan Saguí, ferrer, cònsol segon

En Joan Saguí és un personatge que jugarà un paper molt important en la lluita contra el monestir, no sabem si, potser, emparat sota la protecció de la Inquisició, de la qual n'era familiar i algutzir. Aquest tema dels familiars de la Inquisició era molt significatiu a l'època, atès que era un càrrec molt cobejat per la gran quantitat d'exempcions i privilegis que aquests tenien, entre ells, els privilegis jurisdiccionals. Aquests últims els garantia certa llibertat i independència en no estar subjectes a la justícia civil ordinària ni, en aquest cas, a la de l'abat.⁷⁵¹ Aquest personatge serà un dels síndics escollits l'any 1679 per a representar els homes de la vila en el plet contra el monestir,⁷⁵² però també serà el procurador dels homes de la vila en les negociacions que entre els anys 1705 i 1706 es portaran a terme a Barcelona amb l'arxiduc Carles d'Àustria per tal d'aconseguir d'ell la gràcia d'un municipi consolar,⁷⁵³ fructificant les negociacions per ell portades a terme. Això li costarà sovint el patir represàlies per part dels oficials baronials.⁷⁵⁴

⁷⁵¹ Sobre els familiars de la Inquisició és interessant consultar l'article de CERRILLO CRUZ, Gonzalo "Aproximación al estatuto jurídico de los familiares de la Inquisición española" *Manuscrits 17*, UAB, Barcelona, 1999

⁷⁵² ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

⁷⁵³ ACRI, Sign 418/2. Text escrit al marge del text imprès.

⁷⁵⁴ El 1683 el manyà Joan Saguí es queixà que el batlle de l'abat, a instància de l'arrendador dels drets i mercaderies, li havia tret i retingut un carregament de 27 canons llargs que li pertanyien. L'excusa era l'obligació que aquells oficials abacials deien que en Saguí tenia de pagar els drets d'aquell carregament. No obstant, segons el Saguí, no ho havia de fer, ja que estava exempt de tota jurisdicció en ser familiar

Familiarment no coneixem a cap Saguí a la vila de Ripoll fins l'any 1588 en que visqué un Antoni Seguí, àlies Rossinyol, esqueller i oriünd de la diòcesi d'Elet.⁷⁵⁵ Pel XVII el serraller i panyetaire Joan Seguí tingué cert èxit en la seva feina, i pensem que tenia un taller gran a jutjar pel número d'aprenents que acollirà: 7 des de l'any 1662 fins al 1673.⁷⁵⁶ Al 1662 serà escollit sobreposat de la confraria de Sant Eloi, Sant Josep i Sant Antoni, de l'església de sant Eudald, i al 1669 també és paborde de la confraria de la Mare de Déu de la Pietat, de la parroquial de Sant Pere de Ripoll, junt amb Joan Claret i el prevere Atanasi Alias, clavetaire. El 1674 el Joan saguí, serraller de Ripoll, serà obrer de sant Eudald.

Aquesta família, gràcies al comerç, acabarà ascendint un esgraó més, fent la seva incursió al món dels oficis liberals i aplicant polítiques matrimonials adequades amb aquesta finalitat. Així, ja al segle XVIII, el Benet Saguí i Deop, cirurgia i comerciant de la vila de Ripoll –podem suposar que era el fill del Joan Saguí que havia emparentat amb els pedrenyalers ripollesos Deop?- i el seu fill, del mateix nom, esdevindrà doctor en ambdós drets, casant-se l'any 1753 amb la filla d'un doctor en medicina de la ciutat de Berga.⁷⁵⁷

En Josep Molas, canoner, cònsol tercer

El canoner Josep Molas en fou cònsol tercer a la constitució consolar de 1694. La família Molas és també una d'aquelles famílies que descobrim per primer cop al segle XVII i que es dedicaran també a la creixent manufactura del treball del ferro. El primer Molas que observem és un traginer, en Giralt Molas, l'any 1609, i set any més tard, al 1616, el ferrer Joan Molas. L'any 1632 aquest últim estigué associat amb dos serrallers més –amb en Desert àlies Trinxaire i amb un tal Spona- rebent del monestir de Ripoll en establiment un tornall d'esmolar i barrinar canons situat al costat del riu Freser, junt amb la servitud de l'aigua del rec del l'almoïna per fer anar dit tornall.⁷⁵⁸ A canvi, entre

del Sant Ofici. L'arrendador de drets i mercaderies al·legava que si en Saguí no volia pagar havia de demostrar que el carregament era seu. Tot plegat és un exemple de la pressió que els oficials baronials devien exercir sobre els homes de la vila que s'atrevien a enfrontar-se a l'abat, com a represàlia. Veure ACRI, Sign. 415/4

⁷⁵⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1588

⁷⁵⁶ Veure a ACRI els protocols notariais del notari Onofre Pont des de la signatura K28 fins la K39.

⁷⁵⁷ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1753.

⁷⁵⁸ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K10, any 1632.

d'altres coses, haurien de pagar un cens d'un ducat anual –el Molas 6 rals i els altres dos serrallers junts altres 6 rals.

A la dècada dels 30 hi haurà un altre Molas,⁷⁵⁹ el Francesc Molas, desconeixem quin parentiu tenia amb el Joan Molas que acabem de veure però l'evolució fou molt similar; al 1634 el Jerònim Toralles, mestre de cases de Ripoll, li arrendava un tornall per esmolar o barrinar canons que tenia rere el molí de l'Arquet, donant-li facultat per a que pogués construir aquell, i tot a canvi de 13 rals de cens que havia de pagar per Sant Bartomeu, començant l'any 1635.⁷⁶⁰

Aquest Francesc Molas serà un dels beneficiats de la demanda d'armes per a la guerra, donat que vengué diversos canons de mosquet a Barcelona, a la Diputació del General, durant els anys 1637 i 1638. Alguns dels seus socis en aquestes vendes seran l'Eudald Armengol, el Benet Spona i el Joan Rimola.⁷⁶¹ Aquests negocis i la guerra no l'impediren l'any 1650 ocupar el càrrec de comprador de la botiga de grans de Ripoll,⁷⁶² i és molt possible que sigui el mateix Francesc Molas, canoner, que formarà part del consell de govern que es creà a la vila de Ripoll l'any 1653.⁷⁶³ Al 1663 ja hi serà mort.

L'any 1638 hi hagué un altre Molas, el Pere Molas, també canoner de Ripoll, pensem que fill del Francesc Molas esmentat. Aquest Pere Molas continuà amb el negoci familiar i sabem que aquest any rebé en establiment de la família Gombàs un lloc per a barrinar canons⁷⁶⁴ i per dos anys arrendà a la Magdalena Rimolas, vídua de Joan Rimolas, daguer de Ripoll, els tornalls de barrinar canons, “*lo dret i lo pla*” que tenia el seu marit, donant-li les mateixes forsses tenia en Rimolas, per 6 lliures l'any.⁷⁶⁵ Sabem que al 1665 el Pere Molas ja viu a Olot

Al 1652 descobrim a un altre Molas, el Miquel Molas, clavetaire de Ripoll, casat amb Elena Gasch.

⁷⁵⁹ Potser fill del Josep Molas?

⁷⁶⁰ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K12, any 1634

⁷⁶¹ ACA, Generalitat, G99.

⁷⁶² ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K22, any 1650

⁷⁶³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K25, any 1653

⁷⁶⁴ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K16, any 1638

⁷⁶⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K24, any 1652

A mesura que avança el segle XVII observem a dos membres més d'aquesta família. Gens casualment, tots dedicats a l'ofici de les armes de foc. Així, d'una banda, l'any 1667 tenim al Macià Molas, canoner de Ripoll, casat amb Maria, filla del Jacint Jordana, sabater de Ripoll. De l'altra banda el Josep Molas, síndic del plet de 1679 i cònsol tercer del consell de govern de l'any 1694, fill del canoner Francesc Molas, aquell que havia venut armes a la Diputació del General durant la guerra de Separació.

A aquest Josep Molas li anaren les coses prou bé donat que a banda de comprar una enclusa de ferro de pes de 2 quintars 3 roves i mitja de pes per 12 dobles d'or, tindrà diversos aprenents. L'any 1683 haurà de renunciar al tornall de barrinar canons de ferro que el seu pare tenia al rec del molí fariner de l'ofici de l'Almoina del monestir de Ripoll per trobar-se en molt mal estat –no sabem si a causa de les destrosses que feren els francesos- i haver de pagar a canvi “*desmaciats censos*”.⁷⁶⁶ Al llibre de compliment Pasqual de l'any 1694 vivia al Molí de l'Arquet, amb la seva dona Marianna, una donzella anomenada Justa, el seu fill Francesc Molas i un aprenent anomenat Joan.

Pel que fa al segle XVIII, trobarem al fill del Josep Molas, el també canoner Francesc Molas, l'any 1737.⁷⁶⁷ Aquest personatge estarà casat amb l'Eudalda i tindrà un fill que en serà prevere, l'Eudald Molas. Aquest, l'any 1738, nomenarà procuradors seus a Josep Molas, negociant, i a Narcís Molas, panyetaire, ambdós ciutadans de Barcelona.⁷⁶⁸ cosa la qual ens farà pensar en que aquesta família encara, mantindrà negocis amb la ciutat comtal.

Tots els membres d'aquesta nissaga es dedicaran al treball del ferro, i especialment al de les armes de foc, començant amb aquests oficis a la vila ripollesa al segle XVII, fent negocis ja al 1637-38 amb la ciutat de Barcelona, ciutat amb la qual continuaran negociant al segle XVIII diversos dels seus membres.

Els Deop

La família Deop és una nissaga ripollesa de pedrenyalers les armes dels quals van arribar a cobrar una gran importància per la seva qualitat al segle XVIII. Els seus orígens, com la resta de famílies aquí estudiades fins al moment, són humils.

⁷⁶⁶ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, Sign. K46, any 1683

⁷⁶⁷ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1737

⁷⁶⁸ Germans seus? Potser cosins? Veure ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1738

Immigrants d'origen francès, al 1566 treballarà a la vila el Pierre Deop, serraller,⁷⁶⁹ que ja ostentarà el sobrenom d'honorable l'any 1587.

Ara al 1694 tenim implicats a dos germans en la lluita contra el monestir. D'una banda al Josep Deop, que exercirà com a clavari de la vila. De l'altre, al negociant Rafael Deop

D'aquest Josep Deop que serà clavari de la vila, sabem que era serraller o pedrenyaler, però a penes tenim informació d'ell pel XVII, tret que una filla seva, l'Elena Deop, casarà amb el sabater Bernat Font de Ripoll. Les fonts amb les que comptem actualment no ens permeten saber si aquest Josep Deop és el mateix que formarà part del consell de govern que es formà també l'any 1653, o potser algun successor seu. El problema d'aquest personatge és que pel segle XVIII als notarians detectem diversos personatges amb el mateix nom i cognom, amb la problemàtica que això comporta tal i com ja hem vist i continuarem veient all llarg d'aquest treball.

Del negociant Rafael Deop sí que en tenim més informació. Pedrenyaler i posteriorment negociant, administrador de l'hospital dels pobres malalts en la capella de Nostra Senyora de Gràcia fora murs ja al 1661.⁷⁷⁰ També ell, o un fill seu, ho serà al 22 de maig de 1695. Procurador de la confraria de Sant Eloi a Barcelona per a lites i causes al 1665.⁷⁷¹ Al 1669 serà també un dels administradors de la causa pia per a donzelles dels mestres confreres de dita confraria.⁷⁷² També fou un dels administradors de la confraria de Sant Eloy. Al 1666 fou administrador de la causa pia de la confraria de Sant Eudald i al 1673 administrador i paborde d'aquesta confraria.⁷⁷³

A banda de la seva feina com a pedrenyaler, com a possessor de diversos masos a Sant Martí d'Ogassa (Bellet, Cunillsec, Negre) arrendà al llarg dels anys a diversos pagesos cobrant a canvi rendes i altres beneficis, masos que havia comprat a carta de gràcia a un

⁷⁶⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566.

⁷⁷⁰ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K27, any 1661

⁷⁷¹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K31, any 1665

⁷⁷² ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K35, any 1669

⁷⁷³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K32, any 1666 i ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K39, any 1673

mercader de Sant Joan de les Abadesses l'any 1658, i que al 1667 li revén a canvi d'un censal per valor de 100 lliures.⁷⁷⁴

El Rafael Deop també arrendà totes les rendes que l'obtenint de l'ofici de l'almoïna rebia a la Vall de Ribes i plana de Cerdanya al 1665.⁷⁷⁵ Així mateix, l'arrendador de l'ofici del celler li havia rearrendat tots els censos en espècies que l'ofici del celler rebia a Sant Sadurní de Noya i Santa Maria de les Lloses al 1665 i 1666. I, el que més ens xoca, si es tracta del mateix Rafael Deop, és que l'any 1686 havia actuat com a testimoni de la part de l'abat en el plet que la vila havia interposat contra el monestir l'any 1678. Per tant, fins aquí, podria semblar-nos que clarament pertanyia al bàndol del monestir. No obstant, va desafiar obertament a l'abat i monestir de Ripoll formant part d'un consell de govern il·legal l'any 1694, i fou un dels síndics de la vila que hagueren de pagar la multa dels 800 doblons d'or que havien de pagar al novembre de 1698 per haver gosat crear aquest consell de govern. Però, a més, l'any 1707 hi serà també dins la bossa insaculatòria de jurat major per formar part del consell de govern el privilegi del qual havia concedit l'arxiduc Carles d'Àustria,⁷⁷⁶ i recordem que aquest havia depurat les borses d'aquelles persones contràries a la seva causa (és a dir, dins la vila de Ripoll el bàndol promonestir). Per tant, amb aquest personatge, observem una gran contradicció pel que fa al bàndol que ocupava.

A partir del segle XVIII hi ha un seguit de membres d'aquesta família, tots dedicats a l'ofici de les armes de foc, alguns a Ripoll, altres a Barcelona, tret del Josep Deop, prevere de la confraria de Sant Pere de Ripoll. Actualment resulta complicat entendre quin era el parentiu entre ells. D'una banda, l'any 1720 un Josep Deop, manyà, actuava de mostassaf de la vila nomenat per l'abat.⁷⁷⁷ Podria tractar-se del mateix Josep Deop que exercí com a batlle de la vila escollit per l'abat com a mínim des de l'any 1731 fins

⁷⁷⁴ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign k33, any 1667

⁷⁷⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign K31, any 1665

⁷⁷⁶ ACRI, Sign 752 (Antiga H1) Llibre d'acords de la Comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere de Ripoll.

⁷⁷⁷ ACRI, Sign. 759 (antic F4), *Llibres de notes del Dr. Joseph Tutllo, prevere*, 11 de juliol de 1720

al 1753.⁷⁷⁸ Això ja ens indicaria una monopolització del càrrec de, mínim, vint-i-dos anys, i una lleialtat clara a l'abat i monestir.

D'altra banda, al 1741 un Josep Deop, serraller, pare d'un altre serraller anomenat Eudald Deop, serà el manyà que s'encarregaria de la fabricació de la balustrada de ferro del monestir de Sant Martí de Banyoles l'any 1744 i potser és la mateixa persona que al 1747 casarà amb una membre de la família Llaguna.⁷⁷⁹ Aquest Eudald Deop no sembla ser el mateix que, també panyetaire, viurà a la ciutat de Barcelona i que tindrà un germà del mateix ofici a Ripoll, el Josep Deop. Potser el batlle de la vila de Ripoll ja esmentat? Però aquest any hi ha un altre Josep Deop, també serraller, fill del difunt serraller de nom homònim, potser el que ja sabem que hi es mort l'any 1737, la vídua del qual, l'Elisabet Deop, casa la filla Maria amb un artesà de Barcelona l'any 1738, fent de mitjancer en les negociacions matrimonials el seu fill Eudald Deop, també serraller però que viu ja a la ciutat de Barcelona.⁷⁸⁰

Però la família amb noms i cognoms homònims no acabaria aquí durant aquesta primera meitat de segle, donada l'existència l'any 1747 dels capítols matrimonials del panyetaire Agustí Deop, fill del quòndam manyà Agustí Deop, amb Elena Sala i Canivell. L'any 1754 a Ripoll viurà un altre membre de la família Deop, en Francesc, del mateix ofici que els anteriors.

Per tant, a banda del que pogués arribar a créixer aquesta família al llarg de mig segle, el que queda clar és que enterament es dedicaren a l'ofici de les armes de foc, amb contactes assidus entre Ripoll i Barcelona i amb polítiques matrimonials potser encaminades també a aquesta finalitat. Ara bé, sens cap dubte, la contradicció existia: amb membres militant en el bàndol dels homes de la vila, i amb membres clarament promonestir, com podem afirmar la participació de la família Deop en un sol bàndol?

Els Portusach

Ara al 1694 tenim implicats a dos germans en la lluita contra el monestir. D'una banda el Rafael Portusach, i de l'altre, el Miquel Portusach.

⁷⁷⁸ Veure llibres notariais de ACCE, Manual notarial del notari Marià Peraller, any 1731 i ACCE, Manuals notariais del notari Josep Antoni Ylla pels anys 1751 i 1753.

⁷⁷⁹ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1747

⁷⁸⁰ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1738

La família Portusach ens apareix per primera vegada a la vila de Ripoll l'any 1544 associada al negoci de la construcció.⁷⁸¹ També destaquen perquè, d'entre els menestrals vistos fins ara que formaren part del govern consolar de 1694-1698, no es dedicaren a la indústria del ferro, els claus o les armes de foc com les famílies que hem vist fins ara, sinó que encara es dedicaran a la draperia. Per tant, podem afirmar que el canvi del motor econòmic de la vila –de la fabricació i comercialització de draps de llana a la de les armes de foc i claus– no comportà necessàriament el motiu del relleu familiar en la lluita contra el monestir. Passem a veure als dos consellers que aquesta família aportà a aquest consolat.

El Rafael Portusach, sastre de la vila de Ripoll, serà el fill i hereu d'un altre Rafael Portusach, també sastre de la vila. Casat amb Estasia Cubines, al 1673 serà paborde de la confraria de Santa Magdalena, càrrec que continuà ocupant l'any 1683.⁷⁸² Fou síndic i representant dels homes de la vila de Ripoll al plet de 1678-91,⁷⁸³ però és que fou un dels introductors del plet l'any 1678 junt amb el canoner Josep Molas en Pons Germà i, de fet, l'any 1680 serà nomenat procurador per a manllevar de la taula i banc qualsevol diner que fos necessaris per a pagar despeses del plet.⁷⁸⁴

Seguint l'estela dels menestrals enriquits del segle anterior i aquest segle, l'any 1680 s'associarà amb en Puig i amb en Tutllo per arrendar per tres anys el dret de primícia dels fruits de tota la parròquia i sufragània de la Mare de Déu de Tramolosa, i els carnalatsges, llegums i cànems que es recol·lectarien pel rector de Sant Martí de Vinyoles.

A aquest Rafael Portusach li coneixem dos fills. D'una banda l'Esperança, a la que casarà amb en Josep Puig, adroguer de Ripoll. D'altra, serà pare d'un altre Rafel Portusach, argenter, amb el qual farà negocis ja l'any 1685⁷⁸⁵ i que al 1731 farà de procurador del Paborde d'Àger,⁷⁸⁶ ubicant-lo, per tant, en el bàndol del monestir.

⁷⁸¹ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1544

⁷⁸² ACRI, Protocols notarians del notari Onofre Pont, Sign. K39 i K46, anys 1673 i 1683, respectivament.

⁷⁸³ ACA, Reial Audiència, plets civils, 13846

⁷⁸⁴ ACRI, Protocol notarial del notari onofre pont, Sign. K44, any 1680

⁷⁸⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K48, any 1685

⁷⁸⁶ ACCE, Manual notarial del notari Marià Peraller, any 1731

En Miquel Portusach, botiguer de draps de llana, serà també fill del sastre Rafael Portusach i germà menor del Rafel Portusach que acabem de veure. D'acord amb la llibreta de compliment pasqual de l'any 1694 vivia al voltant de la plaça de Sant Eudald, amb la seva dona Magdalena Martí (filla del quòndam corder de Ripoll Eudald Martí), un botiguer anomenat Eudald, Maria la dona de l'Eudald, una donzella anomenada Maria i una criada anomenada Marianna Fontanet alies Avarit.

En Miquel, com a botiguer de draps de llana, i per tant mercader, s'involucrarà sovint en els arrendaments de les col·lectes de la Diputació del General. Així, l'any 1674 arrendarà per tres anys la col·lecta de plom i cera de la vila de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses –que llavors s'arrendaven juntes-.⁷⁸⁷ Però no es conformarà sols amb això, donat que aquell mateix any rearrendarà a en Josep Serrat, paraire del lloc del Pens, el dret de plom, segell i cera dels llocs del Pens i de la “*Serra del Coll de Soler en avall*”. L'any 1677 tornarà a arrendar el dret de la bolla de plom de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses junt amb en Francesc Guanter, també botiguer de la vila, i el Pere Blanxart, negociant de Sant Joan de les Abadesses.

Però a banda dels seus negocis com a mercader i botiguer de draps sabem que exercí algun ofici de nomenament senyorial. Així, l'any 1667 fou agutzil de la vila de Ripoll per evitar el contraban d'armes, cavalls i municions –entre d'altres coses-, amb el regne de França. Això no l'impedí formar part del consell de govern il·legal de 1694 ni de la bossa insaculatòria de jurat major de l'any 1707. A més, serà un altre dels síndics encarregats de pagar la multa l'any 1698.

Al segle XVIII, concretament al 1731, encara detectarem a un fill seu, en Felip Portusach, que també serà botiguer/negociant,⁷⁸⁸ i que el continuarem trobant l'any 1745 i 1754.⁷⁸⁹

Miquel Mirapeix, candeler de cera.

La família Mirapeix és una altra d'aquestes famílies que tingueren algun membre dins l'il·legal consell de govern de 1694 però que, no obstant, estaran sovint al servei del

⁷⁸⁷ ACRI, protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K40, any 1674

⁷⁸⁸ ACCE, Manual notarial del notari Marià Peraller, any 1731

⁷⁸⁹ ACCE, Manuals notariales del notari Marià Peraller, anys 1745 i 1754

monestir, produint-se un cop més aquesta contradicció que diem de les famílies ripolleses.

Aquesta família arribarà a Ripoll a principis del XVII. El primer rastre que tenim d'ells són els capítols matrimonials entre Miquel Mirapeix, sabater de Llinàs, bisbat de Girona, fill de Salvador Mirapeix, pagès de dita parròquia, amb Marianna, filla de Climent Benet, paraire de Ripoll. Per tant, es tracta de nouvinguts que arriben a la vila de Ripoll aproximadament cap a l'any 1603.⁷⁹⁰

Aquest sabater vingut de la parròquia de Llinàs farà sovint de mercader, venent grans i sal –el primer producte segurament l'obtenia per la compra que acostumava a fer de la sisena en garba de les collites de pagesos dels voltans-, i comprant també llana. Aquest Mirapeix era una persona pia, donat que al 1609 obté una gràcia del Papa per tal de servir a l'hospital de pobres de la vila⁷⁹¹ i, de fet, havia servit a l'hospital de la vila als malalts. També fou obrer a Sant Pere de Ripoll.

Com he dit abans, els Mirapeix també es beneficiaren dels arrendaments del monestir de Santa Maria. Així, l'any 1618 el sabater Miquel Mirapeix estarà associat amb el paraire Joan Banet, familiar seu –potser el seu cunyat?- en l'arrendament de l'ofici de la sagristia major del monestir,⁷⁹² rearrendant per un any a un sabater de Santa Maria del Pens els delmes, fruits, grans, llana, cabrits i altres carnalatges que rebia la sagristia major a la parròquia de Roma (Sant Romà?). Però al 1632 el tornem a trobar junt amb l'Antic Claret com a arrendador, per tres anys, de totes les rendes, censos, delmes, primícies i altres qualsevol rendes de l'ofici de la sagristia tret de la que rebia en Olot, juntament amb la meitat dels foriscapis.⁷⁹³

A la vila hi ha un altre Miquel Mirapeix, menor de dies, sabater de Ripoll, que bé podria ser fill seu, amb activitats molt semblants; al 1645 i al 1651 serà també administrador de l'hospital de pobres i al 1650 serà clavari de la vila. També ho serà des del 1661 fins al 1670. Si atenem al fet que era un càrrec escollit lliurement per l'abat de Ripoll, sens dubte podríem pensar que els Mirapeix eren del seu bàndol.

⁷⁹⁰ ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1603

⁷⁹¹ ACCE, Manual notarial del notari Tintoret, any 1609

⁷⁹² ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1618

⁷⁹³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K10, any 1632

En Benet Mirapeix, un altre fill del Miquel Mirapeix, es casà amb la Paula Molinou, filla del quòndam sabater Jaume Molinou i de Marianna. Al 1662 fou tauler de guerra del General. Al 1665 estarà associat a l'Eudald Peresteve arrendant totes les rendes, delmes i censos que l'ofici del celler del monestir de Ripoll rebia a la parròquia de Borredà, juntament amb la meitat dels terços.⁷⁹⁴ Dos anys més tard té també arrendades les primícies i altres drets que el rector de Sant Sadurní de Sovelles rebia en dita parròquia.⁷⁹⁵

Igual que la resta de menestrals ripollesos de l'època diversificarà les seves inversions, i l'any 1669 prestarà diners als fargaires de Sant Martí d'Armàncies, cobrant aquestes quantitats posteriorment en ferro.⁷⁹⁶ Al 1672 arrendarà per un any a dos moliners el molí fariner de l'Arquet "amb dos volants i moles molents amb sa resclosa i rec i demás aparells per a moldre".⁷⁹⁷ També arrendarà diversos masos amb la qual cosa podem suposar que les rendes suposaran per a ell una bona part dels seus ingressos. De la seva bona posició ens dona bona mostra un inventari fet l'any 1679, després de la mort del candeler de cera, entre les possessions dels quals hi havia:

- Una casa a la plaça de Sant Eudald, i altre al seu costat.
- Dues hortes a l'horta de l'Almoina.
- Un camp al Pla de Santa Maria.
- Una peça de terra situada sobre el camí ral que va de Ripoll a la capella de la Pitallua, i dues feixes de terra de conreu sota aquest camí.
- Altre peça de terra al lloc anomenat les Roques de l'Oliver.
- Altra peça de terra al camí de Puigxuriguier.
- Altre peça de terra a la Font Sant Hou.
- Altre peça de terra a Ordina, Pebernat i les Terrades.

A més, aquest Benet Mirapeix fou familiar del Sant Ofici de la Inquisició.

El Benet Mirapeix i la Paula tingueren un fill, el Miquel Mirapeix, candeler de cera i hereu del seu pare. Aquest Mirapeix serà el nostre candeler de cera de la constitució consolar de 1694. Sabem que el Miquel casarà l'any 1680 amb la Maria, germana del

⁷⁹⁴ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K31, any 1665

⁷⁹⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K33, any 1667

⁷⁹⁶ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K35, any 1669

⁷⁹⁷ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K38, any 1672

Francesc Macià Llorens, apotecari de Ripoll, que en principi era del bàndol del monestir.⁷⁹⁸ Però ella morirà donat que al 1694 en Mirapeix vivia al carrer Martinet de Ripoll amb la seva dona Francesca –suposem que la segona- i el seu fill Francesc Mirapeix. Serà precisament aquest Miquel Mirapeix qui exercirà de clavari de la vila de Ripoll l'any 1709, en plena constitució consolar feta per l'arxiduc Carles d'Àustria.⁷⁹⁹

Al 1710 el Miquel Mirapeix arrendava per 4 anys a la vídua d'un pagès de Sant Pere de Ripoll el mas Tenades de Sant Pere, amb la casa, honors, pastures, herbes, emprius, etc, a canvi de rebre parts a la sisena de tot genero de gra que agafés en garba, a banda d'altres contraprestacions com la meitat de la fruita que agafarien al dit mas. Per tant, a banda de les activitats que en Mirapeix efectués del seu propi ofici i com a clavari de la vila, també el tenim vivint de rendes.

Pel XVIII hi haurà nous membres d'aquesta família: al 1731 al Francesc Mirapeix, fill del clavari Miquel Mirapeix, que serà farmacèutic,⁸⁰⁰ i que al seu torn tindrà un fill anomenat Miquel, que també serà apotecari i que exercirà de procurador del seu pare al 1754.⁸⁰¹

Joan Elias, botiguer

Pel que fa a la família Elias, també són nouvinguts a la vila de Ripoll al segle XVII. No sabem si aquests Elias seran els mateixos membres de la família Alias el cognom dels quals sofriria aquesta modificació de la A inicial per la E. Pensem que sí a jutjar per les diferents maneres en què ens hem trobat aquest nom escrit als diferents notarians. Si fos així, al primer que observem és a Pere Alias, clavetaire de Ripoll, a l'any 1637. Però hi haurà altres membres d'aquesta família al llarg d'aquest segle, com és el cas de l'Atanasi Alias o Elias. No tenim clar quin era el parentiu entre ells.

Aquesta família estarà també dedicada a la manufactura del ferro. Així, l'any 1640 en Pere Alias arrendarà per cinc anys la farga de Campdevàdol, d'on traurà bones

⁷⁹⁸ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K44, any 1680

⁷⁹⁹ ACRI, Sign. 418/2 Carta de l'abat del monestir de Ripoll, Fèlix de Vilaplana, dirigida al clavari de la vila, Miquel Mirapeix, referent a l'ordre de retirada del sometent

⁸⁰⁰ ACCE, Manual notarial del notari Marià Peraller, any 1731

⁸⁰¹ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1754

quantitats de ferro per a fer claus.⁸⁰² En canvi, l'Atanasi comprarà grans quantitats d'aquest metall al llarg de la segona meitat del XVII per a la fabricació de claus, especialment a la farga Espinosa de Dòrria, a la farga de Campdevàrol o, fins i tot, a Setcases. De fet, l'any 1664 dos serrallers de Ripoll, en Deop i en Claret, li veneren diversa ferramenta per tal que pogués reconstruir el martinet que tenia a la vila de Ripoll per a la manufactura dels claus.⁸⁰³ No obstant, tingué encàrrecs de major importància que anaren més enllà de la mateixa vila de Ripoll; l'any 1668 una patent del Regent de la Tresoreria manava als ministres i oficials reials que “*assistan a Athanasio Elias de Ripoll y hagan que se pueda valer de las fargas y offiiciales de aquella tierra para el Remate del obraje de fierro que ha concertado por la nao que està fabricando en Arenys*”.⁸⁰⁴ L'any 1670 també farà negocis amb Barcelona, donat que comprarà 40 quintars de ferro a la farga de Campdevàrol per “*adrassar l'artilleria de Barcelona que li té comprat*”⁸⁰⁵ i que haurà de lliurar a la ciutat comtal. Aquests negocis no serien sinó un exemple de les moltes transaccions similars que es portarien a terme amb ciutats com Barcelona o d'altres llocs en aquest segle. Dos anys més tard, l'any 1672, l'Alias comprarà el dret de carbonar al bosc de la Baga de Coll de Llobet per tal de fer funcionar el seu negoci.⁸⁰⁶ Ara bé, s'ha de dir que la seva especialització no l'impedirà diversificar la seva feina com es venia fent a la vila secularment, donat que aquell mateix any vendrà llana a un pare de Sant Quirze de Besora. Al 1678 serà arrendatari de les rendes i drets que l'ofici del celler del monestir rebia a la vila i parròquia de Ripoll, denotant així l'elevat nivell econòmic que aquest clavetaire havia assolit volent, i podent, participar de la renda feudal.

Però... qui fou aquest Joan Elias que formà part del consell de govern del 1694? L'únic que sabem d'ell és el que ens diu el llibre de compliment pasqual de l'any 1694: es tracta d'un negociant que viu al carrer de bon Aire (o dit de Donya Estasia) amb la vídua Magdalena, sa muller María, el fadrí Joan Elías i la donzella Francisca Molins, la criada Cecilia Govern i amb Joan Vilalta. Res més. No sabem quina relació de parentiu

⁸⁰² ACRI, notari Onofre Pont, sign. K18, any 1640. Curiós que el testimoni d'aquest apunt notarial sigui precisament un clavetaire de Manresa.

⁸⁰³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K30, any 1664

⁸⁰⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 5925

⁸⁰⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K36, any 1670

⁸⁰⁶ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K38, any 1672

tenia ni amb el Pere ni amb l'Atanasi Alias. El que sí sabem és que a més de formar part d'aquest consell de govern il·legal de 1694, estarà també dins la bossa insaculatòria de jurat primer de l'any 1707, cosa que ens indica, d'una banda, la seva bona posició social i econòmica dins la vila i, de l'altre, la seva adscripció definitiva al bàndol dels *tremendos*. Al menys per a aquesta època ja que, tal i com estem veient, aquestes afinitats podien canviar en qualsevol moment.

La família Pusalgues

Pel que fa a la família Pusalgues, aquesta família és una d'aquelles famílies en la qual més d'un membre s'implicarà en l'enfrontament contra el monestir.

El sastre Domingo Pusalgues fou un personatge molt actiu en l'enfrontament contra l'abat i monestir en la lluita per aconseguir un govern consolar propi. Així, si bé ja el l'any 1678 signava les procures per tal d'interposar un plet contra l'abat, fou un dels que l'any 1679 es manifestà obertament antimonestir declarant que estava disposat a pledejar per a aconseguir una forma de govern municipal.⁸⁰⁷ A més, entre els anys 1682 i 1683 fou un dels síndics que baixaren a Barcelona a fer gestions del plet, i el tornarem a trobar un altre cop signant les procures contra l'abat l'any 1684. Però... qui fou aquest Domingo Pusalgues?

La primera referència d'aquest cognom ens indicaria un origen francès. Així, l'any 1618 habitava a la vila de Camprodon un tal Pere Pusalgues, mestre de cases, fill d'Huguet Pusalgues, pagès de Tarba, Bisbat de Tous, a França.⁸⁰⁸ A Ripoll hi ha membres de la família Pusalgues des de l'any 1650, amb el sastre Domingo Pusalgues, associat amb Jaume Brusi, sotsdiaca de Ripoll, en la venda de 13 quintars de ferro a un negociant.⁸⁰⁹ Aquest personatge possiblement –d'igual manera que havien fet alguns altres abans que ell– es va dedicar entre d'altres activitats a l'especulació, donat que l'any 1661 arrendarà a un botiguer de Ripoll una casa que prèviament li havia comprat. Era potser el cobrament d'un deute en encobert?⁸¹⁰

⁸⁰⁷ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

⁸⁰⁸ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1618

⁸⁰⁹ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1650

⁸¹⁰ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K32, any 1666

Casat amb Anna Maria Pusalgues, li coneixem sis fills. D'una banda el Domingo Pulsagues, que l'any 1672, amb quinze anys, el posarà d'aprenent de l'ofici de sabater.⁸¹¹ De l'altre, el Francesc Pusalgues, sastre, que a l'any 1674 farà de procurador del seu pare en la possessió del mas Isoles de Sant Pere de Ripoll;⁸¹² en Josep Pusalgues, sastre, la Marianna, l'Apol·lònia i el també sabater Eudald Pusalgues, tots de Ripoll.

Sabem que el Domingo Pusalgues, entre d'altres negocis, arrendà l'any 1680 les rendes de la Baronia de Balsareny, cosa la qual ja ens indica un cert nivell econòmic.⁸¹³ I això semblen indicar també les compres que aquest any el sastre Pusalgues efectuarà precisament de grans quantitats de llana als municipis de Ribes, Sant Pere de Ripoll, Sant Feliu d'Estiula, Sant Sadurní de Serrat i Sant Esteve de Pardines.⁸¹⁴

Sabem que el seu fill Francesc, que era sastre, també signarà les procures de l'any 1684 contra el monestir i, de fet, serà un dels membres del consell de govern dels anys 1694-98, restant per tant directament implicat en aquest desafiament a l'autoritat establerta.

Hi ha, no obstant, un altre Francesc Pusalgues a la vila de Ripoll l'ofici del qual serà argenter. Aquest Pusalgues també estarà involucrat en la lluita antimonestir donat que el ocuparà el càrrec de clavari del govern austriacista de la vila l'any 1711. Al 1745 el vivia a la plaça del Mercadal,⁸¹⁵ però al 1751 ja hi serà mort, deixant vídua a la seva dona Francesca.

Miquel Civilla, corder

La família Civilla sembla venir de Camprodon, amb un Benet Civilla, difunt de la vila de Camprodon, al 1591.⁸¹⁶ A Ripoll els detectem per primer cop al segle XVII. Així, al 1638 en Miquel Civilla, corder, agafarà per aprenent a la seva botiga a en Rafael Vaxaries àlies Xibixell.⁸¹⁷ El seu fill Joan Civilla, també corder, casarà amb Mariana

⁸¹¹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K38, any 1672

⁸¹² ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K40, any 1674

⁸¹³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K44, any 1680

⁸¹⁴ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K44, any 1680

⁸¹⁵ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1745

⁸¹⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁸¹⁷ ACRI, Manual notarial del notari Onofre Pont, K16, any 1638

Peresteva, filla del sastre Joaquim Peresteva, de família promonestir. Aquest Joan Civilla serà paborde de la confraria de Sant Eloi, Sant Antoni i Sant Josep de l'església de Sant Eudald, al 1652.

El corder Miquel Civilla tingué un altre fill, en Miquel Civilla, menor, també corder, que al 1664 serà paborde de la confraria de Sant Eloi de l'església de Sant Eudald i al 1669 serà obrer d'aquesta mateixa parròquia. Per tant, serà una persona activa dins la confraria i la comunitat. Des de la dècada dels 60 fins a la dècada dels 80 agafarà sovint a diversos aprenents; al Miquel Coma de 14 anys al 1664⁸¹⁸, al Gaspar Surinyach al 1673⁸¹⁹ o al Joan Bataller de la parròquia de Ridaura al 1680.⁸²⁰ Això ja ens indicaria una certa prosperitat en el seu negoci. Aquest Miquel Civilla fou un dels síndics que representaren a la vila en el plet de 1678-1691 i un dels membres del consell de govern il·legal de 1694. A més, dins les bosses insaculatòries del govern atorgat per l'arxiduc d'Àustria durant la guerra de Successió, el corder Miquel Civilla sortirà escollit també com a cònsol segon l'any 1709.

Però hi havia d'altres membres de la família Civilla. Així, sols hem de fer una ullada a les procures de l'any 1684 per veure a un seguit de membres d'aquesta família, tots d'ofici corder, i tots disposats a pledejar: el Rafael Civilla, menor, corder; el Rafael Civilla, major, corder; el Benet Civilla, corder; el Miquel Civilla, menor, corder.⁸²¹

Per tant, es tracta d'una altra família menestral, de la qual no tenim gaires dades recollides als notarians però que s'intueix pròspera econòmicament parlant, tot i que és de les poques vistes fins ara que no semblen ocupar cap càrrec baronial ni arrendar cap dret del monestir. El que és clar, és que s'enfrontaren clarament al seu senyor baronial.

Francesc Cavalleria, clavetaire.

Verdaderament és molt poc el que podem dir d'aquesta família. Sorgeixen per primera vegada a la vila de Ripoll al segle XVII, i tots els Cavalleria ripollesos es dedicaren en aquest segle a l'ofici de clavetaire. Un exemple el tindríem amb el Francesc Cavalleria,

⁸¹⁸ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K30, any 1664

⁸¹⁹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K39, any 1673

⁸²⁰ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K44, any 1680

⁸²¹ ACRI, Sign. 415/4. Ripoll. Notes de procures fetes pel notari Onofre Pont a diversos particulars referent a la jurisdicció de l'abat del monestir sobre la vila de Ripoll. 1984

clavetaire, que si bé al 1632 residia a Ripoll, a partir del 1636 viurà a la parròquia de Sant Cristòfol de Campdevàrol. L'any 1653 en Felip Cavalleria arrendarà per dos anys el martinet que el negociant Pere Boions posseïa a la vila de Ripoll, prop el Tint al riu Freser, amb tot el material necessari per a fer claus.⁸²² A canvi hauria de pagar una quantitat de 3 quintars de ferro setmanals. Al 1663, ja mort, la seva vídua Maria posarà al seu fill Joan Cavalleria com a aprenent de clavetaire de n'Atanasi Alias,⁸²³ que ja hem vist que fou un pròsper fabricant de claus de la vila. Però en hi haurà altres membres de la família Cavalleria exercint el mateix ofici, posem pel cas al Pau Cavalleria l'any 1664 o el Gabriel Cavalleria l'any 1682.

Aquest Francesc Cavalleria sabem que serà un dels membres del consell de govern de l'any 1694, però existiren altres membres d'aquesta família implicats en la lluita contra el monestir. Així, a les procures de 1684 signaran també el clavetaire Josep Cavalleria o el Pau Cavalleria.⁸²⁴ L'any 1711 serà un altre Cavalleria el que ocuparà el càrrec de cònsol tercer en el govern atorgat per l'arxiduc Carles: el Miquel Cavalleria, aquest, però, en serà baster.

Com ja he dit, no és molt el que podem dir sobre aquesta família que s'enfrontà sense cap dubte al monestir. No obstant, al llarg del segle XVIII i fins al 1755, d'altres Cavalleria es dedicaran a oficis de ferrer o estiraire de ferro, seguint la tradició de la nissaga familiar.

Sebastià Gasch, notari.

La família Gasch serà una d'aquelles famílies que junt amb els Pujol, els Duran o els Llaguna es dedicaran al negoci de la draperia al segle XVI a Ripoll. A la dècada dels 60 ja ostentaran el títol d'honorables. Així, en tenim al pare Antoni Gasch –que comprarà llana a Vic l'any 1561-62⁸²⁵ i que casarà la seva filla Agnes amb un altre pare de la vila, el Miquel Coc, l'any 1570⁸²⁶-, al també pare Jaume o al seu fill Matias Gasch, també pare. L'any 1591 aquest Jaume Gasch ja vivirà a la ciutat de

⁸²² ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K25, any 1653

⁸²³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K29, any 1663

⁸²⁴ ACRI, Sign. 415/4. Ripoll. Notes de procures fetes pel notari Onofre Pont a diversos particulars referent a la jurisdicció de l'abat del monestir sobre la vila de Ripoll. 1984

⁸²⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561-1562

⁸²⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1570

Girona, però serà tutor i curador de les persones i béns dels fills d'en Sebastià Duran, quòndam mercader de la vila de Ripoll.⁸²⁷ Per tant, hi existiria una relació entre aquestes dues famílies amb interessos molt similars i que estarien entre les més ben considerades a la vila per aquells anys.

A principis de segle XVII ja hi haurà tres membres d'aquesta família; el Jaume Gasch, argenter, l'Antoni Gasch, paraire i el Joan Gasch, també paraire de Ripoll. Aquests dos últims compraran sovint llana i vendran draps acabats; drap de burell, capes de pastor, etc. De fet, el Joan Gasch diversificarà més el seu negoci venent també sal o grans i fent préstecs de blat. Per tant, ja s'observa en aquesta família també el procés de transició de simples paraires a comerciants. Pot ser per això l'any 1612 el Climent Gasch, negociant de la vila de Ripoll, vivirà a Perpinyà. O a un altre negociant l'any 1627, el Jerònim Gasch, que casarà amb l'Eudalda, neta del Bernat Taurinyà, sastre de la vila de Ripoll i neboda del cirurgià ripollès Miquel Taurinyà, emparentant amb una família que, al menys per a finals de segle, sabem que estaven del bàndol del monestir.

L'any 1629 un membre d'aquesta família, el Joan Gasch, ocuparà el càrrec de clavari de la vila de Ripoll,⁸²⁸ i als anys 1627, 1628, 1629, 1630 i 1633 –suposem que també ho seria pels anys 1631 i 1632-⁸²⁹ estarà com a arrendador de l'ofici del celler del monestir de Santa Maria, per tant, es beneficiaven tant d'un càrrec escollit pel monestir com dels arrendaments del seu ofici, contràriament al que hauria de passar amb gent del bàndol dels homes de la vila. Aquest Joan Gasch fou també paraire, i comprarà llana en diverses ocasions⁸³⁰ però, igual que d'altres personatges, també especularà amb la venda de grans l'any 1635, potser aprofitant la conjuntura de guerra.

Però si que al llarg del XVII destacarà algun membre en particular d'aquesta família, en Sebastià Gasch, que serà arrendador de l'ofici del celler l'any 1639. Potser serà per aquest motiu que per a aquest any i per al 1640 efectuarà una gran quantitat de vendes de grans, convertint-se en el venedor de grans per excel·lència de la vila de Ripoll. Tot i això, continuarà amb els seus negocis de compra de llana o d'ovelles i venda de draps

⁸²⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁸²⁸ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1629

⁸²⁹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K12, any 1634

⁸³⁰ Veure alguns exemples a ACRI, Protocols del notari Onofre Pont, sign. K12 i K13, anys 1634 i 1635

acabats.⁸³¹ Ara bé, ja hem vist com el ferro suposà una nova oportunitat per a la vila de Ripoll, no sols per a aquells que s'hi dedicaven, i és per això que en Gasch tampoc deixà escapar la possibilitat de lucrar-se d'alguna manera amb ell; l'any 1645 en Sebastià Gasch cobrava un debitori amb 20 quintars i mig de ferro de la farga Despinosa.⁸³² Però també invertirà en terres, i a la segona meitat del segle XVII el Sebastià Gasch es dedicarà, sovint, a assumptes de compravendes i possessions de terrenys.

L'any 1653 serà síndic procurador de la vila de Ripoll per a buscar la manera de lluir un censal de 1000 lliures que la vila havia contret l'any 1652.⁸³³ Per tant, ja el tenim com a un dels principals de la vila, tot i que no formarà part del consell de govern de la vila constituït en aquest 1653 ni sembla que en cap moment volgués significar-se en contra del monestir, al contrari del seu fill.

Com la resta de menestrals benestants de l'època viurà també d'arrendaments diversos. Així, l'any 1654 arrendarà el mas Soler de Sant Pere de Ripoll que era de la seva propietat.⁸³⁴ Al seu torn arrendarà al noble Jaume Duran i Descatllar totes les rendes, delmes, carnalatges i altres drets que dit don Jaume Duran rebia a la parròquia de Vidabona com a beneficiat del benefici de Sant Domènec de l'església del monestir. Aquest mateix any el Sebastià Gasch tenia arrendat també el dret de l'entrada del vi de la vila de Ripoll i el rearrenda als socis Martir Bojons i Francesc Companyó. De fet, aquest Sebastià Gasch serà una persona de gran importància al llarg del segle. Paborde de la confraria de Sant Cristòfol l'any 1664, casarà a una de les seves filles amb un cirurgià de Ripoll, el Joan Soler, l'any 1666. A una altra filla seva, la Caterina, la casarà amb en Sebastià Arqués, passamaner de la vila de Ripoll. A ambdues les hi donarà una casa per a viure al carrer de les Vinyes, sota el pont del Ter, una al costat de l'altra. La Caterina, però, morirà sense descendència dos anys mes tard, l'any 1668, i la casa li serà retornada al Sebastià Gasch. Casa que haurà de vendre per a poder pagar les despeses del matrimoni de la seva filla Marianna.

⁸³¹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K20, any 1645

⁸³² ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K20, any 1645

⁸³³ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K25, any 1653

⁸³⁴ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K26, any 1654

L'any 1675 a l'escrivent de la vila de Ripoll Sebastià Gasch, estarà al servei del notari Francesc Ylla. Suposem que aquest Sebastià Gasch serà fill del pare estudiat fins ara.⁸³⁵

El cert és que no hi hagué cap Gasch ni com a síndic del plet de 1678, ni a les procures de 1679 o 1684. Ara bé, aquests jove notari formarà part del Consell de Govern il·legal de l'any 1694. Però no sols això, sinó que la seva afiliació al bàndol antimonestir quedarà clarament demostrada pel seu paper en el privilegi consolar de 1707, moment en el qual serà emborsat en la borsa de jurat major i, tot i que a la sort no sortirà com a cònsol primer, serà nomenat notari del consell de govern escollit aleshores, càrrec que sabem que continuarà ocupant l'any 1711.

10.1.2 El bàndol de les famílies promonestir.

Pel que fa al bàndol del monestir, no eren tampoc poques les famílies aliades. Hi ha un seguit de famílies importants de la vila que amb tota seguretat sabem que eren fidels al monestir, al menys al XVII. Es tractava dels Taurinyà, dels Guanter, dels Pasqual, dels Massia i dels Illa/Ylla entre d'altres. Sabem del seu recolzament al monestir perquè precisament foren aquestes les famílies atacades pel bàndol dels homes de la vila durant els disturbis de l'any 1698, en un moment en que la vila de Ripoll s'aixecà per a defensar amb les armes la constitució del seu propi govern consolar.⁸³⁶ Per tant, passo a analitzar a alguns dels seus membres per veure quines característiques diferenciadores podien tenir respecte el bàndol dels *tremendos*, que permetin explicar la seva filiació a un o altre bàndol.

Els Taurinyà

Pel XVI els Taurinyà són una família modesta de menestrals que viu a la vila de Ripoll a la dècada dels 30. Al capbreu de l'abat Climent Mai de mitjans de segle⁸³⁷ ja se'ns indica que en Joan Taurinyà únicament té una casa i un pati, mentre que els seus tres fills són els hereus de la seva dona difunta, na Margarida, que els hi llegirà una altra

⁸³⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K41, any 1675

⁸³⁶ ACRI, Sign. 418/2 “*En vista de la segona carta reberen de sa Altesa...*” Informe del Monestir contra els capellans, particulars et alia (Testimoni / part del procediment dels fets de 1698.)

⁸³⁷ ACRI, Capbreu de la vila de Ripoll dels béns de l'ofici de la Celleria, fet en temps de l'abat Climent Mai, Sign. 734

casa. Si aquest Joan era traginer, els seus fills seran en Bartomeu, prevere, l'Eudald, traginer com el pare, i el Llorens, que serà sabater. Per tant, continuem amb una família de menestrals modesta. No hi ha al menys reflectits als notarians cap moviment que ens permeti pensar que els Taurinyà anaven millorant la seva posició econòmica i social. Al menys en aquest segle XVI.

No obstant, si fem cas a Josep Maria Pellicer, aquesta família estava entre les que van contribuir a sufragar les despeses de la construcció del nou hospital de la vila l'any 1573 i de la construcció del col·legi de la vila.⁸³⁸ És possible que aquests Taurinyà que col·laboraren fossin els de la branca del Bernat Taurinyà, sastre de la vila de Ripoll. Seria factible pensar això donat que el següent pas lògic d'una família menestral enriquida era dedicar-se a alguna de les arts liberals, i a la dècada de 1630 hi ha ja un cirurgià en aquesta família, el Miquel Taurinyà,⁸³⁹ fill del sastre Bernat, que serà batlle de la vila l'any 1651 –tot i que durà poc temps-, i un doctor en drets a la dècada dels 50, el Josep Taurinyà, que serà jutge de la vegueria i que emparentarà amb dos apotecaris de la ciutat de Barcelona mitjançant el casament amb la seva dona, que era filla i germana d'aquests apotecaris barcelonins. Aquest matrimoni, molt convenient, estava més en consonància amb una estratègia matrimonial apropiada per consolidar i fer créixer l'estatus social i econòmic d'aquesta família. Aquest Josep serà procurador de segrestador reial de l'abadia l'any 1661. Segurament d'aquest moment o posterior, van obtenir l'escut d'armes que avui dia podem trobar a la vila de Ripoll a la plaça Nova i que consisteixi en un brau.

Cap Taurinyà anirà a les reunions de caps de casa del 1679 per pledejar contra l'abat. Tampoc a les procces judicials, amb la qual cosa sabem que no estigueren interessats en l'enfrontament contra el monestir, i tampoc formaren part de les borses insaculatòries del 1707. Tot això ens podria confirmar la seva pertinença al bàndol del monestir.

Per l'any 1731 vivia a Ripoll el Josep Taurinyà, major de dies, doctor en ambdós drets, i el Josep Taurinyà, menor de dies, professor en drets, amb la qual cosa la família

⁸³⁸ PELLICER, José Maria *Santa María del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888, pàg. 189

⁸³⁹ ACCE, manual notarial del notari Francesc Duran, any 1631

Taurinyà continuà en la línia encetada a mitjans del segle anterior. Malauradament, no tornarem a veure més a aquesta família als notarians fins l'any 1755

Els Guanter

Malauradament no tenim cap reflex d'aquesta família als notarians del XVI, però potser és perquè creiem que venen de la vila de Prats de Molló. Al 1608 ja viurà a Ripoll l'honorable Joan Guanter, botiguer de draps, i al 1607 (i al menys fins el 1611) ja formarà societat comercial amb el mercader Pons Duran en la venda de capes de pastor i altres productes i animals, qüestió que ja ens permet pensar que els Guanter tenien ja un cert estatus i una activitat econòmica i comercial bona per associar-se amb un mercader tan prestigiós a les hores com era el Pons Duran, que en poc temps es convertiria en donzell de la vila de Ripoll. Aquesta bona posició quedaria confirmada per l'arrendament que feu dels drets de la celleria del monestir de Ripoll durant el trienni 1613-1615.⁸⁴⁰ Comissari del Sant Ofici l'any 1619,⁸⁴¹ a l'any 1631 el Joan Guanter serà procurador del magnífic Joan Colí, doctor en ambdós drets de la ciutat de Barcelona,⁸⁴² possiblement emparentat també amb els Colí de Ripoll, persona de prestigi dins la vila, i ja a l'any 1632 serà també arrendador de l'ofici del monjo sagristà olier.⁸⁴³ Sens dubte el mercader Joan Guanter va arribar a aconseguir una molt bona situació econòmica donat que el seu escut es trobava a l'església parroquial de Sant Pere de Ripoll a on, enfront del cor, tenia en propietat un vas per a la sepultura de tota la seva família. Al 1625 es va fer una inscripció on posava “*vas de M^o Joan Guanter i dels seus*”⁸⁴⁴. A més fou un dels ripollesos que l'any 1640 aportaran 15 lliures per la taxa de batalló a Barcelona.⁸⁴⁵ Gràcies als llibres de la Generalitat d'aquest moment sabem que en Joan Guanter ja era burgés de la vila de Ripoll. Al 1645 aquest mercader ja hi serà mort.

Casat com estava amb l'Elisabeth Guanter, filla del quòndam pareire ripollès Tomàs Cambó, ja veiem al seu fill Joan Guanter l'any 1637 com a estudiant, i potser sigui el

⁸⁴⁰ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1619

⁸⁴¹ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1619

⁸⁴² ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1631

⁸⁴³ ACRI, Protocols notarians del notari Onofre Pont, sign. K10, any 1632

⁸⁴⁴ RAGUER, Tomàs “Les tombes de l'Església de Sant Pere” *Scriptorium*, núm. 17 al 20, Ripoll, 1923

⁸⁴⁵ ACA, Generalitat, volum G, 108

notari que l'any 1638 exercirà com a tal. Un altre fill serà el Francesc Guanter, que també serà botiguer de teles i que al 1677 serà un dels obrers de Sant Pere de Ripoll.⁸⁴⁶ Al 1679 hi ha un altre Francesc Guanter que va exercir de clavari de la vila nomenat per l'abat com a mínim que sapiguem des del 1679 fins al 1684. Aquest clavari era doctor en medicina.

No és gaire més el que podem dir sobre aquesta branca de la família. Al 1737 hi vivia a la vila de Ripoll el Francesc Guanter i Pasqual, doctor en medicina, que no sabem si era el mateix que exercí de clavari l'any 1679-1684, vidu de la seva dona Maria Teresa Batlle, quedarà al càrrec dels seus dos fills; l' Antoni Guanter Batlle, que serà escriptor ja l'any 1751 i el Francesc Guanter Batlle, professor de filosofia i clergue. Que en Francesc Guanter i Pasqual fos doctor en medicina no ens resulta estrany si tenim present que la família Pasqual, de la seva mare, estava formada per doctors en medicina com a mínim des de principis del segle XVII. Per tant, aquest casament fou un altre d'aquells que oportunament es van fer per part de la família Guanter per ascendir socialment. El primer dels seus fills, n'Antoni, emparentarà l'any 1753 amb la família Mirapeix, en casar-se amb la Maria Teresa Mirapeix i Bolós, filla de l'apotecari Francesc Mirapeix.⁸⁴⁷ De l'entroncament amb aquesta família no podem oblidar que els Mirapeix havien ocupat el càrrec de clavaris de la vila escollits pel monestir en diverses ocasions, però tampoc podem oblidar que havien estat fidels a l'arxiduc Carles d'Àustria i membres del consell de govern d'aquells anys. Just en una època en que els Guanter precisament eren considerats promonestir.

Hi ha una altra branca de la família Guanter que també ascendirà socialment. No sabem quina relació guardarà amb aquests personatges, però l'any 1678 un tal Jaume Guanter era donzell de la vila de Ripoll,⁸⁴⁸ havent per tant ascendit dins l'escalafó social tal com feren en el seu dia en Jerònim Pujol o el Pons Duran, i estarà casat precisament amb la Francesca Duran, emparentant gràcies a aquest matrimoni amb la família dels donzells Duran, però també amb la dels nobles Descatllar, donat que la Francesca Duran era la

⁸⁴⁶ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K42, any 1677

⁸⁴⁷ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1753

⁸⁴⁸ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K43, any 1678

filla del donzell Jaume Duran Descatllar.⁸⁴⁹ No sabem si fruit d'aquest matrimoni naixerà en Josep Guanter i Duran que l'any 1746⁸⁵⁰ farà d'administrador d'una causa pia creada l'any 1687 pel Jaume Duran i Descatllar amb la finalitat de dotar als descendents de la Francesca Duran i Guanter d'estudis si eren homes o de dot per casar-les o per entrar en religió si eren dones.

La família Guanter, a la primera meitat del XVIII, estava també emparentada amb la noble família Oriola, en casar el noble Felip d'Oriola i de Navel amb la Maria Anna Guanter en primeres núpcies. Per tant, els Guanter foren una família que es va anar enriquint, de simples menestrals a donzells a través dels seus negocis, però també emparentant gràcies a diverses estratègies matrimonials amb famílies importants de la vila de Ripoll com foren els Duran, els Descatllar, els Mirapeix, o els Oriola.

Els Pasqual

Pel que fa a la família Pasqual, el seu origen s'ubica a la vila de Valls, arquebisbat de Tarragona, i apareixeran per primer cop als notarians de Ripoll al 1612, amb el Gaspar Joan Pasqual, doctor en medicina.⁸⁵¹ Aquest doctor nomenarà al 1613 un procurador a la ciutat de Barcelona, concretament al conseller tercer, per tal que faci de procurador ser per postular-s'hi com a doctor egregi a Barcelona al col·legi de metges.⁸⁵² Al 1616 ja sabem que és visitador general del Principat, del comtat de Rosselló i de la Cerdanya, per tant aquest personatge tenia ja cert poder i estatus. Al 1616 casarà amb la Mònica Llaguna,⁸⁵³ germana del Pere (prevere, sagristà i capellà de Sant Eudald) i de l'Antoni Llaguna i filla del quòndam Pere Llaguna, teòricament del bàndol contrari al monestir. Ja vam veure també com la família Llaguna era una d'aquelles famílies que havia també ascendit econòmicament essent de les més principals de la vila.

⁸⁴⁹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K43, any 1678

⁸⁵⁰ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1746

⁸⁵¹ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1612

⁸⁵² ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1613

⁸⁵³ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1616

Al 1620 el doctor en medicina arrendà per 3 anys els censos, rèdits i la resta de drets que cobrava el monjo obrer del monestir de Ripoll,⁸⁵⁴ participant, igual que d'altres cases benestants de la vila, dels arrendaments del monestir, sense importar que es tractés de pràcticament un nou vingut a la vila de Ripoll. Del seu matrimoni amb la Mònica Pasqual naixerà el jove Tomàs Pasqual, apotecari de la vila de Ripoll i el Gaspar Pasqual, també doctor en medicina. Aquest Gaspar Pasqual serà contractat com a metge oficial dels preveres de la comunitat de domers i preveres de Sant Pere l'any 1673.⁸⁵⁵

No sabem quines preferències respecte del monestir adoptarà aquesta família. Però si bé s'aprofitava dels arrendaments d'algun ofici del monestir de Ripoll –exactament de la mateixa manera que ho havien fet d'altres famílies ripolleses tant d'un bàndol com de l'altra- sabem de l'afinitat que el Gaspar Pasqual professarà vers el monestir si tenim present que aquesta família fou una de les atacades l'any 1698 pels homes del bàndol de la vila.

L'any 1731 un descendent d'aquesta família, el Josep Pasqual, llicenciat en ambdós drets, sent oriünd de la vila de Ripoll, viurà ja a la ciutat de Girona.⁸⁵⁶ Al 1737 també emigrarà el magnífic Carles Pasqual i de Regàs, també populat a la ciutat de Girona.⁸⁵⁷

Per tant, aquesta família sortí de la vila de Ripoll. I és de les poques de les què podem confirmar fefaentment que formaren part del bàndol del monestir en no signar cap procura ni participar en cap de les reunions que tingueren lloc pel plet de 1678-91, ni formar part del govern consolar de 1694-98 ni al de 1707. Sent, a més, una de les famílies atacades pel bàndol dels homes de la vila l'any 1698.

Els Massia

Els Massia eren una altra d'aquelles famílies que recolzaven el monestir i que tenien un cert status. Del seu poder econòmic ens deixa constància la seva possessió d'un vas a l'església parroquial de Sant Pere, enfront del cor, igual que els Guanter.

⁸⁵⁴ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1620

⁸⁵⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K39, any 1673

⁸⁵⁶ ACCE, Manual notarial del notari Marià Peraller, any 1731

⁸⁵⁷ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1737

No és molt el que sabem d'aquesta família. Semblen ser els descendents de l'apotecari Matia Llorenç, que a l'any 1632 emparentà amb la família Llaguna en casar-se amb la filla del farmacèutic Francesc Llaguna.⁸⁵⁸ L'any 1653 fou un dels membres que composaven el consell de govern de la vila de Ripoll, però no hi ha cap membre més d'aquesta família ni a les procures del plet de finals de segle, ni a l'il·legal consell de govern del 1694 ni a les borses insaculatòries del 1707. En canvi, sí foren una de les famílies atacades pels homes de la vila l'any 1698.

Durant la guerra de Successió, els soldats borbònics van voler endur-se segrestat l'any 1711 al Francesc Massia Llorens, apotecari de la vila, per assegurar-se el pagament de les contribucions que exigien als vilatans de Ripoll.⁸⁵⁹ En tractar-se d'una persona molt gran va ser intercanviat pel seu germà Climent, prevere de la comunitat de sant Pere. Sabem que aquests segrestos van portar-se a terme amb persones importants, bé fossin autoritats de la vila, bé persones amb diners.

Al llarg del XVIII hi ha a Ripoll encara alguns membres d'aquesta família. Sabem que la tradició farmacèutica continuarà en les generacions futures: al 1731 el seu fill, en Francesc Massia Llorens Mitjavila de Herrera, serà també farmacèutic de la vila de Ripoll. Malauradament no en tenim cap dada més que ens permeti saber alguna cosa sobre la progressió social i econòmica d'aquesta família al llarg del segle XVIII i fins a l'any 1755.

Els Illa o Ylla

Una altra d'aquestes famílies que ocuparà diversos càrrecs a la vila és la família Ylla o Illa. Als nostre notarials el primer membre d'aquesta família que apareix és l'Esteve Ylla, paraire de la vila de Ripoll, i cap a mitjans del segle XVI el teixidor Jordi Ylla.

⁸⁵⁸ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1650

⁸⁵⁹ “*en el tiempo que las tropas partieron de dicha villa hubiessen pretendido para la paga que supone la parte contraria devia hazer [...] llevarse algunos individuos de la comunidad para assigurar aquella, se havian llevado consigo a diferentes Individuos [...] residentes en dicha occassion en la villa o por lo menos al expressado Jayme Germà [...] sin que se hubiessen aquietado con la sola captura del expressado Dr. Clemente Massia Llorens para assigurar la paga que supone devia hazer...*” ACRI, Sign. 418/2. També tenim el testimoni aportat l'any 1718 pel Sr. Climent Massia Llorens sobre el seu segrestament de l'any 1711 amb 20 persones més quan va marxar el Compte de Fiennes de la vila de Ripoll. ACRI, Sign. 418/2

Serà ja a la segona meitat de segle que viuran a la vila un seguit de membres d'aquesta família, alguns de la vila de Ripoll i altres provinents de la vila d'Olot. Entre aquestes persones els oficis desenvolupats són els de paraires, teixidors, mercaders i preveres.

Durant mínim 9 anys (del 1589 al 1597) l'Eudald Ylla, paraire, regirà la batllia de Ripoll –en el temps del segrest de la jurisdicció de l'abadia per vacant abacial-, i el seu germà Vicenç Ylla, també paraire i mercader, com a clavari de la vila al menys que sapiguem pels anys 1588-89. Aquest últim any fou, a més, arrendador de l'ofici de la infermeria. Aquest mateix personatge havia estat arrendador de tots els drets de l'ofici de la sagristia major i al 1581 serà arrendador de tots els drets de la baronia de la Portella: Segars, Biure, Borredà, Castellvilada, Palmerola, La Clusa, la Guar, i altres llocs de la baronia.

Però d'entre tots els Ylla hi ha un que destacarà especialment, l'Antic Ylla, paraire-mercader i germà dels dos anteriors. Al 1561-62 aquest serà arrendador dels drets, rèdits i emoluments de l'ofici de l'almoïna del monestir.⁸⁶⁰ Al 1569 ens consta que havia estat l'antic procurador general de la jurisdicció de la vila i abadiat de Ripoll. Aquest mateix any serà, a més, procurador ordenat de l'Antic Miquel de Remires, procurador jurisdiccional de la vila en aquell moment i que al seu torn serà procurador del monjo fra Gaspar Desparer i Sirvent, monjo cambrer del monestir de Ripoll.⁸⁶¹ Al 1571 serà aquest monjo qui arrendarà per tres anys a l'Antic Ylla, mercader de Ripoll, tots els censos, rèdits, fruits i altres drets de l'ofici de la cambreria del monestir.⁸⁶² Al 1574 arrendarà, per tres anys, tots els censos, rèdits, delmes, tasques i altres emoluments, carnalanges, passatges, pesqueria, terços, lluïsmes i foriscapis i qualsevol altres drets de l'ofici del celler a la vila de Ripoll i parròquia de Ripoll i Ripollès, de la Guardia, Borredà, de la Nou, Malanyeu i Grexer, i altres arrendaments com són les pensions de les pabordies de Palau, d'Àger i de Berga rebudes pel dit ofici del celler del monestir.⁸⁶³ Per aquesta mateixa data actuarà com a procurador del Jordi Alemany Descatllar, monjo sagristà major de Ripoll i arrendarà els drets d'aquest ofici per concessió de dit Descatllar. Al 1581 l'Antic Ylla tornarà a ser arrendador de l'ofici de la cambreria per

⁸⁶⁰ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, anys 1561-1562.

⁸⁶¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1569

⁸⁶² ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1571

⁸⁶³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1574

fra Gaspar Desperez⁸⁶⁴ i del celler del 1584 al 1586 mínim. Al 1588-89 novament serà arrendador d'aquest últim ofici, per tant és factible pensar que renovés els arrendaments un i altre cop, combinant-lo amb els dels diferents oficis del monestir. Sens dubte, vistes aquestes dades, aquest Antic Ylla serà un dels grans beneficiats de la renda feudal del monestir, i també un personatge amb una més que bona posició econòmica dins la vila de Ripoll.

Però l'Antic Ylla no sols arrendarà drets del monestir. Així, sabem que l'any 1582 arrendava tots els drets de la parròquia de Vidabona⁸⁶⁵ i al 1584 rearrendarà per quatre anys tots els terços, delmes i altres drets que Miquel Prat i de Moncorb, de la ciutat de Barcelona, rebrà al terme i parròquia de Castell.⁸⁶⁶ Fins i tot, tenim esment que en un moment indeterminat l'Antic Ylla fou arrendador dels rèdits del monestir de Sant Joan de les Abadesses.⁸⁶⁷

Com a persona destacada de la comunitat, l'Antic Ylla serà un dels obrers de la parròquia de Sant Pere de Ripoll com a mínim des del 1584 fins al 1591, encarregat de l'ampliació de l'esmentada parròquia perquè hi havia "*parrochianos numero majores que memoria hominum recordetur capere non potest*".⁸⁶⁸ Així mateix, al 1585 serà un dels síndics de la universitat dels homes de Ripoll per a tractar el tema de les obres de reedificació del Pont del Freser.⁸⁶⁹ Tot això sens dubte el significava com a una de les persones principals de la vila de Ripoll. Ara bé, tot i aquestes activitats, no deixarà de banda les feines dels oficis de paraire i mercader. Així, si bé en diversos moments agafa sota la seva tutela aprenents per ensenyar-los l'ofici de paraire, també feu negocis amb la ciutat comtal amb botiguers de comanda barcelonins. De fet, un Antic Ylla serà botiguer de comanda de Barcelona, segurament fill d'aquest, que treballarà associat amb el seu pare.⁸⁷⁰

⁸⁶⁴ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1581

⁸⁶⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1582

⁸⁶⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1584

⁸⁶⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1587

⁸⁶⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁸⁶⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1585

⁸⁷⁰ Veure GARCÍA ESPUCHE, Albert *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998, pàg. 167

Pel segle XVII aquesta família de menestrals comença a tenir membres dedicats a oficis liberals: al 1604 l'honorable Vicenç Ylla serà notari de Ripoll; el Josep Ylla arrendarà l'escrivania de la vegueria per tres anys l'any 1611, o l'escriptor Joan Ylla al 1618. L'arrendament de l'escrivania per part del Josep Ylla serà recurrent al llarg dels anys fins que al 1642 se li feu la concessió de l'escrivania a ell i als seus successors.⁸⁷¹

El fet que aquesta família es dedicués a la notaria no volia dir que es desentengués dels negocis comercials que amb tanta fortuna els hi havia funcionat al segle anterior. Així, en en diverses ocasions el notari Josep Ylla comprarà llana o ovelles i, l'any 1649, fins i tot ferro en grans quantitats: 200 quintars a la farga del pont de la Corba i 600 quintars a la farga de sant Vicenç de Puigmal.⁸⁷² A més, també s'associarà amb el Miquel Capdevila i el sabater Sebastià Mulner en l'arrendament dels drets del celler del monestir sobre la vila de Ripoll i Ripollès, la Guàrdia, Borredà, La Nou, Grèixer, i altres llocs durant tres anys l'any 1615⁸⁷³ i similarmet als seus avantpassats, rearrendant posteriorment aquests drets a unes altres persones.

No hi haurà cap membre d'aquesta família ni a les procures del plet de 1678, ni al govern consolar de 1694-98 ni al del 1707. Per tant, no semblen interessats en l'enfrontament amb el seu senyor baronial, del qual obtenien l'arrendament de l'escrivania entre d'altres gràcies tal i com hem vist. Sens dubte aquesta família en podria ser un bon exemple de família promonestir. Ara bé, és curiós veure com l'arxiduc Carles d'Àustria durant la guerra de Successió, que va depurar les borses insaculatòries de la vila de Ripoll per tal de ficar tan sols persones addictes a la seva causa, que gens casualment eren les del bàndol antimonestir, va nomenar a un Francesc Ylla, natural de la vila de Ripoll "*Ciudadà honrat de Barz(elon)a en virtud de privilegi en son favor atorgat per la S.C. y Rl. Mag(esta)t del Rey n(ostr)e s(enyo)r Carlos tercer*", des de València, el 29 de novembre de 1707, prestant jurament el 29 de desembre d'aquell any.⁸⁷⁴

Per tant, els Ylla eren una família els orígens de la qual, igual que moltes altres que venien del segle XVI, es devien a la manufactura de la llana i els teixits, que

⁸⁷¹ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1642.

⁸⁷² ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1649.

⁸⁷³ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1615

⁸⁷⁴ ACA, Generalitat, sèrie G, 225

diversificaren la seva activitat amb el comerç i que mantindrà bones relacions amb el monestir, no sols fent en ocasions de procuradors dels seus monjos, sinó també arrendant constantment els drets dels seus oficis, negoci que els reportaria amb seguretat quantiosos guanys tenint en compte la gran quantitat de diners que ingressava el monestir cada any en concepte d'aquests drets. Al segle XVII pujaren un esgraó més en l'escalafó social convertint-se en notaris i arrendadors pràcticament perpetus de l'escrivania secular de la vila, continuant amb les activitats d'arrendaments dels oficis monasterials fins aconseguir finalment que un dels seus membres fos nomenat ciutadà honrat de Barcelona amb l'intrús monarca Carles III l'any 1707. Al segle XVIII encara viurà una branca d'aquesta família a Ripoll, el Josep Antoni Ylla, fent de notari, com a mínim, des de l'any 1731.

Els Manter

A principis del segle XVII, si hi ha alguna família que sens dubte podríem dir que és promonestir, aquesta seria la família dels Manter. Recordem que l'argenter Rafel Manter serà el batlle baronial que actuarà en connivència amb els bandolers de Rocaguinarda cridats per l'abat Pons en les actuacions repressives i de por contra els vilatans ripollesos, permetent el pas a l'assassí del notari Vicens Vasia. Però, que sabem d'aquesta família?

Els Manter vivien a la vila de Ripoll ja a principis del XVI, tot i que és possible que vinguessin de Puigcerdà, al menys el Carles Manter, paraire, potser germà del Gaspar Manter, també paraire, dedicats, com la majoria dels artesans de Ripoll d'aquesta època, a la draperia. Aquest Gaspar Manter tindrà dos fills que també seran paraire, el Miquel i l'Antoni Manter. Aquest Miquel Manter marxarà a Barcelona, d'on serà ciutadà i a on morirà el 1570.⁸⁷⁵ El Carles Manter tindrà als seus fills: en Bartomeu Pons, que serà calceter, en Domènec, que serà clergue i beneficiat del monestir de Ripoll,⁸⁷⁶ i la Joana. De fet, l'any 1568 el diputat local de l'estació de Camprodon concedirà llicència al Pons Manter de tenir botiga de calcetes "*I de tenir pella com vulgarment es diu, i roba feta, a*

⁸⁷⁵ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1570

⁸⁷⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1575

*ser cosida o cosir, tallada o tallar en la seva botiga, pagant els drets del general de Catalunya.*⁸⁷⁷

Al 1570 el paraire Bartomeu Manter arrenda la meitat de la fleca de pa i vi junt amb el Pere Molner.

Al 1603 és el primer cop que apareix als notarians el Rafel Manter, argenter de la vila, que al 1607 regirà l'ofici de la batllia. Una qüestió que ens fa plantejar-nos el tema dels bàndols serà la formació, pels anys 1608-1609, d'una societat comercial entre l'argenter Rafel Manter, batlle de l'abat i fidel a aquest, el procurador general de la vila escollit per l'abat i germà d'aquest –per tant també fidel a aquest–, el Jerònim de Pons, i el Pons Duran, persona que sabem que precisament s'enfrontarà obertament a aquests dos personatges i contra l'abat l'any 1609 i anys successius. Aquesta unió, impensable l'any 1611, tenia lloc al 1608-09, per un mínim, que sapiguem, de 4 vendes de grans. Això ens permet elucubrar sobre el fet que possiblement els Duran no fossin pròpiament del bàndol contrari al monestir, però davant del que considerava una injustícia contra un familiar seu, un Llaguna, s'enfrontés a ell en contra de les seves pròpies aliances comercials, que va mantenir amb d'altres persones. Però aquestes rivalitats em xoquen, donat que si els Llaguna eren dels més perjudicats pels actes de l'any 1609-11, revoltant la vila l'any 1610 contra el monestir, dinou anys més tard aquest Rafel Manter constitueix una societat amb el candeler Pere Llaguna per a arrendar les rendes del compte de Vallfogona⁸⁷⁸ utilitzant la mateixa societat també amb d'altres finalitats comercials venent, per exemple, grans.

S'ha de dir que des d'aquesta data no tornem a trobar als Manter a cap document notarial més de la vila de Ripoll, ni del segle XVII ni del XVIII.

Els Grandolí

Altra de les famílies que innegablement es poden dir promonestir hauria de ser la dels Grandolí, atès que sabem que el Jaume Grandolí, a principis del XVII, era criat de l'abat, i va cometre en nom seu actes punibles contra els ripollesos, incloent

⁸⁷⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1568.

⁸⁷⁸ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1629

l'assassinat, personalment, del Vicens Vasia, notari de l'abadiat que havia desafiat obertament el monestir.

Fent un breu anàlisi d'aquesta família, constatem que és molt poc el que surten als notariais. A la dècada dels 30 del segle XVI veurem al Miquel Grandolí, baster de la vila, casat amb la Isabel Grandolí i que, al menys al 1544, ja és mort. Un altre Miquel, fill seu, serà prevere de Ripoll i al 1566 farà de procurador del monjo sagristà del monestir fra Jordi Joan Alemany Descatllar per temes judicials, tant civils com criminals⁸⁷⁹. No podem oblidar que aquest monjo estigué acusat de estar en connivència amb el bandoler Joan Escuder, així que no sabem quina podria ser la relació d'aquest Grandolí amb aquest personatge o amb els bandolers. Més tard en tornarà a ser procurador per rebre i recollir les tasques i altres drets propis de l'ofici de la sagristia del monestir de Ripoll. El quòndam baster va tenir també una filla que casarà amb el Joan Ylla, paraire de la vila, família d'honorables tal i com ja hem vist. De les bones relacions de la família Grandolí amb la família Alemany Descatllar serà prova que el militar Francesc Alemany Descatllar aportarà una part de la dot de la filla d'en Grandolí en casar amb el Joan Ylla. Per tant, aquesta família també fou una de les que s'anà posicionant entre les de bona condició a la vila.

Igual que en el cas dels Manter i els Duran, sembla una ironia el fet que si en Jaume Grandolí va assassinar al notari Vicens Vasia, l'any 1584 hi hagué un arrendament conjunt d'una casa entre el Jaume Vasia, baster,⁸⁸⁰ i el Joan Grandolí, també baster de Ripoll. De fet al 1586 el Joan Grandolí serà procurador del Jaume Vasia.⁸⁸¹

Aquest mateix any el Joan Grandolí, junt amb d'altres ripollesos, actuà com a síndic, procurador i actor de la universitat dels homes de Ripoll per a les obres de reedificació del Pont del Freser. Aquest Joan Grandolí, a banda de ser menestral, tenia el domini útil del mas Puigcorber de Campdevàdol mitjançant matrimoni entre ell i la filla de l'honorable Jaume Quer àlies Cabana, quòndam paraire de la vila de Ripoll. D'aquesta possessió en traurà algunes rendes llogant-lo a pagesos de la parròquia de Campdevàdol.

⁸⁷⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566

⁸⁸⁰ I pare del Vicens Vasia

⁸⁸¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586

Al 1605 el pareire Jaume Grandolí serà criat dels senyor Francesc de Pons, Jerònim de Pons i Josep de Pons.⁸⁸² I al 1609 de l'abat fra Francesc de Pons. S'ha de dir que des dels fets de 1609-11 i les corresponents causes judicials, no se sap res més de cap Grandolí als notarians del segle XVII ni als del segle XVIII, per tant, semblen desaparèixer de la vila.

10.1.3 Altres famílies que ocuparen oficis baronials.

D'acord amb allò aconsellat per Joaquim Albareda, hem identificat altres famílies que ocuparen càrrecs a la vila de Ripoll. Moltes d'elles, però, ja les hem vistes perquè gairebé totes les analitzades fins ara ocuparen en alguna ocasió el càrrec de batlle o clavari. Així, doncs, aquest subapartat servirà de complement de les famílies ripolleses fins ara vistes.

Els Caselles

El primer batlle que coneixem pel XVI amb la finalitat de regir la batllia de Ripoll i els seus termes és el Pere Caselles l'any 1534. Qui era aquest Pere Caselles? A la parròquia de Sant Pere de Ripoll hi havia el mas Caselles,⁸⁸³ i al 1502-03 un Pere Caselles es dedicarà a la compra de terres. Al 1534 constatem l'existència de tres germans;⁸⁸⁴ en Pere Caselles, que serà el regent de la batllia, el Gabriel Caselles, pareire i el Salvador Caselles, també pareire. Amb el temps, tots tres germans evolucionaran econòmic i socialment atès que si bé en Pere Caselles passarà a ser veguer de la vegueria mínim que sapiguem l'any 1544, els seus dos germans seran mercaders de Barcelona. De fet, en Pere Caselles casarà a la seva filla amb un personatge de la ciutat comtal amb el qual la família Caselles farà negocis de draps.

L'any 1600 trobem els capítols matrimonials d'una filla d'un pareire de Ripoll anomenat Joan Caselles. Aquest casarà a la seva filla Micaela amb el Joan Blanc, que serà fill d'un teixidor de llana de la vila de Camprodon. Al 1604 uns altres capítols matrimonials ens parlen del casament existent entre la filla del Perot Caselles, baixador de la vila de Ripoll, amb Jerònim Espolet, fuster de la mateixa vila.

⁸⁸² Germans del l'abat de Ripoll? ACCE, Manual notarial del notari Tintoret, any 1605

⁸⁸³ Veure els fogatges de 1497 i de 1515 a ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Sèrie General, 2969 i a ACA, Mestre Racional, Volums, Sèrie general, 2968 respectivament

⁸⁸⁴ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1534

Al llarg del segle XVII trobarem escassament a algun membre de la família Caselles, i seran els pagesos del Mas Caselles de la parròquia de Sant Pere de Ripoll, de la resta res sabem actualment. Podem pensar que amb la seva evolució social marxaren bé a Barcelona, bé a d'altres llocs com Camprodon, deixant per sempre la vila de Ripoll.

Per tant, en aquest cas el regent de la batllia era un menestral paraire que es dedicà també al comerç, i no sols de proximitat, sinó també amb la capital del Principat, establint clarament compromisos matrimonials estratègics per tal d'ascendir social i econòmicament.

Els Camprubí o Camprobí

En Francesc Camprubí és el següent regent de la batllia, en aquest cas, l'any 1536. Al 1566 aquest Francesc Camprobí ja és mort i la seva vídua Anna Camprobina tractarà de comprar el mas La Garça de Sant Feliu d'Estiula, propietat del bandoler Joan Escuder.⁸⁸⁵ Malauradament és poca la informació que tenim sobre aquest personatge. Es tractava d'un paraire de llana de la vila de Ripoll. També en feu d'hostaler.

Aquest matrimoni entre el Francesc Camprubí i l'Anna tingué per fruit tres fills: el Pere, el Climent Ferriol i el Francesc, dels quals l'any 1572 actuaren com a tutors l'adroguer Francesc Lleguna i el traginer Jaume Llopis.⁸⁸⁶ D'entre aquests germans el més actiu serà el Ferriol Camprobí, que al 1589 ja estarà associat al mercader Antic Ylla i al seu gendre Jaume Vila, també mercader, en assumptes de draperia a la ciutat de Barcelona, a on nomenaren com a procurador pels seus negocis a l'honorable Antic Ylla, menor, botiguer de comanda i resident a BCN.⁸⁸⁷ Per tant, el Ferriol Camprobí ja tindrà negocis amb la mateixa ciutat de Barcelona i amb comerciants de renom dins la vila com eren els Ylla. Al 1607, a més, serà hostaler de Ripoll i al 1609 comprador de blats de la botiga comuna de la vila de Ripoll.

Per a la segona dècada del segle XVII hi ha a un altre membre d'aquesta família, l'Antic, qualificat ja com a negociant de la vila de Ripoll. Al llarg dels anys negociarà tant amb llana i draps com amb ovelles o grans. Però tampoc rebutjarà participar en la emergent indústria metal·lúrgica, amb la venda de ferro. Un exemple, l'any 1637, en el

⁸⁸⁵ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1566.

⁸⁸⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1572

⁸⁸⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1589

qual vengué 6 quintars de ferro a un traginer de Ripoll.⁸⁸⁸ L'any 1627 ja estarà associat al burgés Climent Bover, de la vila de Ripoll, arrendant per 4 anys tots els masos i heretats de la Llana, Serrallonga, Danyans i Baumala.⁸⁸⁹ L'any 1632 emparentarà amb la família Sala amb el casament de la seva filla Margarida amb el Lluís Sala, pare de la vila de Ripoll, i amb el qual s'associarà l'any 1638 per a arrendar per a un període de 3 anys les rendes dels oficis de la pabordia de Berga i de la Sagristia Major per un preu gens menyspreable de 1200 lliures barceloneses.⁸⁹⁰ Arrendament que repetirà l'any 1651 amb el pare Josep Buada, junt amb el que arrendarà per dos anys els drets de l'ofici de la sagristia.⁸⁹¹

Per a la segona meitat del segle XVII actuaran altres dos membres de la família Camprobí. D'una banda el Joan Camprobí, pare, que serà paborde de la confraria de pares l'any 1664 i claviari de la vila escollit per l'abat l'any 1672. Pel 1683 ja hi serà mort. De l'altra, en Miquel Camprobí, que assistirà a la reunió de caps de casa de l'any 1679 amb motiu del plet interposat davant la Batllia General contra la Reial Audiència i que, en ser preguntat sobre la seva voluntat de litigar, respongué "*Fins ací noy sabut res noy vol saber*".⁸⁹² Això podria significar una certa neutralitat respecte ambdós bàndols en lluita sinó fos perquè, precisament, aquest Miquel Camprobí actuarà en el plet com a testimoni de la part de l'Abat l'any 1683.⁸⁹³ També hi estarà l'Eudald Sala, pare, que ja hem vist que estava emparentat amb els Camprobí. L'any 1686, a més, el Miquel Camprobí és mostassaf de la vila nomenat per l'abat.

No és molt el que sabem d'aquesta família per al segle XVIII. L'any 1731 hi viuran els fills del Miquel, l'Eudald Camprobí i Lluch, argenter, i fra Francesc Camprobí i Lluch,

⁸⁸⁸ ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, sign. K15, any 1637

⁸⁸⁹ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1627

⁸⁹⁰ ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, sign. K16, any 1638

⁸⁹¹ ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, sign. K23, any 1651

⁸⁹² Dins ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846, trobem una llista de totes les persones que es van congregar l'any 1679 per crida feta per l'abat, i la seva postura pel que feia al plet. Tot i que molts d'aquests testimonis diuen que necessiten pensar-s'ho, tenim el nom i la professió de 69 persones que van dir des de bon començament que no volien saber res de plets, sent un d'aquests precisament aquest Miquel Camprobí.

⁸⁹³ Veure ACA, Reial Audiència, Plets Civils, any 13846

monjo novici del monestir de Santes Creus.⁸⁹⁴ A partir de l'any 1742 als notarians apareixerà un altre membre, el Marià Camprobí, guanter de la vila de Ripoll,⁸⁹⁵ nomenant l'any 1749 procurador seu a la ciutat de Barcelona al Benet Peraller, notari de la ciutat comtal, mantenint, per tant, contactes amb la capital.⁸⁹⁶

Els Fexes

L'any 1568 i fins l'any 1572 regirà la batllia el Pere Fexes. Aquest Pere Fexes serà un mercader ripollès sortit de l'ofici de paraire i amb botiga a la vila. La seva aparició la tenim per primer cop l'any 1561-62 comprant llana a Vic.⁸⁹⁷ Es dedicarà a la compra de béns immobles i a l'adquisició de nombrosos arrendaments; per tres anys els censos, delmes, primícies, agràries, parts de collites i altres drets que rebia la capella de Locis, com també totes les terres del pupil Lluís Pons Descatllar a la parròquia i terme de Ripoll. Per tant, a més de dedicar-s'hi al comerç, diversificarà la seva activitat amb la seva participació en els arrendaments feudals. Així, al 1571 arrendà tots els censos, fruits, redits, i altres drets de l'ofici de la cambreria al veïnat de Pruners de Sant Llorenç de Campdevànol⁸⁹⁸ i al 1573 arrendà a Lluís Pons Descatllar tota la casa que aquest donzell tenia a Montesquiu, masos, etc per 1120 lliures barceloneses, sens dubte una quantitat considerable que bé ens pot indicar la seva bona posició econòmica.⁸⁹⁹

En Pere Fexes serà un personatge amb contactes interessants. Així, al 1570 actuarà com a procurador del senyor de Vilamala, donzell de la parròquia d'Oculo, al bescomptat d'en Bas,⁹⁰⁰ o al 1574-76 sent procurador del Francesc Alemany Descatllar, donzell de Montesquiu.

Al 1573 serà administrador del nou hospital de la vila, càrrec que com a mínim ocuparà fins el 1591. Al 1581 tenia un procurador a Barcelona per tema de negocis.⁹⁰¹ A més, serà un dels síndics escollits pels homes de la vila de Ripoll per a tractar el tema de la

⁸⁹⁴ ACCE, Manual notarial del notari Mayans, any 1731

⁸⁹⁵ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1742

⁸⁹⁶ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1749

⁸⁹⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561-1562

⁸⁹⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1571

⁸⁹⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1573

⁹⁰⁰ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1570

⁹⁰¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1571

reconstrucció del pont del Freser l'any 1586,⁹⁰² cosa que ens indica la seva bona posició social dins la vila de Ripoll.

Pel segle XVII un altre Fexes anomenat Pons, paraire i segurament fill de l'anterior, mercadejarà també sovint al llarg de la centúria. Així, comprarà llana, mercadejarà amb ovelles –vengué 137 l'any 1609, i comprà un total de 124 entre diverses transaccions comercials al 1614- i vendrà o prestarà grans.

Sabem que l'any 1609 tindrà una disputa amb els obrers de la parroquial de Sant Pere de Ripoll per causa de les obres d'ampliació de l'església, donat que aquestes obres remogueren la sepultura dels seus avantpassats. Aquest fou l'inici del conflicte de l'any 1609 que ja hem vist i que comportà l'aixecament del diumenge de Rams. Ara bé, casualitat o no, aquest mateix any el Pons Fexes estarà associat amb en Jerònim de Pons, donzell, governador de la vila i germà de l'abat, i amb l'argenter Rafel Manter, batlle de la vila, que estava en connivència amb els bandolers d'en Perot Rocaguinarda, en diverses transaccions de préstecs de blat a alguns pagesos de Sant Esteve de Comia àlies de Roma, Ripoll o Sant Bartomeu de Llaers.

El Ponç Fexes serà un altre d'aquells paraires que, sense deixar les seves activitats draperes, invertiren en la nova indústria, i l'any 1615 estarà associat amb el Pere Sant Miquel, de Ribes de Freser i amb el Joan Ponter, negociant de Ribes de Freser, arrendant per dos anys tota la farga de Planoles fargant, amb els meners i boca de meners, els boscos i la resta d'eines de dita farga, amb la casa i la resta de pertinences. Cosa la qual li permetrà vendre ferro –com, per exemple, feu l'any 1618.

Però també diversificà els seus ingressos i aprofità part de la renda que les propietats immobles li podien atorgar. Així, al 1618 s'associà amb el Pons Duran, mercader de la vila de Ripoll, en l'arrendament dels masos Cufetals i Corberola i altres a ells agregats, rearrendant les herbes d'aquests masos al magnífic Pere Oriola, batxiller en drets de la vila de Ripoll, vivint llavors a Sant Joan de les Abadesses.⁹⁰³ Així mateix, al 1630 el trobaren arrendant-li a un pagès de Sant Cristòfol de Campdevànol, per quatre anys, el

⁹⁰² ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586

⁹⁰³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1618

mas Riera de Munt i Riera de Vall i els masos Cases, Colomer i altres a ells agregats de la parròquia de Sant Llorenç de Campdevàrol.⁹⁰⁴

Per a aquesta època hi haurà un altre Pons Fexes, menor, suposadament fill del Pons Fexes analitzat, i un Miquel Fexes, també fill i d'ofici escriptor.

És curiós com trobem l'any 1623 al Pons Fexes com a síndic procurador dels particulars i singulars persones de la vila de Ripoll en el plet que aquests tenien a la Reial Audiència contra el monestir.⁹⁰⁵ Aquest aspecte podria adscriure'l al bàndol dels homes de la vila. No obstant, no ocuparà cap càrrec dins el govern consular de 1653, ni ell ni els seus fills, ni tampoc s'involucrarà cap Fexes al plet de 1678-91, al consell de govern de 1694-98 ni a les borses insaculatòries del 1707. De fet, semblen desaparèixer en els notarians, donat que malauradament no consta cap més d'aquesta família al segle XVII ni als notarians del segle XVIII fins l'any 1755.

Els Bosch

Des del 1580 fins al 1584 regirà la batllia el pare de llana Miquel Bosch, i al 1600-1601 ho farà en Sebastià Bosch.

El patró seguit per la família Bosch, en general, és similar a d'altres famílies ripolleses que ja hem vistes. Dedicats a la draperia i mantenint contactes amb la ciutat de Barcelona i Vic –veure els diversos intercanvis que el pare Sebastià Bosch manté, per exemple, l'any 1594 per a comprar llana a aquestes dues poblacions-⁹⁰⁶ i amb un membre sempre a la comunitat de domers i preveres de Sant Pere, l'esborrany que tenim actualment del capbreu de l'abat Climent Mai ja ens indica que era una família molt important, amb la possessió de 20 béns immobles capbrevats entre cases, peces de terra, horts i algun mas. De fet, junt amb el també mercader Pere Pujol, és el ripollès que més possessions té a mitjans d'aquest segle si podem refiar-nos d'aquest esborrany de capbreu.⁹⁰⁷

⁹⁰⁴ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1618

⁹⁰⁵ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1623

⁹⁰⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1594

⁹⁰⁷ Veure ACRI, Capbreu de la vila de Ripoll dels béns de l'ofici de la Celleria, fet en temps de l'abat Climent Mai, Sign. 734

En concordança amb això estaria el fet que aquesta família destaca per mantenir relacions amb personatges importants de la vila. Un Pere Bosch fou procurador de la dona de l'Antic Miquel de Remires, procurador jurisdiccional de la vila de Ripoll entre el 1561 i 1571. En Sebastià Bosch també exercí com a tal per a la magnífica Margarida de Galliners en uns debitoris i, fins i tot, un altre Sebastià Bosch serà procurador del donzell ripollès Bernat Joan de Tord durant diversos anys. Però potser la dada més interessant per nosaltres és trobar en un parell d'ocasions l'esment del prevere Pere Bosch com a familiar de l'abat Mai, fent de procurador de l'Abat⁹⁰⁸ i arrendant en el seu nom l'administració de l'ofici del celler.⁹⁰⁹ Aquestes filiacions sí que ens portarien a pensar, en el cas d'aquesta família, que es tracta d'una família promonestir, associada a tot un seguit de personatges importants de la vila i, especialment, amb l'abat Mai.

Al llarg del XVII apareixen somerament alguns membres d'aquesta família; el també pareire Sebastià Bosch, que comprarà llana; el prevere Alemany Bosch, el pareire Joan Bosch i un parell de capítols matrimonials d'aquesta família: el de l'Anna Bosca l'any 1626, filla de l'honorable pareire ja difunt Miquel Bosch,⁹¹⁰ i l'any 1642 el casament entre l'Eudald Heras, sabater de Ripoll, amb la Margarida Bosch, filla de Sebastià Bosch, pareire de Ripoll.⁹¹¹ L'any 1672 també hi ha un tal Antoni Bosch, jove, canoner, però no sabem si té alguna cosa a veure amb aquesta família atès que surt únicament com a testimoni davant d'un notari. No tenim cap més notícia d'aquesta família ni per a la segona meitat del segle XVII ni per a la primera del segle XVIII.

Els Oriola

Ens apropem a aquesta família a través del primer Oriola que ocupà un càrrec d'oficial de la vila, en Pere Antoni Oriola, que regirà la batllia el 1587 i 1588. Els seus orígens s'adscriuen molt clarament al treball de la terra; de fet el primer Oriola que coneixem formà part del sindicat remença de 1448. Aquest serà en Pere d'Oriola, pagès de la

⁹⁰⁸ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1575

⁹⁰⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1573

⁹¹⁰ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1626

⁹¹¹ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1642

parròquia de sant Pere de Ripoll.⁹¹² A principis del segle XVI, hi ha un altre Pere Oriola, l'any 1502-03, propietari i possessor del mas del mateix nom.⁹¹³ Al 1534 una filla seva, na Micaela, estarà casada amb un pagès del veïnat de Balps de la mateixa parròquia, i nomenarà procurador seu a en Jaume Duran.⁹¹⁴ Fins al 1574 apareixen diversos pagesos Oriola en aquesta parròquia. L'últim en Pere Antoni Oriola l'any 1574.⁹¹⁵ No sabem si aquest Pere Antoni serà el mateix que regirà la batllia al 87-88, ni si és el mateix o el pare del que l'any 1591 oficialarà com a negociant de la vila de Ripoll.⁹¹⁶ Podria ser que aquesta família fes l'evolució de pagesos rics a mercaders. Com a tal, a banda de mercadejar –venent vaques i bous- serà possessor, bé per propietat, bé per arrendament, de diversos masos a Sant Pere de Ripoll, però també a d'altres parròquies com Gombrèn, Sant Pere de Montgrony o Frontanyà, continuant per tant, d'una manera o altra, vinculat a la terra.

De la seva bona posició econòmica ens parlen els seus negocis arrendant per tres anys, l'any 1591, els drets i rèdits de Molló que la mensa abacial rebia en aquell terme municipal.⁹¹⁷ És de suposar que la família Oriola, ja ben posicionada econòmicament, continuarà ascendint socialment.

Ja al 1601 el mercader Joan Oriola, fill del Pere Antoni Oriola,⁹¹⁸ serà un membre molt actiu d'aquesta família en les transaccions comercials. Al llarg dels anys es dedicarà a la venda de grans i a la compravenda d'animals, especialment ovelles en grans quantitats, com per exemple l'any 1604, en que vendrà a un notari de Sant Joan de les Abadesses un total de 190 ovelles.⁹¹⁹ Per aquests anys comerciarà també el seu germà Pere Oriola, negociant, dedicat a la compra venda d'animals. No sabem si aquest Pere Oriola serà el mateix que estudiarà lleis al 1605.

⁹¹² Veure HOMS I BRUGAROLAS, M. Mercè. *El Sindicat Remença de l'any 1448*, Col·lecció Documents de l'Arxiu Municipal, 11. Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, Girona, 2005, doc. 312

⁹¹³ ACRI, Manual notarial del notari Joan Mayans, any 1502-1503

⁹¹⁴ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1534

⁹¹⁵ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1574

⁹¹⁶ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁹¹⁷ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁹¹⁸ ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1601

⁹¹⁹ ACCE, Manual notarial del notari Tintoret, any 1604

Però el fet de mercadejar no els desvincularà de la terra. Així, el mercader Joan Oriola, com a senyor i hereu del mas Oriola de Sant Pere de Ripoll, arrendarà per 4 anys l'any 1606 tota l'heretat o mas Oriola i els masos a ell agregats al Mateu Colomer, pagès d'aquesta parròquia.⁹²⁰ Al 1615 llogarà per 3 anys el mas Boix a un pagès de Santa Maria de Vidabona; per 4 anys al Jaume Surinyacs de la parròquia de Sant Pere de Ripoll el mas Montorro i a mitges per altres 4 anys el mas Rama amb Pere de Déu, pagès de Sant Pere de Ripoll.⁹²¹ En aquest mas es produirà aquest any la fàbrica d'un molí fariner i una molina serradora prop el riu Ter, amb la participació del mercader Joan Oriola, els mestres de cases Marçal Penó i Pere Spolet i el mestre fuster Joan Casses. Al 1618 arrendarà aquest molí fariner i aquesta molina serradora del mas Rama per un any al Joan Saguí, moliner de Sant Joan de les Abadesses,⁹²² arrendament que li prorrogarà per 2 anys més al 1619. Aquest mateix any arrenda a Mateu i Pau Colomer, pare i fill de Sant Pere de Ripoll, el mas Oriola per 4 anys.⁹²³ L'arrendament del mas Rama per part dels Oriola serà una constant al llarg del segle.

Pel que fa a la seva possible lleialtat a l'abat, l'any 1609 el Joan Oriola –que a les hores era familiar del Sant Ofici–, feu de procurador junt amb el també mercader Antic Duran i el notari Climent Bover, del notari Vicens Vazia, amb la finalitat de demanar davant el Capità General de Catalunya i el Consell Reial la llicència i facultat de tenir, fer i celebrar a la dita vila Consell General per a tractar assumptes del plet que hi havia contra el monestir a la Reial Audiència. Això ens podria indicar ja una certa filiació d'en Oriola a la causa dels homes de la vila, especialment si atenem al fet que era cunyat seu un dels inculpatos dels disturbis del diumenge de Rams: el Jerònim Amat, cunyat al mateix temps de l'Antoni Llaguna.

L'any 1611 el Joan Oriola casarà en segones núpcies amb la Isabel Duran, filla de l'honorable Joan Duran, també mercader i segurament germana del Pons Duran, un altre dels que encapçalaren la revolta de la vila contra el monestir en el trienni 1609-11.⁹²⁴ Aquest matrimoni suposarà la unió de dues de les famílies ascendents de la vila, que van anar enriquint-se al llarg del segle XVI i que cercaren en tot moment la

⁹²⁰ ACCE, Manual notarial del notari Tintoret, any 1606

⁹²¹ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1615

⁹²² ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1618

⁹²³ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1619

⁹²⁴ ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1611

promoció social dels seus membres. Però no fou el primer matrimoni d'aquest mercader amb visos de consolidar i ascendir socialment. Així, en aquest mateix any es veié obligat a retornar al Jerònim de Pastors àlies Lansoret, burgés de Ribes de Freser, la restitució de la dot que va rebre en casar-se en primeres núpcies amb dona Margarida, filla d'en Pastors, família de mercaders de Ribes que es troben sovint als notarians del XVI a través de diversos intercanvis comercials, que mantingueren relacions amb els honorables Pujol i que acabaren ennoblint-se posteriorment.⁹²⁵

De la importància que arribà a adquirir el mercader Joan Oriola ens parlen els fets: amb raó de les Corts que Felip III farà a la ciutat de Lleida l'any 1626, aquest mercader de la vila de Ripoll haurà d'assistir en qualitat de síndic, escollit en una reunió que tingué lloc aquest mateix any entre els consols i veguer de la vegueria de Ripoll i Ripollès, i tots els habitants del terme de la vegueria.⁹²⁶ L'altre síndic serà en Benet Cabana, cònsol de la vegueria de Ripoll i Ripollès. Però no serà l'únic encàrrec d'aquestes característiques que rebrà el mercader Oriola, donat que al 1632 serà novament escollit pel veguer i consellers de la vegueria de Ripoll i Ripollès per presentar-se davant Felip III i demanar la confirmació dels privilegis que els diferents monarques havien atorgat a la vegueria.⁹²⁷

Al 1644 el Joan Oriola, major de dies, mercadejarà amb el seu fill Joan Oriola, menor de dies, comprant grans a un pare de Sant Pere de Ripoll.⁹²⁸ No sabem si serà aquest Joan Oriola fill el que als anys 1653 i 1654 farà de capità d'infanteria de Ripoll.⁹²⁹

A partir de l'any 1666 hi ha un nou Oriola, producte del matrimoni entre el mercader Joan Oriola, menor, i una membre de la família de donzells de Tord. Fruit d'aquest matrimoni naixerà l'Ignasi Oriola de Tord, doctor en ambdós drets de Ripoll.⁹³⁰ L'any 1674 serà ciutadà honrat de Barcelona,⁹³¹ i continuarà amb els negocis de la família

⁹²⁵ Veure SITJAR I SERRA, Miquel "Assaig sobre famílies governants a la vall de Ribes (Capítol I). Dels Ribes-Gleu als Pastors (1200-1599)" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. Annals 2006-2007, 2008, pàg. 117

⁹²⁶ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1626

⁹²⁷ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1632

⁹²⁸ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1644

⁹²⁹ ACRI, Protocols notarians del notari Onofre Pont, Sign. K24, any 1653

⁹³⁰ ACRI, Protocols notarians del notari Onofre Pont, Sign. K32, any 1666

⁹³¹ ACRI, Protocols notarians del notari Onofre Pont, Sign. K40, any 1674

venent gra a un pagès de Sant Pere de Ripoll i arrendant la casa del molí de Rama amb les seves terres i hort l'any 1678. De fet aquest molí i molina serradora es convertirà en una farga⁹³² que l'any 1683 arrendarà l'Ignasi Oriola als clavetaires i negociants Atanasi i Josep Alias, pare i fill, als quals vendrà a més 4 bous de llaurar, 5 matxos de pel negre amb els seus guarniments i els cabals de mena i llenya per a treballar la dita farga de Rama que dits Elias tenien arrendada al dit Oriola.⁹³³

Aquest Ignasi Oriola i de Tord exercirà d'advocat dels homes de la vila en el plet de 1678-1691.⁹³⁴ Això ja ens indicaria la seva adscripció al bàndol dels *tremendos*. En consonància amb aquesta filiació, i tenint en compte que els homes de la vila recolzaren al bàndol austriacista gràcies al privilegi de govern consolar atorgat al XVIII, no ens resulta estrany que el seu fill, en Joan de Oriola, aixequés una companyia de soldats per a combatre durant la guerra de Successió, suposem que sota les ordres de l'Arxiduc Carles a tenor del viatge que posteriorment en feu l'any 1713 a l'Imperi,⁹³⁵ i del qual no tenim constància que tornés, potser exiliat amb l'emperador austríac.

Al que sí trobarem al llarg del XVIII fins al 1755 fou a don Felip Oriola i de Navel, habitant a Ripoll i ciutadà honrat de Barcelona al menys que sapiguem des del 1742, i que viurà de rendes, ja que arrendarà en diverses ocasions els masos i heretats de la Solaneta, el mas Samarius o el mas Rama, igual que el seu besavi, inclosa "*la estada de casa al segon sostre de la casa del molí vell del Pla de Rama de Sant Pere de Ripoll junt amb sis mesures per any de sembradura y lo canamar*".⁹³⁶ Sabem que aquest Felip d'Oriola casarà amb una donzella de l'honorable família Guanter, la Teresa Guanter, del matrimoni del qual naixeran la Maria Emmanuela de Oriola i de Guanter i la Teresa de Oriola i de Guanter.

Els Ortedó

Per a la primera meitat del segle XVI, i com a mínim que sapiguem des del 1534 al 1539, serà jutge de la vila i abadiat de Ripoll el Pere d'Ortedó. Sobre aquesta família és

⁹³² D'acord amb l'Eudald Graells això succeiria l'any 1658 veure GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll, 1990, pàg. 71

⁹³³ ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, Sign. K46, any 1683

⁹³⁴ ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846

⁹³⁵ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1740

⁹³⁶ ACCE, Manual notarial del notari Josep Antoni Ylla, any 1747

molt poc el que podem dir, donat que no hem trobat gairebé referències a ella. No hi ha cap Ortedó ni al fogatge de 1497, ni al de 1515. No obstant, l'any 1534 hi ha un mercader, en Jerònim Ortedó, que serà de la ciutat d'Urgell i de Ripoll, la qual cosa ens podria portar a pensar que aquesta família vingués d'aquesta zona de l'actual província de Lleida.⁹³⁷ De fet, el cognom d'Ortedó podria venir de la població del mateix nom situada a l'actual comarca de l'Alt Urgell, indicant la procedència d'aquest personatge, d'igual forma que ho feren els Llaguna abans estudiats.

El jutge Ortedó casarà amb una filla de la família Bojons, amb la qual arrendarà el molí fariner de l'Arquet per quatre anys l'any 1536.⁹³⁸ Després d'aquesta referència, no en detectem cap membre més d'aquesta família als llibres notariais de la vila.

Els Colí

Des de l'any 1561 la família Colí monopolitzarà ininterrompudament el càrrec de jutge de la vila i abadiat de Ripoll per a tota la segona meitat del segle XVI i principis del XVII, primer amb el Giralt Colí i després amb el Jerònim Colí. Aquest monopoli no pot sinó significar que es tractava d'una família afí al monestir, donat que aquest càrrec era escollit directament per l'abat i monestir de Ripoll. Això ho podria corroborar el fet que el Giralt Colí serà procurador de l'Antic Miquel de Remires, procurador jurisdiccional de la vila i abadiat de Ripoll al 1566.⁹³⁹

Els orígens d'aquests Colí no ens són clars, però tot indica que provenen de la vila de Sant Joan de les Abadesses, també baronia eclesiàstica, a on el Giralt posseïa casa i terres.⁹⁴⁰ De fet, no consta cap Colí a Ripoll ni al fogatge de 1497 ni al de 1515.

El Giralt estava casat amb l'Elisabeth de Sant Cerní, familiar de fra Sebastià de Sant Cerní de Girona i del donzell de Barcelona Montserrat de Sant Cerní. Per tant, els Colí seguiren unes polítiques matrimonials encaminades a l'ascens social.

⁹³⁷ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1534

⁹³⁸ ACCE, Manual notarial del notari Bernat Buada, any 1536

⁹³⁹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566.

⁹⁴⁰ Veure ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1561-62, on se'ns esmenta que el Giralt posseeix a la vila de Sant Joan casa i certes terres i herbes. A ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1576, trobem a un Joan Colí canonge del monestir de Sant Joan.

Curiosament, tot i tractar-se d'un llicenciat en dret que exercia com a tal, igual que la resta de famílies que hem vist es dedicava al comerç de la draperia, diversificant les seves activitats econòmiques. Així, vàries persones van contreure diversos deutes amb el Giralt Colí a les quals el jutge els hi havia venut matèria primera i teixits. Per posar un exemple, li comptem pel 1566 un total de 18 vendes entre draps acabats i llanes.⁹⁴¹ Per tant, l'activitat principal de la vila al XVI reportava quantiosos guanys donat que tothom volia participar en el seu comerç, tot i no ser paraire ni mercader, i en Colí era un bon exemple.

A més, de la mateixa manera que les famílies anteriors, els Colí semblen convertir-se en possessors de diverses cases a la vila. I, a l'igual que la resta de famílies aquí vistes, també van arrendar els drets de diversos oficis del monestir. Així, l'any 1586 el Jerònim Colí arrendarà els drets de l'ofici de l'obra del Monestir.⁹⁴² L'any 1587 un nebot seu, el clergue Pere Colí, obtindrà el benefici de sant Francesc del monestir de santa Maria de Ripoll.⁹⁴³

El magnífic Jerònim Colí, doctor en ambdós drets i jutge de Ripoll, d'igual manera que ho feu el seu pare, mercadejà amb la venda d'animals –al 1600 vengué 44 moltos a un mercader de Cardona-, de llana i de grans.⁹⁴⁴ De fet, sabem que constituí una companyia mercantil amb el Pons Duran, mercader de Ripoll, amb el Joan Miquel Guanter, notari, i amb el Joan Guanter, botiguer, ambdós de Prats de Molló. I en algun moment que no tenim gaire clar fou arrendador de l'ofici del celler. No obstant, sabem que al 1607 ja hi serà mort, i la seva dona Marianna agafarà les la direcció del negoci. A partir d'aquest moment la seva vídua realitzarà un munt de vendes de grans, però també alguna de llana, com una que li feu l'any 1608 a un paraire de Sant Joan de les Abadesses de 3 quintars de llana bruta i 16 lliures de neta per treure a canvi dues peces de roba.

Aviat el seu fill Jerònim Joan Colí, doctor en ambdós drets, entre d'altres negocis, viurà també de rendes. Així, l'any 1615 llogarà per 3 anys a un pagès de Santa Maria de Matamala el mas Guixer d'aquella parròquia,⁹⁴⁵ i el mateix feu per altres quatre anys al

⁹⁴¹ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1566

⁹⁴² ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1586

⁹⁴³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1587

⁹⁴⁴ ACCE, Manual notarial del notari Boyons, any 1600

⁹⁴⁵ ACCE, Manual notarial del Francesc Duran, any 1615

1627. Així mateix, signarà un contracte de parceria per quatre anys amb el Montserrat Castell, de sant Martí de Sarroca, per a un total de 230 ovelles per 4 anys. També vendrà animals i grans, seguint amb el mercadeig dels seus antecessors.

L'any 1622 estarà involucrat en el plet existent entre la vila i el monestir,⁹⁴⁶ tot i que no sabem exactament quin paper va jugar. El que sí podem dir és que el Jerònim Joan Colí comptava amb el favor de l'abat de Santa Maria de Ripoll fra Pere Sanxo, donat que exercirà com a procurador jurisdiccional de la vila i abadiat com a mínim pels anys 1626 i 1627. Per l'any 1627 existeix un passament de comptes entre l'abat Pere Sanxo i aquest personatge sobre l'administració de les rendes de l'abadia.⁹⁴⁷

L'any 1631 el Jerònim Joan Colí ja vivia a la ciutat de Barcelona, seguint una tendència que molts donzells i mercaders portaren a terme. Ara bé, continuava entre d'altres activitats vivint de les rendes que li proporcionaven les seves terres i arrendaments de Ripoll, donat que al mes de març de 1631 *“Lo duch de Segorb i de Cardona lloctinent y capità general (...) Al doctor Hieronim Joan Colí que resideix al p(rese)nt en esta ciutat de Barcelona es n(ostr)ra voluntat que del blat que té en exa vila cullit en ses terras, o, procehit de ses rendes li dexen extraurer una càrrega ab farina (que son dos corteras) cada semmana fins a la primera collita per al sustento de sa casa y família. Perçó vos diem y manam (...) ho compliau sens donar lloc a que se li fassa impediment algú”*⁹⁴⁸

Al 1635 el Jerònim Joan Colí també hi serà mort quedant la seva vídua Victoria Colí de Cardona, que administrarà els béns del seu marit.

Suposem que fill del Jerònim Joan i la Victòria serà el Josep Colí i Cardona, prevere i canonge de la seu d'Elna.⁹⁴⁹ I hi haurà d'altres Colí com l'Elisabeth Colí i Pastors, vídua l'any 1654 del magnífic Joan Colí, quòndam doctor en ambdós drets i que emparentà amb la noble família Pastors de Ribes de Freser, o el Baptista Colí, també doctor en drets, l'any 1661.

Potser l'enllaç més important d'aquesta família serà el que facin amb la família Belsunce i Llissaga, donat que al 1673 trobem ja al matrimoni entre Francisca Colí i

⁹⁴⁶ ACCE, Manual notarial del notari Onofre Pont, any 1644

⁹⁴⁷ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1627

⁹⁴⁸ ACCE, Manual notarial del notari Francesc Duran, any 1631

⁹⁴⁹ ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, sign. K29, any 1663

l'Arnaldo Belsunce i Llissaga.⁹⁵⁰ Aquest Arnaldo Belsuce de Lisaga serà originari del regne de Navarra i, potser amb motiu del matrimoni amb la Francisca Colí, l'Arnaldo sol·licitarà l'any 1674, a canvi dels serveis prestats al monarca durant la guerra, els “*fruits, rendes y emoluments del dr Bonaventura Coll, residint en Perpinyà, vulgarment dita la hazienda de Colí, que de p(re)se)nt està segrestada en la Regia Cort*”, petició que li serà concedida.⁹⁵¹ I és que els béns possessoris de la família Colí havien estat segrestats durant la guerra de separació i, potser, mitjançant aquest matrimoni, la Francisca Colí va veure una oportunitat per a recuperar-los. A partir d'aquest moment desapareix dels notariais la família Colí a seques, per trobar aquest cognom acompanyat del cognom Belsunce de Lissaga. Així, al 1731 ja veiem a la vídua Francesca Belsunce de Lissaga i Colí, al noble Eudald Belsunce de Lissaga i Colí o al seu fill Marià Belsunce de Lissaga i Colí.

Si determinats aspectes de la família Colí ens fa adscriure-la al bàndol promonestir, és curiós trobar al jutge Jerònim Colí l'any 1587 fent de procurador de la Joana Pujola, casada amb el Patllari Pujol, fill del mercader Pere Pujol, que havia estat síndic dels homes de la vila l'any 1540. També fou tutor i curador dels fills i béns del Sebastià Duran, un altre dels síndics de 1540.⁹⁵² Però no sols això, sinó que l'any 1591 el Jerònim Colí formarà companyia comercial amb dos membres del bàndol provila; l'Antoni Joan Lleguna i el Joan Duran, ambdós mercaders de Ripoll.⁹⁵³

Però potser allò que aproparà als Colí més al bàndol de la vila que no pas al del monestir serà que emparentarà amb els Pujol, i el Jerònim Joan Colí, doctor en ambdós drets, feu de marmessor del Jerònim Pujol quan aquest fou nomenat governador i procurador de la vila de Castelló de Farfanya per don Antonio de Beaumont Álvarez y de Toledo, duc d'Alba i senyor de dita vila de Castelló de Farfanya.⁹⁵⁴ I és que el Pujol serà el padrí del Jerònim Joan Colí i com a tal serà nomenat procurador per tal de portar els seus negocis i administrar les terres, cases, censals, violaris i altres drets i béns que el matrimoni Pujol tenia a la vila de Ripoll. Però la unió entre aquestes dues famílies

⁹⁵⁰ ACRI, Protocols notariais del notari Onofre Pont, sign. K39, any 1673

⁹⁵¹ ACA, Cancelleria, Registres, 5930

⁹⁵² ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1587

⁹⁵³ ACCE, Manual notarial del notari Miquel Pelegrí, any 1591

⁹⁵⁴ ACCE, Manual notarial del Francesc Duran, any 1614

anirà més enllà, en trobar l'any 1623 ja a un Joan Pujol i Colí, doctor en ambdós drets, habitant a la vila de Ripoll.

Els Peresteve

Des de l'any 1668 fins el 1680 serà batlle de Ripoll el botiguer de teles Eudald Peresteve. Aquest personatge, com molts dels aquí vistos, provenia d'una família de paraires que es dedicaren també a la compravenda de mercaderies vàries; animals, llana i grans.

Potser l'aspecte més destacables d'aquesta família és la compra a carta de gràcia de la batllia de sac que tenia l'ofici de la sagristia major que en Jordi Peresteva, paraire de la vila de Ripoll, portà a terme l'any 1637, amb tots els drets per exigir tots i cadascun dels fruits, blat, avena, ordi, mill, llegums, hortalisses, collita i altres qualsevol esplets que es recollissin.⁹⁵⁵

Un altre Peresteve que destacà fou el Josep Peresteve, aquest ja dedicat a l'ofici de les armes com a encepador, i amb una botiga que va adquirir certa importància a jutjar pel nombre d'aprenents que tingué, i alguns al mateix temps, com fou el cas de l'any 1669 en que tindrà 3 aprenents al mateix temps.⁹⁵⁶

Però qui verdaderament ens interessa a nosaltres és qui fou batlle de la vila de Ripoll nomenat pel monestir, el botiguer de teles Eudald Peresteve. Si analitzem els moviments que es reflecteixen als notarians, podem veure com es dedicà a les transaccions comercials amb tot tipus de compravendes, no sols de draps de llana. Així, traficà també amb animals i grans i, tot i ser un material que res tenia a veure amb la draperia, comprarà sovint ferro a la farga de Campdevànol, del Pont de la Corba o inclòs del Conflent, amb compres en grans quantitats com la que feu l'any 1670 de 55 quintars de ferro.⁹⁵⁷ Ferro que també vendrà, aprofitant el moment en que el treball de les armes i els claus de ferro era la indústria principal de la vila. Per tant, amb seguretat aquest botiguer de teles aconseguí fer una bona fortuna.

⁹⁵⁵ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K15, any 1637

⁹⁵⁶ ACRI, Protocols notarians del notari Onofre Pont, sign. K35, any 1669

⁹⁵⁷ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K36, any 1670

L'any 1664 arrendà per un any tots els censos que l'ofici del celler rebia a Borredà⁹⁵⁸ i al 1665 s'associà amb el Benet Mirapeix, candeler de cera, per a arrendar per un altre any totes les rendes, delmes i censos que dit ofici del celler acostumava a rebre en la parròquia de Borredà.⁹⁵⁹ Per tant, aquest batlle també és beneficià de la renda feudal.

Curiosament l'Eudald Peresteve, l'any 1674, serà capità d'infanteria espanyola de Ripoll i llocs circumveïns, organitzant una companyia d'homes armats. Això podria ser perquè durant tot el regnat de Carles II Catalunya va esdevenir frontera entre les dues monarquies i va haver d'aguantar constants atacs dels exèrcits francesos. Des del 1674 el monarca Lluís XIV va voler desafiar als espanyols en el seu propi territori, assegurant la seva autoritat en la frontera de Catalunya. El 1675 els francesos entraren a l'Empordà, i des d'aquest moment, s'inicià una etapa de presència gairebé anual de l'exèrcit francès sobre el Principat. La vila de Ripoll es trobava molt a prop de la frontera, i en un lloc geoestratègic clau, cosa que justificaria aquest reclutament d'homes per part d'en Peresteve.

D'aquesta família no en sabem res ni al plet de finals del XVII –de fet sabem fefaentment que en Jerònim Peresteve, passamaner, no volia pledejar contra el monestir-, i tampoc hi haurà cap membre d'aquesta família a les borses insaculatòries de 1707. Tot això se'ns dubte ens porta a pensar que clarament aquesta família sí que formarà part del bàndol del monestir.

Pel que fa a la resta del segle XVIII són breus i sense importància els esments d'aquesta família: al 1731 tenim a Maria Peresteve, vídua del botiguer Jerònim Peresteve; al Francesc Peresteve, canoner i a un altre Francesc Peresteve, aquest panyetaire.⁹⁶⁰ Cap més fins l'any 1755.

10.2 Conclusions a la societat ripollesa.

Després d'analitzar algunes de les famílies d'ambdós bàndols de la vila, i malgrat les dificultats trobades a causa de la reiteració dels mateixos noms i cognoms constantment, les conclusions a les quals he arribat contradiuen les afirmacions de Joaquim Albareda pel que fa a les famílies que s'enfrontaven al monestir en la lluita per aconseguir un

⁹⁵⁸ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K30, any 1664

⁹⁵⁹ ACRI, Protocol notarial del notari Onofre Pont, sign. K31, any 1665

⁹⁶⁰ ACCE, Manual notarial del notari Marià Peraller, any 1731

govern consolar propi independent de l'abat. Si d'acord amb aquest historiador foren els grups socials emergents els que s'hi enfrontaven amb el monestir i a la seva forma anacrònica de governar,⁹⁶¹ en aquest estudi hem comprovat que això no fou del tot així, donat que els homes del bàndol del monestir que més clarament hem pogut adscriure a aquesta filiació pertanyen exactament al mateix grup emergent que els capitostos del bàndol contrari. És a dir, que totes les famílies, tant d'un bàndol com de l'altre, formaven part del mateix grup emergent que s'havien beneficiat de la producció i el comerç dins la vila, i totes seguien un patró de creixement i d'interessos comuns: totes estaven interessades en l'ocupació de càrrecs i oficis baronials⁹⁶² i totes volien arrendar part de la renda feudal que cobrava el monestir.⁹⁶³ També totes acabaren ocupant aquests càrrecs i fent aquests arrendaments sense diferències notables, tant les famílies d'un bàndol com de l'altre. Per tant, no hi ha cap diferència entre unes i altres, no podem fer referència a grups que quedaven exclosos dels càrrecs o rendes de l'abadiat – i que per aquest motiu s'hi enfrontaven- i grups que monopolitzaven o participaven en

⁹⁶¹ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll”. *Annals Del Centre d'Estudis Comarcals Del Ripollès, 2006-2005*, 2007, 161–172.

⁹⁶² Tal i com hem vist al llarg d'aquest apartat, gairebé totes les famílies d'un i altre bàndol en algun moment ocuparen el càrrec de batlle o de clavari de la vila de Ripoll. D'acord amb el Llorenç Ferrer Alòs, el batlle era triat entre les persones acomodades de la mateixa comunitat. El càrrec donava poder, però també capacitat econòmica. Poder i guanys econòmics que també donava el càrrec de procuradors dels monjos o de l'abat en la gestió dels seus interessos senyorials. En el nostre cas hem vist que el règim senyorial va generar oportunitats als individus dels dos bàndol que participaven en la seva gestió. Veure FERRER ALÒS, Llorenç “La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya Moderna: més enllà de la renda feudal.” *Pedralbes: revista d'història moderna* 28, Barcelona, 2008, pàg. 756-57

⁹⁶³ Sabem que el cobrament dels drets dels diferents oficis del monestir foren arrendats en pública subhasta al millor postor, obrint així una part del benefici d'aquestes rendes als vilatans ripollesos: negociants, comerciants o artesans. Els arrendataris augmentaven l'eficiència en la recaptació en conèixer millor l'entorn local i es lucraven negociant en el mercat amb els productes agrícoles obtinguts o rearrendant a la seva vegada el cobrament d'aquests drets, contribuint així a l'enriquiment dels arrendataris, creant-s'hi, d'acord amb el Llorenç Ferrer Alòs una classe mitjana dins les pròpies viles i ciutats. Aquests personatges també arrendaven els monopolis senyorials, que en el cas de la vila de Ripoll eren tots els comunals (carnisseries, botigues, drets de mercaderies, arrendament del vi...) convertint la seva gestió en un ingrés més. Veure FERRER ALÒS, Llorenç. “La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya Moderna: més enllà de la renda feudal.” *Pedralbes: revista d'història moderna* 28, Barcelona 2008, pàg. 752-753 i 757

aquests càrrecs i arrendaments, ni de grups emergents enfront de grups “consolidats”,⁹⁶⁴ per justificar l’enfrontament i la implicació d’aquestes famílies en un o en altre bàndol.

De fet, tal com hem pogut veure al llarg d’aquest apartat, totes responien als mateixos patrons: començaren com a menestrals o pagesos, per a convertir-se posteriorment en negociants de tot tipus de mercaderies sense abandonar la seva base productiva,⁹⁶⁵ passant al següent esgraó en la ocupació d’oficis liberals i, si havia sort, rebien el títol de ciutadà honorat i/o, en menor mesura, el de donzell.⁹⁶⁶ I tot això en qüestió de, com a

⁹⁶⁴ Teòricament davant d’una possible necessitat de protecció i conservació patrimonial i dels seus privilegis.

⁹⁶⁵ Ja hem vist el cas, especialment pel que feia al segle XVI, de paraires que exercien ja com a negociants venent draps, llana, grans i altres mercaderies i que, al mateix temps, agafaven a les seves botigues aprenents de paraires, atès que aquest era el seu ofici. En això trobem una certa similitud amb el que explicà Llorens Ferrer Alòs en dir que “*aquell artesà-pagès (sigui paraire, blanquer, corder o sabater) manté sempre la base productiva –i aquest és un element clau– però fa més de negociant que d’artesà; compra i ven de tot, especula amb grans si fa falta i presta diners als petits pagesos que ho necessiten*”, procés que hem vist que es reproduïa constantment en totes les famílies analitzades en aquest apartat, tant del bàndol de la vila com del bàndol del monestir. Veure FERRER ALÒS, Llorenç. “La diversitat de l’activitat econòmica a la Catalunya Moderna: més enllà de la renda feudal.” *Pedralbes: revista d’història moderna* 28, Barcelona, 2008, pàg. 758

⁹⁶⁶ Tal com descrigué també Ferrer Alòs en dir que “*Quan el paraire/negociant/comerciant vol fer el salt qualitatiu cap a viure de renda –el pas següent– el primer que farà serà invertir poc a poc el seu capital circulant en terres i després els seus hereus estudiaran per advocat, metge o apotecari, pas previ a intentar fer el salt cap a la petita noblesa i potser la seva emigració cap a Barcelona*”. Això últim podria explicar la desaparició d’aquestes famílies del panorama ripollès per deixar pas a unes altres de noves. Veure FERRER ALÒS, Llorenç. “La diversitat de l’activitat econòmica a la Catalunya Moderna: més enllà de la renda feudal.” *Pedralbes: revista d’història moderna* 28, Barcelona 2008, pàg. 758-59. Amb Fernández Trabal també trobem una bona descripció perfectament aplicable als ripollesos en dir que “*Flocel Sabaté ha captado la diversificación de la base económica de esta clase y define al burgués de los siglos XII y XIII (pels segles moderns a Ripoll ens és perfectament vàlida aquesta definició) como un inversor y especulador ocupado en generar ganancias económicas, un hombre de negocios que es arrendador, administrador de rentas reales, señoriales y eclesiásticas, recaudador de impuestos, prestamista, comerciante, propietario rural y urbano, banquero y armador*”. Veure FERNÁNDEZ TRABAL, Josep. “De ‘Prohoms’ a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV).” *Revista d’historia medieval* 10, Valencia, 1999, pàg. 337. El procés previ de compra de terres per viure de rendes també el descriví en Xavier Torres en indicar-nos que els mercaders enriquits a través d’aquestes activitats comercials acabaven tornant a la terra en qualitat de rendistes. Veure TORRES SANS, Xavier “De senyors del drap a senyors de la terra:

màxim, un parell o tres de generacions. Les estratègies a emprar per aconseguir aquests títols eren iguals per a tots: patrimonials –amb l'increment de la riquesa familiar a través de l'adquisició de terres i cases, però també a través del comerç, de les rendes baronials o de la terra -, com matrimonials,⁹⁶⁷ que els portaven a obtenir relacions arreu de Catalunya i amb famílies importants. Aquests llaços que crearen no sols els ajudà a ascendir socialment, sinó també a obtenir ajuts molt valuosos en els casos d'enfrontaments oberts contra el monestir, tal i com hem vist tan clarament durant el trienni 1609-1611. Per tant, les xarxes clientelars jugaren també un paper molt important durant aquests segles en la lluita de bàndols a la vila de Ripoll,⁹⁶⁸ i no sols en l'ascens social i econòmic.

Tal com diu Jordi Olivares, pel conjunt de les viles catalanes la lluita antifeudal per aconseguir la condició d'universitat amb govern consolar va ser una aspiració

draperia i masoveria en la regió de Girona als segles XVI i XVII ” *Homes, masos, història. La Catalunya del Nord-Est (segles XI-XX)*, Publicaciones de la Abadía de Montserrat: Instituto de Lengua y Cultura Catalanes de la Universidad de Girona, Barcelona, 1990, pàg. 229 i següents. James Amelang també va constatar el procés que es va donar al segle XVII a Catalunya mitjançant el qual els rics comerciants i mercaders, els burgesos enriquits, van passar a invertir part de la seva fortuna en la compra de terres per convertir-se en rendistes, fet que a Ripoll podem veure que tenia lloc, com a mínim, ja un segle abans. Veure AMELANG, James S. *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490 – 1714*. Barcelona: Ed. Ariel, 1986

⁹⁶⁷ Normalment entre les principals nissagues del mateix ofici i població, tal i com ja constata Jaume Dantí pel cas de la família Guàrdia. En el nostre cas, però, tot i que molts d'aquests matrimonis es feren entre famílies de la mateixa vila, en d'altres casos es concertaren amb nissagues d'igual o similar ofici d'altres poblacions, sent la més important de les trobades la ciutat de Barcelona. Veure DANTÍ I RIU, Jaume. “Món rural i món urbà . Els Guàrdia de Castellterçol , paraires i arrendataris del glaç.” *Pedralbes: revista d'història moderna. Actes del VI Congrés d'Història Moderna de Catalunya: “La Catalunya diversa” (15-19 de desembre de 2008)* , 2008 pàg. 896

⁹⁶⁸ D'acord amb Fernández Trabal, “*La imitación de los modos de vida aristocráticos se traduce en el establecimiento de solidaridades basadas, al igual que en el caso nobiliario, en vínculos familiares, el parentesco por vía matrimonial y clientelares (...) el ejercicio del poder es un asunto de familia a través de complicadas redes de linajes extensos.*” En el cas de la vila aquests llaços es veuen molts clars durant els disturbis del trienni 1609-1611 entre les famílies Duran, Llaguna, Pujol i Colí, i això sols per posar un exemple, perquè també trobem relacions clientelars entre els Pujol de Ripoll, els Sans de Puigcerdà/Barcelona i els Foix de Bagà en aquest mateix conflicte. Veure FERNÁNDEZ TRABAL, Josep, “De ‘Prohoms’ a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV).” *Revista d'història medieval* 10, Valencia, 1999, pàg. 346

plurigeneracional.⁹⁶⁹ Ara bé, en el nostre cas, hem observat un cert canvi o relleu en el nom de les famílies que s'enfrontaren al monestir entre el segle XVI i principis del XVII, i les que ho feren durant la segona meitat del XVII i segle XVIII. I és que precisament aquelles famílies capdavanteres ja consolidades durant la primera meitat de l'època moderna desapareixen de la vila, o queden en un segon pla, per prendre el relleu un nou grup de famílies que en moltes ocasions arribaren a la vila en el segle XVII i que, al seu torn, experimentaren el mateix procés de creixement que les anteriors però en una època posterior. Per tant, no podem afirmar que es tracti d'una lluita plurisecular de les mateixes famílies generació rere generació, sinó que ja constatem l'existència d'un relleu familiar aproximadament per cada segle o segle i mig. Els exemples més clars els podem trobar en el bàndol de la vila. Pel segle XIII vam trobar com a cònsols il·legals de Ripoll a membres de les famílies Vallespirans, Vinyas o Guidó; al segle XV s'enfrontaren al monestir membres de les famílies Despuig, Campllonchs o Vilardevó, mentre que al segle XVI desapareixen de la lluita aquestes famílies per trobar als Pujol o als Duran que, tot i que encara actuaran al primer quart del segle XVII, seran rellevats pels Molas, Saguí o Portusach per posar tres exemples, que són els que lluitaren a l'últim quart del segle XVII i primera meitat del segle XVIII. Però ja no sols això. Si no que hem pogut observar com membres d'una mateixa família podien militar en un i en altre bàndol, o inclòs un mateix personatge podia canviar de bàndol depenent de l'ocasió o el moment concret. Així, doncs, podem confirmar la trajectòria mudable dels personatges entre un bàndol i un altre segons fossin afectats directes de les actuacions del monestir i dels seus oficials en un moment concret o no. En el primer cas, sollevaven el poble i canalitzaven el descontentament general en benefici propi, farts d'una situació i d'un tractament feudal per part del seu senyor, anhelant més llibertat com a les viles i ciutats reials. En el segon cas, aprofitaven la seva posició per a tractar de convertir-se en oficials de la vila o en arrendataris dels béns, drets i oficis dels diferents monjos del monestir. Però tampoc podem oblidar un segon aspecte que potser també influí en aquest rumb variable dels diversos personatges entre un bàndol i l'altre, i seria la influència de les xarxes clientelars que poguessin existir entre aquestes famílies i els monjos del monestir en moments concrets, que afavoririen el seu posicionament en l'enfrontament.

⁹⁶⁹ OLIVARES I PERIU, Jordi *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Austriacs: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000, pag. 88

Ara bé, la idea d'una constitució consolar sempre subsistí. I és innegable l'existència de dos bàndols enfrontats dins la vila al llarg dels segles, donat que diferents testimonis hi fan referència ja al segle XV i fins al XVIII. Bàndols que també foren recollits per historiadors del segle XIX com fou Josep Maria Pellicer.⁹⁷⁰

Aquest enfrontament entre *cugots* i *tremendos* pogué succeir per interessos econòmics? En una societat així, com la observada per a la vila de Ripoll al llarg dels segles XVI-XVIII, d'acord amb Ferrer Alós el feudalisme no podia fer gaire mal, ja que una part important de la població participava de les produccions protoindustrial com eren la draperia i el treball del ferro, participant també dels arrendaments feudals entre d'altres.⁹⁷¹ Amb el que guanyaven pagaven sobradament la taxa de sostracció feudal. I, d'acord amb l'Albert Cots, l'existència d'institucions senyorials a les viles catalanes no representà cap impediment per al creixement econòmic i social d'aquestes, cosa que hem pogut comprovar al menys pel Ripoll dels segles XVI i XVII.⁹⁷² De fet, d'acord amb Antoni Simón Tarrés, a les societats rurals de Catalunya, del País Valencià i de les Illes la senyoria no fou mai un obstacle insalvable per al creixement econòmic.⁹⁷³

Probablement l'ample majoria de les persones que formaven part del bàndol de la vila el que volien era acabar amb els abusos del seu senyor baronial, farts d'un règim feudal extrem i abusiu que monopolitzava completament el poder polític i econòmic com enlloc del Principat no existia. Podem pensar que aquests arrendaments i càrrecs baronials, els hi aportava quantiosos guanys econòmics. Ara bé, el fet d'obtenir un govern consolar propi els garantia la possibilitat, impensable amb el govern de l'abat, de regular tots els àmbits de la vida local a través de la promulgació d'unes ordenances que fossin apropiades pels seus interessos, podent també fixar fórmules electorals per a

⁹⁷⁰ PELLICER Y PAGÈS, José Maria, *Santa Maria de Ripoll*, Imprenta y librería de Vicente Dorca, Girona, 1878

⁹⁷¹ FERRER ALÓS, Llorenç. "La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya Moderna: més enllà de la renda feudal." *Pedralbes: revista d'història moderna* 28, no. Barcelona (2008), pàg. 763

⁹⁷² COTS I CASTAÑÉ, Albert, "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808). *Estudis d'història agrària*, núm. 6, 1983, pàg. 253.

⁹⁷³ TARRÉS, Antoni Simón. "Girona a la Catalunya del Barroc. Trajectòries comparades." *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* 53, 2012, pàg. 33

perpetuar-s'hi en el poder.⁹⁷⁴ També s'ha de dir que probablement els dirigents d'aquest bàndol, d'artistes i menestrals, lluitaven sobretot pel poder polític, és a dir, per assolir la instància o el nivell institucional que els pertocava i que requeria la seva activitat socioeconòmica. Un dels blocs econòmicosocials amb més poder de la vila necessitava el desplaçament definitiu del poderós monestir feudal. De retruc, aquest nou govern municipal responia als interessos de la majoria de vilatans de Ripoll, i es defensava considerant-lo beneficiós per la comunitat i per a tothom. És possible que, tot i les diferències internes, els grups dirigents utilitzessin el descontentament de la massa més pobre –la massa formada per pagesos, bracers i els menestrals més humils- per forçar la seva lluita contra el senyor baronial. Cal dir que aquests dirigents fins al segle XVIII no es plantejaven encara l'abolició de la jurisdicció senyorial, sinó que només reclamaven un govern polític i econòmic propi, com la resta de viles catalanes, en el marc de la jurisdicció senyorial.

En aquesta lluita, els síndics i representants dels homes de la vila de Ripoll al llarg d'aquests tres segles foren sempre membres de les famílies millor considerades, amb major riquesa i posició social dins el seu grup. També hem vist que precisament entre elles s'establiren lligams familiars i comercials. I és que, tot i no existir pròpiament cap tipus de govern consolar a la vila de Ripoll –tret dels escassos moments en que l'oportunitat bèl·lica o de revolta ho permeté -, d'acord amb Fernández Trabal els privilegis de concessió del règim consolar anaven dirigits principalment als prohoms de la vila, en el cas dels homes de Ripoll, als “honorables”,⁹⁷⁵ és a dir, a aquells habitants que per la seva fortuna o ofici podien integrar-s'hi en un dels tres estaments en que s'organitzava la societat.⁹⁷⁶ Potser per aquest motiu existeixen aquests “honorables” encapçalant en tot moment la lluita contra el monestir.

⁹⁷⁴ FERNÁNDEZ TRABAL, Josep. “De ‘Prohoms’ a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV).” *Revista d'història medieval* 10, Valencia, 1999, pàg. 338

⁹⁷⁵ Així eren nomenats aquests principals de la vila

⁹⁷⁶ FERNÁNDEZ TRABAL, Josep, “De ‘Prohoms’ a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV).” *Revista d'història medieval* 10, Valencia, 1999, pàg. 333

Per què l'altre grup poderós, format també per famílies emergents de la vila, va decidir recolzar el monestir? Els monjos de l'abadiat de Ripoll eren membres de la mitjana noblesa catalana, i recolzar els seus interessos podia reportar-los beneficis o garanties per apropar-se a l'ennobliment que aquests prohoms cercaven en el seu quefer diari, potser aconseguint matrimonis avantatjosos, recordant-nos la idea Braudeliana de la traïció de classe de la burgesia. Tot i això, no podem perdre de vista un dels punts que més rellevància penso que hi hagué a la vila de Ripoll, i fou el tema dels llaços i xarxes clientelars existents entre les diferents famílies, no sols del mateix municipi, sinó també d'altres indrets de Catalunya, llunyans o propers, que podrien explicar aquesta divisió en bàndols d'acord amb el moment concret, i que comportava que uns i altres prenguessin partit en la disputa d'acord amb un seguit de solidaritats vers a les famílies que s'havien revoltat o que havien interposat un plet.

Els "honorables" ripollesos eren molt heterogenis, i aquesta heterogeneïtat comportava una sèrie de contradiccions internes que es van manifestar, clarament, en la seva actitud davant l'abat i el Monestir de Santa Maria de Ripoll.

11. Conclusions generals

Tal com hem vist, aquest treball s'ha centrat en l'estudi de la conflictivitat al llarg de l'època moderna entre el monestir de Santa Maria de Ripoll i els seus vassalls de la vila homònima. Aquest aspecte resulta interessant en tant en quant es tracta d'un cas extrem de feudalisme tardà: el monestir de Santa Maria de Ripoll va monopolitzar completament tant el govern polític com econòmic de la vila de Ripoll fins a un any tan avançat com fou el 1755. Aquest fet, per si mateix, ja la diferencià de la resta de viles baronials, donat que es tractà d'una vila sense capacitat jurídica per a obrar, sense una institució política o municipal pròpia per a regir la vila –és a dir, sense un consell de govern– i sense capacitat per a administrar els béns comunals. Una característica bastant inusual a les viles catalanes als segles moderns. A més, hem de tenir present una altra singularitat en aquest estudi, i és que es tracta d'una baronia eclesiàstica com a propietària feudal, i qui s'enfrontava a l'abat no era pas una vila rural, sinó una vila protoindustrial en ple creixement demogràfic i econòmic.

En efecte, parlem d'una vila menestral en la qual hem comprovat com, ja des de principis del segle XVI, l'economia havia començat a créixer gràcies al ressorgiment de la seva indústria drapera d'origen medieval, amb la fabricació de panys de burell i setzens que es distribuïen als municipis del voltant, Pirineu i Prepirineu, creant amb aquests municipis i parròquies una xarxa comercial pròpia, però mercadejant també amb mercats més llunyans com Vic o Barcelona, a on alguns ripollesos mantenien agents o procuradors per a representar els seus interessos. I no podem obviar que al mateix temps aquest nou creixement de la indústria drapera anà en paral·lel amb l'increment de la població de la vila, especialment notable a partir de la segona meitat del segle XVI però existent també abans, no sols amb immigrants vinguts d'altres pobles de Catalunya, sinó també de la zona d'Occitània i la Catalunya Nord.

Amb la crisi del segle XVII sembla que si l'economia ripollesa no continuà ascendint – cosa que actualment no podem comprovar-, al menys pogué ser que no decaigués, gràcies al relleu de la manufactura de la draperia per la de les armes de foc portàtils a la dècada del 30, just en un moment clau, gràcies a la creació del tornall d'esmolard i barrinar canons. Fou llavors quan aquesta indústria de les armes començà a agafar força aprofitant també l'oportunitat ocasionada pel conflicte bèl·lic amb el regne francès. La indústria drapera, però, sembla que continuarà forta fins passat mitjans de segle, i la

nova indústria associada al ferro sembla que no es convertí en la predominant a la vila fins a l'últim terç del segle XVII, sent el seu punt màxim d'esplendor, d'acord amb l'Eudald Graells,⁹⁷⁷ a partir de la segona meitat del segle XVIII.

Aquestes dates contrasten, en no coincidir, amb les aportades pel Garcia Espuche. Per a aquest autor, el creixement econòmic de la vila de Ripoll cap a finals del XVI i la primera meitat del XVII es produí gràcies a la fabricació de claus i armes de foc, consolidant-se com una peça clau en l'economia catalana en convertir-se en centre econòmic de la muntanya, ben relacionat amb Vic i Barcelona. El nostre estudi ja afirma un creixement econòmic molt abans, des de principis del segle XVI, tot i que més acusat a partir de mitjans de segle, amb contactes comercials freqüents amb molts llocs de la muntanya, amb Vic i Barcelona tal i com diu aquest autor, però amb la draperia. La fabricació de claus i armes, tot i que ja existia a la segona meitat del XVI, no començaria a créixer dins la producció ripollesa fins la dècada del 1630 i, especialment, a partir de la segona meitat del segle XVII.

Per tant, tal i com ja hem dit, la situació extremadament feudal de la vila de Ripoll no impedí el desenvolupament econòmic de la vila, corroborant així la hipòtesi de l'Albert Cots en comprovar que l'existència d'institucions senyoriales a les viles catalanes no representà cap impediment per al creixement econòmic i social de les poblacions baronials.⁹⁷⁸ Aquest creixement de Ripoll fou més que evident des de principis del segle XVI i fins al 1755, produint-se una transformació de la societat ripollesa a tots els nivells. Així, trobem un seguit de famílies "honorables" sorgides de la menestralia i la pagesia, dedicada primer a la indústria dels teixits, trobant ja des de la primera meitat del segle XVI a aquells paraires-mercaders que es feien càrrec de tot el procés productiu dels draps, dels quals ja ens parlava Jaume Torras o Miquel Deyà.⁹⁷⁹ Però a mesura que

⁹⁷⁷ GRAELLS, Eudald, *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll, 1990, pàg. 85

⁹⁷⁸ Tot i que tot i que al contrari que ell no m'atreveixo a confirmar que les estructures socials senyoriales siguin variables independents en relació amb les transformacions econòmiques i socials. Veure COTS I CASTAÑÉ, Albert, "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyoriales a Catalunya (1751-1808). *Estudis d'història agrària*, no. 6, 1983, pàg. 253.

⁹⁷⁹ Veure TORRAS ELÍAS, Jaume, "Estructura de la indústria pre-capitalista. La draperia". *Recerques: història, economia, cultura*, vol. 11, 1981 pàg. 14-16. També DEYÀ BAUZÁ, Miguel José, "Manufactura i antic règim: una visió de llarga durada del cas mallorquí", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 18, Barcelona, 2007, pàg. 56

avancen els anys trobarem ja no sols a paraires, sinó també a sastres, notaris, clavetaires o traginers que començaren a mercadejar amb tot tipus de productes, participant en la mesura del possible en la compravenda de llana o ferro, que eren les dues activitats principals de la vila, però també de qualsevol altre producte que suposés una oportunitat de negoci, especialment el blat. Els trobarem comprant i venent de tot, però també en el préstec de diners i compra de censals, en l'especulació i compravenda de terres i béns immobles en general, però sempre sense abandonar la seva base productiva. És a dir, que ens trobem amb l'artesà negociant de Llorenç Ferrer.⁹⁸⁰ Aquestes activitats facilitaren que les següents generacions poguessin dedicar-s'hi a oficis liberals i a l'obtenció de títols de ciutadans honorats de Barcelona, de burgesos o de donzells. I sembla que al llarg dels dos segles i mig estudiats aquests patrons de creixement es repetiren constantment un i altre cop entre les diferents famílies emergents de la vila. I és que hem observat un relleu en les famílies honorables de Ripoll del segle XVI a partir del primer quart del segle XVII, sent poc a poc substituïdes per unes altres que predominaren a partir de l'últim quart del XVII i que es mantindrien encara a la primera meitat del segle XVIII, potser amb motiu de la marxa d'aquestes nissagues benestants a d'altres llocs del Principat com podien ser Vic o Barcelona, deixant pas a les noves nissagues familiars benestants.

Joaquim Albareda hipotetitza en un article publicat l'any 2007 que foren aquests grups socials emergents els que s'hi enfrontaren amb el monestir i a la seva forma anacrònica de governar.⁹⁸¹ Teòricament, aquests prohoms enriquits són els que voldrien obtenir el control polític i econòmic de la vila, control que afavoriria els seus negocis i que alhora els correspondria com a classe, igual que la resta de burgesos catalans en controlar les institucions dels seus respectius municipis. Aquest podria ser un dels principals motius que portessin a aquesta lluita jurisdiccional contra el monestir. Ara bé, en l'anàlisi que hem fet d'algunes de les famílies d'ambdós bàndols –dels *cugots* o bàndol del monestir i dels *tremendos* o bàndol dels homes de la vila –, no hem trobat cap diferència que pogués legitimar aquesta hipòtesi. I és que ens hem trobat que els membres del bàndol del monestir correspongueren exactament a la mateixa classe benestant i seguien la

⁹⁸⁰ Veure FERRER ALÒS, Llorenç “La diversitat de l'activitat econòmica a la Catalunya moderna: més enllà de la renda feudal” *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 28, Barcelona, 2008, pàg. 758

⁹⁸¹ ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll”. *Annals Del Centre d'Estudis Comarcals Del Ripollès, 2006-2005*, 2007, 161–172.

mateixa evolució emergent que les famílies del bàndol contrari, amb els mateixos orígens menestrals, activitats i objectius. És més, hem pogut observar com personatges d'ambdós bàndols ocuparen càrrecs baronials i arrendaren rendes feudals del monestir, amb la qual cosa no hi hagué famílies que quedaren excloses d'aquests càrrecs per justificar aquest enfrontament contra el monestir.

Però hi ha més, donat que en determinats moments una mateixa família o, fins i tot, un mateix personatge, arribaren a estar ara en un bàndol ara en un altre dependent del moment concret. Per tant, podríem parlar d'una trajectòria mudable dels vilatans entre un bàndol i un altre segons fossin afectats directes de les actuacions del monestir i dels seus oficials en un moment concret o no. En el primer cas, sollevaven el poble i canalitzaven el descontentament general en benefici propi, farts d'una situació abusiva i d'un tractament feudal per part del seu senyor baronial, anhelant més llibertat com a les viles i ciutats reials. En el segon cas, aprofitaven la seva posició per a tractar de convertir-se en oficials de la vila o en arrendataris dels béns, drets i oficis dels diferents monjos del monestir, fins i tot, associant-se en empreses comercials entre ells. Sens dubte, hem de tenir present que el primer per a ells era prosperar econòmicament i el seu ascens social, fent el que calgués per aconseguir-ho. Però de vegades, situacions com els abusos denunciats pels homes de la vila al 1540 o al 1609 obligaren a que aquests bàndols, que potser en circumstàncies normals quedaven més o menys diluïts, sortissin a la llum. Ara bé, que feu que unes famílies quedessin en un bàndol i altres en altre?

Un motiu evident eren els llaços familiars i clientelars que tingueren molta força al llarg dels segles moderns en tots els àmbits, territorials i institucionals. Al llarg d'aquest treball ho hem vist, però mai tan clarament com durant el trienni 1609-1611. Ara bé, hi havia d'altres motius, i especialment al segle XVII, quan la Reial Audiència feia anys que es farcia de plets de reversió a la Corona d'altres viles i de nombrosos plets entre senyors i vassalls, convertint-se en l'organisme regulador entre uns i altres.⁹⁸² Just ara, trobem una vila en la què la situació de monopoli complet del govern polític i econòmic per part del baró ja clamava al cel, i més tenint present que Ripoll anava creixent

⁹⁸² Veure OLIVARES I PERIU, Jordi *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Austriacs: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000

econòmica i demogràficament. No diguem ja al segle XVIII, quan Ripoll es convertí en l'única vila a tot Catalunya en la qual no s'aplicà el Decret de Nova Planta Municipal.

Probablement l'ample majoria de les persones que formaven part del bàndol de la vila volien acabar amb els abusos del seu senyor baronial, farts d'un règim feudal extrem i abusiu que a sobre monopolitzava completament el poder polític i econòmic com enlloc del Principat no existia. El fet d'obtenir un govern consolar propi els garantia la possibilitat de regular i aplicar polítiques adequades als seus interessos en tots els àmbits de la vida local, al mateix temps que els permetria fixar fórmules electorals per a perpetuar-s'hi en el poder.⁹⁸³ Vet aquí dos factors importants: el benefici que podien treure ells mateixos i els seus negocis, i l'obtenció del poder polític i nivell institucional que els pertocava per la seva activitat socioeconòmica. Un dels blocs benestants de la vila necessitava clarament el desplaçament definitiu del poderós monestir feudal. Amb aquesta finalitat, és possible que utilitzessin el descontentament de les classes més humils de la vila per forçar la seva lluita contra el senyor baronial.

Per què l'altre grup poderós, format també per famílies emergents de la vila, va decidir recolzar el monestir en aquests moments en que es marcava més la lluita de bàndols? Recolzar el monestir, crear xarxes familiars i clientelars amb aquestes famílies de la mitjana noblesa catalana a la qual pertanyien els monjos, podia reportar-los beneficis o garanties per apropar-se a aquest ennobliment, les formes de vida dels quals potser volien imitar. Tenir llaços amb membres d'aquestes famílies no era pas cosa banal.

D'altra banda, tot i que aquestes famílies feien exactament el mateix que les del bàndol contrari –compraven immobles, prestaven diners, especulaven si calia, etc.–, potser els estava bé mantenir la situació com estava. En aquest sentir potser eren més conservadors i no volien alterar una situació que, per a ells, era la normal a la vila, sense qüestionar-se la seva possible legitimitat.

Els “honorables” ripollesos, doncs, foren molt heterogenis, i aquesta heterogeneïtat comportà una sèrie de contradiccions internes que es van manifestar clarament en la

⁹⁸³ FERNÁNDEZ TRABAL, Josep “De ‘Prohoms’ a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV).” *Revista d'història medieval* 10, Valencia, 1999, pàg 338

seva actitud davant l'abat i el monestir de Santa Maria de Ripoll al llarg de tota l'època moderna en la lluita plurisecular per a aconseguir una forma de govern pròpia independent de l'abat. Però... com fou aquesta lluita?

Tal com hem vist, ja existí una confrontació social activa com a mínim des del segle XIII i durant sis segles més. De fet, observant els fets existents des dels primers segles de la baixa edat mitjana fins a la constitució d'un primer ajuntament l'any 1755, hem trobat una vila que ha estat permanentment en lluita, existint un clima de violència constant. Cosa que no impedí el creixement demogràfic i econòmic de la vila de Ripoll.

Diu Olivares que l'interès pels aixecaments camperols ressalta en el context de la lenta erosió del règim feudal. La riquesa bibliogràfica dedicada a les revoltes però, contrasta amb la migrada producció sobre les formes judicials, que constituïen el motor de les lluites comunals més sordes i obstinades, cosa que ha reforçat una visió més compulsiva de la història popular. S'ha de dir que, tal com va demostrar aquest historiador, la lluita de les viles contra els seus senyors baronials no sols va venir donada per la via dels fets i de la revolta, sinó que també va ser una lluita legal a través de les instàncies judicials que legitimaven aquesta lluita. Cosa que hem comprovat clarament per a la vila de Ripoll, essent la seva lluita antifeudal una barreja entre la via de la revolta o dels fets i la via de dret davant les instàncies judicials, sent el primer plet conegut l'any 1415. La via de dret i la via de fet, tal com hem vist, s'alternaven constantment o, fins i tot, es donaven simultàniament en ocasions, donat que el fet de tenir un plet a la Reial Audiència contra el senyor baronial legitimava socialment tots els instruments de resistència.⁹⁸⁴

Pel que fa a la via dels fets o de la revolta, ja hem vist que en el cas de Ripoll respongué al llarg dels segles a quatre factors molt concrets; com a resposta davant d'actuacions senyorials abusives o que eren considerades injustes; com a episodis de violència puntual emmarcats dins un conflicte senyorial més general; pel fracàs de la via judicial, que feia que els ripollesos no veiessin una altra alternativa per a les seves pretensions que utilitzar cops de força; i els moments de desgavell polític i institucional provocats

⁹⁸⁴OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència, 1591 – 1662*, Pagès, Lleida, 2000 pag. 51

per les guerres o les invasions. Aquests moments comportaren l'aixecament contra la normalitat institucional existent a la vila per a obtenir per la força allò que demanaven des de feia segles. Però amb l'esperança sempre de que, posteriorment, el monarca legitimés les seves constitucions consolars o, en cas de no haver-ne fet una, que els hi concedís el privilegi per tenir-ne un consell de govern propi que no depengués de l'abat i monestir. Això succeí al llarg del segle XV, però també al 1540, al 1653, al 1694-98 o al 1719.

Pel que fa a la via de dret, pledejar formava part de les estratègies de resistència de la comunitat, legitimant d'aquesta manera les seves actuacions contra l'abat. Així, el conflicte existent entre el monestir i la vila de Ripoll sobresortia dels límits de la baronia en arribar al Consell de la Batllia General o a la Reial Audiència. Pledejar era una força que, tot i nascuda en el si del règim senyorial, restava enfrontada a aquest règim gràcies al creixement de la demografia, la producció i la capacitat econòmica dels vilatans –donat que en el nostre cas no podien comptar amb els béns comunals per a sufragar les despeses, cosa que comportava que la reclamació d'un poder polític propi sota la forma d'universitat estigués intrínscament lligada a la reclamació del control dels béns i arrendaments comunals de la vila. Encara que la vila s'enfrontava a un món feudal jurídicament poderós, es trobava econòmicament afeblit per l'existència d'altres formes d'acumulació de riquesa de signe no feudal que hi competien.

Aquest estat constant d'assalt judicial a instàncies baronials va tenir un paper decisiu en la lluita antisenyorial. El plet no sols debilitava econòmicament als vilatans, sinó també al mateix senyor baronial, que a més veia qüestionada la seva possessió jurisdiccional i els seus drets sobre la vila. Pledejar formava part de les estratègies de resistència de la comunitat. No hem de pensar que, perquè el plet hagués fracassat, tot aquest procés resultava inútil: un cas sentenciat no volia dir necessàriament un cas tancat, i aquesta continuïtat es veié molt clarament per a la vila de Ripoll des del segle XV fins el XVIII.

Ara bé, al segle XVIII alguna cosa canvià, i això podia afavorir les peticions dels homes de la vila: l'aplicació del Decret de Nova Planta. Tot i no aplicar-se a la vila, sembla que judicialment la seva existència serví com a justificació per a invalidar els arguments que plurisecularment havien utilitzat els diferents abats per a confirmar la seva jurisdicció sobre la vila de Ripoll. Ja no valia parlar de donacions, privilegis o drets immemorials,

ni de sentències judicials atorgades al seu favor. Tal com digué el fiscal de la Reial Audiència l'any 1726, tot i que el monestir de Ripoll tingués els justos títols per a monopolitzar el govern polític i econòmic de la vila “no justificaría la pretención de no nombrar oy sugetos que la gobiernen, pues siendo aquella facultad (...), antes de la Rl disposició de Su Mag en el establecimiento de Gobierno de la Nueva Planta de este Principado (...) por la regla de que la posterior y nueva ley deroga la anterior, y más quando es evidentemente sin ningún perjuicio del abad y Monasterio y de su jurisdicción en dicha villa, como lo califica el resto de los demás Barones, y señores Jurisdiccionales de este Principado, assí eclesiásticos como seculares, quienes aunque conservan, y mantienen sus Jurisdicciones, se han arreglado a la nueva ley de Gobierno político y económico de sus Pueblos. (...) y aunque las sentencias y executorias que citan el Abad y Monasterio fuessen sobre el punto preciso de Gobierno político, (...) no podían impedir el nuevo establecimiento del Govierbo planificado en este Principado por ley General pues quando su Magestad la estableció para el bien común de sus vassallos en este Principado, ya se supone presente el privilegio particular que deve cessar por más singular y Privilegiado que sea.”⁹⁸⁵

Això ens enllaçaria amb una última pregunta de difícil resposta; Com fou possible que una vila de les seves característiques arribés fins ben avançat el segle XVIII amb la mateixes condicions de govern que tenia als segles medievals? Com aconseguí, fins i tot, lliurar-se de l'aplicació del Decret de Nova Planta? En la meua humil opinió penso que això no fou causa de la dinàmica interna de la vila, sinó que més aviat es degué a factors externs associats a influències i llaços clientelars. M'explico. El monestir de Ripoll estigué al llarg dels segles format per monjos de famílies de la mitjana noblesa catalana, i foren membres d'aquestes famílies, o amics i clients, els que foren també escollits com a procuradors jurisdiccionals de la vila o segrestadors de la jurisdicció i rendes de l'abadia tal com ja hem vist. El monestir de Ripoll era un monestir de gran poder i riquesa, destí desitjable per a molts fills d'aquesta mitjana noblesa. Així mateix, fou aquesta mitjana noblesa la que ocupà càrrecs en les instàncies reials com la Batllia General o la Reial Audiència,⁹⁸⁶ que era el lloc on arribaven les peticions dels

⁹⁸⁵ ACA, Reial Audiència, Registres, 139

⁹⁸⁶ Veure, per exemple, MARTINEZ RODRIGUEZ, Miguel Ángel, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*. Fundació Noguera, Barcelona, 2006 o TORRES SANS,

ripollesos. D'aquesta manera, no és difícil entendre com els membres de les institucions judicials acabaren fallant sempre a favor de l'abat i monestir. L'any 1611 ja hi hagué una denúncia dels homes de la vila de Ripoll en aquest sentit, en sol·licitar al vicecanceller que fes indagacions dels tractes que l'abat tenia amb els bandolers de Rocaguinarda per atemorir o matar als homes de la vila, dient que *“conviene proceder con mucho secreto y recato y que la averiguación se haga sin intervención de los Doctores Catalanes del Supremo Consejo de VM por la correspondencia que pueden tener con el dicho Abad y sus deudos que sería estorvo para averiguar la verdad”*.⁹⁸⁷ Aquesta, sens dubte, fou la forma més clara de dir que les xarxes clientelars de l'abat i dels monjos havien de jugar en contra dels homes de la vila. En un altre escrit denunciem que *“es tal el poder y manya del dicho Abbad que ha procurado que (...) la verdad no se averigüe, ni se remedien como conviene sus excessos y, entre otras diligencias, se dice que ha dado a entender a don Pedro Soler, juez de corte y relator de sus causas en el dicho Principado, que procura y haze negociación que Vuestra Magestad le haga merced de una plaça questa vaca en aquella Real Audiencia, y más para obligarle y traerle a su devoción ha nombrado el dicho Abbad por gobernador en todas sus jurisdicciones, que exerce al presente en dicha Abadia, a Jaime de Solanell de Ribes, que está casado con tía de la muger del dicho don Pedro Soler y le ha asignado ducientos ducados de salario al anyo, y con esto dicho Pedro Soler anda con mucha (...) tibieza”*.⁹⁸⁸

Entre els monjos de la vila de Ripoll trobem cognoms com Meca, Ivorra, de Tord, Copons, Magarola, Solanell, Foix, Pons, Ribelles, Alemany, Descatllar, Mai o Anglasell entre d'altres. Tots, de renom a Catalunya. Segurament fou aquest factor de les xarxes familiars i clientelars d'aquesta mitjana noblesa la que feu que, si ja hem vist que el fiscal de la Reial Audiència recomanava al monarca l'aplicació del Decret de Nova Planta a la vila de Ripoll l'any 1727, el tema es demorés fins al 1755, de la mateixa manera que hauria pogut jugar a favor del monestir als segles anteriors.

Xavier, "Les bandositats de Nyerros i Cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): policia o alt govern?" *Pedralbes: Revista d'història moderna*, vol. 5. També PALOS PEÑARROYA, Josep Lluís i RAGUÉS I VALLÈS, Ramón. "Les institucions catalanes a l'època moderna i l'ascens dels juristes". *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 13 (1), 1993, pàg. 61

⁹⁸⁷ ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 485.

⁹⁸⁸ ACA, Consell d'Aragó, lligalls, 485, carta de gener de 1611

Així doncs, per concloure, aquesta tesi ha significat un pas més per comprendre millor el procés de reversió a la Corona de les viles baronials catalanes al llarg de l'època moderna, en aquest cas, amb un poderós baró eclesiàstic que governà la vila amb un règim extremadament feudal fins i tot en ple segle XVIII. També ha significat un pas més per comprendre millor el procés de transició entre el feudalisme i el capitalisme dins el context català. I tot això a través de l'anàlisi de l'evolució política, social i econòmica de Ripoll, facetes gairebé desconegudes per a la vila dels segles moderns, mancada gairebé d'estudis actualment, i que respon a unes característiques massa peculiars que la converteixen en un cas únic en tot el Principat.

12. Annexos

ANNEX 1

Enfrontaments entre la vila de Ripoll i el monestir tant per la via de dret com per la via de fet al llarg dels segles.

Any	Fets	Finalització
1224	Sentència donada pel jutge de la Cúria senyorial de la vila de Ripoll per un afer entre els homes de la vila i l'abat	Els ripollesos juren seguir els preceptes de l'abat o dels seu procurador.
1290	-	Els homes de la vila juren sacrament i homenatge a l'abat.
1296	El 18 de novembre la vila de Ripoll es revolta contra el Monestir. El poble es congrega a l'església de Sant Eudald i es constitueixen en universitat amb 4 cònsols -Ramón de Vallespirans, Bernat de Viñas, Pere Guidó i Berenguer Novell-.	L'abat s'acaba imposant, castigant a 50 homes pels delictes comesos. El dia 2 dels Idus de gener de 1297 es revoca l'erecció d'universitat i el poble surt condemnat a pagar una multa de 12.000 sous.
1308	Jaume II demana a l'abat la seva compareixença al Consell Reial per tal que demostrï mitjançant proves documentals que el mer imperi i jurisdicció de la vila pertanyen al Monestir	?
1315	L'abat de Ripoll i el seu batlle sustenten bandits en la vila de Ripoll	Jaume II exigeix dels béns de l'abat i del batlle el pagament de la pena imposada pel veguer o sotsveguer del Ripollès
1319	L'abat de Ripoll es queixa al rei que el veguer de Vic, Ripoll i Ripollès ha espatllat les forques del Puig d'Engordans on l'abat exerceix el mer imperi.	El monarca decideix informar-se sobre si el monestir té dret a posar forques en dit Puig, sobre la jurisdicció que l'abat acostumava a exercir i

		sobre els motius del veguer per a destrossar aquestes forques.
1353	Esclata a la vila una forta oposició contra l'abat i monestir després de la negativa del papa Climent VIè d'atorgar als ripollesos un règim de govern consolar	17 caps de casa han de fugir cap a Vic per por a les represàlies de l'abat. Davant la impossibilitat de fer res contra ells, l'abat decideix ocupar les cases dels pròfugs, maltractar a les seves dones i als seus fills, i expropiar els seus béns i riqueses.
15 de novembre de 1363	Els homes de la vila compren al cellerer del monestir 3 de les servituds o mals usos que patien a canvi de 52.000 sous. Aquests mals usos eren l'intèstia, la cugúcia i l'eixorquia	
1387	La vila sol·licita al Papa Climent VIIè d'Avinyó una forma de govern consular. Aquest els hi concedeix cònsols i cos d'universitat a través d'una butlla pontificia de data 19 d'octubre de 1387.	El 12 de Juny de 1388, tornen a l'obediència de l'abat. El 13 de març de 1389 el rei Joan despatxa unes Reials Lletres on es mana al Governador General de Catalunya que, ja que els homes de Ripoll en l'afer contra el monestir havien passat per sobre de la seva superior jurisdicció, fossin considerats enemics, confiscats els seus béns, i perseguits i fets presos com a delinqüents, essent entregats al seu baró, l'abat, per a que els castigues.
1415-1424	El 28 de setembre Ferran I mana a l'abat que li ensenyi els justos títols sobta els quals exerceix la seva jurisdicció sobre la vila de Ripoll per veure si aquesta havia estat empenyorada en temps passats. La seva intenció és desempenyorar-la en cas afirmatiu.	Per sentència d'11 de setembre de 1424 es declara que la venda del rei Pere III al monestir no comprenia la vila de Ripoll ni els seus termes

	<p>Per aquest motiu la vila, junt amb el procurador fiscal, promouen plet al·legant que l'abat havia adquirit la jurisdicció de la vila per la venda feta pel rei Pere III a carta de gràcia el 29 d'octubre de 1367, buscant diners per a les guerres de Sardenya. La vila s'acollia al seu dret establert en la pragmàtica del rei Martí, de 15 de gener de 1399, on es reconeixia a les vil·les el dret de redimir-se per lluçió i quitament del preu pactat.</p>	privilegiats.
1440-1441	<p>L'1 de gener de 1440 els ripollesos aconseguen una llicència de reunió per a formar un sindicat i aconseguir la reversió a la Corona. El 8 d'agost d'aquell any el rei Alfons els concedeix el privilegi consolar desitjat (amb 3 cònsols i 20 jurats) a canvi del pagament de 21.500 sous.</p>	<p>Per sentència de 18 de març de 1441, des de la Batllia General del Principat es condemnà a l'abat a la revenda de la jurisdicció de la parròquia de Sant Pere de Ripoll, però no de la vila de Ripoll.</p>
1441-1454	<p>Interpretant malament la sentència de 1441, el lloctinent del Batlle General Jaume Ferrer pren la vila de Ripoll per a la jurisdicció reial, i els atorga la forma d'universitat amb consell i cònsols per a regir la vila. Aquesta constitució consolar durarà fins al 1454.</p> <p>Com a parèntesi en aquests anys trobem que al 1446 els ripollesos arriben a una concòrdia amb el monestir, renunciant al sindicat que havien constituït al 1440 i al plet que tenien interposat des de que el monarca els havia concedit el privilegi. A canvi l'abat renunciava als processos criminals incoats contra els homes de la vila. Sembla, però, que no hi hagué conformitat per part de la major part del poble perquè no s'arribà a aplicar aquesta Concòrdia.</p> <p>Al 1452 el monarca dicta una provisió per la qual torna la vila de Ripoll al monestir, sota la condició d'ensenyar els justos títols en un any, en cas contrari, la corona reial tindria dret a reclamar-la. La vila, però, persisteix rebel fins al 1454.</p>	<p>El 4 de juliol de 1441 els homes de la vila presenten sagrament i homenatge a l'abat i monestir, i el 24 de juliol tingueren lloc pregons públics enumerant els excessos comesos pel lloctinent del batlle, revocant la forma consolar sota pena del pagament de mil florins. Ara bé, aquesta revocació en realitat no tingué lloc, a jutjar per l'ordre que la reina Maria donà l'11 de gener de 1442 des de Saragossa insistint en la revocació, l'11 de setembre de 1449 des de Perpinyà, 29 de gener de 1453 des de Barcelona o les lletres reiteratives del Lloctinent Galceran de Requesens al febrer de 1454 o de l'infant Joan d'aquell mateix any . Durant tot aquest temps hi hagué un consell de govern propi a la vila. Finalment, el 1454, en Jaume Ferrer</p>

		reuní als ripollesos a la plaça del Mercadal a on el poble decidí tornar sota la jurisdicció de l'abat amb la condició que no resultessin perjudicats els seus drets i procediments encetats en relació a la seva lluita a la Corona.
12 d'agost de 1472 – 22 de setembre de 1479	El monarca Joan II confisca la vila de Ripoll durant les guerres remences, recuperada de les mans de la Diputació del General, i la infeuda al noble Ponç Descatllar a canvi del pagament de 2000 doblons	Acabada la guerra, Ferran II ordena que la vila torni a estar sota jurisdicció de l'abat l'any 1479, atorgant-li el període d'un any per a demostrar que la jurisdicció era del monestir.
1480 –mínim 1494	El 19 d'agost de 1480 el procurador fiscal demana al rei restituir Ripoll al patrimoni reial. Comença un plet de reversió del qual l'última pista que tenim és del 1494.	Desconeixem el seu final, tot i que sabem que els homes de la vila de Ripoll res aconseguiren.
1529	El 24 de juliol Carles I ratifica a petició des homes de la vila el privilegi d'Alfons el Magnànim de 1440.	Res sabem de la seva aplicació
1540-1560	Els ripollesos demanen el segrest de la jurisdicció per les extralimitacions dels oficials abacials en el seu càrrec. Aprofiten aquest plet per a demanar un consell de govern propi per a regir la vila.	Tot i que la jurisdicció de la vila quedarà inicialment segrestada, la Reial Audiència fallarà a favor de l'abat i monestir l'any 1560
1581-1586?	Sabem que uns disturbis dins la vila acabaren en un plet en el que, amb seguretat, s'aprofità per demanar una forma de governar pròpia independent de l'abat.	?
1609-1611	Durant aquest trienni es produeixen forts enfrontaments entre la vila i el monestir. Aquests enfrontaments destaquen especialment per la	Mor l'abat Francesc de Pons i el 6 de febrer de 1612 cent vuitanta-tres

	quantitat de gent involucrada, no sols de la vila sinó també de fora d'ella, constituint-se en un magnífic exponent de la importància de les relacions i xarxes clientelars a Catalunya.	homes de la vila de Ripoll, convocats i congregats al palau abacial del monestir de Ripoll juren fidelitat i homenatge a don Gaspar de Montpalau, segrestador de l'abadiat de Ripoll. El nou abat de Ripoll, fra Joan de Guardiola, amb el desig d'instaurar la pau a la vila, demana al rei que tanqui el plet encetat pel seu antecessor als ripollesos per la Revolta de Rams de 1609.
1610-1628?	Per les extralimitacions i violències de l'Abat contra els homes de la vila amb la connivència dels bandolers durant els anys 1609 i 1610, 165 veïns de la vila sol·liciten que sigui segrestada la jurisdicció del monestir sobre la vila. Aprofiten també, un cop més, per a demanar un consell de govern propi.	La vila continuarà sense obtenir les seves pretensions.
1640	Els francesos envaeixen Ripoll. Els homes de la vila sol·liciten al rei Lluís XIII de França la pretensió de tenir cònsols.	Tot i que Lluís XIII inicialment concedeix el govern municipal, al poc temps el revoca.
1653	Trobem una reunió d'un consell de govern de 20 persones –com en el privilegi d'Alfons el Magnànim –arran de l'entrada dels francesos a la vila pel mes de juliol. Per tant, trobem l'existència d'una forma de govern municipal aprofitant, o potser a causa, de la conjuntura de guerra.	Després de la Pau dels Pirineus no tornem a trobar a aquest consell de govern.
4 de març de 1678	L'Abat, creient que els homes de la vila volen enfrontar-se als seus drets jurisdiccional, decideix interposar un plet davant la Reial Audiència contra els ripollesos.	Es desestima el cas per no haver-s'hi interposat davant la instància judicial correcta. S'acabà veient com un cas de Patrimoni Reial i, per tant, corresponent a la Batllia General.

27 d'agost de 1678	Els homes de la vila al·leguen que aquesta és de jurisdicció reial i l'Abat la té usurpada. Sol·liciten el seu retorn al Patrimoni Reial davant la Batllia General, que és la jurisdicció correcta per interposar aquest plet.	El 17 de setembre de 1683, Don Raymundo d'Oms i Santa Pau sentència a favor del Monestir.
Setembre 1683	Causa d'apel·lació o suplicació primera respecte a la sentència del Batlle General	El 31 de març de 1691 Narcís d'Anglassell sentència a favor del Monestir.
Abril/Maig de 1691	Causa de suplicació segona respecte a les dues sentències anteriors	El 6 de desembre de 1691 l'assessor Rius i Bruniquer sentència a favor del Monestir.
23 de setembre de 1694	Davant la imminent entrada dels francesos a la vila, els homes es reuneixen a la parroquial església de Sant Pere de Ripoll i es constitueixen en municipi consolar	L'any 1696 un ministre de la Reial Audiència, el doctor Domènec Aguirre, passa a la vila de Ripoll i la torna a l'obediència de l'Abat, anul·lant l'erecció de govern consular el 10 d'abril de 1696.
juny de 1696	156 caps de casa, de la seva pròpia autoritat, tornen a reunir-se a la parroquial de Sant Pere de Ripoll i nomenen còsols, clavari i la resta d'oficials, recuperant les rendes i els emoluments de la vila per a l'actuació consolar.	Des del maig fins al novembre de 1698 passa a Ripoll un altre doctor de la Reial Audiència, en Josep Güell i Soler. En data 25 de novembre de 1698, en el Palau Abacial, es cancel·la i s'anul·la la forma d'universitat i nomenament de còsols.
17 de març de 1707	En plena Guerra de Successió, i després de negociar amb borbònics i austriacistes, la vila de Ripoll s'erigeix en universitat per Privilegia reial de l'Arxiduc Carles.	Guanyada la guerra per Felip V, el 25 de març de 1715 s'anul·la la forma de govern consular.

4 de desembre de 1718	El marqués de Castel Rodrigo expedeix un Decret per tal que la Reial Audiència informi sobre el govern polític de la universitat de la vila de Ripoll. El fiscal del civil don Josep de Bustamante y Loyola informa el 16 de desembre de 1718 a favor del govern municipal de la vila de Ripoll	L'abat respon a aquesta sentència del fiscal de la Reial Audiència el 20 de gener de 1719 argumentant privilegis de possessió immemorial.
25 d'octubre de 1719	Ripoll és envaïda pels francesos. El duc de Berwick atorga un privilegi de govern consular a la vila de Ripoll.	L'any 1720, en tornar Ripoll a l'obediència de Felip V, s'anul·la la forma consular de govern.
1726 - 10 de gener de 1755	Els ripollesos presenten un nou memorial al virrei el 7 de desembre de 1726. Es succeiran els memorials per part d'un i altre bàndol (vila-monestir) al llarg dels anys, en una lluita que durarà 29 anys.	El 10 de gener de 1755, Ferran VI, basant-se en els dos memorials de 1734, l'informe de la Reial Audiència d'agost de 1736 i una resolució del seu pare en consulta d'11 d'octubre de 1736, atorgarà el govern municipal a la vila de Ripoll.

ANNEX 2

Privilegi de govern municipal atorgat pel monarca Ferran VI a la vila de Ripoll l'any 1755 (ACA, Reial Audiència, Registres, 498)

“Don Fernando por la Gracia de Dios rey de Castilla, de León, de Aragón, de las Dos Sicilias, de Jerusalén, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaén, señor de Vizcaya y de Molina a vos en nuestro gobierno Capitán General del Principado de Cataluña presidente de la Nuestra Audiencia que recibe en la ciudad de Barcelona regente y ohidores de ella salud y gracia, ya sabéis que por el Prior y Cabildo sede vacante del Real Monasterio de Ripoll en ese Principado se acudió a la majestad del señor don Felipe V nuestro Padre y Señor (que de Dios goza) en diez y seis de diciembre del año pasado de mil setecientos treinta y quatro, con un memorial exponiendo: había llegado a sus manos un memorial impreso, del qual se presentaba copia, sobre cuyo contenido se expressaba a nuestra Real persona la verdadera relación del Gobierno de Justicia y Económico y de su administración, por el abad, i demás oficiales sus subalternos en la referida villa de Ripoll. Que para el gobierno de la jurisdicción civil y criminal alta i baxa, mero y mixto imperio, que exercía el abad en la citada villa, dimanada de Rls Privilegios concedidos a los Abades y monasterio y corroborada con Sentencias Reales en los años de mil seiscientos ochenta y tres, y mil seiscientos noventa y uno, con las insubsistentes instancias, y falaces supuestos de algunos naturales de dicha villa que injustamente la disputaron, tenían los abades un monje sacerdote Procurador General, un seglar Procurador Jurisdiccional, un Assessor, y un Justicia llamado Bayle. Y, que para el gobierno económico tenía un fiel, el qual cuidava de la calidad, peso, y precios de los comestibles, y tenía también un Clavario el qual exigiese los productos, y propios de los quales gastava para las urgencias del Rl Servicio y utilidad pública, y anualmente daba sus cuentas, al Abad, o a su Procurador General (en que asistían el monje sacerdote procurador general) del Cabildo monasterial, un clérigo seglar Procurador General de los sacerdotes, residentes en dicha villa, y de dos vezinos diferentes todos los años, llamándose ordinariamente los más émulos, y contrarios al monasterio, los quales otorgan testimonio delante XXXX de la legalidad, y buena administración de los clavarios como constava de los libros auténticos continuados desde tiempo inmemorial que se

hallavan archivados en el Archivo público de el Monasterio hasta el año referido de treinta y quatro. Que con el expresado gobierno, y sin forma consular, ni consejo, había continuado por muchos siglos la villa, y algunas veces en que habían conseguido tener forma consular y Concejo recurriendo los abades a la Real benignidad de los soberanos y representando los Reales Privilegios concedidos al monasterio, y los inconvenientes resultaban de tal gobierno consular había sido siempre revocado éste, y continuado el gobierno de los oficiales de los abades, el qual fuere integrado en el año mil seiscientos noventa y ocho, enviando la Real Audiencia uno de sus ministros, el qual anulló el consulado que habían obtenido del Gobierno de Francia y multó a diferentes particulares culpados en haberle procurado, y que en el año de mil setecientos y quinze los Reales ministros de S.M. anullaron también el gobierno consular que habían solicitado, y conseguido en el año mil setecientos y siete de el intruso gobierno alemán, y reintegró al Abad, y sus oficiales en el gobierno. Y, de cuya anulación y reintegración resulta evidentemente la equivocación de el memorial, en haber esa Audiencia nombrado regidores para dicha villa, aunque se nombrasen para los demás lugares dependientes de la abadía expresados en el Memorial en los quales antecedentemente había gobierno consular y de consejo el que fue commutado en Regidores, en atención al Real Decreto de S.M. del qual no se acordaron en el año mil setecientos diez y nueve dominada dicha villa de las tropas de Francia, pues volvieron a usurparse el gobierno de consulado y de concejo, algunos naturales de la referida villa asistidos de el Theniente Coronel nombrado en el Memorial, cuyo gobierno fue anulado de un superior inmediatamente de reintegrar a la villa bajo el dominio de S.M.: que del gobierno de los oficiales de los abades se había seguido a los vezinos de dicha villa la utilidad de no haberse impuesto repartimiento alguno para acudir a las urgencias de el Real Servicio y a los demás gastos que se habían ofrecido, ni sobre los productos, y propios se había cargado corresponsión alguna no obstante que en el año mil setecientos y onze importó la contribución diez y siete mil libras de Vellón, cuyo capital y pensiones se extinguieron con un impuesto de común consentimiento el qual pagó también voluntariamente el monasterio, y extinguida la cantidad, cesó luego el impuesto, y el Real Catastro se exigía según las reglas establecidas por los ministros de S.M. y que si algún particular se persuadía gravado de los exactores tenía fácil el recurso al subdelegado de la Intendencia que residía en dicha villa. Que el assessor, el Procurador Jurisdiccional, y el Bayle percibían porciones monacales para que puedan

atender mejor a la administración de justicia, y percibía otra el maestro que enseñava latinidad a la juventud de dicha villa para que sea más hábil para la enseñanza, y el hospital Común de ella sumamente mísero era socorrido del Monasterio siempre que la urgencia lo pedía, y el actual Prior le había procurado la aplicación de un censo anual perpetuo que podía procurar y conseguir para otra obra pía, y que a más de lo referido eran testigos todos los moradores de la villa de que a más de la limosna cotidiana, a que todas las edades concurrían en muchísimo número los de la villa en sus adversidades, y necesidades, hallavan pronto consuelo y socorro, si acudían al Monasterio y lo eran también que en los años estériles de granos se vendía el pan a menor precio que los demás lugares vezinos no siendo de inferior calidad ni peso y que los demás alimentos se procuraba la mayor conveniencia como sucedía en dicho año de treinta y quatro en que el clavario cuidava del Avasto de las carnicerías, porque unidos los pocos comerciantes de la villa algunos de los quales se había manifestado cómplices en el Memorial como no quisieron ceñirse al moderado precio en que se vendía la carne. Que estos eran los gravámenes y molestias que el gobierno de los abades de dicho Monasterio y sus oficiales practican en la expresada villa de Ripoll, cuyo pueblo no ignorava la utilidad que le resultava, y no era tan ingrato que fuese cómplice en el referido memorial, aunque su autor usase del nombre de el pueblo, el qual para darle la facultad, y comisión debía fundarse con licencia, y asistencia de oficial Rl como S.M. tenía mandado cuya Junta no se había tenido lo que confirmaba el ser sus autores algunos particulares, que estaban obligados, a satisfacer anualmente una corresponsión de cierta numerosa cantidad gastada para el referido consulado obtenido de el gobierno Alemán, la qual havían cargado sobre los productos destinados para las urgencias de la villa, cuya continuación no se había permitido por los Abades, de cuya justa resolución habían recurrido con pleyto, a esa Real Audiencia. Que esperaban dicho Abad y Monasterio de la Real benignidad de S.M. se dignaría mandar que se retirase el memorial dado por el Theniente Coronel, y que en adelante dos se recurría a S.M. ni a sus Rls Consejos para pedir gobierno de Regidores antes bien y se dignaría declarar la continuación del Gobierno en dicha villa de la manera que se había conservado por tantos siglos, el qual era más conveniente para la puntualidad en el Real servicio como el mismo memorial lo confesaba, y lo era también para la quietud equidad, y alivio de sus moradores, pues en tiempo de el citado consulado era una continua vexación contra el Monasterio hasta privarle vender el residuo de las

porciones de pan y vino alojando dentro la clausura y en las habitaciones de los monjes cantidad de tropas, y compañías enteras de sediciosos, sin necesidad, ni permiso de el Abad ordinario también eclesiástico en dicha villa, ni de su Vicario Gral ni de su procurador Gral exponiendo el Monasterio a una entera ruina con tales huéspedes acérrimos enemigos del Monasterio porque dos de sus monjes habían renunciado la suerte de Diputados de la provincia por no ser culpables en las resoluciones de la guerra, y también porque el exemplo del monasterio los lugares vecinos de la jurisdicción procuraban todas la más posible asistencia a las tropas de S. M. y que los demás pueblos de sus cercanías se estubiesen quietos, y executassen también el Real servicio de S.M. cómo lo practicaban ocasionando también frecuentes turbaciones e inquietudes a los clérigos seglares naturales de la misma Villa y forasteros sin detenerle las experiencias de haber perecido miserables muchas familias de nuestros tiempos injustamente declarados contra el monasterio efecto sin duda de las amenazas maldiciones que se leían en diferentes Bulas Pontificias concedidas al Monasterio, no habiendo jamás los cónsules dado quantas, pues solamente se las tomaban unos, a otros, que recíprocamente se cubrían los fraudes y se abonaban los gastos superfluos, y otros que no justificaban cómo se probaría aún si por parte del Real Secuestrador, o del Abad elegido por S. M. se les tomasen quantas, en que se vería también el mayor gasto de salarios que importaba el gobierno consular que el de los oficiales del Abad, por cuyo motivo se minoraban los productos. Que en cuanto a lo que pedían el memorial de que la villa hiciese consulta a esa nuestra Real Audiencia para el nombramiento de Bayle y que por ella se nombrase, que admiraba el valor de unos súbditos en querer tener parte en el expresado nombramiento, sin el menor título procurando quitar al Abad y Cabildo Monasterial un derecho tan inveterado, el qual no pretendían los ministros de S.M. ni el servir algunos años el mismo nombrado Bayle, había sido faltar a las Rls Disposiciones de S.M. si solamente importan para el Real servicio la continuación de un mismo Bayle, en el qual se experimentaba la mayor puntualidad en su empleo, y expuso muchísimas veces su vida, y para continuarle se recurría al Real Gobierno de aquella Provincia para obtener nueva aprobación, la que se consiguió algún biennio, pero luego que no pareció a la Real Ministerio concederla cesó el referido Bayle, y desde entonces se habían nombrado otros, según las reales órdenes de S.M. Que confiaban dicho prior y Cabildo que sería admitida, y atendida por S. M. ésta su sentida representación fundadas en tan sólidos verdaderos motivos,

que no solamente justificaban el derecho que asistía al Abad y Monasterio para el actual gobierno, y administración por medio de sus oficiales, sino también hacían evidencia de las calumnias expresadas en el citado memorial de el Theniente Coronel, que se presentaba a Su Majestad y tendrían particular consuelo dicho Prior y Cabildo de que S.M. fuese servido informarse de cuanto se ponía en ese memorial, en el qual esperaban favorable Decreto, como Patrón y Protector que era S.M. de la Abadía y Monasterio, con cuyo memorial acompañó dicho prior una copia del que cita en el suyo al parecer dispuesto para S. M. por don Joseph Puig Theniente Coronel de Dragones vecino y apoderado de los individuos de dicha villa de Ripoll en el que exponía: que en el año pasado de mil setecientos diez y seis, con fecha de diez y seis de Henero se sirvió S.M. expedir su Real Decreto para que entre otras cosas en esa ciudad hubiese veinte y cuatro regidores, y en las demás, ocho, cuya nominación se reservó S.M. para sí, y que en los demás lugares de esse Principado se nombrasen por esa Nuestra Audiencia, lo que a ella pareciese, dando cuenta a S.M., con especial limitación que los nombrados por esa Audiencia no pudiesen servir más que un año, como expresamente constaba de dicho Real Decreto, en cuya virtud mandó esa dicha nuestra Audiencia que la dicha villa de Ripoll se pusiese el número de regidores que en las demás de esse Principado, lo que no había tenido efecto, porque siendo dicha villa dominada por el Abad y Monjes de dicho Monasterio el Bayle de la parroquia a quien se dirigió el Despacho de essa Audiencia en vez de ponerse en ejecución como se puso en la villa de Olot, de Santa Cecilia de Molló, Tossa, Greixer, la Nou, Malanyeu, las dels Pens, los lugares de Santa María de las Llossas, de Santa María de Matamala, Sovelles, Viñolas, y San Esteban de Vallespirans, que eran de la jurisdicción, y dominio del mismo Abad de Ripoll, passó luego a comunicarle con dicho Abad y se le retuvieron, sin ponerle por obra, ni divulgarle al pueblo, quitándole con este artificio el medio de quejarse de la injusticia, que se le hacía, ocurriendo a esa nuestra Audiencia para su remedio, quedando por este medio excluso del paternal amor de S. M. y sujetos al rigurosos yugo de dicho Abad, siendo no menos deplorable que por esta razón subsistia el empleo de Bayle de la dicha villa de Ripoll, en un mismo sujeto por espacio de diez, o doce años, quedando el citado pueblo gobernado únicamente por el dicho Bayle, y clavarío cómo se justificaría siempre que conviniese contraviniendo en esto a otro Real Decreto de S.M. por el qual expresamente prohibia que un mismo sujeto pudiese exercer dicho empleo de Bayle más que dos años, quedando dicho pueblo gobernado únicamente por

el dicho Bayle, y Clavario puestos por el expresado Abad los quales exhigían las contribuciones, y pechos de los naturales de dicha villa a su albedrío sin dar cuenta de su consumo, y distribución, de cuya disposición monacal se lamentaba todo el pueblo pues vehía este que era el único que contribuía con todo lo que se le mandaba sin concederle el consuelo de saber en que se distribuía como se sabía en todos los demás lugares y villas de su señorío, donde había Ayuntamiento de regidores para cuyo remedio recurrían dicho individuos de Ripoll, y súplicaban rendidamente a S.M. se dignase mandar, que en virtud del expresado Real Decreto de 16 de enero de mil setecientos diez y seis se nombre en dicha villa de Ripoll los Regidores que a Su Majestad pareciere conveniente para que se juntasen en la forma ordinaria, y tratasen de los intereses, y conservación de aquel Pueblo, conforme lo requería el cargo y obligación de su empleo, quedando a la disposición de estos el nombrar, y proponer a esa Audiencia cada dos años tres Personas del mismo Pueblo, las más capaces, para que en una de ellas recayesse y sirviessse el empleo de Bayle, de dicha villa. Y visto todo por los del nuestro Consejo, a donde se remitieron estos memoriales teniendo presente el informe hecho por esa Audiencia en treinta y uno de agosto de de mil setecientos treinta y seis por resolución de N.R.P. a consulta de onze de octubre del año próximo pasado, publicadas en catorze de Diciembre del mismo, se acordó expedir esta nuestra carta. Por la qual queremos, que en dicha villa de Ripoll, se forme un cuerpo de Universidad, y Ayuntamiento, que presida el Bayle que nombra el Abad, con seis regidores, y demás oficiales subalternos necesarios a quienes cometemos el Gobierno político y económico de la villa en la forma, y con las facultades mismas, que dan a todos los demás lugares de ese Principado, la Nueva Planta establecida para su Gobierno, Reales Cédulas, y órdenes posteriores, uniformando, como uniformamos esta villa a las demás con la formación de Ayuntamiento, y cuerpo político, dexando a el Abad, como a señor jurisdiccional de ella la elección de los seys Regidores, que deberá presentar a esa Audiencia para la aprobación, como se practica en los pueblos Varonales de ese Principado, y al presente se executa en dicha villa por lo que mira al Bayle. Y en su consecuencia os mandamos a vos dicho nuestro Gobernador Capitán General Presidente de esa Audiencia, Regente, y oidores de ella, que siendoos presentada esta nuestra carta la veáis, guardéis, cumpláis y executéis, y hagáis guardar, cumplir, y executar, en todo, y por todo sin contravenirla, ni permitir se contravenga en manera alguna: Que así es nuestra voluntad. Dada en Madrid a diez de

Henero de mil setecientos cinquenta y cinco= Diego obispo de Cartagena = don Pedro Samaniego = con Andrés Valcárcel = don Miguel María Nava = el marqués del Puertonuevo.

Yo don Juan de Peñuelas de secretario de Cámara del Rey nuestro señor la hice escribir por su mando con acuerdo de los de su consejo (...)

V.A. manda, que en la villa de Ripoll, se forme un cuerpo de Universidad, y Ayuntamiento presidido del Bayle, que nombra el Abad de aquel Monasterio y compuesto de seys regidores, y demás subalternos, como aquí se expresa (...) Certifico: que habiéndose visto en el Real Acuerdo la presente original Real Provisión del Consejo, se acordó, que se guarde, cumpla, y execute lo que Su Majestad manda; Que se registre en el Libro que la corresponde, y debuelva original a la parte. Y, para que conste, a pedimento de Joseph Gasch, notario y Buenaventura Carbonell, negociantes assí en nombre proprio como en el de apoderados de otros particulares vecinos de la villa de Ripoll, y de orden del Real Acuerdo, doy la presente firmada de mi mano. En Barcelona a tres de marzo de mil setecientos cinquenta y cinco.

Don Francisco de Prats i Matas.”

ANNEX 3

Fragments en els quals s'explica la composició social dels monjos del monestir de Ripoll i l'existència d'importants xarxes clientelars arreu de Catalunya a propòsit de la reforma propugnada pels monestirs benedictins de Catalunya.

“El Prior y Convento del Monasterio de Santa María de Ripoll de la Orden de San Benito, de la provincia Tarraconense, en el Principado de Cathaluña, dize, que a la ciudad de Barcelona ha llegado fray Francisco García Calderón monje también Benito, de los que dicen observantes, y presentándose al Lugarteniente de V. Magestad en aquel Principado, con cartas de V. M. pidiéndole asistencia y auxilio de oficiales, y ministros seculares, para yr al dicho Monasterio a reformarle, y reduzirle a la primitiva regla del Padre S. Benito en todo su rigor, en virtud de una comisión del Nuncio de Su Santidad en los reinos de España (.....)

De la Congregación de los Monjes Claustrales de la Provincia Tarraconense, es el dicho Monasterio de Nuestra Señora de Ripoll, y de los más principales della. Vívase en el dicho Monasterio, como en los demás de la Congregación, baxo la obediencia de su Abad, hacen los tres votos como en las demás Religiones (...) viven en el claustro del Monasterio, y aunque en casas particulares, y con administración de sus beneficios regulares, que llaman oficios, empero con grande resignación a sus Superiores, y por eso se desapropian en sus manos entre año. No comen en refitorio comúnmente, excepto en Adviento, y Quaresma, pero danles de la masa común ciertas porciones de pan, y de vino, y otras cosas, y algo para vestirse. No salen del Monasterio sin licencia. Visten sus ropas largas con sus escapularios. Tienen unos Superiores comunes a toda la Religión, que se llaman Presidentes de ella, que se hazen de tres en tres años en Capítulo Provincial (...) este modo de vivir ha siempre tenido esta Congregación de la provincia Tarraconense, y el monasterio de Ripoll de más de seyscientos años a esta parte, que ha que se fundó (...)

(...) hablando particularmente de este modo de vivir de los Monjes Claustrales, y de los Canónigos Regulares, es de parecer, que no se debe mudar, ni reformar a más estrecha vida, por muchas razones que alega, y (...) que, si en esto hubiese peligro de algún escándalo, aconseja Navarro (...) que no se trate en ninguna manera de reforma, y en

cualquier materia es ordinario que no se ha de hazer ninguna cosa con escándalo (...). Áylos tan grandes en la ocasión presente quanto se puede pensar. Porque primeramente el breve de la Reforma manda, que los monjes que no querrán aceptar la Reforma, sean echados del Monasterio, y enviados en otros, o de la misma congregación, o de otra. Esto es muy dificultoso de platicar, y está lleno de inconvenientes, porque de todos los Monjes que viven en el Monasterio de Ripoll, son caballeros de los más principales del Principado, tienen padres y deudos muy Principales, y se colocaron allí, por ser muy honrosa la colocación, y no lo hicieran en otros monasterios dónde se reciben de todo estado de gentes. Claro está, que no se han de tomar bien que los despidan de su monasterio, mayormente forasteros, y los embíen dónde quisieren, porque esto es una de las más graves penas que se pueden dar por delitos a un Religioso, echalle del Monasterio, que aunque no sea quitándoles el hábito no sé si es peor que sean vistos con él andar divagando en otros Monasterios por orden de estos reformadores, que parece que entonces el hábito que es de San Benito, más les ha de servir de sambenito, que de otra cosa.

(...) Ésto había de parecer muy grande novedad, ver echados los Monjes de sus Monasterios con tantas ganas, y tantos años de ancianidad, con tanta nobleza que poseen, y mendigar acogimiento en otros Monasterios, donde como forasteros no avían de tener cargos, ni honras, antes perder las que antes tenían por su ancianidad, y por otros respetos debidos a sus personas, y avían juntamente de carecer de voz activa, y passiva, y padecer en razón desto mil infortunios, y desdichas, y por consiguiente había de causar escándalos manifiestos que sus padres, y deudos viéndose assí afrentar a sus hijos, y deudos, y por ellos a toda la familia, no lo avían de llevar bien: y siendo como son de familias nobles, y poderosas, habían de causar alborotos en Cataluña, y inquietudes forçosas, que siempre se ha tenido por más dificultoso el despedir un guésped después de admitido, que no admitille al principio, como dice el proverbio. Mayormente cuando tiene tanto derecho adquirido, como tienen estos Monjes en razón de haber procesado, y prometido estabilidad en aquel monasterio, por razón de la cual possession el monje al monasterio, y el monasterio al monje, quedan de manera obligados el uno al otro, que ni el monje se puede yr, ni el monasterio le despedir sin causa (...)

Pero la verdad, Señor, es que no se tiene noticia que jamás el Monasterio de Ripoll aya militado devaxo de la primitiva Regla de San Benito, antes lo que se halla es, ser monasterio instituido para collocación de veynte y quatro Caballeros, o doctores, que en él se quieran recoger, y no más, viviendo de sus porciones, que cada día les dan, y de las rentas de sus oficios, y beneficios, que su Santidad, o el Ordinario cada año en sus meses les proveen, como los demás Monasterios de la Provincia. Esto se sabe, y esto se ha observado siempre, y no otra cosa, y se presume de tan grande antigüedad de tiempo, que ha avido para esto autoridad Apostólica, y privilegio de aquella Santa Sede, como arriba se ha dicho más extensamente. Y (...) no se prueba que jamás este Monasterio haya guardado esos rigores de la primitiva Regla.”

LACAVALLERIA, Pere *Memorial para la magestad del rey ... en favor del monasterio de Nuestra Señora de Ripoll, sobre la reforma que se insta. A Barcelona: por Pedro Lacavalleria 1628*

ANNEX 4

Alguns monjos del monestir de Ripoll a l'època moderna.

1502-03
Francesc Pujol
Fra Bartomeu Bojons
Fra Francesc Cavall
Fra Galceran de Cartellà
Fra Arnau Miquel Palmerola
Fra Rafael Sampsó
Fra Francesc Joan Despeus?
Fra Pere de Nijar o Cijar o Ciar?
Fra Jaume Albert
Fra Felip Alamany
Fra Joan Canespleda
Fra Gaspar Oliver
Fra Gaspar de Biure
fra Vicenç de Cartellà
Fra Sebastià de Cartellà
Fra Pere Costabella
Fra XXX Grau

1536
Fra Joan Jordi Alemany Descatllar
Fra Vicenç de Cartellà
Fra Felip Camps
Fra Arnau Miquel de Palmerola
Fra Miquel Saula
Fra Miquel Amalric
fra Narcís Amalric
fra Joan Genís, monjo llec
Fra Joan Blanes
fra Bartomeu Gallmes

1534
Fra Arnau de Palmerola
Fra Miquel Amalric
Fra Miquel Saula
Fra Joan Jordi Alemany Descatllar
fra Narcís Amalric
Fra Joan Blanes
Fra Arnau Miquel de Palmerola
fra Vicenç de Cartellà
fra Gerard Peredor
fra Pau Felip Camps
fra Joan Blanch
fra Bartomeu Gallmes

1544
Fra Miquel Amalric
Fra Joan Jordi Alamany DEscatllar
Fra Giralt Proda
Fra Narcís Amalric
Fra Felip Camps
Fra Miquel Tord
Fra Francesc Vilamala
Fra Bartomeu Gallmés
Fra Gispert Malars

1561-1562
Fra Narcís Amalric
Fra Francesc Amalric
FRra Miquel Amalric
Fra Onofre Boyl
Fra Bartomeu de Gallmers
Fra Gispert de Malars
Fra Francesc Malars
Fra Francesc de Roseto
Fra Pere de Roseto
Fra Gerònim Joan
Fra Gerard Parda
Fra Sebastià Sant Serní
Fra Jaume Palmerola
Fra Ponç Ribelles
Fra Onofre Ferrer
Fra Joan de Pons
Fra Frederix Xiquot
Fra Miquel Barutell

1563
Fra Narcís Amalric
Fra Onofre Clauses i Ces Viles
Fra Gaspar Peres
Fra Frederix Xicot
Fra Onofre Boyl
Fra Gaspar DEsperez
Fra Gerard Parda
Fra Francesc Guardiola
Fra Joan Pons de Ribelles
Fra Miquel de Barutell
Fra Sebastià Sant Cerní
Fra Jerònim Tord
Fra Bartomeu de Gallmers
Fra Pere de Roseto
Fra Joan Argelich

1566
Fra Jordi Joan Alemany Descatllar
Fra Narcís Amalric
Fra Francesc Caralps
Fra Miquel de Barutell
Fra Gispert de Malars
Fra Francesc Malars
Fra Jaume de Palmerola
Fra Joan de Pons de Ribelles
Fra Pere de Roseto
Fra Francesc Roset
Fra Francesc Guardiola
Fra Jerònim Tord
Fra Onofre Clauses
Fra Joan Argelich
Fra Sebastià Sant Cerní
Fra Jerònim Ferrer
Fra Jordi Descatllar
Fra Jerònim Joan

1568
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar
Fra Narcís Amalric
Fra Jaume de Palmerola
Fra Miquel de Barutell
Fra Joan Pons de Ribelles
Fra Jerònim Tord
Fra Francesc Malars
Fra Sebastià Guardiola

1569
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar
Fra Jaume de Palmerola
Fra Jerònim de Tord
Fra Benet Hernand
Fra Narcís Amalrich
Fra Gisper Malars
Fra Pere de Roseto
Fra Francesc Guardiola

1570
Fra Narcís Amalric
Fra Joan Argelich
Fra Pere de Roseto
Fra Francesc Guardiola
Fra Francesc Malars
Fra Jordi Joan Alemany Descatllar
Fra Miquel de Barutell
Fra Gaspar Desparer i Sirvent

1571
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar
Fra Narcís Amalrich
Fra Joan Argelich
Fra Francesc Caralps
Fra Onofre Clauses
Fra Jaume de Palmerola
Fra Pere de Roseto
Fra Gaspar Desparer o Desperetz
Fra Rafael Manegat
Fra Jerònim de Tord
Fra Miquel de Barutell
Fra Francesc Guardiola
Fra Frederic Pichot o Piquer
Fra Frederix Xicot

1572
Fra Narcís Amalrich
Fra Onofre Clauses
Fra Jaume de Palmerola
Fra Frederic Xicot
Fra Miquel de Barutell
Fra Francesc Caralps
Fra Jerònim Tord
Fra Francesc Guardiola,
Fra Pere de Roseto
Fra Joan Agelich

1573
Fra Narcís Amalrich
Fra Joan Pons de Ribelles
Fra Gaspar Desperetz
Fra Jerònim Tord
Fra Jaume de Palmerola
Fra Miquel de Barutell
Fra Joan Argelich
Fra Francesc Guardiola
Fra Francesc Caralps

1574
Fra Narcís Amalrich
Fra Miquel de Barutell
Fra Jaume de Palmerola
Fra Pere de Roseto
Fra Alamany Tord
Fra Jerònim de Tord
Fra Pere Piquer
Fra Francesc Guardiola

1575
Fra Narcís Amalrich
Fra Joan Argelich
Fra Miquel de Barutell
Fra Jaume de Palmerola
Fra Melcior de Pons
Fra Alamany de Tord
Fra Jerònim de Tord
Fra Joan Pons de Ribelles
Fra Jerònim de Tord
Fra Frederic Xiquot o Piquer
Fra Pere Pigin?
Fra Francesc Caralps
Fra Pere Piquer
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar

1576
Fra Joan Argelich
Fra Miquel de Barutell
Fra Joan de Paguera
Fra Jaume de Palmerola
Fra Gaspar Desperes
Fra Frederic Xiquot
Fra Joan de Pons
Fra Jerònim de Tord

1580
Fra Narcís Amalrich
Fra Miquel de Barutell

1581
Fra Jaume de Palmerola
Fra Miquel de Barutell
Fra Lluís Ferrer
Fra Pere Piquer
Fra Gaspar Desperes

1584
Fra Francesc Caralps
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar
Fra Joan Argelich
Fra Joan de Paguera
Fra Jaume de Palmerola
Fra Lluís de Sant Cerní
Fra Miquel de Barutell
Fra Jerònim de Tord
Fra Francesc de Pons
Fra Joan de Pons
Fra Pere Piquer
Fra Alamany de Tord
Fra Lluís Ferrer
Fra Miquel Planella
Fra Gaspar Desperes

1585
Fra Miquel de Barutell
Fra Joan de Pons de Ribelles
Fra Jerònim de Tord
Fra Alamany de Tord
Fra Francesc Caralps
Fra Joan Argelich
Fra Lluís Sant Cerní
Fra Joan de Pagaria
Fra Pere Piquer

1586
Fra Miquel de Barutell
Fra Jerònim de Tord
Fra Joan Pons de Ribelles
Fra Francesc de Pons
Fra Francesc Caraps
Fra Lluís Sant Cerní
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar
Fra Jordi de Tord
Fra Alamany Tord
Fra Pere Piquer
Fra Joan Argelich
Fra Joan de Pagaria
Fra Lluís Ferrer
Fra Gaspar Desperes

1587
Fra Joan de Pons
Fra Joan Apagaria
Fra Jerònim de Tord
Fra Francesc de Pons
Fra Francesc Caralps
Fra Joan Argelich
Fra Joan Jordi Descatllar
Fra Pere Piquer
Fra Alamany Tord
Fra Lluís Ferrer
Fra Miquel Planella
Fra Antoni Cevilar, monjo laic

1588
Fra Jerònim de Tord
Fra Jaume de Palmerola
Fra Lluís Ferrer
Fra Gaspar de Pons

1589
Fra Joan Pons de Ribelles
Fra don Joan Apagaria
Fra Jerònim Tord
Fra Jordi Joan Alamany Descatllar
Fra Joan Argelich
Fra Alamany de Tord
Fra Jordi de Tord
Fra Tomàs Còdol
Fra Francesc Caralps
Fra Lluís Ferrer
Fra Gaspar Desprez

1591
Fra Joan Argelich
Fra Joan de Pons
Fra Jerònim de Tord
Fra Francesc Caralps
Fra Jordi de Tord
Fra Jordi Joan DEscatllar
Fra Alamany de Tord
Fra Miquel Planella
Fra Lluís Ferrer

1592
Fra Alemany de Tord
Fra Armengol Palau
Fra Jordi Joan Descatllar

1594
Fra Francesc Caralps
Fra Antoni Cartellà
Fra Alemany de Tord
Fra Jerònim de Tord
Fra Miquel Planella
Fra Rafael Planella
Fra Lluís Ferrer
Fra Armangou Palau
Fra Francesc de Pons

1600
Francesc de Pons
Bernat de Junyent

1601
Fra Alemany de Tort
Fra Bernat de Junyent
fra Melcior Pons

1603
fra Lluís Ferre
fra Bernat de Junyent
fra Francesc Cacirera
fra Melcior de Pons
fra Bernat de Junyent

1604
Joan Apagaria

1607
fra Benet Manegat
fra Antoni de Cartellà
Fra Pere Llordat

1608
fra Antoni de Cartellà
fra Miquel Ribas
fra Alemany de Tord
fra Melcior de Pons
fra Joan de Paguera
fra Bernat Junyent

1609
fra Francesc Çacirera
fra Miquel d'Alentorn
fra Alemany de Tord
fra Armengou de Palau
fra Joan Apagaria
fra don Bernat de Junyent
fra Miquel Ribes
fra Anton de Cartellà

1615
fra Pere de Llordat
fra Miquel de Ribes
fra Joan de Guardiola
fra Armengou de Palau
fra Gaspar de Codina
Fra Bernat Junyent
fra Onofre Fabra

1611
fra Alemany de Tord
fra Jaume Busquets
fra Armengou Palau
fra Lluís Boquet i de Babau
fra Jerònim Steva
fra Gabriel Garrof
fra Alemany de Tord
fra Bernat Junyent
fra Gaspar Codina
fra Francesc Çacirera
fra Miquel Ribes
don Miquel Alantorn

1616
fra Pere de Llordat
fra Bernat Junyent
fra Joan Apagaria
fra Lluís Busquet i de Babau
fra Armengou de Palau

1612
fra Alemany de Tord
Gaspar Codina

1617
fra Bernat Junyent
fra Pere Llordat
fra Francesc Senjust
fra Miquel d'Alentorn
fra Joan de Paguera
fra Francesc Senjust
fra Lluís Boquet i de Babau
fra Gaspar de Codina
fra Armengou de Palau

1613
fra Llorenç Mauri
fra Joan Guardiola
fra Bernat Junyent
fra Gaspar Codina
fra Esteve Managat

1618
fra Gaspar de Codina
fra Francesc Senjust
fra don Miquel Tord
fra Antoni de Cartellà
fra Lluís Busquets i de Babau

1614
fra Joan Apagaria
fra Bernat Junyent
fra Armengou de Palau
fra Joan de Guardiola

1619
fra Josep de Monrodon
fra Miquel Tord
fra Gaspar de Codina
fra Miquel de Ribes
fra Pere de Llordat

1620
fra Francesc Senjust
fra Bernat Junyent
fra Armengou de Palau
fra Domènec Pere Llordat
fra Lluís Boquet i de Babau

1621
fra Armengou de Palau
fra Francesc Senjuts
Fra Francesc de Cacirera

1622
Fra Francesc Junyent i de Toralla
Fra don Pere de Llordat

1623
fra Pere Sanxo
fra Lluís Boquet i de Babau
fra Miquel de Ribes
fra Josep de Monrodon
fra Armengolu de Palau
fra Lluís d'Àger
fra Miquel de Tord
Fra don Pere de Llordat
Fra Josep Junyent
Fra Rafael Domènech
Fra Jerònim de Paguera
Fra Francesc de Cacirera

1624
fra Pere Sanxo
fra Josep de Monrodon
fra don Francesc Senjust
Fra Josep Junyent
Fra Pere de Llordat

1625
fra Pere Sanxo
fra Josep de Monrodon
fra don Pere de Llordat
fra Francesc de Ciurera
Fra Lluís d'Àger

1626
fra Ramon de Monpalau
fra Pere Sanxo
fra Josep de Monrodon
fra Francesc de Çacirera
fra Jerònim Apagaria
fra Jeròmin de Paguera
Fra don Pere de Llordat
Fra don Francesc de Monpalau

1627
fra Armengou de Palau
fra Josep Junyent
fra Josep de Montrodon
fra Miquel de Ribes
fra Francesc de Ciurera
fra don Jerònim de Paguera
fra Pere Llordat
fra Miquel de Tord
fra Pere de Sanxo

1628
Fra Joan de Paguera
Fra Jerònim de Paguera
fra Josep de Monrodon
Fra Miquel de Tord
Fra Francesc de Monpalau

1629
Fra Francesc de Monpalau
Fra Jerònim de Paguera

1630
fra Armengou de Palau
fra Josep Molera
fra Pere de Llordat
Francesc de Cacirera
Joan Batista de Castro

1632
Jerònim de Paguera
Francesc de Cacirera
Josep de Monrodon
Miquel de Tord
Ramon de Pons

1633
fra Jerònim de Paguera
fra Francesc de Sacirera
fra Josep de Monrodon
fra Eudald de Sert
fra Ramon de Pons i Turell
fra Onofre Fabra
fra don Miquel de Tord
fra Batista de Castro
Josep Molera

1634
fra Felip d'Alentorn
fra Francesc de Copons
fra Francesc de Cacirera
fra don Francesc Meca
fra Josep de Monrodon
fra Ramon de Monpalau

1635
Fra Francesc de Monpalau
Fra don Miquel de Tord
Fra Josep Junyent
Fra Ramon de Monpalau
fra Josep de Monrodon
fra Ramon de Mecha
fra Ramon de Pons
fra Eudald de Cert àlies Trinxaire
fra Francesc Monfar
fra Bernat de Vilamala
fra Pons Sorell

1636
fra Francesc de Montpalau
fra don Ramon de Pons
fra Ramon de Monpalau
fra Josep de Monrodon
Fra don Anton de Magarola
Fra Josep Junyent

1637
fra Francesc de Copons
fra Josep de Monrodon
fra Ramon de Monpalau
fra Gaspar Grau
fra Ramons de Pons i de Torell?
fra Miquel de Tord
fra Lluís Descamps
fra Jaume Pujol

1638
fra Josep de Monrodon
fra Ramon de Magarola
fra Ramon de Monpalau
fra Francesc de Copons
fra Lluís Descamps
fra Francesc de Monpalau
fra Anton de Magarola
fra Lluís de Pons
fra Bernat Cortre
fra Miquel de Tord
fra Miquel Calders

1639
fra Ramon de Monpalau
fra Josep de Monrodon
Fra Lluís Descamps
fra Rafel Domènech i Desbarri
fra don Miguel de Tord
Fra Francesc de Copons
Fra don Miquel de Calders
Fra Josep de Malla
Fra Bernat? De Monpalau
Fra Bernat Cicrit?
Fra Tomàs de Alemany
Fra Josep Junyent
fra don Andreu de Copons

Fra Gaspar Grau

1640

Fra don Miquel de Tord
Fra Francesc de Copons
Fra Josep de Monrodon
Fra Ramon de Monpalau
Fra don Miquel de Calders
Fra Lluís de Pons

1641

Fra Francesc de Pons
Fra Rafael Domènec
Fra Gaspar Grau
Fra Gispert Amat

1642

fra Rafael Domènec i Desbarri
fra Francesc de Copons
fra Ramon de Monpalau
fra don Joan de Magarola
Fra don Miquel de Calders
fra don Josep Meca
fra Gaspar Grau
fra Rafael Domènec
fra don Josep Junyent
fra Josep de Malla
fra Bernat Cortit
fra Josep de Monrodon

1643

fra Gaspar Garau
fra Francesc de Monpalau
fra don Lluís de sampsó
fra don Joseph Junyent i de Toralla

1644

fra Francesc de Copons
fra Rafel Domènec i Desbarri
fra Ramon de Monpalau
fra Josep de Monrodon
fra don Josep Meca

1645

Fra Josep Meca i de Ivorra
Fra don Miquel de Tord
Fra Andreu de Copons
Fra Josep Malla
fra don Lluís Descamps

1649

Fra don Joseph Junyent
Fra don Miquel de Calders
Fra don Joan de Magarola
fra Miquel de Tord
Fra Pere Tassis
fra Hugo de Montaner

1650

fra don Miquel de Tord
fra don Joan de Magarola
fra don Miquel de Calders
fra don Josep Meca
fra Josep de Malla
fra don Alexandre Farreras
fra Josep Junyent
fra Rafael Domènec
fra Climent de Solanell i Foix
fra don Francesc Tord

1651

fra Miquel de Tord
fra Josep de Malla
fra don Joan Magarola
fra don Miquel Calders
fra Don Gaspar Grau

1652

fra don Josep Meca
fra don Francisco de Fluvià
fra don Lluís Descamps
fra don Miquel de Tord
fra don Josep de Montrodon
fra Pons de Sallit
fra Gaspar Grau
fra Rafel Moner
fra Climent de Solanell
fra don Josep Junyent

fra Eudald Capdevila
1653
fra Josep Molera
fra Gaspar Grau
fra don Josep Junyent
fra Eudald capdevila
fra Rafael Moner i de Bassades
fra Climent de Solanell
fra Joan Magarola
fra Francisco de Solanell
fra don Alexandre Farreras
fra don Miquel de Tord
fra don Lluís de Pons
fra Rafael Domènech i Desbarri

1654
fra don Miquel de Tord
fra Climent Solanell
fra Gaspar Grau
fra Pons Puigdesalit
fra Josep Castallo

1661
fra don Lluís Pons
fra don Bernardino de Llúria
fra don Joan de Magarola
fra don Francesc de Pons
fra Climent de Solanell
fra Francisco Solanell
fra Lluís de Pons
fra Josep Molera
fra Josep de Cartellà

1662
fra Rafel Moner
fra Lluís de Pons
fra don Francisco de Pons
fra don Rafel Nadal
Fra don Joan de Magarola
fra Rafael Moner
fra Josep Molera
fra Francisco de Solanell
fra Climent de Solanell
fra Josep de Castelló
fra Pons Puig de salit
fra Josep Molera

fra Gabriel Tarradelles
1663
fra don Gisper d'Amat i Desbosch
fra don Bernat de Llúria
fra don Lluís de Pons
fra Eudald Capdevila
fra don Antoni Planella
fra don Francesc de Pons
fra Climent de Solanell
don fra Miquel de Tord
fra Josep de Cartellà
fra don Gispert Amat
fra Pons Puig de Sallit
fra Josep de Castello
fra don Francesc de Pons
fra don Rafel Nadal

1664
fra Pons de Puig de Sallit
fra don Gispert Amat i Desbosch
fra don Joan de Magarola
fra don Bernardino de Llúria
fra don Rafael Nadal
fra Josep de Castelló
fra don Francesc de Pons
fra Emmanuel Falio
fra Anton de Planella
fra Climent de Solanell
fra don Emmanuel Falcó
fra Pons Puig de Sallit

1665
fra Climent de Solanell
fra Bernardí de Llúria
fra Molera
fra Pons Puig de Sallit
fra Climent de Solanell
fra Francesc de Pons
fra don Rafel Nadal
fra Rafel Moner
fra don Anton Planella i Cruillas o Erillas
fra Joan de Magarola

1666
fra don Bernardí de Llúria
fra Benet Manyolich
fra Josep Castelló
fra don Anton de Planella
fra don Emmanuel Falcó
fra Climent de Solanell
fra don Anton Planella
fra Rafel Moner
fra don Jaume Alamy i Descallar
fra Gaspar de Casamitjana i Erill
fra don Francesc de Pons i de Guimerà
fra Pons Puig de Sallit
fra don Rafel Nadal

fra don Bernardí de Llúria
fra don Jaume Alemany Descallar
fra Pons Puig de Sallit
fra Gaspar Casamitjana i d'Erill
don Joan de Bru
fra Gabriel Terradellas

1670
fra Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra Pons Puig de Sallit
fra don Joan Bru
fra don Jaume Descallar
fra Rafel Nadal
fra Benet Manyalich

1667
fra don Gapar de Casamitjana i d'Erill
fra don Bernardí de Llúria
fra don Benet Malanyich
fra Climent de Solanell
fra don Jaume Descallar
fra don Emmanuel Falcó
fra Dimas Malla
fra Pons Puig de Sallit
fra Rafel Padallas
fra don Joan de Bru
fra Rafel Moner
fra don Antoni de Planella
fra Rafel Nadal
fra don Jaume Alemany Descallar

1671
fra Pons Puig de Sallit
fra don Benet de Manyalich
fra Gabriel Terradellas
fra don Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra don Emmanuel de Falcó
fra don Jaume Alemany Descallar

1668
fra don Gaspar Casamitjana i Erill
fra Pons Puig de Sallit
fra Bernardí de Llúria
fra Dimas de Malla i Conanglell
fra don Joan de Bru
fra don Benet de Manyalich
fra Rafel Nadal
fra Pons Puig de Sallit
1669
fra don Benet Manyalich
fra Pons Puig de Sallit

1672
fra Rafel Moner
fra don Benet Manyolich
fra Pons de Sallit
fra Climent de Solanell
fra Josep Baxa
fra Gabriel Terradellas
fra Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra Jaume Alemany Descallar

1673
fra don Benet de Manyalich
fra Climent de Solanell
fra Dimas de Malla i Cortastigaell?
fra don Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra Eudald Desert
fra don Bernardí de Llúria
fra Pons Puig de Sallit
fra Rafel Moner
fra Eudald Capdevila
Fra Jaume Alemany i Descallar

1674
fra Eudald Terradellas
fra Joan Bru
Fra Jaume Alemany i Descallar
fra Baptista Colomer
fra Climent de Solanell
fra don Gaspar de Casamitjana i d'Erill
fra Rafel Moner

1675
fra Rafel Moner
fra Dimas Malla
fra Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra Pons Puig de Sallit
Fra Emmanuel Falcó

1677
fra don Manuel Falcó
fra don Joan de Bru
fra Rafel Nadal
fra Climent de Solanell
fra Bernat Descamps
Fra Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra Rafel Moner
fra Pons Puig de Sallit
fra don Francesc de Ballaro

1678
fra don Joan Bru
fra Pons Puig de Sallit

1680
fra Pons Puig de Sallit
fra Gaspar de Casamitjana i d'Erill

1682
fra don Josep de Fluvià
Fra don Pere Moner y Bassadas

1683
fra don Pedro Moner
fra din Josep de Fluvià
fra don Gaspar casamitjana y d'Erill

1684
fra don Gaspar Casamitjana i d'Erill
fra don Pere Moner

1685
fra don Gaspar Casamitjana d'Eril
fra don Rafel Moner

1731
fra Frrancesc d'Aguirre
fra Narcís d'Anglasell i de Cortada
Fra Francesc de Balleró
Fra Olegari de Marlés i Massana
fra Josep de Oriol i de Tord
fra Gaspar de Queralt i Rear
fra Miquel de Ramon i de Magarola
fra Onofre Alentorn

13. Fonts

Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)

- ACA, Cancelleria, Registres, 3455
- ACA, Cancelleria, Registres, 3798
- ACA, Cancelleria, Registres, 3889
- ACA, Cancelleria, Registres, 3973
- ACA, Cancelleria, Registres, 4195
- ACA, Cancelleria, Registres, 4310
- ACA, Cancelleria, Registres, 4311
- ACA, Cancelleria, Registres, 4316
- ACA, Cancelleria, Registres, 4320
- ACA, Cancelleria, Registres, 4382
- ACA, Cancelleria, Registres, 4383
- ACA, Cancelleria, Registres, 4385
- ACA, Cancelleria, Registres, 4770
- ACA, Cancelleria, Registres, 4893
- ACA, Cancelleria, Registres, 5189
- ACA, Cancelleria, Registres, 5206
- ACA, Cancelleria, Registres, 5208
- ACA, Cancelleria, Registres, 5210
- ACA, Cancelleria, Registres, 5211
- ACA, Cancelleria, Registres, 5930
- ACA, Cancelleria, Registres, 5941
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls 211
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 266
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 291, núm. 121
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 293, núm. 102
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 293, núm. 112
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 295, núm. 49
- ACA, Consell d'Aragó, Lligalls, 485
- ACA, Generalitat de Catalunya, G24, volum 17, anys (1548 – 1572)
- ACA, Generalitat, Correspondència del Virrei Comte de Santa Coloma, carta

núm.11611

- ACA, Generalitat, Correspondència del Virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11620
- ACA, Generalitat, Correspondència del Virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11621
- ACA, Generalitat, Correspondència del Virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.11655
- ACA, Generalitat, Correspondència del Virrei Comte de Santa Coloma, carta núm.7606
- ACA, Generalitat, G9, G24/18; G24/19; G24/20; G24/21; G24/22; G24/23; G54/1; G85/1, G85/4, G85/14; G85/15; G85/18; G85/19; G85/20; G99
- ACA, Generalitat, Pergamins, Carpeta 32, pergami 617, any 1450
- ACA, Generalitat, Sèrie D 107/2187
- ACA, Generalitat, volum G, 108
- ACA, Generalitat, Sèrie G, 225
- ACA, Generalitat, Sèrie VG, 218, 189-231
- ACA, Generalitat, Volums, Sèrie VG, núm. 14,1-26
- ACA, ORM, Monacals, Hisenda, 780
- ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 13846
- ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 21910
- ACA, Reial Audiència, Plets Civils, 25841
- ACA, Reial Audiència, Registres, 17
- ACA, Reial Audiència, Registres, 139
- ACA, Reial Audiència, Registres, 158
- ACA, Reial Audiència, Registres, 232
- ACA, Reial Audiència, Registres, 363
- ACA, Reial Audiència, Registres, 498
- ACA, Reial Audiència, Registres, 564
- ACA, Reial Audiència, Registres, 917
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2591, 79: *Fogaje general de Cataluña por obispados según el número acordado en las Cortes Generales de Barcelona de 1378*
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2599

- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2894
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2895
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2896
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2897
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2968
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie general, 2968
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2969
- ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie General, 2969
- ACA, Cancelleria, Registres, 5925
- ACA, COL·LECCIONS, Autògrafs, I, 1, M - *1 Est nanque vetustissimalis et questio inter dictum Monasterium et habitatores laycos homines ville ubi monasterium ipsiu est institutum super jurisdictione et percepcione plerimuque fructum ac redditum ipsius Abaccie...*”

Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACCE)

- FONS ACCE130-107 / Notarial del districte de Puigcerdà. Concretament els següents manuals notarials de la vila de Ripoll:
 - Notari Bernat Buada anys 1534, 1536, 1538 – 39, 1544;
 - Notari Miquel Pelegrí anys 1561 – 1562, 1563, 1566, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1574 – 76, 1575, 1576, 1580, 1581, 1582, 1584, 1586, 1587, 1588, 1589, 1591, 1592
 - Notari Miquel Mitjavila 1594
 - Notari Jaume Tintoret anys 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610-11, 1612, 1617-1618, 1620, 1621, 1624-25
 - Notari Pere Boyons anys 1600, 1601, 1603, 1605, 1608, 1609, 1611, 1612, 1613, 1614
 - Notari Francesc Duran anys 1610-11, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1621-21, 1623, 1624, 1625
 - Notari Onofre Pont, anys 1640-1644, 1649-51 i 1654

Arxiu Comarcal del Ripollés (ACRI)

- ACRI, Llibre del notari Joan Mayans 1502 – 1503

- ACRI, Protocols notarial del notari Onofre Pont, signatures de la K1 a la K48 (anys 1621 a 1685)
- ACRI, Manuals notarial any 1701-1710, 1722, 1723, 1724, 1725, 1727, 1729

A ACRI és important també consultar tota la signatura 415, i especialment:

- ACRI, Sign. 415. “*Die vigesima septima mensis Junuarii (1678) (...) Ego Bernardus Girautell...*” (Antiga sign. AB, 28)
- ACRI, sign. 415/2 *Dudas sobre las quales se ha de discurrir si en la generalidad con la que el gobierno establece regidores por todos los pueblos debe comprenderse la villa de Ripoll. / Si en caso de no comprenderse en la generalidad deba ponerse en la villa de Ripoll Gobierno de Regidores por razón de la publica utilidad y servicio del rei en el presente sistema?*”
- ACRI, Sign. 415/3 (Antiga signatura AB) “*Molt il.lustre i magnífic senyor, Ja que los syndichs de la vila de Ripoll en nom de la Uni(vers)itat y singulars...*” any 1623.
- ACRI, Sign. 415/3 Cartell de lletres citatòries als homes de la vila representats per Pons Germà, Josep Molas i Rafael Portusac, per un plet interposat per l’Abat contra la vila davant la Reial Audiència
- ACRI, Sign. 415/4, “Notes de procures fetes pel notari Onofre Pont” (1684)

A ACRI és important consultar tota la signatura 418, i especialment:

- ACRI, Sign. 418/1 Al·legat o justificació que la vila de Ripoll adreça al rei segons el qual s’exposen els avantatges d’una administració amb cònsols i universitat i es demana la derogació de l’ordre de la Cancelleria segons la qual s’anul·lava el sistema consolar de govern. 1695?
- ACRI, Sign. 418/1 Articulat del Monestir
- ACRI, Sign. 418/1 Carta de citació
- ACRI, Sign. 418/2 Concòrdia pel pagament de censals entre la vila de Ripoll i els corresponents creditors.
- ACRI, Sign. 418/2 “*En vista de la segona carta reberen de sa Altesa...*” Informe del Monestir contra els capellans, particulars et alia (Testimoni / part del procediment dels fets de 1698.)
- ACRI, Sign. 418/2 Carta de l’abat del monestir de Ripoll, Fèlix de Vilaplana, dirigida al clavari de la vila, Miquel Mirapeix, referent a l’ordre de retirada del

sometent

- ACRI, Sign. 418/2, Al·legacions del Monestir
- ACRI, Sign. 418/2 “Felip V concedeix als habitants de Ripoll que puguin tenir magistrats, tres consellers i un consell per a l’administració, d’igual manera ho té Olot, Camprodon i Puigcerdà, i puguin nomenar els càrrecs segons el procediment que es descriu”
- ACRI, Sign. 418/2 ”*Señor, El Prior, y Cabildo del Real Monasterio de Nuestra señora de Ripoll, Dize: que el dia ocho de julio del corriente año...*”
- ACRI, Sign 418/2. Text escrit al marge d’un text imprès

Altres documents consultats a ACRI:

- ACRI, Sign. 654, Tabes d’arrendament (654/1, 654/2 i 654/3).
- ACRI, Sign. 716, Llibre d’òbits de la parròquia de Sant Pere de Ripoll
- ACRI, Capbreu de la vila de Ripoll dels béns de l’ofici de la Celleria, fet en temps de l’abat Climent Mai, Sign. 734
- ACRI, Sign 752 (Antiga H1) Llibre d’acords de la Comunitat de Domers i Preveres de Sant Pere de Ripoll.
- ACRI, Sign. 758 (Antic F3) Carta del marquès de Castañaga, lloctinent i capità general, revocant la creació de la Universitat de Ripoll
- ACRI, Sign. 758 (Antiga F3) Testimoni del prevere Domingo Portusach
- ACRI, Sign. 759 (antic F4), *Llibres de notes del Dr. Joseph Tutllo, prevere*, 11 de juliol de 1720

Archivo Histórico Nacional (AHN)

- AHN, OSUNA, CT.41,D.1-17 (1687-02-22 / 1693-07-25) “Cartas del conde de la Corzana al duque del Infantado sobre la guerra de Cataluña, evolución de la campaña militar, demolición de las murallas de Ripoll, se postula para la vacante del gobierno de Gibraltar, y avisa del ataque naval francés al Peñón.”

Biblioteca de Catalunya (BC)

- BC, Fulletts Bonsoms 9949, pregó del virrei Fernando de Toledo contra Joan Escuder de Ripoll i altres bandolers (1571)??
- BC, Fulletts Bonssoms, 2627, “Excelmo. Señor El Abad, y Cabildo del Real Monasterio...” 1678

Biblioteca de la Universitat de Barcelona (BUB)

- BUB, 07 B-38/2/1-21 “*Lo molt illustre fr Don Gaspar Casatmijana...*” 1684.

Memòria Digital de Catalunya

- MDC (Memòria Digital de Catalunya), Fons Guerra de Successió, el memorial “*Por el myv illustre abad y monasterio de Nuestra Señora de Ripoll contra el procurador fiscal de la Baylia General de Cathaluña y Syndico de la villa de Ripoll en el pleyto que corre en el R. Consejo de la Baylia General : aviendose hecho, verbum, en la Real Audiencia, à relación del magnifico Rafel Nabona..., escrivano Cavanés*”

14. Bibliografia

ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim “Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll” dins *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, Impremta Maideu, Ripoll, 2005 – 2006, 2007

ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700 – 1705*, Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1993

ALBERCH I FUGUERAS, Ramon i CASTELLS I CALZADA, Narcís. *La població de Girona: segles XIV-XX. Volum 11 de Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins*. S.l.: Generalitat de Catalunya, Servei d'Arxius, 1985

ALCOBERRO I PERICAY, Agustí. *Pirates, Bandolers i Bruixes a la Catalunya dels segles XVI I XVII*, Editorial Barcanova, S.A., Barcelona, 2004

AMELANG, James S. *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490 – 1714*, Ed. Ariel, Barcelona, 1986

AMELANG, James “La historia social de la España Moderna: seis consideraciones” *Manuscrits: revista d'història moderna*, 1990

ARDIT, Manuel “El plet d'incorporació a la corona de Catadau (1740-1806)” *Estudis: Revista de historia moderna*, vol. 24, 1998

ARDIT, Manuel “La població” dins GIRALT I RAVENTÓS, Emili (ed.), *Història agrària dels Països Catalans. Edat moderna, Volum 3*, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2008

ARÉVALO VIÑAS, Miriam. “Una vila menestral sota el règim feudal. Ripoll i la seva lluita contra el monestir (1678-1719).” *Recerques. Història, Economia, Cultura*, núm.65 , 2012

BALSALOBRE, Josep “Plecs solts poètics catalans dels segles XVI i XVII relatius al bandolerisme. Un inventari” *Lengua & Literatura*, vol. 9, 1998

BATLLE, Carme, *Fires i mercats, factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI a XV)*, Rafael Dalmau (Col. Bofarull 7), Barcelona, 2004

BELLSOLELL MARTÍNEZ, Joan *Miquel de Mai (c. 1480-1546). Art i cultura a la Cort de Carles V*, Universitat de Girona, 2011

BOLÒS, Jordi, *Diccionari de la Catalunya Medieval (ss. VI-XV)*, Edicions 62, Barcelona, 2000

BUSQUETS I XAMBÓ, Joan “La lluita pel poder religiós al Ripoll de la primera meitat del segle XVIII” *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991

CABRUJA VALLÈS, Elisabet “Una confraria d’estrangers en la Catalunya del s. XVII: Igualada” *Pedralbes: revista d’història moderna*, 1998

CARBONELL I ESTELLER, Montserrat “Plets i lluita antisenyorial. El ducat de Cardona a les acaballes del Antic Regim” *Pedralbes: Revista d’història moderna*, vol. 3, Barcelona, 1983

CARRIÓ ARUMÍ, Joan, *Catalunya en l’estructura militar de la monarquia hispànica (1556-1640). Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments*. Universitat de Barcelona, 2008

CASALS MARTÍNEZ, Àngel “Solsona, 1655” dins la Revista *A Carn!* Any 5, setembre de 2010

CASSASSAS i SIMÓ, Lluís *Fires i mercats a Catalunya*, Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 2000

CERRILLO CRUZ, Gonzalo, "Aproximación al estatuto jurídico de los familiares de la Inquisición española" *Manuscripts 17*, Barcelona, 1999

CONGOST, Rosa, GIFRÉ, Pere, JOVÉ, Gabriel i LLUCH, Rosa «Que mostrin els títols...». Una relectura de les reivindicacions remences i de la sentència arbitral de Guadalupe. Dins: R. CONGOST (ed.), *Dels capbreus al registre de la propietat. Drets, títols i usos socials de la informació a Catalunya (segles XIV-XX)*. Universitat de Girona, 2008

COTS I CASTAÑÉ, Albert, "Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808). *Estudis d'història agrària*, núm. 6, 1983

CUSÓ SERRA, Marta, *Un monestir cistercenc femení català durant el primer segle borbònic espanyol. Santa Maria de Vallbona (1701-1802)*. Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), any 2008

CUTRINA, Gonçal. "L'almoïna del "Corter." *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1989-1990, 1991*

DANTÍ I RIU, Jaume "Món rural i món urbà . Els Guàrdia de Castellterçol , paraires i arrendataris del glaç." *Pedralbes: revista d'història moderna. Actes del VI Congrés d'Història Moderna de Catalunya: "La Catalunya diversa" (15-19 de desembre de 2008)*, 2008

DANTÍ RIU, Jaume "Barcelona i la xarxa urbana catalana al segle XVI-XVII" *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2005

DE BOFARULL I MASCARÓ P., DE BOFARULL I DE SARTORIO, M., de BOFARULL I SANS, *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, Volum XIX, Barcelona, 1860

DE BOFARULL I MASCARÓ P., DE BOFARULL I DE SARTORIO, M., DE BOFARULL I SANS, F *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, Volum XIX, Barcelona, 1861

DE DOU Y DE BASSOLS, Ramón Lázaro, *Instituciones de Derecho público general de Espanya con noticia del particular de Catalunya y de las principales reglas de gobierno en cualquier Estado*, Volum 6, Banchs Editor, Barcelona, 1975.

DE RUBÍ, Basili. *Les Corts Generals de Pau Claris: Dietari o Procés de Corts de La Junta General de Braços del 10 de Setembre de 1640 a mitjan març de 1641*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1976.

DEYÁ BAUZÁ, Miguel José, “Manufactura i antic règim: una visió de llarga durada del cas mallorquí”, *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, vol. 18, Barcelona, 2007

DURAN I PUJOL, Montserrat, “Els arrendaments dels drets de bolla: un indicador vàlid per mesurar la producció i el consum de teixits?” *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, vol. 14, 2003

DURAN I PUJOL, Montserrat “El règim senyorial a Catalunya en el segle XVIII: Un estat de la qüestió” *Pedralbes: Revista d’història moderna, (Exemplar dedicat a: Catalunya a l’Època de Carles III)*, Volum 1, 1988

DURAN, Eulàlia *Les Germanies als països catalans*, Curial, Barcelona, 1982

ELLIOTT, John H. *La revolta catalana, 1598-1640: Un estudi sobre la decadència d’Espanya*. Universitat de València, Servei de Publicacions, 2011

ESCALONA, Julio “Lucha política y escritura: falsedad y autenticidad documental en el conflicto entre el monasterio de Santo Domingo i El Burgo de Silos (ss. XIII-XIV).” *De La Iglesia, J. I. (ed): Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV Y XV. XIV Semana de Estudios Medievales, Nájera, Del 4 Al 8 de Agosto de 2003*. Instituto de Estudios Riojanos, 2004

ESCARTIN, Eduard *La Intendencia de Catalunya en el siglo XVIII*, Santandreu Editor, Barcelona, 1995

ESPINO LÓPEZ, Antonio, *Catalunya durante el reinado de Carlos II. Política y guerra en la frontera catalana*, Manuscrits, Bellaterra, 1999

ESTANYOL BARDERA, Vicenç, *El pactisme en guerra (l'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació, 1640-1642)*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1999.

ETTINGHAUSEN, Henry, *La Guerra dels segadors a través de la premsa de l'època*, Curial, Barcelona, 1993

FARGAS PEÑARROCHA, Maria Adela “Història del poder i estructures familiars de la classe dominant a a la Catalunya Moderna” *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 13 (2), 1993

FARGAS PEÑARROCHA, Maria Adela “Pràctiques familiars i dret en la construcció de la cultura nobiliària moderna: una aproximació comparativa” *Pedralbes: revista d'història moderna*, vol. 18 (1), 1998

FELIU DE LA PENYA, Narcís *Anales de Catalunya*, t. 3, Barcelona, 1709

FELIU, Gaspar *La llarga nit feudal: Mil anys de pugna entre senyors i pagesos*. Universitat de València, Servei de Publicacions, 2011

FELIU, Gaspar “El règim senyorial català als segles XVI i XVII” *Pedralbes: Revista d'història moderna*, núm. 16, Barcelona, 1996

FERNÁNDEZ TRABAL, Josep “De ‘Prohoms’ a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV).” *Revista d'història medieval* 10, Valencia, 1999

FERRER ALÒS, Llorenç “La diversitat de l’activitat econòmica a la Catalunya moderna: més enllà de la renda feudal” *Pedralbes: revista d’història moderna*, vol. 28, Barcelona, 2008

FERRER I MALLOL, Maria Teresa “El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionalis en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV” *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 7, 1973

FERRER I MALLOL, Maria Teresa “Els problemes financers dels reis catalans i una solució: l’empenyorament dels llocs i viles: el cas de Teià” *Revista de Dret Històric Català*, 2006

FERRER I MALLOL, Maria Teresa “Llançà, senyoriu del monestir de Sant Pere de Rodes, en els segles XIV-XV.” *Scriptorium Populeti. II Col.loqui d’Història del Monaquisme Català (Sant Joan de les Abadesses, 1970)*, vol. 9 (2), Poblet, 1974

FERRER I MALLOL, Maria Teresa, *Els Privilegis de Teià. El retorn a la jurisdicció reial (1505)* Episodis de la Història, 344 – 345, Rafael Dalmau, Ed. Barcelona, 2006

FERRER I MALLOL, Maria Teresa. “Irregularitats i falsificacions notarialis.” *Actes Del I Congrés d’Història Del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994

FERRO, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987

FONT RIUS, Josep Maria “La comunitat local o veïnal” dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*, 1991

FONT, Jusepe, *Catalana justicia contra las castellanas armas,... por el doctor Jusepe Font*, J. Matevad, Barcelona, 1641

GARCÍA ESPUCHE, Albert *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid: Alianza Editorial, 1998

GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique “Conflicto Armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña 1719-1720” *Hispania*, LXV/2, núm. 220, 2005

GRAELLS, Eudald *Els orígens industrials de Catalunya*. Ripoll: 1990

GRAELLS, Eudald “La Farga Catalana i el tractat dels Pirineus” *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1985-1986, 1987

GRAELLS, Eudald “La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir consolat o municipi. Un aspecte de la Jurisdicció civil de l’abat del Monestir” *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1987-1988, 1988

GRAELLS, Eudald “La manufactura ripollesa de los clavos” *Revista de Girona*, vol. 13, 1960

GRAELLS, Eudald, "El Ripoll industrial en els segles XVII i XVIII". *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès* , vol. 1992-93, 1994

GRAELLS, Eudald, *Les armes de foc de Ripoll*, Ripoll, 1974

GRAELLS, Eudald, *La indústria dels claus a Ripoll: contribució a l’estudi de la farga catalana*, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona, 1972

GUAL I VILÀ, Valentí “El punt de partida de l’agricultura moderna. De la Sentència arbitral de Guadalupe i les Germanies a la crisi de finals del Cinc-cents” dins GIRALT I RAVENTÓS, Emili (ed.), *Història agrària dels Països Catalans, Volum 3*. Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2008

GUAL i VILÀ, Valentí, *L’exercici de la justícia eclesiàstica a Poblet. S. XV-XVII*, Ed. Dalmau, Barcelona, 2000

GUAL i VILÀ, Valentí, *Terra i Justícia*, Ed. Cossetània, Valls, 2003

GUAL I VILÀ, Valentí. “Gavatxos”, *Gascons, Francesos: la immigració occitana a la Catalunya Moderna: El cas de La Conca de Barberà*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1991.

GUAL REMÍREZ, Francesc Xabier, GUAL I VILÀ, Valentí i MILLÀS I CASTELLVÍ, Carles “La immigració francesa a Catalunya: el cas del Baix Llobregat (segles XVI i XVII)” *Pedralbes: revista d'història moderna* núm.: 18 (1), 1998

HOMS I BRUGAROLAS, M. Mercè. *El Sindicat Remença de l'any 1448*, Col·lecció Documents de l'Arxiu Municipal, 11. Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, Girona, 2005

IGLÉSIES FORT, Josep *El Cens del comte de Floridablanca, 1787: (part de Catalunya)*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1969

IGLÉSIES FORT, Josep “Demografia pretèrita i actual del Ripollès”. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1992-1993*, 1994

IGLÉSIES FORT, Josep *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1974.

LLAGOSTERA FERNÁNDEZ, Antoni “Notes sobre els Abaciologis del Monestir de Santa Maria de Ripoll. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1995-1996, 1997

LLUCH BRAMON, Rosa “Les Viles Medievales: franqueses i mals usos.” *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XIX, 2008

LORENZO CADARSO, Pedro Luís, *Los conflictos populares en Castilla (sigos XVI-XVIII)*, Siglo XXI, Madrid, 1996

MAIXÈ ALTÉS, Juan Carlos “La colonia genovesa en Cataluña en los siglos XVII y XVIII: Los Bensi” dins *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona,

1988

MARTINEZ RODRIGUEZ, Miguel Àngel, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006

MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, Miquel Àngel, *La mitjana noblesa catalana a la darrerria de l'etapa foral*, Fundació Noguera, Estudis 55, Barcelona, 2010

MASCARELLA I ROVIRA, Jordi “Els notaris de Ripoll en l'època moderna, entre l'escriptura pública i la privada” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 2003-2004*, 2005

MASCARELLA I ROVIRA, Jordi *La farga*. Girona: Diputació de Girona / Caixa de Girona, Quaderns de la Revista de Girona, núm. 43, 1993

MASCARELLA I ROVIRA, Jordi “Els darrers temps del Monestir de Ripoll” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1992-1993, 1994

MASCARELLA I ROVIRA, Jordi “La farga catalana sobre el terreny” *Revista de Girona*, núm. 160, 1993

MASCARELLA I ROVIRA, Jordi “La vivienda obrera en un contexto de producción a domicilio: Ripoll.” *Vivienda obrera y colonias industriales en la península Ibérica. Actas de las Jornadas (2002) y del Congreso (2005) celebrados en el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya*. Publicación del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, Terrassa, 2008

MASCARELLA ROVIRA, Jordi “L'abaciologi glossat del Monestir de Ripoll” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1989-1990, 1991

MERCADER I RIBA, Joan, *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1985

MOLINÉ, Enric “Els monjos de la congregació claustral benedictina a la Catalunya del segle XVIII: elements per a una comparació”. *Pedralbes: Revista d’història Moderna*, 18,1, Barcelona, 1998

MORALES ROCA, Francisco J, *Prelados, Abades, Mitrados, Dignidades Capitulares y Caballeros de las Órdenes Militares habilitados por el Brazo Eclesiástico en las Cortes del Principado de Cataluña. Dinastías de Trastámara y de Austria. Siglos XV y XVI (1410-1599)*, Volum II, Edicions Hidalguia, 2001

NADAL I FARRERAS, Joaquim i WOLFF, Philippe *Història de Catalunya*, Ed. Oikos-Tau, S.A. Barcelona, 1992

NADAL, Jordi i GIRALT I RAVENTÓS, Emili, *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717*, Universidad de Barcelona. Centro de Estudios Históricos Internacionales, Barcelona, 1953

“Notes d’Arxiu. Disputa entre l’Abat i Prior de Ripoll i els particulars de la Vila” *SCRIPTORIUM. REVISTA MENSUAL RIPOLESA* 1924. Pàg. 3–7.

OLIVARES I PERIU, Jordi “Plets i endeutament comunal en la immediata postguerra dels Segadors.” *Recerques: història, economia, cultura*, núm. 33, 1995

OLIVARES I PERIU, Jordi, *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria: conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*, Pagès editors, Lleida, 2000

OLLÉ I LÓPEZ, Jordi *Agricultura i demografia de l’Època Moderna a Catalunya (1450 - 1714)*. Treball de final de carrera, 2009.

PALOS PEÑARROYA, Josep Lluís i RAGUÉS I VALLÈS, Ramón, “Les institucions catalanes a l’època moderna i l’ascens dels juristes”. *Pedralbes: revista d’història moderna*, vol. 13 (1), 1993

PELLICER Y PAGÈS, Joseph Maria *Santa Maria de Ripoll*, Girona: Impremta y llibreria de Vicente Dorca, 1878

PELLICER, Joseph Maria, *Santa María del Monasterio de Ripoll*, Establecimiento tipográfico de Feliciano Horta, Mataró, 1888

PLADEVALL I FONT, Antoni "La pabordia de Palau, una dignitat i administració del Monestir de Ripoll" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1993-1994, 1995

PLADEVALL I FONT, Antoni "El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1688". *Ausa*, 8(82), 1976

PLADEVALL I FONT, Antoni "Un cens general de Catalunya de 1626 fins ara desconegut" *Ausa*, 7(75), 1973

PLADEVALL I FONT, Antoni, "Osona i el Ripollès", *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1981

RAGUER, Tomàs "Les tombes de l'Església de Sant Pere" *Scriptorium*, núm. 17 al 20, Ripoll, 1923

REGLÀ CAMPISTOL, Joan, *Felipe II Y Cataluña*, Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, Madrid, 2000

RIBAS I GARRIGA, Rosa "Estructura demogràfica de la vila de Ripoll en el segle XVII" *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. 1981-1982, 1983

SALES, Núria, *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*, dins *Història de Catalunya*, dirigit per Pierre Vilar, *Edicions 62*, Barcelona, 1989, vol. IV

SANABRE, Josep *La Acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa : 1640-1659*, Distribuidor : Librería J. Sala Badal, Barcelona, 1956

SANCHEZ GONZÁLEZ, Miquel “La immigració occitana al Vallès meridional (1550-1640), *Terme*, núm. 18, 2003

SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya: (Segles XII-XVI)*, Eumo, Vic, 1995

SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir. et al. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. 1411-1539. Vol. I.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994

SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir. et al. *Dietaris de La Generalitat de Catalunya. 1539-1578. Vol.II.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994

SANS I TRAVÉ, Josep Maria, Dir. et al. *Dietaris de La Generalitat de Catalunya. 1623-1644. Vol V.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994

SERRA I PUIG, Eva “La crisi del segle XVII i Catalunya”, *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. 24, 2013

SERRA I PUIG, Eva “Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió”. *Pedralbes: Revista d'història Moderna*, 13 (1), 1993

SERRA I PUIG, Eva “El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa” dins *VVAA Ciutats, Viles i Pobles a la xarxa urbana de la Catalunya Moderna*

SERRA I PUIG, Eva “El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe” *Recerques: història, economia, cultura* núm. 10, 1980

SERRA I VILARÓ, Joan, *Baronies de Pinós i Mataplana: investigació als seus arxius*, Centre d'Estudis Baganesos, Bagà, 1989

SESMA MUÑOZ, J.Á. i LALIENA CORBERA, C. La población de Barbastro y sus estrategias políticas y económicas a mediados del siglo XV. *La población urbana en tiempos de crisis. Revista d'Historia Medieval*, vol. 10, Universitat de València, 1999

SIMON I TARRÉS, Antoni i ALBERCH I FUGUERAS, Ramon “El cens de 1595. Bisbats de Solsona, Vic i Alt Urgell”. *Revista Catalana de Geografia*, vol. 3, núm. 9, 1980

SIMON TARRÉS, Antoni, *Pau Claris. Líder d'una classe revolucionària*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2008

SIMON TARRÉS, Antoni, *Del 1640 al 1705: L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*, Publicacions de la Universitat de València / Institut d'Estudis Catalans, València, 2011

SITJAR I SERRA, Miquel “Assaig sobre famílies governants a la vall de Ribes (Capítol I). Dels Ribes-Gleu als Pastors (1200-1599)” *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, vol. Annals 2006-2007, 2008

SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago i SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume, *La guerra civil catalana del segle XV*, vol. 1, Edicions 62, Barcelona, 1987

SOBREQUÉS VIDAL, Santiago “Política remensa de Alfonso el Magnànimio en los últimos años de su reinado (1447-1458)” *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1960

SOCA I TORRES, Isaac. “La immigració occitana al Berguedà (1580-1650). Notes per una aproximació percentual.” *Pedralbes: revista d'història moderna*, núm. 23, 2003

SOLÀ I COLOMER, Xavier *El monestir de Santa Maria d'Àmer a l'època moderna: religió, cultura i poder. de la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592 - 1835)*. Ed. Fundació Noguera, Estudis 64, Barcelona 2010

SOLER Y TEROL, Luis Maria, *Perot Roca Guinarda, història d'aquest bandoler*, Impremta de Sant Josep, Manresa, 1909

SORIA I RÀFOLS, Ramon (dir.) *Diccionari Barcanova d'Història de Catalunya*, Ed. Barcanova, Barcelona, 1989.

TARRÉS, Antoni Simon. "Girona a la Catalunya del Barroc. Trajectòries comparades." *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 53, 2012

TAURINGA, José, *Copia de carta escrita Por El Doctor Joseph Tauringa, a vn canonigo de la Iglesia Cathedral de la ciudad de Barcelona, en que le refiere las atrocidades y sacrilegios que han cometido los franceses en Ripol ... En Dos de Julio de 1653*. Juan de Blas, 1653.

TELLO ARAGAY, Enric, *Pagesos, menestrals i rendistes. Cervera i la Segarra en l'arrencada industrial catalana. (1702-1861)*, Universitat de Barcelona (UB), març de 1987

TORRAS ELÍAS, Jaume, "Estructura de la indústria pre-capitalista. La draperia", *Recerques: història, economia, cultura*, vol. 11, 1981

TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, "Aproximació a l'estudi del domini baronial del Monestir de Ripoll (1266 – 1719)" *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Universitat de Barcelona*, vol. 1, 1984

TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, *Els Municipis catalans de l'Antic Règim : 1453-1808 : procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona, 1983

TORRAS I RIBÉ, Josep Maria, *Poder i relacions clientelars a la Catalunya dels Àustria*, Eumo Editorial, Vic, 1998

TORRES SANS, Xavier "Bandolerisme honorable i bandolerisme reprobable a la Catalunya dels segles XVI i XVII (els senyors "nyerros" de Vic)". *Pedralbes: Revista d'història Moderna*, 13 (2), 1993

TORRES SANS, Xavier "De senyors del drap a senyors de la terra: draperia i masoveria en la regió de Girona als segles XVI i XVII " *Homes, masos, història. La Catalunya del Nord-Est (segles XI-XX)*, Publicaciones de la Abadía de Montserrat: Instituto de Lengua y Cultura Catalanes de la Universidad de Girona, Barcelona, 1990

TORRES SANS, Xavier *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, Barcelona, 1993

TORRES SANS, Xavier, "Les bandositats de Nyerros i Cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): policia o alt govern?" *Pedralbes: Revista d'història moderna*, vol. 5, 1985

TORRES SANS, Xavier, *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Eumo, Vic, 1991

VIDAL PLA, Jordi, *Guerra dels Segadors i Crisi Social: Els Exiliats Filipistes (1640-1652)*, Barcelona, Edicions 62, 1984.

VILAR, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Curial, Edicions 62, Barcelona, 1986

VVAA "Els comuns a les corts generals del segle XVIII" Preactes Congrès *L'aposta catalana a la guerra de Successió (1705-1707)*, Museu d'Història de Catalunya, vol. I, Barcelona, 2005